This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
105.175-B
Neu-

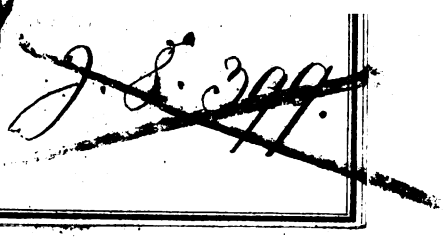

Digitized by Google

105175-B.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z225869300

Digitized by Google

Digitized by Google

NAPREDAK.

Časopis

za

učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

GODINA DEVETA.

Uredjuje ga vlastitelj

SKENDER FABKOVIĆ.

U Zagrebu.
Štamparna Dragutina Albrechta 1868-9.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sadržaj.

Br. I. Deveti tečaj „Napredka.“ Strana 1—4. Početno računanje. 4—7. Praktično postupanje pri obuci o stavku. 7—12. Dopisi. 12—13. Viestnik. 14—16. Priložen I. arak Rukovodstva.

Br. II. Uporaba pjesamah. 17—19. Početno računanje. 19—23. Praktično postupanje pri obuci o stavku. Svršetak. 23—27. Napisao F. Klaić. Skrletna crvičina. 27—30. Napisao Ferdo P—n., pravnik. Viestnik 30—32.

Br. III. Čistoća tiela. Uz štiva: 138. 139. 142. 146. II. sl. čit. 33—35. Napisao I. Šestak. Početno računanje. 35—39. Nagon i razum životinjski. 39—43. I. Šestak. Budi miroljubiv i zadovoljan! 43—46. Nap. F. Klaić. Dopisi. 46—47. Viestnik. 48.

Br. IV. Koje su glavne mane sadanjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti? (konferencijalno pitanje). 49—58. Početno računanje. 58—60. Mòljac. 69—61. F. P—n., pravnik. Šk. zakladnica općine virovitičke. 62—64. Viestnik. 64. Priložen II. arak Rukovodstva.

Br. V. Uporaba pjesamah. (Konac). 65—70. Napisao Fr. Šćepanek. Početno računanje. 70—72. Stanje naših pučkih učionah. 72—73. Napisao F. Klaić. Zakladnica općine virovitičke. (Konac). 73—75. Kupanje i kupališta. 75—78. Fr. Šestak. Dopis. 78. Viestnik, 79—80.

Br. VI. Koje su glavne mane sadašnjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti? (Konac). 81—87. Fr. Šćepanek. Djelivost tjelesah. 87—89. Mařik. Oblaci. 89—91. Trùnulja = strôš. 91—92. Ferdo P—n., pravnik. Početno računanje. 93—95. Viestnik. 96. Priložen III. arak Rukovodstva.

Br. VII. Bistvovanje božje. Pisao francezki Massilon; pohrvatila Marija Fabkovićka, 97—98. Nešto o slovnici u naših pučkih učionah. St. Basariček. 98—102. Napametno računanje. 103—104. Franjo Pejčić. Oblaci. (Konac). 104—106. Rikardo Filipašić. Opica. Pisao Fenelon, pohrvatila M. Fabkovićka. 107—108. Početno računanje. 108—110. Dopis. 110—112. Viestnik. 112.

Br. VIII. San = sanja. 112—116. Dvie, tri Platonovo o javnom odgojenju. 116—118. Spajanje napametnoga i brojčanoga računstva. 119—121. Ante Šunić. G, rektor Amelung i njegov zemljopis Austrije. 121—123. Šćepanek. Noj = štruto = strûs. 124—125. I. Šestak. Početno računanje. 126—127. Viestnik. 127—117. Priložen IV. arak Rukovodstva.

Br. IX. San = sanja. (Konac), 129—132. Sastavio J. Rieger. Dvie, tri Platonove o javnom odgojenju. (Konac). 132—134. M. Stojanović. O pridavnicih. (Dalje). 134—138. S Basariček. Indigo. 138—140. Devidé. Napametno računanje. 140—141. Fr. Pejčić. Kako nas i drugdje sviet pozna. 141—143. Crtica izvadjena iz Školnika. Dopis. 143. Viestnik. 144.

Br. X. Koja je ciena učitelju? 145—151. Napisao Ivan Nep, Jakovina. Nagon i razum životinjski. 151—153. I. Šestak. Merinovka. 153—154. I. Šestak. Početno računanje. 154—156. Naše učiteljstvo. (Iz vojničke krajine). 156—157. Dopis. 157—159. Viestnik. 159—160.

Br. XI. Oluja i zmijinska špilja u Peru. Francezki napisao Marmontel, pohrvatila M. Fabkovićka. 171—164. O pridavnicih (Dalje). 164—167. S. Basariček. Žar = kazuar. 167.—168. I. Šestak. Naše učiteljstvo. (Dalje). 168—169. Zakenska osnova za pučke učione u Ugarskoj 169—171. Dopisi prijateljski 172—173. S, Basariček. Virovitički glasi. 173—174. Dopis iz Siska. 174—175. Viestnik. Liepe želje i mudar savjet. 175—176. Priložen V. arak Rukovodstva.

Br. XII. Misnica. 177—178. I. Trnski. Dvie, tri Aristotelejove o javnom odgojenju. 179—183. Pisao M. Stojanović. Početno računanje. 184—188. Izpitni darovi. 188—190. (Bosiljak). Dopis. Viestnik. 190—192.

Digitized by Google

Br. XIII. Uzgoj mladeži. 193—198. Napisao Josip Rieger. Igra i djetinske zabave. 198—200. F. Šćepanek. Naše učiteljstvo. (Konac). 200—202. Malkuš 202—203 A. Mažuranić. Virovitički glasi. (Konac). S. Basariček 203—205. Dopis iz Ilove. 205—207. A. Popović. Viestnik. 207—208.

Br. XIV. Uzgoj mladeži. 209—213. J. Rieger. Dostojanstvo čovjeka; izvrstnost njegove naravi. Iz Buffona pohrvatila M. Fabkovićka. 213—214. Početno računanje. 214—217. Nagon i razum životinjski. 217—219. I. Šestak. Učiteljska sjednica kotara vinodolskoga. 220—221. Dopisi prijateljski. 221—222. Viestnik. 222—224. Priložen VI. arak Rukovodstva.

Br. XV. Uzgoj mladeži. 225—229. J. Rieger. Večernja molitva mornarah na brodu. 229—230. Pisao fran„ezki Chcteaubriand, pohrvatila M. Fabkovićka. Učitelji svjetske mudrosti. 230—231. Fr. Šćepanek. Učiteljska sjednica kotara vinodolskoga. (Konac). 232—234. Sastavio Fr. Šćepanek. Što djeluje najmoćnije, da narod obljubi školu? itd. — 234—238. J. Klobučar. Viestnik 239—240.

Br. XVI. Uzgoj mladeži. (Mašta i razmniva). 241—244. J. Rieger. Uzgoj krasoćuti (konferencionalno pitanje). 244—247. Učiteljem u voj. Hrvatskoj i Slavoniji. 247—250. Knežević. Prestupni prelaz učiteljah po razredih. 250—252. Iz brodske krajine: Dogodovština sela i župe Gundinci 253—254. Dopisi, Viestnik. 244—256 Priložen VII. arak Rukovodstva.

Br. XVII. Uzgoj mladeži. 257—261. J. Rieger. Uzgoj krasoćuti. 261—264. O pridavnicih. (Dalje). 264—266. Dogodovština i župe Gundinci. (Konac). 266—268. Napisa M. Vuković, učitelj. Treća glavna skupština „Zadruge učiteljske.“ 269—270. Dopis iz Podravine slavonske. 270—271. Viestnik. 271—272.

Br. XVIII. Uzgoj mladeži. 273—276. Josip Rieger. Uzgoj krasoćuti. (Konac). 276—279. S. Basariček. O pridavnicih. (Dalje). 280—283. Učiteljska skupština kotara virovitičkoga. 283—285. Cielo izvješće o III. gl. zadružkoj skupštini. 285—292. Viestnik. 292.

Br. XIX. Uzgoj mladezi. 289—294. J. Rieger. Ženska omladina. 295—298. Praničnost mozga. 298—299. Iz francezkoga pohrvatila M. Fabkovićka. Učiteljska skupština kotara virovitićkoga. 299—301. Pisao S. B. Zapisnik učiteljske skupštine kotara gor. varaždinske. 301—302. Viestnik 303—304. Priložen arak Mařikova siloslovja.

Br. XX. Uzgoj mladeži. 305—309. J. Rieger. O pridavnicih (Dalje). 309—313. O potrebi i svrsi stvarne obuke. 313—316. S. Basariček. Zapisnik učiteljske skupštine gor. varaždinske. (Svršetak). 316—319. Sastavio Drag. Šur. Viestnik. 319—320.

Br. XXI. Uzgoj mladeži, 321—325. J. Rieger. O pridavnicih. (Svršetak). 325—327. S. Basariček. Obseg, pravac i učbeni nvčin stvarne obuke. 328—331. Svilac hrastovnjak. 331—333. Ferdo Hefele. Slap. Niagare. 333—334. Pisao Chateaubriand, pohrvatila M. Fa kovićka. Dopisi. Javna zahvala. Viestnik. 334—336.

Br. XXII. Uzgoj mladeži. 337—340. J. Rieger. Posebne grane stvarne obuke. 341—344. Ljutovit posavski. 344—347. Sastavio F Gudl. Konferencijalni izradak 347—349. Mate Črnko. Dopis. Viestnik. 349—352.

Br. XXIII. Uzgoj mladeži. 353—357, J. Rieger. Posebne grane stvarne obuke. 358—361. Vinova loza. 361—362. F. Gudl. Najnoviji stvor. 362—363. F. Hefele. Kako se sačuva zdravlje svilcem? 363—365. F. Hefele. Dopis. Viestnik. 365—368.

Br. XXIV. Sredstva uzgoja 369—375. Napisao J. Rieger. Posebne grane stvarne obuke. 375—379. S. Basariček Odkada nam je poznat obični svilac? 379—383. F. Hefele. Viestnik. 384.

Digitized by Google

Broj 1. U Zagrebu, 1. Veljače 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Deveti tečaj „Napredka.“

Naviknuo već odavna sviet, pudjen zaista čuvstvom nabožnim, prije nego li se laća ma kakova posla, podviknuti iz dubljine srdca: „pomozi bože;“ ili „dao bog sreću!“ — Liepa li običaja, čvrsta li utješitelja i podupiratelja u nedohitnomu onomu biću, kojega si dozivljemo u pripomoć već u zametu, u samu snovanju bud koje radnje! —

„Pomozi bože!“ i „Napredku“ ciele godine novoga njegova tečaja.

Prvim ovim brojem otvaramo deveti tečaj lista našega u podpunu uvjerenju, da bude imalo uredničtvo njegovo: „više povjerenja a manje zaprekah; više podpore a manje duga; više priznanja a manje zadjevicah,“ — košto nam to željeo mile uspomene naš predšastnik u 1. broju „Napredka“ g. 1866. nesluteć niti s daleka, da se dandanas na tudje želje nerado sviet savjestno odazivlje.

I u istinu, prošla godina ostati će uredniku ovoga lista s više razlogah u nemiloj uspomeni; jer ne samo da se većina predbrojiteljah ukazala gluha i niema prema listu, već se stadoše vitljati i vrtoložiti okolo njega mrki oblaci, navještujuć mu jamačnu propast.

Pak i nestade zaista lista, da mu se nesmilova višja ruka, mudro i triezno ravnajuća sudbinom mile nam domovine; da mu

Digitized by Google

najme nepriskoči u pomoć visoka domaća naša vlada u podpunu uvjerenju, da školski list nesmije propasti, dok je samo izgleda za njegovu pripomoć. —

»Napredak« je dakle ugledao deveti svoj tečaj te će, ako bog dade, i nadalje posjećivati milo nam i štovano čitateljstvo što naprednije, donašajuć razne duševne hrane a vazda u očima imajuć ponajvećma one, koji jošte nemogu prebrojiti »niti ribah u morju, niti lišća u šumi, niti zviezdah na zvjezdištu.

Hoćemo tim da reknemo: »Napredak« jest list, pučkomu učitelju naročito namienjen; s toga, treba da bude što praktičniji i što najpopularnije pisan; s toga, naprotiv, svjetujemo onim, koje se već nepoje vodom već uljem; koji se nehrane kruhom već samom slaninom; koji znaju, koliko ima zec dlakah, riba ljusakah; koliko putah u godini skakne vrebac a puran zagurguće itd. itd.: — neka se okane čitanja jednostavna, pak late strogo učenih knjigah i ostalih raznovrstnih spisah. — Mi vrlo dobro znademo ne samo, kojimi članci priskočismo u pomoć mnogim učiteljem, već znademo i to: kojim njimi pripomogosmo, pak da nismo kakovi jesmo, t. j. da smo tašti, košto su mnogi, obielodanili bismo si mnogo dopisah, kojih jezgra izriče se u kratko ovom: »hvala Vam, u dobri čas ga napisaste ovu ili onu!« Na onoga pjesma više, kojega se najveć tiče.

Ovomu tečaju pridodavati ćemo svakoga mjeseca oglašeno jurve »Rukovodstvo« neobziruć se opet niti na to, što se do danas istom 45. predplatilo na list, prem obećasmo isti dodatak uz pogodbu: ako se zadobce svi lanjski predbrojnici na list predplate a ne samo predbroje.

Naumismo nadalje tiskati liepu pripomoć za napametno i brojčano računanje pod imenom: »Početno računanje« i to za djecu I. razreda a) brojevi od 1. do 10; b) brojevi od 10 do 100. Ovim, uvjereni smo, primati će milo nam pučko učiteljstvo prekrasna gradiva za računstvenu struku, dá, mogli bismo reći, primati će upravo posve već izradjena čitava postupna predavanja.

Imati ćemo u glavi osobito stvarnu obuku a naročito prirodopis, prirodoslovje i uporabu prirodninah. Pojedina štiva razvijati i dopunjivati kanimo i u buduće prema onim člankom, prošle godine

Digitized by Google

izašlim pod naslovom: „Zemlja i voda,“ — gdje se ne samo prati pozorno sama stvar, naročito na predmet spadajuća, već ujedno i jezik.

Svakomu željni smo i nadalje uslužni ostati i protumačenjem pojedinih pitanjah, ako budemo naročito pozvani, da jih javno razložimo, nu nejmamo lazno, da to isto činimo pojedincem u posebnih listih, košto to učinismo lani s osobita razloga.

Želimo od srdca, da uzima „Napredak“ što više dopisateljah; nu, jer se i prošle godine znalo razpitkivati: o čem da vam pišem? to upućujemo svakako u izboru latka plašjega, da si pročita ovelik naputak, tiskan u zadnjem broju ovoga lista g. 1866.

Svatko već znade, da se „Napredak“ nedrži pravopisa, školam urinutoga. S toga nepišemo tako zvano muklo è, jer smo danas u podpunu uvjerenju, da je glas r u našem jeziku dvoje naravi, da je najme i suglasica i čista glasica, prema svom položaju, u kom se nahodi. Isto tako nepišemo jeć biljegom ě, već rabimo bud ie, bud je, jer uzesmo nariečje, koje čisto i razgovjetno rabi u govoru rečenu dvoglasicu a uvjereni smo, da se rabljenjem u pismu znaka ě veoma otegoćuje pravi i umjestni izgovor jećev. S temeljitih razlogah saželješe mnogi naši čitatelji, da se pokorimo znanosti te da nepišemo niti h u drugih padežih množine. Zahtievanje držimo posve, da je pravedno; nu s druge strane uvjereni buduć, da bi s toga po mnoge velika pometnja nastala, pisati ćemo ga barem jošte ove godine u nadi, da nam se občinstvo i za to valjanije priredi.

U obće pako molimo svu gg. vriedne naše dopisatelje, da se služe za naš list pravopisom, što ga mi rabimo.

Što se tiče „namirah,“ koje na zahtievanje pošiljamo, mnijemo, da bi takove samo oni zahtievati mogli, koji nam novce posebnim putem šalju; nu oni, koji novce šalju c. kr. poštom, imaju već jamstvo za predane novce u poštarskoj primnici, s česa jim biva naše opetovano potvrdjenje upravo i suvišnim.

Nestigne li komu u stanovito vrieme list, molimo, da blagoizvoli što prije reklamirati otvorenim i nebiljegovanim listom. To napominjemo s toga, što bi moglo kašnje brojevah i ponestati. —

Toliko za ravnanje i razjasnjenje. Nu, jer se u svačem hoće što jačje volje, što voljnijega prionuća uz stvar samu, što složnijih i izdatnijih silah, to nepropušćamo i ovom sgodom iz dna duše

*

Digitized by Google

svoj gospodi i braći sudrugovom svojim izustiti i ovu: mila braćo! evo Vam „Napredka“, evo Vam Vašega lista, stojećega Vam svakom sgodom na službu, da uzmognete u njem izpredati poštena i rodoljubiva svoja čuvstva, da uzmognete u njem i sami čitati raznovrstan plod duševnih svojih silah! Odazivljite se sa sviuh nam stranah, da se čuje na široko: gdje smo i kakovi smo!? — „Ur.“

Početno računanje. *)

(Uvod.)

Računamo li, to nam se misleć radjaju i plode sveudilj nove brojne predstave s danih i poznatih, nu ne njekim slučajem i pripetce, već htjenjem i navlašnim mišljenjem. Računajuć dakle, bavimo se u misli s početnimi predstavami, pak shvatimo li ovu stvar s toga gledišta, to imamo samo jedan način računanja. Računamo li čistom predstavom, nerabeć vanjskih sredstvah t. j. brojkah, to velimo, da računamo s pameti a sam čin zovemo: napametno računanje.

Nu računajuć, rabimo često, da bud čim priskočimo pameti u pomoć, brojke t. j. cifre, a to radeć velimo, da računamo pismeno, brojčano.

U prvom razredu pučkih učionah računamo samo s pameti; nu s toga se opet radja pitanje: koja nakana, koja važnost, koje polaštice nahode se u takovu obučavanju u računih?

Napametno računanje jest ono, što jača pamet, što brusi i oštri razum, što vježba okretnost, brzinu i dosljednost u mišljenju. Računar s pameti nemisli na nikakove biljege i znamenja te je kadar savršeno sve šta čini, i obrazložiti; taj riešava zadaće prema vlastitosti i naravi brojkah, koje traži. Njegova radnja jest u pravom smislu slobodna, razrešavanje zadatakah raznovrstno: sudi i računa razum.

Razumom računati znaći: računom svjetla podavati; hoćemo li pako to isto i u djece postići, treba da se upoznamo sa stanovitimi pogodbami i njimi se ravnamo.

*) Prema liepomu spisu „Počátkove počtarstvi“ sastavljenu Josipom Poklopom, učiteljem na gl. uč. u Budjejovicah.

Digitized by Google

Prva pogodba za početno obučavanje u obće, dakle i za računanje je nazor, naziranje t. j. onaj način obučavanja, imajući u sebi svojstvo, da se uznastoje predmeti, što se učeniku predavaju, što jačje nazirati i svestrano razmatrati. Pak, je li i moguće, da bi tko mogao valjano misliti, neimajuć prije obilje pravih zorovah?

Podnipošto! — Jedino pojmove sa zorovah unišle i dobivene, razum valjano poredja. sravnjiva, spaja, razlučuje i tako prave i valjane osude pravi. Može se dakle smjelo izreći, da o naziranju i motrenju stvarih visi sav razvoj duševne radnje.

Za zor no računanje služi već danas svakoj skoro učioni poznato računalo sa 100. krugljicah a priroda pruža nam jih i bez broja; jedino, šta se hoće, jest: djetinju misao probuditi i na takove stvari upozorniti. Svaki broj treba da ima za svoje razabiranje njeki zor, i to, danas krugljičke na računalu, sutra olovke, pera, drugda opet crte, križiće, kružice na tabli, opet novce, prste, ruke itd. itd.

Ali, da nam se djeca usposobe za shvaćanje stvarih, potrebnih u javnom životu, time pako da si misao i za druge jošte stvari probude, neobhodno je potrebito, da ima svaka učiona, prema mogućnosti barem ove stvari:

a) mjere, tako zvane šuplje i to za stvari židke i sipke. Tu su: vagan, polovnjak, četvrtinka, vrč, polić, mjerica, vedro itd. (U nas nejma obćine bez ovih mierah; s toga si jih može svaki učitelj nabaviti.)

b) Mjere za duljinu, najme: hvat, = sežanj, razdieljen na stope; stopu na palce; rief, razdieljen na četvrti. Danas već hoće se i franceski metar, razdieljen na sto santimetrah tim većma, što je ista mjera i svakomu proglednijemu krojaču poznata.

c) Razne tezuljice t. j. vage i to: 1.) rimsku vagu na žvŕk s razloga, što ju naš narod i dan danas jošte ponajviše rabi; 2.) tezulju dvokraču sa zdjeličkama uz potriebne manje i veće uteze; 3) prema mogućnosti barem manju desetinsku tezulju, toli prikladnu za brzo tezanje.

I samo se kaže, da se nemože u prvom razredu mahom prvim možda danom začeti računanjem, jer se hoće, da prve dane obratimo na to, da nam mladež što prije uz učitelja prione, te da mu učiona što većma i prije omili. Znademo medjutim i ovo, da nam djeca u

Digitized by Google

školu ponajviše ništa sobom nedonesu, ako ne: „da ili ne“, a koliko putah dogodi se, da niti ovih nije tako lasno iz nje izmamiti.

Razgovarajmo se dakle s djecom ponajprije o stvarih poznatih joj i najbližjih, n. p. o njihovu domu, stoki, odielu, raznu orudju itd. besjedom: vježbajmo ju u govoru. A možemo li od takove mladeži zahtievati, da bude pazljiva, česa se osobito hoće u računah? —

Liepim i laganim načinom navadjajmo si djecu tamo, da paze na naše rieči a takove da si po lagacko i zapamte. Kada se pak jednom dječica osokole, kada jim učitelji omile, kada začnu po malo i odgovarati, kada, pravo reći postanu pozornija: istom onda može se pristupiti i k rečenoj obuci.

(Varoški začetnici jesu doduše slobodniji a više putah mahom i preslobodni, nu slabe priprave za račune; naprotiv, seljanče nam dodje u školu posve nesmjelo i plaho: težko ćeš u istinu izmamiti iz njega rečicu, ali zato donielo ti je dobar pojam mnogo i mnogo šestogodišnje ne samo o desetici, već i o stotini. Učila ga računati janjad, jarad, gusići, pilići, itd. slovom: priroda, s kojom varošče malo se bavi.)

S početka neradimo odviše brzo. Dobrim će nam uroditi plodom sav trud, pripravimo li si učenike tako, da valjano računaju do prve desetice; kašnje sve se to suklja veoma brzo i lasno.

Hoćeš li razumno, svestrano i obilato obučavati, misli na valjanu pripravu. Treba dakle, da se valjano za svaki sat pripravimo imajuć upravo zalihu različnih primerah, šta gdje to biva, osvjedoći se i sam učitelj, da će računi djeci upravo omiljeti, da će se učiti igrajuć.

Napametno računanje treba da bude sredstvom za vježbanje jezika i pameti. Da to postignemo, izustimo zadaću samo jednom (ako je nužda, opetuj ju koji boljih djakah;) birajmo si pitanja jasna, shvatjiva, po mogućnosti kratka izbjegavajuć mljitave i razvlačne besjede što na stvar i nespadaju. Ujedno zahtievajmo, da nam djeca valjano, pravilno podpunimi i opredieljenimi izrekami izgovaraju.

Jer se rado bave pisanjem brojkah, a s izkustva znademo, da to posve lasno čine, pokažimo joj kod svakoga stupnja ujedno i znak, kojim onaj broj i pismeno bilježimo.

Poodmaknuvši se već tako daleko, da se svestranim razmatranjem

Digitized by Google

brojevah djetinji razum naučio suditi i računati, neće biti s gorjega, a kaže se i nužda, da se djeci poradi okretnosti i brzine u računanju porazdiele tako zvane množitbenice. Sada će djeca ovu tablicu razumjeti a kada se ju nauče, ostati će joj u pameti vazda kao koristno dobro, ne pako kao nemio trh.

(Dalje.)

Praktično postupanje pri obuci o stavku.

Nauk o stavku (stavkoslovje) jest logika za pučku učionu i jedini intelektualni živalj slovničke obuke. S toga i nije lahak posao ustanoviti valjan sustav, kojega bi se valjalo držati razvijajuć svekolike pojmove o stavku u obće a o njegovih čestih napose. Radi ove potežkoće ustručavala se je do sada mnoga inače vješta ruka latiti se pera te se upustiti u ovaj mučan posao, s česa našim pučkim učiteljem nepreostade drugo, ako ne, da si sami tvore sustave onako, kako jim to moguće bijaše; s toga opet i onoliko sustavah, koliko učiteljah.

Izbjegavajuć svako okolišanje i prekomierno razglabanje, prelazim na samu stvar.

Pojam o stavku.

(Temeljem n. pr. budi 96. štivo I. sl. čitanke).

Štivo se pretrese poznatim jurve načinom a zatim nastavi učitelj po prilici ovako.

Šta je rekao car opaziv mrtvački lies? (Ja sam otac sirotah.) Za koju rieč stoji zaime ja? (Za rieč: car). Odgovorite sada riečju car na moje pitanje! Tko je otac sirotah? (Car je otac sirotah.) To isto napisati ću Vam na tabli:

Car je otac sirotah.

Pomislite si sada, kakav je bio car Franjo onom prigodom? (Bio je krotak). Mi ćemo si i to evo ovdje napisati:

Car je krotak.

Što učini car, kada bijaše lies do njega došao? (Car odkrije svoju glavu). I to ćemo si napisati:

Digitized by Google

Car odkrije svoju glavu.

O kom smo sve do sada govorili? (O caru smo govorili). A što izrekosmo sve ponajprije o caru? (Što je car). Što smo zatim o njem rekli? (kakav je car.) A šta smo najposlje o njem rekli? (Šta učini).

Zapamtite si, šta ću Vam sada reći.

Svaka izreka o njekom predmetu izušćena, zove se stavak.

Što sam rekao, reci mi ti Pavle, Nikola! Recite mi to svi!

Dakle, šta je to?: Car je otac. Zašto je to stavak? A šta je to?: car je krotak. Zašto je to stavak? Reci nam ti Ivane, šta je to?: Car odkrije svoju glavu. Zašto je to stavak? Opetuj nam, Franjo: što je stavak? —

Pazite dalje! Prije vam rekoh: promislite, kakov je bio car Franjo: šta moradoste dakle prije učiniti, nego mi odgovoriste? (Misliti). Kako zovemo jednom riečju ono, što mislimo? (Misao). Što je dakle sve u onih stavcih, napisanih na tabli? Šta dakle učiniste svojimi mislimi, kada sam vas zapitao? (Izrekosmo jih). A šta sam ja učinio onimi vašimi izrečenimi mislimi? (Napisaste jih). Zapamtite si:

Svoje misli možemo i ustmeno izraziti i pismeno zabilježiti; s toga se može reći:

Stavak jest misao izrečena ili napisana; bolje: misao izrečena jest izreka a misao napisana jest stavak.

Opetovanje. Opetujmo, šta smo prije rekli: Što je stavak? Što možemo izreći bud o kojem predmetu? Što sadržavaju dakle stavci, pošto si prije moramo izreku pomisliti? kako sve možemo izraziti misao? Za što možemo smatrati svaki stavak?

Otvorite si sada knjige, da o tom i šta više progovorimo! —

(Prva sl. čitanka: §. 61. 63. 64; II. slov. čitanka, deseti dio, §. 117. 118. 119. 120., — Slovnica za 4 razred §. 10. stavka *a*)

Učitelj se posluži pri tom ovimi pripomoćnimi pitanji:

O kom, o čem se ovdje govori: Što se govori ob ovoj osobi ili stvari? Na ostale česti stavka netreba se sada obazirati.

U §. 62. I. slovničke čitanke nahode se stavci s izrekom: »što

Digitized by Google

ima predmet?“ Ovaj dio stavka uvršćuje se medju dopunjke, jer glagolj imati zahtieva, buduć je glagolj smjeran, stanovit svoj dopunjak, a s toga bio bi ovdje neumjestan; nu stavljen je samo radi toga, da bude podlogom za sljedeće sastavoslovne vježbe kano pripravan stupanj za lahke opise.

Evo Vam sada i male zadaće!

Napišite o svakom sljedećem imenu po tri izreke: lav, ševa = (ladvica, kukuljača, čvrljuga, čevrljuga, sijačica, škvorjanac, hohuljica), konj, čovjek, svieća. Da vam to što laglje bude pismeno, izradimo to isto prije ustmeno.

A. Glavne česti stavka.

(Prijašnji stavci napisani su i sada jošte na tabli).

Zadnji put ste čuli, što je stavak, a danas ćete nješta nova čuti, samo treba da budete osobito pazljivi.

O kojem smo predmetu govorili u prvom stavku? Pitajte se za taj predmet! (Tko ili što?) O kom (o čem) se govori u drugom stavku? Pitajte se i za ovaj predmet! O kom (o čem) se govori u trećem stavku? Kako ćete se pitati za ovaj predmet? Pogledajte sada 96. štivo I. slovničke čitanke! Stoji li u tom štivu: car je otac sirotah? Dakako! Ja ću i to uz ovaj prvi članak napisati.

Car je otac sirotah. Ja sam otac sirotah. Pročitaj der, Ivane, ovaj drugi stavak! Što bi mogli metnuti za rieč: car? Dobro!

Ja ću i to uz ovaj stavak napisati. Car je krotak. On je krotak.

(Tako se postupa i kod trećega stavka, te se napiše kao i ova dva stavka,)

Car odkrije svoju glavu. On odkrije svoju glavu. O kom smo govorili u svih ovih stavcih? Zapamtite si:

Podmet jest ona rieč, koja imenuje osobu ili stvar, o kojoj se šta izriče.

Šta sam rekao? Reci mi ti Petre, Ivane! itd. Šta je dakle u onih stavcih podmet i zašto? Kakova je čest govora rieč: car? kakove su česti govora rieči: ja, on? kako ste se za ove rieči pitali? Pamtite si i ovo! —

Podmet se izražuje samostavnikom ili zaimenom na pitanje: tko ili što?

Digitized by Google

Iz današnje vaše zadaće pročitati ću vam njekoliko stavakah, pitajte se za podmet pak mahom recite, čim je izražen podmet!

Lav je grabežljivac. On je veledušan. On skače na svoj plien. Kukuljača ili ladvica je ptica. Ona pjeva. Konj je domaća životinja. On je jak. On vuče kola. I. t. d.

(Ostale primjere vidi pod §. 61. 63. i 64 I. slov. čitanke ili u §. 117. 118. 120. II. sl. čitanke, ili u §. 10. Stavci, slovnice za 4 razred).

Što smo u prvom stavku rekli o caru? (Što je on). Ja ću to podbrisati. Što smo u drugom stavku rekli o caru? (Kakov je on) I to ću podbrisati. A što smo o njem rekli u trećem stavku? (Što on čini) I to ću podbrisati.

Zapamtite si:

Što se o podmetu izriče (veli): to je pogovor.

Što sam rekao? Kaži ti! — Kaži ti! — Kažite svi! —

Koja je rieč u prvom stavku pogovor? Zašto? (Jer pokazuje što se o podmetu veli). Koja je rieč u drugom stavku pogovor? Zašto? — i t. d. Opetujte, što sve znadete o pogovoru!

Razmislite, čim se sve može izraziti pogovor! — Što smo u prvom stavku izrekli o caru? Kakova je to stran govora rieč „otac“? (samostavnik.) A što pokazuje pogovor „je otac“? (Što je podmet.) Zapamtite si:

Ako izrečemo, što je podmet*), to mora biti pogovor izražen *samostavnikom.*

Što sam rekao? — Reci ti! — Reci ti! Recite svi! —

Što smo izrekli o podmetu u drugom stavku? (da je krotak). Kakova je stran govora rieč „krotak“? (pridavnik). A što nam pokazuje? (kakav je podmet). Zapamtite si:

Izriče li se pogovorom, kakov je podmet**) to se izražava tada pogovor *pridavnikom.*

Što sam rekao? i t. d.

---

*) U trećem razredu mora se reći: „što je i što nije.“ Vidi primjere u §. 119. druge slovničke čitanke!

**) U trećem razredu doda se još: „i kakav nije„ Sravni primere §. 118 druge slovničke čitanke.

Digitized by Google

Što smo rekli o podmetu u trećem stavku? (odkrije). Kakova je stran govora rieč „odkrije?“ A što nam pokazuje? (Što čini podmet). Zapamtite si.

Ako se pogovor kaže: *što čini* podmet*), to je pogovor glagolj.

Što sam rekao? — Reci ti! i t. d.

Opetovanje. O kojih smo dielih (udih) stavka sada govorili? Što je podmet? Čim se izražuje podmet? Na koje pitanje odgovara se podmetom? —

Što je pogovor? Čim se izražuje pogovor? Kada je pogovor samostavnik? — Kada se rabi pridavnik za pogovor? Kada ćemo izraziti pogovor glagoljem?

Da se učenici u tom bolje usavrše i učvrste, neka se učitelj 3. razreda jošte jedanput povrati na §. 117. 118. i 120. druge slovničke čitanke, te neka sve ove primere gledom na pogovor pretrese, kao što je to činio prije gledom na podmet. Zatim si izabere koje štivo, uzme pojedine stavke iz njega, izpusti iz ovih sve, što za ovaj stupanj netreba, pak jih pretrese u toliko, u koliko je dosele o stavku učeno. N. p.

Svjedok.

(157 štivo druge slov. čitanke.)

Svjedok je čovjek. Svjedok potvrdjuje. Sudac je pravičan. Svjedok govori. Mi govorimo (istinu). Kriva prisega je grehota, itd.

§. 12 Slovnice za 4. razred sadržaje posebnu vježbu ob onom, što je dosada preduzeto. Ova vježba (basna o šturku) daje učitelju povoda da uputi učenike, kako se višeputah podmet skriomice nalazi u pogovoru; n. pr. nepoznaju (oni) i neciene (oni). U četvrtom razredu valja i to navesti, da se podmet izražava i drugimi riečmi; n. pr. crno (pridavnik) je boja žalosti. Davati (glagolj) bolje je nego primati. Sedam (brojnik) je glavni broj. I (rieč) je veznik. A (glas) je glasica.

Iza ovih vježbah neka dade učitelj njekoliko pismenih zadaćah po prilici ovakovih:

---

*) U višjih razredih dodaje se još „i što nečini“ Sravni prmiere 120 i 121 druge slov. čitanke.

Digitized by Google

1. Zadaća. O sljedećih stvarih valja mi kazati, što su (što nisu): Lonac — plug — sjekira — haljina — željezo — ječam — pero itd.

2. Zadaća. O sljedećih stvarih valja mi u višebroju reći, što su (što nisu): Kruške — lastavice — želve, muhe — jagode — novčići itd.

3. Zadaća. Uz svaki od sljedećih stavakah imam napisati po jedan drugi, kojim se baš protivno izriče:

Kamen je tvrd. (Vosak je mekan). Olovo je težko. Stol je gladak. Uže je debelo. Kuća je velika. Koža je žilava itd.

4. Zadaća. O svakom od sljedećih predmetah imamo napisati, što čini (što se s njimi čini):

Učitelj — učenik — djevojčica — brat — slavulj — itd. — trava — voda — zemlja itd.

(Dalje sliedi.)

Dopisi.

U Osieku na 26. Siečnja 1868. U kratko Vam samo javljam to, da nas ovdje svekolike veoma milo dirnula viest, da će »Napredak« nastaviti svoj deveti tečaj uzprkos silnim, a to upravo i živac zasjecajućim zaprekam. Što nam je »Napredak,« toga možda niti Vi sam u onoj mjeri neznate, u kojoj to mi; jer pravo reći, upravo željno izgledamo svaki broj. Sramota bi bila, da propadne i da ga ta sudbina i kada postigne; sva huka i bruka morala bi pasti jedino na učiteljstvo, koje bi tim svojim nehajstvom užeglo nedostojan po sebe žig.

Evo vam i njekih viestih iz Osieka.

Gospoda katekete doljno i gornjogradski lišeni su službe svoje a g. A. T. oduzeto je povjereno mu prije ravnateljstvo. Namjestnimi kateketi najmenovana su gospoda gradski kapelani; nu poradi silnih svojih duhovnih posalah, vrlo riedko dolaze u školu. Upravljanje d. gradske učione nije dosada nikomu povjereno; g. Josip Štreitenberger, bivši učitelj u Novom Osieku stavljen jest u mir, a zamienio gr g. Josip Jureković. Gospodična Lj. Radjova, bivša učiteljica u tvrdjavi, zahvali se na službi poradi boljesti. Sgrada za gornjogradsku učionu već je, rekao bih skoro dogotovljena, a uznastoje li oni, kojim je taj posao povjeren, pospiešiti radnju, to se nadamo, da će moći tako već mjeseca Travnja sva mladež izvući se iz gnjusnih, tu i tamo raztepenih špiljah, te se smjestiti u valjano priredjenoj spravi. Primite molim vas, i ovo njekoliko viestih u mili nam list! S Bogom!

A. P.

Digitized by Google

U Suhom polju mjeseca Siečnja. Izvolite uzeti ovo njekoliko riečih u svoj list kao razjasnjenje dopisa od 1. Studena pr. god. u 21. broju »Napredka« obielodanjena a tičućega se učiteljske skupštine u Suhompolju.

Štovani g. dopisnik doista pisao vam je sve samu istinu; nu ipak uz svu svoju opreznost malo se zaneo perom. Veli bo o g. Štumpfu, učitelju bušetinskom »on je, istinabog, djecu drugoga razreda nješta iz računstva pitao, da li je štogod predavao, nemogu vam kazati itd. —« Ali je to istina, da je veleč. g. predsjednik dotičnomu g. učitelju rekao: »Vi samo izpitavate djecu, a imate znati, da danas nije izpit, pak valja znati i to, da se bijaše čuo sličan prigovor i od drugih učiteljah. Odtuda se vidi, kako je bio čitav skup slobodan a prema tomu neumjestna je u dopisu opazka: „zašto mu nije nitko na predavanje ništa primetio.«

Nadalje, navadja se u istom dopisu; »da bi gg. velečastni predsjednici svojkolikoj gospodi učiteljem bar po prilici prije konferencije označili one predmete, koji se imadu u skupštini praktično izvesti.« To je dobro i posve nuždno, Ali to je naš velečastni kotarski nadziratelj činio bio uzastopce dvie godine i to g. 1864 i 1865. od onda vazda razašilje kotarom pitanja, višjom oblasti predložena za riešenje a uza to pozivlje gg. učitelje ovoga kotara, da se svaki za koj predmet pripravi, što ga kani u skupštini predavati. Medjutim, svaki učitelj mora znati, čemu se drže kotarski sastanci. Dakle, u nas je to već davno uvedeno, da se svaki učitelj pripraviti mora i za predavanje.

Tamo se veli i to, da bilježenje zapisnika visi o samovolji bilježnika. Ja bilježim skupštinske zaključke već dvie godine, pak mogu po duši izreći, da toga nije, niti smie da bude. Nu, zato mi netreba niti opravdanja, jerbo i sam g. dopisnik veli na str. 334. Napredka: »ciela skupština smatrala je, da je i ovo pitanje bilo točno i dobro riešeno.« A za predloge g. Crnka veli: „svi u skupštini prisutni pronadju jih za važne, ali se je riešenje istih ipak moralo odgoditi do boljih vremenah.« Evo dakle dokazah, da nisu članovi skupštine mučali, već i svoj sud izricali, gdje je trebalo. Odtuda se dakle vidi, da ja nisam mogao bilježiti, već jedino ono, što je u istinu bivalo.

Naš štovani i mili dopisnik jest mlad, nu vriedan muž; ja ga osobito cienim. Uza to jest osobito marljiv i vriedan učitelj, što mu na čast služi, a jerbo je pri tom darovit i neumoran: nadamo se od njega svakomu dobru. A za trud, što ga na se nametnuo pišuć onaj dopis, od mene mu izkrena hvala i srdačan: živio! Time ostajem Vaš

Josip P—e. učitelj.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ ućit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Gosp, Vuković Stjepan, kao ut. 10 st.; Klaić Franjo, Klepač Tomo, Belčić Franjo, Čačković Valent, Petak Marko, Jagrović Ivan, Horvat Vekoslav, Cvjetko Gjuro, svaki po 3 st.

U Zagrebu dne 27. Siečnja 1868.

Ant. Irgolić.
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

Izišlo je važno djelo: Naše pravice. Sastavio dr. Bogoslav Šulek. Ovo je izbor zakonah, poveljah i drugih javnih spisah, znamenitih po državno pravo trojedne kraljevine, od god. 1102., kad smo se sa Ugarskom sdružili do 1868. Latinski su dokumenti prevedeni i protumačeni, a glavni momenti skupljeni u posebnoj razpravi „Pogled na drzavno pravo trojedne kraljevine“. Djelo je ovo dakle kao diplomatička historija našega državnoga prava svakomu razumljiva, te će ga obaviestiti autentično o negdašnjem i sadašnjem prostranstvu trojedne kraljevine i njezine autonomije, kao i ob odnošenju k Ugarskoj i Austriji.

Knjiga drži 45 arakah u malom formatu, štampana je vrlo liepo novimi slovi na finu papiru, a stoji u knjižarah 1 fo. 20. novč.; u tištene korice s pozlaćenim naslovom ukusno vezana 1. for 60.novč.

„Danica ilirska“, koja je od mnogo godinah kano prilog izlazila s „Narod. Novinami“ prestala je izlaziti pod tim imenom nego će mjesto nje pod istim uredničtvom na četvrtgodišnje svezke i kano prilog istim novinam izlaziti „Književna zabava hrvatsko-srbska.“

— Tjednika „Dragoljuba“ prvi broj od ove godine bio je konfisciran sbog pjesme od I. K. S. jadikujuće nad položajem zemlje — nad čim-li? nu prvi je broj preštampan s nova bez te pjesme i list dalje izlazi u redu.

— Urednik „Slavenskoga juga“ g. Gjuro Klarić javlja je da putujući okolo dobro uspio ter po Hrvatskoj, Kranjskoj i preko Trsta do Zadra sabrao predplatnikah oko 900; a još nije obašao svega, kuda je naumio. Predplata može se ali bezplatno slati i na mjesečne dionice po 50 novčićah. Sljedeći svezak istoga časopisa izaći će mjeseca veljače s pet likovah i drugih 6—7. slikah.

— U Novom sadu počela je s novom godinom izlaziti „Beseda — list za crkvene, školske i narodne potrebe. List će izlaziti 10. i 20. i zadnjega dana u mjesecu, a sa svakim brojem izlaziti će, s početka na pol tabaka, kao prilog „Duhovni sbornik.“ U sborniku izdavati će se najbolje besjede crkvenih otacah u srbskom prevodu i pripoznatih srbskih propovjednikah. Ciena mu je 6 for. — Takodjer u Beogradu poče 1. studenoga izlaziti crkveni srbski časopis pod naslovom „Pastir“. Oba su lista, što mi znamo, prvi crkveni časopisi srbski, ter sigurno u ovom vieku štampe kako nuždan tako i važan pojav u crkvenom srbskom životu. K. L.

Digitized by Google

— Izašlo je znamenito djelo pod naslovom: „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga I. Štamparija Drag. Albrechta. Ciena 1 fr. 25 n.

Osim pravilah i poslovnoga reda Akademije, pravilah narodnoga muzeja, imenika članovah Akademije, opisa stvorenja njezina, nahodi se u knjizi prekrasbih sedam znanstvenih razpravah, čitanih u sjednicah gospodom akademici: Tornarom, Brusinom, Daničićem, Račkom, Ljubićem i Matkovićem. Nadalje čitamo četiri književne obznane, vješto opisane i razsudjene gospodom: Bogišićem, Jagićem, Račkom i Mesićem; konačno čitamo: izvješće o dosadašnjoj radnji opisivanja narodnijeh običaja pravnijeh, od dra. Bogišića, pak: izvode iz zapisnikâ jugoslavenke akademije znanosti i umjetnosti.

Komu je samo moguće, nabavi si ovu knjigu, a najbolje bi bilo, da si ju pribavi barem svaka kotarska knjižnica. Prodava se u knjižari Fr. Župana (Albrecht i Fiedler.)

Natječaji.

Na pučkoj učioni u Jezeru, kotaru tuheljskom, ima se definitivno popuniti učiteljska i orguljaška služba, za što se ovim do 15. veljače t. g. otvara natječaj.

Dohodci s ovom službom skopčani pokraj shodnoga stana i uživanja vrta od pol rali iznose u gotovini godišnju plaću 315 fr. i 31 fr. 50 novč. u ime drvah.

Natjecatelji se upućuju, da svoje molbenice s propisanimi izkazi starosti, čudorednosti, izučene dvogodišnje preparandije i dosadanjega službovanja do navedenoga roka podnesu podarcidjakonu i župniku u Kraljevcu, Ferdi Krajačiću.

Od nadbiskoga duhovnoga stola u Zagrebu.

Izpravak. U br. 19. na strani 294. lanjskoga „Napredka“ u opazki sumnjasmo o mjestu „Darija,“ gdje se najme nahodi. Njeki učenjak, vriedna to naša starina, pozorno prateća i naš list, razjasni nam to ovako: Darija jest u Americi a ne u tatarskoj Aziji. I to: Darija iliti panamska prevlaka, tada pokrajina kod iste prevlake, -- napokon grad Darija u državi Georgiji sjedinjenih sjeveroamerikanacah.

Jer se u samom dopisu napominje amerikanski tigar, kao ljuti neprijatelj i progonitelj darijskih svinjah, to je zaista ta naša Darija u Americi, prem se zove: Darija = Džihon = Oxus i Amu rieka u slobodnoj Tatarskoj, rieka izlievajuća se u Aralsko blato. G. doktore, hvala vam na pozornosti!

Naimenovanja.

Gosp. Ante Lucarić, naimenovan preč. duh. nadbiskupskim stolom učiteljem u Noskovcih.

— Gosp. Josip Jambrešić, bivši učitelj u Jezeru, premješten je kao takav Tuhelj.

Presvietli g. biskup Ivan Kralj poklonio veledušno 50 fr. družtvu za podupiranje ubogih preparandah u Zagrebu. Bog mu nagradio i stostruko!

Pouzdanici učiteljske Zadruge

umoljavaju se, da članove družtva u svojem području ozliljno opomenuti izvole na točno izplaćivanje godišnjih prinesakah, jer u protivnom slučaju gube svako pravo na družtvo.

Digitized by Google

Izpravak.

U Požegi nije razpisan natječaj za djevojačku, već za dječačku gl. učionu, košto to ovih danah razabrasmo. (Uredničtvo.)

Javna zahvala.

Upravljajući odbor učiteljske „zadruge“ uzima si čast ovim javno zahvalu izraziti p. n. gradjanom i stanovnikom sl. kr. grada Karlovca, štono su ples sa Tombolom, na korist učiteljske „zadruge“ dne 22. siečnja 1868 dani mnogobrojno posjetili i po mogućnosti podpomogli. Osobitu pako zahvalnost izražuje dotični odbor sl. karlovačkomu magistratu, sl. družtvu tomošnje čitaonice, presvietl. g. Benku, c. kr. generalu, presvietl. g. Barunu Vranicaniju, g. Turkoviću, g. dr. Dražiću, g. Pretneru, štamparu i gospodji Id. Prešernovoj. Oko priredjivanja te zabave najviše si zaslugah stekoše gospoje: Karalova, Tomićeva i Blažekovićeva.

Živili Karlovčani!

Bože daj, da se i ostali gradovi još ovih pokladah za njimi povedu!

Zagonetke

priobčio M. Cugšvert.

1.

Njetko je kupio za 30 fr. stvarih i to: kožuh, komad po 4 fr. 50 n., šeširah, kom. po 3. fr., a rubcah po 37½ nov. kom. svega skupa 20 komadah. Koliko komadah mogao je od svakoga kupiti?

2.

Njeki satnik razredio svoju kumpanijn. U redovih po dva momka, preostao mu jedan; po tri — dva; po četiri — tri; po pet — četiri, a po šest — pet. S koliko momakah sastoji mu kumpanija?

3.

S kojim brojem treba broj 1, 2, 3, 4. 5, 6, 7, 9, pomnožiti da u proizvod same brojke 1. dodju?

4.

Brojevi od 1 do 25 imadu se u sljedeći četverokut poredati tako, da sbrojeni redovi uzduž popreko na križ vazda čine sbroj 65.

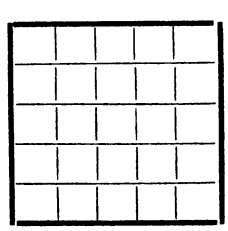

Odgonetke priobćiti ćemo u budućem broju.

Priložen I. arak „Rukovodstva.“

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Uvod.

O vježbah u slogu u obće a ob ovom rukovodstvu napose.

Korist pismenih zadaćah u obće a sastavoslovnih napose je svestrana. Učitelji ju najbolje mogu uvažavati: jerbo su za postignuće školi opredieljene svrhe, služeć školi i životu za podlog, veoma važne. Samo ono, što je valjano uvježbano, može koristiti. Škola bez vježbanja nije škola; učivo bez naputka za nasljedovanje nije učivo. U svakom predmetu mora se početnik vježbati, ako treba da si ga sasvim prisvoji. Najbolje i najkoristnije jesu one vježbe (u pučkoj učionici), kojimi se na više predmetah ujedno svraćati i više svrhah postizati može. To su vježbe sastavoslovne ili vježbe u slogu. Ne samo zato, što su mudri izrekli, da je slog ogledalo duši, da je slog svjetlonoša naobraženosti bolji, nego li je govor; već slogom možemo i najtajnije naše misli na daleko saobćiti, potomstvu ostaviti i čuvstva probuditi bolje nego li jezikom; sastavak napisan pruža bolju sgodu za promišljavanje, promatranje i svestrano rešetanje. Nu osim praktične za život koristi, jest slog velekoristan i za druge školske svrhe. Pri vježbah u slogu upućuje i uči se mladež misliti, misli svoje valjano (logično) poredati, te ustmeno i pismeno po slovničkih pravilih izražavati. Slogom se pobudjuje, povećava i uzdržaje samodjelatnost učenička; njim se búde i bistre duševne sile, najme valjana prosuda i ocjena stvarih iz vana i iz nutra; vježbami u slogu pomaže se razvitku stvarnih znanostih; njimi se čisti i triebi ukus i jezik te dočim pri njih uho sluša, oko gleda, jezik govori — vježba se i ruka, da postane sve boljim tumačem misli, pameti i srdcu. Korist je dakle mnogostrana; nu da ju nepromašimo, treba da si odgovorimo na sljedeća pitanja: 1. kakove da budu zadaće glede sadržaja? 2. kako jih treba zadavati i 3. na što treba da se pazi, ako hoćemo, da budu plodonosne.

Digitized by Google

I. Što se tiče sadržaja i gradiva za iste vježbe u sastavoslovju, treba da samo u obzir uzmemo svakdanje potrebe praktičnoga života; jer škola je samo priprava za život. Tomu se pako hoće prirodjena i naravna hoda. Priroda netrpi u razvitku svom nikakova skoka; sve se u njoj osniva i razvija na jednostavnih zakonih; jedno sliedi iz drugoga, jedan pojav biva podlogom drugomu, jedno se osniva na drugom. Na tom temelju treba dakle, da se osnivaju vježbe u slogu, dotično u slovnici; valja dakle postupati od poznatoga k nepoznatomu, od bližjega k udaljenomu, od lagljega k težjemu.

Glede sadržaja moram reći, da treba gradivo zanj uzimati i iz ostalih učevnih predmetah. Nesamo da se takovim zasjecanjem u druge predmete isti bolje u pameti uvriežе, već se tako i iste vježbe u sastavljanju uspiešе, dočim se zadaje gradivo poznato i laglje, dočim se u obzir uzimlje predmet shvatljiv. Tako n. pr. već u početku pri razvijanju i vježbanju stavka može se koji drugi predmet istim poduprieti, dočim se je n. pr. razlagala iz vjeronauka 7. zapovied; iz zemljopisa pojam domovine; iz prirodopisa o guski ili pojam sisavacah i pticah: ili se je čitalo o munji itd., to podupiraju stavci (pri vježbanju u slogu), koji u iste predmete zasiecaju: Neukradi! Hrvatska je moja domovina. Guska je plivačica. Je li netopir ptica? Munja sieva .... Isto tako može i isto računstvo pružati gradiva; pače, pri izradjivanju i prepisivanju pazi se na oblik pisma, na čistoću i red a tim se uspješuje i sám krasopis.

Ali pri svem tom nesmie se s vida pušćati sama svrha t. j. točan sastavak u slovničkom i sastavoslovnom smislu.

II. Obzirom na pitanje: »Kako treba da se zadaće zadavaju?« imamo više manje načinah, tako da će vještaci riedko doći u nepriliku, proučivši ovdje podane stare i nove ili upotrebivši različite svoje, valjda uspješnije, načine.

a) Glavnim uvjetom pri zadavanju jest, da se učeniku posao tako olakša, da ne samo da zadaću lahko rieši, nego da mu se i volja za daljni i težji rád probudi, da mu se što većma u pomoć priskoči. Zato nèbudi zadaća niti odviše lahka, niti odviše težka već tako udešena, da se ipak uzprkos pripomoći učiteljevoj samodjelatnost učenikah uspieši.

b) Već u najnižjem razredu, gdje čitopisna obuka mah preotela staromu šlendrijanu, polaže se temelj sastavoslovnim vježbam prepisi-

Digitized by Google

vanjem štivah iz Početnice, diktovanjem stavakah, i brojenjem riečih, slovakah, razpoznavanjem i razlikovanjem glasicah, ili pako:

c) napisivanjem napamet naučenih izriekah, poslovicah, pjesmicah, bajkah i pričah.

č) Zatim sliedi napisivanje kratkih stavakah (prostih), kojim se gradivo uzimlje iz zemlje ili prirodopisa, iz obrtničkih ili drugih predmetah, što se bijahu tumačili, o kojih se je u drugom kojem satu razlagalo i tumačilo, čim se tako pozornost i točnost mladeži bûdi a predmet sam se ponavlja.

ć) Svaki samostalan izradak treba da se prije ustmeno pripravi, što valja osobito u srednjih razredih. U tu svrhu, osobito radi slabijih učenikah, izradi se zadaća najprije na školskoj ploči zajednički, te ju piše učitelj ili sám, ili više učenikah stavak za stavkom glede gradiva i oblika rešetajuć. Tako izradjena zadaća snabdi se naslovom, zove se izradba ili izradak, što se joj i na čelo napiše.

d) Kadagod se napiše »zadaća« napred n. pr. »Tražite osobna imena iz članka . . broj . . .« to se istom »izradba« riešava.

dj) Izradba se izbriše, te se jošte jednom od više učenikah ustmeno riešava, dočim učitelj čini opazke, napućujuć i sjećajuć, na što treba pri pisanju zadaće paziti, te onda napisavši si učenici „zadaću« (n. pr. Tražite iz članka . . . kao gori —) u svoje dnevnike, izradjuju kod kuće ili ako je »školska zadaća« u školi na samu dotični izradak.

e) Kadagod se samo misli ustmeno poredavaju t. j. ustanovi se hod, kojim se o pojedinih stvarih govoriti i pisati ima. Za olakšanje u ovoj struci zadaju se

f) u pripomoć njeke nagoviesti (andeutungen) a to biva ako se iz napisana na ploči izradka nješto ostavi za naputak n. pr. pogovori se izbrišu a podmeti ostave, ili protivno, ili pako oznake ili dopunjci ili napokon pri obširnijih sastavcih samo se gdje koja rieč ostavi, te se na temelju ovih ostavljenih i iz table prepisanih riečih zadaća riešava.

g) Kadagod se isti podatci n. pr. u opisah ili listovah naznače naprvo, te se na temelju tom zadaća najprije ustmeno, te onda pismeno riešava, n. pr. zadaća: Opišite »stol« pomoćju sljedećih po-

Digitized by Google

datakah: stol, pokućje, veličina, noga, ploča, sunjak, = sunjica = stolnica, stolar, drvo, lipovo, hrastovo, bojadisan, pisanje, jelo, posao . . . . itd.

Izradba.

Opis stola.

Stol jest veoma koristno pokućje. On biva, prema potrebi, različite veličine. Njeki su veliki njeki mali, njeki širji a njeki užji. Imade stolovah sa dvie, tri, četiri, sa više, pače i samo jednom nogom. Na nogama stoje daske, popriečnice, što spajaju noge a na njima nalazi se ili okrugla ili četverouglasta ploča od dasakah sbijena, a pod njom izmedju popriečnicah nalazi se jedna velika ili više manjih sunjicah, koje se mogu izvući i uvući, te ključem zaključati . . . . itd.

h) Kadkada se izradba diktuje na ploči i više učenikah, mà i slabijih učestvuje pri diktovanju i napisivanju. Izrad se višeputah čita, izbrisan iz pameti kazuje, te onda svim se u zadaćnici izraditi dade.

i) U mjesto podatakah zadaju se pitanja, na koja imadu učenici odgovarati.

j) S vještijimi se pako rešeta i pogovara sadržaj i hod, te se samo ustmeno misli poredaju a cieli izradak se više pripovieda s obzirom na razstavnike.

k) Zada se, da se iz gotove već izradbe kratak sadržaj izcrpi ili se

l) iz kratkoga sadržaja obširan izradak izvede.

lj) Sliedi slobodno napisivanje vlastitimi riečmi.

m) Izradak izradjuje i napisuje se drugiput, drugimi riečmi.

n) Zada se sličan predmet za nasljedovanje, dočim se sliedi hod u zadatom uzoru (n. pr. sastavi se »opis puža« polag opisa »pijavice« iz 2. Slov. Čitanke).

nj) Mnogo će koristiti, ako se kadgod zadaća, koja je bila prije mjesec danah izradjena, još jedanput istimi riečmi ili za obširniji izradak zadade.

o) Mienjanje tih načinah probitačno je ne samo radi raznoličnosti, koja stvar zanimiviju čini i novošću volju probudjuje, već i radi boljega pregleda i kontrole zadaćah u zadaćnici, broja zadaćah i marljivosti učenikah, radi prosude i razredbe.

Digitized by Google

p) Probitačno jest, ako se može jedna te ista zadaća barem ustmeno na više načinah izraditi; n. pr. opis puža sa slabijimi uz nagoviest; s vještijimi uz pitanja i odgovore a s najvještijimi uz naznačenje hoda ili kratkoga sadržaja.

III. Glavno, na što se paziti mora pri zadavanju zadaćah, ako imadu vještinu u slogu umnožati, jest popravljanje zadaćah. Jest tim važnije, da ob izpravljanju progovorimo, dočim je poznata istina, da neće rodom uroditi bez pregledanja, prosude i izpravka baš nikakovim, i da zadaće bez toga i cienu gube i vrieme ubijaju. Nu mnogi će se prestrašiti, računajuć po novoj naredbi (opazke vis. kr. namjestn. vieća k osnovi od 5. Stud. 1855) 4 domaće, 2 školske i 1 izpitnu zadaću na mjesec, što sve čini kroz školsko ljeto 70 zadaćah a pri 80 učenikah 5600 izpravakah ili (ako se pri najmanjem za izpravak 15 minutah upotriebi) preko 50 danah neprekidnoga posla. Odkuda učitelju toliko prosta vremena kraj drugih mu poslovah zvaničnih i osobnih, koje radi poboljšanja svakdanjeg krušca ovršiti mora? Pa ipak poštenje zahtieva, da si za opredieljenu nam svrhu tražimo sredstvah, da si pri izvršivanju dužnostih i ovdje posao olakšamo. Evo jih njekoliko:

1. Ako želimo, da nam izpravljanje u viših razredih laglje za rukom podje, što je od potrebe, budući se ondje obširnije zadaće zadaju, to moramo nastojati, da bude izpravljanje u nižjih razredih što točnije t. j. tako udešeno, da se učenici učinjenih i čestih pogriešakah što bržje i sigurnije okane. To se pako postigne kraćimi, lagljimi i prema silam nejakih učenikah udešenimi zadaćami.

2. U nižjih razredih izpravlja se pojedince i to u školi, dočim su drugi inače zabavljeni n. pr. krasopisom ili računom, što je osobito ondje od potrebe, gdje rukovodi jedan učitelj 2 ili 3 razreda u jednoj sobi. Nije dosta podvući pogrieške a kamo li samo napisati red, tobože za podticanje ili da se učenik poplaši, čim često i volju izgubi; već treba dozvati svakoga napose k sebi k stolu, te ga sjećati, gdje i zašto je pogriešio, kako treba da bi dobro bilo, te da si crvenom tintom sam izpravi. Tako djetetu uho čuje, oko vidi duša mu shvati, a ruka sama izpravlja. Čim više sjetilah učestvuje tim je i uspjeh jamačniji.

3. Red mnogo doprinaša k poticanju, osobito, ako ga učitelj vlastnoručnim podpisom potvrdi; nu ipak izkustvo nas uči, da se

Digitized by Google

diete za ono otupi, što često ima i vidi. Svakiput u zadaćnici sa »vrlo dobro« označen red pobudjuje na oholost, često »dobro« flegmatički se prezire, dočim »slabo« bezufanje a nemarnost pobudjuje. S toga bi se imale klasificirati samo izpitne mjesečne zadaće, čim bi se uspješila i cielogodišnja razredba, kad bi se ista zadaća iz više predmetah najedanput zadala. N. pr. na pol tabaka izradi se „opis ili list, ili sastavak iz zemljopisa ili poviesti« da se uvidi napredak učenikov u slogu, zada se za razlaganje stavak ili što je onoga mjeseca iz slovnice predavano bilo; te napokon i račun — te se iz izradka prosudjuje napredak i klasifikuje se u imeniku i na zadaći, a da se i roditelji o svem osvjedoče, pošalje jim se za podpisanje odnosno za osvjedočenje napredka ili nazadka njihova djeteta.

4. Čim je priprava za izradbu, bila ustmena ili pismena, valjanija i podpunija, tim će biti izradak točniji.

5. Čim više zadaju se zadaće iz okruga djetinjega t. j. predmeti poznatiji, tim manje pogrešakah i manje popravljanja od potrebe.

6. Svakiput, i pri ustmenom izpravljanju, valja navesti uzrok, zašto je pogriešeno; jerbo samo tako nadati se je valjanu uspjehu.

7. Pri jednostavnih zadaćah biva kadikad dosta, da se pogrieške samo crveno podvuku, da učinici sami dokučuju, zašto je pogriešno i da sami izpravljaju. To je osobita polaštica u porabi razstavnikah, kad se je pisalo štogod, što je bilo iz knjige ili od drugud napamet naučeno, pri slovničkom razlaganju, pri pogrieškah pravopisnih ili stvarnih.

8. Kadkada si izpravljaju učenici sami i to, kad se izradak još jedanput na školskoj ploči izradi ili kad se je izradjen ostavio do sgode izpravljanja na okrenjenoj ploči ili kad se izpravlja iz knjige.

9. U višjih razredih, gdje se je manje bojati pravopisnih pogriešakah, mnogo će doprineti dobromu uspjehu zajedničko izpravljanje. Tu ili učitelj čita sve zadaće sam, pogrieške ustmeno naznači, ili:

10. čitaju učenici svoje izradke sami, te se pogrieške i prednosti sveobćom prosudom javno obilježe.

11. Točan izradak vriedan je točna izpravka. Zato izpravi boljim učenikom sám, makar izvan školskih urah.

12. Kadkad mogu biti bolji i vrstniji učenici učitelju u pomoć,

Digitized by Google

pregledavajuć i izpravljajuć slabijim suučenikom. Nu učitelj mora točnom kontrolom prednjačiti, da se samovolji i nemarljivosti doskoči.

13. Sve zadaće doma izpravljati, nije nikada probitačno, niti u višjih a kamo li u nižjih razredih. Učenici sami lahko uvažavaju takav postupak.

14. Mnogo prudi, ako jedan učenik drugomu, dakako u prisustvu učitelja čita i rešeta, pače može dopustiti, da kadkad jih više zajedno kod kuće izradjuje, jer što jedan nezna drugi nadopunjuje i sjeća, čim se revnovanje pobudjuje.

15. Sve izpravljene zadaće valja prepisivati u čiste zadaćnice, jer se pri tom učenik na svoje pogrieške sjeća, i njih se čuvati uči, vježbajuć se iz nova u naučenom predmetu a osobito u „hitropisu," koji smatramo u životu važniji, nego li tako zvani »krasopis« medju čitiri linije, i učeći se čistoću i točnost. Pače takova čista zadaćnica ne samo da je liepom uspomenom iz djačkoga života u budućem životu, nega biva i pouzdanom pomoćnicom, dočim se u potrebi za formulare (pri namirah, svjedočbah, obveznicah) upotrebiti dade.

16. Napokon preostaje mi reći, da može učitelj (koji ima u učioni 2—3 razreda) jednu te istu zadaću svim zadati, nu dakako, da će ju iskati od slabijih sasvim drugačije izradjenu, nego li od vještijih. —

Uz sva ova ipak sam prisiljen izreći i ovu: da je visoko kr. hrv.-slav. namjestničko vieće, sastavljajuć poznate nam „opazke" u 20. broju »Napredka" pr. godine tiskane, imalo u glavi si glavne učione, gdje su 4 učitelja a svaki ima po 30—50 djece, a ne pučke, u kojih jedan učitelj mora da si stvori tri razreda, a djece jest od 70 do 120, 130tero. Pak upravo obzirom na pomenutu naredbu glede školskih zadaćah, a da se ove neizvrnu u puko mekaničko napisivanje oskudjeva nam sve dosada dovoljnih pomoćnih knjigah i rukovodstvah, jer mogli bi sve na prste izbrojiti, što je u tom pogledu pisano. Pa ipak ih treba i učenikom i učiteljem; onim zato, da se mnogomu prepisivanju izbjegne, da ustmeno riešene zadaće ponavljati a kod kuće sami vježbati se uzmognu a ovim opet za to, što mnogi i sbilja dovoljna vremena neimaju, da se za valjano predavanje pripraviti uzmognu. Treba pako takova rukovodstva i s toga da se u školi jednakim pravcem udari. Istina, da naše školske či-

Digitized by Google

tanke i slovnica za 4. razred štogod donose; ali o tom je jedan glas naime da to nije ni za mladež ni za učitelja, jerbo je to samo gradivo bez reda i sklada, priredjeno samo za vještake, a pisano onda, kadno je obuka u slovnici iz mekanizma praktičnijim putem udarala. Istina je i to, da su nam Vuksanović Kelnerovim spisom, a u novije doba Šćepanek Bibovimi vježbami pomoći nastojali; nu, komu je poznato, da je od ono doba, odkako su oni spisovi pisani bili, mnogo koješta na ovom polju novijega, i budući s raznih gledištah shvaćeno i probitačnijega sviet ugledalo — to sam ja ponajprije za svoju porabu stao brati to najbolje i iz drugih spisovah, najme iz Wursta, Kellnera, Šobera, Hofingera, Bíbe, obojice Tesarah, Jedličke i kakova su im sve imena — te proučiv sve i upoznav i utvrdiv vlastitimi praktičnimi pokusi, udesio sam to tako, da dolikuje i našoj potriebi i našemu jeziku. Udario sam u tom sasvim novim pravcem, naime bez obzira na dosadanji način slovničke i sastavoslovne obuke, upotrebiv si ono najnuždnije iz slovnice, što mi je samo podloga i pripomoć izražavanju mislih u obće, napose pako pismenim sastavkom. A scienim i držim, da je hora, da se u pučkoj školi već jedan put prestane slovničariti i cjepidlačiti. Na drugom mjestu izrazih se jurve, da učeniku u životu, seljaku i zanatniku malo hasni kadno nauči od rieči do rieči, „Samostavnik je rieč, kojom se imenuje njeka osoba ili stvar; piknja se napiše 1. 2. 3, . . . i 10.,a u praktiki jedno i drugo rabiti neumije. Škola mora više vježbati, nego li obučavati; jerbo: uvježbana jednom moć, kašnje mora dobro doć.“

Uspjeh u slovnici i sastavcih najbolje se prosudi kada želećemu pred oči staviš pismen sastavak svoga učenika; iz njega bo uvidiš, znade li valjano misliti i suditi, misli logično predati a jezična kao i sastavoslovna pravila rabiti, podnipošto pako recitiranjem pukih pravilah s naučenimi primjeri.

Još mi valja opravdati se, zašto već u 1. razredu razvijam pojam o stavku, a bude dosta, ako reknem, da po zakonih zorne obuke najprvo ne česti, već ciela stvar predočiti se ima, te da svaki razborit učitelj upravo u tom razredu zahtieva, da mu učenici u podpunih stavcih odgovaraju. Napokon moram reći, da mirnom dušom izgledam kritične opazke, jer nisam nikada neprijatelj prijateljskoga i dobroj svrsi namienjena pretresa, jer više očijuh više vidi,

Digitized by Google

Želeć dobar uspjeh svim onim, koji se budu možda ovim djelom služili, svraćam njihovu pozornost u slučaju potriebe na sadržaj ovoga rukovodstva i zadaćah.

I. Odsjek.

§. 1. Stavak-izreka.

Čovjek je na svietu najodličniji stvor. Svi ostali stvorovi zovu se običnim imenom: stvari.

Bog je olikovao čovjeka neumrlom dušom, razumom, slobodnom voljom i razloznim jezikom t. j. sborom.

Razumom mislimo, razabiremo, snujemo; jezikom govorimo.

O čem čovjek misli, ob onom može i govoriti; ono može i napisati. Što mislimo o čem, ono zovemo mišlju.

Ljudi su ili muževi ili žene. Ljudi se zovu i osobe, osebe, a to s toga, što umiju nješta o sebi izreći.

Svaka osoba ili stvar ima svoje ime, koje jim nadjenuo čovjek. Ima dakle osobnih i stvarnih imenah.

Mislimo li šta ob osobah ili stvarih a te izreknemo, to izustismo izreku.

Za svakom izrekom postanemo malko; s toga se zove izreka i stavak.

Izreka dakle jest riečmi izušćena misao.

Izreke se u pisanju razstavljaju razstavnici. Najobičniji razstavnici jesu: točka, zarez, upitnik i uzkliknik.

Točka piše se za onimi stavci, u kojih se završila njeka stanovita misao, neglededeć na to, izreklo li se: ovo ili ono jest oli nije.

Izreke su prema tomu jestne t. j. tvrdeće, pak niječne. Pita li se šta izrekom: pišemo za njom upitnik: podvikuje li se na što, za povieda li, prieti li komu ili šta želi, žudi, piše se na kraju izreke uzkliknik.

Izbrajamo li više pojedinih riečih oli srodnih si, uzporednih izrekah, pišemo zarez.

Digitized by Google

Za točkom, uzkliknikom i upitnikom meću se u sljedećem novom stavku velika pismena.

---

1. Zadaća.

Naznačite, koja izmedju ovih imenah jesu stvarna, koja osobna? Škola, učenik, pero, učitelj, Smiljan, glava, prst, junak, kapa, ptica, djetić, knjiga, sestra, brat, stric, ujak itd.

Izradjeno.

Osobe: učenik, učitelj, Smiljan, junak itd. Stvari: škola, pero, glava, prst, kapa itd.

2. Zadaća.

Napišite, koje stvari nalaze se u školi!

Izradjeno.

U školi nalaze se: stol, stolac, propelo, ormar itd.

3. Zadaća.

Napišite redom, kako sjedite, imena svojih suučenikah!

4. Zadaća.

Imenujte 10 zanatnikah!

5. Zadaća.

Mislite, izrecite i napišite štogod ob ovih osobah i stvarih!: Učitelj, učenik, trava, žes, voda, led, ocat, mlieko, mačka, pas, krojač, čizmar, peć, ormar, guska, riba, zmija.

Izradjeno.

Učitelj nas uči. Učenik mora biti miran. Trava je zelena. Vodu pijemo. U vodi se kupamo. Vodom se mijemo itd.

6. Zadaća.

Izpišite iz štiva pod br. 58 (Početnica) ponajprije sva osobna imena, onda stvarna, živuća i neživuća!

Izradjeno.

Imena osobna: učitelj, pekar, kuhar itd.;
Imena stvarna živuća: pas, vol itd.
Imena stvarna neživuća: kola itd.

Digitized by Google

§. 2. Sastavine stavka.

U stavku treba da bude jedna ili više riečih. Svaka rieč nješta znamenuje i to: bud osobu ili stvar; bud kakvoću nječesa ili šta drugo.

U rieči jest bud jedna ili više slovakah.

Slovka jest ono, što se mahom, jednim otvorom ustiju izgovori; tako rieči: biel, ciel, viek, rog, stol, noć, itd. imaju po jednu slovku. Rieč: čovjek ima dvie, najme: čo - vjek itd.

S toga jesu rieči: slovčane, dvo- tro- i više slovčane.

Pišuć moramo i slovke i rieči dobro i pazljivo motriti, da najme nepišemo više samostalnih riečih u jedno, pak da znademo slovke na kraju redakah razstaviti i u sljedećem redku valjano nastaviti. Nestane li ciela rieč na kraju redka, to se uz zadnju bilježi znak :- - ili »

---

7. Zadaća.

Recite mi koliko ima riečih u pojedinih onih stavcih: konj hrže. Krave se pasu. Učenici rado pjevaju. Sunce nas grije.

8. Zadaća.

Koliko je riečih u ovih pojedinih a koliko u svih stavcih?

Marljivo diete rado pohadja učionu. Mi smo bili jučer svi pohvaljeni. Milka je dobila od majčice si četiri nove košuljice. Kolibica je pokrivena slamom.

9. Zadaća.

Izbrojte, koliko ima riečih u 7-oj i 8-oj zadaći!

10. Zadaća.

Napišite 10 riečih slovčanih, 10 dvoslovčanih; 10 tro- a 10 četveroslovčanih!

Izradjeno.

Stol, vol, sat, vrt, krv, itd. kola, krava, vrata itd; — ručica, nožica, glavica, itd. — kolibica, kobilica, teličica itd.

11. Zadaća.

Razstavljajte sve slovke u ovoj zadaći!

Mačka ima oštre šapice. Ona jih može izvući i uvući. I lav spada medju mačad. Tele, junac, junica, krava, vol, bik, zovu se

Digitized by Google

goveda. Vuk ili kurjak jest divlji pas. I lisica jest divlji pas. Patka i guska spadaju medju ptice plivačice. Žaba, zmija i kornjača jesu dvoživke. Konj i magarac jesu kopitari. Ivan, Franjo, Dragutin i Radojica jesu učenici. Dragojila nije dječak. Leptir, hrušt ili šoljbaba, šišimiš ili netopir nisu ptice.

12. Z a d a ć a.

Prepišite ove izreke klopotašice tako, da valjano razstavite samostalne rieči. Naučite jih na pamet, svaku za sebe tako, da jih uzmognete na dušak izgovoriti tri puta zasebice.

Turebureturabulaburevaljaboljeturebureturanegobulaburevalja. — Jaomrkohkodkotlòkrpovekuće. — Recipòpupópbòbubob! — Osušilibimusešugavišuški. — Upniseuseiusvojekljuse. — Štojevišekirijetokiridžijimilije. —

13. Z a d a ć a.

U Početnici na strani 17. čitamo ovo:

»Sedam danah u sedmici ima:
šest je danah ljudem dano svima,
da si traže, što jim tielu treba,
kuću, piće, opravu i hljeba itd.« —

U svakom redbu ima više riečih a slovakah po deset. Zadnje dvie slovke imaju jednak dočetak (srok, rim) n. pr. ima = svima, treba = hljeba, boga = svoga itd. Tako se obično pišu pjesmice. Svaki redak obično začinje velikim pismenom; nu to nemora da bude.

14. Z a d a ć a.

Izpišite iz Početnice štivo „Mali Radojica“ tako, da vam u svaki redak dodje po šest slovakah, n. pr.

Radojica mali
pred majkom se hvali:
majko moja mila,
da si me vidila, itd.

15. Z a d a ć a.

Naučite se basnu pod br. 22. »Vrabac i konj,« pak ju napišite s pameti kao pjesmicu!

Digitized by Google

§. 3. Glasi.

Slovke sastoje s glasovah. Glasovi ovi zovu se ili čiste glasice ili suglasice.

Evo glasicah u hrvatskom jeziku: i, e, a, o, u, r. - Ove glasice čujemo liepo, čisto i jasno u ovih riečih: miš, zec, dan, noć, vuk, grm.

U školskih knjigah piše se pred glasicom r muklo è; nu ovo è nije slobodno niti zujkom izustiti. Dakle: gèrm, izgovarajmo grm a ne germ.

Ostale glasove, kao b', c', d', itd. zovemo suglasice zato, što se same brez pomoći čiste koje glasice, naročito bez e, a, nemogu sve izgovoriti jasno, a tek s njima zuje nam kao: be, ce, ha, ka itd.

Glasovi mogu se pisati; zato se i ona znamenja zovu onda pismena. Ova su mala i velika.

Sva pismena, stanovito uzporedjana, zovu se: abeceda ili azbuka. Bilježimo jih ovim redom:

a, b, c, č, d, dj, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, ć, u, v, z, ž,

Imademo nadalje i znamenite dvie dvoglasice, najme: ie, pak je n. pr. u riečih: sviet, sjeme, Za ove piše se u školskih knjigah ě. Tako se iste ove rieči pišu i: svět, sěme itd.

Suglasice: dj, lj, nj, neimaju u sebi dva glasa, samo jedan, meklje najme: d, l, n, - niti jih slobodno ikada razstaviti.

U tudjih riečih rabimo takodjer gj, pak dž; n pr. Gjeneral, Gjorgje, regjiment; odžak, pendžer, džamija itd.

Složena pismena tj, treba pisati samo ondje, gdje se obadva glasa razgovjetno čuju, kao n. pr. u riečih: tjedan, tjeme, utjeha, utješitelj; gdje se t slilo u ć, treba da se ovo i piše. Prema tomu dobro se piše: hotjeti, htjeti; ali zlo bi bilo hotju, već hoću itd.

16. Zadaća.

Napišite po 5. stvarnih imenah, koje se okančaju glasicami; a, o, e!

Napišite po 5 riečih, što začinju suglasicami: b, c, č, d! . . .

Digitized by Google

17. Zadaća.

Napišite više riečih, što imaju na kraju slovke: ac, ać, aj, oj, nik!

18. Zadaća.

Napišite prezimena svojih suučenikah azbučnim redom!

19. Zadaća.

Izpišite si ove suglasice; zamienite točke, gdje jih nadjete, shodnimi glasicami tako, da suglasice s umetnjenimi glasicami stvore razumljivu rieč. Svaku takovu rieč od rieči odielite zarezom! N. p. k . k . š = kokoš, sl . k . = slika, k . v = krv ili volja li vas, kov.

t . bl ., kl . p ., kr . d ., pr . z . r, vr . t ., knj . g ., p . r ., dj . k, . č . t . lj m . jk ., . t . c, br . t, br . t . c, s . k ., š . j ., s . str ., d . d ., dj . d, b . k ., b . b ., b . b . c .. t . t ., str . c, . j a k, . jn ., s . n, s . n . v . c, gl . v ., č . l ., n . s, . st ., z . b, . h ., l . c ., br . d ., t . m ., d . š ., v . . k, (viek) l . . p, sn . . g, sj . m ., tj . m ., p . ć, . rm . r, k . ć .. kr . v, p . dr . m k . h . nj ., st . j ., t . v . n, n . dj . lj ., č . tv . t . k, p . t . k, sr . . d ., zr . k, v . d ., vj . t . r, z . m ., t . pl . n ., vr . ć . n ., j . h ., j . g, j . g . v . n ., j . g . v . ć, m . s ., k . l . č ., kr . h, žl . c ., v . lj . šk ., n . ž, n . ž . c ., t . nj . r, . bj . d, r . č . k, v . č . r ., j . ž . n ., z . r ., sv . t ., b . t ., ć ., d . n ., ž . v . l ., n . š ., m . l ., d . m . v . n . !

20. Zadaća.

Izpišite sve rieči, nahodeće se u 19 zadaći azbučnim redom!

21. Zadaća.

Izpišite iz prošle izradjene zadaće a) sve slovčane, b) dvoslovčane, c) troslovčane, č) više slovčane rieči!

22. Zadaća.

Pripišite i umetnite ovim riečim izpušćene suglasice!

. oba ., . . ot, . oz, . ola, to . ak, . vor, c . iep, . avor, h . ast, g . ad. . ol, . . ava, . avalj, . anj, . . adanj, . uk, z . ak, . last, p . ut, . mok, . kok, sno ., . tra . ilo.

Digitized by Google

§. 4. Suglasice.

Suglasnikah ima mehkih i tvrdih.

Mehki jesu: ć, č, dj, lj, nj, š, r, a ostali su tvrdi.

Suglasnici se izgovaraju različitim orudjem: zubi, ustima, jezikom i grlom.

Ima dakle suglasnikah zubnih (d, t,) ustnih (m, b, p, v, f) jezičnih (l, n, r,) i grlenih (g, h, k, j,)

U izgovoru i pismu moraju se dobro razlikovati: d i t, b i p, f i v, g i k,; n. pr. râd (t. j. posao,) rat (oružjem;) kob, (udes,) pokop (pogreb;) lav, Afrika, Bog, bok! bara (stojeća voda) para (novac.)

O grlenih suglasicah valja pamtiti, da se u govoru pretvaraju i to g, u z, a z, u ž; h, u s, a s, u š; k, u c, a c u č; n. pr. lug, luzi, lužnica; duh, dusi, dušica; vuk, vuci, vuče,

Zadaće.

23. Napišite po 5 stvarnih imenah, koja začinju zubnimi; 5, koja jezičnimi a 5, koja ustnimi suglasicami!

24. Napišite po 4 rieči, koje se (na svršetku) okančaju jednom od 4 grlene suglasice!

25. Izbrojte u štivu br. 20. koliko ima u njem stavkah? Koliko riečih? Koliko slovkah? Koliko samoglasnikah? Koliko suglasnikah? Kolikoput grlenih, zubnih, jezičnih i ustnih suglasnikah nalazi se u njem?

26. Izpišite rieči sa jednako glasećimi slovkami iz sljedećih stavkah:*)

Pečena patka ima dva batka. Star kruh biva tvrd. Za kućom je vrt. Zec se je u šumu pobro; jer mu je ondje dobro. Moj brat išao se je na vodu prat. Diete se uplaši a mati ga ublaži. Medvjed je rutav. Željezo je ruda. Zimi čuvaj se prehlade; bosonoga zebe. Sad će udariti sat. Luda se ljuti, kada joj ljudi istinu kažu. Rak ide natrag. U pol ljeta nejma leda. Trgovac proda svoja tri broda. U moga brata velika je brada. Još nisi haljinu platio a već si ju zablatio. Pokraj sela Šida ima puno žita. Rodo je nogat. Na svakom mi prstu nokat. Gdje brat brata ruži, tam se sloga ruši. Trule kruške nisu sladke. Čivut kùpi trulje. U sobi je sâg a na njemu piesak.

*) Ujedno kazivanje u pero.

Digitized by Google

U svakom gradu samo hrdjavi ljudi kradu. Tko pije ugrijan hladno piće, biti će bolestan. Konjari trebaju biče. Pismen čovjek nesmie biti pizmen. Dobro diete molit hoće: molim tebe dragi otče. Ugrijan nemoj piti, jer ćeš bolestan biti. Bravac trči na pravac. U vola je velik rog. Mjesec danah — kratak rok. Živica je živi plot. Svaka voćka daje plod. Na vratima je brava. Sudac je učio prava. Vladko je odtrgao iz žita jednu vlat. Kraj Drave ima puno trave.

27. Upotriebite ove rieči u stavcih: Sladko, sladak, mužko, muževan, hrvatski, Hrvat, pripoviedke, pripoviedati, plitka, podkova, protkati, šav, švalja, ošafa, čabar, lav. Brod, brodski, riedka, riedak.

28. Kažite, zašto se mora pisati *) sladko a ne slatko, mužko a ne muško, pripoviedke, a ne pripovietke, plitka, a ne plidka, podkova, a ne potkova, šav, a ne šaf, lav, a ne laf, Brodski, a ne brotski, riedka a ne rietka?

29. Čitajte sljedeće rieči natrag i kažite što znamenuju, kada se čitaju sprieda i natrag: pot, boj, peć, mič, dar, daj, duh, kara, kam, Rim, sir, sok, žar, žal, val, dan, čir, vaš, Ham, sur, mor, san, salat, bor, vol, baka, put, tup, rišeš, šešir, Ana, oko.

30. Odgovorite na sljedeća pitanja!

Kako se zove mlada šumica? (lug) Koji crveni i bieli začin raste u vrtu? (luk) Kakav je onaj čovjek, koji nije jak? (slab) Kako se zove vodopad još? (slap.) Kakav je nož koji nije oštar? (tup) Kako se zove drugačije hrast? (dub) Kako se zove sveštenik još? (pop) Kako se zove pasulj inače? (bob) Što imade vol na svakoj strani čela? (rog) Koko se zove ustanovljeno vrieme? (rok) Kako se zove u žita ona čest, u kojoj je zrno? (klas) Šta mora imati pjevač? (glas) Kako se zove onaj grad preko Varadina? (Novi sad) Šta nam pokazuje vrieme? (sat) Šta glodje gladan pas? (kost) Tko dobro dodje gostoljubivu? (gost) Čega se je bojati, kada je neplodna godina? (glada) Šta se teše od hrasta? (klada) Što nije svjetlo, to je —. Što je dugo, dugo prošlo, bilo je —. Kako se zove vitka šiba? (prut) kako se zove otok od pieska? (prud). Što nije ni u sobi niti vani? Kako se zove ženitba još? (brak), Što treba, da se može pisati na tabli? Šta se meće na zidove gore? (grede). Šta se pravi od groždja? Kako se zove tanahno i tanko? (fino).

31. Izpišite jednako glaseće rieči iz prošle zadaće!

*) Vidi zadaću 45. §. V.

Digitized by Google

Broj 2. U Zagrebu, 15. Veljače 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uporaba pjesamah.*)

(Dalje.)

Kakovu korist postigne učitelj, tumači-li u pučkoj učioni pjesme?

Razlaže-li učitelj pjesme:

1. Ublaži dječici svojoj onaj čas, u kojem to čini, jer najvišja i najčišća svrha svega krasnoga, dakle i liepoga cvieća, krasnih pojavah u naravi, krasne glasbe, krasnih slikah kao i krasnih pjesamah jest, da nam mile, da nas blaže i zabavljaju. Zašto n. p. rado gledamo zapad sunca? Zato, što nam veličanstveni pojav mili. Zašto rado slušamo glasbu a dva, tri sata sjedimo u operi? Jer nam blaži srdce. Zašto se ljudi čude i nemogu se dosti nagledati liepe slike ili kipa? Jer jim je ugodno ćutiti razigrano srdce, koju slast mu pripravila idea i izvedjenje njeno umotvorcem.

Raztumačimo-li dječici po pravilih pjesničkih sastavljenu, dobi njihovoj prikladnu pjesmicu, bez dvojbe taknemo se nježne žice njihova srdašca, razigramo ju tako, da će s veseljem i kašnje pjesmicu opetovati, koliko i u životu na nevino ćućenje djetinje radosti s osobitom dopadnošću se spominjati. Koju korist dakle postignemo?

Najprvo pomažemo dječici dostignuti cilj, svakomu čovjeku na

*) Vidi 23. br. VIII. tečaja.

Digitized by Google

ovom svietu opredieljen! »oplemeniti svoju ćud a tako blaženu biti te i druge blažiti.« Nesamo odrastla čovjeka dužnost jest za postignuće ovoga cilja starati se, nego i djece; isto tako, kao što se diete čuvati mora grieha u svojoj dobi a ne samo kada odraste. Blaženstvo ovo u istini, utemeljeno može biti na mirnoj savjesti, nu i na razmatranju svega, što je krasno.

2. Dalje nam je poznato, da djeca nerado ostavljaju igru i bezstarostno življenje, koje joj u nježnoj dobi toli omiljelo i zaradi istoga najviše sa školom sprijateljiti se nemogu: zar pjesnički sastavci, koji udaljuju čovjeka od realnosti a uzdižu ga u nevidljiv sviet duševnih različitih mišljenjah, neće učitelju dobro doći, da prelaz iz djetinje dobe u školski život malim olahkoti?

Učitelj, koji bi dječicu neprestanim predavanjem mučio, nikada u školi nebi spajao težko sa lahkim, abstraktno s konkretnim itd., oduzeo bi joj, prem nehotice, želju za naukom. Na njemu jest, osvjedočiti ju, da je škola mjesto nauka ali ugodno, gdje za nju ima i veselja, dakako plemenitijega — a tu mu nemalo pomažu pjesmice.

3. Višje učione više naobražavaju odrastlijoj mladeži razum, nego oplemenjuju srdce, kojega ćućenje ugodno ili neugodno, prvi je factor ćudorednosti; od njega se bo radja nakana a od ove čin. Jovanović veli: Gdje se ponajviše razum bistri i razvija, tu je blizu hladno carstvo praznovjerja; tu je oskudna nada, bez koje nam život postaje crnim grobom i svaki udarac sudbine zadaje srdcu našemu takove rane, za koje nije zemlja niti proizvela ljekovita melema, niti će ga ikada proizvesti. — Ćut je u životu neobhodno potrebita; ona bo čuva čovjeka grieha a vodi ga na stazi krieposti; jest uzrokom velikih njegovih činah. Zato buditi i oplemenjivati ćut djetinju prva je dužnost sadašnje škole, a tu nam dobro pomažu pjesmice. Da rečeno potvrdimo primjerom: mislimo si mladića iz narodne učione izišavšega, gdje mu krasoćut dovoljna probudjena bijaše, kao gospodara. On će saditi drveće, gole strmine promieniti u ugodne vrtove, cvieće će mu biti osobitom zabavom; neće ni pomisliti na pokvarena družtva, igru nedozvoljenu, piće itd. Tražiti će plemenite zabave u pjevanju, knjigi i. t. d. Krasoćut, usadjena u srdce njegovo u mladjahnoj dobi, biti će mu vrelom ugodnih časovah u životu; ako ga sudbina i nemilo tuče, poput hrasta, kojemu grad obija granje, jesenski vjetar raznosi lišće, ali ako korien ostane,

Digitized by Google

steći će iznovice, izgubljenu, možda privremeno, ljepotu. A u tom nam pjesmice nemalo pomažu.

4. Konačno mogu pjesmice, osobito didaktičke i eposke mnogočemu dječicu naučiti, što neće tako lahko zaboraviti, jer u pjesmicah nadjemo iz svakdanjega života samo ono, što je uresa vriedno i dostojno obučeno u čarovnu, kadikad šarovnu odoricu, kakono se oblače proste, drvene lutke, kojih nijedno diete nebi pogledalo, da jih majčica svojom nježnom ručicom nenakiti i nenauresi. Uzmimo n. p. pjesmicu, koje sadržaj smiera navesti dječicu na poniznost, onu tanahnu, bielu i koprenom pokrivenu kriepost, koja brani i resi sve ljudske krieposti te čini, da se što više žudi. U perivoju srdca pjesnikova u vienac savito ovakovo cvieće, nemalo će djelovati na djetinju ćud a učitelj sbilja tim već posao svoj naplaćen imade. Djeca će takodjer u pjesmici čitano o slavnih muževih, o njihovih velikih djelih, bolje si zapamtiti, nego što bi si, da se to isto uče iz povjestnice; zname bo, da i odrastli radje uzmu u ruku historičku novelu ili roman, nego povjestnicu u strogu smislu uzetu. F. Š—k.

Početno računanje.

(Dalje.)

Diel I.

Brojevi od 1 do 10.

Jedan (jedna, jedno.)

Šta vam evo kažem? (Prst). Svaki prst ima svoje osebito ime; reci mi koj: kako zovemo ovaj prst! (Palac). Kažem li vam više palacah, ili samo ovaj? S-toga, što vam jih više nekažem, samo evo ovaj, velimo, da je to samo jedan palac. Koliko vam dakle pokazujem palacah? — Šta je evo ovo? (Stol). Koliko stolah imamo u ovoj sobi? (Jedan). Česa sve imademo ovdje po jedan? — Nu, u sobi može biti više stolovah, propelah, tablah itd.; a bacite li oko gore, pogledate li nîce, to ugledate vazda u jednoj sobi samo jedan strop, jedan pod. Šta imaš na sebi po jedan? — Recite mi, šta vidimo na zvjezdištu po jedno? — Ima li česa u našem selu po jedno? (Učiona, crkva, župnik, učitelj, seoski župan ili knez, viečnica itd.)

*

Digitized by Google

A što je ovo? (Knjiga). Vidite li sada u mene i drugu koju knjigu, ili samo tu? — S-toga, što vam nekažem više knjigah, samo evo ovu, velimo, da je to jedna knjiga. Evo, ova knjiga ima ovdje nješta s-platna; kako biste krstili ovu čest knjige? (Švàlje ili hrbat.) Koliko švaljetah ima knjiga? U koliko knjigah jest jedno švàlje? Recite mi iznovice, česa jest u ovoj sobi samo po jedan! Tablah, ormarah, stolovah itd. može ovdje da bude i po više. Izbrajajte mi, česa treba, da dude u svakoj sobi samo po jedan! — Šta je ovo? (Pero). Kažem li vam samo ovo pero ili jih i više? Velimo, da je ovo jeduo pero. — Koliko točakah imaju točke? Koliko držalah treba za jedno pero? Koliko rudah, srdčanicah = svorah treba da imaju jedna kola? Koliko se hoće toporištah za jednu sjekiru; bičištah = švižištah = osništah za jedan bič = švîg = osnić? Recite mi jošte nješta, česa se nahodi tu i tamo samo po jedan.

Koliko križićah vidite evo na tabli? (Jedan). Šta sam sada učinio? (Utro ste onaj križić). Koliko križah bilo je na tabli? — Dragan je imao novčić; ako ga pokloni sirotici: koliko mu preostane? — Oduzmeš li jedan od jednoga: koliko preostane? —

Rekoste prije, mila djeco, da je u ovoj školi samo jedno propelo i ništa više; — velimo takodjer, da je ovo propelo sada ovdje samo jednom ili jedan put. Koliko putih nahodi se ovaj ormar sada u školi? Koliko križah jest na tabli? (Jedan). Dakle, koliko putih napisan jest sada na tabli križ? Koliko stolovah čini to: jedan put jedan stol? Andrić ima jedan orah, Šimun ima jedanput toliko orahah (jedan put jedan orah): koliko jih ima Šimun? Jedan put jedan stol, nož, žlica, novčić, jabuka, šljiva itd. . . . . Koliko čini stolovah, noževah . . .? — Jedan put jedna crkva, zvonik, grad, kuća . . .: koliko je crkavah itd.? Jedan put jedna guska, pura, patka, kokoš, pile itd.: — koliko je gnsakah, purah itd.?

Na tabli vidite jedan križ: koliko putih jest ovdje jedan križ? (Jedan put jedan križ). Koliko putih mogu dakle ovaj jedan križ sbrisati? Imaš li jednu jabuku: koliko putih možeš jednu jabuku pojesti? Koliko putih možemo jedan od jednoga oduzeti?

Digitized by Google

Zašto samo jedan put? Velimo i ovako: jedan u jednom nahodi se jedan pnt.

(Prihvatimo rieč: oduzeti, oduzimati, oduzimanje a bez traga se od nas odbilo nespretno i prebalvasto: odbijanje!)

Reknem li „jedan“: šta si sve možemo uza to misliti? (Jedan nož, jedan kip, ormar, stol itd.) — Velim li: „jedna“: što može to da bude? (Jedna surka, haljina, kapa, knjiga, olovka itd.) Izustim li: „jedno“: čemu sve može se ova rieč namieniti? (Jedno diete, jedno janje, pile, guse, oko, čelo, uho, tjeme itd.)

Jedan, (jedna, jedno) zovu se ujedno i: jedinice. Jedna jedinica bilježi se ili piše znamenjem 1, a ovaj znak zove se sada cifra ili brojka. Šta dakle znači brojka 1? —

(Sada istom pačinjaju djeca na tablicah si brojku 1.)

Dva, (dvie, dva).

Šta sam evo učinio na tabli? (Točku). Koliko sam jih napravio? Toj točki pripišem evo jošte jednu, pak ćemo onda reći: jedna točka pak još jedna, jesu dvie točke. —

Recite mi, šta imate na sebi po dva? (Dva oka, dva uha, dva lakta, dva ramena, dva ručna palca, dva dlana, itd.

Koliko crtah vidite na tabli? (Jednu). Koliko crtah učinio sam evo malo dalje od prve? (Jednu).

Jedna crta a jošte jedna, jesu dvie crte. Recite mi sada, šta sve imate na sebi po dvie? (Dvie obrvice, dvie gornje, dvie dolnje trepavice, dvie ustnice, dvie nozdrvice, dvie čeljusti, dvie ruke, dvie pestnice, dvie šake, dvie noge itd.)

Koliko nogah ima guska? — Imenujte mi životinjah, što imaju po dvie noge! Svaka ptica ima dvie noge. Ptice zovemo dvonožne životinje; i čovjek jest dvonožac. Recite mi sada imenom dva susjeda, dva učenika, dva pastira, dva cvieta, dva orudja = alata, dvie ribe, dvie učenice, dvie susjede, dvie čizmarice itd.

Dvjema stvarima, dvama kusima velimo i pâr, (dva, dvie, dvoje, dvojica). Vrč ima dva polića (holbe), polić dvie mjerice. Viedrà ima dva polovàčeta ili dvie polutkinje. Kupus kalamo u dvie polutke. Kada ma koju stvar razpolovimo, dobimo onda s-njè

Digitized by Google

samo dva komada. Veli se: ideš li pješice dva hrvatska sata, prošao si milju.

Koliko crtah ima sada na tabli? (Dvie). Sbrišem li ove dvie crte: koliko jih preostane? — Antić je imao dvie kruške a dao jih je sestri si: koliko mu jih preostalo? — Oduzmeš dva od dva: koliko ti preostane? —

Na tabli su dvie crte. Koliko putih dvie crte jest to? (Jedan put dvie.) Imam dva pera: koliko putih imam dva pera? — Ivan ima jedan put dva oraha: koliko li ima orahah? — Jedan put dvie žlice: koliko čini žlicah? — Jedan put dva: koliko je?

Kada su na tabli dvie (t. j. jedan put dvie) crte: koliko putih mogu sbrisati dvie crte? Koliko putih mogu oduzeti dva od dva? Zašto samo jedan put? Osim toga velimo i ovako: dva se nahodi u dva — jedan put.

Uzporedi s— 1—im.

(1 + 1 = x). Na tabli jest jedna crta. Pripiši ovoj crti jošte jednu: koliho jih ima? — Koliko jest jedna slika? Koliko jedna surka i jedna surka? Da vas zapitam: šta su to dva, kako biste mi odgovorili? (Jedan i jedan). Ja imam dvie ruke; kako bi se to moglo inače izreći? (Imam jednu ruku i jošte jednu ruku). — Otac ima sina i kćerku: koliko ima djece? Zorica je dobila od majke si 1 novč. a od djeda si jedan put jedan novčić: koliko ima novčićah?

Jedan i jedan jesu dva.
Jedna i jedna jesu dvie.
Jedno i jedno jesu dva.

(Dva brata, dvie sestre, dva djeteta.)

(1 + x = 2). Koliko olovakah kažem vam? (Jednu). Nu, rado bih imati dvie olovke: koliko jih moram ovoj jednoj pridodati? — Zašto baš jednu? Jelka ima jedno pero a hoće joj se imati dva: koliko si jih mora prikupiti? — Milošu je sada godina: za koliko godinah imati će dvie? Zašto?

Koliko moraš pridati jednomu, da uzimadeš dva?

(x + 1 = 2). Da se Branko nauči jednu pjesmicu, to bi znao

Digitized by Google

dvie: koliko jih znade? Za godinu biti će Milevici dvie godine: koliko ima godinah? Zašto? —

Kojemu broju moramo pridati jedan, da dobimo dva?

(Konac sliedi.)

Praktično postupanje pri obuci o stavku.

(Nastavak i konac.)

Stavačna spona (Copula.)

Ponajprije se u kratko opetuje, što se o stavku i njegovih dielih učilo, a zatim nastavi učitelj ovako:

Danas ćemo nješto nova preduzeti. Evo na ploči stoji napisano:

Kovač — kovati.

Pročitaj der ti, Ivane, što sam evo napisao! Znaš li ti, o kom bi mogao biti ovdje govor? A znaš li, što se o njem kaže? Kako bi morali reći, da se znade, što kovač radi? Dobro! ja ću to evo napisati:

Kovač kuje.

Pročitaj der i ovo, što evo pišem:

Sumpor — žut.

Razumije li se iz ovoga, što sam napisao, što se o sumporu kaže? Spoj ove dvie rieči kako znadeš, da dobe pravi smisao! Dobro! i to ću evo napisati:

S predjašnjega mogli ste opaziti, da nije još stavak, ako samo poredamo pojedine rieči, nego da jih moramo jednu s drugom spojiti.

Ono, čim spajamo pogovor s podmetom zove se spona.

Što sam rekao? Reci ti! — Recite svi! —

Sada ćemo razmatrati, što sve može biti sponom.

Prispodobite najprije prvi redak na ploči:

Kovač — kovati. — Kovač kuje.

Koja je od ovih riečih promienjena? (glagolj.) Je li ostao glagolj kovati u drugom stavku nepromienjen? Mi smo ga promienili t. j. sprezali.

Zapamtite si:

Digitized by Google

Sponom može biti sam glagolj ako ga sprežemo.

Što rekoh? Kaži ti! — Ti! — Svi! Motrite drugi redak na tabli!

Sumpor — žut. — Sumpor je žut.

Je li i ovdje pogovorom glagolj? Čim smo ga spojili s podmetom „sumpor?“ (Rečicom „je“) Koje se vas sjeća, kakova je čest govora rečica „je“ (Pomoćni glagolj „biti“).

Zapamtite si:

Sponom može da bude i pomoćni glagolj biti.

Što sam rekao? Kaži ti! — Kaži ti! — Svi! Što sve može biti sponom? A što je spona? Još ću Vas na jedno upozorniti. Evo napisah ovaj stavak na ploči: „Ja sam marljiv.“ Kako vidite pogovor mi je pridjev. Kako bi to rekao u drugoj — kako u trećoj osobi jednine i množine? Dobro, ja ću i to sve ovdje napisati.

Ja sam marljiv. — Mi smo marljivi.
Ti si marljiv. — Vi ste marljivi.
On je marljiv. — Oni su marljivi.

A kako bi to tvoja majka izrekla, da ona govori! Dobro! i to ću evo napisati:

Ja sam marljiva. — Mi smo marljive.
Ti si marljiva. — Vi ste marljive.
Ona je marljiva. — One su marljive.

A kako bi to isto reklo koje diete?

Ja sam marljivo. — Mi smo marljiva.
Ti si marljivo. — Vi ste marljiva.
Ono je marljivo. — Ona su marljiva.

Motrite sada sponu, najme pomoćni glagolj „biti.“ Kako stoji ovdje u prvoj osobi jednine? Kako u istoj osobi množine? Kako u drugoj i trećoj osobi jedine i množine?

Zapamtite si:

Sponom se izražava osoba i broj podmetov.

Što sam rekao? itd.

Kakovu promjenu opažate na pogovoru?

Zapamtite si:

Ako je pogovorom pridjev, to se mienja samo u broju i spolu.

Što rekoh? itd.

Digitized by Google

Opazke za 4. razred:

1) Ako je pogovor samostavnikom izražen, to stoji isti kao i podmet u prvom padežu izuzamši slučaj, kada je opisnim pridavnikom. N. p. Lav je zvier. Prsten je sa zlata (= zlatan.)

2) U pogovoru se višekrat koješta izostavi. N. p. On je iz Zagreba (rodom). Mi smo u Pragu (nazočni). Knjiga je moja (svojina).

B. Oblici i rečoslied stavakah.

(Na ploči stoji napisano.)

Kovač kuje.

Čitaj, Ivane ovaj stavak! O kom je ovdje govor? Što velimo o kovaču? Ovdje nješta pripoviedamo o kovaču onomu, koj nas sluša pa s toga se i zove ovakav stavak pripovjedni stavak. Kakov razstavni znak ima na kraju ovoga stavka?

Zapamtite si:

Točka (piknja) se meće na kraju svakoga pripovjedanoga stavka.

Što sam rekao? itd.

Sada ću vam i ovo napisati:

Kuje li kovač? (Da li kuje kovač)?

Što sam napisao? — Pripoviedam li i sada šta o kovaču? — Da što činim? —

Kada se stavkom pita, tada se zove takav stavak upitan stavak. Stoji li na kraju točka? Da kakav rastavni znak?

Zapamtite si:

Svaki upitan stavak zaključuje se znakom pitanja. Što sam rekao? itd.

Pročitaj i ovo, što ću sada napisati!

Da bi kovao kovač!

Pripoviedam li što, ovako govoreć? A pitam li što? Ovdje izražavam samo želju. Ovakovi stavci, kojimi se što želi, zovu se željni stavci. Što sam rekao? itd. Kakovim se razstavnim znakom zaključuje ovaj stavak?

Zapamtite si:

Željni stavci zaključuju se znakom uzklika, uzkliknikom.

Pročitaj i ovo, što sada pišem:

Digitized by Google

Kuj, kovaču!

Kada ćemo ovako govoriti? — Što mislite, kako bi mogli nazvati ovu vrst stavakah, kojimi komu šta zapoviedamo? Dobro si rekao! Takove stavke nazivljemo zapovjednimi stavci. Kakov razstavni znak stoji na kraju ovoga stavka?

Zapamtite si:

Znak uzklika rabi se takodjer i na kraju zapovjednih stavakah.

Što sam rekao?

Promotrite još jedanput, što smo sve sada čuli! Koliko oblikah može imati stavak? Koji su to? Kakovim razstavnim znakom završuje se svaka ova vrst stavakah? Stavite i ovaj stavak u sva četiri ova oblika:

Ptica pjeva.

Pazite dalje, Sad ćemo razmatrati, kako su rieči ili uda svakoga ovih stavakah poredana. Uzmimo najprije pripovjedni stavak! Koje udo stavka dolazi u tom stavku najprije? Kod pripovjednoga stavka stoji podmet na prvom mjestu, a za njim sliedi pogovor. Da li je tako i kod ostalih stavakah?

Red, kojim rieči ili uda stavka u stavku sliede, zove se rečoslied. Opetujte, što rekoh!

Povratimo se jošte jedanput pripovjednom stavku! Što stoji u u tom stavku na prvom mjestu? —

Ako u stavku na prvom mjestu stoji podmet, to stoji stavak u izpravom rečosliedu. Što rekoh? itd.

Razmatrajte sada upitni stavak! Koja uda stavka stoje ovdje na prvom mjestu? A kako je kod željnoga stavka?

Nije li to isto i kod zapovjednoga stavka?

Ako stavak nezačinje podmetom, to stoji u preobraćenom rečosliedu. Što sam rekao? itd. Kolikovrstan je dakle rečoslied stavakah? Kada se rabi izpravni rečoslied? Kada preobraćeni? Koji stavci stoje vazda u izpravom, koji u preobraćenom rečosliedu?

Kada se stavi i pripovjedni stavak preobraćenim rečosliedom, n. p. Pita se. Govori se.

Obširnije o tom vidi stavku *b.* i *c* § 10 u slovnici za 4 razred

Digitized by Google

ili točku 8, 9, 10 i 11, na strani 306 druge slovničke čitanke ili § 66 prve slovničke čitanke.

U isto doba preduzimlje se i obuka o samostavniku, osobnom zaimenu i glagolju. Neće s gorjega biti, ako se nješto i o predlogu prosbori; i onako toga trebamo kod šestoga i kod sedmoga padeža samostavnikah i zaimenah.

Stavci imajući samo podmet i pogovor, zovu se prosti stavci.

Razlučite u 11 štivu (Čitanka za 4 razred) sve ove vrsti stavakah! O razširenom stavku drugom sgodom.

Franjo Klaić.

Skrletna crvičina (košenila, coccus cacti.)

Skrletna crvičina veoma je na glasu sa svoje osobite masti koju od nje dobivamo, pa zato je i vriedno da se čovjek pobližje s njom upozna.

Prava domovina skrletne crvičine jest Mexiko, gdje ju već od vajkada na veliko goje radi prekrasnoga skrletnoga mastila, odakle ju u Evropu dovažaju. U novije doba počeše ju gojiti i u Španjolskoj u Andaluziji pa čak i u Alžiru.

U početku osamnajestoga stoljeća, kadno su oto mastilo od crvičine počeli u Evropu dovažati, počeše se prirodoslovci prepirati, tvrdeć jedni da je oto mastilo od sjemena kakovih nepoznatih bilina, a drugi opet da je od zarezníka ili čak morda od crva. Buduć se u Evropi čulo, da se oto zgužvano zrnje, koje dakako nije ništa drugo, nego izsušene crvičine, sabiru na bilinah, to su svi umah tvrdili da ta zrnca moraju da budu plod ili sjeme kakove u Evropi jošte nepoznate biline, dok se nije to napokon na tanko izpitivalo od samih gojitelja crvičine i iztraživanjem prirodoslovaca, koji su ove točno motrili, te se sada za stalno znade, da ota suha sgužvana zrnca nisu niti plod niti sjeme bilinsko, već suhe životinjice, poznate nam pod imenom: skrletne crvičine.

U pravoj domovini crvičine razlikuju se dvie vrsti, i to i pitome i divlje a to s toga, jer Mexikanci prve to jest pitome goje na nopalih (vrst kaktusa: opuntia cochenillifera) već u tu svrhu posadjenih, te i na nje osobito paze, dočim potonje to jest divlje živu

Digitized by Google

bez pazke po nopalih, koji amo tamo rastu, te su potonje nešto gorje od prvih i daju takodjer pol manje mastila od prvih, i to mastilo nije tako liepo ko što u prvih to jest pitomih crvi čina, a od obiju vrsti uzimlju se samo ženke za mastilo jer su one i mnogo veće od samaca i daju mnogo više mastila.

Crvičina žive na tako zvanom nopalu, kojega Indijanci sade oko svojih kuća i po brdih kao što u Evropi vinovu lozu te pobiru crvičine uvjek prije kiše (mi moramo znati da kod njih pada kiša više putih kroz godinu, a svaki put po koj tjedan). Nu buduć da za hladna i kišovita vremena pogiblju i zareznici oti i nopal po nešto, to Indijanci svaki put prije kišnje odrežu grančice na kojih su crvičine te je kroz to doba sprave u miestih, koja su već za to pripravljena. Za vrieme kiše ponarastu crvičine dobrahno, i već poslje kiše imadu mlade. Tada im gniezda ponačine budi od mahovine, budi od siena budi vlakna od kokusa, te u gniezda metnu crvičine i odnesu jih opet van na nopal, koj je sav mekom pamučinom pokriven. Vec iza tri četiri dana umnožavaju se tako, da jih imade na tisuće, te su velike ko glavice bunbovâča, i počnu se umah širiti po nopalu. Kad su se mlade već dobro utvrdile po nopalu, tada se posaberu mrtve stare ženke iz gniezda. Nakon tri četiri mjeseca beru crvičine opet po drugi put, i to je onda metlami pomiću, pa opet nakon tri do četiri mjeseca beru je po treći put, prije nego počne kišiti. Kada jih beru po treći put, to čine tupimi noževi, jer samo stare pobiru a mlade ostavljaju za razplod. Nu buduć da bi opet stare do skora mlade imale, to jih Indijanci umaraju, budi da je za čas metnu u vruću vodu i tim uguše, budi da jih umotaju u kakovu sukno i u pećih suše, ili je pako jednostavno na suncu izsuše. One crvečine koje su u vodi ugušene jesu crveno smedje boje, te je od njih mast mnogo bolja, nego li od onih na suncu izsušenih. Stare koje su iz gnjezda mrtve posabrane, izgube sušenjem više težine, nego li one koje su žive posabrane i što jošte u sebi ploda imadu. Nesušenih 4 funte od onih i 3 funte od ovih, dadu jednu funtu suhoga mastila.

Suho mastilo od crvičine pod imenom „koše nila“ kako se u trgovini rabi, izgledje ko velika množ malenih izsušen ih drobivih zrna koja su 1—2 crte duga te naliče prerezanoj leći. Ako se namoči u sirčetu ili u vodi, to onda malo nabubri, te može čovjek pomoćju sitnozora točno razabrati cieloga zareznika; tu se vide točno glava,

Digitized by Google

usta a i noge pa zato se je upravo čuditi, kako su mogli s početka misliti a i tvrditi da je crvičina sjeme od kakove biline dok napokon nisu saznali od samih Indijanaca, da je to zareznik. Ako čovjek sdrobi crvičinu, to opazi da imadu u njoj neka zrnca pak ako sitnozorom dobro motri, to može opaziti da su to mlade crvičine. Samci (mužaci) su mnogo manji od samica, te su krilati i poleću amo tamo po grančicah. Živa crvičina jest izvana boje mrke a iznutra grimizne. Vonja neimade nikakova, teka je bridka. Mast joj se nepokvari nikada, ma ju čovjek baš i sto godina čuvao, samo mora uviek da bude na suhu. Za lot mastila hoće se do 2500 komada suhih crvičina dakle na jednu funtu do 80000. Nekoč su miešali medjn prave crvečine takodjer crvenu zemlju, a i sada ju miešaju, nu ne u tolikoj množini kao što prije jer su se ljudi već opametili, pa dobro paze što kupuju. Crvičinu obično spravljaju u govedjoj koži, gdje se dlakava strana u nutar obrne, i tu može stati košenile 130 do 200 funta.

Odgoj crvičine zadaje mnogo truda, a uz to mora da bude čovjek veoma strpljiv, ako hoće da mu to dobrim plodom urodi. Glavni nasadi nopala nalaze se ponajviše na brdinah, što su više milja daleko od sela indjijanskih. Tu gdje rastu nopali, na kojih se crvičine goje, tu se po dva puta kroz godinu sve dobro očisti, suhe grančice od nopala se poodrežu i spale. U Travnju i Svibnju sade obično mlade grančice od nopala, gdje se mogu crvičine jedva poslje treće godine gojiti. Kada je nopal već narastao, tada pomeću nanj stare crvičine koje onda razplode više tisuća mladih. A da grančice u nopala budu zdrave i čiste, to se mora na nje osobito paziti i čistiti je, pa zato borave Indjijanke po ciele dane u tih gojilištih pazeći i na nopale i na crvičine. Ako u Siečnju, što se često dogadja, navali kiša, to onda pokriju nopale sitinom, nu tom prigodom propadne veoma mnogo crvičina, te i zato često puti poskupi košenila. Najbolje uzpievaju u umjerenom pojasu, gdje je blago podneblje i gdje nevladaju jaki vjetrovi. U Mexiku imade gojilišta, u kojih je po 50.000 do 60.000 nopala posadjeno. Indijanci obrezavaju obično nopale odozgor, te nikada nepuste da više rastu od četiri stope, da tim laglje mogu i čistiti nopale od svakojakih zareznika i da tim laglje onda sabiru crvičine.

Često puti se dogodi da moraju preseljivati crvičine. Ako najme od Lipnja do Listopada kiši ili od Prosinca do Travnja to onda po-

Digitized by Google

beru ženke i metnu je na palmino lišće, te je više milja daleko odnesu gdje nekiši, a kad opet prestane kišiti onda je natrag preseli na staro mjesto.

Mastilo od crvićine upotrebljavaju za liepo grimizno bojadisanje pamuka, svile a i kože; iz crvičine pravi se karmin. U ljekarnah ju upotrebljavaju za bojadisanje tinkture i prašaka. U kuhinji za bojadisanje umaka. Liečnici ju često rabe za liečenje brohavca. Ako se košenila u vodi razmoči to je onda voda liepe crvene boje, ako se k tomu primieša tinktura šišarice i jake kiseline to je onda voda liepe crveno žute boje; ako se primieša voda vapnenjača onda je ljubičaste boje; ako olovni slador (olovna sol) onda je ljubičasto modre boje; ako nišador onda je crvene boje; ako željezni soličnjak onda je mrke boje, a ako se primieša mnogo željeznoga soličnjaka onda je maslinove boje; ako se pako kocelja primieša onda je vrlo crvene boje. Vodom se nemože sasvim razmočiti već pepelastim lugom.

Ferdo P—n,
pravnik.

U kojoj se učioni nalazi Friče muzejčić, tamo je ujedno i bočica košenile. Pravo se reklo u opisu, da mu je prava domovina srednja Amerika, naročito Mexiko (čitaj vazda: Mejiko.) Iz Mejika raznio se červac u Brasiliju, Peru, Hajti g. 1777; u istočnu Indiju g. 1789; u Javu, južnu Španiju i Maltu g. 1828; u Alžir g. 1834; na kanarske ostrve g. 1835. — Znamenita je trgovina s maljuškom ovom zvierkom. Prvi njom prometaše Španjolci, g. 1581 prenielo se je u Evropu već preko 110 tisućah funtih. Godine 1811 kadno se odciepila južna Amerika od Španjoljske, zaokupiše istu trgovinu Inglezi, Holandezi i Francezi. Godine 1846 uvezlo se črvca u Inglezku preko miljun funtih, u Holandiju preko 700 tisućah funtih a g. 1854 eno ga u samoj Angliji i do 3,000.000 funtih,

Viestnik.

Književnost.

Upravo je sada dotiskan II dio hrvatske slovnice od Franje Klaića, i može se dobiti u knjižari Lavoslava Hartmanna u Zagrebu. Prvi dio ove slovnice pod naslovom: „Praktisch-theoretischer Lehrgang der kroatischen Sprache, nach

Digitized by Google

der natürlichsten (genetischen) Methode) odobrila je visoka kr. dvorska kancelarija odpisom svojim od 1. Prosinca 1867 broj 5141 za učevnu porabu na onih pučkih učionah, u kojih je njemački jezik dieloma ili posvema nastavnim jezikom Ciena I djelu je 48 nov. a II djelu 54. nov. Svakomu je djelu dodan poseban ključ.

Kako s vjerodostojna izvora doznajemo, tiska se u Beču troškom državnim Čitanka za gradske opetovne i produžne učione u hrvatskom jeziku, te će se moći već početkom dojduće školske godine u pomenutih učionah rabiti.

Narodna pisanka hrvatska. G. Lavoslav Hartmann, knjižar u Zagrebu pobrinuo se je za shodne pročelne slike na pisankah, što se rabe za krasopis u pučkih školah. Tako su izašle jurve četvore. Jedne imaju sliku: „Kotor i kotorci“ druge „Dositeja Obradovića“; treće „Dragutina Rakovca“; a četvrte „Dukljanovu palaču n Spljetu“.

Pod svakom slikom jest kratak tumač, tičući se u jezgri povjesti predmeta. Već je u istinu doba, da nam se nekuži nevina dušica mladeži naše raznovrstnimi, pravo reći i nemoralnimi slikami, nahodećimi se na pisankah priviligirane bečke fabrike za pisanke. Straga, na zadnjoj strani tiskana jest sbrojitba, odbidba, množidba i djelidba, svaka osebice na jednoj pisanka.

Skromno pitanje g. L. u V.

Evo već i polovine druge Veljače iza poziva na predplatu vašega djela; evo i preko godine danah, što sam od vas dobio liep (?) odgovor na svoju poslanicu, u kojoj vas pitah: izadje li vam djelo i kada, primetiv nekanite li ga izdati, da mi povratite novce za 2 iztiska za koje vam poslah novce.

Odgovoris te mi uljudno (?) da dobim knjige kao koncem Ožujka pr. godine; sada se evo na primiče i drugi Ožujak, a nejma niti knjigah, niti novacah. —

Treba da znadete, tko je najpouzdaniji i najohotniji podupirač knjige naše. Ako znate, to ste uvjeren, da je najsiromašnija vrst ljudih , najme: učenici, učitelji, kapelani, pak za njimi istom obolje opereni. S toga jedino molim vas, budite tako uljudno dobar, te se odzovnite što prije u kratko u „Napredku“ kanite li izdati oglašeno si djelo ili ne? Ako ne: molim vas povratite novce onim, koji se na djelo predplatiše.

U Primorju mjeseca Veljače 1868.

Vaš štovatelj
L. C. učitelj.

Natječaji.

Za prazno mjesto učiteljice na pučkoj trivialnoj učioni u Osieku, nutarnjem gradu razpisuje se do 15 ožujka o. g. natječaj.

Plaća je učiteljici godišnjih 420 for. austr. vr. uz 105 for. austr. vr. stanarine.

Digitized by Google

Natjecateljice imaju svoje molbenice spotrebitimi svjedočbami providjene do spomenutoga natječajnoga roka putem svojih poglavarstvah škol. kot, nadziratelju preč. g. Dru. Jakobu Hegeduševiću Opatu i župniku u Osieku gornjem gradu podnieti.

Za izpražnjeno učiteljsko mjesto na pučkoj trivialnoj učioni u Osieku, novom gradu razpisuje se natječaj do 15 ožujka o. g.

Plaća je učitelju 420 for. austr. vr. godišnjih uz to dobiva 105 for. a. v. stanarine

Natjecatelji imaju svoje molbenice s potrebitimi dokaznicami providjene do naznačenoga roka putem svojih poglavarstvah podnieti škol. kot, nadziratelju preč. g. dru. Jakobu Hegeduševiću Opatu i župniku u Osieku gornjem gradu.

---

1. Odgonetka za I broj.

I.	1 kožuh	4 for. 50 novč.
II.	7 klobukah po 3 for	21 „ — „
III	12 rubacah po 37½ novč.	4 „ 50 „
	20. komadah	30 „ — „

(Odgonetnuše: F. Hefele, Hedviga Roža, J. Žitkovićka, i Solerti.)

---

2. Odgonetka

S a t n i j a i m a 59 m o m a k a h. Da budu redovi od 2, 3, 4, 5, i 6 momakah podpuni, trebalo bi 60. momakah (jerbo je 60. višekratnik ovih brojevah); nu jer je bilo samo 59 momakah, to je morao u svakom redu jedan manjkati. Ako se 59 dieli redom 2, 3, 4, 5, i 6mi to preostanu vazda: 1, 2, 3, 4, 5.

---

3. Odgonetka

D e v e t i m i! Jer: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 × 9 = 111,111,111.

Hoćemo li da nam dodju u umnoženo same brojke 2, to činimo ovako: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 × 9 × 2 = 222, 222, 222. itd.

(Riešiše: F. Hefele, Hedviga Roža J. Žitkovićka i Solerti.)

---

4. Odgonetka.

					65
14	16	7	10	18	65
5	24	9	6	21	65
23	4	13	22	3	65
15	20	17	2	11	65
8	1	19	25	12	65
65	65	65	65	65	65

☛ S osobite nesgode u slagariji, zakašnjen. ☚

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 3. U Zagrebu, 1. Ožujka 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće a za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Čistoća tiela.

(Prilagodi štivom: 138. 139, 142, 146, II. sl. čitanke)

Čistoćom si možemo ponajbolje zdravlje sačuvati, i ova se neima samo na naše tielo protezati, nego i na sve ono, što se s našim tielom dotiče, to će reči: sve što k našemu tielu spada kao odielo, rublje, postelj i stan. Koža je najveće čistilo ili pročist našega tiela. Neprestano, te svakoga trenutka nevidivim se načinom izparivaju kroz nju i kroz milijun sitnih šupljinicah, istrošene i tielu škodljive česti. Ota je pako rastava s našim tielom i kolanjem ili obticanjem krvi nerazdiono skopčana. Kroz nju se takodjer i najpokvarenije tekućine odstranjuju, što u suprot tielo kroz istu i najhranivije i jačajuće stvari iz zraka siše. Začepe li se iste šupljinice, da se potom tielo nemože izparivati, (znojiti) niti svježa zraka upijati, onda je to pravi uzrok bolesti naše te sigurni budimo, da nas kožobolja zatim i ostala bolest, proizlazeća s toga uzroka, nemine. Čim je djelatnija i otvorenija koža tiela, tim sigurniji je čovjek od plućne košto i zimnične bolesti. To i je u nas pravi uzrok, zašto najviše na tielu trpimo; jer si premalo ili dapače nikada tiela neperemo i nekupamo. — Nesmijemo zaboraviti da je upravo naša koža najbolji naravni liek našim bolestim, jerbo je dokazano, da će se čovjek, koj si kožu čistu drži i na to mnogo pa[illegible]li u kakovu bolest, mnogo lasnije izliečiti nego onaj, koma[illegible] čistoće svoga tiela ili kože malo ili ništa stalo nije. Doista je nedokučljivo, što se u sadanje tobože

Digitized by Google

prosvietleno doba može naći ljudih, kojim je čistoća deveta ili zadnja briga. Imade na svu žalost i takovih, koji od sv. krsta, kako jim sv. voda griehe, uz to i tielo oprâ, nepomisle kašnje u životu na kakovo pranje a još manje na posebno kupanje tiela. Koža, osobito pako šupljinice, bivaju u tom slučaju od znoja, gnjusa i smrada začepljena i sasvim obumru.

Čuditi se moramo, kako se je sviet iznaopačio! Kod konjah i ostaloga blaga uvidja i osvjedočen je, od kolike je nužde čistoća i kako godi živinčetu te ga uzvisuje, što lasno kod vojničkih dobro gojenih i snažnih konjah viditi možemo, kako ponosito, i u vis glavu nosi (drži), usuprot žalostan i gubicu po zemlji vuče kao da osam danah ni jeo ni pio nebi. Pitajmo, što je tomu uzrok? — Na to si sami odgovarajmo. Netrebam, ni da dalje što kažem, jer poznato nam je i to: „Čistoća je na polak hrane živinčetu;“ toga se držimo, pak ćenam blago ljepše biti, nego što nam žalibože jest. Često vidimo da dobar sluga nemari ni za spanje, već urani ranim jutrom, samo da mu konj bude čist. Pitajmo pako kakov je on sam, to ćemo viditi, da je on i diete njegovo zamrljano, zamazano, krastavo i ušivo; sve što hoćeš, sve ćeš na njem naći, samo ne čista lica i čista ruha. Oboli mu tako gadno i smradno diete, to on pozove vrače i vještice, da mu progovaraju i prazne nad djetetom, a ni nesumnja, da mu je diete od nečistoće bolestno. Ako indi čovjek, na sliku božju stvoren, nadaren svimi petimi, kakono se kaže, uvidja korist čistoće na živinčetu: zašto nebi sebi najbližemu si, svomu najme djetetu reda i snage znao dati? Kako se koža na tielu čistom i zdravom sačuvati može, posve je lahko i jednostavno. Mienjaj što češće rublje na sebi, steri postelj, nabavi si radje strunjaču, nego li blazinu, jer posljedna ti se brže zamrlja, a potom i rublje u kojem spavaš; nemožeš li si pako strunjače nabaviti, a ti radje na čistoj slamnjači spavaj.

Prozrači češće spavalnicu. Dopušta li iole vrieme, a ti si jutrom i večeri peri cielo tielo studenom, ako li ti je moguće vodom vrelicom. Ništa nejači i nečisti tielo bolje kao svježa voda, koju stvoritelj za sirotu, košto i za bogatu jednako stvori i koje u izobilju imade. Nadalje čisti i u redu što više drži si odielo, koje ti je takodjer skodljivo koži na tielu tvomu. Sbog šta i mnogi smrdiš i nemilo udaraš, ako ne s nečista odiela, koje nećeš da si

Digitized by Google

pereš i zračiš u svoje vrieme. Istina, čistoća je najveći ures i nakit čovjeka. Najprostije odielo sjaje na čovjeku, ako je samo čisto, što usuprot ma i najfiniji baršun na tebi, ako je zamrljan, grdi i ruži tielo. Čistoća je jedna od prvih domaćih kriepostih, ona je ljuta neprijateljica svakoj nemarnosti i bezposlici, svakoj razsipnosti i taštini, a vjerna drúga zdravlju, ljepoti, krieposti te pouzdan stožer domaće sreće, jer se protivi svakoj razuzdanosti i svakomu neredu. Nesmotrena i vjetrena žena slabo se brini za čistoću u svojem gospodarstvu, jer ju uviek nesretna misal za nakitom i gizdom samo svoje osobe tare; mnogo više indi nego za red u kući. — Taština i pohlepa za gizdom, često su zaprieke čistoći. Kako li nisu sažaljenja takova djeca vriedna, koja majčinom taštinom stenju često u smrdljivom i kužnom zraku, te klicu kašnje bolesti u se upijaju, a siročad bez svoje krivnje te bez svake ćuti za dostojanstvo čovjeka u smradu i gadu naraste. —

Otci i majke! promislite dužnost, koja vam svevišnji tvorac za vaše male naloži! Gledajte već za mlada da priviknete djecu svoju na toli liepu kriepost čistoće! Dobročinstvo, opetujem, nesastoji se samo u podjelivanju milostinje siromakom, mnogo više u temeljnih kriepostih, redu i plemenitom užitku života, koje vas svatko valja, da u djetinju ćut usadite. —

Navlastito pako vi učitelji i pastiri puka, kojim je visoka zadaća, da naobrazite i oplemenite puk, i koje vas najradje sluša, učinite da mu ova kriepost bude najpreča, jer iz čistoće tiela proizhodi čistoća duše, dobra ćudorednost, domaća sreća i svako blagostanje. Nečistoća je pako izvor svakomu zlu, budi tjelesnomu budi duševnomu.

I. Š—k.

Početno računanje.

(Dalje.)

(2 — 1 = x). Sbrišem li od dviju crtà jednu: koliko jih ostane? Koliko vam knjigah kažem? (dvie). Šta sam sada učinio? (Jednu sakrio). Koliko knjigah vidite sada? Perica je imao dva novčića; za novčić si je kupio pero: koliko mu preostalo novčićah? Anka je imala dvie jabuke, jednu je pojela; koliko joj preostalo? Zašto? —

*

Digitized by Google

Oduzmeš li od dvaju jedan: koliko ostane?

(2 — x = 1). Evo dviju jabuka; koliko jih imam dati Pavici, da mu preostane samo jedna? Zašto? Ranko je imao dvie olovke a sada ima samo jednu: koliko jih izgubio? Zašto? Prije koliko godinah imao je moj bratac jednu godinu?

Koliko moraš od dvaju oduzeti, da ti preostane jedan?

(x — 1 = 1). Da poklonim Barici 1 novč. preostao bi mi jošte 1 novč.; koliko imam novčićah? Lovro je izgubio pero a ostalo mu u pernici jošte jedno: koliko jih morao imati?

Od kojega broja moraš oduzeti jedan, da ti preostane jedan?

(2 > 1? 1 < 2?)*) Koliko križah vidite na tabli? (Dva.) Eno vam doli opet križa: koliko sam jih sada napisao? (Jedan). Gdje je više križah? A gdje jih ima manje? Koliko križah moram ovdje doli pripisati, da budu i ovdje dva t. j. toliko koliko jih ima gori? Za koliko križah jest više gori? Koliko križah moram sbrisati, od onih dvaju, da uzmognete vidjeti samo jedan? Za koliko križah jest doli manje? — Pisanka vriedi 2 novč., pero 1 novčić: za koliko novčićah jest pisanka dražja? Za koliko novčićah je pero cjenije? Anka ima godinu, Božena 2 godine: za koliko je Božena starija, za koliko Anka mladja? (koja je starija, koja mladja i za koliko?

Za koliko su dva više nego jedan? —

Za koliko je jedan manje nego dva? —

Dušan ide u školu godinu a Ranko godinu dulje: Koliko godinah polazi školu Ranko? Ljubica ima 2 oraha, Milka za orah manje: koliko jih ima Milka?

(1. 2 = x t. j. 1 × 2 = x). Napravi točku jednu! Koliko putih napisao je Jaroš jednu točku? Učini malo dalje opet točku! Koliko putih nahodi se ovdje jedna točka? Pazite! Ovdje jest jedna točka jedan put a tamo opet jedna točka jedan put, s-toga velimo u kratko: jedan put jedna točka a jošte jedan put jedna točka jest dva put jedna točka. Koliko putih jest dakle jedna točka na tabli? A koliko je to točakah: dva puta jedna točka? Dva puta jedan ključ, nož, knjiga itd. Koliko jest ključah, nožah, knjigah itd.? —

*) Čitaj: 2 veći od 1 za koliko? 1 manji od 2 za koliko?

Digitized by Google

Koliko je dva puta jedan?

(1. x = 2). Na tabli su dvie točke. Koliko putih jedna točka jest tamo? Ptica ima dvie noge. Kako biste to inače izrekli? (Ptica ima dvaput jednu nogu). Izrecite inače ovo: imam dva uha, dva oka, dva ramena, dvie ruke, dvie noge itd. Vrč imu dva polića. Sat ima dvie ručice. U našoj sobi jesu dva stola, okna itd.

Koliko putih moramo imati jedan, da budu dva?
Koji broj moramo uzeti dva puta, da budu dva?

Stanko je dobio od otca si orah, mladji mu brat dva puta toliko: koliko orahah dobio je brat Stankov? Marica je saplela jednu čarapu, sestra joj Anka jedan put toliko čarapah: Koliko jih saplela Anka? Koliko parah? O koliko jih saplela Anka više, nego Marica? (O nijednu). Mirko znade jednu pričicu a Franjo jedan put toliko: Koliko jih znade Franjo? (Takodjer samo jednu).

Arak papira jest za 1 novčić: Koliko novčićah treba za dva arka? (Ako je arak po novčić, dva arka budu dva puta po 1 novč. = 2 novčića.)

Ružica dobiva svakoga dana za ručak jednu žemljičku: Koliko jih dobi za dva dana?

(2 : 1 = n-put.) Evo na tabli dviju točaka. Koliko putih jedna točka jest tamo? Koliko putih možeš jednu točku od dviju sbrisati? Računaj! (Jedan put jedan, dva puta jedan.) Koliko vam kažem perah? (Dva.) Koliko putih mogu metnuti proč jednu olovku?

Koliko putih možemo oduzeti jedan od jednoga?
Velimo i ovako: jedan nahodi se u 2 — dva puta. —

Na tabli su dvie kružice. Reci mi, koliko putih možeš jednu kružicu od onih dviju utrti?! Recite to inače! —

Dragan ima 2 kruške: koliko putih može jednu krušku pokloniti? Zašto? Jabuka vriedi 1 novčić: koliko jih dobiš za 2 novčića? Toliko putah, koliko putih možemo 1 novč. oduzeti od 2 novč. ali, koliko putih nahodi se jedan u dva.

Koji broj nahodi se u 2 dva puta? U kojem broju nahodi se jedan — dva puta?

Digitized by Google

Evo dvaju pera! Metnem li simo jedno pero a tamo jedno: koliko jednakih dielah učinih s oniju dvaju pera? Učinimo li s 2 jednaka dva diela, česti: koliko dodje na jednu čest? Dva učenika hoće da si jednako podiele dvie naranče: koliko jih dobi svaki?

Učinimo li bud s kojega broja dva jednaka diela, česti, svaka se ova čest zove: polovina, polovica, pola, polutica istoga broja. U dvoje šta razdieliti, veli se takodjer: poloviti, razpoloviti, politi, razpoliti.

Što je polovina od 2? Šta je polovica od dvaju jabuka, oraha, novčićah, knjiga itd.?

Janko ima 2 mušmulje, polovinu daruje si sestrici: koliko mušmuljah dobila je od brata si sestra? Koliko jih preostalo njemu? Jaroš ima 2 novčića; za polovinu ovih novacah kupio si arak papira: koliko mu preostalo novacah? Kako to?

Koliko je polovina od dvaju?

Marica je dobila od majke si dvie pisanice, jednu pokloni sirotici Kati: koju čest pisanicah dala je djevojci? (Polovinu.) Šta su 1 novčić, 1 knjiga, 1 pero dvama novčićima, knjigama, perima? Šta je jedan dvama?

Za 2 arka papira dao je Vid 2 novč. koliko novč. dao je za arak? Arak jest polovina dvama arcima; za 2 arka dao je 2 novč.; za jedan arak polovinu od 2 novč., dakle 1 novčić.

Poliću vina (holba) ciena je 2 desetice: pošto bude onda mjerica? Zašto? kako to? Za dvie (za par) jednake guske dala je kuharica dva forinta: pošto bijaše jedna?

Evo jabuke! Dadem li ju dvama djacima, da si ju razdiele, šta će učiniti. Razdieliti će ju u dvoje, inače rečeno, razpoloviti će ju, pak si svaki uzme kus, t. j. polovicu jabuke.

Dva si djaka razdiele sirac: koliko dobi svaki? Dvie sirotice, dva bogca razdiele si hljebac kruha: koliko pripade svakomu? Rief sukna darovca vriedi 2 for. pošto bude pol riefa?

(Djeca pišu brojku 2.)

Digitized by Google

Postupačno opetovanje prijašnjega.

Koliko je 1 i 1? — 1 više 1? —

Koliko moraš pridati 1, da dobiš 2?

Kojemu broju valja pribrojiti 1, da dobimo 2?

Oduzmeš li od 2 dva, jedan: koliko preostane? 2 manje 2? 2 manje 1?

Koliko moramo oduzeti od 2, da preostane 1 ili 0?

Od kojega broja moramo oduzeti 2, 1, da preostane 0, 1?

Za koliko su 2 više nego 1? Za koliko je 1 manje nego 2?

Koji broj jest o 1 više nego 1? koji broj je o 1 manje nego 2?

Koliko je: jedan put 2, dva put 1? koliko putih moramo uzeti 1, 2, da dobimo 2? koji broj moramo uzeti jednom, dva puta, da dobimo 2?

Koliko putih nahode se 2 u 2? Koliko putih 1 u 2?

Koji broj jest jednom u 2; koji dva puta?

U kojem broju jest 1 dva puta, 2 jednom?

Što je polovina od dva? Koja čest jest 1 dvama?

(Dalje sliedi.)

Nagon i razum životinjski.

Ako pozorno motrimo navade i ponašanja životinjska, to ćemo doskora opaziti mnogobrojna djelovanja, koja nam dokazuju, da u njih mora da bude njeko razmišljanje; nu mi nesmijemo ova djelovanja pripisati nikakovu djelovanju razuma, već ovu silu pripisujemo tako zvanomu nagonu t. j. prirodjenoj sili, koja i bez odgojivanja i bez izkustva životinju tjera, da ono radi, što joj je potriebno za uzdržavanje života i za daljnje razplodjivanje. Nagon se dakle ima smatrati, kao jednostavna sila ili moć, što je neposredno dar prirode, nepomiešan kakovim duševnim djelovanjem. Osim toga ova sila nije podvržena nikakovoj promjeni izkustva ili opetovanja. Ma bilo i veliko djelovanje, što proizlazi od nagona, toga životinja na prvi mah isto tako lahko svrši, košto i višekratnim opetovanjem.

Novorodjeno diete, laća se ustima dojke majčine, siše mlieko iz njih, te guta otu hraneću tekućinu na prvi mah isto tako dobro,

Digitized by Google

košto i poslje deset mjesecih. Mlada pčela, koja je jedva iz svoje čelije izašla, počinje umah graditi druge stanice i svrši svoje djelo isto tako lahko i liepo, košto najstarije pčele, što su u istoj košnici. —

Nagon djeluje ponajviše, nu ne uviek u redu njekoga fisičkoga zahtievanja, što proizlazi od nukanja. Tako n. p. tèže životinje za hranom te za spolnim spajanjem, za daljnji razplod, ne s te namjere, koju je majka priroda imala, kada jim je taj nagon u svrhu otoga djelovanja dala, nego samo naslade radi, koja je s namirom onih nagonah skopčana. Ugadjanje jest dakle kao njeko mamilo, da se tim životinje na to mame i tomu podvrgavaju, što jim je za razplod neobhodno potrebito.

Premda si životinje traže hranu, da si utišaju glad, to ipak ovo djelovanje nije ništa drugo, nego sila, što ju nagon proizvadja. Kada si životinja hranu izabire, to dobro razpoznaje zlo od dobra, i samo ono prima, što joj je dobro i koristno. Onu hranu, koja je najprobavljivija, prima životinja najradje.

U njekih životinjah probavlja želudac laglje meso a u drugih opet bilje; pa vidimo, da svaka životinja izabire samo ono, što joj želudac laglje probavlja. Buduć da nemožemo dopustiti, da životinja ima kakov razum, koj bi joj kazao, da joj je ova ili ona hrana bolja, to moramo zaključiti, da je ona sila, što ju na to tjera sasvim različita i neodvisna od razuma.

Dočim je nagon jednostavno sila, što proizvadja najveća djelovanja i njihovo tvorenje u najsavršenijem načinu bez ikakovoga duševnoga napora djelujuć, životinje proizvadja: to je naprotiv razum njeka sposobnost, što razna duševna djelovanja preduzimlje što odvise od izkustva, te se mogu neprestanim vježbanjem uzavršiti. Oni utisci, što jih razum od izvanjskih predmetah prima, jesu temelji, na kojih se dalje vježba. Ote utiske, može ona moć, što ju pameću zovemo, ponavljati i medjusobno spajati. Ako smo n. p. jednom njeki stalan predmet dobro promotrili, to ga upoznamo, ako nam se opet ukaže, a to zato, jer nam opet isti utisak proizvadja i zato predmete, što smo jih jednom vidjeli, poznamo drugiput, kada jih opet vidimo.

Pamet je glavni temelj svim djelovanjem razuma, kojih najednostavnija je sliedba, da se njeko opaženo djelovanje, opeto-

Digitized by Google

vanjem jednakih odnošajah opet ponavlja, i čim češće se o ponavljanju njekoga djelovanja osvjedočimo, tim je jačje naše osvjedočenje, da nam se najme u jednakih odnošajih opet ukazati mora.

Djelovanja, što proizlaze od nagona, bivaju bez ikakove samosviesti, gledeć na njihove posljedice od strane djelujućih; naprotiv djelovanja, što od razuma proizlaze, nebivaju samo po samosviesti, već takodjer radi ove samosviesti. Sve to se svršuje u u tom obziru, da se ona djela proizvedu, o kojih mi po predidućih pokusih znademo, da će ona biti posljedice onih djelovanjah.

Nemoramo misliti, da nemože nagon uz razum trajati ili, da ponajviše životinjah, više ili manje obje moći posjeduje. U čovjeka, koj stoji kao prvak u redu životinjskom, nadilazi razum u neizmjernom načinu nagon. Ako motrimo drugi član životinjskoga reda t. j. opicu to vidimo, da je odnošaj izmedju obiju moći veoma promienjen tako, da su prirodoslovci motrili čovjeka, ne kao vrst, ncgo kao neki osobiti stvor medju organičnimi stvorovi, te su ga smatrali, kao jedinu vrst njegova odjela.

Kako od člana do člana u redu životinjskom niže stupamo, to vidimo, da je odnošaj razuma prama nagonu sve manji i manji, dok napokon nedodjemo do najzadnjih članovah, gdje svaki trag razumu izćezava i životinjski život u samom nagonu djeluje.

Već od najstarijih vremenah, pa sve do naših, bavili su se mudraci i prirodoslovci pitanjem, na koliko bismo mogli životinjam pripisati razuma. Deskart je tvrdio, da su naše životinje samogibi, nu ipak jer su Bogom stvorene, to su neprispodobivo bolje nego li bi ikoja od čovjeka stvorena životinja biti mogla. Bifon (Buffon) je dopustio, da životinje posjeduju njeka čuvstva i samosviest svoga obstojanja, nu njekao je naprotiv svako vježbanje mislih, promišljanja, kao i takodjer spominjanje prošlosti ili pamet i moć radjanja pojmovah. — Nu ipak dopušta u drugih odsjecih svojih dielah, da njeke životinje posjeduju pamet. — Tako kaže, kada opisuje psa, da njegova vruća, srdita, pa čak i divlja ćud, kojom je on u divljem životu svemu strašan, to je kod domaćega psa, sve ljubko i umiljno, tu se u njega pokazuje privrženost gospodaru. — Pas, koj se baca pod noge svomu gospodaru, daje mu svoju smjelost, svoju silu i svoje talente, da njimi upravlja. — On očekuje zapovjed svoga gospodara, da ju točno izvrši; on

Digitized by Google

ga savjetuje, pita ga, moli, u svakom i najmanjem znaku spozna njogove želje, posjeduje čuvstva, koja istoga čovjeka karakterišu, bez da imade i najmanje razuma; ima više vjernosti, više stalnosti, nehlepi za čašću, nije sebičan, nepoznade osvjete, niti ikakova straha osim, što uvieke gleda, da svomu gospodaru omili i da mu vjerno služi. — Prem, da se on sjeća izkazane mu ljubavi od gospodara i nanešene mu uvrede, to on ipak ostaje vjeran i sklon gospodaru. On se pokorava i zaboravlja, samo da izkaže još veću vjernost gospodaru. — Kada ga gospodar kazni i kandžijom bije, to se on na mjesto da bježi, sasvim mirno podlega šibi i liže ruku, koja ga kazni i tim izkazuje pokornost svomu gospodaru.

Dočim dakle Bifon (Buffon) niječe promišljanje psa, to on ipak tvrdi, da pas svoga gospodara pita, moli i znakove njegove želje razumije. Nu tudier može nastati pitanje: kako može pas nješto razumjeti, ako nejma razuma? Kako se može sječati umiljnoga s njim postupanja, ako nejma moći da pamti? Flourens je dobro opazio, da Bifon (Buffon) kao povjestnik ono dopušta, što kao mudrac niječe. Kao povjestniku zadaća mu je, da navodi djela i čine, što on takodjer najvećom viernosti čini; nu kao mudracu zadaća mu je, da brani njeki sustav i da zatvara oči pred svimi čini, osim onih, koji ga podpomažu, da svoju podmjenu (hipotezu) točno dokaže.

Dočim je u više, nego u jednom stoljeću, što je bilo proteklo izmedju Deskarta i Bifona (Buffona), bilo riešeno pitanje o nagonu ili razumu životinskom u duhu starih mudracah na sasvih metafisičkom temelju: to je stoprv Bifon (Buffon) i nješto kašnije Leroy zagrizao u pitanje glede pažnje i sliedbe, nu prvi mudrac, koj je tomu neki liek dao i sistematički paziv, bijaše Miroslav Kyvir (Cuvier). On je gledao, da postavi granice razumu u različnih vrstih, kao što i one, koje u obće razum od nagona diele i one, koje ljudski razum od razuma nižjih životinjah razlikuju.

Pošto su sve tri točke bile riešene, to se je opet na novo porodilo pitanje sasvim iz drugoga gledišta o razumu životinjskom.

Ako su i Deskart i Bifon (Buffon) njekali razum životinjski, to su oni radili s toga, što nisu mogli životinjam dopustiti istu moć razuma, koju čovjek posjeduje. Njihova bludnja postala je odatle,

Digitized by Google

što nisu opazili granice, koja čovječji razum od razuma životinjskoga dieli.

Ako su Kondillak i Lervy u protivnu bludnju pali i životinjam pripisali najveće moći razuma, to su činili s toga, jer su pregledali razliku izmedju nagona i razuma. Ako su razumu pripisivali djelovanja, koja radja nagon, i s toga su ta djelovanja najvećim savršenstvom izvedena, koja ako bi bila izvedena pomoćju razumnoga djelovanja, to bi to bio veliki stupanj razuma; s toga su oni bili prisileni, dopitati stvarim one duševne sile, koje u mnogom obziru iste ljudske nadilaze.

Kyvié, pokazao je u svojih promatranjih razne stepene razuma u raznih razredih sisavacah. — Tako je našao najveći razvoj u četverorucih, kojim na čelu stoje simpans i orang-utan. Malo manje razvoja pripada mesoždercem, kojim na čelu stoji pas. Iza njih dodju debelokožci, kojim na čelu stoje konj i slon, dočim je preživačem i glodavcem pripisivao najmanje razuma.

Ova opazka je s toga važna, što ovaj razred sisavacah glede na njihove odnosne razumne sile, što je na upravnom motrenju njihovih običajah i njihovoga ponašanja temeljen, i u podpunom suglasju sa razvojem njihovih moždjanah pronadjen; čestice moždjanah, od kojih mi u odnošaju prama čovjeku znademo, da njegova razumna svojstva od tih česticah zavise, pokazuju se iste u sve manjem razvoju, ako redom motrimo četveronožce, zatim mesoždercе, debelokožce i tada napokon preživače i glodavce.

J. Šestak.

Budi miroljubiv i zadovoljan!

Praktično postupanje 11. štivom prve slovn. čitanke.

A. Pojam o pridavniku.

(§. 42. i 43. prve slovničke čitanke.)

Danas ću vas nješta pitati, što ste se već u prvom razredu učili, da vidim, hoćete li mi još znati na ona pitanja odgovoriti, (vidi broj 52 u Početnici na strani 61.)

Kakova je krv? — Kakove su ustne? — Kakov je rak, kada se skuha? — Kakva je modrica? — Kakav je gavran? —

Digitized by Google

Kakav je snieg? — Kakav je miš? — Što je jošte sivo? — Što je jošte bielo? — Zapamtite si:

Kakova je koja stvar, to se zove njeno svojstvo ili kakvoća.

Što sam rekao? — Reci ti! — Reci ti! — Recite svi! — Što naznačuju rieči: crven, modar, crn, biel itd.

Ova svojstva naznačuju b o j u (mast). Jošte ću vas nješto zupitati iz Početnice: Kakova je kruglja? — Što je jošte okruglo? Kakva je knjiga? — Što je jošte uglasto? — Kakav je nož? — (Vidi broj 53. Početnice!)

Ovo su svojstva, što nam naznačuju o b l i k.

Sad ćemo potražiti još njekoja svojstva, koja se dadu zametiti tikom. Kakvo je maslo? — Kakav je kamen? — Kakov je komad zlata? — Kakova je kora na drvetu? — Kako je staklo? — Kakova je juha ili čorba? (Vidi broj 54 Početnice!)

Koje mi izmedju vas znade kazati, o čem smo sada govorili? Što je svojstvo stvarih? Kako se zove inače svojstvo? Što sve naznačuju svojstva? —

Pazite! Ja ću vam sada nješto pripoviedati. (Učitelj pripovieda 11. štivo iz prve slovničke čitanke, a zatim ga izpitava, da se uvjeri, da li ga učenici glede sadržaja razume.) Zatim nastavi. Uzmite sada čitanku (prvu slovničku), pa ju otvorite na strani 13. — Pročitaj der 11. štivo! (Učenik čita, i kad je pročitao, tada opet nastavi po prilici ovako: O kom se govori u ovom štivu? — Kakov je bio on, pošto je imao velik imetak? (vrlo bogat). A kakov je bio, pošto je siromašnoj djeci toliko dobra izkazivao? (dobrostiv). Kakva su bila djeca, buduć jim roditelji nemogahu davati kruha? (siromašna.) Kakva bijahu djeca, jer su tako navaljivala na košaru? (neuljudna.) A kakva s toga, što htjede svako imati najljepši i najveći hljebac? (lakoma, pohlepna). A kakva s toga, što se prepirahu i otimahu? (svadljiva). A kakva radi toga što odoše nezahvalivši se? (nezahvalna.) Kako bijaše Ivka obučena? (kukavno). Kakva bijaše Ivka, pošto je na strani stajala, te se nije hotjela, s drugom djecom svadjati? (miroljubiva). Kakva je bila toga radi, što se je zadovoljila s najmanjim hljebčićem? (zadovoljna). Kakva je bila Ivka, pošto je vraćajuć se kući poljubila ruku tomu čovjeku? (zahvalna). A kakva je bila Ivkina mati pošto ju je odmah k ovomu mužu s novci poslala? (poštena) itd.

Digitized by Google

Što smo sve naznačili ob ovih osobah? Zapamtite si:

Rieči, što nam pokazuju svojstva osobah ili stvarih, zovu se pridavnici (pridavna imena.)

Što sam rekao? Reci ti! Ponovi i ti! Recite svi! — Što su onda pridavnici? Koje su rieči pridavnici? Što nam pokazuju pridavnici? — Potražite u našem štivu sve pridavnike!

B. Vrst pridavnikah.

(§. 44 i 45 prve slov. čitanke.)

Kakav je miš, glede oblika (veličine.) Dobro! Ja ću to napisati. Učitelj napiše na tabli ovaj stavak: Miš je malen. Kakava je zvierka miš? Miš je malena zvierka. (I to napiše učitelj na tabli.)

Koja nam rieč u prvom stavku pokazuje koje svojstvo? Pa kako se zove zato? Koji dakle pridavnik dolazi u prvom stavku? — A gdje stoji taj pridavnik? Zapamtite si:

Ako pridavnik stoji za samostavnikom, ili na kraju stavka, to velimo, da je izrični pridavnik.

Pročitaj der drugi stavak! Stoji li i ovdje pridavnik malena za samostavnikom zvierka? — Da gdje? — Zapamtite si!

Ako pridavnik stoji pred samostavnikom, gdje mu se kao pridjene, to velimo, da je pridjevni pridavnik.

Koliko vrstni jesu pridavnici? — Kada se veli, da su izrični pridavnici? A kada, da su pridjevni? —

U §. 44 ima više pridavnikah. Pokušati ćemo jih ponajprije kao izrične, a za tim kao pridjevne u stavku uporabiti. Kakav je slador? — (Slador je sladak). Kakav je obično liek? (Liek je obično grk.) Što nam vraća zdravlje? Zdravlje nam vraća liek. Ovako se po prilici prodje cieli ovaj § u školi ustmeno, a tada ga moraju učenici kod kuće pismeno za zadaću izraditi.

U §. 45 nalazi se: Jelen i zec su brzi itd. Komu se daje svojstvo „brz“? O koliko predmetah može se dakle svojstvo jednim pridavnikom izraziti? Zapamtite si:

Jednim pridavnikom može se svojstvo od više predmetah izraziti.

U istom §. stoji dalje: *Lav je jak i hrabar. Ovca je pitomna i koristna živina.* Koliko svojstvah izraženo je o lavu? A koliko ob ovci? — Zapamtite si:

Digitized by Google

Više pridavnikah može o jednom te istom predmetu svojsta izraziti. —

Kakov je led? Kakov je snieg? Kakva je kora? itd. (Vidi broj 54 u Početnici.)

Ovo je dosta za sada. Drugom zgodom, kada dodje red na §. 59 i 60 prve slovničke čitanke, onda je i vrieme da se učenici upoznadu s izvjestnimi i neizvjestnimi pridavnici i kako se ovi sklanjaju. O stupnjevanju pridavnikah u drugom razredu govoriti nije umjestno; to valja preduzeti stoprv u trećem razredu i to na temelju §. 68 druge slovničke čitanke strani 250*). Tada će biti umjestno govoriti i ob ostalih vrstih pridavnikah.

Fr. Klaić.

Dopisi.

Od Virovitice. Vrlo mi je žao, što sam svojim dopisom u 21. broju miloga nam „Napredka“ izazvao još drugi protudopis. Ja sam mlad i neizkusan, te neznam bili morao šutiti, ili vam pravu pravcatu istinu opet na novo uzprkos onom protudopisu priobćiti, s toga propuštam Vam, te Vas liepo molim, da s ovom mojom izjavom učinite onako, kako bude vriedno i probitačno.

Već s početka skupštine zuklučismo, da ćemo istom poslje svršenih predavanjah razpravljati o tom, kako je tko predavao, pa smo se toga u koliko se sjećam i držati. Ako je pako veleč. g. predsjednik Šlumfa upozorio još za vrieme dok je predavao, da mu valja drugčije postupati, to ipak nedržim za razpravu njegovoga postupanja u predavanju, već samo za opomenu, nebi li dotični gosp. još za vremena drugim putem udario. — Medjutim mogu po duši reći, da Šlumfovomu predavanju ili bolje reći izpitivanju nisam nikoga od gg. učiteljah čuo prigovoriti niti za vrieme, dok je predavao, a kamo li onda, kad su se pretresala postupanja nas drugih, koji smo prije njega predavali, jer dočim se je na moje predavanje mnogo za i proti govorilo, dočim je predavanje g. J. P. uz njekoje opazke upravo s priznanjem primljeno,

---

*) Iz gore navedenih primerah moći će svatko uvidjeti, kako valja obuku svih razredah u sklad dovadjati. Prvi razred je temeljem sve obuke u pučkoj učioni, i s toga nemogu dosta preporučiti gg. učiteljem, da se u prvom razredu točno drže propisane početnice, da ju dobro prouče pomoćju knjige: „Rukovodstvo za početnicu,“ i da jim gradivo iste bude gradivom za sve ustmene i pismene slovničke i sastavoslovne vježbe. Pisalac.

Digitized by Google

nisam čuo nikoga o predavanju g. Šlumfa ni rečice prosboriti. A nadalje molim g. dopisnika neka dobro promisli, što ja mislim pod onim: „zašto mu nije nitko na predavanje ništa primetio, neću Vam kazati.“ —

Ono, što sam spomenuo, da bi dobro i posve probitačno bilo, kad bi veleč. gg. nadziratelji prije skupštine označili dotične predmete, koji bi se imali praktično izvesti, sam dopisnik ponajprije za posve nuždno smatra, ali ipak poslje riečmi, „da svaki učitelj i onako zna, čemu se drže kotarski sastanci,“ za nepotrebno proglašuje. Pred tim opet kaže, da naš veleč. g. nadziratelj uzastopce od god. 1864 i 1865 po kotaru višjom oblasti za riešenje predložena pitanja razašilje. Ta je istina, ali toga ni ja nisam nikad tajio. Nu drugo su predmeti zadani za pismeno teoretično riešenje, koji se svigdje prije skupštine učiteljem objave, a drugo predmeti, koji se imadu praktično riešiti, i koji se još nigdje u koliko ja znam, neopredjeljuje prije glavne skupštine. — Po tom sudim, da me na tom mjestu g. dopisnik nijo dobro shvatio. — Medjutim to je bilo samo moje osobno mnenje, kojega se nemora nitko držati, ako nije shodno.

Samo na jednom mjestu je g. Josip P—e izkrivio moje rieči i to tamo gdje veli, da sam ja pisao, da bilježenje zapisnika visi o samovolji bilježnika, dočim se svaki iz moga dopisa osvjedočiti može, da nisam tako kazao, već ovako: „kako se ima sud u zapisnik staviti o tom, kako je tko predavao, nebi smjelo zavisiti od bilježnikove samovolje, itd.“ jer niti neznam, kako g. bilježnik bilježi zapisnik, samo toliko znam, da se nikad nepita za zaključak skupštine. G. dopisnik veli, da je sam bilježnik i za dokaz, da on savjestno bilježi zapisnike navadja ove rieči iz moga dopisa: „ciela skupština smatrala je, da je i ovo pitanje bilo točno i dobro riešeno,“ onda „svi u skupštini prisutni pronadju jih za važne, ali se je riešenje istih ipak moralo odgoditi do boljih vremenah,“ zatim zaključuje ovako: „Evo dakle dokazah, da nisu članovi skupštine mučali, (tko je to tvrdio? op. dop.) već svoj sud izricali, gdje je trebalo. Otuda se dakle vidi“ veli dalje, „da ja nisam mogao bilježiti, već jedino ono, što je u istinu bivalo.“ Ja nemogu reći, da on nije bilježio, što je bivalo, ali se ljuto vara, ako misli, da mu moje gori navedene rieči to zajamčuju.

Toliko da se saznade, što je prava istina. Neću reći, da g. protudopisnik prema meni zlo misli, ali toliko uvidjam, da me nije dobro shvatio, s toga mu evo moje izjave, koju sam tim više prinuždeu poslati, što bi se moglo o meni sumnjati, da zlo izvješćujim čitateljstvo „Napredka,“ te da lažne dopise turam u sviet. —

S bogom! Vaš S. B—ek.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ ućit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Köhler Ant., kao ut. 10 st., Tomić J., Dugački Stjepan, Fabković Škender, Bezuk Mijat, Horvat Martin, svaki 3 st., Pleše Josip 1 st. 50 nov., čisti iznos tombole i plesa u Karlovcu 130 st., čisti iznos tombole u Zagrebu 135 st.

U Zagrebu dne 27. veljače 1868.

Ant. Irgolić.
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

Tiskom Dragutina Albrechta izašla je druga knjiga akademička pod naslovom: „Râd jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Ima 248 stranah u 8-ni a ciena joj 1 for. 25 nov. Evo sadržaja: Gradja za glagolsku paleografiju, od V. Jagića. Riedko slov. pismo u vatikanskom rukopisu, od dr. F. Račkoga. O moslavačkom granitu i hrastovih u Hrvatskoj, od L. Vukotinovića. O vremenih u hrvatsko-srbskom jeziku, od A. Vebera. Pokret na slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV. stoljeća, od dr. F. Račkoga. O zukalih i glasilih kornjašah, od Ž. Vukasovića. Brojna vriednost slova A. od I. Berčića. Zatim sliede: književne obznane i to: a) de mutatione contiguarom consonantium in linguis slavicis. Scripsit. M. Hattala, od G. Daničića; b) Srbske narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine, skupio B. Petranović, od V. Jagića; c) gramatica della lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmari. Fascicolo II. od Gj. Daničića. Naposlied: izvodi iz zapisnikah jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Izišao tiskom Dragutina Albrechta: „Zemljopis austrijskih zemaljah za mladež narodnih učionah“. Sastavio Vjenceslav Zaboj Mařik. U maloj osmini 50 stranah.

Listovnica.

G. P. F. u Kapeli. Rukovodstvo primate badava. Ono 60 novč. pripisasmo prijašnjoj predplati za Napredak.

G. I. Riegeru u Insbruku. Želimo saznati: dobivate li „Květy?“ —

Gdji. A. Š. Primismo list i sve razumismo. Za dan, dva li ogovorimo pismeno.

Gdnu M. u Podstenah. List vam se šalje uredno. Manjka li vam koji broj, a vi u neplaćenom listu reklamirajte i javite, koji vam nestigoše. Ono šta osobito želite, već nemožete nigdje dobiti. Upisasmo vas za ovu godinu kao predprojnika.

II. arak „Rukovostva“ izadje 15. Ožujka.

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 4. U Zagrebu, 15. Ožujka 1868. Tečaj IX

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Koje su glavne mâne sadanjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti?

Konferencialno pitanje.

Odgojivanje jest najdragocjeniji kamen čovječanstva, koji samo izabranim u ruke bude dano; obćenito nije bilo još nikada. Istina, svakomu je najbližje, o njem svaki govori, a prem s njim svaki posla imade, ipak je predmet najnepoznatiji. Malo je ljudih pravo odgojenih a jošte manje jih odgojivati znade; žali bože imamo dosti nesrećnih na tielu, srdcu i duhu. O vakovi odgojitelji sramiti bi se morali i pred divljom zvjeradi.

Čovjek, čim se rodi, zavisan je od ovoga svieta: od fisičkoga tjelovno — svojimi potrebami, od moralnoga duhovno — svojimi pravi, od kojih najprvo mu je biti: odgojenu, da bude razuman stvor. Ove njegove baštine tutorom je čovječansko družtvo, kojemu je od rodjenja do smrti pridružen. Zaboravi li ovo njegovo ime upisati u svjetovne listine ili ne, mari on, samo ako mu se pokaže put, da može dostignuti opredieljeni si cilj.

Ali gdje su te blage ručice, vodeće jurve probudjene sile slabahnoga čeda, gdje lječnici, gdje čuvari, koji od svakoga štetonosnoga vjetrića povjereno si dieste uklanjaju? Otci i majke, — svetih li imenah — vi biste morali sve to biti! Bez vas uzalud je trud svakoga odgojitelja djece vaše. Da ovi redci do vas dopiru, i da jim je svrha o vaših dužnostih govoriti: naoštrio bih si pero.

Digitized by Google

Reći ću samo, da što nižja vrst ljudih neznastva radi u odgojivanju svoje djece grieše, to višja vrst prećeranimi zahtjevi ćud i um mladjahnih kvari. Ostavimo narav, a narav ostavlja sadahna nas. Mi tražimo i popravljamo mâne sustava školskoga a temelja mu popraviti nemožemo. Nu zato nećemo niti smijemo ostavljati sgodi budućnost djece naše; nevjerujmo nikomu, tko nam jamči: vrieme će liečiti pogrieške naše. — Nesmotren, nevješt lječnik, crnom zemljom pokrije svoju sramotu; trava na njoj raste, ljudstvo zaboravi nju i njega. Nesavjestnoga odgojitelja tuže kaznione i od koljena do koljena šireći se griesi, nesreća i nevolja, za koje poviest oprosta nejma. Sreća za čovječanstvo, da može jedan njegov član toliko biedah na tielu i duši pretrpiti.

Obazrimo se sada na školu i njezin sustav.

Nije uzvišenije zadaće nad onu, koju na se uzimlje obrazovatelj pučki, učitelj. Ali djelo njegovo nije lahko, koraca putem, trnjem posijanim, vodi neprestan rat sa zapriekami, koje pače napredku i blagostanju narodnom.

Promislimo li, što je sve učinjeno u prošlih njekoliko godinah na polju školskom, na utjehu svoju opazujemo veseljem veliku ljubav i pohvalnu činost kod osoblja učiteljskoga a priznati mora i najzacupaniji natražnjak, da u njem počiva moć, kojom razširiti i uzdržati može izobraženje naroda.

Nu sviet idje napred a osobito sadanji viek zahtieva, da započeto djelo nastavimo većom snagom, većom pomnjom, što više mogućim usavršivanjem samih sebe kao i sustava školskoga tako, da odgovori duhu sadanjega vremena.

Zato mora učiteljsko osoblje sve za boljak mladoga naraštaja prikladno tražiti; izkustvo je najbolji učitelj u svem, moramo dakle najviše obzir uzeti na okolnosti raznovrstne, u kojih živimo. Tko samo ob ideah sanja, može i tako daleko dospjeti, da se najzada idealni njegovi predlozi u školi izvesti nemogu. Škola pučka ima svoj koren u puku, u obćini, u crkvi a od više vremena i u državi. Nastojati ću dakle u ovih vrelih tražiti mâne sadanjega sustava školskoga, prem nikomu neću niti možem narinuti mnenje svoje kao ni sumišljenjakah misli ovdje izražene.

Digitized by Google

I.

Ustrojenje pučke učione; osnova po kojoj se podučava i ravnanje iste.

Ovo su glavni faktori, koji služe ili nesluže k unapredjenju pučke učione.

a) Prosvietljene njekoje obćine pripoznavaju silnu potrebu pučkih učionah i doprinašaju za ustrojenje njihovo sjajnih žrtvah. Neću ovdje reći: „šta je odviše, niti s kruhom nevalja;“ ali mogu tvrditi, da i dosta velike žrtve obćine na oltar prosvjete položene, nedonose žudjena ploda.

Pučke učione osnivaju se najme sljedećim načinom. Polag zakona mora svaka obćina valovnice poslati vis. nam. vieću, t. j. mora dokazati, da je u stanju pučku učionu ustrojiti i uzdržavati. Obćina hoće ovomu propisu zadovoljiti, sabere dakle svoje dohodke i upiše u valovnice. — To je obično sva razpoloživa imovina s malom iznimkom. Dozvola dodje, škola je ustrojena; t. j. kûpe se klupe, jedna ili dvie table, stol, priredi se kuća, a na veliko veselje gradjanah razpiše se natječaj za učitelja. Škola je stupila u život. Ali učitelju nisu dosti klupe i table, on zaželi i najpotrebitija sredstva, da može uspješno podučavati; tko će mu je dati? Obćina nije kod ustrojivanja učione pomislila na svakdanje potrebe, a nijednoga kod sastavljanja valovnicah nebijaše, tko bi ju na ovo ili na ono posavjetovao; mislila je, da zadovolji javnomu mnenju, ako samo ustroji učionu i plati učitelja. S toga probudi se u puku proti školi mržnja prije, nego se od nje čemu nadati može. Gdje je učitelju primjerna plaća opredieljena, barem marljivo podučava i pomaže si kako znade; ima li plaću malu, što ouda? Može li se nadati kojemu novčiću, da mu obćina u vrieme skupoće dade? Nemože; obzira se dakle po kojem dobitku budi glasbom, budi literarnim podučavanjem po kućah a tako zapušća svoje poslove. Ako je učitelj marljiv i dobro plaću, svakako ga škola neveseli; jer ima podučavati bez sredstvah, plaćen pobira kao s milosti, zahtieva se na njem liep napredak od djece, on sam bi rado, da mu učiona bude na glasu, vidi kako obćina stoji — a tako moralno je prisiljen tražiti si drugo mjesto.

Drugačije jest u obćinah mogućnijih. Učitelji imaju dobru

Digitized by Google

plaću, uza to jim se opriedieli svake godine koja svotica za učevna pomagala, nješto za knjižnicu, nješto za siromašnu djecu. Učitelj sada svom željom radi, radi duševno. Njekoja obćina ima još i školski odbor, kojega članom jest i učitelj a tako se sve, štogod uztreba, nabavi.

Pomisliti će tko, „siromašne obćine neka si dakle neutemeljuju učione!“ Nije mi na kraj pameti došlo, štogod takova tvrditi. — Novci za školu opredieljeni nemogu se bolje ukamatiti. Sudim ali, da je bolje imati jednu dobro obskrbljenu pučku učionu s jednim učiteljem, nego dvorazrednu s dvama ili trorazrednu s trima a bez ikakovih sredstvah, bez prikladna stana itd. Obćine, koje nejmaju više dohodakah, nego što iznosi plaća učiteljska, neka mole, da jim država godišnjom potrebitom svotom pripomagne. A zar to nije njezina dužnost? Rekao sam, da i učiona ima svoj koren u državi.

Toliko moradoh reći ob ustrojivanju pučke škole, a sada mi je upitati: kakovu zadaću ima kod ovoga važnoga posla p e d a g o g i a? Ima li kakovu, zašto ju nevrši? Zar ovdje nevalja pravilo: svaka sgrada mora imati dobar temelj.

Pedagogia je temelj svakoj obuci. A obćina niti nepozove koga pedagogia, da ju savjetuje, misleć, da se u taj posao svaki razumije. Pedagogia morala bi braniti prava i potrebe škole proti natražnjakom, kojih se uviek kod ovakovih prilikah nadje, a to svojom vječnom istinom, svojim stogodišnjim izkustvom. Ona jedina može navesti zabludjele na prave puteve i shodna jim sredstva pružiti za prava sredstva naobraženja; ona može školu ustrojiti mudro i po zakonu. Njoj se mora pokloniti neznanstvo roditeljah i obćinarah kao i stari način podučavanja, koji se i „s y s t e m“ zvao; pred njom zašute svaka usta, koja govoreć o napredku napunjuju zrak otrovom; pred njom mora se svaki ukloniti, koji učeniku u oči govori, uši mu zasipa a srdce ledeno ostavlja. Pedagogia mora braniti učione u svih vremenitih potrebah, i da bude kod ustrojivanja učionah valjano vršila svoju zadaću, z a t o n e k a s e v i š j e v l a s t i p o b r i n u i n a l i c e m j e s t a g d j e s e u č i o n a u s t r o j i t i i m a d e, p e d a g o g a i z a š a l j e.

b) Poznato nam je svim da su naši školski zakoni, koji niti u hrvatskom jeziku tiskane nijesu, dielom nepodpuni, da se s te-

Digitized by Google

melja promieniti moraju. Pitajmo, koliko paragrafah tamo imade, koji bi branili samostalnost učitelja? Koliko jih čuva, neću reći njegovu osobu, nego njegovo materialno stanje a to osobito u starosti? Neizreciv je utisak na mlada učitelja, čitali „Politische Schulverfassung“. Zakoni ovi sastavljeni su većinom u vrieme sveobćega germaniziranja; sastavljeni su, kadno s financialnih stražah, izsluženih vojnikah, po svietu se klatećih muzikantah postajahu učitelji; zakoni ti stvarahu se za učenje slovah i brojah a ne za odgojivanje. Uvjereni smo, da će višje vlasti i ovdje nješto učiniti te mnoge paragrafe posjeći i drugimi jih nadomjestiti; da će takodjer ukinuti dosadanje razdjeljenje okolah na glavne i realne, jer je ovim razdjeljenjem podsječeno organičko tielo; da će narediti jednostavniji ali zdraviji sustav cielogodišnjega predavanja i naznačiti mjeru za svaki razred; zajamčiti osoblju učiteljskomu i školam potrebito i dužno štovanje, uz što će zaista dužnosti vršiti svaki, koga se zakoni ticali budu.

c) Treći faktor a to glavni, jesu školski ravnatelji i kotarski nadziratelji. Čast i slava, komu pripada. Neda se tajiti, da imade mnogo gospode ravnateljah i nadzirateljah, koji liepo shvaćaju plemenitu zadaću današnje škole, podupirajuć ju svom svojom snagom i braneć ju kano ti rodjenu kćerku matere crkve; nu, žalibože, ima dovolje i takovih, koju školu odviše malo ciene; ima takovih, koji bi kano poglavari školski ne samo dobrahno, nu podpunoma morali da budu i vješti i uki, dá upravo prepečeni u znanju pedagogije i didaktičke, pak ne samo što takovi nijesi, već jim je školsko odgojivanje i obučavanje devetom brigom a novije koje načelo tako poznato, košto su našoj djeci afrikanski leptiri.

Ravnanje, nadziranje treba da bude obzirno, savjestno mudro i umno; gdje toga nije, gode se neredi, radja i nesreća, s koje nam se mori mlad narastaj.

II.

Pojedine i poveće zaprieke, što ponajviše pâče napredku školske mladeži, jesu:

1. Neuredan polazak učione.

Njekoji roditelji hoće, da jim diete već u mladjahnoj dobi u poslu pomaže misleć, da ubogo diete samo za to živi a na dušu mu nemisle niti s daleka.

Digitized by Google

Drugi pako šalju kadkada diete u školu s ovimi po prilici riečmi: „nemora tamo uviek sjedjeti; kada dodje, neka učitelj uči.“ Radi toga čuje učenik u školi samo pojedinosti a ništa savršena, a buduć je obterećen i neprikladnim poslom, bude troma duha, koji se nerado posla duševnoga laća. Kako ovu zaprieku odstraniti.

Učitelj nemože djecu silovito na polazak učione naganjati. Ured ili nemari za tužbu učiteljevu ili obziruć se na siromaštvo, neće da roditelje kazni. Ovdje si mora on sam pomagati i to zajedno sa svojim ravnateljem nastojati, da škola sbilja napreduje, da se školska mladež i izvana čistoćom, uljudnošću i dohrim ponašanjem odlikuje od djece zapušćene; nastoji li ravnatelj u prodiki uzvišenu zadaću škole tumačiti; nadarivaju li se dobra djeca, sudim, da se tim jednostavnim načinom ponješto uspjeti može. — Svakako, (na koliko sam vidio) bolje nego sudom; jer učitelj, zamrazivši se njekoliko obćinarom čestimi pravdami, gubi na auktoriti, veoma mu potrebnoj. Istina je, da bi mogao sud sam svakoga po prilici mjeseca učitelja pitati, kako djeca polaze učionu i krivce na svoj račun kazniti, ali koji će sudac to činiti? A za prilaskati se obćinarom reći će: „što sam tí ja kriv, učitelj mi javio.“ Dok bude učitelj morao svagdje i sve na svoja ledja uzimati, brinuti se sam za napredak školske mladeži, skakati oko velike gospode, raditi, moliti, klanjati se i previjati, trpiti cielu božju godinu, da drugi po njem tuče: kukavne nam dotle škole! Nu svakako, na koliko može, za ukloniti ovu zaprieku, neka gleda osvjedočiti puk o potrebi učione i njezina polazka svojim revnim i mudrim radom.

Redovitomu polazku učione prieči:

a) Siromaštvo.

Ono se odstraniti neda, nu zar se nebi štetonosne posljedice njegove barem umanjiti dale? U gradovih, gdje moraju djeca po danu roditeljem u poslu pomagati, ustrojene su večernje učione. Po selih treba jim na drugi način pomoći. Djeca nejmaju želje u školu hoditi bez potrebitih knjigah, papira itd. Učitelj će ju blagimi riečmi naputiti, da zaprose roditelje, rodjake za pomoć. Dogodi se, osobito kod male djece, da i za cielu godinu sredstva dobe. Kojim pako ovakove pomoći nejma, morala bi obćina sve

Digitized by Google

potriebito dati. Čudnovato je u istinu izkustvo, da občine za siromašku učeću se djecu ništa nemare, prem na školu dosta troše. Uzdržavaju valjda učione za djecu bogatih, koji najzada i u drugo mjesto svoju djecu na nauk dati mogu. Siromašnim valjda nauka netreba. Učiteljeva je dužnost predstaviti občini siromaštvo kao najveću zaprieku napredku te ako mu občina nemože pripomoći, a to barem neka sudac traži dobrovoljne prineske od mogućnijih občinarah.

Nadalje u svih povećih gradovih imade zavodah za siromahe, zar se nebi iz ovih mogla koja svotica ubogoj djeci podieliti? (To i biva po gradovih. Ur.)

b) Čuvanje drobne djece zapreèuje redovit polazak učione.

Njekoja mati izgovara se, da joj veće diete manje čuvati mora, dočim ona ide na posao. Koliko štetonosna je ona zaprieka nesamo školi nego i istim obiteljim, o tomu mnogo pisaše i ljećnici i pedagogi. Dosta budi ovdje rečeno, da djeca, čuvajuća svoju braću ili sestre si, oslabe na duhu i tielu. — A koliko se je već nesreće dogodilo od takovih budi ognjem budi kojom drugom prilikom, neda se upisati.

Za odstraniti ovu zaprieku, utemeljivale su prosvietljene občine već pred 20 god. male učionice u kojih je jedna učiteljica ili učitelj malu djecu samo čuvao, igrom zabavljao itd. Nu odgovaraju li ovakove učione i danas obstojeće, svojoj svrsi, drugo je pitanje. Smjelo mogu kazati, da njihova današnja osnova (a nejma baš nikakove) nevalja. Prem na jednoj strani dosti obiteljim koriste, to na drugoj golemu štetu načine podvostručenjem posla učitelju, kada bude diete kao učenik ili učenica u školu upisano. — Zašto? Učiteljicom je obično ženska osoba i dogadja se, da njekoja rado idje za svojim poslom i ostavlja djecu kojoj odrasloj djevojci. Glavni predmeti jesu igra i nerazumljivo govorenje. — Diete nehotice uzimlje na sebe kabanicu školsku ali u igri, šali, od česa ga kašnje treba odučiti: igru i šalu (prem i u pučkoj školi potrebitu) treba kašnje omedjašiti. Nauka je jedna muka a oduka do sto mukah.

Preporučaju se ove učione, gdje je samo moguće, da se utemelje; ali preustrojene, jer mogu ponješto zapriečiti neredovit

Digitized by Google

polazak učione, čuvaju djecu od nesreće, olakšaju roditeljem posao te su kao mala priprava za školu. Dječica bi se ovdje vježbala: u govorenju i pjevanju; u poznavanju, prispodablanju i razlikovanju stvarih; u mjerenju (okom); u poznavanju različitih oblikah i bojah te računstvu elementarnom. Čisti razgovor, molitvė i zorna obuka bili bi glavni predmeti.

Gdje ovakovih učionah biti nemože s razloga, što gradjani nevíde blagodati njezine po siromašne roditelje; što da učitelj učini? Gledati će, da probudi pedagogičkimi sredstvi u djetetu, ovako zapriečenom, želju za naukom i to tako, da bude sámo majku prosilo, da ga u školu šalje. Silom se u ovom slučaju nemože učenik u školu ćerati, jer ako bi se što manjemu djetetu dogodilo, sva krivnja pala bi na školu i učitelja a to na golemu štetu obadvama. — Uza to će ravnatelj škole kao i sudac občine svakom prilikom majkam predstaviti neobhodnu potrebu redovita polazka učione, koliko i nesreću, koja se poroditi može nesmotrenoj, nejakoj djeci, samim sebi ostavljenoj. Nagovarati će jih, da jedna drugoj kršćanskim načinom diete pričuva, a gdje ljubavi nejma, i za plaću. S vremenom će se bojati samu djecu doma ostavljati pak će stariju šiljati u školu.

c) Paša prieči redovitu polazku učione.

Ova zaprieka opaža se veća, manja u svih selih, osobito gdje ima gorah. U gornatih okolicah nejma mnogo plodonosnih poljah a stanovnici živu više od blaga, koje se po gori pase. A buduć gospodar tamo i svoje blago imade, drži si pastira. Občinskih pastirah ovdje nejma. Za taj posao upotrebljuju se najviše za školu sposobna djeca. Po ljetu nedodje dakle dječak u školu, jer mora na pašu, po zimi mu prieče oluja, snieg, zima, osobito, ako je škola $^1/_2$ i više satih udaljena. U prvih šest godinah uzimlje se obzir na nejakost djeteta te nejma pristupa u školu, u drugih šest godinah zadovoljiti se mora učitelj i občina ako se za četiri godine nauči nješto čitati i pisati. Kako ovu zaprieku ukloniti? Tko će se pravdati s cielom občinom, da djecu po ljetu u školu šalje?

Ako se neda ova zaprieka posve ukloniti a to se dade barem umanjiti. Ovdje treba razlikovati občine, koji velike pašnjake imaju blizu gorah a zajedno i plodonosnih zemaljah, občine koje

Digitized by Google

neživu samo s blaga nego i s vina i sa žita. Tamo bi se moralo nastojati, da občine pašnjake medju žitelje razdiele i na godine uzajme; novcem, što ga občina dobila, mogla bi se sagraditi školska sgrada, gdje je neima, ili što drugo bi se nabavilo, a gospodari, imajući dosti siena i slame, po ljetu trave, nebi slali djecu na pašu.

Občine, koje od blaga živu, dakle paše biti mora, morale bi svaka imati jednoga, dva ili tri občinska pastira. Nu i učiona mora se na njeki način prilagoditi ovoj zaprieki i gledati da se tjelesni posao s duševnim, na koliko okolnosti dopušćaju, sdruži. — Gdje občinskih pastirah dakle neimade, počimlje nauk školski u 10 satih u jutro a svršuje u 2 sata i $^1/_2$ poslje podne. U tom smislu imamo shodne naredbe, samo, da bi se ovršivale kako valja.

d) Nastojanje učiteljevo.

Sljedeće točke neka pokažu, kako njekoji učitelji neredovit polazak učione najboljim uspjehom zaprieče:

1. Predavaju zanimivo; blagim načinom upućuju mladež na izvršivanje svojih dužnostih; podučavaju u risanju, mjerenju i gospodarstvu, što djecu veoma veseli i rado školu polaze.

Djeci, koja preko poldneva moraju u selu biti (po zimi obično u školi) dozvoli se dopušćena igra.

3. Za nemarnu djecu uviek učitelj pita i traži ju. Roditeljem pomaže činom i savjetom, samo da se nebudu mogli izgovoriti da jim nije moguće djecu u školu poslati.

4. U proljeću brini se učitelj kod občinskoga poglavarstva, da bude imalo občinskoga pastira za svaku vrst blaga.

5. Pozove roditelje nemarnih k sebi. Izpita njihove okolnosti, da može ili nagovaranjem ili drugim shodnim sredstvom, nu uviek poslje zrieloga uvaženja njihovih razlogah, djecu u školu spraviti.

6. Je li dovoljan razlog, dopusti učitelj po pol dana, da može diete roditeljem si kod posla pomoći, prem uviek sa nezadovoljstvom razlažuć liepo i štetu, koju će si prouzrokovati odsućem od škole. Uza to upiše svaki sat u knjigu, koje bi diete budi samovoljno. budi samo privoljenjem roditeljah izostalo.

Digitized by Google

7. Najbolje sredstvo jest, da učitelj svakoga mjeseca pročita svakomu djetetu broj izostalih danah, kudi nemarnosti; hvali, nagradjuje marljivost kod glavnoga izpita, čita najmarljiviju i najnemarniju djecu. Ovako može učitelj dosti učiniti bez zakona i sile, samo treba želje i strpljivosti.

(Dalje sliedi)

Početno računanje.

(Dalje.)

I. Motrenje. Šta evo učinih na tabli? (Kružicu). Šta nacrtah evo na desnom kraju table? (Opet kružica). A šta je ovo u sredini table? (Takodjer kružicu). Ali, netreba da reknemo, da je na tabli jedna kružica pak jošte jedna kružica, i jošte jedna kružica; možemo to isto izreći posve u kratko: na tabli su tri kružice. Koliko kružicah i koliko kružicah i koliko kružicah jesu kružice tri? Pokaži jedan prst, jošte jedan i jošte jedan prst! Koliko kažeš prstah? Nabroj mi na računalu tri krugljice! Koliko članakah ili pregibah ima svaki prst osim palca! Napravi svaki na tablici si tri točke, tri križa, tri crte osovnice, tri ležice, tri kosice! Koliko trebate ravnih crtah, da uzmognete stvoriti trojče ili trokut? Narišite ga! Koliko nožicah ima postolarski stolčić? Kako se zove stolčić, imajući tri noge? Evo vam pol hvatnice; (kaže se) ima tri kolienca, svaka ova čest zove se takodjer stopa: koliko stopah ima pol hvata ili pol sežnja?

Na tabli su jošte tri kružice; sbrišem li sve tri: koliko jih ostalo? Perica ima tri novčića a za nje si kupio olovku: koliko mu novčićah preostalo? Barica ima tri jabuke a sve tri je pojela: koliko jih ima jošte? Koliko ti preostane, uzmeš li tri od tri? Koliko moramo od tri oduzeti, da nepreostane ništa? Od kojega broja moramo oduzeti tri, da nam ništa neostane? Napisao sam tri crte na tabli: koliko putih jesu tri crte na tabli? Pokaži tri prsta! koliko putih kaže vas svako po tri prsta? Imam u žepu samo tri oraha: koliko putih tri oraha imam u žepu?

Jedan put tri pera, olovke, noža, čaše itd.: koliko je perah, olovakah, noževah itd.? Ančica dobila je od majčice si tri kruške

Digitized by Google

a pojela je jedanput tri kruške: koliko joj preostalo krušakah? Koliko je: jednom ili jedanput tri?

Na tabli su jednom tri crte: koliko putih tri crte mogu sbrisati od ono triju crta? Kako bi to inače rekao? Koliko putih možemo tri od triju oduzeti? Koliko putih nohode se tri u trima?

II. Uzporedi 2 s 1-im!

(2 + 1 = x). Koliko je ovo krugljicah na računalu? (Dvie.) Koliko ovdje? (Jedna). Koliko je svih? Otac ti putovao na Rieku tri dana: kako bi se to inače reklo? (Dva dana i jošte dan). Naopak: jedna krugljica i dvie: koliko jih je? — Bratcu su ti tri godine: reci inače, koliko mu godinah? (Godina i dvie godine). Marko ima dva pera a Ranko jedno: koliko perah imaju obadva? Jelica si kupila za 1 novčić papira a za 2 novč. olovku: koliko je potrošila novacah. Jelica piše svakoga dana prije poldne sat a po poldne dva sata: koliko satih piša na dan? — Koliko je 2 i 1? — Koliko 1 i 2? —

(2 + x = 3). Evo vam kažem dvie knjige: koliko knjigah moram jošte ovim pridati, da budu tri? Zašto? Marica ima dvie pletivače a rada bi da ima tri: koliko joj pletivačah manjka? Koliko moraš pridati dvama, da dobiš tri? (1 + x = 3).

Koliko križićah vidite na tabli? (Jedan.) Rado bih vidjeti tri križića: koliko jih moram onomu jednomu pripisati? Zašto? Pavici je samo godina: za koliko godinah imati će tri godine? Koliko moramo pribrojiti jednomu, da budu tri?

(x + 1 = 3). Da se Miljevica nauči jošte jednu pjesmicu, to bi znala tri: koliko jih već znade? Kojemu broju maramo pridati jedan, da dobimo tri? (x + 2 = 3).

Za dvie godine budu Franjici 3 godine: koliko je star? Kojemu broju treba pribrojiti dva, da imamo tri?

(3 — 1 = x). Koliko vidite perah? (Tri). Koliko sam metnuo u stolnicu? (Jedno). Koliko mi preostalo perah? — Evo vam kažem tri knjige: oduzmi jednu knjigu pak reci, koliko jih preostalo? Josipu su tri godine: koliko mu bilo prije jedne godine? Jedan od tri: koliko ostane? — (3 — 2 = x). Koliko točakah je na tabli? (Tri). Koliko sam jih sbrisao? (Dva). Koliko jih preo-

Digitized by Google

stalo? Evo triju pera; uzmi dva pak reci, koliko jih ostane? Ružica je imala tri igle šivanke, dvie pokloni siromašnoj drugarici si: koliko joj preostalo šivankah? Koliko preostane, oduzmemo li dva od triju?

(3 — x = 2). Koliko olovakah vidite evo u mojoj ruci? (Tri). Koliko jih moram metnuti u stolnicu, da uvidite dvie olovke? Zašto? Jagodica ima 3 oraha: koliko jih može pojesti, da joj preostanu 2 oraha? — Koliko moramo od 3 oduzeti, da preostanu dva?

(3 — x = 1). Evo triju knjiga! Koliko knjigah moram sakriti, da uvidite samo jednu? Zašto? Prije koliko godinah imao je samo godinu sada trogodišnji Šimun Bùzdumović? — Ako je danas tvoj konj trogodac ili trogodišnjak: kako ga vikaste prije dvie godine? (Godišnjak). Koliko treba oduzeti od 3, da preostane jedan?

(x — 1 = 2). Da si kupi Milan za 1 novčić šljivah, preostala bi mu dva novčića: koliko novčićah ima? Od kojega broja moramo oduzeti jedan, da preostanu dva?

(x — 2 = 1). Seljan proda na tržištu dva purana a jedan mu preostao: koliko puranah moraše donieti na tržište? Od kojega broja treba oduzeti dva, da preostane jedan?

(Dalje sliedi.)

Mòljac = mòljak = mòlj.

Medju škodljive u kući živinice broje se moljci, od kojih imade više vrsti. Najškodljiviji jest poznati nam torac hiljina. — Premda taj torac spada medju najmanju vrstu moljaca, to je ipak ta živinica u kući veoma škodljiva, jer 1) jedva se onda može opaziti, kada se je već dobro ugniezdio, 2) jer je neizmierno proždrljiv, 3) što se u kratko vrieme na milijune pomnoži. Osobito se rado ugniezdi u finijih stvarih na primjer i tanahnu krznu, u pokućtvu što je kožom preobučeno, u strunjačah i u vuninah, gdje neizmierno sve proždire.

Mali torac haljina imade crvenu glavu, bljekajući sivi prednji dio tiela; stražnji dio tiela ju smedje boje, noge su mu crne. —

Digitized by Google

Krila imade smedjo-zlatkasta sa dvjema crnima pjegama. Najvećma proždire onda, kada je kao gusjenica. Kada se je već dobro nažderala i kada joj je vrieme, onda se zaprede. Kao pupa miruje dulje vriemena, dok napokon neizadje kao leptir iz svoje odjeće. Kada izadje, to se umah počne spajati, tako da se nadju istom izašli lepirići, već i spojeni. Ženka iznese najmanje do 100 jaja u vunini ili u krznu i to na kupiće 6 po 6 jaja. Jaja su bielo-žute boje, te iza nekoliko vremena izadju iz otih jaja crvići i počnu umah proždirati i pustošiti po krznu. Buduć da tim prave veoma veliku štetu, to su se ljudi pobrinuli, kako da jih čim prije odpude ili utamane i zato su takodjer poznata razna sredstva kojimi se tamane. Jaka vonjila ništa neprude, jer često se je opazilo gdje se ti crvići amo tamo po suhom razdrobljenom duvanu živi valjaju. Prašak od zelene galice samo jim je tako dugo smrtonosan, dok je mokar, pak ako ga čovjek upotrebi, to onda opet škodi onim stvarim, jer se obično u zelenoj galici nalazi sumporaste kiseline; kavkaski prašak za zareznike, tamani samo onda moljce, ako je baš na nje nasipan. Pa i vonj od sićana nemože jih utamaniti.

Iskustvo uči, da imade samo jedno sredstvo, kojim se može taj neugodni i škodljivi gost utamaniti i to: da se moraju one stvari u kojih se je ugniezdio taj pustošilac, uvieke gibati amo tamo; zatim da se drže stvari ili u jako vrućih miestih ili pako u jako mrzlih, a osobito je dobro, da su stvari na propuhu, i to je onda najviše umora. Leptir nije već pogibeljan, jer on na brzo iznese jaja i doskora crkne; nego kao crvić ili gusjenica počini mnogo štete. Kad je torac jošte u jajetu, pa kao crvić ili kao gusjenica, onda se najlaglje utamani, jer najmanji propuh mu naškodi. —

Kada daklje čovjek opazi, da su mu se torci ugniezdili u haljinah ili u pokućtvu, to mora onda haljine svaki dan po jedanput batinami izprašiti i objesiti kamo na propuh, a pokućtvo mora takodjer svaki dan batinati, i tim načinom nestati će mu doskora toraca.

Ferdo P—n, pravnik.

Digitized by Google

Zakladnica, *)

polag koje će se plaćati učiteljsko osoblje i uzdržavati glavna dječačka i s njom spojena trivijalna djevojačka učiona trgovišta Virovitice.

Občina trgovišta Virovitice kroz svoje pravomoćno i zakonito zastupstvo sve dosadanje školske zaklade budi dječačke trivijalne učione — naročito onu od 21. Lipnja 1856, nadalje iz godine 1859. popunjenu od 18 svibnja 1866., i zapisnikom od 31. listopada 1866. završenu, zatim onu od 11. veljače 1867 sasvim dakida, i za uzdržanje učionah i učiteljstva ustanovljuje sasvim novu, vremenu odgovarajuću školsku zakladnicu kriepostnu od 1. siečnja 1868 kako sliedi:

I.

Glavna dječačka učiona u Virovitici ima biti popunjena s četiri učitelja, koji su tomu zvanju dorasli i po školskoj oblasti za učiteljstvo glavnih učionah usposobljeni. Svakomu od ovih četvorice učiteljah ustanovljuje se plaća godišnjih čistih 540 for., slovom pet stotinah i četerdeset forintah a. v. u gotovom novcu, izim toga na svako petgodišnje neprekidno službovanje u ovoj občini ustanovljuje se na već propisanu plaću doplatak ili prirastak plaće sa 50 for.. slovom petdeset forintih a. v., te kako koji učitelj dekretom dokazao bude, da je pet godinah službovanja prevalio, stupa svaki put sa 50 for. u doplatak ili prirastak plaće kao što je gori rečeno. —

II.

Djevojačka trivijalna učiona u Virovitici ima biti popunjena s dvie učiteljice, takodjer po školskoj oblasti za učiteljstvo usposobljene i pripoznane. Svakoj se osniva godišnja plaća u gotovom novcu sa 370 for., slovom tri stotine i sedamdeset forintih a. v., te isto tako imaju pravo na doplatak plaće na svakih pet godinah neprekidnoga službovanja po 25 for., slovom dvateset i pet forintih a. v.

*) Imamo razlog a to veoma važan, s kojega obielodanjujemo ovu, doista plemenitim čuvstvom stvaranu i stvorenu zakladnicu. (Ured.)

Digitized by Google

III.

Jedan izmedju učiteljah glavne učione ima se podvrći službi orguljaša; zato svaki put kod razpisa natječaja za popunjenje učiteljske službe ima se pred očima držati, jeda li je izpražnjeno učiteljsko mjesto s dužnošću orguljanja skopčano bilo, te ako je, ima se u tom smislu novi natječaj razpisati. — Orguljaška plaća propisuje se godišnjih 40 for., slovom četerdeset forintih a. v.

IV.

Za katekeziranje djece rimokatoličkoga vjeroizpoviedanja na glavnoj dječačkoj i trivijalnoj djevojačkoj učioni, ustanovljuje se jedan kateketa s godišnjom plaćom (ili bolje reči nagradom op. Ured.) od 63 for., slovom šestdeset i tri forinta a. v.

(Medjutim načinjeni su, košto čujemo, koraci, da se i ta kukavna nagrada prema okolnostim vremena i važnosti toga predmeta povisi. Želi li se kateketa držati osnove predavanja, mora potrošiti samo u školi 12 satih, k tomu još treba mu i za pripravu vrieme trošiti za ta žalostna 63 forinta. — Doba bi bila, da se i za ovo mjesto uredna plaća sistemizira. (Ured.)

V.

Izim plaćah za uzdržavanja učiteljah, učiteljicah i katekete (žalostna li uzdržavanja za kateketu! Ured.) u stupcu I. do uključivo IV. naznačenih nejmaju se nikakove ine pristojbe učiteljem, učiteljicam, orguljašu ni kateketam niti u novcu za nedjelne učione (do sada davala se nagrada 40 for. Ured.) niti u naravi, kanoti stanarinu i drvarinu za ogriev plaćati i davati, jedino što se učiteljstvu ostavlja uživanje vrtovah do sada od obćine dobivenih, i što imaju pravo na urbarnu paševinu, zakonom opredieljenu.

VI.

Pribavljanje drvah za ogriev školskih prostorijah, kako za glavnu dječačku učionu, tako za trivijalnu djevojačku spada u dužnost obćine, isto tako dužna je obćina školsko pokućtvo, školske popravke, uzdržavanje školskih sgradah, tiskanje školskih godišnjih izvješćah svojim troškom nabavljati i obavljati, a to tim više, jer svekolike školske sgrade spadaju u obćinsko vlastničtvo.

Digitized by Google

VII.

Svekoliko uzdržavanje školstva i učiteljstva osigurava se iz obće občinske blagajne poput podmirivanja ostalih občinskih dačah uz ustanovljenje svakogodišnjega občinskoga proračuna i razporezivanje manjka, putem nameta temeljećega se na izravnih porezih, i to zemljarine, kućarine, osobne ticivovine i dohodarine.

VIII.

Plaće učiteljstvu plaćaju se redovito iz občinske blagajne svakoga mjeseca unapred i to na redovito biljegovane namire; plaća kateketi i orguljaška nagrada ima se svakoga godišnjega četvrta isto tako na namiru iz občinske blagajne plaćati.

IX.

Sati školskoga vremena, za predavanje naukah, katekiziranje, kako katoličke, tako pravoslovne i izraelitske djece imadu se po školskom nadzorničtvu i ravnateljstvu ustanoviti. (Osnovu predavanja, kao što i broj satih, odlučuje već odavna najvišja školska oblast. Ured.)

(Konac sliedi.)

Viestnik.

Natječaji.

U levanjskoj varoši izpražnjeno je mjesto učiteljsko sa pristojbom godišnjom: 210 for. a. vr., 25 mier. žita; 25 mier. kukuruza u zrnu, ¼ selišta zemlje, 6 hv. drvah uz prost stan.

Natjecatelj imadu svoje molbenice, svjedočbami o sposobnosti učiteljskoj čudorednom ponašanju i vremenu službovanja providjene, najdulje do konca travnja t. g. podnieti g. Franji Šagovcu, podjašprištu i župniku djakovačkomu. Zahtieva se podjedno i vještina u orguljanju.

Od strane ordinarijata biskupije djakovačke.

Listovnica.

Gospodični Silviji G. u O. Poslasmo vam po drugi put izašle brojeve. — Krivnja mora da bude na pošti.

Gospodinu Tondiću u O. Zašto neodgovarate, dok je hora, Dr. A—tu? Suvišak bio bi samo vaš.

Priložen II. arak „Rukovodstva“

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

§. 5. Rieči po svom postanku.

Rieči su bud proste, bud izvedene ili složene = zadružne.

Proste rieči jesu one, što imaju u sebi samo korenitu slovku; n. p. stol, zid, nož, nos, pas, vuk; uz ove uzimlju se i dvoslovčane: glava, ruka, noga, uha, oko itd.

Korenita, glavna slovka, ili kraće: korenica zove se ona, koja nosi vazda pravi, stanoviti smisao i jezgru misli neglededć na slučajnu bud samoglasničnu, ili suglasičnu promjenu. S korenice izvadjaju se pomoćju začetakah i dočetakah druge rieči. Tako n. p. u riečih: požar, žgaravica, ogarak, pogorielac, žarko, jarko, jarčiti, jarica (pšenica), jarac itd. itd. korenica jest vazda: gor = gar = žar = jar.

Slovka, kojom začinje izvedena rieč pokrajnicami, zove se začetak, ona pako, kojom se završuje, dočinje, zove se dočetak. Inače mogu se nazvati i: pokrajnice, pobočnice. Tako n. p. rieči „pokrajnica“, jesu pobočnice: po i nica; rieči „pobočnica“ jesu pokrajnice: po i nica itd. — (Upotriebi dobro u I. sl. čit. „glavne i pokrajne slovke; dočetci, začetci pak i vriežе jedne rieči!“).

Složene rieči jesu one, što postaju s dvijuh korenica, s više izvedenih ili prostih riečih. N. p. Listopad, Kolovoz, gostoljubje, mudroslovje, zemljopis itd.

Zadaće.

32. Potražite pak izpišite korenice ovih riečih! Jedinost, posavac, posavina, podravac, zadravac, Podravina, pozdraviti, poglavarstvo, primorac, podolac, podolje, prigorac, gorjan, vojvodina, djedovina, zatiljak, okov, postolar, suradnik, nemirnjak, nakovanj, nakovalo, izbor, birač, berba, Dušan, Vukša, Draganići, Krasići, Cvjetkovići itd.

33. Izpišite iz zadnje zadaće ponajprije začetke onda dočetke!

34. Nadjite shodne korenice (sa začetci ili bez njih) ovim dočetkom! — ac, ač, ak, njak, ovac, alj!

35. Stvorite rieči s ovih korenicah: ber, dio, dvoj, dvor, druž, mol, žen, kos, mlat, svat; — brid, žet, guž, bresk,

Digitized by Google

rotkv, mrk, bač, dret; — pla, odje, da, povez, ovit, povij; — trg, buk, drien, brest, brez, bor; — dalj, debel, dubok, hitar, mil, mnogo, vis, velik, vruć imajuć za pripomoć dočetke: ba, itba, va, ća, oča, ovina, ina! —

36. Izvedite po 5 različnih riečih (dočetci i začetci) s ovih korenicah! — Kuć, šum, sob, stol, pis, blat, dug, krat, kov, spas, tvor, tvrd, trag, tok, zna.

Izradjeno.

Tvrd: tvrditi, utvrditi, tvrdnja, tvrdja, tvrdjava, tvrdo, tvrdica, tvrdina, tvrdež, Tvrdko, Tvrdković itd.

Tok: potok, potočić, potočnjak, potočan, potočnica, pritok, odtok, raztok, utok, iztok, iztočan, točiti, tocilj, točak, tačke, pretakati, otok, otočje itd.

37. Rabite iste ove rieči u stavcih, t. j. izrecite o svakoj rieči nješta, kako vas je volja!

Izradjeno.

Potvrdjujem i tvrdim, da je bio moj drug Ante tri dana boljestan. Učitelj tvrdi, da neima u njegovoj učioni zločesta učenika.

Ova zadužnica nejma ti danas već nikoje tvrdine niti krieposti. Naš Ive velika je tvrdica. Tvrdko bijaše ponajprije ban bosanski, kašnje i kralj. Obzidan i utvrdjen grad zove se tvrdjava, itd.

39. Napišite 20 izvedenih riečih a uz svaku pripišite u zatvoru korenicu!

39. Napišite, u koliko to možete, rieči izvedene s korienah: glas, ciep, krst, pad, rob, sjek, vid, gled, sluh, brat, kup, prž, crn, dug, plač, srd, gor, brd, vlast!

40. Rabite iste ove rieči u stavcih!

41. Uzmite od sljedećih riečih sve po dvie, pak stvorite s njiju po jednu samostalnu! — Mir — slaviti, — ljubiti, — ćud — red, — mlad — ženiti, — voda — piti, — krv — piti, — blag — sloviti, — mil — zvučan, — tri — kut, — dva — ciev, — polje — djelati, — munja — voditi, — topal — mjeriti, — biel — grad, — kotal — krpati, — čabar — nositi, — kost — bolja, — rod — ljubiti, — itd.

Izradjeno.

Miròslav, Miròljub, mladòženja, vodòpija, milòzvučan, kotlòkrp. (Pamti, kamo pada naglas!)

Digitized by Google

42. Složite po dvie od ovih riečih tako, da će onda značiti njeku stvar! Sve — znati, rod — ljubiti, dom — ljubiti, knjiga — vezati, kolo — voditi, kolo — mazati, ruka — tvoriti, para — plov, ruka — pisati, um — tvoriti. —

43. Napišite što više možete krstnih imenah, složenih s dviju samostalnih riečih! (Krešimir, Branislav itd.)

44. Potražite te izpišite korenite slovke iz ovih izvedenih!: — Knjižica, nožica, ružica, blaženost, ručica, vučica, kršiti, zaprašiti, pušiti, vožnja, pažnja, grašak, božić, podnožje, gušče, gušće, Petar pláče, učitelji imaju male plâće, mračno, vražje, zračno, paučina, pečenka, njušiti, oglušiti, sočan, smočan, krušac, plužiti, strašan, šuša, duša, dušica, račetina, zečetina, vučji, mačji, čovječji itd.

45. Nadjite korenice ovim riečim, pak jih valjano, pravopisno prepišite! —

Ragjati, megja, svagjati se, sluškinja, rogjen, popogjen, slatko, lagja, ropstvo; tućem, vućem, ućim se, teško; milòsrgje, vrepca, rietko, potkova. otpustiti, potplesti itd.

46. S ovih pojedinih riečih tvorite druge tako, da vam budi slobodno u svakoj rieči pismena premjestiti po volji vašoj samo da uzmognete najti drugu! N. p. glava, Vaso, Aron, palma, vino, trava, čadje, pila, klapati, pukla, seka, muka, kako, rupa, mušica, varka, kisla, vrabac, Novi, breg, Lazo, rišeš itd.

Izradjeno.

Glava (lagav, vlaga), Vaso (sova), Aron (rano, nora), palma (lampa) itd.

---

§. 6. Pogovor.

O svakoj stvari i osobi, dakle o svačem može se štogod zamisliti a smišljeno izreći ili napisati. N. p. Ovca jest sisavac. Snieg jest biel. Voda teče.

Rieč, kojom se šta bud o čem govori, izriče, zove se pogovor.

Tako u prijašnjih primjerih: sisavac, snieg, teče, jesu u onih izrekah pogovori.

Digitized by Google

Riečí, što pokazuju, o čem se šta govori, zovu se u stavku podmeti. U rečenih primjerih jesu podmeti: ovca, snieg, voda.

O podmetu izriče se 1. Šta je ili šta nije? n. p. Bog je stari čudotvorac. Dug je zao drug. Bog nije šala. Služba nije družba. 2. Kakov je ili kakov nije? N. p. Snieg je biel. Snieg nije crn. 3. Što čini ili nečini, što biva s njim ili nebiva? N. p. Pas laje. Puran nekukurieče. Vrata se otvaraju. Kuća se nemiče.

Uz izreke jestne = tvrdeće treba da se rabe istodobno i niječne s razloga što nejmamo primjera u životu, da bi djeca do stanovite dobe imala o stvarih pojmove samo za to, da jesu a istom kašnje da nijesu, da nečine itd. S toga i u samoj „početnici“ trebalo bi uz štiva: kakove su stvari? Šta se radi, šta biva? da budu odgovarajuća i na pitanju: Kakove nijesu stvari? Tko i što neradi, što nebiva?

Zadaće.

47. Pripišite ovim podmetom pogovore na pitanje: a) šta je ili šta nije podmet? Zagreb je —. Sava je —. Morje nije —. Hrvatska —. Konj —. Abel bijaše —. Franjo —. Anka —. Ja sam (nijesam) —. Oni će biti —. Otac nije —. Majka —.

b) Nadjite ovim pogovorom shodne podmete, koji će predstavljati osobu ili stvar! N. p. — jest sgrada. — pokućje. — nije oružje. — nije obuća. — nije učenik. — jest jestvina. — jest piće. — je čovjek. — jest trgovac. — nije težak. — nije sisavac. — nije ptica. — neće biti vojnik.

48. Izrecite nješta posve, protivna ovim stavkom! (Pogovor osobito u oku imajuć).

Zvonik je visok. Surka je nova. Čizme su ciele, čitave. Vol je suh. Petar je gospodar. Ivanović je potrošljiv. Rodoljub ljubi svoju domovinu.

49. Napišite samo ono, šta nisu ove stvari ili osobe ili, budi vam, šta nisu bile, šta nebudu!

Mlinar, šumar, krojač, kapa, papuča, pero noz, djevojka, dječak, prsten, obruč, dan, peć, noć, hljeb, voda, ulje, mast, šuma, Hrvatska, Sava, Drava, Kupa, Una.

Digitized by Google

50. Napišite, što sve može da bude muž, šta li žena? (Kovač, krojač; švalja, kuharica, majčica itd.)

51. Napišite sve zanatnike, *a)* koji posluju pri gradjenju kuće, *b)* koji prave raznovrstnu odjeću i obuću, *c)* koji pripravljaju raznovrstne jestvine!

52. Pobilježite, poznate vam *a)* domaće životinje, *b)* šumske ili divlje životinje, *c)* sve poznato vam bilje u vrtu! — Imenujte poznate vam ribe! Odgovorite na ovo: Šta se sve izkapa iz zemlje? Koje stvari jesu tekuće t. j. ljevke? Koje stvari gorê? Koje su česti stola, ormara, sobe, kuće? —

---

§. 7. Samostavnici.

Svaka osoba i stvar (živuća ili neživuću) ima svoje ime. Imena osobah i stvarih zovemo takodjer: samostavnici.

Više osobah ili stvarih može imati jedno te isto ime n. p. pisar, učitelj, učenik, grad, selo, crkva, gora itd.

Takova imena (samostavnici), pripadajuća više osobam ili stvarim, zovemo takodjer: obćenita imena.

Imena, kojimi krstimo naročito pojedine osobe ili stvari, zovu se: vlastita imena; n. p. Franjo, Družinović, Zagreb, Osiek, Klek, Korana, Lonja, Orljava, Krk, Ćres, Lušinj, Zadar, Spljet, Zrmanja, Krka itd.

Dakle, imena pojedinih osobah, krstna i prezimena, pak imena selah, gradovah, potokah, gorah, zemaljah, državah, otokah, jezerah itd. jesu vlastita imena te se običajem pišu vazda velikim začetnim pismenom.

(Kada se pišu i obćenita imena velikim pismenom?)

Ali ima imenah i za nestvari t. j. krstimo i šta takova, česa niti vidjeti, niti u obće svojimi ćutili razabrati nemožemo. — Imena, kojimi se označuje samo njeka vlastitost, svojstvo, stanje i čin osobe ili stvari, zovemo: imena prividna ili pojmovna, jer nam se samo kao prividjaju, samo jih umom pojmiti možemo. N. p. Tuga, žalost, veselje, um, pamet, jakost, brzina, krika, vika, korak, skok, koracanje, skakanje itd.

Zadaće.

53. Izpišite sve samostavnike iz 22. štiva I. sl. čitanke!

54. Izpišite sva osobna imena iz 25. štiva I. sl. čitanke!

35. Napišite vlastita imena svih osobah, o kojih vam g. kate-

Digitized by Google

keta govorio tumačeć bibličku poviest; izrecite onda što najkraće o svakoj onoj osobi ono, šta znate!

56. Napišite sva imena danah i mjesecah!

57. Napišite sva imena obližnjih nam selah!

58. Imenujte 20 osobah našega grada (trgovišta ili sela), pak napišite o svakom u kratko: šta jest? (N. p. Antun jest mi brat. Josip Iveković jest užar. Andre Klepović jest zvonar. Petar Mučnjak jest knjižar.)

59. Imenujte mi svu gospodu gostove, što su bili na zadnjem našem izpitu!

60. Napišite 10 samostavnikah, kojimi se imenuju *a)* zanatnici, *b)* sgrade, *c)* domaće živine, *č)* divlje živine, *ć)* bilje, *d)* rude, *dj)* mjeseci!

61. Kako sve zovemo ono, šta možemo razaznati *a)* njuhom, *b)* ukusom, *c)* sluhom! (N. p. smrad, miris, ružmarin, kiselina, zvuk, krika itd.)

62. Razredite ove rieči u: osobne, stvarne živuće, stvarne neživuće i pojmovne!

Kost, otac, pamjet, djevojka, kupus, miš, lav, mačka, pas, lisica, vuk, sol, marljivost, majka, kuća, sin, kćerka, veleblud (gamila), vrt, ptica, dub (baum), hrast, poštenje, soba, služkinja, knjiga, mladost, gora,, hum, bubánjak (= brežanjak = briežac = humac), kamen, ruka, vid, sluh, Podravac, Podunajac, Bunjevac, Podravac, Dobrajac, Prigorac, Zagorac.

63. Izbrojte, koliko ima u prošloj zadaći riečih, koliko slovakah, glasicah i suglasicah?

64. Potražite takove samostavnike, kojih smisao i znamenovanje jest protivno ovim! Mir, zdravje, visina, širina, mrak, dan, štednja, smrt, radost, dobitak, mržnja, podpora, bogataš, marljivost, učitelj, znanje, vlaga (vuhkoća), rat, poćetak, uljudnost, slabost, laž, toplina, sljepota, jutro, nesreća. (N. p. zdravje — boljest; visina — nizina itd.)

65. Prepišite ovo tako, da rabite, gdje treba, velika pismena pa potriebno možda koje znamenje!

Obričem vam, da budem od danas tako dobar, košto je i veljko. — u zagrebu je najveća crkva sv. stjepana. — zagreb jest na lievoj obali save. — koja sve miesta leže uz savu. — u kralje-

Digitized by Google

vini ugarskoj imade osim magjarah takodjer slovakah, rumunjah, niemacah, hrvatah, srbaljah, žudijah i ciganah — dobro pješice iduć: u koliko satih došao bi iz zagreba u karlovac. — koliko sežanjah ima milja. — koliko miljah ima od zagreba do varaždina — čovječe, štuj starijega.

---

§. 8. Pridavnik. Rod (Spol.)

Za osobe i stvari pitamo se trojako: 1. Kakove su? 2. čije su? 3. s česa ili oda šta su (ili nisu)?

Pogovorom mogu biti pridavnici uz rečena pitanja; n. p. Petar je pravedan. Livada je stričeva. Peć je željezna. Diete nije staro. Kuća nije sestrina. Pladenj nije zemljen.

Pridavnici — pogovori slažu se sa svojimi podmeti u spolu i broju.

Samostavnici jesu mužkoga, ženskoga ili srednjega roda. Tri su dakle roda.

Možeš li uz samostavnih rabiti rieč: *ovaj*, to je mužkoga roda. Rabiš li uz samostavnik rieč: *ova*, to je ženskoga roda. Može li se uzeti uzanj rieč: *ovo*, to je srednjega roda. Djed, jelen, vuk, stol, nož, rog, plot itd. jesu muž. roda. Kuća, sestra, tabla, jabuka, mjed, kost itd. jesu žen. roda. Ogledalo, oko, uho, sjeme, tjeme, pile, june itd. jesu sred. roda.

Zadaće.

66. Recite, kojega roda jesu ovi samostavnici! Vojnik, učenik, sestra, ljubica, ruža, janje, janjašce, guse, ràce, prase, pilîć, telîć, sunce, svjetlo, oko, selo, kost, mast, hrast, jabuka, kokoš, pile, zvono, zvonac, zvonce, zvončić, zvuk, žvenk = žvenkić (kláto = bàt u zvona), rieka, miš, jelen, peć, rieč, zob, hrž, soba, stiena, stien, sieno, sin, sjena, sienca, sjènica, sjenîca, stol, stolić, sol, čas, čâst, čest.

67. Napišite *a)* 5 mužkih samostavnikah, *b)* 5 sriednjih, *c)* 5 ženskih s okončicom *a* (noga, ruka), *č)* 5 ženskih, što imaju okončicu bud koja suglasicu! (ciev, noć, rieč.)

68. Odgovarajte pismeno na pitanje: Kakove su sve ili nisu sljedeće stvari? Dopunite svaki podmet pridavnikom; nu ovaj da bude roda, što mu je i podmet!

Vlas je —. Motika je —. Nož je —. Sjekira nije —. Toranj

Digitized by Google

nije —. Koliba je —. Košulja nije —. Surka je —. Vol je —. Krava nije —. Sežanj (hvat) je —. Stopa je —.

69. Imajuć pred očima s česa su stvari t. j. s kakova latka a pitajuć se kakove su, pripišite pogovore onim podmetom! Peć je —. Pero je —. Vlače su —. Kušulja je —. Puce je —. Pladanj može biti —. Hljeb je — (hržen, pšeničan itd.) Češalj može biti —.

70. Ovim pridavnikom kao pogovorom nadjite valjane i shodne podmete, pitajuć se: tko ili što je ovakovo ili onakovo? Ravan, suh, okrugao, žuhah, širok, tvrd, jasan, tih, brz, slab, siromašan, veseo, dubok, zdrav, marljiv, uljudan, gadan, gavan, ružan, pošten.

71. Napišite protivna svojstva onim u zadnjoj zadaći! (N. p. i ovako: Šta nije ravno, je krivo. Ako nije tvrdo, je mehko itd.)

72. Napišite: Kakovo sve treba da bude diete?

73. Kakova je a kakova može biti soba, djevojka, krv, crta, stol? —

74. Tvorite s ovih pridavnikah samostavnike! Crn, biel, žut, zdrav, ravan, dubok, slab, veseo, suh, zelen, velik, malen, star, mlad, kriv, prav, rumen. (Crnko, crnina, crnilo, Crnjo, Crnić, Crnković, crnac, crnica itd.)

75. Napravite s ovih samostavnikah pridavnike, pak jih upotriebite u stavcih. Imajte u očima pitanja: *a*) kakove i s česa su stvari, *b*) čije su? 1) Koža, svila, srebro staklo, pùst (2. pad. pùsti), slama. 2) Kožar, opančar, junak, puk, mnž, seljak, gradjan, Hrvat, Ugar, Slavonija, Bosna, Dalmacija, Sriem, lovac, trgovac. (Za samostavnike pod 2. rabite pri tvorenju pridavnikah tvorke: ki, a, o; ski, a, o. Stakleno sudje jest krhko. Dalmatinsko vino jest veoma gusto i žestoko.)

76. Napišite osobah ili stvarih, kojim možete ove vlastitosti pridodati: visoka, nizka, široka, uzka, šiljasta, tupa, tubasta, kratka, dugačka, vrela, vruća, topla, mlaka, studena, velika, mala, biela, crna, crvena, žuta, zelena, modra, modruljasta, tamna, svjetla, žarka, tvrda, mekana, brza, ručna, spora, marljiva, liena, čista, musava, luda, pametna, kamenita, zemljena, suha, mokra.

77. Napišite, koje osobe ili stvari nisu onakove, kakove su one u prošloj zadaći!

78. Napišite 1) poznatih vam njekoliko četveronožnih grabe-

Digitized by Google

žljivacah, 2) pitomih, domaćih sisavacah, 3) pticah pjevačicah, 4) plivačicah, 5) ribah, 6) dvoživacah, 7) zareznikah letećih!

79. Tvorite sa sljedećih samostavnikah pridavnike, pak onda nadjite svakomu tomu pridavniku i protivno svojstvo, izraženo opet pridavnikom! (N. p. Bolest — bolestan — zdrav. Suša — suh — mokar.) Čistoća, siromaštvo, uljudnost, sloboda, mrak, nabožnost, zdravlje, dug, jakost, istina, nauk, tuga, tudjin, veselje, sreća, tišina.

80. Odgovorite podpunimi stavci, i to pridavnikom: kakov je onaj: — koji ima puno blaga? koji nikomu ničesa neda? koji odviše jede i pije? koji nemože hodati? koji nevidi? nemože govoriti? kakov je grad, u kom puno ljudih stanuje? — polje, koje obilato rodi? — haljina puna rupah, puna krpah? (Onaj, koji ima puno blaga, jest bogat. Haljina, što ima puno krpah, jest zakrpana. Pazite, gdje se sve pišu zarezi!)

81. Recite: kakove su ove stvari, motreć jim veličinu i prostor? (N. p. kuća i koliba. Kuća je visoka a koliba nizka.)

Grad, selo, dub, grm. Zvonik, crkva. Bubanjak = hum, gora. Bara = lokva i jezero. Vrt i polje. Šuma i gaj. Stolac i stol. Rieka i potok. Staza i drum (kolnik). Brvina i most. Proso i orasi. Lot i funta. Dan i godina. Bridva i nož. (Bridka i oštra). Daska i letva. Uže = konop i nît.

82. Recite, šta sve može biti: gladko, zubasto, hrapavo, mastno, meko, sipko?

83. Koje su stvari okrugle, uglaste, krugljaste?

84. Napišite imena više stvarih pak izrecite o njih pridavnikom latak, s česa su stvorene! (N. p. čaša je staklena, zlatna.)

85. Recite, kakove sve mogu biti one stvari! Klupa, čaša, surka, crnionica, konj, drvo, ruka, jubuka (plod), šuma, zastor, janje, kokoš, riba, zmija, životinja. (N. p. klupa može biti drvena, kamenita, željezna, visoka, nizka, široka, uzka, nova, stara, čista, zamazana, gladka, hrapava, ciela, razlupana, razpucana itd.)

86. Recite, kakov treba da bude učenik a kakov netreba da bude?

87. Kakov može biti čovjek motreć mu vlastitosti tjelesne? (N. p, suh, debeo, ugojan, zdrav itd.)

88. Zamienite stanke (—) shodnimi samostavci! (N. p. Biel kao —. = Biel kao snieg. Žut kao —. = Žut kao vosak, dunja.)

Digitized by Google

Modar kao —. Zelen kao —. Rumen kao —. Crn kao —. Čist kao —. Mutan kao —. Čvrst kao —. Sladak kao —. Tvrd kao —. Zdrav kao —. Glup kao —. Tup kao —. Brbljav kao —. Suh kao —. Žilav kao —.

89. U sljedećih stavcih izraženo je svojstvo stvarih samostavnikom. Izrazite ista ona svojstva valjanim pridavnici! (N. p. Mlieko kao modrilo = mlieko je modro.)

Pšenica kao zlato. Brašno = múka kano snieg. Nož kao bridva. Mjesečina kano dan. Danas je zima kao u paklu. Djevojka kano vila. Momak kano jela. (Vitak.) Košulja kano svila. Igla kano ražanj. Put kao stol. Glas kano zvonce. Mjesec kao pladanj = plitica = tanjur. Glava mu kano cviet. Vino kano žganica = rakija. Jabuka kano sirće = ocat = kvasina. Pivo kano voda. Nos kao krumpir.

90. Visok, nizak, pečen, slan, uzak, širok, dubok, plitak, topal, hladan, sladak, kisel, težak, lagan, mal, velik, taman, svjetal, siromašan, bogat, mlad, star, mokar, suh, obuven, gol. — Zvonik, crkva, kruh, meso, staza, drum, morje, lokva, soba, podrum, voćje, voda, vrata, prozor, lot, centa, grad, selo, dan, noć, gospodar, sluga, otac, sin, sieno, riba, noga, glava.

Evo pridavnikah i samostavnikah. Svakomu samostavniku nadjite shodan pridavnik; spojte sponom „je“ samostavnik s pridavnikom, da bude podpun stavak!

91. Nadjite ovim pridjevom valjane samostavnike, pak recite, šta nije onakovo, kakovo pokazuju ovi pridjevi! Ljevko = židko, gust, okrugao, gladak, hrapav, tvrd, mekan, sitan, krupan, šiljast, tubast, debel, tanak, kriv, učen, neuk, topal, proziran, pruživ, vitak, rdjav. (N. p. Zlato nije rdjavo. Smola nije prozirna. Mudrac nije neuk itd.)

92. S ovih pridavnikah tvorite samostavnike pomoćju: ina, ost! —

Dug, širok, dubok, nizak, visok, težak, debel, šupalj, star, topal, jak, modar, vedar, marljiv, vruć, kisel, sliep, ravan, sladak, grk, gorak, plodan, mil, opak, strog, zlatan, srebren, kositren, željezan. (Pure (eta), prase, janje, gúse, imaju takodjer: púretina, prásetina.)

(Pazi na preglašivanje suglasicah, na pridjeve, što izbacuju *a* u tvorkah na: an, ac, ak itd.!)

Digitized by Google

§. 9. Broj.

Rieči, kojimi se naznačuje koliko je bud česa, zovu se brojevi, brojnici, n. p. jedan, dva, deset, sto itd.

Govorimo o jednoj stvari ili o više njih n. p. učenik piše. Petar će sutra kopati. Guske gaču. Konji hržu.

Ako govorimo o jednoj osobi ili jednoj stvari, tada velimo, da je ono ime u jednini, n. p. Seljak okapa kukuruz. Sunce sjaje.

Ako govorimo o dvema osobama ili stvarima, onda je ono ime u dvobroju n. p. očima gledamo. Nogama hodamo. Rukama radimo.

Ako je besjeda o više osobah ili stvarih, velimo, da je ime u množini. N. p. Učenici se uče. Žene peru. Djeca se igraju. Kratki danci a dugi konaci.

Samostavnici mužkoga roda tvore množinu glasicom i. N. p. Stolar — stolari, konj — konji, jelen — jeleni itd.

Okanča li se samostanik na grlene suglasice: g, h, k, to se u množini pred onom tvorkom i preglašuje g u *z, h* u *s, k* u *c.* N. p. Bog, rog, lûg imaju množinu: bozi, rozi, lûzi. Puh, duh imaju: pusi, dusi. Vuk, rak, vukòdlak imaju: vuci, raci, vukòdlaci.

Slovčani a i mnogi dvoslovčani samostavnici mužkoga roda rado primaju u množini umjetke ov ili *ev a spajaju korien s tvorkom množine.* N. p. lav, stol, puž, muž, golub, sokol, palac itd. rabe se liepo u u množini ovako: lavovi, stolovi, puževi, muževi, golubovi, sokolovi, palcevi.

Samostavnici, imajući na kraju tvrdu suglasisu, primaju umjetak ov, oni pako, suglasice mehke, (ć, č, dj, lj, nj, š, r kamo se pribraja i c) uzimaju umjetak *ev.* S toga: rogovi, stolovi, vragovi, a opet: ključevi, noževi zecevi, palcevi, panjevi, kraljevi itd.

Imena, izlazeća na anin, košto: zagrebčanin, zadranin, sinjanin, požežanin itd. *prave množinu tako, da zadnje n odbace pak bude: zagrebčani, zadrani, sinjani, požežani itd.*

Samostavnici srednjega roda prave množinu tvorkom a, n. p. čelo, ogledalo, koljeno, selo itd. imaju množinu čela, ogledala, koljena, sela itd.

Imena, što pokazuju mladu životinju, pak su u jednini srednjega roda, prave množinu tako, da se čistu korenu prida tvorka: âd, čim dobi rieč kao žensku narav, narav jednine, prem znači upravo množinu, gomilu stvarih. N. p. Pile, guse, ràce, zdriebe, june, tele, slone, janje,

Digitized by Google

jare itd., nemanje imena mladih ljudih n. p. ture, talijanče, hrvatče, magjarče, niemče itd. imaju u množini: pilâd, gusâd, račâd, turad, talijančad, njemčad itd.

Ova imena srednjega roda imaju svoju skupnu množinu jedino na rečeno âd, a množina istih ovih na i nemože biti podnipošta prava, jer se znade, da govorimo i: pilić, gusić zdrebić, junić a samo s ovih postane množina: ždriebići, gusići, pilići, junići itd. Protivna nauka jest kriva.

Samostavnici ženskoga rada (a njekoji i mužkoga) izlazeći u jednini na a, tvore množinu ne e. N. p. ruka, noga, sestra, teta, majka, sluga, vojvoda itd. imaju množinu: ruke, sestre, sluge itd.

Samostavnici ženskoga roda, izlazeći u jednini na bud koju suglasicu, tvore množininu na i. N. p. brv, žuč, raž, zob, noć, moć, pùt, kriepost, kokoš itd. imaju množinu: brvi, žuči, (ako su raznovite) noći, peći itd.

Njeki samostavnici rabe se samo u jednini a njeki samo u množini.

U jednini nerabe se n. p. ove rieči: gusle, gajde, diple, ljestve, pluća, vrata, nožice, roglje, vilice, posije, ospice, toplice, vile, zubače, razsobe, poklade, duhovi, novine itd. — Mnogo imena vlastita selah i gradovah rabe se samo u množini a nikada u jednini n. p. Karlovci, Križevci, Dugosela, Cvjetkovići, Vrhovci, Resmani, Rešetari, Rendulići, Prekòbrda, Lokve, Ponikve itd. (Ovu osobitost čuvaj i hrani svaki učitelj!)

Ima takodjer samostavnikah, što se rabe samo u jednini a to su 1) imena raznih latakah, s kojih se šta prenačinja i kojih najmanji prašak jest ono isto, što i čitava hrpa. Takova imena jesu: željezo, zlato, srebro, blato, piesak, pšenica, raž, voda, vino, morje, krv, mlieko itd. — (Ali ipak vidimo: liepe su raži, pšenice, zobi. Kada to? Onda, kada se misle u raznih predjelih posijane i i raznim gospodarom pripadajuće. Velimo i: vode su narasle; prebrodio sva široka i debela morja; hrvatska vina jesu žestoka itd. Ovdje se misle raznovrstne, (sladke, kisele) s raznih stranah nadošle vode; (biela, crna) vina itd.

Samo u jednini rabe se imena, što pokazuju osobito duševna svojstva, krieposti najme, nagnuća, zloće itd. N. p. marljivost, poštenje,

Digitized by Google

mudrost, razboritost, čednost, razuzdanost, prkos, pozornost, prevejanost, vrtežljivost itd.

Uče nas školske knjige, da se samo u jednini rabe imena vlastita ljudih i miestah.

To se može izpraviti tim, da se obično rabe u jednini, nu nejma dana, u kom se nebi rabile i u množini. Tako n. p. selo ima 20 ljudih, krštenih imenom Marko ili Šimun. Pitamo svakoga, možemo li pitati koga u selu ovako: koliko je Marka (2 pad. jed) u selu? Zaista ne, već: koliko je Mârkâh, Šimûnâh itd. Velimo i danas: tamo su sami n. p. Ivekovići, Nabijači, Družkovići itd. — Jerbo nadalje imamo šest miestah imenom Benkovac poznatih, devet imenom Brdo krštenih a koliko ostalih jednoga imena: to sam uvjeren, da će svaki Hrvat izreći n. p. ovako: bio sam u svih naših Benkovcih i Brdih; ali i ovako: bio sam u pet Bistricah itd.

Imena vlastita ljudih i miestah rabe se takodjer i u množini.

Zadaće.

94. Sljedeće samostavnike napišite u množini! Pazite ima li se koja suglasica preglasiti ili ne!?

Otac, mati, diete, čovjek*), kost, ruka, pile, kovač, potok, riba, žaba, svjećnjak, duh, lug, vrag, hudić, bies, sviraljka, crv, vrat, mač, varoš, selo, zrcalo, prelja, žulj, kuhač, zubača, pogača, krojač, lupača, misarača. (Tvorke, *ač, ača,* da se nikada nepišu mekanim *ć!*) Klobuk, konj, sablja, pero.

95. Svaki samostavnik u prošloj zadaći uzmite u množini kao podmet, pak izrecite o njem nješta na pitanje: 1) kakove su one stvari, 2) šta su one stvari? N. p. Krojači su potriebni. Konji su životinje, sisavci itd.

96. Stavke, što su ovdje u jednini, metnite u množinu, koji su pako u množini, napišite jih u jednini! Djevojka je služkinja. Težaci su seljaci. Petao je ptica. Patke su čiste. Palac je prst. Tkalac je zanatnik. Svinja je sisavac. Guske su plivačice. Zlato je žuto. Olovo je težko. Mulj je sitan. Razbojnik je griešnik. Janje bude ovca. Kozlić bude kozal. Zdriebe biti će konj. Diete postane momak.

---

*) Ako bi se zabunilo diete, pripomozi u vanrednih slučajih sam učitelj.

Digitized by Google

Livada se kosi. Nož se brusi. Angjeo je čisti duh. Pas čuva kuću. Djeca se igraju. Pile piuče. Puran gurguće. Vuk vije ili urliče.

97. Napišite 15. samostavnikah, što se nerabe u množini!

98. Napišite 10. samostavnikah, što nejmaju jednine!

99. Kako bi imale množinu ove rieči? Cvieće, lišće, grumenje, zverje, drvlje, dublje, kamenje, lozje, šiblje, granje, snoplje, grmlje. Izrecite nješta ob ovih stvarih na pitanje: kakove su?! Napravite s ovih skupnih imenah obćenita, takova metnite u množinu pak onda izrecite: šta koje nemože da bude!

100. Metnite ove rieči u množinu pak recite, šta su!

1. Novčić, četvrtača, desetica, forintača, talier i dukat jesu —.
2. Šaran, štuka, som, klen i pastrva jesu —.
3. Knjiga, tablica, olovka i pero jesu —.
4. Ruža, klinčec, lier, ljubica, dragoljub i smilje jesu —.
5. Sunce, mjesec i zviezda jesu —.
6. Surka, kabanica, prsnik i vlače jesu —.
7. Opanak, čizma, papuča i cipelja jesu —.
8. Dubrovnik, Spljet, Zadar, Zagreb, Osiek jesu —.
9. Bistra, Stubica, Bušetina, Lipik, Bizovac jesu —.
10. Sava, Drava, Kupa, Una, Drina jesu —.
11. Miloš, Veljko, Ivica, Dušan, Marko jesu —.

101. Napišite pet imenah svojih sudrugovah, toliko zaznatnikah danah, mjesecah; sve godišnje dobe, pet sisavacah, toliko pticah i raznih kamenah!

102. Napišite 20 samostavnikah u *množini*, kojim se zadnja suglasica preglasila! (n. p. vuk - vuci, rog - rozi itd.)

103. Vol ima u množini: *voli* i *volovi*; *nož* ima *noži* i *noževi*, Napišite takovih 20. samostavnikah, koji imaju *množinu* dvojako!

104. Napišite 10. samostavnikah mužkih u množini s tvorkom *i*, 10. ženskih u množini s tvorkom *e*; 10 srednjih u množini s tvorkom *a*!

105. Stvorite 10 samostavnikah, izvedenih s imenah mjestnih! (n. p. Livno - livnjanin; Virovitica - virovitičanin.)

Upotrebite jih onda u množini!

Digitized by Google

§. 10. Glagol. Vrieme (čas.)

O podmetu izričemo ponajviše i to, šta osoba ili stvar čine, rade ili nerade, šta s njimi biva ili nebiva. N. p. Bog sudi. Bog nespava. Trava se kosi. Kukuruz se nežanje. Hljeb se nepije. Voda se nejede.

Rieči kojimi se izriče šta tko (podmet) radi, neradi; čini, nečini; šta biva, nebiva; šta je ili nije, zovu se glagoli.

Glagolom izriče se ujedno: kada se šta čini, kada šta jest i biva, njim se izriče vrieme, (čas, doba) kada se šta počinilo. Tri su vremena: sadanje, prošlo i buduće.

Sadašnost *označuje se glagolom, ako se njim izriče, da štogod* **sada** *biva, da se* **sada** *čini,* n. p. Trava se kosi. Konj hrže.

Prošlost *označuje se glagolom, ako se njim izriče, da se šta* **prije** *učinilo, uradilo itd.,* n. p. Trava se je kosila. Konji su hrzali.

Budućnost *označuje se glagolom, ako se njim izriče, da će se štogod istom činiti, raditi itd.* n. p. Trava će se kositi. Konj će hrzati.

Zadaće.

106. Napišite, što sve čini učenik? Što sve radi tèžak. Što je sve učinio Spasitelj? Šta će sve raditi učenici o praznicih?

Izradjeno. Učenik ustaje, moli se bogu, oblači se, uči se, jede, pije, ide, hoda, skače, igra se, legne, leži, sjedne, sjedi itd.

107. Napišite česa nesmije učenik u školi činiti?

108. Naznačite protivne čine ovim, što jih izražuju sljedeći glagoli!

Ustati, govoriti, pitati, hvaliti, škoditi, zapoviedati, davati, zatvoriti, podignuti, vikati, čistiti, plakati se, sušiti, veseliti se.

Izradjeno. Sjesti, mučati, odgovarati itd.

109. Upotriebite sve glagole zadaće 108 u stavcih i to u sadašnosti!

110. Izpišite iz štiva (ovoga ili onoga) 1. sve samostavnike, 2. sve pridavnike, 3. sve glagole!

111. Stvorite, u koliko možete s ovih pridavnikah glagole! Visok, nizak, slan, uzak, širok, topal, hladan, kisel, sladak, mal, velik, taman, svjetal, siromah, bogat, mlad, star, okrugal, gladak, debel, tanak, proziran.

Izradjeno. Povisiti, uzvisiti, soliti, presoliti itd.

Digitized by Google

112. Izpišite iz I. sl. čitanke, štiva 14 sve glagole i naznačite u kojem su vremenu!

113. Napišite, šta se sve radi zimi i šta sve biva!

Izradjeno. Zimi jesu dani kratki a noći duge. Zimi pada snieg, voda se ledi, mrzne. Djeca se smucaju, stolizaju, skluzaju. Ljudi nose kožuhe, šubare. Lože se peći itd.

114. Napišite, šta se sve radi i šta biva s proljeća? Ove rieči neka vam budu na temelj. Vjetar — puhati, sunce — ogrievati, snieg — taliti se, vinogradi — rezati, polje — orati, vlačiti, drljati, sijati, ljubice — cvasti, dani — rasti, noći — bivati, kratak, voćke — čistiti, ciepati, listati, cvasti, djeca — igrati se, loptati se, hincati se, ptice selice — dolaziti, pjevati, gniezda praviti.

115. Napišite, šta se sve radi ljeti, šta pod jesen?

116. Šta se sve može čuti, vidjeti, njušiti, okusiti? Napišite to u podpunih stavcih!

117. Ubilježite razne glasove živinske na pitanje šta rade? N. p. Pietao kukuriče. Slavulj pjeva. Puran gurguće itd.

118. Napišite stavke u zadaći 116 i 117 u množini!

119. Potražite protive ovim riečim, pak upotrebite obadve u stavcih! N. p. Kupovati, prodavati. Kupac kupuje. Prodavač prodava.

Evo jih: karati, hvaliti, štediti, štovati, smijati se, razveseliti koga, spavati, nadati se komu, kùpiti, držati, graditi, zaboraviti, izgubiti, začeti, sušiti, ogaditi.

120. Izvedite od sljedećih riečih složene rieči (rabeć iz hrpice a.) po jedan i tražeć iz hrpici b) shodan glagol za izvod nove složene rieči; n. p. pravda, ljubiti = pravdòljub.*)

a) Blago, mir, slava, ruda, voda, list, ruka, drvo, paro, kolo, rado, vrat, Rim, slovo, četiri, dalek, sitan, kamen, bakar, sam, sunce, lonac, krv.

b) piti nositi, pisati, ciepati, slovìti, mazati, broditi, kopati, ljubiti, hliepiti, stati, kretati, krpati, točiti, ljubiti, gledati, zreti, pisati, rezati, boljeti, slaviti, padati.

---

*) Ova zadaća može se upotrebiti za višji razred pak i za nižji, ako se izvedene te rieći dadu razstavljati u prvobitne.

Digitized by Google

Broj 5. U Zagrebu, 1. Travnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uporaba pjesamah.

(Konac.)

Tumačenje pjesamah u obće.

U predidućih redcih naznačili smo, koju korist učitelj tumačenjem pjesamah u pučkoj školi postignuti može, kao i svrhu, koja mu nalaže isto činiti, najme: buditi i oplemenjivati djetinju ćut a zajedno poučavati.

Sada nam je odgovoriti na pitanje:

Što treba učitelju u obće znati, da može valjano pjesmu tumačiti?

1. Kazasmo, da pjesmin znak sastoji u stavbi jednoga naročitoga ćućenja; ima u njoj njeka žica, sada radostna i poskočna, sada šaljiva i njegotna, sada tiha i udvorita, sada drza i vatrena, što ju prouzročiše okolnosti, u kojih se pjesnik, stvarajući svoj umotvor, nalazio. Okolnost, prigoda, bile su dakle uzrokom sastavljanju pjesme.

Ali pitajmo, je li djeci moguće shvatiti sadržaj pjesme, kada se u onih okolnostih nenalaze, u kojih je bio pjesnik a niti nisu voljna ni sklona, da shvate žicu, kojom pjesma diše?

Odgovoriti ćemo, da će sadržaj, ako ga i shvate, ipak na ćut svakoga drugčije djelovati a tako učitelj ni pjesnik prave svrhe svoga truda kod većine djece postignuti nemogu. — S toga jasno

Digitized by Google

sliedi, da mora učitelj njekakovim predgovorom djetinju misao svratiti na okolnosti, koje se u pjesmi izražavaju.

2. Najbolja priprava ali bila bi bez ikakve koristi, ako nebi smierala, da djeca pravi sadržaj pjesme shvate, jerbo jedino njim se bûdi i uzpaljuje ćut.

Ovdje nam treba paziti na dvoje:

a) Znamo, da je pjesma organička cjelina, sadržavajuća u sebi misli glavne i podredjene. Pjesnik opredieljenu si svrhu postigne ovom cjelinom a ne kojom riečju ili stavkom. Učitelj mora dakle nastojati, da djeca, shvativši sadržaj pjesme, razlikuju glavne misli od podredjenih. Zato ipak nije potrebito, da kažu, od ovdje do ovdje je glavna misao itd.

b) Neobhodno potrebito jest, da se takodjer djeci tumače pojedine nepoznate rieči ili fraze, kao i slike pjesničke. Često treba da se upoznaju učenici sa običaji pojedinih viekovah, o vrsti oružja itd.

3. Iz cieloga sadržaja izvodi učitelj ćudorednu nauku.

4. Neće biti s gorjega, ako rečemo, česa se valja učitelju kod tumačenja pjesamah čuvati.

a) Pjesma, kao i svaki drugi plod čovječanskoga duha, podvržena je sudu strukovnjakah. Kod pjesme se može pitati: jesu li čuvstva pjesnikova probudjena sbilja dogadjaji važnimi; je li pjesnik izabrao pojedinosti, koje su osobito na njegovu ćut djelovale, je li mu živa razmniva; je li upotriebio pravih pjesničkih slikah; je li cjelost vidiva; kakova je živost i sloboda jezika, kano i mnogolikost ritma. — S ovoga gledišta tko pjesmu sudi, upušća se u kritiku, koja u pučkoj školi podnipošto mjesta nejma.

6. Veoma se vara, tko misli, da dobro tumači pjesmu, ako savjestno od rieči do rieči stupa, o svakoj pol sata govori, u svakom stavku traži podmet, predmet itd. Na ovakov način nemogu djeca shvatiti sadržaja pjesme, jer se organička cjelost njezina prekida; ona se muče a tako željene svrhe učitelj postignuti nemože niti kod prosom pisanih štivah, kamo li kod pjesamah.

Kako učitelj pripravi učenike si da sadržaj pjesme valjano shvatiti uzmognu?

1. Priprava kod pjesaamah je različita, jer jih ima svakojake

Digitized by Google

vrsti. Mi ćemo ovdje progovoriti o pripravi za one vrsti pjesamah, što jih u školi najviše rabimo.

Ali ipak nemožemo na ino, nego sjetiti učitelja, da kod svake priprave u pameti imade, da je „pjesničtvo govor nadahnutoga srdca, predstavljajući nam slike nadčovječanske, božanstvene, za kojimi uviek teži jadno srdce čovječje. Pjesničtvo je ona moć, koja nam bez ikoje druge namjere uma kaže uzor čovječanstva, a gledajućim taj uzor, pojavlja se isti tvoritelj krasote, tvoritelj ovoga svieta, koj se hladnomu sudu ili razumu čovječjemu nikada nejavlja u onakoj uzvišenoj slici. Pjesničtvo u nas bûdi ćućenje silno prodiruće iz srdca k srdcu.“ Važan predmet, koji doista zaslužuje od strane učiteljeve valjane piprave.

*a)** „Pjesma eposka bavi se prigodami ljudskoga života, koje su voljom i slobodom ljudskom izvedene.“ Da ovakovu pjesmu djeca pojmiti mogu, bit će najbolje, da se čin ili dogodjaj o kojem se pjeva, u kratko djeci pripovieda, da glavnu misao valjano shvate, tako joj neće podredjene, manje važne misli smetati, da si pravu sliku dogodjaja ili čina predoče. — Pjesme, u kojih se pripovieda koji historički čin, mnogo bolju pripravu zahtievaju. Ovdje se mora učenikom razjasniti vrieme, u kojem se dogodjaj sbio, a učitelj mora o dogodjaju tako govoriti, da pjesma isti ili bolje razjasni ili dovrši. — Kod bajkah i njim spodobnih sastavakah mogu se učenikom razjasniti samo nepoznate jim frase i rieči; poslje pročitanja pokaže jim se u kratku govoru slika dogodjaja, da uzmognu pomoćju shodnih pitanjah suditi o pojedinih okolnostih.

b) „U liričkoj pjesmi izražava pjesnik unutrnje ćućenje svoje, a budući, da su ovakovi pjesmotvori ili namienjeni za pjevanje, ili barem mogu se vrlo lahko pjevati, možemo jih nazivat i pjevnimi; Grci pjevaše jih uz liru, i odatle dalo jim se ime: pjesme lirične.“

Da djeca ovakav pjesmotvor shvate, biti će najbolje, da učitelj prouči sam uzrok, koji je pjesnika na pjevanje sklonuo, a liepim predgovorom k onomu vrelu mislih pazljivo jih privede. Ćutljivo srdašce njihovo bude ovdje — polag sadržaja pjesme — dir-

* Jedličkova básnictvi §. 6.

Digitized by Google

nuto ili razigrano. — Ako bijaše uzrokom pjesmi kakav dogodjaj, dobro će biti, ako se opetuje i to tako živo, da uzmognu djeca gledati, slušati i ćutiti. Ako su osobite vanjske okolnosti dirnule srdce pjesnikovo, tada ćemo mladež voditi po njekakovu putu, kojim nam moguće bude do istih okolnostih doći, da pak na nju utisak učine. — Razigralo li se srdce pjesnikovo bistrim pogledom u svoju dušu, tada ćemo nastojati didaktičkim putem i djecu na razmatranje svoje dužnosti sklonuti, da i ona po koji dio pjesnikova uzhićenja ućute.

Kod tumačenja pjesamah u pučkih školah nadjemo dosta prilike, da se možemo staviti na stanovito gledišće, s kojega li pjesmu razlažemo; s nemalim uspjehom mladež ju shvati i ćudoredno poučenje duboko u srdce si usadi. Najviše ram pomaže sv. vjeronauk, u kojem ima dosta krasna materiala; nemanje nam služe povjestnica i prirodopis. Na učitelju jest, shodnoj pripravi se domisliti, koja bi mu trud dobrim uspjehom naplatila. — Nemože se takodjer reći, da se nebi koji način, služeći za porazumljenje eposkih pjesamah i ovdje shodno upotriebiti mogao.

c) „Pjesmi poučnoj upravo jest namjerom podučavanje, predstavljajuće u odjeći pjesnikoj jednu ili više uzajmično podupirajućih se istinah. Pjesnik dakle namjerava istinu, koja spada na razum ili na savjest, obući svimi krasotami razumnive tako, da onda sve strane čovječje t. j. razum, savjet i čuvstvo teže za tom istinom.

Da učenici sadržaj didaktičke pjesme shvate, biti će najbolja priprava, ako koji sbivši se ili pjesmi shodno izmišljen slučaj pripoviedamo. — U njem treba naglasiti sreću jednoga, koji je kriepost sliedio, kao i progonstvo i žalostne posljedice drugoga, koji se joj protivio i griehu služio. Konačno će učitelj liepo razjasniti istinu, koja se u pjesmi sadržaje.

č) Kod ove priprave može učitelj takodjer tumačiti zajedno koje nepoznate fraze i rieči, jer se je bojati, da bi slabi duh malih, neprestanim nabranjem ćudorednih opomenah, pokvarena života manah itd. trudno se napêt do svršetka uzdržao.

2. Dobro li si učitelj pripravu sastavio, doista se mnogo srdašce otvorilo a možda i s kojega oka, nježnom ćudi nadarena djeteta, i suzica kanula. Sada mora učitelj sam pjesmicu čitati i

Digitized by Google

kojim dostojnim načinom pokazati, da i njega sadržaj zanima ili ga dirnuo. A to je neobhodno potrebito; jer dočim je pjesnik kao tvoreći umjetnik, a to je učitelj kao prikazujući. „Nisu pako svi umotvori takovi, da bi bez pomoći i sami po sebi onaj umjetnikom naumljeni, podpuni učinak postigli. Svaka bi pjesma, bez čuvnog prikazanja (= besjedjenja = deklamacie), tek sjena od onoga bila, što ima da bude.“ Prikaznik je ovdje učitelj sam; on treba da razumije živo i jasno sve dielove i pomisli pjesnikove, da se u narav njegovu obuće, za da svojim krepkim, živim, razgòvjetnim govorom može dublje ganuti dušu malenih. Čuvno prikazanje jest kadikada i najpoglavitiji dio priprave, koja nas ima k žudjenomu cilju dovesti.

3. Priprava i besjedjenje učiteljevo gane dakle duboko učenike; ali s toga jošte nesliedi, da oni sve česti pjesme valjano razumiju.

Sada još treba da učitelj:

a) Sadržaj pjesme izabere. Ako nije već u početku toga učinio, a to mu neka bude sada, poslje pročitanja najprva dužnost; je li to već učinjeno, neće opetovanje naškoditi. Sadržaj pjesme tražiti se može na više načinah. Ili ga njekoji učenik u kratko opetuje, ili ga u cielom obsjegu pripovieda, ili pak strogo kronologički (u višjem razredu) sbivše se dogodjaje nabraja, nu uviek polag potriebe i osobite važnosti pjesme.

b) Poslje, kada već i sadržaj učenici znadu, stane učitelj pojedine diele, kao i dielah pojedinosti razjasnjivati. Može jim (u višjem razredu) kazati što su odstavak, sloka, stih, odmor itd. Dalje može izpitivanjem potražiti: koji čin u pjesmi jest uzrokom, koji učinkom, koji svrhom, koji označuje vrieme koji mjesto itd. U obće razjasni, kako se jedan čin s drugim slaže. Ali buduć pjesnik obično veznikah: a, ali, zato, zašto itd. u pjesmi izpušća, to takove dobrim uspjehom učitelj sada nadomjesti. Najzada i sve nejasne rieči raztumače se.

c) Dalje se nadje u pjesmi glavna misao. — Ona, koja pjesnika trzne, digne, uzvisi, uzhiti i srdce mu dotle razigra, dok mu se um tvoreći ukaže, jest jezgra ciele pjesme. A ova misao, kojom je i pjesma obično nazvata, nije dakako samo jedna. Naslov pjesme nije ništa manje, nego dragòcjeni kamen već tim, što nam on, gledamo li ga, s koje mu drago strane, uviek zrake različite boje

Digitized by Google

šalje, a zato i jedna te ista pjesma može i više shodnih naslovah imati. Traženje glavnę misli, kao i njoj shodnih, drugimi riečmi izraženih imenah, jest veoma važno; jerbo učenici, višestranim razmatranjem stanovitoga peotičkoga materiala najbolje ga upoznaju i ućute.

4. Ćudoredno poučenje izvodi se s cieloga sadržaja, kao i kod eposkih i liričkih pjesamah.

5. Poslje ovako dovršena posla, pročita uzorno pjesmu još jedanput učitelj sam i dade ju opet učenikom, da čitaju. Oni će ju sada naglaskom čitati, jer jim je sadržaj posve poznat. Je li pjesma veće ciene, neka ju nauče na izust.

Mnijem, da ovako svestrano raztumačenu pjesmu neće učenici tako lahko a može biti i nikada zaboraviti osobito, ako jih kojom prilikom učitelj na nju sjeti. Takova prilika pruža mu se svaki čas. Ili ga na nju sjeti koje ćudoredno poučenje drugoga štiva, govori možebit o historičkom kojem činu, ob osobitom slučaju u prirodi, ili se s misli iste pjesme slaže dogodjaj, u školi se sbivši. U ovakovu slučaju neka učitelj nezaboravi svoje slušatelje na jurve raztumačenu pjesmicu sjetiti, te ako ju koji na izust znade, neka se opetuje.

Liričkim pjesmam, kod kojih je to moguće, treba naći napjev, koji nemalo pjesmicu oživljuje, osobito, je li prikladan shodno izraziti misli, radi kojih je pjesma sastvaljena. Liepih napjevah imaju naše narodne pjesme. Jedan naš pjesnik kaže:

„Naška pjesma žiće sladi,
Jer je u njoj divna slast; —
A tko pjeva, zla neradi,
Već podiže rodu čast.“

Fr. Šćepanek.

Početno računanje.

(Dalje.)

(3 > 2? — 2 < 3?). Koliko križićah je na lievoj tabli? (Tri.) Koliko jih ima na desnoj tabli? (Dva.) Na kojoj tabli ima jih više? Na kojoj tabli ima jih manje? Koliko križićah moram

Digitized by Google

pripisati na desnu tablu, da jih bude toliko, koliko jih je na lievoj tabli — (t. j. da budu tri križića, da jih bude na obiju tabla jednako)? Koliko križićah moram sbrisati na lievoj tabli, da jih bude na obiju jednako? Za koliko križićah je na lievoj tabli više? Kako to? Zašto? O koliko jih na desnoj tabli manje? Zašto? Franjici su 2 godine, Ružici pako 3: za koliko godinah jest Ružica starija? Koliko godinah ima Ružica više? Zašto? Za koliko godinah jest Franjica mladja; koliko godinah ima manje? Zašto? Pisanka vriedi 2 novčića a čaša 3 novčića — za koliko novčićah jest čaša skuplja; za koliko novč. pisanka cjenija? — Za koliko su 3 više nego 2? Koji broj jest za 1 više nego 2? Za koliko su 2 manje nego 3? Koji broj jest za 1 manje nego 3? Milivoj bijaše u školi 2 sata, stariji mu brat za 1 sat dulje (2 sata i 1 sat): koliko satih bio je u školi Milivojev brat? Jelica umie 3 pripoviesti, sestrica joj Barica umie za 1 manje: koliko jih umie Barica?

(3 > 1? — 1 < 3?) Koliko olovakah dao sam Draganu? (Jednu). Koliko jih dadoh Boženi? (Tri). Koliko olovakah moram Draganu pridodati, da uzimade takodjer tri? Za koliko olovakah imala je Božena više, nego Dragan? Koliko olovakah imala bi mi Božena povratiti, da joj preostane samo olovka jedna? Za koliko jih ima Dragan manje, nego Božena? Njeki dub = stábar (baum) je visok 3 sežnja a drugi samo sežanj: za koliko je onaj prvi višji? Zašto? Stric je dao Ljudmili 3 novč. a Perici 1 novč. — za koliko jih dobio Perica manje? Zašto? Za koliko su 3 više nego 1? Koji broj jest za 2 više nego 1? O što je 1 manje nego su 3? Koji broj jest za 2 manje nego 3? Njeki studenac dubok je samo sežanj a drugi je za 2 sežnja dublji: koliko sežanjah ima drugi? (Koliko je dubok drugi? Koliko je sežanjah drugomu?) Za olovku dadoh 3 novč., a kamenčić mi je za 2 novčića cjeniji: šta sam dao za kamenčić? Koliko je 1 više 2? koliko 3 manje 2?

Koliko je crtah na tabli? (Tri). Koliko putih vidite tamo 2 crte? A koliko jošte? — Tri su vrabca na dubu. Recite to inače! (Na dubu jesu jednom 2 vrabca i jošte 1 vrabac). Recite ovo drugimi rečmi: Anka je bila u školi 3 sata. Pavica ima tri godine.

Digitized by Google

Imam trojku vina. Moj Zelenko (konj) jest upravo trèćak. — Koliko je jedanput 2 i 1?

Koliko je crtah na tabli? (Tri.) Koliko putih jesu tamo 2 crte? Koliko putih mogu dakle 2 crte od 3-ju crta sbrisati? — Velimo i ovako: Dva nahode se u 3 jednom, jedanput i preostane jedan. Marica ima tri oraha: koliko putih 2 oraha može pojesti? Koliko joj preostalo? Ako si dala za mjericu mlieka 2 novčića, koliko mjericah dobiš za tri novč.? — Toliko mjericah, koliko putih nahode se 2 u 3? Arak pisana papira vriedi 2 novč. koliko bi jih dobio za 3 novčića?

(Dalje slieđi)

Stanje naših pučkih učionah.

Uvjereni, da će svakoga čitatelja našega lista zanimati, ako mu priobćimo u kratko pregled stanja pučkih učionah, spadajućih u područje kr. hrv.-slav. namjestničkoga vieća i to, kako je bilo koncem školke godine 1866, to ćemo nastojati, da št. čitateljstvo o stanju njihovu za godinu 1867 u svoje vrieme izviestimo, da i sami mogu prosuditi, da li se naše školarstvo na bolje okreće, ili, što Bože nedaj, da li nazadnje.

Evo dakle u tu svrhu sljedećih podatakah:

Na rečeno područje spada 5 katoličkih i 3 grčko-iztočne crkve biskupijah s 466 župah i parokijah. U njihovu obsegu bilo je 527 pučkih učionah, od kojih 25 bile su glavne, a s dvjema sdružena bijahu dva učiteljišta za pučke učitelje, dva za pučke učiteljice, s dvjema pako male trorazredne realke. Ovomu broju pribraja se i 19 sukromnih učionah. Za samu žensku omladinu bilo je 35 učionah a za oba spola bila je 451 učiona. Uz ove škole bilo je 290 opetovnih i produžnih, od kojih nješke uz glavne i realne učione jesu obrtničke za zanatlijske šegerte.

Obzirom na vjeroizpovied bilo je 413 katoličkih i 114 grčko-iztočne crkve. Sljedbenici grč.-iztočne crkve nejmaju u domovini za se učiteljišta niti posebne glavne učione, a samo jednu posebnu djevojačku učionu. U području zagrebačke nadbiskupije obstoje k tomu četiri izrajelitske škole.

Digitized by Google

Po biskupijah i eparhijah bile su učione tako razdieljene: Nadbiskupija zagrebačka imala jih je ukupno 270, modruško-senjska biskupija 48, bosansko-djakovačka i sriemska 70, pećuhska 21, križevačka 4, metropolija karlovačka 76, eparhija pakračka 36, eparhija gornjo-karlovačka 2.

Nadbiskupija zagrebačka broji 220 trivialnih učionah, za oba spola i 11 trivialkah za dječake a 14 za djevojčice, ukupno dakle 245 početnih (trivialnih) učionah u svojoj 241 župi.

U svih ovih učionah učilo je godine 1866. 1196 osobah i to 455 kateketah, 606 učiteljah i podučiteljah a 120 učiteljicah i podučiteljicah.

Rečene godine popisano je ukupno 71.578 djece obojega spola koja su podvržena školskoj dužnosti, od koje bilo je katoličke 61.408 a grčko iztočne 10,170. Od ove djece polazilo je svagdanju učionu 42.836 i to katoličke 38.388, grčko-istočne 4.448. Po spolu polazilo je mužke 25.651, a ženske 17.185. Prema tomu polazilo je dakle poprečno 59% djece svakdanju učionu.

Produžnu i opetovnu nastavu pohadjalo je ukupno 13.933, od kojih samo 442 djeteta istočne crkve. Pridodav ovaj broj onomu o polazku svagdanje učione, bilo je rečene godine u pomenutom području u svakdanjih i opetovnih školah svega ukupno 56.769 djece obojega spola.

Fr. Klaić.

Zakladnica,

polag koje će se plaćati učiteljsko osoblje i uzdržavati glavna dječačka i s njom spojena trivijalna djevojačka učiona trgovišta Virovitice.

(Konac.)

X.

Nabavljanje školskih potrebočah, naročito učevnih sredstvah, zatim plaćanje školskoga poslužitelja, ima se iz školarine namirivati, koju školarinu sami učenici plaćati imaju. Školarina ova ustanovljuje se na svakoga učenika i učenicu po 50 nov., slovom petdeset novčićah za svaku školsku godinu. Vodjenje školarinskoga računa nadleži u dužnost učiteljstvu, u koju se svrhu početkom

Digitized by Google

svake školske godine po školskom ravnateljstvu i učiteljstvu računovodja izmedju učiteljah izabire. Učitelji i učiteljice dužni su u svojih razredih od učenikah, dotično učenicah propisanu školarinu pobrati i računovodji uz protunamiru na namiru predati, računovodja dužan je potreboće nabavljati i uz odobrenje školskoga ravnateljstva nabavljene potreboće izplaćivati, o svršetku školske godine račun zaključiti i školskom ravnateljstvu na izpit podnieti. Pri izpitu računa imaju biti nazočni učitelji i učiteljice, školski ravnatelj i najmanje dva lica od obćinskoga poglavarstva. Učiteljice su proste od vodjenja školarinskoga računa. *)

XI.

Popunjenje praznih učiteljskih miestah na ovdašnjih učionah spada u djelokrug školskoga uredjenja i to razpisom natječajah, no poglavarstvo obćine virovitičke pridržaje si pravo poslje sabranih i obćini dostavljenih molbenicah učitelje i učiteljice izabirati, ter o popunjenju učiteljstva školskoj oblasti predlog podnašati.

XII.

Konačno naročito napominje se, da će se pri izboru učiteljah i učiteljicah vazda osobiti obzir uzimati na one natjecatelje, koji uz učiteljsku sposobnost, takodjer vještinu glasbe, pjevanja i risanja dokažu. Tim se školskoj oblasti ova obćinska želja preporučuje, da se pri razpisu natječajah dodatak ovoga zaključka vazda spomene.

(Smisao točke III. bio bi, kako nam se čini taj, da će se samo onda vještina u glasbi od natjecateljah zahtievati, kad bi to potreba zahtievala t. j. kad bi bilo mjesto orguljaša izpražnjeno. — Ovdje se traži u obće od svakoga budućega natjecatelja ma za

*) Uz svu liepu nakanu vriednoga starešinstva virovitičkoga u ovoj se točki dalo zanieti krivim, k svrsi nevodećim putem. Osim toga, što je pobiranje školarine učiteljem samim u školi upravo nedostojno, pravo reći pogubno u najvećem smislu, jer učitelj opominje vazda djecu poradi duga, što ga djeca neduguju, već roditelji; osim toga, što se tim i mnogo vremena trati te kao njeki novi ured ustanovljuje, ovo zahtievanje urodilo bi najgorjim plodom s toga, što bi puk začeo mrziti učitelja za to, što ga vazda opominje na štibru, kano da je štajerajnemer, što bi, prema tomu morao vjekovito tužiti većinu neplativših te tako u vječitoj mržnji i zavadi živjeti s narodom, kojega djecu odgoja. — Obćinski peneznik neka si pripiše liniju u svoj protokol za školarinu, pak mirna Bosna!

(Uredničtvo.)

Digitized by Google

koje učiteljsko mjesto, da je vješt glasbi: tim su si ove dvie točke u protuslovju. — Dobro bi bilo istinabog, da su dvojica od učiteljah vješta orguljanju, da jedan od njih pravoga t. j. urednoga orguljaša u potrebi izmieniti može; ali nebi bilo dobro, da občina uviek ima pred očima sve ove vlastitosti t. j. on mora da bude dobar učitelj, vješt orguljaš i pjevač i dobar risar, jer bi mogla ono, što je najbolje pregledati. Nesmiju se glavne stvari podredjivati pobočnim. Ured.)

Tim se zakladnica ova u tri izvora sklopljena podpisa občinskoga poglavarstva i občinskim pečatom podkriepljuje, ter se na odobrenje i potvrdjenje podnaša.

U Virovitici, 29. Siečnja 1868.

(Sliede podpisi občinskoga poglavarstva.)

Ovo je izbilja duhu vremena prilagodjena zakladnica, kao što je i samo poglavarstvo na početku izjavilo, i mi smo sasvim s njom zadovoljni, do li njekojih točakah, koje će po svoj prilici vrieme izličiti. Jedino sada svu nadu stavljamo u vis. kr. namjestničko vieće, da će ju odobriti i na uhar škole virovitičke što prije potvrditi. (Uredničtvo.)

Kupanje i kupališta.

Lasno možemo dokučiti, kako je poraba kupanja a i kupalištah dan danas u običaju.

Kako te prijatno i ugodno u ljetno vruće doba, hladni talasi riekah i morah mame, da ti tielo od prevelike sparine ohlade i okriepi: to ti bje prvi pokus povodom k otoj navadi.

Običaj kupanja bivao je i biva još dan danas u velikoj množini na obalah i primorju afrikanskom, zatim na žalu Gangesa, i dràgah australskih. Ovdje je pučanstvo njekih otokah neizuzamši ni ženah kupelji tako priviklo, da više, tako rekuć, u vodi prezivu nego li na kopnu. — Već u staro doba bijaše u Indijanacah i Egypćanah kupanje kao zdravilo (liek), a s toga takodjer kao njeki religiozan zakon; jer znamo, da su se stari prije, nego bi u hram došli, ako ne kupali, a to barem umivali. — U primjer Egypćanah ugledaše se Grci, koji i znanost o ustrojstvu kupelji i

Digitized by Google

kupališta primiše od Egypćanah. Kašnje prigrliše otu nauku Rimljani i ostali iztočni narodi. — U staro doba bila je poraba toplicah (topla kupelj) poznata Grkom, kô što i mazanje tiela uljem. — Kašnje se pako uredila i manje, više urešena javna kupališta. U Rimu bijahu s početka kupališta i najvećih velikašah jednostavno uredjena; a u potonje doba bijahu takova kupališta za razkoš i ugadjanje. Pošto je pako razuzdanost i zločudstvo Rimom svevećma zavladalo, to su bila kupališta ujedno kao najveće gostione, gdje se je pilo i jelo i preko mjere. S grade u tu svrhu bile su veličanstvene i po najukusnijem slogu, što ga graditeljstvo onoga vieka izumiti moglo, gradjene.

Car Kaligula, uredio je kupelj od same mirišave vode, koja je do 4000 rim. škudah stojala. Car Heliogobal kupaše se obično u razpuštenoj šafranovoj tinkturi (Safrantinctur). Za velikih gostbah, koje su često i čitava 24 sata trajale, išli bi za vrieme odmora u toplu kupelj, samo s toga uzroka, da jim kroz izparivanje i znojenje tiela nanovo jelo slastno bude. U ljetno doba, da se velikoj vrućini izbjegne, bile su hladne špiljaste i krasnimi slikarijami ukrašene šetnice (hodnici), koje su pod sgradom takovih kupalištah posagradjene bile. Stari Grmani (Niemci) upotrebljavahu toplu kupelj vrlo rado osobito zimi. — Već u srednjem vieku gradjena su javna kupališta, koja su svake vrsti ljudi najme domaći i inostranci polazili. — Egypćani i Turci ljube strastveno toplu kupelj. Kupališta u Turskoj uredjena su po kalupu grčkom. Turkinje, kaže neki dulje vremena boravivši u Turskoj putnik, polaze sa dvaju razloga vrlo marljivo kupališta i to, prvo za samo kupanje, a drugo za sastanak u kojem se o drugom negovori, već o nakitu i uresu, te koja je ljepše odjevena i da li joj odielo dolikuje. — Zatim podjeljuju si medjusobno kakovo voće ili pecivo, samo da si dragocjeno vrieme potrate. — Egypatske kupelji i običaj u kupanju naliče carigradskimu. Gospodje peru se još poslje obične kupelji ružičnom vodom (Rosenwasser,) barve si nokte na rukuh, košto i noguh žutom bojom, a napokon jim se odielo aloehovim mirisavim drvcem nakadi. — Obljubljena je i u Japanu (Žapanu) kupelj. Osim naravskih, bud umjetnih kupeljih što jih imadu, dade država i posebne kraj javnih drumovah i cestah urediti za inostrance, samo da se mogu zabavljati i u razkoši vrieme

Digitized by Google

tratiti. Osobiti je način i uredba kupališta u Finjanah, Liflandjanah i Rusah. Ovdje hoću da kažem nješto posebice o parnih kupeljih ruskih. U posebnoj i za kupelj odredjenoj sobici nalazi se u stieni uzidana peć, providjena na tjemenu željeznom rešetkom, na koje se razpaljen kremen stavi i polagacko zdenom vodom škropi. Naravski, čim voda na razbieljen kremen kapne, diže se vrućinom stvorena para koja se po sobici širi; to se tako dugo opetuje, dok je puna sobica pare. Kupaoci u takvih parnih kupeljih leže na ledjih, te se znoje, i uzato je tkogodj brezovačami šiba. Pošto su se iznojili, peru se budi mrzlom vodom, budi sniegom. U nas je taj ruski način parne kupelji udobniji te nije tako nespretan. — U novije vrieme pronadjeno je više načinah kupeljih, zlužećih ljudskomu zdravlju. Nerabi se sama voda, već i različite stvari, koje se ili razmaču, ili razpuste u kupeljnoj vodi, u kojih se ljekovitost tiela sadržaje kao n. pr. criet (Moor), mulj, grez (Schlamm) plin (Gas) i razne zeline (Kräuter.) — Uz sve nastojanje, samo da se valjana i ljekovita kupališta uvedu, to ipak dosta žalostnim plodom uradja polazak takovih. Kupelj bud mrzla, bud topla, tjera od tiela svaku prieteću boljest, oporavljuje ti tielo u boljesti, te ne samo to, već jači te i kriepi tjelesno i duševno.

Još jednu da kažem o kupalištih u novije doba.

Ponajviše imade sada lječivih kupališťah, koja su veoma na glasu. Karlove vari (Karlsbad) poznate su već od god. 1347, nu tek u novije doba, pazi se više na nje s toga, što su veoma ljekovite.

U novije doba počeše je liepo uredjivati, tako da su sada svakomu skoro bolestniku veoma ugodne, te mu i na spas zdravlja služe. Gdje je nekoč jednostavanan ljekovit izvor izvirao, te se gubio u piesku i blatu, tu se danas uzdižu liepi gradići i mnogo tisućah ljudih iz svih krajevah stiče se ovdje u najljepše doba godine, da tudjer opet zadobave izgubljeno zdravlje i da se oslobode bolestnih mukah. Nu u najnovije vrieme imade takodjer mnogo kupeljih, gdje se i zdravi ljudi silaze samo, da tudjer najljepše doba godine u ugodnosti i razkoši sprovedu. U mnogih kupalištih ostane na godinu po sto tisućah talirah, koje su ponajviše zdravi ljudi ostavili.

Što se tiče mile naše domovine, hvala providnosti, ona je toli podvorna toplicami, da je malo zemaljah, koje bi se, prema

Digitized by Google

površini našoj, tolikimi ponositi mogle. U toplicah živ leži kapital, samo valja, da bude volje i snage, da se valjano ukamati.

Osim morja našega, koje služi osobito za kupanje, pak kiselicah u Jamnici, Lasinji, Kamenskom i Apatovcu; osim slanjačah, poznatih imenom: Slani potok, Slanje, Sveta voda u Slavoniji imamo ove toplice: Lešće, Topuske toplice, Krapinske, Stubičke, Sutinske, Varašdinske, Daruvarske i Lipičke višje topline. Mlačne nahode se u Samoboru, Kamenoj gorici, u Ilićih kod Velike u Slavoniji; nadalje vrelo kod Vrlike i Spljeta u Dalmaciji.

Uz ovu obilatost naših toplicah, mnijem, da je upravo grehota pohadjati tudje i domaći novac u tudjinstvu ostavljati. Hvala bogu, mila nam domovina ima svega i svakojaka božjega dara, samo ne rukuh, ni volje ni čista požrtvovanja za se i za svoje.

Jos. Šestak, učitelj.

Dopis.

Iz Djakovštine. Javljam Vam u kratko veoma tužnu viest s naših stranah a ta je, da nam nemila smrt otela iz kruga našega vriednoga učitelja i miloga sudruga J. Polonića, učitelja u Levanskoj varoši.

Pravo reći, baš je i sreća, što ga, osim sudrugah mu i zahvalnih občinarah, nitko više neoplakuje; sreća je, što se za njim necrni supruga oli jošte i piplići nejački! Jer, da bude bio ožen jen košto ga nestalo u 24 godini sa svieta: ostà mu osamljena udovica, jadna kukavica; ostà mu za cielo i porod bez štita i podpore tvrde, bez zalogajca, bez korice kruha.

Zakopasmo ga 15. Veljače u Djakovu, gdje no i ležaše za opasnijega svoga bolovanja a sprovesmo ga onako, kako to iziskuje čast njegova, kako naša čista ljubav prama vriednomu si sudrugu. Bog mu duši!

Dà: ima li „Napredak“ sve to više predplatnikah? Odazivlju li Vam se ipak vaši krivci? Ove nas ovdje kadikada upravo i zanimlju; jer scienimo, da već danas nejma niti škole niti učione bez „Napredka“. S bogom! Vaš —b—

(Hvala bogu i sve to većma svjestnijemu učiteljstvu i mnogim drugim, naročito gg. župnikom, predbrojnikah imamo više nego li jih ikada bilo za „Napredak“. Doduše imamo jošte mnogo krivacah; ali s uvjerenja, da nam se oduže, čim uzmognu, pričinja nam se, kao da neduguju. *Uredničtvo.*)

Digitized by Google

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Sbor duh. mladeži u Zagrebu kao ut. 10 st., Fink Slavoljub, kao ut. 10 st., Petranović Andro, 6 st., Skočen Mio, Herceg Josip, Petak Vjekoslav, Vlašić Vatrovslav, Klinc Ivan, svaki po 3 st., Crnogaj Vjekoslav, Rendulić Dane svaki po 1 for. 50 nov.

Gosp. And. Mihokoviću u Plešcih! Vaš prinos za ovu godinu još nisam primio.

U Zagrebu dne 28. Ožujka 1868.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

Upravo ugleda sviet zanimivo po Hrvata djelo: „Istočno pitanje i Hrvati.“ Historično-pravna razprava. Spisao Evgenij Kvaternik. Tiskom Dragutina Albrechta. Ciena joj 80 novčićah. Ovo je I. svezak velikoga njegova djela ove ruke a razdieljen je u VII. odsjekah.

I. Odsjek kršten je ovako: *istočno evropejsko pitanje u VI. i početkom VII. vieka obzirom na byzantinsko-persijske odnošaje.*

II. Odsjek: *istočno-evropejsko pitanje u VI. i početkom VII. vieka obzirom na byzatinsko-obarske odnošaje.* (Od g. 558 do 610.)

III. Odsjek: *istočno-evropejsko pitanje VII. vieka, za vladanja Heraklija starijega, i to do upada Hrvatah u Dalmaciju, obzirom na odnošaje Byzanta spram Persije i Obrah.* (Od g. 610 do 619.)

IV. Odsjek: *istočno pitanje i Hrvati u VII. vieku za vladanja Heraklija starijega.* (Drugi odlučni dolazak Hrvatah na jug. Godine 619—622.)

V, Odsjek: *istočno pitanje i Hrvati za dalnjega vladanja cara Heraklija. Odnošaji Persah, Hrvatah i Obrah spram Byzanta.* (G. 622—23.)

VI. Odsjek: *istočno pitanje i Hrvati za vladanja istoga cara Heraklija obzirom na dalnje odnošaje Persije, Hrvatah i Obrah naprama Byzantu.* (G. 620—626.)

VII. Odsjek: *Daluji dogodjaji sbivši se poslje četvrtoga rata carigradskoga do smrti cara Heraklija.* (G. 626—641.)

Jer se štampalo ovoga djela samo 800 komadah; s toga svjetujemo svakomu, da se što prije obrati radi njega na knjižaru: Albrecht i Fiedler u Zagrebu.

— Matica dalmatinska izdala je veoma zanimivo književno djelo pod naslovom „Narodni koledar“ za prestupnu godinu 1868. Uredio ga dični naš pisac g. Stjepan Buzolić, ravnatelj na kr. hrv. učiteljištu u Arbanasih tik Zadra i odbornik „Matice dalmatinske.“ Osim strogo koledarskoga sadržaja ima u knjizi 1) Državoslovni evropejski pregled. 2) Povjestnička crta „Braća“. 3) Zadarski Arbanasi i prabiskup Zmajević. (Napisao S. Buzolić.) 4) Pučka pripoviest: *a*) o dobru i pakostnu čovjeku; *b*) Drinjani i Gjuro Batinić; *c*) Dva vražegrmca. 5) Pučko gospodarstvo. (Napisao Ilija knez Janković; *a*)

Digitized by Google

o bielom tatarskom sierku; *b)* o šumi; *c)* o bubi svilarici. 6) O domaćoj ptičadiji. 7) Nješto iz prirodoslovja. Napisao S. Buzolić. Zatim ima više liepih pjesamah, medju kojimi i poznata nam jurve Viška bitka, štampana u našem Bosiljku. (Ciena 50 novčića.)

— U Trstu, slovi Veisovimi ugledaše sviet: *dvie historičke razprave: „Slovinski sveti Jerolim u Rimu a Rieka; pak: Drugo je Senj a drugo Segni.* Napisao i na svjetlo dao dr. Ivan Črnčić. Ciena 20 novč. a dobi se u Zagrebu kod Galca i Hartmana.

— Upravo je izašao troškom zaklade za izdavanje pučkih knjigah treći dio „Osvetnikah“ pod posebnim naslovom: „Boj turski i Crnogorski“. Pjesma od Radovana. Ovoj je knjizi udarena ciena nu 50 novč. a. vr., a može se dobiti u ekspediciji „Gosp. lista“ u narodnom domu. Svi knjižari dobivaju rabat od 40%, ako za gotov novac naruče naručbinu, koja nlje izpod 20 for. a. vr. Buduć da ova knjiga nije izašla o trošku „Matice ilirske“ već zaklade za izdavanje pučkih knjigah — neće je članovi matice ilirske bezplatno dobivati. — Nu učenici svijih viših i nižih školah, mogu i ovu knjigu dobiti za polovicu ciene (25 novč.), ako se bud ustmeno bud pismeno prijave družtvenomu tajniku.

U Zagrebu, 22. Ožujka 1868.

Na ime upravljajućega odbora Matice ilirske.
V. Jagić,
tajnik Mat. ilirske.

Preuzvišeni g. J. Juraj Štrosmajer poklonio je učiteljem, u djakovačkoj vladičiji služećim krasnu svotu u 11.000 forintah; nemanje uložio je 9.000 forintah za sinove Bugarah, koji se uče u Zagrebu.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u „Levanskoj varoši. Ustanovljena plata: 210 for.; 25 vaganah žita (pšenice, razi); 25 vaganah kuruza, 1 četvrt rali njive i 6 hvatah. (Pošta: Djakovo, školski kotar djakovački.)

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto na glavnoj hrvatskoj učioni riečkoj. Plata 500 for. a za stan 50 forintah. Molbenice, šalju se: prečastnomu gosp. Ivanu Fijaminu, kanoniku i kot. školskomu nadziratelju do 10. Svibnja t. g. Molitelj treba da je vješt hrvatskomu i talijaskomu jeziku.

Listovnica.

Gospodinu B. M. Iskrena vam hvala na prijateljskoj ponudi. — To se jedino i hoće, da u miloj nam domovini nejma po krvi i jeziku drugoga, van Hrvata; to nas jedino ubija, što se i do danas pitamo, kano Hrvati: „po bogu brate!“ koje si vjere, kako se krstiš? — Liepa vas je duševna snaga u vojničkoj Hrvatskoj i Slavoniji: — molimo vas, odzivajte se u našem listu! Ta radimo svi jedino za se. — Pozdrav svoj miloj vam subraći!

Gospodinu M. Č. u Gr. Primismo dopis te ćemo ga obielodaniti u budućem broju. „Napredak“ se širi brojem znatno.

☞ S posve pouzdana izvora doznajemo, da će za koj dan uskrsnuti novi školski list „Školski prijatelj“ pod uredničtvom g. Franje Klaića. Želeć novomu si drugu što dulji život, neželimo ipak nevjere „Napredku,“ koj se ošinuo, hvala št. predplatnikom, do snage, kojom se prije nikada nemogaše dičiti. Ur. ☜

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 6. U Zagrebu, 15. Travnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje naše djece.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Koje su glavne mâne sadanjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti?

Konferencialno pitanje.

(Konac.)

2. Razbacano gradivo u čitankah; pomanjkanje knjigah za nedjeljnu učionu.

Jedna zaprieka razvitku pučke učione jest, dielom razbacano, dielom nepodpuno gradivo u čitankah. Čitanka kaže učitelju pravac, kojim mu udariti treba, da postigne propisanu svrhu svoga truda. Izbrajaju nam se doduše, štiva, što jih imamo za ovaj ili onaj predmet upotriebiti ali je pitanje: jesu li sbilja ta štiva prikladna; mogu li se svagdje upotrebiti; odgovaraju li svejednako okolnostim gradskim kao i seoskim? Uzmimo n. pr. slovnicu. Pučke učione nije svrha naučiti djecu samo što je samostavnik pridavnik itd. Slovnica ovdje mora zasjecati u život a tako nam treba nabrajati i štiva koja bi nam pomogla učiti n. pr. o stavku prostom i razširenom; o pojmu, o upravnom i neupravnom govoru, o riečih srodnih, o mnogoznačajnosti riečih; o poslovicah; o istoglasećih stavcih; o spisih, prispodobah priproviedkah, pismih itd. Gdje su nam prikladna štiva? Tih treba umno sastaviti. Rekao sam, da bi viša vlast morala točnije označiti jednostavniji ali zdraviji sustav cielo godišnjega predavanja i naznačiti mjeru za svaki razred; s toga mislim, da popravkom samo čitanakah nebi nam bilo

Digitized by Google

pomoženo. Radi tjesnoće mjesta sve predmete ovdje napomenuti nemogu, ostati ću kod slovnice a što u kratko o njoj velim, valjalo bi s malom iznimkom za sve predmete. Svi znamo, da nam slovnička čest u čitankah dosta slabo kod obuke služi, da nam treba metodički sastavljene slovnice po izkusnih gradskih i seoskih učiteljih i to od I. razreda do IV. Učiteljeva rieč oživljuje mrtvu a u pomoć bi mu se sastavila i naznačila u čitanci prikladna štiva. Čitanka bi tada popunjivala slovnicu po prilici tako, kako biblička povjestnica razjasnjuje katekizam. Tada bismo rekli: *slovnica je kost a čitanka joj meso.* S toga sliedi, da bi nam dosta malo posluženo bilo popravkom čitankah, koje toli željno očekivamo, ako se nebi isti predmeti sustavno s njom zajedno usavršili.

Priznati moramo takodjer, da u naših čitankah nejma štivah, okolnostim i potrebam naroda našega odgovarajućih. Naše čitanke su s malom iznimkom jednake českim, francezkim, njemačkim itd. Da samo jedan primjer navedemo: Gdje je jedno štivo, koje bi govorilo o pomorskom životu? A kolika blagodat je za domovinu naše more?

3. Gospodarstvo.

Gospodarstvo predaje se suprot tolikim naredbam visokih vlastih kao i zaključakah gospodarskoga družtva u malo kojoj učioni. A ipak jest zaista predmet, kojim bi učitelj, valjano ga predavajuć, naklonio sebi gradjane i djecu si, jer zasieca u život. — Ali, koliko je učionah, koje bi imale vrt? Liepo bi bilo, kad bi škola svake godine 50—100 voćakah obćini posadila; svaki učenik imao bi po koje stablo, koje bi ga sjetilo na dobu djetinstva. Tako bi se budila već u djetetu volja da radi za obće dobro. — Kao odgovor na pitanje *„zašto su tolike naredbe i preporuke višjih vlastih bezkoristne“* — reći ćemo: — *„jer se samo naredjuje, a na izvršivanje naredbah nepazi se.“*

Njeki će reći: tko će ratarstvo predavati? Učitelj? On ga sam neznade, a znade li koju teoriju kada će ju predavati i kada praktičke vježbe preduzeti? Ima silu predmetah a hoće li se za svaki sat dobro pripraviti, zar mu srieda ili subota poslje podne nije potrebita za odmor? I ovdje ima lieka. Na preparandiji poučavalo bi se treće godine osobito gospodarstvo. A svaka obćina položila bi gospodarskomu družtvu zakladu, s koje bi se svake tri

Digitized by Google

godine po jedan marljivi učenik u Križevcih na gospodarskoj učioni uzdržavao i ratarstvo itd. izučio. Ovakovih zakladah ima već mnogo občinah. Uza to visoko nam. vieće svake godine šest miestah siromaškim učenikom podjeljuje. Umnomu gospodarstvu izučen mladić rado bi za koju nagradu pokazivao školskoj djeci u vrtu uz rukovodjenje učiteljevo, a križevačka učiona timi ratari sdružena bi bila s pučkimi uredjenimi učionami; sve novo bi se doznalo po cieloj skoro domovini našoj za kratko vrieme, svagdje bi bio izgledan vrt a na taj način bi se gospodarstvo sbilja podignuti moglo a s njim i škole. Za njekoliko godinah splatila bi občina kupljeni vrt kao i zakladu za ratara položenu, a i učiona koju korist vukla, što bi joj za siromašku djecu i druge potriebe dobro poslužilo. Nadalje bi puk uvidio korist učione kao i umnoga naobraženja u gospodarstvu. Izgled, primjer jesu najača sredstva, kojimi se skloni volja čovječja na dobro djelo.*

---

* „Pučki Prijatelj“ br. 7, 1868 donio je izvješće komisije, kojoj je francezki car naložio, da se posavjetuje kako bi se u pućkih učionah s uspjehom gospodarstvu podučavati moglo. — Za one, koji toga nečitaše, evo ga ovdje: „Nauka o gospodarstvu u seoskih učionah.“ Franceski car Napoleon pozvao komisiju te joj naložio, da izpita, kako bi se nauka o gospodarstvu uvela u učiteljišta (škole za buduće učitelje), onda u svakdanje i opetovne pučke učione. Ova je komisija savjetovala svomu caru evo ovo:

1. Odmah da se uvede nauka o ratarstvu i vrtlarstvu u sva učiteljišta, gdje toga do sada još nije bilo.

2. Neka se imenuje učitelj gospodarstva za svaku županiju, kojemu da se povjeri nauka o gospodarstvu na učiteljištih, na gimnazijah (latinskih školah) i realnih učionah. Ovaj bi učitelj imao poučavati u gospodarstvu i učitelje i gospodare. Ovomu se učitelju neka naznači plaća iz državnih zakladah. Da bude takovih učiteljah za budućnost, neka se šalju oni učiteljski pripravnici trećega tečaja (U Franceskoj traje priprava za pučkoga učitelja tri godine), koji su pokazali za ovaj predmet osobitu sposobnost, na dvie do tri godine na koj gospodarstven zavod.

3. Vlada se neka pobrini, da imade svako učiteljište i svaka seoska učiona školski vrt, da se učenici priviknu vrtlarstvu. Jedan put na tjedan neka ide učitelj sa učenici na koje gospodarstvo, da vide učenici gospodarstvenu radnju u svako godišnje doba.

4. Red u pučkih učionah neka se promieni i učevni sati tako ustanove, da bi preostalo učenikom vremena za tvorbenu (praktičnu) nauku gospodarskih poslovah.

5. Županom neka se preporuči, da namještaju učitelje tamo, gdje bi imali najviše prilike, da svojom vještinom u gospodarstvu koriste puku.

6. Učiteljem na seoskih učionah neka se preporuči, da uvedu u cielu obuku gospodarstveni pravac. To mogu učiniti izborom predmetah za kazivanje u pero, izborom štivah kod čitanja i izborom zadaćah kod računanja. Napokon bi imali učitelji u opetovnicah osim potrebitoga pi-

Digitized by Google

4. Slabo naobraženje ženske mladeži kao i budućih materah prieči razvitku pučke učione.

Ob ovoj zaprieki dosta se je pisalo i piše u javnih časopisih a dika je sadanjega vriemena, što priznaje neobhodno potrebito naobraženje ženske mladeži. Suvišno bi bilo ovdje širiti riečih. — Nastojmo, da se na pučkih učionah djevojčice neodtudjuju školi, a po većih gradovih, da se višje djevojačke učione utemeljuju. Svagdje, gdje obstoji samo nižja realna učiona, morala bi biti najmanje četverorazredna djevojačka učiona. — Žalibože, naši poveći gradovi neće da u tom prednjače manjim. Jedino valjanim *naobraženjem ženske mladeži može se popraviti temelj sadanjega školskoga sustava najme: obitelj sama.* Sirah veli: što je svietu sunce, izhodeće na visokom božjem nebu: *to je plemenito čuvstvo dobre žene uresu obitelji.* Mudro li ga izreče!

5. Neuredno primanje i odpušćanje školske djece prieči razvitku pučke učione.

Dobar red jest duša školskomu vježbanju. Vrieme primanja školske djece mora biti točno označeno i puku javljeno. Velika je šteta po diete, kada mora kao početnik, kašnje u školu došavše, sjesti medju djecu, koja već u mnogočem popokročiše. Višeputih se dogodi, da i mora učitelj primiti diete, koje niti dobro nevidi, nečuje ni nerazumi što se govori, jer je to nječija volja. — Može li se samo s njim baviti? Nemože, nesmi zaradi jednoga sto drugih ostaviti. Diete s toga sjedi bez posla, igra se; kašnje izgubi za nauk želju, a s njegova neznanja opet sve zlo na učitelja.

Isto tako kod odpuščanja školske djece treba paziti, da punih šest godinah u školu idu a samo o polgodišnjem ili cielogodišnjem izpitu mogu se propustiti. Gdje je zahvalnost prama učitelju, gdje važnost škole, kada dječak samovoljno i kada hoće iz

---

sanja, čitanja i računanja poučavati učenike u gospodarstvu i to, koliko moguće, pokazivanjem.

7. Za obuku gospodarstva neka se načini obća osnova, koju valja onda promieniti prama mjestnim odnošajem u pojedinih županijah.

8. Sva učiteljišta i veći dio školah na selih treba da posjeti i pregleda svake godine gospodarski nadzornik.

9. Trebalo bi nastojati, da se učenici iz svagdanjih i opetovnih pučkih učionah svake godine sastanu na izpit iz gospodarstva. — Dotičnim se učiteljem neka odredi nagrada prama broju njihovih natjecajućih se učenikah i prama tomu, kako su jim se odlikovali učenici u tom predmetu.

Digitized by Google

škole izstupi. Učitelj je izgubio zgodan trenutak, da poda dječaku poučenje, koje bi ga možda čitavim životom pouzdano moglo pratiti.

III.

Kakove dužnosti učitelj na se bere, vidi se s ovih redakah, a da zadaću svoju valjano vršiti može, neobhodno mu treba, da se sam naobražuje, da sam s duhom vremena stupa, da čita časopise, knjige itd. Nemože mu škola napredovati ako on sam zanemaren nazaduje. (Znadem gg. braćo, da mi je jošte mnogošta napomenuti, što bi se i nas samih ticalo, kao n. p. razdor medju nami, trgovina u knjigah, slavohlepje, osveta i što ti ja znam kakove još jade, koje nam trnje siju na školsko polje i silom hoće da nam izčupaju svaki cviet trudom, mukom, nevoljom i žalosti posadjeni. To se tiče nas samih, ali o tom drugda i više.) Jošte ću samo jednu upitati i ta je:

Nješto o nečistom duhu, koji od postanka učionah do današnjega dana najviše pači razvitku naše učione, jer pači svakomu poduzeću za popravak tolikih mânah sadanjega sustava.

Čudnovato je u istinu izkustvo, kako polagano prodire svjetlo naobraženosti iz tmine kod svih narodah, a koliko vremena treba, dok se prosvietli svaki pojedini, dok se oplemeni srdce božjega stvora. — Razmatranja ova veoma su potrebita, tim više, što nas uvode na zaprieke, kojim krivi su ne samo forme pojedinih državah, nego i narodi sami; ne samo učene kaste, nego i pojedinci.

Pomislimo samo na stare Persijance, u kojih odgojivanje i obučavanje u rukuh države bijahu; a što ćemo reći o Rimljanih, koji držeć se svojih poganskih načelah koliko i svoje uzvišene zadaće na ovom svietu, za robove držahu sve ostale narode.

Prosvjeta vodi dan današnji strašan rat i mora pored sunčanih zrakah guste oblačine prodirati, a tko se za nju bori, nasrne na goleme zaprieke Izvojuje li išta, mora da se tomu veseli kao starac zori nebeskoga sunca. A gle! Učiona, temelj svakoj prosvjeti, predmetom je obće nenavisti nezahvalnoga svieta. — Neću ovdje odkrivati pedagogičke pogrieške, što jih počiniše plemeniti i pravi naobrazovatelji naroda; što jih počiniše zmije, u slici pticah, proljeće nov život navješćujuće; državnici i prošćaci, počem

Digitized by Google

od strogoga Lykurga do Basedova: nego hoću da pokažem na ćudnovat i obćenit pojav, kako su se odlični i prosti, odlično i prosto protivili vazda, kada se je govorilo o pobolšanju materijalnoga stanja učiteljah.

Ovaj nečisti duh počeo se prikazivati već za prvoga utemeljivanja učionah a žalibože na mnogih miestih i dan današnji na vidjelo izhadja. Smionosti njegovoj čuditi se je u 19. prosvjetljenom stoljeću, jer se usudjuje školske zakone, na stolih učenjakah ležeće mutiti i preinačivati; uljeze u obćine i obitelje, da staru svoju pjesmu pjeva, ugašuje prijaznu ćud a probudjuje mržnju proti učiteljstvu. Najužasnije je njegovo djelovanje, sjedne li na koju staru babetinu. Tu se traže u svih registrih akta prije njekoliko stoliećah, kada učitelj od dobrovoljnih darovah roditeljah življaše a sad stara babetina zna pripoviedati, kako su učitetji njekada ponizni bili a šeširom u ruci za svaki darak ponizno — se zahvaljivali. — Na veselje mnogim, mogli bi iz one epoke romane napisati. Nu mi učitelji veseliti se tomu nemožemo a da je moguće bacili bismo sve ovakove uspomene u najzadnji pakao i s nečistim ovim duhom, koji jih na svjetlo iznaša, da nekvari ovoga vieka prosvjetu, koja jedno od prvih miestah čovječanskoga družtva pruža učitelju. Ovakove krije svako ruho, da se bolje razumijemo.

Štetonosni ovaj duh uzeo je na se u istinu svakojake kabanice, da ljude osvjedoči, da učiteljem kao odgojiteljem mladeži pripada samo toliko, koliko jim neobhodno treba, da gladom neumru. Jednomu veli: da bi se uzoholili povišenjem njihova dostojanstva; drugomu, da jim posao njihov je igra, za koju nezasluže više plaće; trećemu, to podučavanje jesu same ludorije, u staro doba, kada ljudi nisu čitati ni pisati znali, da je bolje bilo; a četvrtomu: učitelji su najsretniji već s toga, što dugo živu, živu pako dugo jedino s toga, što imaju sreću usrkivati svakim danom po 5—6 satih zdrav hlap te izparivanje nevine dječice. — Tomu prvi drugi, treći i četvrti povjerovaše. Tko se je pako protivio njegovu tvrdjenju, došao bi na njega sa strogom doktrinom veleć: Učitelj nesmi zahtievati ni dostojanstva ni plaće primjerne, on mora da bude uzhićen za svoju preveliku zadaću pak se i — žrtvovati. Ovimi riečmi uznesao je nesrećni ov duh učitelja pred kratkovidljivim u zoru idealnosti, da nijedan u njem nevidi

Digitized by Google

više smrti podložnoga čovjeka a za to ni na zemaljske njegove potriebe nepomisli i boji se, da nebi ovoj idealnosti naškodio, ako bi mu za življenje opredielio toliko, koliko mnogi financijalni nadstražar imade.

Tako znade ovaj nečisti duh varati i drugač poštena lica na štetu obiteljih i cielih narodah. Učitelj, koji tjelesne hrane nejma, nemože ni duševne podjelivati. Zaradi toga borili su se svi pošteni rodoljubi i pravi kršćani proti toli nečistomu duhu. Odkriše lice njegovo, oklop nepravednosti i štit prievare ponješto su srušili i dali učitelju barem toliko (na više miestah) plaće, da može živiti i svoje dostojanstvo čuvati.

Eto, učiteljsko osoblje mora se boriti proti ovakovu zlu duhu i njegovim pomoćnikom. — Mi dakle vodimo rat, ali sa istinom i pravednosti, uništujuć svaku laž sa svom iskrenom snagom i dostojanstvom. Dokažimo djelom, da želimo narodno blagostanje, da nastojimo uskoriti tjelesni i duševni napredak naše školske mladeži Osvjedočimo svakoga, da pobolšanjem našega materialnoga stanja poboljša se i duhovno mladoga naraščaja. Bez rata nejma slavodobića a sinovi svjetla uviek će morat voditi rat proti sinovom tmine. Borimo se i uspjeti ćemo, jer je Bog na strani pravednih.

Fr. Šćepanek.

Djelivost tjelesah.*

Nejma čovjeka, koj se nebi bio uvjeriti mogao s vlastita izkustva, da se može svaka stvar razpoloviti, razčetvoriti, slovom, razdieliti u više, manje čestih. Dieleć stvari, bud jih režemo, siečemo, pilimo, taremo, lomimo, tučemo, strugamo, gulimo, čehamo, glodjemo itd. bud se prelievaju, prskaju, izhlapljivaju, izparivaju itd — Čim tvrdje tjeleso, tim se i težje dieli. Tekućine diele se vrlo malenom a plinovi, pravo reći i neòsjetnom silom.

Djelivost kovinah jest veoma velika. Eno, koliko se taròtinah stvori i razdieli sa željeza, pak ipak svaka i najmanja jest opet

* G. V. Mařík priredio je fiziku, koja bi se imala štampati uz zajamčen i dovoljan broj predbrojnikah. Da se vidi, kako je djelo pisano, obielodanjujemo njegovom željom evo članak o „djelivosti.“ Svaki će priznati, da je pisan razumljivo i dobrim jezikom. (Ured.)

Digitized by Google

željezo! Brusiš li nož, to dieliš čestice od cieloga noža, a upravo s toga jesu stari noževi mnogo tanji, užji; jesu, što no je u nas rieč: izglodani, izlizani. Pozlatju, stvorenom s jednoga jedincatoga cekina, mogao bi se sav jàhač i s konjem si pozlatiti oli pokriti. A koliku neizmiernu množinu točakah možemo si pomisliti na onolikoj površini rečene pòzlati! Srebro može se u tako tanahne listiće razvući, da bi se htjelo 8 milijunah listićah nasebice položenih, da jim bude debljina $1^1/_2$ crte. Kada se pravi nît za zlatne obrube, to se uzme n. p. 22 palca dugačka a $1^1/_2$ crte debela srebrena šibka te se pozlati dvama lotima zlata. S ovakove šibke može se izvući nît 60 miljah dugačka. Koliko opet ovdje točakah pozlaćena srebra! Zrno (240 zrnah = 1 lotu) svilčeva vlakanca čini u duljini 180 riefah. S vune saprede se tako tanahna nît, da 600 uza se nametanih nitih ima jedva palac dubljine.

S kamena stroši se toli sićušan prašak, da ga posve lasno i neznatno povjetarce uznese i sobom raznosi. U vodi, octu i drugih tekućinah, ako odulje mirno stoje na mjestu, kamo nadopire sunce, opažamo na miljune nevidah, što se mogu jedino sitnozorom motriti; a ove maljušne živinice moraju imati i svoja kretala, micala kojimi se giblju. Čovječja krv, košto i ostale životinje, sastavljena je sa samih krugljičićah, oseban svoj život imajućih, a htjelo bi se jih do 4 milijuna uza se stavljenih, da čine duljinu palca. A kolika je djelivost soli, šećera; kolika li u mirodijah, gdjeno jih okom pod živu glavu nevidimo, ali osjećamo ipak ukusom i njuhom!

I tekućine jesu veoma djelive. Eno, koliko pismenah, sastojećih sa samih točakah napišemo, umočivši pero samo jednom u crnilo! Kako sitni moraju biti mjehurčići, što jih vidimo bud u magli riedkoj, čajnoj, ili u debeloj, gustoj, što ju zovemo tònja!? Koli sitne jesu čestice, što iz vode prelaze u zrak, ili one, što iz čovjeka izlaze izparivanjem! Djelivost pako mastilah, mirisninah i svjetlinah jest po gotovu nevjerojatna.

Zrnom karmina obarvi se do 20 funtih vode, ovom opet neizmierno papira, na kom se svagdje nahodi karmina. — Isto tako možemo i ćivitom (indigom) obarviti veoma mnogo vode. — Cvieće napunjuje svu okolovinu svojim mirisom, svojim milohlapom: a ipak neopažamo, da bi o vlasak gubilo išta na svojoj težini. Kapljica miris-vodice, mirišavke najme, u našem odielu na-

Digitized by Google

hodeća se, napuni svu sobu svojim mirisom, pače osjećamo ga i putem idući pod vedrim nebom: u toliko se bo širi. Poznati nam mošus nadkriljuje u tom obziru sve ostale mirisnine; jer će njegovo zrno napunjivati i kroz 20 godinah svojim mirisom svu sobu, u kojoj se nalazi, vjetrali ju svakim danom, koliko nam milo i drago. Pranikom = fasforom može se napisati mnogo svjetljucastih pismenah bez očevidna na njem gubitka. Taremo li žežicu o drvo ili stienu, opažamo u tami dovolje svjetlećih se crtah, prem je u glavičici žežičinoj vrlo malo pranika.

Djelivost dakle jest obće svojstvo tjelesah. Čestice razlikuju se od cjelosti samo svojim objemom, ali svaka čestica ima ista svojstva, što jih imadjaše i prije dieljenja, jer su medju sobom istorodne poput čitave cjeline.

Pita se jošte: može li se dieljenje nastaviti bez kraja i konca, ili pako ne? Različnimi strojevi ili spravami možemo tjelesa dieliti u toli maljušne čestice, da se podnipošto prostim okom, već jedino sitnòzorom spetiti i motriti mogu. Nu konačno ipak eno nas i tamo, gdje se već dieliti nemogu jer nam više nedotiču niti naša osjetila, niti strojevi. Osim toga priznaje se, da bi se dieljenjem konačno došlo na čestice nerazdjeljive. Ovakove nerazdjeljive više čestice zovemo: temeljnimi česticami ili slovom: temeljice, osnovice.

Oblaci.

Tko da nije vidio nebrojene one brodove, štono svaki dan brode po neizmiernoj pučini zračnoj, gdje sada kao ponosni labudovi po modrom nebokrugu plivaju, sada opet poput gorostasnih brdinah ukrašuju visinu nebesku ili kao krpe mrtvačkoga pokrivala lice bliedomu mjesecu zastiraju?

Odkuda su? Kamo idu? Tko ravna njihove, svakim trenom mienjajuće se likove? Kakovu svrhu ima njihov obstanak za našu zemlju?

Ova i još sto drugih pitanjah nameće se pozornu motritelju naoblačena neba, ako baci oprezan pogled na neprestano mienjanje i bivanje sada crnih, sada bielih, sada opet plamenih oblakah i ako pozorno motri njihovo gibanje i kretanje, koje je puno nalik

Digitized by Google

na živahno gibanje ovoga našega svieta i burkanje čovječjega srdca, koje uviek talasaju razne želje, čuvstva i strasti.

Odgovor na sva ova pitanja daje nam posebni dio naravoslovja: meteorologija ili vremenoslovje, koje odnošaje svih pojavah, što se ukazuju u našem dahokrugu iztražuje te je na naravske zakone dovadja.

Našu zemlju najme okružuje zračna lupina, u kojoj je ona (zemlja), kao jezgra u orahu, zatvorena. Visina ili, da bolje reknem, debeljina te lupine svakako je vrlo znatna ali se ipak još točno ne zna koliko je. Mi ju zovemo dahokrugom ili atmosperom (od grčkoga ἄτμος para, dah i σφαῖρα kruglja) te se nasladjujemo na jasno-modroj boji, koju nam usljed osobita lamanja svjetla za vedrih danah pruža.

Ali nebo, kao i naš život, ne ostaje, žalibože, nikada dugo vedro i čisto. Sa zemlje dižu se neprestano vodene pare, koje odbijaju nabrojeni izvori, rieke, potoci, jezera i morja, dapače i pojedini stvorovi te se po dahokrugu razprostiru. Ove pare, doduše, neoduzimaju ništa dahokrugu od njegove jasnosti i vedrine, dok se u njem u svojoj prvobitnoj slici nalaze. Usuprot biva uslied njihove množine zrak još prozračniji a modrina jošte ljepša. Ali za svaki stupanj topline primjerena je samo stalna razpruživost i gustoća pare, a ovi uvjeti primjerene parne gustoće u dahokrugu nisu uviek isti, a niti mogu da budu. Oni se mienjaju, kako nas izkustvo uči, svakim danom, dà često i višeputih na dan.

S neprestana pristupljivanje novih parah, može se gustoća u dahokrugu nalazećih se već parah na toliko pomnožati, da ovi svoju najveću napenost dobe. Nadalje, može takodjer uslied pâda topline nastati velika gustoća parah. Napokon može isti pojav nastati uslied pomnožena tlaka, koj tlači na paru. Čim je dahokrug na jednom mjestu parami zasićen, to je i najmanji pristup pare, najmanje umanjenje topline i najslabiji tlak na stalnu množinu pare kadar ovu u vodu pretvoriti; kao što se ljeti na boci mrzle vode, a zimi na hladnu i u toplu sobu donešenu kovu kapljice uhvate.

Čim se vlažan zrak ne samo na jednom mjestu, nego u cieloj svojoj vrsti razhladi tako, da para uslied nove ove temperature svoju stalnu razpruživost zadržati nemože, to se sada pretvore u

Digitized by Google

same vrlo malene kapljice, koje onda prozračnost dahokruga smućuju.

Biva li to blizu nad površjem zemlje, to se taj pojav zove maglom —; plivaju li te skupa se držeće kapljice visoko u zraku, to se taj pojav zove oblakom.

Magla je dakle oblak, koj se zemlje drži, a oblak je magla, koja u dahokrugu pliva.

O istinitosti toga može se svatko lahko osvjedočiti. Kadkada najme spuste se oblaci tako nizko, da vrhove gorah poput šešira pokrivaju. — Popnemo li se dakle na takovu goru kojoj je vrh oblaci pokriven, to će nam se pričiniti da stojimo sried magle, dočim bi nas drugi, koj bi nas s daleka motrio, samo doniekle vidio, a kašnje bi mu najednoć s vida izčeznuli, kao da smo u oblak unišli. Oblak ili magla — to bo je, kako rekosmo jedno — sastojí uslied gore rečena s vrlo malenih vodenih kapljicah ili krugljicah. Dugo se o tom prepirahu, da li su te krugljice šuplje ili pune. Po iztraživanju učenjaka Sausssure i Katzenschteina vjerojatnije je ovo posliednje, te su ove kapljice ustrojene poput onih mjehurčićah, što se sa sapuna načiniti mogu samo, što su neizmierno malene, jer neimadu po Katzenschteinovu pronašašću u vanjskom promjeru više od 278 miljonštinah palca.

(Konac sliedi.)

Trùnulja = (strôš-i.)

Trùnulja (Baumerde) nije ništa drugo, nego ostanak truleži, te se ponajviše nalazi u debelih starih jabukah, kruškah, lipah i vrbah. Drvo začne najprije od mezge trunuti, te trune naokolo sve dalje i dalje; često počne trunuti tamo, gdje su grane odpiljene, osobito ako na nje sunce jako pripiče. Ondje, gdje je odpiljeno, počinje najprije crniti, a za njeko vrieme i trunuti, što biva sve dalje i dalje čak do koriena. Koso izrašteno drveće truhne takodjer rado, jer kiša uvieke po jednoj strani djeluje, onda kora počne trunuti a od nje drvo, jer kora sadržaje one hranive stanice, što drvu koriste, a kada počne kora trunuti onda nestaje u kori onih stanica a drvo tim neizmierno pati. Zato se mora uz mlado drvo kolac privezati, da tim ravno uzraste.

Digitized by Google

Trùnulja, kao se žalibože misli, neškodi ni najmanje drvetu, i zato nije dobro ostranjivati ju iz drveta ili one šupljine vapnom napunjivati. — Jer, ako se uzme iz drveta, to se onda i gnojivo drvetu oduzme; ako se pako šupljine vapnom izpune, to onda drvo tako dugo boluje, dok opet nepočne iz nova trunuti. Jer drvo, kada je postiglo svoju, od prirode mu opriedieljenu starost, počne slabiti, te i tu vidimo Stvorčevu mudrost, po kojoj staro drvo, koje upravo najviše gnojiva i pomoći treba, sve ovo u sebi nalazi. — Unutarnje česti. iztrunu, te s toga, košto kod svih bilina, postane zemlja, što u sebi u velikom množtvu sadržuje one čestice, koje su potriebne bilinam, a buduć da drvo obično od početka debla počne trunuti pa sve niže prama korienju, to je jasno da korenje iz ote trunulje siše hranu drvetu, osobito ugljično kiselu vodu, koja se iz ugljične kiseline u trunulji sa spajanjem vode načini. S toga se mora trunulja pravom smatrati kao hrana drvetu, koja se jošte poboljša, ako se tu lišće sakupi i iztrune, ili gniezda ptičja, koja se u tih škuljah nalaze.

Da je trunulja jako koristna i da hrani, to se vidi odatle, što biline koje slučajno u trunulji rastu, jako liepo i dobro uspievaju. A drvo, u kojem ima trunulje, imade mnogo ljepše grančice sa liepim zelenim liščem, dočim drugo drvo neimade tako liepa lišća, košto na primjer stara vrba u kojoj imade trunulje mnogo, ljepše se zeleni, nego koja druga vrba. Često putih nadjemo na staroj vrbi, u kojoj imade trunulje, gdje raste mlada brezica ili omorika, a to je znak, da se u trunulji sve rado primi i prije klije, nego li u običnoj zemlji.

A stare jabuke ili kruške imadu mnogo sladje i tečnije voće, nego li mlade, a tomu je uzrok trunulja, koja se nalazi u velikoj mjeri u starih jabukah i kruškah.

Ludo je dakle trunulju s drveta odstranjivati i bog zna kakovimi stvarmi drvo napunjivati, jerbo sadržaje u sebi mnogo hranivih česticah, što drvetu osobito koristi.

Priroda je sjegurno najbolji gospodar; ona znade što radi, pa zato i čini da se u staru drvetu pravi trunulja, što drvo hrani i jača. —

Ferdo P—n, pravnik.

Digitized by Google

Početno računanje.

(Dalje.)

(1 × 3 = x) Koliko putih jedna kružica jest na tabli? (Jedan put jedan t. j. jednom). Nariši jošte jednu kružicu! Koliko putih jest sada na tabli jedna kružica? (Dva puta). Evo sada jošte jedne kružice. Koliko putih vidite sada po jednu kružicu? (Tri puta po jednu). U kratko: koliko je triputa jedna kružica? — Majčica je kupila tri puta po lot kave: koliko lotih je kupila? — Tri puta po jedan puran: koliko čini puranah? Tri puta po 1 jabuka, 1 kruška, 1 orah . . . . koliko čini jabukah, krušakah, orahah itd.? Tri puta jedan: koliko je?

(1 × x = 3) Eno i sada jošte na tabli triju kružica: koliko putih nahode se kružice na tabli? Zašto? Kako to? Olovka vriedi 3 novčića: reci mi to inače! (Olovka vriedi tri puta 1 novč.) Grgica bio je u školi 3 sata: kako bi se to inače izreklo? Miljeva si prištedila 1 deseticu a Danica 3 desetice: koliko putih prištedila si je Danica onoliko, što si Miljeva?

Koliko putih treba, da uzmemo 1 da dobimo 3? — Koji broj moramo uzeti triš t. j. tri puta, da budu 3?

Otac je kupio tri klobučića po 1 for. — Koliko forintah dao je za nje? *Ako je klobuk po 1 for., to budu 3 takova klobuka za 3 puta po 1 forint = 3 forinta.* Mijo se nauči svakoga dana po jednu pjesmicu: koliko se jih nauči u tri dana? Za pero si dao 1 nov.: koliko ćeš dati za 3 pera?

(3 : 1 =? putih.) Koliko putih po jednu olovku kažem vam? (3 puta po 1). — Koliko putih mogu odmetnuti po jednu olovku? — Koliko je crtah na tabli? (Tri). Koliko putih po 1 crtu mogu od ono tri sbrisati? Računaj! (Jednom 1, 2 puta 1, 3 puta 1). *Koliko putih možeš oduzeti 1 od 3?* To isto velimo i ovako: *Jedan nalazi, nahodi se u 3 tri puta.* — Ivka ima 3 jabuke: koliko putih može izjesti jednu jabuku? Zašto tri puta? Ferdić ima samo tri puceta: koliko putih može izgubiti ona tri puceta?

Jabuka je za 1 novčić: koliko jih kupiš za 3 novčića? *Toliko jabukah, koliko putih nalazi se 1 novč. u 3 novčića.* Majčica ima

Digitized by Google

u zalihi 3 funte šećera; potroši li ga na dan 1 funtu; za koliko danah doteče joj sav šećer? Zašto?

Koji broj nahodi se u 3 — tri puta? U kojem broju nahodi se 1 tri puta?

Evo triju novčića! Simo metnem jedan, ovamo jedan a onamo jedan: Koliko ravnih, jednakih dielah učinih s ono 3 novčića? *Razložimo li bud kakov broj ili stvar u tri ravna diela = česti, svaku takovu čest zovemo onda „trećina“.* (To radeć, velimo da smo nješto raztrojili, raztrojačili, u troje razdielili). Koliko je trećina od 3 goluba, 3 slavulja, 3 pauna? — Šta je više: trećina od 3 ili treći diel od 3? (Rabimo samo uviek rieč: trećina!) Stanko prepisa 3 pjesmice a Velimir za trećinu manje: koliko pjesmicah napisao je Velimir manje, nego što jih Stanko? Koliko jih prepisao Velimir?

Koliko je to: dvie trećine a koliko tri trećine, recimo od triju jabuka? Péro ima 3 novč. ako si kupi za 2 trećine svojih novacah papira: koliko mu jih preostane? Jelici su 3 godine, Barica je o $^2/_3$ mladja: koliko je godinah Barici? —

Pròdanović imao je 3 goluba a jednoga je prodao: Koju čest je prodâo od ona 3 goluba? (Trećinu). Za tri funte brašna = múke dala je kuharica 3 desetice: koja čest ovih novacah hoće se za 1 funtu? — (Treća čest = trećina). Zašto trećina? koliko je trećina od 3?

Nikica dao je za 3 jednaka pera 3 novčića: koliko za jedno? *Dao li za 3 pera 3 novčića, to će dati za 1 pero trećinu od ono 3 novčića t. j. 1 novčić.* Za tri rifa platna dala je sekica 3 forinta: koliko nosi forintah 1 rief? Tri djaka diele si po pravici 3 arka papira: koliko arakah dopadne svakomu?

Dodatak. Dvie sirotice dobe 3 hljeba biela kruha za uskrs: koliko pripadne svakoj? . . . . Da vidimo! — Koliko jednakih čestih učinih s onih triju jabuka? *Razložimo li njeki broj u 2 jednake česti: kako se zove takova čest?* Šta je polovina od triju jabuka, triju araka, triju krajcara? Šta je polovina od 3? (Jedan i pol). Osim: *jedan i pol velimo takodjer: pola dva, poldrugi.* (Nastojmo, da se što većma razširuje: jedan i pol.)

Digitized by Google

Dragan dobi 3 kruške a polovinu jih pojede: koliko krušakah je pojio? (Jednu cielu krušku i pol kruške, inače: poldrugu.) Koliko mu preostalo krušakah? Žarković dobio je od otca si $1^1/_2$ novč. a od majke $1^1/_2$ novč.: koliko ima svega novacah?

Daš li za lot šećera $1^1/_2$ novčića: pošto budu 2 lota? Majčica treba na dan poldrugi lot kave: na koliko danah doteču joj 3 lota? Za vagan koruna dao sam 2 forinta: koliko ću dati za $1^1/_2$ vagana? Rief platna jest po 2 forinta: koliko riefah dobi mi sestra za 3 forinta?

Gdje vidimo tri? Tri puta = triš, Triglav, Troglav, trogodac, trogodče, trèćak (n. p. ždriebe trogodišnje), tròjak-a-o (n. p. vino), trojàčiti (treći put orati), troje, trojìnom (tri puta toliko n. p. ljetos jest žito trojìnom narodnije, nego što bijaše lani), trojstvo, trojica, trôjka (lagav od 3 viedra ili karta s tri biljega), trokrak (vile, òsti), trolist, tronog (trnog), tronožac, trokut, trojče itd. Crta ima tri glavne točke. Stvari se mjere u tri pravca: u širinu, duljinu, visinu. Pisme *m* ima tri glavne crte. Do tri puta Bog pomaže. Tri puta se u mlinu govori. Lagneš li, česa bože nedaj, tri puta: više ga lje nećeš! U pripoviestih obično dolaze nam tri brata, tri sestre itd.

III. Djeca pišu brojku 3.

Rečene brojke u savezu.

IV. *a)* 1 i 1 jesu 2
2 i 1 „ 3
ili:
1 + 2 = 3
2 + 1 = 3

b) 1 — 1 = 0
2 — 1 = 1
3 — 1 = 2
2 — 2 = 0
3 — 2 = 1
3 — 3 = 0

c) 1 × 1 = 1
1 × 2 = 2
1 × 3 = 3
2 × 1 = 2
3 × 1 = 3.

č) 1 : 1 = 1
2 : 1 = 2.
3 : 1 = 3
2 : 2 = 1
3 : 2 = 1 (preostane 1)
3 : 3 = 1

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Poziv na predplatu. Ovdješni učitelj g. V. Mařík razpisuje predbrojku na „Prirodoslovje za narodne učione,“ što no ga preveo s českoga i iz kojega u današnjem broju priobćujemo ulomak na ogled. Knjiga će imati 13—14 arakah a 170 drvorezah te će joj u predbrojci biti ciena samo 70 novčićah. Kašnje će ciena poskočiti. Predbraja se do 15. Svibnja t. g. te ako se do rečena roka prijavi dovoljan broj predbrojnikah, štampati će se knjiga mahom a bude gotova do polovice mjeseca Srpnja t. g. Novci se davaju, kada se knjiga primi. Tko sakupi 10 predbrojnikah, jedanaesta mu za uzdarje.

— Runje i Pahuljice. Pjesni porugljive i pastirske ponajveć dubrovačke. Skupio jih iz rukopisov starijih i novljih te jih kdjekad i tumačio *Fran Kurelac*, starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi. Umetnula se u Pripoménak i poviest o ratovima uskočkom i mantovanskom. Ciena joj 1 for. Dobi se u pisca i u knjižari Albrechta i Fiedlera. Štampao ju Drag. Albrecht. Šta naš Frane progleda, prorešeta i protumači: to je zaista valjano občinjenja pšenica bjelica. Već mu sam „pripoménak“ pak tumačić vriede ledenjaču, da nerekнemo zlatan cekin.

— Nakladom kr, hrv.-slav. nam. vieća izašla je knjiga „Filosofijska propedevtika“, t. j. priprava mudroslovju za gimnazije u trojednoj kraljevini. I. Logika ili misloslovje. Pisa Vinko Pacel.

— „Književna zabava hrvatsko-srbska.“ Svezak I. spisao Vel. Gaj. U Zagrebu nakladom dr. Ljudevita Gaja. Ovaj zabavnik zamjenjuje „Danicu“ te se predbrojnikom „Narod. nov.“ badava šalje. Prodava se u Albrechta i Fiedlera.“ Svezak II. izadje početkom Srpnja.

— Drugi svezak „Slavjanskoga juga“ izišao je ovih danah. — Ciena pojedinomu svezku 50 novč. a na godinu 6 for. — Uredjuje ga i izdava Gjuro Klarić u Karlovcu.

— „Školskoga prijatelja, što no ga u zadnjem broju napomenusmo, ugledasmo već I. broj, što se razaslao na ogled. Prvi ovaj broj ima u sebi: 1) Okružnicu preč. duh. nadbiskupskoga stola od 24. Siečnja t. g.; 2) školski zapt t. j. o školjskoj disciplini; 3) Spužvu, tumačenu stvarno za 4. razred. Zatim sliede dopisi, književnost, imenovanja i sbornica.

— U Karlovcu izašle su: Crtice iz „hrvatske poviesti.“ Sastavio jih revni naš učitelj glavne učione g. Janko Tomić.

Listovnica.

Gospd. R—ću. U dojdućem broju nastavljamo veleljepnim člankom o „bivstvovanju Boga.“

G. S—komu. Hvala vam. Budite samo što otvoreniji, što iskreniji s nami. Vi nas poznate, hvala bogu!

G. S—tu na Gr. Strpite se! Vidite, da se ove ruke u brzo mnogo toga napisalo. Hvala na trudu i muci.

Št. gospodi urednim dopisnikom „Napredka.“ Jer uredničtvo ovoga lista nemože i uz najbolju volju člankah novcem nagradjivati, to molimo svakoga svojega dopisnika da se bud čim odužimo, neka u buduće neplaća poštarine za list, u kojem bude dopis.

Priložen III. arak „Rukovodstva“.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

121. Napišite po 5 samostavnikah svakoga roda, pridodajte svakomu glagol kao pogovor pak izrazite iste stavke i u množini! N. pr Sat. Krava. Pismo. = Sat udara. Sati udaraju. Krava se pase. Krave se pasu. Pisma se pečate.

122. Napišite stavke prošle zadaće u prošlosti!

123. Napišite puno stvarih i naznačite glagoljem njihov glas n. pr. Ja govorim. Ptica pjeva. Pas laje. Vol riče. Koza bekeće i t. d. Ovca bleji. Pietao kukuriče. Kokoš kokoće. Pile pijuče. Kvočka kvoče. Guska gače. Puran gurguće. Konj hrže. Gavran grakće. Diete plače. Tako: pečenka — zvono — vrata — top — lav — miš — pile — ptiče — jezik — kola — kukavica — šuma — voda — kiša — vatra — vjetar — bolestnik — pračak i t. d.

124. Evo pomiešanih a) podmetah i b) pogovorah! Složite shodne u stavke: a) Pas, korienje, majka, Marija, cviet, Mojsija, ružica, duša, kuća, mačka, Adam, kovač, kiša, dobar učenik, tabla, ljudi, čižmar, vuk, sreća, Salomon, jabuka, grožđje. — b) rumeni se, bijaše kralj, može prevariti, je zanatnik, miriše, je mesožderna životinja, crn, kuje, šaren, neće umrieti, bijaše prorok, švalja, prvi čovjek, laje, bit će pohvaljen, širi se, djevojka, je sgrada, će uskrsnuti, je padala, će se brati.

125. Napišite sve, što je bielo, crno, hrapavo, gladko, kiselo, sladko!

126. Tvorite sa sljedećih samostavnikah ili pridavnikah glagolje n. p. r o d, radjati; s u h, sušiti.

Lûg, strûg, grieh, smieh, tok, prozor, bod, hôd, skok, god, smok, raztop, plov, nov, star, ukop, dug, oblak, kratak, san, misao, hitar, zveka, ruka, ponos.

127. Tvorite sa sljedećih korenicah po jedan samostavnik, pridavnik i glagolj n. pr. bieg = bjegunac, bježno pismo, pobjeći. Zna = znanje, znamenit, upoznati.

Rov — stoj — pis — krov — bog — mek — tvrd — slad — ljub — mrz — šit — vrat — biel — kis — diel — put — sad — rad — bliz — dal — prt — jak — pust — uk — suh — vlast — um.

128. Upotriebite novoizvedene rieči zadaće 127. u stavcih!

129. Tvorite sa sljedećih glagoljah samostavnike; n. pr.

Digitized by Google

kriti = krov; krasti = kradja; služit = služba; jesti = jestvina; sjesti = sedlo. Tako od: pisati (r), kovati (č), radovati (ost), platiti (ća), nositi (nja), moliti (ba), dvoriti (ba), učiti (elj), seliti (ba), sbrajati (ba), računati (lo), šiti (lo), kresati (vo), graditi (ja, vo), zidati (ar).

130. Tražite 10 glagoljah, samostavnikah i pridavnikah, koji su s jedne korenice izvedene; n. pr. zdrav, a, o; pozdraviti!

131. Tvorite po više samostavnikah s glagoljah tvorkami: —ja, —ba, —ina, —va, —lo, —elj, —ar. N. pr. kradja, gradja, vodja, nošnja, vožnja itd.

---

§. 11. Način izraživanja.

Svaki se stavak može na pet načinah izreći ili izraziti.

1. Kada se šta stanovita, sigurna, jamačna kaže, da jest ili da biva, onda stoji stavak u kažućem i to jestnom načinu n. pr. Učenik se uči.

2. Kada se veli, da što nije ili nebiva, stoji stavak u niječućem, niječnom načinu n. pr. učenik nevojuje.

3. Kada stavkom pitamo, stoji u upitnom načinu; n. pr. Uči li se učenik?

4. Kada se stavkom štogod želi, stoji u željnom načinu; n. pr. samo da uči! Da će učiti! Kad bi učio!

5. Kada se u stavku zapovieda, stoji stavak u zapovjednom načinu; n. pr. Učeniče, uči se!

Kažući jestni i niječući stavci završuju se točkom; upitni upitnikom a željni i zapovjedni uzkliknikom.

Zadaće.

132. Razstavite sljedeće stavke shodnimi razstavnici a pri prepisivanju rabite gdje treba velika pismena!

je li netopir takodjer sisavac mojsija izvede israelićane iz misira samo da nisu adam i eva bogu nepokorni bili hoće li biti izpit sieno se nekosi već trava hrdjavu psetu idi s puta potoci su bili plitki samo da hoće svanuti orao je ptica grabilica može li

Digitized by Google

zločesta voćka dobrim plodom uroditi nemoj varati prave li se opeke s kamena nebudi izdajica job bijaše veoma bogat je li ostao uviek bogat da hoće padati grmi li negrmi šutite djeco je li naš zavičaj selo ili varoš zagreb nije selo je li sava potok ili rieka pazi na učitelja što kroz duvar soli ište jaje.

133. Napišite po 5 stavakah u kazućem, jestnom, niječućem željnom, upitnom i zapovjednom načinu!

134. Napišite njekoliko poznatih vam zagonetakah!

135. Napišite njekoliko poslovicah!

136. Izpišite a) niječuće, b) upitne, c) zapovjedne, ć) kazuće, č) željne izmedju ovih stavkah! Kamo sreće, da su svi učenici poslušni! Zar neželi otac sinu svomu sreću? Zato ga uviek slušaj! Neslušaj lažu! Zimi nepada gràd ili tuča. Kadkada pada snieg i ljeti. Tko je tvoj iskrnji? Svakoga čovjeka treba dakle ljubiti. Samo da sam jači! Evo me u boju za domovinu! Ništa mi nije milije od domovine. Budi i s malim zadovoljan. Čuješ li grmljavinu? Spavam i nečujem. Samo da nespavaš, čuo bi ti Spavaj sladko!

137. Njeke zagonetke. Upotriebite svagdje dotični razstavnik i velika pismena. Gdje je najbolja vino На језику gdje su najviše gore Гђе су највеће долине koji jarac samo na strani jadikuje Гајде kada bole zeca zubi Када га пас уједе kada je budala pametan Када шути kako je daleko u nebo Као од онуда овамо koja je voda najširja i najplića Роса koliko buhah ide u jednu funtu Ниједна, jer скачу na koja vrata nitko živ neulazi У ормара o tebi visi u tebi misli Ужина у торби Puna ga soba za grošić свјетло од свиеће ružica je a nejma bodljikah ружа дјевојка što je višje od kralja Круна tko ima tri ruke Лакомац jerbo jednom rukom daje a dvjema bere u kojoj vodi nejma pieska у сузи vidi se a neda se uhvatiti Сјена zašto se hvataju zecevi За уши živ múći a mrtav kriči Звонар и звоно.

138. Upotriebite sljedeće rieči u stavcih: Greda, kreda; četa, šeta; kablom, kapljom; koza, kosa; bolje, polje; brašno, prašno; Prag, brak; duga, tuga; Kata, kada; srna, zrna; zieva, sieva; bazag, pasak; žila, šila; košarica, kožarica; ruže, ruše; volja, vola; sánjâk, sanak; grba, krpa; tanak, danak; kuba (svod),

Digitized by Google

guba, kupa; zid, sit; ladja, laća; plod, plot; zob, sob; gora, kora; rog, rok; para, bara; prava, brava; bilje, pile, piljevine; batak, patak; djelo, tielo; bena, pjena; peru, beru, Péru; vratar, fratar.

II. Odsjek.

§. 12. Prost i razširen stavak.

Glede množine riečih može biti stavak prost ili razširen. Prost zove se onaj stavak, koji neima nikakovih riečih osim podmeta i pogovora a kadšto i sponu; n. pr. Slavuj pjeva. Slavuj nije liep.

Spona se zove pomoćni glagolj (biti) je ili nije, te može stajati u sva tri vremena n. pr. Slavuj je malen, slavuj je bio malen, slavuj će biti malen.

Razširen stavak zove se onaj, koj osim podmeta i pogovora još više drugih riečih imade, što smisao nadopunjuju. N. pr. Božićni jug nije dug. Kola nenamazana škripe. Bog je stari davalac. Božić je zimski svetac. Ljeskova je mast čudotvorna. Razdrta vreća nemože se napuniti. Tamnica je kuća neobična. Moja kuća moja je slobodica. Mrtva glava nezna govoriti. Brza osveta (je) gotova šteta. Čestite ti nove oči! Duga bolest, gotova smrt. Djeca su nevjerna vojska. Hvala je prazna plaća. Stari dug, nova naplata. Ràno ptiče odlijeće. *)

Rieči, koje podmet ili pogovor nakite, razšire, zovu se nakiti, pridatci n. pr. Slavulj je ptica. To je prost stavak. Sivi slavulj je mala ptica. To je razširen stavak; jer osim podmeta slavulj i pogovora ptica, ima pridatke sivi i mala.

Zadaće.

139. Izpišite iz čitanke 5 prostih a 5 razširenih stavakah!

140. Nakitite samostavnike sljedećih prostih stavakah pridavnici ili brojnici! — diete plače. — pas je — životinja. — učenik je poslušan. — jeleni su — životinje. — pjevanje je

*) Što je u tih sastavcih opredieljeno: podmet ili pogovor? Koji je stavak niječući, jestući ili željni? Što znači i kada se upotrebljuje koja ovih poslovicah?

Digitized by Google

ugodno. — čovjek nemože biti — zanatnik. — roditelji imaju — djecu. — David bijaše — junak. — ševe jesu — pjevalice. — ogledala jesu skupa. — Drava je — rieka. — kraljevina je — domovina. U — satih je poldne. — ruke rade. — konji su se poplašili. — dan zove se — petak. — djak u — klupi jest — Franjo. — sata jesu — dana. — — mjericah jesu — oke. — funtah jesu — lota. — danah jest — godina. — — forinte jesu — (ili jest, prema broju) — novčićah. — diete biva — učenik. — zadaća jest — posao. Izradba. Gladno diete plače. Dvie pol funte jest jedna ciela funta itd.

141. Napišite sve stvari, koje su u školi ujedno s brojem i kakvoćom ili svojstvom! Izradba. U školi našoj jesu sljedeće stvari: Jedna velika crna tabla, dva žuta ormara, 1 četverouglasti stol, tri male stolice, jedanaest djačkih klupah, dva zemljovida, jedno razpelo, mnogo životinjskih slikah itd.

142. Napišite polag zadaće 137. sve stvari, što jih imate!

143. Napišite, što je vaša mati na sajmu = vašaru potrošila, koliko česa i pošto je kupila?

144. Djevojčice će napisati, koliko se komadah od svake vrsti rubenine dalo u posliednje pranje!

145. Popravite jezik u sljedećih razširenih stavcih: Dobro učenik biti će pametno gazda. Mali djevojčica bijaše dobro djevojčica. Jaka vol jest koristna dvopapkar. Rogat marva daje dobar mlieko. Marljiv pčela je maleno životinja, ali daje sladko med. Visok dud pun je sladko dudovah. Hrast je velik drvo. Ruža je vrlo krasna cviet. Zrelo voće jest zdrava jestvina. Divlja životinja živi u prostranoj šumi. Žute i crvena trešnja daju sladka pekmez. Oplemenjena voćka nosi dobar plod. *)

146. Stavite sljedeće pridavnici razširene stavke u množinu! — vol je — govedče. — čikov je — riba. — bure je — sudje. — kuća je — sgrada. — voćka je — drvo. — žir je — plod. — žito je — trava. — peć je — —. — čovjek nevidi — knjiga je — početnica. — halat je — čitanka. — zub je — očnjak. — zub je — kutnjak. — miš je — životinja.

*) Navlaš izopačati zadaću možemo smjelo za djecu, odgojenu od sise jezikom tudjim nam; nu čistoj hrvatčadi nedavajmo takovih.)

Digitized by Google

147. Spojte po dva ili tri sljedeća samostavnika glagoljem (makar i pomoćnim) tako da jedan bude podmetom a drugi da smisao nadopuni! n. pr. voda — vatra = voda g a s i vatru, Kopač — motika = kopač k o p a motik o̓m.

Krt — zemlja. Gvozdotek (magnet) — gvoždje. Ptica — krletka. Lječnîk — boljestnik — liek. Učenici — škola — knjiga. Drvocjep — drveće — sjekira — šuma. Spužva — vodu. Pčela — žalac. Pas — zubi. Djevojka — vlasi — češalj. Bog — nebo. Car — zemlja. Peć — soba. Oholica — ljudi. Učitelj — učenik — neposlušnost. Mačka — miš — kuća. Bilje — ljudi — korist. Bilje — otrov. Danguba — početak — zlo. Lienčina — posao. Posao — hljeba. Pekar — kruh. Pivar — pivo. Mesar — meso kobasica. Kovač — vatra — željezo — podkova. Željezo — rudar — zemlja. Artija — lanena krpa. Šećer — šećerana — sladka repa. Mojsija — Israelićanin — pustinju — Egipat — obećana zemlja. Marija — Isukrst — Betlem. Isus — svi ljudi — gora kalvaria — grad Jeruzolim.

148. Razširite ove stavke na zadata pitanja n. pr. Donesi! T k o? Brate, donesi! Š t o? Brate, donesi pero! K a k o v o? Donesi, brate, novo pero! K o m u? Donesi, brate, meni novo pero. O d a k l e i l i o d k o g a? Donesi meni, brate, novo pero iz dučaa. Isto tako:

Neuzimaj! Jesi li dao? Ti nisi poslao. Nosi!

149. Izpišite iz sljedećih stavkah izvedene pridavnike i pripišite jim korien! N. pr. Ovogodišnja žetva bijaše plodonosna. = Ovogodišnja, ova godina; plodonosna = plod nositi.

Svikolici zareznici imadu dvie gornje i dvîe manje dolnje čeljušti. U ribe razlikujemo plitve grudne, trbušne, hrbtene i repne. Noćno je vrieme za spavanje najprikladnije. Hrvatske narodne pjesme jesu divne. Jutarnje vrieme je za učenje shodno. Ljudi najvolje kravlje, kozje ili ovčje mlieko; riblja se jaja jedu kao ajvar. Kao liek pije se mlieko konjsko i magarečje; rabi se mast jelenja i zečja.

150. Tražite i izpišite iz sljedećih stavkah brojnike!

Često može jedna rieč gorje posjeći nego li mač. Zato nam je dao Bog jedan jezik, dva oka i dva uha, da više čujemo i gledamo i da manje govorimo. Srednji dan u sedmici zove se srieda.

Digitized by Google

Dvaputa mjeri a trećiput kroj. Jedan lot nalazi se u funti trideset i dvaputa. U Hrvatskoj i Slavoniji ima sedam županijah.

151. Razširite shodnim pridavnikom sljedeće prispodobe; n. pr. Nebudi kao zec —. = Nebudi kao zec plašljiv.

Kao pas —. Kao mačka — kao svinja — zmija — oroz — puran — vol — tigar — opica — kukavica — rak —

Upotriebite za prispodobu sljedeće pridavnike! Lukav, spor, nezahvalan, zvjedljiv, krvòločan, glup, srdit, svadljiv, proždrljiv, nečist, lukav, lakom.

152. Evo vam naslikana slona! Promotrite mu tielo, glavu, noge! Kakva mu je gubica, rilo, zub (bjelokost)? Pripoviedaj o slonu sve! Napišite, što si iz ovoga pripoviedanja zapamtiste!

153. Kažite: koli dugačka, široka i visoka je naša školska soba? Koliko ima vratah, prozorah? Na kojoj strani (svieta) jesu vrata a na kojoj prozori? Što se sve u njoj nalazi? (ormari, stolovi, stolice, klupe, slike, djaci — koliko česa!)

154. Tražite podmet u sljedećih stavcih: Divlja — leti visoko. Zrela — je sladka. Zdrav — je veseo. Nezrelo — je kiselo. Otrovne — jesu nezdrave. Neplodna — ima se izkopati. Veliko — zveči. Mala — je poslena radilica. Svilena — je veoma koristan zareznik. Neizbrojne — sjaju noćju. Svaki — mora umrieti. Naša — neće nikada umrieti. Svaka je — koristna. Dobra — drži tri kućna stupa. Pravi — bori se za svoju domovinu. Sinje naše — puno je soli. Dragi — stvorio je sviet s ničesa. Žarko — sjaje nam danju a sjajni — noćju.

§. 13. Stavak se razširuje raznimi padeži.

Mnoge pojedine rieči mienjaju se u stavcih a ovu promjenu vidimo osobito na kraju riečih. Tako n. pr. govorimo:

1. Učenik sjedi u školi.
2. Učitelj se sjeća dobroga učenika.
3. Dobromu učeniku veseli se učitelj.
4. Učitelj uči učenika.
5. Učeniče, pazi!
6. Bio sam pri učeniku.
7. Učitelj je zadovoljan s učenikom.

U svakom se stavku drugačije pita, hoće li se odgovoriti

Digitized by Google

riečju „učenik“. S toga velimo: rieč „učenik“ u svakom stavku u drugom je padežu.

Svaki samostavnik može se u jednini i množini sedam putih promieniti.

Promjena samostavnikah zove se padež. Ima sedam padežah u jednini a toliko i u množini.

Za padeže imamo raznih pitanjah. Tako pita se za:

1. padež *tko?* ili *što?*
2. „ *koga? čega? čiji, a, e? kada? s česa? s koga?* itd.
3. „ *komu? čemu?*
4. „ *koga? šta? na koga? na što? u koga? u što? po koga? po što? kamo?* itd.
5. „ Samostavnik jest u petom padežu, kada koga *zovemo*, komu šta *zapoviedamo*; komu se *grozimo, prietimo*; komu se *čudimo, divimo* itd.
6. „ *kom? čem?* nu predlože se obično ovim pitajućim ove: *o, ob, u, na, po, pri.* Takodjer pita se za taj padež u kratko: *gdje?*
7. „ odgovara se na pitanja *kim* ili *čim*; nu pred ove meću se takodjer rieči; *s, sa, medju, nad, pod, pred, za.* I za ovaj padež može se u kratko zapitati samo: *gdje?*

Za *osobe* pitamo se: *tko? koga? komu? koga? kom? kim?*

Za *druge stvari* pita se: *što? čega* ili *česa? čemu? šta? čem? čim?*

(U pučkoj školi imenujmo padeže vazda samo rednimi brojevi: *prvi, drugi* itd. s razloga, što njihova imena: *imeniteljni, roditeljni, dateljni, tužiteljni, zvateljni, mjestni, družbeni* i *nastrojni* stranom mute čist djetinji úmak, stranom se njimi upravo krivo uči. Jer, reknemo li: *„pozvah prijatelja si na objed;“* rieč: *prijatelja* jest u 4. padežu, t. j. u tužiteljnom, a bormeš nitko ga netuži sada. Tako i ovo: lupeži poharaše *stricu* sve dvorove. Rieč *„stricu“* jest u 3. padežu t. j. *dateljnom:* liepa mi davanja, gdje mu se sve pootelo, poharalo! U ostalom i 6. i 7. p. jesu *mjestni.* N. pr. Pas je u *sobi* (6. p.); pas je pod *stolom.* Gdje? 7. padež.)

Mienjamo li tako samostavnik, dodavajuć mu sada ovu, sada onu glasicu i čitavu slovku, to velimo, da se samostavnik sklanja.

Digitized by Google

Zadaće.

155. Kako treba da se pitate za pojedine samostavnike u sljedećih stavcih?

Čitanka mojega brata leži u klupi. Klubašce moje sestre jest pod stolom. Naša kuća stoji usried tržišta pokraj kovača za pivarom. Navrh tornja nalazi se znak našega spasitelja. Bog je dao ljudem deset zapoviedih. Ljubi iskrnjega! U školi valja biti mirnu i poslušnu! Krojač šije surku iglom i koncem. Sine, ljubi i štuj uviek svoje roditelje! Čuvaj se presladka tobožnjega prijatelja si! Nežmigaj okom, već gledji u lice!

Izradjeno. Što leži u klupi? U klupi leži *knjiga*. Čija knjiga leži u klupi? *Mojega brata*. Gdje leži knjiga? Knjiga leži *u klupi*. Gdje stoji naša kuća? Usried čega stoji naša kuća? Pokraj koga stoji naša kuća? Za čim? I t. d.

156. Prepišite si zadaću 155. pak zabilježite iznad svakoga samostavnika brojem, u kom je padežu.

Izradjeno. Čitanka[1] mojega[2] brata[6] leži u klupi. Naša[1] kuća[2] stoji usried tržišta[2] pokraj kovača[7] za pivarom — itd.

157. Napišite, kojega su spola, broja i u kojem padežu *pridavnici i samostavnici*, pak u kojem vremenu i broju *glagoli*, nahodeći se u ovih stvarih!

Marljivi sin staroga otca piše u sobi poslanicu prijatelju si. Mačka našega dobroga susjeda hvata na tavanu (nahižju) kraj dimnjaka miševe. Kćerka našega strica hrani piliće u dvorištu prosom i pšenicom. Dobro diete zahvalno je svojim roditeljem i učiteljem ne samo za mladosti svoje, već i za starosti. Krojač šije vlače iglom njekomu stranomu gospodinu.

Izradjeno. *Marljivi* jest prid. mužkoga roda, jed. 1. pad.
Sin „ sam. obćen. ime, muž. roda, jed.
Staroga „ prid. mužkoga roda, jed. 2 pad.
Otca „ sam. obće ime, muž. r., jed. 2. p.
Piše „ glagol, sad. vr., jednina.
U sobi „ sam. obće ime, žen. rod., jed. 6. pad. itd.

158 Izpišite sve samostavnike iz 2. štiva I. sl. čitanke pak pripišite uz svaki: kojega su roda i u kom padežu!

Digitized by Google

159. Uzmite si tri samostavnika, n. pr. *sudrug, knjiga, pero.* Učinite po 7 stavakah tak, da upotriebite svaki ovaj samostavnik onako u svakom padežu, košto to učinismo na početku ovoga §fa!

160. Izpišite iz ovih stavakah one rieči, koje se sedam putih ponavljaju, pak jim označite padež!

Sunce je sjajno. Traci veličanstvenoga sunca ogrievaju nas. Krivobožci se klanjaju suncu. Danju vidimo žarko sunce. Oj ti naše sunce, koli si nam dobrotvorno! I na suncu ima škvrnah. Nad suncem ima jošte i drugih sunacah.

Otac ljubi svoje diete. Diete treba da sluša svoje roditelje. Treba, da je svomu otcu poslušno i da nikada neraztuži svojega otca. Otče mili, koli si mi mio i drag! Nemisli ob otcu si nikada zlo; — nu pak, nepovuci se nikada u grieh niti za samim otcem!

Roditelji brine se za svoju djecu. Briga roditeljah jest velika. Čast i hvala roditeljem. Ljubimo svoje roditelje! Mili roditelji, znajte, da vas ljubim nadà sve.

Knjiga je malena. Iz knjige učimo se liepim stvarim. Veselim se poučnoj knjizi. Učenik treba da čuva knjigu. U knjizi ima puno znanja i mudrosti. Težko mi se razstati s knjigom. Knjigo moja, da znadeš, koliko te cienim!

161. Pitajte se za sve samostavnike, nahodeće se u zadaći 160. u podpunih stavcih! N. pr. Što je sjajno? Kakovo je sunce? Što nas ogrieva? Što rade trâci? Čiji trâci ogrievaju nas? Kakova sunca trâci ogrievaju nas? I t. d.

162. Napišite stavke prošle zadaće u množini?

163. Izpišite iz prošle zadaće sve samostavnike, pak jih označite brojem u kojem su padežu!

164. Sastavite što najkraći *nauk* pomoćju glagola *učiti se* ili *učiti* na temelju ovih zadaćah! N. pr. *ovca, krotkost, učiti* = Od ovce učimo se krotkosti. *Mrav, marljivost* = Od mrava treba da se priučamo na marljivost.

(Osim glagola *„učiti se“* možete rabiti i drugi koji.)

Vol — postojanost. Janje — nevinost. Konj — srnuti u pogibelj. Velblud (gamila) — žedja. Magarac — podnositi žedju. Pas — vjernost. Pčela — štedljivost. Mačka — čistoća. Lav — zahvalnost. Majmun (opica) — učljivost. Lisica — lukavost. Miš

Digitized by Google

— opreznost. Kvočka — brižljivost za mlade si. Róda ili lastavica — domoljubje.

165. Odgovorite na sljedeća pitanja podpunimi stavci upotrebljivajuć u odgovoru naprvo stavljene rieči: pas. Tko je vjeran? U koga je hladna gubica? Komu netreba vjerovati? Koga netreba dražiti? O kom znamo da je mesožderna živina? S kim ide lovac u lov? Pivnica: Što je duboko? Čija vrata su gvozdena? Čemu škodi vlaga? Šta zatvaraju ljudi ljeti? Gdje se spravlja vino? Nad čim se nalazi soba? Vuk: Tko je grabežljivac? Čiji su zubi oštri? Komu naliči ovčarski pas? Koga lovi lovac? O kom sada govorimo? Za kim puca lovac? Snieg; Što pada zimi? Radi čega nemogu konji tako brzo trčati? Čemu se raduju djeca? Šta metu ljudi pred kućom? Čim se hitaju djeca zimi? Konj: Tko vuče kola? Koga treba da se djeca čuvaju? Komu služi zob i sieno za hranu? Koga najvolji Arap? Na čem zna Arapin najvještije jašiti? S kim se Arapin razgovara? Sunce: Što je veliko nebesko tielo? Čiji traci nam svietle i griju nas? Čemu se moramo čuditi? U što nevalja gledati? Na čem ima škvrnah? Pred čim nemože se danak sakriti? Posao: Što nam pribavlja kruh? Čega valja se latiti? Čemu biva i kraj? Što dokonča marljivi? Pri čem valja biti vesel? Za čim valja Bogu zahvaliti? Puž: Tko nosi svoju kuću? U koga su dva ticala? Prama komu je kornjača hitrija? Koga daleko nadkrili zec? Na kom nejma dlake? S kim se slaže lienčina? Lažljivac: Tko izgubi povjerenje ljudih? Koga válja se proći? Komu netreba nikada vjerovati? Koga preziru svi ljudi? O kom se zlo govori? S kim netreba da se družiš? Blagotvorna kišica: Šta je dar božji? Čije kapljice umnožavaju usjeve? Čemu je poljodjelac zahvalan? Što donašaju oblaci? Za čim sjaje opet sunce? Liek: Šta je često grko? Čega treba boljestniku? Čemu ima boljestnik zahvaliti, što je ozdravio? Što nam treba tražiti u boljesti? U čem ima zdravotvorne snage? Čim si je mnogi čovjek život spasio? Krava: Što je dvopapkar? Čiji rogovi su kratki? Komu daju jesti travu, sieno i mekinje? Koga traži tele? O kom živi kadšto ciela porodica? Za kim ide kravar? Knjige: Što sadržaje u sebi liepih stvarih? Čega ima mnogo u knjižari? Čemu valja da je učenik privržen? Što treba čuvati? U čem ima puno nauka? S čim se marljiv učenik nerado razstaje?

Digitized by Google

§. 14. Miena = sklon.

Samostavnici mienjaju se trojako; imaju dakle tri svoje miene, t. j. tri sklona.

1. *Samostavnici mužkoga roda,* (osim onih, što izlaze u 1. padežu na *a* te su ženske naravi) *pak oni srednjega, primaju u 2. padežu nastavak* **a** *i spadaju u I.vu mienu.* N. pr. Jelen, vuk, muž, nož, Marko, Stanko; polje, selo, sunce itd.

2. *Samostavnici ženskoga roda, imajući u 1. padežu* **a**, *nemanje mužkoga roda na* **a, e, o**, *imaju li 2. padež na* **e**, *spadaju na II. mienu.* N. pr. žena, sestra, ruka, glava; sluga, vojvoda; Dane, Ráde, Cvijo itd. (Velimo: bio sam kod Dane, Rade; nu i ovako: kod Daneta, Radeta.)

3. *Samostavnici ženskoga roda, koji se okončaju u 1. padežu bud kojom suglasicom, dobivaju u 2. padežu nastavak* **i** *te spadaju na III. sklon.* N. pr. krv, peć, kost, pjesan, strôš, hrž, raž, pùt itd.

Motreć samostavnik, valja znati 1. kojega su roda; 2. kojega broja; 3. u kom je padežu; 4. u kom je sklonu; 5. ako je srednji i mužki, okanča li se na tvrdu ili mehku suglasieu; 5. znači li živu ili neživu stvar.

(Jer se već do sada učenici znaju pitati za svaki padež, to će lasno i prije, nego jim se pokažu tvorke za svaki padež pojedinih sklonah, podpunoma odgovoriti na svako ovo pitanje.)

Jednina.

	I. sklon		II. sk.	III. sk.
	muž.		žen.	žen.
1. padež	Jelen	selo	žena	râž
2. „	— a	— a	— e	— i
3. „	— u	— u	— i	— i
4. „	— a	— o	— u	raž
5. „	— e	— o	— o	— i
6. „	— u	— u	— i	— i
7. „	—om	— om	— om	— i,ju,jom

Digitized by Google

Množina.

	I. sklon muž.		II. sk. žen.	III. sk. žen.
1. padež	Jeleni	sela	žene	râži
2. „	—â(h)	— â(h)	— â(h)	— ih, ij
3. „	— om	— am	— am	— im
4. „	— e	— a	— e	— i
5. „	— i	— a	— e	— i
6. „	— ih	— ih	— ah	— ih
7. „	— î	— î	— ami	— mi

Ima padežah jednakoga okončanja. Tako I. U sva tri sklona u jednini jesu 3. i 6. p. jednaki. II. Imena srednjega roda imaju iste tvorke u 1., 4. i 5. padežu u jednini i množini. III. Imena ženskoga roda imaju u množini 1., 4. i 5. padež jednako.

Zadaće.

166. Napišite 5. samost. mužkih tvrda okančanja, 5 mehka; po 5 srednjih, imajućih na kraju *o* pak *e*; po 5 ženskih, što imaju u 1. padežu *a* pak ma koju suglasicu! (N. pr. stol, nož, oko, sunce, noga, milost.)

167. Sklanjajte jih ustmeno a od svake vrsti po jedan pismeno!

168. Napišite sljedeće rieči u 2. padežu ali u stavku! Poslanik, kovač, Anka, koljeno, Mojsija, vojvoda, tele, pile, kokoš, svećenik, kuća, ogledalo!

169. Upotriebite ove rieči u 5. padežu u stavcih i zabilježite *preglašivanje:* vojak, drug, Sveti Duh, Bog, učenik, kruh, zanatnik, Sveti Rok, djak, knez, požežanac, podravac, vitez, mjesec.

170. Upotriebite iste rieči u 1. pad. množine!

171. Izpišite sve samostavnike iz ovih stavkah i označite jim spol, broj, padež i sklon! Sava, potok naše domovine dieli na jugu Tursku od našega carstva. O kojem čovjeku dobri ljudi samo liepe stvari pripoviedaju, veli se, da je na dobru glasu U laži su kratke noge i plitko dno. U Štajerskoj jesu sa svake strane druma od gradovah do selah posadjeni redovi voćakah. Od svinjah imamo meso i mast.

Digitized by Google

Izradba.

Sava · · · jest Samost. Vlast. i. Ž. sp. Jdb. 1. pad. 2. skl.
potok · · · „ Samost. Obć. i. M. sp. Jdb. 1. pad. 1. skl.
domovine „ Samost. Obć. i. Ž. sp. Jdb. 2. pad. 2. skl.
jugu · · · „ Samost. Obć. i. M. sp. Jdb. 6. pad. 1. skl.
Tursku · · „ Samost. Vl. i. Ž. sp. Jdb. 4. pad. 2. skl.
carstva · · „ Samost. Obć. i. Sr. sp. Jdb. 2. pad. 1. skl.
i t. d.

§. Razlike i iznimke sklanjanja.

1. p. Jelen	prst	nož	znanje
2. p. Jelena	prsta	noža	znanja
3. p. Jelenu	prstu	nožu	znanju
4. p. Jelen*a*	*prst*	*nož*	znanje
5. p. Jelene!	prst*e*!	nož*u*!	znanje!
6. p. Jelenu	prstu	nožu	znanju
7. p. Jelen*om*	prst*om*	nož*em*	znanj*em*

Razlike u sklanjanju i u pojedinih sklonih jesu ove:

1. Neživućim samostavnikom mužkim jest 4. pad. kao i 1.; samo živući dobivaju *a.*

2. Samostavnici mužki mekane konačne suglasice imadu u 5. padežu „*u*“ (a ne „*e*“) i u 7. dobivaju kao i srednji sa „*e*“ koncovku **em** (a ne *om*).

Iznimke od pravilah o sklonitbi:

1. *Imena mlade životinje na „e“* primaju u svih padežih jednine počam od 2. slovo *t* n. pr, pile, pileta, piletu; žriebe, ždrebetom. U množini dobivaju tvorku *âd*, te se mienjaju po III. sklonu. N. pr. pilâd, piladi, piladju itd.

2. Rieči na ac, ar, am, at, itd. izbacuju ono *a* u 2. padežu. N. pr. znànac — znanca, vjètar — vjetra, pàlac — palca, pétak — petka, pàs — psa itd.

U ovih slučajih prva slovka treba da bude naglašena i dulja od druge. Ako li je druga slovka dulja, onda se neizbacuje *a.* N. pr. Pètâk — petáka; bèdâk — bedàka, pâs — pâsa; tèžâk — težáka; lèžâk — ležáka itd.

Nadjite što više primjerah, gdje se rečeno *a* izbacuje!

3. Imena mjestna ljudih na **in,** *odbacuju ono* **n** *u množini* n. pr.

Digitized by Google

Osječanin, Požežanin, Zadranin imaju množinu: Osječani, Požežani, Zadrani.

4. Njeki samostavnici srednjega roda primaju pred tvorkami ostalih padežah suglasicu **n**, n. pr. sjeme, teme, rame imaju: sjemena, ramena, tjemena.

(U staroj davnini govorilo se zaista: sjemeno, rameno, tjemeno, vimeno, plemeno, košto se i danas pridržala rieč: *Koljeno.* Prema onim riečim imali bismo reći: 1. p. kolje; 2. p. koljena itd.)

172. Prepišite ove stavke izpravljajuć pogriešne padeže!

Drvar je podsjekao hrasta sjekirum. Žedan nepije vino već vodu. Petar si kupio za groš sol. Tko ti je dao ovoga liepoga noža? Želim ti dobroga jutra. Sirotici je pomoženo i jednim grošom. Djeca neka se nikada neigraju s iglum ili s nožom. Za gorama jesu opet gore. Nožima režemo, sjekirama siečemo a žlicom grabimo i kušemo. Mnogima ljudima nije po ćudi, što se po selima sve to više školah ustrojiva. Pas trči za kokošjum. U mnogima zemljama ima još te i danas mnogo močvarah, barah i lokvicah. Čovjek, moli se bogu pak posluj! Majka! zub me boli.

173. Izpravite nepravilnost u ovih stavcih!

Mačka trči za mišom. Otac mi je kupio šešira. Na kućama je kućni broj. Učitelj nije zadovoljan sa svima djacima. Mila dječico, pogledajte hrasta, kako je sirok i granat! Sestrica, podaj mi ono klubašce, što je pod posteljum! Ivica! koliko ti je godinah? Trgovac trguje s barvum i mastjum. S raža pravi se kruh.

Jošte nješta.

Ako se nagomila više suglasah nego dva u riečih mužkoga roda, onda se ono **a** *neizbacuje, neponiče* n. pr. Dimnjak, oblak, balvan itd. nemogu imati: dimnjka, oblka, balvna, već: dimnjaka, oblaka, balvana.

Samostavnici ženski, izlazeći na **ica**, tvore 5ti p. *jed. na* **e** *a ne na* **o**. N. pr. Dušica, Ružica, Jelica imaju 5ti p. Dušice, Ružice! Jelice!

Samostavnici ženski, izlazeći na **st**, košto: kost, milost, radost, itd. *prave 7. padež jednine tako, da se* **s** *preglasi u* **š** *a* **t** *u* **ć** *pak*

Digitized by Google

jim se onda doda tvorka **u** *ili* **om.** Tako: *košću, milošću, radošću. Uzme li se tvorka* **i,** onda ostanu *st* nepromienjene.

(Prema tomu, nalazi li se učitelj medju Kajkavci, Štokavci ili Čakavci, treba da se ponajprije dobro prouči jezik onoga puka pak zle forme triebe a zamjenjuju valjanimi i pravilnimi.)

Tamostavnik dân mienja se ovako:

Jednina.	*Množina,*
1. dan	1. dáni, dnevi, dni.
2. dána, dne, dneva.	2. dânâ (h), dnêvâ (h).
3. danu, dnevu	3. dánom, dnèvom.
4. dân.	4. dane, dnève.
6. dáne, dánu, dnève.	5. dáni, dnevi, dni.
6. dánu, dnévu, dnèvi.	6. dánih, dnevih
7. dánom, danjom, danju, dnom, dnèvom, dnevlju.	7. dáni, dnevi.

Brat, gospodin, vlastelin, diete.

Ova 4 samostavnika imaju svoju množinu po drugom sklonn uz tvorku **a;** dakle: *braća, gospoda, vlastela, djeca,* Njihova dakle množina dobiva tvorke II. sklona jednine.

Čovjek

sklanja se u množini ovako: ljudi, ljudih = ljudij, ljudem, ljude, ljudi, ljudih, ljudmi.

Mati, kći.

Pravi osnov ovim riečim jest: *mater, kćer;* nu u govoru se sada nahodi u I. padežu krnj. *Kći* jest u I. padežu, svi ostali na temelju osnova *kćer — i* uzimlju pravilno tvorke IIIga sklona.

Digitized by Google

Broj 7. U Zagrebu, 1. Svibnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Bistvovanje božje.

(Francezki napisa Massilon.)

Pak treba li zbilja kakovih iztraživanja i opasnih razmatranja da se uvjerimo, da jest bog? — Za to nam netreba drugê, van samo pogledati divòtu neba: njegove bezkonačne i neizmjerne prostorije; ogromna ona sjajuća se tjelesa, što-no tako pravilno i toli veličanstveno kôlaju iznad naših glava i prema kojim naša zemlja izčezava kano nespetljiv prašak, — sve to jest djelo njegoviju rûkû!

Divnih li divótâ! Tko-no reče suncu?: Budi, stvori se s ničesa, pomoli se i budi gospodar danu! — A mjesecu: Budi i ti, pak sjaj noći! Tko načini i put opredieli onoj množini zviezdâ, što toli razsipno krase zvjezdište a kojih opet svaka jest ogromno sunce, namienjeno tomu, da opet razsvjetljuje novu njeku vrst svietôvâ? Tko je onaj graditelj, kojega svemožnost izobrè i stvori ova čudesa, nad kojimi sva uznositost ljudskoga umlja, pravo reći zablenuta izčezava? Tko li drugi, ako ne vladajući stvoritelj svemira?! Je li moguće, da se sve to pripetce, slučajno, sâmo i s ničesa zametnulo i stvorilo? A zar bi i s[illegible] bezbožnjak u svom sdvojenju svu onu svemogućnost pripisao možda *„ničemu“* te nijekao *onoga*, koji sbilja prouzroči *sve*, koji *bistvuje*, koji *jest?*

I najdivlji narodi valjano razumiju niemu jeziku zviežđja. Bog je učvrstio zviezde iznad naših glava kano nebeske glasnike,

Digitized by Google

koji neprestaju navješćivati svemiru svukoliku njegovu veličinu i velemožje: — njihovo veličanstveno mučanje i tišina govori jezikom svih ljudij i svih narodâ; — glas njegov čuje se po čitavoj zemlji, gdjegod ima na njoj stanovnîkâ. Proleti-der sve krajeve svieta, projuri sve plodne i bujne te dopri u najpustije i najukočenije predjele: to nenadješ niti mjestanca u čitavu svietu, gdje bi se dala sakriti, zatajati ili zanijekati sjajnost one moći, što se bljeska i žari u svjetlećih krugljetinah, koje krase zvjezdište!

Eno nam prve knjige, što ju pokazao ljudem sam bog naročito za to, da se s nje uči koljeno ljudsko poznavati bistvovanje njegovo; s ove knjige naučiše se ponajprije, što jim bog naumio obznaniti o svojoj bezkonačnoj savršenosti; — motreć ove veličanstvene predmete osjetiše u sebi, da su jih prešiknula divna čuvstva, strahopočitanje njeko i obožavanje, i bacivši se na koljena nice: moljahu se i klanjahu svemožnomu stvoritelju koji-no jih tako razgovjetno naučio razumjeti: šta duguju njegovoj uzvišenoj veličanstvenosti. S divne sgrade neba i čitavoga svemira naučiše se mnogo i dòvolje.

Ovaj čisti i prosti zakon predavao se kano amánet rodu i koljenu: ali, u zao čas, ova dragocjena zaostavština pokvarila se kratkim časom u potomstvu. Jer, mjesto da veliča i slavi krasotu i sjajnost djélâ božjih: začelo se ovim klanjati; zviezde, što-no imaju samo navješćivati slavu božju: postadoše jim za čas i bogovi sámi. Jadnjaci i nesretnjaci — stadoše prositi i moliti, stadoše se u pravu smislu klanjati i suncu i mjesecu i cielomu tomu nebeskomu pûku zviezdâ nemisleć, neznajuć a ni s daleka neslutеć: da jih čitav niti nečuje a kamo li uslišati može!

S krasote, divote i veličanstva djélâ božjih zaboraviše jadnî: *šta duguju stvoritelju svojemu?!* M. F—va.

Nješto samo o slovnici u naših pučkih učionâ.

Slovnica je sigurno najtežji predmet pučke učione, nu samo onda, ako ju učitelj svojoj dječici neshodno i nespretno predaje, t. j. ako ju samo muči i trši golim i neprestanim pametovanjem suhoparnih i bezkoristnih pravilâ. Dosta je jošte ljudij, koji niti

Digitized by Google

neznaju, što se ima postići učenjem hrvatskoga jezika, niti znadu, kolik mu je djelokrug u pučkoj učioni, a možda ima i učiteljâ, koji si nebi dali izbiti iz glave, da je učenje pustih pravilâ slovnice po duh dječji ubitačan. — Naprotiv, ipak sam osvjedočen, da je većina učitelja domovine naše priznala to, da znanje jezika nesastoji u brzom mekaničnom sklanjanju i sprezanju. — Zato i sliepac već mora shvatiti i priznati, da je pametovanje umno sastavljenih pravilâ i iznimakâ prava muka za djecu, te da jih nisu, te nisu kadra shvatiti.

Želi li pako učitelj, da zadovolji svojoj dužnosti, želi li djeci bar olahkotiti pretežko joj naprćeno breme, to mu je žrtvovati mnogo vremena i težka truda. — Nisam dugo učiteljem, pa sam ipak dovoljno izkusio težkoću toga predmeta. Laćao sam se i prerazličitih za taj predmet napisanih knjigâ. Ali uzalud, jer sam najposlje uvidjeo, da mi bez vlastita promišljanja nejma uspješna posla, te se radi toga pred dječicu niti stupiti usudio nisam, dok si ovako predavanje ponajprije sam valjano pretresao i pobilježio nisam.

Ništa bo nehasni izmučiti sebe i djecu, a nedokučiti cilja. Izmedju ostalih pomoćnih knjigâ moglo bi se našemu učiteljstvu preporučiti vrlo djelo Bachmanovo. *) — Nu premda je to djelo vrlo praktično sastavljeno, to se ipak usudjujem svakomu svjetovati, da se ga nebi sliepo držao, jer je u njem dosta toga, što se neće dati našoj slovnici prilagoditi. — Sljedeće predavanje šaljem Vam s molbom, da ga priobćite u „Napredku“; ako Vam prostor lista dopušća:

Pojam o pridavniku.

Već se u I.om razredu upoznavaju djeca s pridavnikom, dočim kod zorne obuke nabrajaju vlastitosti stvarij. Nu za onda jim se jošte nesmije kazati, da se takve rieči zovu pridavnici. Istom u drugom razredu imadu se djeca pobolje upoznati s pridavnim imenom i njegovimi svojstvî, i to ponajviše u primjerih, čuvajuć se

*) Može se dobiti u Pragu kod knjigara Dragutina Reicheneckera. — Polag toga djela, ako se nevaram, priredjivao je i g. Klaić svoje dvie razprave u ovogodišnjem „Napredku“. — Gledaj 1. i 2. br. Op. dop.

Digitized by Google

osobito zakučastih i zamršenih pravilâ. — To se zatim u trećem i četvrtom razredu razgrani, te se djeci pojam i poraba pridavnikâ sasvim podpuno usavrši.

Ja si obično načinim jedno predavanje za sve razrede, kako će se svaki moći osvjedočiti. S toga imam li predavati u drugom razredu, to uzimam samo ono, što se u tom razredu smije uzeti, i izpušćam sve ono, što treba pričuvati za djecu, kada budu u višjem razredu. Ovo je moj pokus o pridavniku:

Drago djeco! već ste mi se naučila dosta toga o stvarnom imenu, ili tako zvanom samostavniku. — Kada mi se godj prohtjelo, nabrojiste mi jih silu božju, i uviek me obradovaste svojimi liepimi odgovori. A i isti Gjuka, koji mnogo težje od vas ostalih shvaća, znade jih, kad uzhtijem, dosta kazati. Nu ded, Gjuro, kaži nam brzo jedno stvarno ime. — K u ć a. — Deder mi sada kaži: kakova je kuća? — Biela. — Na to se digne mali Ante veleć: „E gospodine učitelju, ja sam vidio i žutu kuću.“ Pravo imaš, dragi Ante, da može kuća i žuta biti, ali ima osim toga zelenih i crvenkastih kuća, ako su slučajno takovom bojom bojadisane. Pazite dobro sada, draga dječice! Jer sam vam naumio pripoviedati nješta liepa o kući ili bolje reći o kućah moga kuma. — Slušajte mirno: „On vam ima dvie kuće jednu uz drugu. Ja znam, da ste je već stoputah svi vidjeli, zato me ni neće mnogo truda stati, da vam je opišem, a tu i tamo ćete mi i vi pomoći. — Onu jednu je istom lani dogotovio, ona druga je već odavna na onom istom mjestu a sagradio ju njegov djed.

Taj moj susjed običaje uviek kazati, ja imam dvie kuće, jednu — na to mu se mali Slavko uteče u rieč pa kaže: i ja sam ga već čuo, on kaže „jednu n o v u, a drugu s t a r u.“ — Pravo si kazao, Slavko! Ali ded nam pogodi, koje nam ovdje rieči pokazuju, kakove su one dvie kuće? — Rieči: n o v a i s t a r a. Deder mi prispodobi: kakova je nova kuća prema staroj, jesu li jednake? — Nisu: nova je velika, a s t a r a je m a l a, nova je l i e p a a s t a r a je g r d a, nova je č v r s t a, a stara je s l a b a, nova je č i s t a i crveno bojadisana, a stara je sva z a m a z a n a i o d r p a n a, nova je z i d a n a, a stara je d r v e n a,

Digitized by Google

nova je široka i prostrana, a stara je tiesna i uzka, a da se prodaju, nova bi bila skupa, a stara jeftina.*)

Dobro je, ti si sasvim točno opisao te dvie kuće. — Ivane, deder ti još jednom opetuj i izbroj sve one rieči, koje nam pokazuju kakove su te dvie kuće. — (On to čini.) Dajte sada svi u jedan glas!

Slušajte djeco! Sama ste već kazala, da nam ove rieči pokazuju, kakove su ove dvie kuće. Ali kaži mi Martine, kakovo je cvieće, kakovo je lišće, zatim ti drugi: kakov bi morao biti svaki učenik itd.

Slušaj sada: — Ovo su rieči, koje nam pokazuju, kakove su dotične osobe ili stvari, a rieči, koje nam pokazuju, kakove su osobe ili stvari, zovu se pridavnici i pridavaju se samostavnikom. Kaži to Mijate, kaži ti drugi. Kažite svi složno za Antunom itd.

Navedite mi sada stvarij, predmêta, koje su velike, visoke, malene, nizke itd., zatim koje su crvene, žute, biele itd.! (Sliede mnogobrojna vježbanja.) Kakova je krv? — crvena — kavovo je mlieko? — bielo — kakvo je staklo? — prozirno — kakov je med? — sladak — A kakov je ocat? — ljut — (Pazite dobro, kako sam vas do sada pitao, jer ću vas sada drugčije!) Deder mi ti Milane kaži, s česa je klup? — S drva. — A kako bi ti to inače ljepše i kraće mogao kazati? — Moglo bi se takodjer kazati i klup je drvena. — Slušajte i pazite dobro! — Najprije sam vas uviek pitao, kakove su stvari, i vi ste mi dobro odgovarali, ali sada vas pitam, da mi kažete „s česa su stvari?“ — I ovo i ono su pridavnici, ali oni nam pokazuju, kakove su stvari, a ovi s česa su stvari. — Deder nam kaži Franjo, s česa je naša školska peć? — Ona je gvozdena.**) — A tvoja kod kuće? — Zemljena. — Nabroji nam mnogo takovih pridavnikâ, koji nam pokažuju s česa su stvari? — Kožnat, kamenit, zlatan, srebren, staklen, mjeden, bakren, koštan, vunen itd. Do sada se upoznasmo s dvjema vrstima pridavnikâ i to s onimi, koji nam pokazuju, kakove su stvari, i s onimi, koji nam pokazuju, s česa su stvari,

*) Osvjedočia sam se, da se ovakovim prispodabljanjem dobar uspjeh postići može. Op. dop.

**) Jest s gvoždja; nu ljepše se veli: jest gvozdena. Op. dop.

Digitized by Google

a sada prelazim još na jednu i to posljednju vrst: Ivane, čija je to knjiga? = Martinova. — Čija je ono crkva Martine? — Samostanska. — A ona tamo druga? Pravoslavna. — A ona treća? — Ona je izraelićanska ili žudijska. — Rieči: Martinova, samostanska, pravoslavna i žudijska pokazuju nam čije su stvari, to jest tko jih posjeduje ili komu pripadaju. Kaži mi više takovih pridavnikâ, Josipe! — Kaži ti drugi, kaži ti treći itd. Otvorite čitanke, pa mi u štivu *) razlučite sve pridavnike i odmah opredielite u koju izmedju gori navedenih vrstij zpadaju. — Gledajte djeco! U našem, premda malenom, mjestancu ima dosta ljudij, koji se već odavna našim bielim hljebom pitaju, ali se stide učiti naš mili i blagozvučni jezik, te se samo u velikoj nuždi njim služe, nu i onda ga obično zlo govore. — Zato sam već češće čuo govoriti ovako: „Ovo ti je dobra čovjek i pošten duša.“ Nu Franjo, je li to dobro? — Dà, kako bi ti kazao? — Moralo bi se reći: „Ovo ti dobar čovjek i poštena duša.“ Sada mi kaži, kojega je spola čovjek? — Mužkoga. — U kojem broju i padežu stoji? — U prvom padežu jednobroja. — A je li dobro u mužkom spolu? Nije. —

Pamtite dobro! Budući da je čovjek mužkoga spola, to mora i pridavnik mu dobar, dobra, dobro, stajati u mužkom spolu, da se sa samostavnikom slaže, jer jedno pravilo glasi:

Pridavnik se mora slagati sa svojim samostavnikom u spolu, broju i padežu.

Kaži to Slavko, kaži ti Franjo! kažite svi zajedno za Antunom itd. (Sliede mnogobrojna vježbanja.)

Ako dobro primite ovaj moj prvi didaktički pokus, što ga šaljem u javnost, — pisat ću Vam i dalje o pridavniku. **)

S. Basariček.

---

*) Nedržim za shodno učitelju opredjeljivati i isto štivo na temelju, kojega ima predavati, Neka si bar svaki toliko vremena i truda posveti svojemu zvanju, da si sam shodno štivo uzmogne naći. Drugdje se bori za slobodu u izboru knjigah: jedino da mi ostanemo toliko slabi i tako malosvjestni, te si nebudemo znali ili mogli izabrati potrebitih štiva. Op. dop.

**) Košto vidite, drage volje. Samo nastojte, da budete što kraći i unapried, jer nemislimo, da ima učiteljah, koji nebi znali i sami pogoditi: sbori li to učitelj ili odgovara li mu učenik. Samo stvar dobro obrazložiti i što više primjerah! (Uredničtvo.)

Digitized by Google

Napametno računanje.

Nije važnijega niti običnijega predmeta po čovječanski život, što je računstvo, naročito pako napametno; s toga upravo nebudi učitelja u pučkoj učioni, koj nebi ponajveću svoju brigu uložio u računstvo tim većma, što je računanje vječno slaganje, prispodabljanje, razdjeljivanje, mozganje; što se njim jedino jača pamet, oštri um; njim se dovijamo čistih zaključakah i živih istinah. Dopustite mi, da nam mili naš „Napredak“ raznese medju sudrugove naše i moj način postupanja u toj struci.*) Evo primjera!

*Njetko dodje u dućan, da si kupi platna. Trgovac mu ponudi dènju.***) od 50 riefih a zacieni ju na 18 for. Kupac ima novacah samo za 35 riefih, pita se: koliko ima u sebe novacah?*

Učenik ponavlja zadaću a učitelj začne ju razglabati. Pazite! Recimo, 50 riefih vriedi samo 1 for. — po što bi bio onda 1 rief? Svi odgovore: po 2 novčića. Kako to?

Učenik. Forint ima 100 novčićah. Da je 100 riefih za 1 for. t. j. 100 novč. to bi bio rief za stotinu forinte t. j. za novčić; nu imamo 50 riefih, to bude rief za petdesetinu a petdesetina od 100 n. jesu 2 novčića; dakle, da 50 riefih vriedi 1 fr., to bi bio rief za 2 novčića.

Dobro! Ali 50 riefih zacienio je trgovac na 18 for.: pošto bude sada rief?

Učenik. Ciena li je 50im riefom 18 for. to se hoće za 1 rief 18 putih po 2 novč. t. j. 36 novčićah.

Učitelj. znademo li, po što je rief, sadahne saznamo, po što bude 35 riefah. To si izračunamo dvojako.

A.

Da je rief za novčić, za 35 riefah dao bih 35 novčićah, što se inače izriče: 3 desetice i pol. (Pol desetice pridržimo si u pamjeti.) Nu, jerbo je rief za 36 novčićah, to ću dati za 35 riefah 36 × 3 = 108 deseticah i $^{36}/_{2}$ t. j. 18 cielih deseticah.

---

*) Drage volje a to tim radje, što nam dolazi radnja s vojničke Hrvatske, koja se začela prekrasno pomaljati na obzorju pučke radinosti. Povjerivajte se „Napredku“, u kom imate čistoga si i neuplašivoga prijatelja! (Ured.)

**) Dénja — e = dénjak — nka = bala nječesa n. pr. platna, duhana, papira itd. posve su poznate u Sriemu. (Ured.)

Digitized by Google

108 + 18 deseticah = 126 deseticah = 12 fr. 60 novč. Dakle, kupac je imao u sebe novacah 12 fr. 60 novčićah.

B.

Ako 1 rief stoji 36 novč., pošto bude 35 riefih.

36 novčićah čini 3 desetice i 6 novčićah. — Uzmimo desetice!

35 × 3 = 105 deseticah t j. . . 10 fr. 50 n.

35 rief. × 6 n. = 210 novč. t. j. 2 „ 10 „

Svega: 12 fr. 60 n.

(Razumieva se, da svaku takovu zadaću mora što više učenikah razložno i pravilno razluštiti a istu odrasliji i vještiji peru, takodjer potanko pismeno zabilježiti.)

Franjo Pejčić,
učitelj u N. Sisku.

Oblaci.

(Konac.)

Nastaje nadalje pitanje, kako biva, da kapljice, s kojih oblak sastoji, gore u zraku ostaju, a nepadnu na zemlju, poput ostalih tjelesa. Tomu ima više uzrôka. Najprije ima medju kapljicami i zrakom njeka privislost (adhaesio), uslied koje kapljica isto tako na onoj čestici zraka, koja joj je najbližje, visi, kao što visi crnilo na peru, kada ga čovjek û-nj umoči i opet izvuče.

Nadalje, ove su kapljice radi svoje vrlo malene težine upravo takove, kao pepeo ili druga vrlo lagana tjelesa, koja često po milje daleko lete prije nego na zemlju padnu. Ne manje doprinaša lebdenju oblâka u zraku i to, što sa zemaljske površine uviek u zrak topli slapovi sukljaju, uslied čega se ne samo osujećuje padanje oblâka, nego ga ovi često još više gore natjeraju. Napokon je lebdjenje oblâka kadkada sbilja samo prividno, te kapljice iz kojih oblak sastoji, padaju zaista dolje, ali se u nižjih, toplijih vrstah zraka opet u nevidljive pare pretvaraju, dočim se gore neprestano nove kapljice stvaraju i oblak opet popunjivaju.

Dodje li oblak u njeku vrstu zraka, koja još nije parami zasićena, to se raztvore kapljice u svoje prvobitno stanje najme u paru, a oblaka nestane. Slije li se pako više kapljica u jednu, to postaju kapljice krupnije i težje te pritisnu oblak nižje.

Digitized by Google

Svaki je vjetrić kadar oblake u gibanje staviti, odkle i dolazi vječita miena njihovih likova.

Gibanje oblâka vjetrom često je uzrokom, da se i onako na blizu stojeće kapljice još većma približe te da jih se više u jedno spoji: odkle i bivaju one velike kapi, koje, čim vjetra a s njim i njihove zaprieke nestane, s oblaka padnu.

Magla ili oblak nastupe onda razpružívost a gustoća parâ onaj stupanj prodju, koj bi za nje po sada vladajućoj toplini najveći biti mogao. Ovaj prestupak najvećega stupnja gustoće i razpružívosti može različite uzroke imati. Može amo spadati neprestano izparivanje zemaljske površine; jer ako uslied ovoga izparivanja neprestano nove pare k onim, koje su već u zraku, dolaze, to je posve naravski da gustoća ovih posliednih rasti mora. Ali isto tako može postići velika gustoća umanjenjem temperature, kao što to svatko kod paljenja rakije vidjeti može, gdje se takodjer pare, koje su nastale u kotlu, pod kim se loži, u drugoj posudi, gdje je toplina vrlo malena ili, rek bi nikakova, u kapljice čiste rakije pretvaraju. Napokon povèća se gustoća u zraku nalazećih se para svaki put onda, kad je zrak od nejednake gustoće i vlage amo tamo koleba.

Svi ovi pojavi mogu su vrlo liepo na posudi, u kojoj njeka tekućina kipi ili na dimnjaku kakova parostroja ili željeznice protumačiti.

Nad posudom, u kojoj kakova tekučina n. pr. voda kipi, zasiti se zrak na skoro parami; svaka poslje toga dolazeća množ para mora dakle njegovu gustoću do najvećega stupnja povisiti i tako vidimo do skora, kako se nad posudom oblak diže. Još više gore nad posudom izčezne taj oblak, jer ovdje pare u vrstu zraka dodju, koja još nije slapovi zasićena, te jih s toga još više primiti može. Ako je vrieme vlažno, to ćemo taj oblak još u znatnoj visini nad posudom opaziti, te za takovih dana napunjuju željeznice zrak skoro pravimi oblaci, koji se često vrlo daleko nad poljanami protežu, tę kad sunce sijne upravo jezgrovitu sjenu od sebe odbacuju. Mi imamo dakle tu prekrasan primjer, kako oblaci uslied umanjenja topline postaju, daje nam izkustvo, da naš dah ili huk (der Hauch), koj u sebi mnogo slapova od velike topline sadržava, kad iz ustiju za mrzlih dana izadje, takodjer oblačić stvara.

Digitized by Google

Takodjer vidimo u zimi, ako otvorimo vrata tople sobe, da se načini oblak.

Svi ovi pojavi nalaze se u prirodi u veliku.

Gdje nejma pare, tu nemože ni oblak nastati n. pr. nad afrikanskimi pustarami. Na takovih mjestih dižu se tek suhe, jako razvrućene pare, koje ne samo da se nemogu u kapljice pretvoriti, nego se i oni oblaci, koje vjetar nad ona mjesta donese, u prvobitno njihovo stanje, naime u pare, pretvaraju. Jesu li pako pare, koje se uzdižu od velike gustoće, to će se one, čim u hladniju vrstu zraka dodju, odmah u oblake pretvoriti, koji će, osobito u ljetu, za njekoliko časova cieli nebokrug zastrieti. Ako je dahokrug jako slapovi zasićen i jutarnja se magla digne, to se gornje pare tim još većma umnože — a mi možemo slobodno kišu očekivati. Padne li usuprot jutarnja magla na zemlju, to se tim gustoća gornjih para umanji — a mi se nadajmo slobodno liepû danu.

Duhne li u ljetu, kad se pare od velike temperature u dahokrugu nalaze, iznenada sjever ili sjevero-iztočnjak, to se pare sgustnu, te padnu u slici kiše. Isto biva u jeseni ili zimi, ako na jedanput jug ili jugo-zapadnjak, zasićen slapovi, u mrzle krajeve dopršì.

Odtuda možemo lahko vidjeti čemu su oblaci. Oni natapaju naša polja blagom kišicom, bez koje bi kao u kakovoj pustini živjeti ili pače od glada umrieti morali. Ujedno služe nam biednim ljudem za daždnik i plašt. Ljeti brane nas od vrućih sunčanih trakova, u zimi pako nepuštaju prolazeću iz zemlje toplinu, da se po neizmjernom dahokrugu razpline; s čega i jesu vedre noći najhladnije.

Visinu oblaka vrlo je težko označiti; ali su nam ipak učenjaci, kao Humboldt i Kämtz o tom nješto ostavili. Po ovih nalaze se samo najlaglji, bieli oblaci (Federwolken) u visini od jedne milje; njihova srednja daljina da je od prilike 20.000 stopa; a crni oblaci da su izmedju 1500 i 5000 stopa visoko.

Oblaci dobivaju boju od svoga položaja prama suncu i prama motriocu, kao i od svoje gustoće. Ako je ova posliednja velika to zastiru sunce i pričine nam se crni, dočim su redji oblaci nješto prozračni i bjelkasti.

Rikardo F—ić.

Digitized by Google

Opica.

(Francezki napisà Fenelon.)

Umre jednom stara, zlobna opica a sjena joj oli pàra sidje u tamno prebivalište Plutonovo, moleć ga, neka joj dopusti, da se povrati medju živuće. Pluton odluči, da se smjesti u tielo troma i stara osla, u kom bi izgubila naravnu svoju okretnost, živahnost i zlobnost. Ali moja ti opica zače iznovice sbijati svoje ludorije i lakrdije u toj mjeri, da se morao i sam podzemaljski kralj nasmjehnuti; s toga joj dopusti, da si izabere sama nov stalež. Zamoli dakle, da uzmogne uljesti u papigu. Ovako ću barem — mišljaše — pridržati si barem nješta sličnosti s čovjekom, kojega sam toli dugo pačinjala. — Bivši opicom kretah se kao što se i čovjek a papigom — razgovarati ću se s njim vele ugodno.

Istom što je začela opičja para vršiti svoj zanat, eto ti i kupca, u osobi njeke brbutljive bezposlice. Za čas joj omili papiga toli, te joj postade pravim mezimčetom a smjesti ju u liepu krljetku. Danci prolažahu a papiga življaše milo i ugodno razgovarajuć se neprestano sa svojom starom ševeljajkom, koja nebijaše ni za dlaku razumnija od nje. S novom svojom sposobnošću i vještinom — da ogluši čitav sviet, spajala bi kadikada po koju od prijašnjega svojega zanata. S toga stade smiešno zaokretati, ceriti se i cmokati kljunom, krilima titrati i ljepurkati na sto raznih načinah te drapulje si raztezati i sklapati poput opice. Starica bi si svakim časkom potražila naočala, da ju što bolje motri a motreć da se joj divi; ali, jaoh si ga jadnoj!: poogluhula je već, te neshvaća valjano svojega ljubimca svake riečce, u kojih nalazijaše duha i mudrosti više, nego u kom drugom. Razmažena papiga postade već i nesnosnom klepetušom te konačno i poludi. Začela se sada u svojem kavezu mahnito bacati i koprcati a pijuckajuć s gazdaricom si i vinca toli oslabi, da je i poginula.

Evo ti je opet sada pred Plutonom, koj ju naumio poslati u ribu, da posvema oniemi. Nu opica je opica: svojim prenavljanjem i previjanjem predobila je kralja sjenah, koji joj dopusti, da unidje u tielo čovječje. Ali istom što bijaše moćni Pluton izrekao ovu odluku, malko se kao zastidjeo te primjetne: da nesmie u tielo kriepostna i mudra čovjeka, već u ono ništetna brbljavca i

Digitized by Google

klevetnika, koji laže i ogovara, koji se neprestano bâha i hvasta, simo tamo smiešno uzvija i prenavija, svakomu se porugiva, svaku i najučeniju besjedu pretrgne, svakomu u rieč skoči a sam niti jedne neizusti mudrê, veće vazda surovu i neotesanu.

U ovoj novoj slici i prilici prepczna ga Merkur te ga posmješno nagovori: „Aj! aj! tà poznam te, nesrećo! Ti si sastavljen s opice i papige, što ju jednom vidjeh. Da ti se oduzme kretanje tvoje, da te tko liši riečih, što si se jih naučio na izust: migom si izčeznuo.

„S okretne opice i valjane papige neda se lje ništa drugo stvoriti, ako ne: *budalast i lud čovjek.*“ M. F—va.

Početno računanje.

(Dalje.)

Četiri.

I. *Motrenje.* Koliko križićah napisao sam na tabli? (Jedan.) Hoćemo li pako imati dva križića, koliko jih moram pripisati onomu jednomu? Hoćemo li imati tri križića, koliko jih moram pridati ovima dvama križićima? Narišem li sada jošte jedan križić, to budu onda na tabli četiri križića. — Koliko perah držim evo u lievoj ruci? (Tri.) Evo na stolu jošte jednoga pera, uzmem ga desnom rukom: koliko perah držim u lievoj a koliko u desnoj ruci? Ovo jedno pero pridam onima trima perima: — imam li sada u lievoj ruci tri pera? Ako su dakle ujedno tri pera pak jedno pero, tomu velimo u kratko: to su četiri pera. — Pokaži mi na desnoj ruci četiri prsta! Imenuj mi 4 djaka u prvoj klupi! Koliko nogah ima konj? Recite mi i više živinah, što imaju po 4 noge! Kako zovemo svaku živinu, imajuću 4 noge? (Četveronožac.) Imenujte mi 4 četveronožca!

Opazka. Mjeden novac četvrtica ima 4 novčića. Oka = vrč ima 4 mjerice. Vagan ima 4 četvrtinke = štrtinke. Sud piva ima 4 viedra. Svaki lagav od 4 viedra zove se četvorka. Četvrtak jest četvrti dan u tjednu. Sât ima 4 četvrti. Šta u 4 česti razdieliti, velimo i: razčetvoriti. Zimnica = groznica, što dolazi svakoga četvrtoga dana, zove se: četvrtača. Godina ima 4 svoje glavne dobe. Mjesec se dieli na 4 tjedna.

Digitized by Google

Funta ima 4 kvintića. Vol, konj u četvrtoj godini zove se: četvrtâk. Četiri su glavne strane svieta. Vrata, prozori, knjige itd. jesu četvorasti, četverokutni. Čovjek ima 4 zuba podočnjaka ili trgača.

Koliko crtah vidite na tabli? (Četiri.) Sbrišem li 4 crte: koliko jih preostane? Koliko putih 4 crte jesu na tabli? Jednom 4 koliko je? — Jurica je imao 4 jabuke a 4 je pojeo: koliko mu jih preostalo? Koliko putih 4 crte mogu od oviju 4 crta sbrisati? Koliko putih nahode se 4 crte u 4?

II. Uzporédi 4 s prijašnjimi brojevi!

a) 4 s 3ma.

(3 + 1 = X) Koliko crtah je na tabli? (Tri.) Učinim li jošte jednu: koliko jih bude? Tri novčića i jedan nov.: koliko je nov.? Tri kuće i jedna kuća: koliko je kućah? — Da vas pitam: koliko orahah i koliko jošte orahah čine 4 oraha? Kako biste na to odgovorili? (Tri oraha i jedan orah jesu 4 oraha.) Stol ima 4 noge: recite to inače! — Recite mi inimi riečmi ova: pas ima 4 noge. Voz ima 4 točka. Stol ima 4 brîda. Marko je imao tri kosture, kašnje je dobio jošte jednu: koliko jih ima sada?

Koliko je 3 i 1?

(3 + X = 4) Koliko olovakah kažem vam? (Tri.) Koliko jih moram pridati ovima trima, da uzmognete vidjeti četiri? Kako to? Za koliko godinah budu mojemu trogodišnjemu bratu 4 lieta? —

Koliko moramo pridati *trima*, da dobimo *četiri?*

(X + 1 = 4) Da mi tko dade 1 forint, imao bih 4 forinta: koliko imam forintah? Na godinu budu Jelici 4 godine: koliko je sada stara?

Kojemu broju valja pribrojiti 1, da budu 4?

(4 — 1 = X) Koliko ništicah vidite na tabli? (Četiri.) Koliko sam jih sbrisao? (Jednu). Koliko jih preostalo? Evo vam 4 pera; oduzmem li jedno: koliko jih preostane? Marica je dobila 4 jabuke, jednu je pojela: koliko jih jošte ima? Zašto? Majčica je kupila vrč octa; mjericu je u 2 dana potrošila: koliko mjericah preostalo joj jošte octa?

Digitized by Google

Koliko preostane: oduzmeš li od *četiri* — *jedan?*

(4 — X = 3) Koliko je krugljicah evo ovdje na prvoj šibki računala? (Četiri.) Koliko jih moram oduzeti, da budu samo tri? Zašto? Stanka si prištedila četvrticu; od ovih novacah darovà sirotici nješto a preostala su joj tri novčića: koliko novč. dala je sirotici? Majka je imala jučer funtu šećera a danas ga ima tri četvrti: koliko ga potrošila na kolače?

Koliko moramo oduzeti od 4, da preostanu 3?

(X — 1 = 3) Da dadem Perici orah, preostala bi mi tri oraha: koliko dakle imam orahah u žepu?

Od kojega broja treba oduzeti 1, da preostanu 3?

(Dalje sliedi.)

Dopis.

U Gradini. Naše skupštine imadu usavršivanje učiteljah u dušoslovju, u pedagogičko-didaktičkoj, prirodo- i zemljopisnoj, prirodo- i domoslovnoj, jezičnoj, te političko-školskoj i gospodarstvenoj struci promicati. Iduć za ovom svrhom opazio se je našim glasilom i u javnosti iz triju dopisa o lanjskoj učiteljskoj u Suhompolju držanoj skupštini virovitičkog okružja ne malen napredak. Uzajamno podupiranje i nadahnjivanje prosvjete izraženimi razlozi, glavna nam je ciel; gdje usuprot pedantično neobrazloženo ili pobijeno narivavanje načelah i strastnu taštinu svi odsudjujemo.

Pogriešeno je, pače i proti svrhi skupštine, neprigovoriti s razlogom nedosljednu postupku pojedinacah; pa sbilja i našao se je jedan učiteljski glas osim g. Basarička, koji je g. Šlumfu na njegovo predavanje računstva u brk kazao: „Vi ste izpitavao a ne predavao.“

Veoma bi me obvezao javnim izvješćem, tko bi mi iz naše skupštine razložio, da li su oni po meni tada navedeni predlozi u svojoj posljedici samo za virovitičke, a stranom i za suhopoljskoga, lukačkoga i špišić-bukovičkoga učitelja vindicirani, dočim sam ja sa svojim predlogom radi sastavka molbenice na visoku vlast osamljen ostao, te kako se u „Napredku“ reklo: mi ostali učitelji do boljih vremenah čekati imademo! Gdje pojedini uspjeti nemogu, mogle bi ujedinjene sile. Tu mislim pisni paušal na zapisnike, izvješća i ostalo, na koje 8—9 stot. na godinu iz svoga džepa trošimo. Neznam, da li se to čekanje čim obrazložiti može, to sam rad iz drugih ustiju javno čuti; jer inače taj važno označen predlog svu važnost gubi.

Digitized by Google

Zaporkom u „Napredku“ br. 21. pr. g. obielodanjen nazor, da virovitička učiona ima vlastitu knjižnicu posjedovati, nuka me, te moram gg. virovitičkim učiteljem radi toga čestitati.

Sudim, da školske obćine osim trgovištah malom iznimkom iz 3—4 ili više selah sastojeće, svojim tromjesečnim pravom vinotočja — računajuć na svako selo radi toga 20—30—45 stot. dohodka — nebi mogle plemenitijega uzdarja svojoj učioni, dosljedno sebi, učiniti, van kada bi za nabavu knjižnice dotične učione, za prirodopisni mali muzeum i ostala učevna sredstva oko 10 st. godišnje dopitale, dočim i onako sav taj prihod jedino zato se troši, da se obćinari uvjere, da ga nije seoski sudac prisvojio, već s odbornici potrošio. U misli, da se obćine tako plemenitoj podpori svoje učione nebi protivile, samo kada bi se k tomu shodan put pokazao, predložio sam, da se naša skupština molbenicom k visokoj vladi radi velemožnoga upliva i posredovanja po svojih organih za udjelotvorenje pomenute svrhe obratiti izvoli. — Daleko smo iza naobraženih narodah ostali, te ako budemo do konačnog uredjenja naših odnošajah, t. j. do boljih vremenah čekali, mogli bi dotle u suglasju onoga načela: „ako nemožemo kako hoćemo, a mi ćemo kako možemo“ po koji desetak prije pokročiti.

Za knjižnicu kotarsku bio sam tada, kao što i sada, i nije mi drago, što nisam virovitički učitelj s vlastitom i još kotarskom knjižnicom, već mi je milo, što sam uz sav svoj znatan trošak godišnji prinesak u zadnju izplatiti mogao; ali toga nemogu preboljeti, što me je u predlogu o svakoškolskoj knjižnici jedino sam veleč. otac Jerolim Horvat podupirao!!

Razbor i osvjedočenje u naših skupštinah dovesti će nas do željena uspjeha, dočim nam u probit nikako nebi dospjelo, da je tko prigovarao samo ovimi izrazi: „o materijalnom boljku učiteljah zabranjeno je viećati..... nemojte sve na obćine obarati;“ jer se u prvom predlogu neokrnjivost a ne umnožavanje učiteljske pristojbe pred očima imalo.

Što se moga dalnjega predloga o orguljaškoj pristojbi tiče, znati će naš Prečastni nadbisk. duhovni stol molbenicu ovokružnih učiteljah — orguljašah po rukuh preč. g. podarcidjakona Ivana Grgesine dne 8. kolovoza pr. g. predanu, valjano ocieniti, a nadamo se, da nam naša orguljaška umjetnost i trud u obučavanju bogoljubnoga puka u crkvenih pjesmah neće samo u zaslugu već u sporazumljenju s visokom zemaljskom oblašću i na korist doći, dočim u toj struci neumjetni i za tu čast nedohitni naši sudruzi na filijalih svojim neumićem naprednijimi bi se ukazali; jer su u pristojbi nam učiteljem-orguljašem sasvim uzporedjeni.

Zapisnici naših skupštinah jesu ogledalo viećanja i razpravah, i slažem se u mnienju sasvim s gosp. Basaričkom, samo bih primetio, da bi važni predmeti, o kojih probit naše prosvjete oče-

Digitized by Google

kivati se misli, u podnešenoj molbenici visokomu predstavničtvu podnieti se imali.

O pravu izbora povjerenika učiteljske zadruge za ovo okružje suglasno našim štatutom, drugi put. Mate Črnko,
gradinski učitelj.

Viestnik.

Naimenovanja.

G. Matija Mesić, profesor crk. prava i aust. poviesti na pravoslovnoj zagr. akademiji postao je zamjenikom školskomu savjetniku kod v. namj. vieća.

— G. Dragutin Domitrek postao je namjestnim učiteljem u Brckovljanih.

— G. Tomo Sivoš postao je privr. učiteljem na Jezeru.

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto podučiteljsko kod sv. Križa u Začretju. Molbenice šalju se: veleč. gosp. Matiji Kuneku, župniku kod sv. Križa. Pošta Krapina. Plata 260 for. i stan.

Književnost.

Nakladom knjižare »Albrecht i Fiedler« izašle su „Basne.« Sastavio jih V. Mařik. Ciena 70 novč.

— II. dio mjerstva, sastavljena za v. gimnaziju Pexiderom, ugledao je sviet.

Družtvo „Svjetlo,“

košto čujemo s posve pouzdana izvora u svom je zametu. Ustrojio se bo pod rnkovodstvom g. Vinka Pacela odbor, koj je sastavio pravila za družtvo, kojemu bi bila svrha razširivati pučku prosvjetu sastavljanjem u pravom smislu pučkih spisah i što cjenijim njih razprodavanjem. Pravila podnešena su jurve našoj visokoj vladi a nejma sumnje, da se nebi što prije potvrdila. — Evo opet nove nam duševne »Zadruge“, u kojoj, uvjereni smo, ugledamo zaista što više učiteljah.

Listovnica.

Štovanim čitateljem. Njeki gospodin predplatitelj želi, da obielodanjiva i »Napredak“ službene naloge. Ovim javljamo i njemu i čitavu štov. občinstvu, da nevidimo razloga, s kojega bismo ovimi nalozi izpunjivali si list; jer smo uvjereni, da svaka zapovied višje vlade iz Zagreba ode na podjašprište, od njih na dotične ravnatelje a od ovih cirkulando na pojedine učitelje, koji ne samo da cirkular pročitaju, nego opet višjim već nalogom svaku stvar moraju upisati u školski zapisnik za znanje, porabu i vječitu memoriju. Nije lagljé po urednika, nego službenu stvar javiti; s toga i mi bismo to činili drage volje, dobimo li s više stranah naročitu za to želju. Nu ipak velimo jošte: čini nam se, da bi to bilo podpunoma suvišno.

— G. M. St. u Z. Primismo; samo se strpite.

— G. P—ću, Pjesma u svem hramlje; nemožemo je rabiti.

— G. Šćepanku. Od Vas primamo drage volje. Uzesmo si stvar na srdce; ostala pismeno.

— G. Sinku. Občina cernička platila je 14. Ožujka t. g. 3 for. za god. 1867. Za ljetošnji »Napredak“ duguje.

Izpravak.

U III. arku »Dodatka« na strani 19. § 6. uvukla se golema pogriešk a; veli se najme: snieg jest pogovor. Za »snieg« treba da bude »biel«.

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 8. U Zagrebu, 15. Svibnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

San = sanja = сънъ = сънище.*)

Sgadja se često, da čovjek ostavlja postelj sav sumoran i zlovoljan. Mi velimo takovu čovjeku, da je ustao na lievu nogu. Ali mari on, na koju je nogu ustao, njemu odpudiše sanje mir i veselje. A ima ljudih mudrih i razbornih, koji sanjam nevjeruju, jer znaju, da je sanja laža, ali ipak jih se nemogu otresti cieli dan, jer jim se tako čvrsto za maštu priliepiše te jim se svaki čas i proti volji iztiču. Ima napokon i ljudih čvrstih, premda malo, koji sanje u postelji ostavljaju te se na nje nevraćaju više, ali i ove zanima taj pojav u životu čovječjem, jer je u istinu čudan. Zato, mislim, nejma nikoga, koj neće rado te redke prebrati.

Svagdje se običajemo pitati za izvor ili uzrok stvarih i pojavah, pa zato i ovdje tim pitanjem začinjemo.

Na to nam pitanje odgovaraju dva reda dušoslovah raznim odgovorom. Jedni najme misle, da duh djeluje jednako i bez prestanja, a tu nauku temelje na jasnoj istini, da je duh jednostavan i, u koliko je duh, neodvisan od tiela. Drugi pako uče, da duh nedjeluje uviek, nego samo onda, kad i tielo s njim djeluje. Ovi se pozivlju na to, da je duh čovječji za to stvoren, da bude u

*) U starini: сънъ znači čast, dostojanstvo. S toga mislimo: Šajnove oči, obrve, znači: dostojanstvene. Prema tomu veli se dobro: obšaniti se = obsaniti se, t. j. doći o dostojanstvo svoje, osramotiti se. — Za san, kao dostojanstvo, vidi rječnik Daničića, dio IIIći strana 78. Uredničtvo.

Digitized by Google

tielu i u njem da postane savršen. Bilo bi dakle nemudro, završuju, da duh djeluje, kada mu djelovanja netreba tielo.

Prema tomu dvostrukomu mnienju tumače i sanje na dva puta. Prvi vele, da čovjek sanja cielu noć, jer cielu noć nosi u sebi djelujuću dušu. Sanja najme nije drugo, nego djelovanje duše bez nikakova ili uz slabo djelovanje tiela. A kada jih pitaš, odkuda dakle biva, te se nemožemo u jutro sjetiti svih sanjah, dati će ti dva poglavita razloga. Prvo je taj, što jih ima tolika množina i tako raznih, te jedna pomračuje i iztiskuje drugu. A drugi dovode odanle, što su slike i predstave, koje bivaju u čovjeku, pošto se je sa sna prenuo, mnogo živahnije i svježije, pa zato se pred njimi gube sanje, kao pred svjetlom sunčanim titranje mjeseca.

Koji brane drugo mnienje, neodobravaju ove nauke, već tvrde, da duša počinje djelovati, pošto se je osvježilo i ojačalo tielo. Po tom dakle mnienju nesanja svatko cielu noć.

Nećemo ovdje izreći suda, koje ovih mnienjah stoji bližje istini. A toga ni netrebamo. Stajalo mnienje prvo ili drugo, uviek ostaje istina ovo dvoje: da sanjamo, i da si cielonoćnih sanjah svjestni nismo. Mi znamo, kada legnemo trudni i umorni, da cielu noć sladko mirujemo, nemučeni noćnimi slikami. I tek jutrom, kada nam je milo još časak protegnuti se po postelji i prikloniti glavu na grudi zanosnu snu, tek onda dopršuju zračne slike noćnih sanjarijah, zagaljujuć san u nove čare.

Tim smo pitanje dosta obùžili, te moramo jošte početak sanjah malo razbistriti i njihovu raznoličnost razjasniti.

Čovjek dolazi do predstavah na dva puta. Ili djeluje predmet vanjski preko sjetilah na dušu, ili djeluje duša svojom silom na tielo, s kojim tvori čovjeka.

Da sanje nebivaju na prvi način redovito, to svatko vidi. Treba dakle da postaju na način drugi. Rekoh, da sanje redovito nebivaju djelovanjem vanjskih predmetah na tielo; jer ima slučajah, kada se sanje i tako radjaju, kano kad nas cvrkut pticah zanosi u kolo pjevačko ili štropot kolah na mjesto, gdje riču topovi.

Ali da si budemo slikah i predstavah, koje dobivamo na dva navedena načina, svjestni, treba dvoje: najprije, da djelovanj bude jako; zatim, da ono, na što se djeluje, djelovanje prime. Kada ovo dvoje biva u mjeri punoj, onda smo si svjestni svega,

Digitized by Google

što biva u nami, i možemo reći: imam ovu predstavu, mašta mi je naslikala onu sliku. To biva u stanju budnom. A kada je nasuprot taj razmjer pomućen posve, mi neimamo o slikah ili predstavah samosviesti nikakove. I to biva, kada tvrdo spavamo. Napokon, kada obstoji nerazmjer medju tielom i duhom, ali ne posvemašni, mi smo si slikah svjestni po nješto, i onda sanjamo, te se sanjah opominjemo. A to biva na dva načina redovito. Ili se je najme tielo snom dovoljno jur okriepilo, što biva kod čovjeka, koj žive po zakonu prirodnom, poslje pónoći. Ili je djelovanje duše toli silno i premoćno, te uzdrma sve sile i najumornijega čovjeka, da jih na te slike upozori. I tada se čovjek, istom što je zatisnuo vedje, prene uzbunjen i nemiran. Takove su slike, kojim je djelovanje na toliko jako, dvoje ruke. Jedne obasipaju čovjeka cviećem nenadane i vanredne sreće, kano kada nam predstavljaju, da nam je nedavno umrli prijatelj ustao iz groba; ili kad nas varaju, da smo došli do velika blaga ili visoke časti. Druge pako poturuju ga u dno nesreće i biede; kano kada sanjaš, da ti je izgorjela kuća ili umrla majka. Ovakove slike potjeraju krv po cielom tielu i zato, kada si odbacio plašt, kojim te bješe zagrnuo san, srce ti bije silno i brzo, vrućica ti lomi glavu a nemir uzbunjuje cielo tielo. Kada nas napadaju slike ove vrsti, onda smo izgubili noć, i uzaludno nam je sve namaganje, da se bacimo opet u ruke okriepnu snu. Ovakovoj ćemo slici najprije i najsigurnije ubjeći, ako mirni i pokojni legnemo u postelj.

Budući da taj nerazmjer silah duševnih i tjelesnih, koj je uzrok sanjam, i u čovjeka budna biti može, sliedi; da ima ljudih, koji i danju sanjaju. Tomu nerazmjeru ili si je čovjek kriv sám, životom neurednim i nečovječjim, što biva najčešće, ili je kazan naravi, koja neriedko okrutno šiba. Čovjeka snivca upoznati ćeš na prvi pogled; jer govori sam sobom na mjestih javnih, lomi ruke, smije se i plače bez povoda ikakova. Ako se toga položaja nerieše brzo, doći će do onoga žalostnoga stupnja, gdje će jim se jedna misao ili ideja zabiti u glavu i sve druge izrinuti i onda su podpuni ludjaci, koji su čovječjemu družtvu teret najveći. Njeki dušoslovac pripovieda žalostan slučaj o takovu biedniku, komu bješe svjedok sám.

Hladan se večer bješe spustio na razvrućenu zemlju. Hausner,

Digitized by Google

tako se je zvao naš dušoslovac, opusti knjigu, da si u zelenoj šumi ohladi izmučenu glavu. Podje si po druga, da si u razgovoru zasladi šetnju. Bijahu u šumi, dok su se i posljednji traci sunčani zaklonili za goru, a po tom podju putem natrag. Došav na kraj šume; soče na jednoč čovjeka uzbunjena, gdje se oko drveća vrti. Naš dušoslov, komu se je taj čovjek nješto sumljiv pričinio, pristupi k njemu bližje. Bieda mu je izrovala čelo, a zdvojnost zamračila oči. Zapaziv nenadane si goste, postanù i proturi oči.

(Konac sliedi.)

Dvie tri Platonove o javnom odgojenju.

Platonu nije na tom svietu ništa veličajnijega, uzvišenijega, pače božanstvenijega, nego je odgojenje, jerbo ako se omladina valjano i dobro neodgoji, nemože se proći srećno neravnom stazom života. Svi su drugi propisi manje vriedni naprama jednomu velikomu propisu, što se odnosi na to, kako valja djecu odgojivati i tjelesne joj i duševne sile i sposobnosti razvijati, a tko u tom velevažnom poslu nije zanemaren u svojoj mladosti, taj će biti i u zreloj dobi života kao muž umjeren u svakom obziru i sve će svoje dužnosti izpunjivati sigurno i pouzdano. Sámo državno ustrojstvo osniva se na odgojenju, dobivájuć pravu točku početnicu i raste poput kruga, jerbo valjane naravi radjaju i odgojivaju još valjanije, a od kukavice nerodi se i neodgoji sokol nikada i do vieka.

Platonu nije odgojenje ništa drugo, van samo rukovodjenje zakonom propisanoga i od najstarijih i najizvrstnijih muževâ odobrenoga načina življenja, kojim se proizvode mišljenja, pomisli, koje mladež, kad odraste, može odobravati, dočim uvidi, da ona, prije nego joj bijaše razum naobražen, priviknuta bijaše ono mrziti i ljubiti, što valja da mrzi i ljubi. Čim se diete rodi. taki se valja latiti njegova tjelesnoga i duševnoga naobraženja. Duševno postupanje u tom poslu mora da bude tim brižljivije, što djeca u toj prvoj dobi svoga života sve utiske duboko primaju. Ako se raznježe, razmaze, postaju odurna, durnovita, srdita i pri svakoj malenkosti žustra i plahòvita; ako se drže jako strogo, postaju maledušnom, podlom i nesposobnom za obćenje s ljudmi. Osobito valja čuvati djecu od bola, da si nepredstavljaju ništa strahovita, da neosje-

Digitized by Google

ćaju tuge ni žalosti, da jim postane vesela i blaga ćud. Tko je bez strasti, razvija mu se slobodno i tielo i duša.

Od treće do šeste godine neka je dopušteno dječakom i djevojčicam sigrati se shodne sigre za njihovu dobu, i koje si djeca sama, sastavši se, izumiju; nu klonuti se valja i dalje, razmaziti djecu, premda ju nevalja nipošto sramotiti kaštigujuć; inače se ogorče, kakogod što nevalja s druge strane nikako nekazniti, nego joj pustiti sve na volju, da se razuzdaju. Sigre pružaju u ostalom priliku, što možemo s njih poznati prignuća i sklonosti dječje, te možemo svrnuti na stazu, koju zahtieva ozbiljno buduće zvanje: budući graditelj mora već kao dječak graditi kućice, budući graditelj uči se mjerničtvu sigrajuć. Odgojivaj dakle dječake više prostom sigrom; tako možeš i bolje opažati, na što je koji sklonjen, za čim ga vuče srdce. Sigrom se naobražava i značaj, kada se najme iste sigre zadržaju nepromienjene, jerbo samo gdje su dječje sigre zakonite, postaju s djece muževi, koji se drže zakonitosti. Naobraženje sredstvom vilâ umjetnicâ sastoji se za djecu u pripoviedanju pripoviedakâ, ali samo onakovih, u kojih se Bog predstavlja, kakav i jest, bile one epičke, liričke ili dramatičke. Etičko odgojenje u toj dobi osniva se osobito na vlasti, na osebnoj, duševnoj i ćudorednoj prevagi i ugledu učiteljevu. Zato si mora svaki učitelj osigurati prevagu nad svojimi učenici. Samo je onda nuždno tjelesno kazniti, kada diete nepočituje starosti ili prestupi zakon odgojenja. Stidljivost, sramežljivost i čestoljubivost valja zarana probudjivati; neka roditelji neostavljaju djeci svojoj gomile novca, nego dubok temelj kriepostne štedljivosti.

Po dovršenoj šestoj godini diele se oba spola, i svak spol prelazi k svomu odredjenomu predmetu nauke i obuke, jerbo i ženska djeca moraju se obučiti u običnih predmetih. I djevojčice neka si vježbaju tielo kao i dječaci, a uz to valja jih vježbati u glasbi i pjevanju. Po tom se privikava na umjerenost, blagost i vještinu.

Glasba i tjelesno vježbanje ili gimnastika moraju biti skopčani s naukom, čim se probudjuje duh smišljen i hrabren.

Prva obuka u gimnastici počima od 7. i traje do 10. godine; mora smierati na to, da tielo, ako je u dobru stanju, svojom valjanošću usavrši se, a po tom i duša, a usavršena duša da opet

Digitized by Google

usavršuje tielo, koje svojom naravlju stoji pod vlašću duše. Najbolja je gimnastika jednostavna, i teži na to, da se podvržemo vježbanju i trudu, kako bi se probudila više srčanost, nego jakost.

Prva obuka u vještini vilâ umjetnicâ začinje jezikom i njegovimi početci. Začinje 10. godinom i to poznavanjem pismenâ gledajuć i slušajuć, kako se nebi smélo njihovo sastavljanje; već čitajuć valja sravnjivati misleć, uzporedjujuć nepoznato s poznatim. Glasba u pravom smislu predmet je naučanja od 14. do 16. godine: njezina svrha nije zabava, nego pravo nasliedovanje svega, što je dobro i liepo. Kada nauče dječaci svirati kitaru, upoznat jih valja s pjesmami dobrih liričkih pjesnikâ, moraju udesiti glas sa žicami i upamtiti napjeve; po tom se nauče na pravu mjeru i liep red, i postaju vještijimi u riečih i djelu. A život čovječanski treba ravnovjestnosti i sklada.

Prve su znanosti za duševno naobraženje: matematika i zvjezdòznanstvo — skupa predhoda za najvišju znanost, dialektiku, koja ustanovljuje pojmove i pokazuje bitnost i nutarnje odnošenje stvarî.

Pri svem duševnom naobraženju valja se i toga kruto držati, da neznanje nije najveće zlo, nego ono znanje, o kom se veli: mnogo od svačega a od svega ništa. Mnogoznalica sa zločestim odgojenjem više škodi nego i samo neznanje. Zato netreba pretovariti mladež premnogim znanjem, i valja sve, što se predaje, podpuno, jasno i nazorno predavati, te uz to priučiti mladež na urednost, i da se privikne koristiti se valjano vremenom.

Ćudoredno naobraženje obsiže cjelokupno odgojenje cieloga čovjeka i postavlja za najvišju metu pojedinca pravičnost kao najvišji cilj. Jerbo najuzvišenije načelo ćudoredja jest, da Bogu, stvoritelju svega, presvetomu, najmudrijemu i najsavršenijemu biću, koliko je samo moguće, prilični i slični postanemo. Dočim anda htjede Bog, da, kao sviet, osobito ljudi kao umrla bića, savršeni postanu ili bi postali, on je ljudske duše prije njihova sjedinjenja s tjelesi na zemlji sve stvorio, a prije svega najvišju pomisao o pravičnosti i dobru u njih zasadio. Padnućem ipak u sviet tjelesni, potamniše te pomisli o pravici i dobru, te tako ovdje na tom svietu u dušah spavaju. (Svršetak sliedi.)

Digitized by Google

Spajanje napametnoga i brojčanoga računstva.

O tom valjda već nitko nedvoji, da računstvo spada medju najvažnije predmete pučke učione.

Nu, žalibože izkustvo uči, da se taj predmet jošte u mnogih školah ili sasma maćuhinskim ili inače neshodnim načinom nastavlja.

O školah, u kojih se računstvo tek kao kakav podčinjen predmet smatra, te mu se ili nikakva ili samo neznatna pozornost obraća, suvišno je govoriti; nego ću progovoriti samo o neshodnom nastavljanju istoga predmeta.

Prva i najveća neshodnost jest u tom, što se u gdjekojih školah kroz sve razrede učenici ponajviše vježbaju u brojčanom računstvu, dočim se na napametno ili malo ili nimalo neobzire. Ovim se načinom nipošto nepostiže svrha računstva. Učenici nenauče se niti misliti ni suditi. Takovo je računanje sgoljan mekanizam, kojim se nen aobražuje niti razum niti jâči pamet, a za praktičan je život veoma male koristi.

Druga je nemanje velika neshodnost, što gdjekoji učitelji uče računstvo bez ikakve sastavnosti, nedržeć se niti školskih niti ikakovih rukovodnih knjigah, nego preduzimlju čas ovo, čas ono, što jim je udobnije i kada jim šta na um pade. Nejma tu nuždno potriebne razredbe urah, niti naravnoga razvitka s l a g l j e g a n a t e ž j e, s j e d n o s t a v n o g a n a s a s t a v l j e n o, s p o z n a t o g a n a n e p o z n a t o, nego se u duši učenikah mjesto žudjene bistrine napravi pravi metež, koji i na ostale učevne predmete veoma ubitačno djeluje.

Ako pobližje potražimo uzrok ovomu nenaravnomu i nesustavnomu obučavanju, naći ćemo ga u tom, što učitelji izpušćaju s oka, da jim je sveta dužnost, svoje učenike naobraziti i usposobiti za dobre i koristne članove družtvenoga života, već smeraju samo tamo, da jih priprave za javne izpite, želeć si površnom okretnošću i zadaćami s tobože višjega računstva pred občinstvom lice osvjetlati. Hoćeš li prepoznati sakrivenu, zločestu i opasnu ćud učitelja, pazi, kakovimi računi muštra prigodom javnih izpitah učenike si. Muči li djecu tako zvanimi r a č u n a r s k i m i g o n e t k a m i, kunstštiki: znaj, da je i učitelj sam pravi šarlatan, prava gonetka.

Digitized by Google

Treća i to najmanja i najredja neshodnost jest u tom, što ima i takovih učiteljah, koji napametno računstvo s toli obilnom pomnjom na toliko njeguju, da jim za brojčano niti vremenâ nepreostaje. Akoprem su ti slučajevi riedki, to bi dotični učitelji jošte bolje učinili, da i brojčanomu računstvu obrate onoliko pomnje, koliko je samo moguće.

Svrha je ovim redkom navesti njekoja glavnija pravila, kojimi bi se koli na napametno, toli na brojčano računctvo potrebita pomnja obraćati imala, te gdje i kako bi jedno s drugim spajati valjalo, da se ožudjena svrha postigne.

U tu svrhu dadu se sljedeća pravila ustanoviti:

U prvom razredu valja u ustanovljenom brojčanom obsegu poglavito nastavljati napametno računstvo, a kao pripravu za brojčano pripravljati učenike vježbajuć jih u napisivanju i čitanju brojakah *)

U drugom razredu jošte je uviek važnije napametno nego brojčano računstvo. U napisivanju i čitanju brojakah vježbaju se učenici sveudilj u istom obsegu brojevah, u kojem se napametno računati uče. Tek u zadnjih mjesecih školske godine upoznadu se učenici s brojčanim riešavanjem lahkih zadaćah jednoimenimi brojevi; nu i u to vrieme mora se svakoga tjedna bar po jedna ura čisto napametnomu računstvu posvetiti.

U trećem razredu vježbaju se učenici razmjerno više u brojčanom nego u napametnom računstvu; nu svakomu brojčanomu stupnju ima predići dovoljno napametno vješbanje. (Vidi pobližje Metodiku napametnoga računstva §§. 2. i 3. Metodiku brojčanoga računstva stranu 2. i članak o računstvu u „Napredku“ VIII. 23.)

U četvrtom razredu nejma posebnih napametnih vježbah; nu jer se pri svih brojčauih zadaćah svi laglji posljedci napametno nalaziti imaju i jer se nejma nijedna zadaća preduzimati, koja se nebi mogla umom dovoljno shvatiti i razsuditi, s toga mora biti i u ovom razredu brojčano računstvo pravo umno djelovanje.

U seoskih se učionah razmjerno više vremena posvećuje napametnomu nego brojčanomu računstvu.

---

*) Za to želimo, da se „Početno računanje“, što ga ljetos ovaj list donosi, osobito ne samo čita, već upravo i prouči.

Uredničtvo.

Digitized by Google

U mješovitih školah valja se pri nastavljanju napametnoga računstva više obazirati na učenice a kod brojčanoga na učenike, bez da se kod jednoga ili drugoga ovi ili oni sasma s oka smetnu. To valja u bitnosti i kod razdieljenih školah.

U sastavljenih (trorazrednih) učionah mogu se većinom po dva razdjela zajedno obučavati: što prvi razdjel uči, to drugi sluša i rešava težje zadaće, obratno pako pazi prvi, kada drugi računa i rešava laglje zadaće, napokon može drugi razdjel na lagljih stepenih i sa istim trećim pri računstvu uspješno udioničtvovati.

U opetovnih učionah kako u gradovih, osobito pako na selih, važnije je napametno računstvo nego brojčano. U tu svrhu valjalo bi stavljati samo takove brojčane zadaće, u kojih se veći dio posljedakah napametnim računstvom pronaći može. Revnim učiteljem nepreostaje ino, nego da sami takove zadaće sakupljaju i sastavljaju, dok neuzimademo posebne računice za seoske opetovne učione. U gradskih i glavnih učionah nuždna je veća okretnost u brojčanom računstvu, nego u selskih, jer ju trebaju oni učenici, koji prelaze u srednje škole. Ante Šunić.

G. rektor Amelung i njegov zemljopis Austrije.

G. rektor Amelung u Charlottenburgu izdao je njemačko djelo pod naslovom: Sveobći svieto-, zemljo- i narodòpis, praktičku tobože knjigu matematičkoga, fizikalnoga i političkoga zemljopisa s osobitim obzirom na povjestnicu i izobraženje narodah, običaje i ćudorednost njihovu, promet itd. Knjiga za svakoga, osobito trgovca i trgovačke učione kao i višje gradjanske učione. Treće izdanje. Berlin 1868.“

Ovim djelom, veli se, da poučuje svoje zemljake veoma podpunim i vjerodostojnim načinom i o zemljah austrijske carevine; tako n. pr. veli: Vlahy na Moravi jesu narod surov, živu u gorah, bave se uz svoje siromaštvo — hajdučinom na javnih cestah. — U §. 108 veli se na pose o Hrvatu: Hrvati su kozaci austrijske vojske. Glava jim je ostrižena do njekoliko vlasih, pokrivaju ju crljenom kapom husarskom, koju, ako kiša pada, pod plašt skriju. Brade su kozje;

Digitized by Google

nose žuti ili zeleni prsnik s crljenimi okrajci, uzke vlaće a u zimi jošte crljeni plašt. U pasu, okolo tiela omotanu imaju nože i samokrese, po strani krivu sablju a pušku na ramenu. Tako je obučen Hrvat u ratno i mirno vrieme. Doma je lien a ostavlja sav posao i domaću brigu ženi si.

Eto ti mudrolije, eto izmišljotine naobražene i mudre njemačke glave! Da bude gosp. rektor pročitao knjigu: Austrijansko carstvo s obzirom na zemljopis, mjestopis i statistiku od Varhánka, koje djelo sastavljeno jest na temelju službenih izvješćah, na temelju programa učionah trgovačkih, realnih i gimnazialnih, geologičkih, statističkih i drugih spisah vrstnih muževah u toj struci: zapožario bi se sa sramote i stida! Nu dakako, on da se i sam dodje ob istini svojih riečih osvjedočiti, nebi vjerovao, jer mu je glava njemačka, a o Slovjenu ono treba da bude istina, što si ona sâma smisli. Pak da bude bio g. rektor pročitao ona, što Körner, profesor na višjoj trgovačkoj akademiji u Pešti u svojih slìkah iz Ugarske, Erdelja, Banata, Hrvatske, Slavonije, Krajine i Dalmaçije veli pak shvatio, zašto domaći red Hrvatah za uzor drugim narodom stavlja: kakov bi onda g. Amelung imao pojam o Hrvatu?

Još ljepše opisuje Niemac Amelung Slavonca, veli: da je surov, ajduk, nu ipak gostoljubiv, doma lien i nečist. Dočim se žene i djevojke za domaći posao brine, to muž spava, ili rakiju pije ili duhan puši.

Ovu knjigu oštro rešetaju njeki češki listi *) a i vriedno je, da i mi doznamo, kako liepo o nas izobraženi Niemci misle, ćute i pišu. Niemci, kojih nižja klasa na *nižjem stepenu* naobraženja stoji nego li naš puk. O tom neka se samo osvjedoći, tko nevjeruje.

Ova knjiga ne samo, što zlobno laž tura u sviet, bacajuć na svaku nenjemačku granu sramotne sjene, nego je i puna krivih statističkih datah.

U §. 109. govori se o Bačkoj i tamiškom Banatu. Veli se, da Srbi, Rumunji, Magjari, Niemci obitavaju ove zemlje, o kojih

*) Vidi »Školnik« br. 7. 1868.

Digitized by Google

se može reći, da su *najsiromašnije u cieloj Austriji.* Da vidimo tu njemačku učenost! Evo njekih statističkih datah.

Obe ove zemlje broje 544 □milje. Produktivne zemlje jest 86 % a polovica ovih su polja; ostala zemlja jesu: vinogradi, livade, vrtovi, pašnjaci i šume, ukupno 4,592.077 jutarah. G. 1851 dale su ove zemlje: pšenice 3,469.000, raži 2,171.500, ječma 1,525.000, zobi 2,997.000, kukuruza 2,976.000, inoga žita 175.000, ukupno 13,313.000 vaganah, rodi dakle na jednoj □milji blizu 25 000 vaganah samo žita. Neznam, bi li gosp. rektor u Njemačkoj našao toli blagoslovljenu zemlju!

Dalnji gospodarski proizvodi: koruna 1,200.000, repe 2,000.000, zelja 4,000.000 vaganah, vina 4,431.000 viedarah, siena, otave, djeteline, slame preko 49,000.000 centih, lana 25.000, konoplje 325.000 centih, drvah 980.500 hvatih, razna ulja 21.400 centih, meda 6.600, voska 2.900 cnt., mlieka kravljega 184,345.000, kozjega 22,167.000 okah, masla i sira 120.000 cnt., a još vune i svile do 30.000 centih, tako da samo ovih gospodarskih proizvodah dohodak iznosi preko 100 milijunah stotinjakah. Konjah se brojilo istoga ljeta 400.000 kom., govêdi 406.275, ovacah 1,186.171, kozah 98.000, svinjah 460.300 kom. Isto tako bogate su ove zemlje i rudstvom. Pak g. rektor ipak veli: »da su to najsiromašnije zemlje u Austrije!«

Tomu svemu zemljaci g. Amelunga rado vjeruju, kao što i mi: da su Niemci sbilja najnaobraženiji, najprosvjetljeniji, najsnažniji i najistinitiji narod na čitavom širokom i silnom svietu, i da nas osobito ljube. Bila jim *laž* na čast i na diku!

Fr. Šćepanek.

Dà, surovi smo, glupi, neotesani; lakomi, proždrljivi, krvoločni; nespretni, tromi, lieni a s toga nazi, goli i bosi! Pak ipak taj nestvor Hrvat niti je molio niti će ikada susjeda si premudroga i presitoga ma samo za zrnce soli; pak ipak mi Hrvati ponajbolje osjećamo plod njemačke učenosti, njemačkoga obilja u svem: jer, kuda se kreneš, hoćeš li cestom ili stazicom, svagdje te pridrži bljutavo i gladno stvore, svagdje podvikuje tudja sirotica, sirotica poriekla njemačkoga, sirotica koja ti istoga onoga hipa, dok ga žedna napojiš, gladna nahraniš a gola zaodjeneš —

Digitized by Google

istoga, velju, trèna plete i snuje zanjke: nebi li te dobrâ, zdravâ, imućnâ ulovila, saplela, uništila?! Oslobodi milu nam domovinu bezposlenih, bud koje ruke, bud kojega koljena — tudjinacah, vjere mi i osvjedočenja mi: *spasio si ju na pola!*

S. V.

Noj = štruto = strûs = Struthio.

Što li se već nije pisalo o vele-ptiču noju; pak ipak ima jih jošte dovolje, neznajućih, da je ova ptica narodom u Alžiru i mnogim drugim u Africi, vjerna domaća životinja? Koliko jih jošte, poznavajućih istu ovu pticu jedino s one priče: da si glavu, kada ju progone, turne u piesak s toga, da je tobože onda progonitelj nevidi!

Noj je svjestan čuvar, jer brižljivo pazi svoju svojtu te ju brani od neprijatelja mu čovjeka i ostale silnije zvjeradi. Narav je mužkarca stvorila za više ženkah; prave si jedno gnjezdo u koje popomeću jaja tako, da je užja strana dolje. Danju, doduše, ogrievaju se jaja suncem u toplijih predjelih, a gdje sunčana toplina nedotiče, ulegnu ženke u zadružno gnjezdo 35 do 40 jajah, pak izmjenice na njih sjede. Vjeran samac obično za to doba stražu straži a opazi li slučajno lovca, žurno srne i pojuri posve drugim pravcem, da ga uvjeri, da mu nejma ondje družine, gdje ga je spetio.

Uz potriebnu toplinu, nastoje gospodari, da se i kod kuće legu a pilići njeguju se brižljivo poput ostale domaće perâdi. Noj je, u ostalom, veoma proždrljiv, tako će progutnuti više i okrupnijih stvarih, jednu za drugom; progutne ma velik kus sapuna, volja li te, oveliku željeznu ili mjedenu svjetiljku, — nu ovu opet izkozla. U Parizu je tako zvan „Jardin de Plantes“, u kom dobivaju nojevi svakoga dana tri funte kruha i polić riže. Gjeneral Daumas povieda, da se nojevi mogu ravnati i rediti poput ovacah. Upitomljeni sigraju se s djecom a gospodara sprovadjaju u lovu, kanoti vjerni i pouzdani psi. Rabe ga takodjer kano inu tovarnu životinju. Tako piše Adamson, putovavši Senegambijom: U okružju podorskom motrio sam prvi put ove gorostasne

Digitized by Google

ptice. Jedan njih bio je tako pitom i jak, te su na njem jašila dva uzrasla crnca. Čim osjeti, da ga natovarilo, s mjesta će u bieg žurnim kâsom, a može i bez traga odmaknuti, ako li ga nedozovnu. Da još bolje izpitam jakost nojevu, kazao sam, neka jedan crnac jaši manjega, a dva većega. S početka idjahu jakim korakom, nu poslje počeše tako hitro bježati, da je bilo vidjeti, kao da se nedotiču zemlje. Ja sam osvjedočen, da jih ni najbolji inglezki jašilac dostigao nebi.« Gjeneral Daumas opisuje lov na noja ovako: Tomu je potriebno pet jašilacah, jedan od drugoga na sat odaljenih. Prvi goni noja, te ga tjera k prvomu jašiocu i tako rade jedan za drugim. Četvrti ili peti ulovi ga. Šta mu koristi neizmierna brzina? Noj bi dakle mogao služiti jašiocem, ali kako da ga upravlja. Arapi upravljaju konjem i devom, nu noja su pustili u slobodi. Dr. Gossé u Genfu misli, da bi koža iz kaučuka mogla služiti za upravljanje noja. Već preko 4000 god. služe nojska pera za ures; njimi su si resili misirski kralji glave, pa i dan danas služe za ures. Trgovina francezka dobila je god. 1856 do tri milijuna franakah. Često prodavaju nojsku kožu zajedno s perjem. Jedan takav pokrivač s nojeve kože cienili su na parižkoj izložbi na 600 franakah. Meso i jaja upotrebljavaju se. Jedno jaje ima više hrane nego 24 jaja kokošja. Žutanjak i bjelanjak važe $2\frac{1}{2}$ do 3 funte, te su najfiniji oblizajci. U Alžiru stoji jedan noj na selu $1\frac{1}{2}$ franka (60 novč.); u glavnom gradu do $4\frac{1}{2}$ franka (1 fr. 80 nč.). Noj iznese na godinu do 40 jajah, koja vriede do 140 franakah (56 for.) Stari Egipćani jeli su jaja, nu mesa nisu jeli, valjda radi svoga vjerozakona. Glasoviti gostidžija Apicujus iznašao je osobito dobar umok za noja a car Heliogabal dao je pripraviti svojim gostovom jelo od 600 nojevljih moždjanah. Nojevlju mâst upotrebljivali su već stari Rimljani i Kartažani kao začin za hranu, a i Arapi ju upotrebljivaju. Ota mâst je skoro istoga teka kôšto i ulje. Stari noj ima do 60 funtih mesa i do 40 funtih masti; meso može se poprieko prodati za $43\frac{1}{2}$ franka a mast za 50 frankah. — Afrikanski (Struthio-camelus) ima 2 prsta a bude visok na 8 stopah te teži do 100 funtih; onaj jnžne Amerike (Rhea americana) ima tri prsta, jest pernatih krâka, vrata i glave a visok na 6 stopah. S perja prave se pahalice i nježne šćetice za barvenje. U rod nojevah spada i tako zvani: Kazuar.

J. Šestak.

Digitized by Google

Početno računanje.

(Dalje.)

(4 > 3 ? — 3 < 4?) Koli evo knjigah metnuo sam na l e v o (4) a koliko na d e s n o (3)? Je li na lievoj strani toliko knjigah, koliko jih je na desnoj? Gdje je više knjigah? Na kojoj je strani manje knjigah? Kada su na desnoj strani t r i: koliko jih moram pridometnuti, da budu č e t i r i knjige? Za koliko je dakle na lievoj strani više knjigah, nego li na desnoj? — Koliko knjigah morao bih s lieve strani oduzeti, da jih bude toliko, koliko jih je na desnoj? Za koliko knjigah jest na desnoj strani manje, nego što jih je na lievoj? Za koliko su 4 zrcala, 4 čaše, 4 knjige..... više nego 3 zrcala, 3 čaše, 3 knjige..? Kako to? Anka ima 4 pera, Ružica samo 3 pera: koliko perah ima Anka više od Ružice? Zašto? Koliko perah ima Ružica manje od Anke? Zašto?

Za koliko su 4 više od 3? Za koliko li 3 manje od 4?

Koji broj je za 1 > od 3? — Koji broj je za 1 < od 4?

Stric je dao Ivanu 3 n. a Janku za 1 n. više (dakle 3 n. i 1 n.) Koliko novčićah dobio je Janko? Božena je o godinu mladja od četverogodišnje si sestre, koliko je godinah Boženi?

Koliko je: 3 više 1? — 4 manje 1?

Koliko je jedanput 3 i jedan? Koliko je ovo perah? (Četiri.) Koliko putih tri pera čini to? (Jednom tri pera i (jedno) pero.) — Djetelinja batljičica ima 4 lista: koliko putih su tamo 3 lista? Soba ima 4 stiene: kako bismo to inače izrekli? Koliko je evo kružicah na tabli? (Četiri.) Koliko putih vidite tamo tri kružice? Koliko putih mogu tri kružice od ono četiriju sbrisati? Koliko mi jih onda preostalo? Koliko putih mogu 3 od 4 oduzeti?

Velimo takodjer i ovako: 3 n a h o d e s e u 4 j e d n o m, j e d a n k r a t i p r e o s t a n e 1.

Arak barvena papira jest po 3 novč.: koliko jih dobiš za 4 novč.? (Toliko, koliko putih nahode se 3 n. u 4 novčića.) Majčica treba svaki dan za skùhu 3 jaja: na koliko danah dotekla bi joj 4 jaja? (Zašto?

Digitized by Google

b. Uzporédi s lim!

(1 + 3 = X) Šta sam narisao na tabli? (Točku.) Učinim li na drugom kraju table jošte 3 točke a nereknemo li, da je to jedna točka i 3 točke: kako bismo to onda u kratko izrekli? Koliko je jedna surka i tri surke? Jabuka i tri jabuke: koliko je to jabukah? Četiri su godišnje dobe (koje su to?): koliko i koliko jošte imamo godišnjih dobah? (Prema tomu što više primjerah!)

Koliko je 1 i 3?

(1 + X = 4) Narišem nješta na tabli. Nuder, čemu je slično ovo znamenje, ova slika? Koliko srpah narisah? (Jedan.) Hoću li da bude toliko srpah na tabli, koliko novčićah ima mjedena četvrtače ili s koliko crtah sastoji četvorče itd.: koliko srpah treba da jošte pririšem onomu jednomu? Koliko bude onda srpah na tabli? U obiju rùku imam 4 boba; imam li u lievoj ruci jedan bob: koliko jih je u desnoj? Kako to? Sokici je upravo danas godina: za koliko godinah budu joj 4 godine?

Koliko moramo pribrojiti 1mu, da budu 4?

(X + 3 = 4) Da si kupi Antić jošte 3 olovke, imao bi 4: koliko jih ima sada?

Kojemu broju moramo pridati 3, da uzimademo 4?

(Dalje sliedi.)

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Benković Ivan 6 st.; Sedlar Andrija, Gerdašić Albert, Rožman Gjuro, svaki po 3 st., Klopović Ljudevit, Koričić Arm, Baruškin Andrija, svaki po 1 st. 50 nč.; čisti iznos tombole u Zagrebu 35 st. 46 nč.; polugodišnje kamate 259 st.

U Zagrebu dne 12. Svibnja 1868. Ant. Irgolić, blag.

Viestnik.

Književnost.

Poziv na predbroj na knjigu „Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke.“ Za moga četirmjesečnoga boravljenja u Vrbovcu, najme od Studenoga 1866. do Ožujka ove godine, sakupio sam podosta „narodnjega blaga“.

No jer jošte nitko nije izdao na svjetlo narodnjega blaga iz one okolice, to sam odlučio da izdam na svjetlo u jednoj knjizi stotinu narodnih pjesama i trideset nar. pripovjedaka. Pjesme i pripoviedke popisao sam sám iz ustiju samih seljaka što se najtočnije pomisliti može; a uz to raztumačiti ću i na samih riečih dobro pobilježiti izgovor samoglasica, tako da bude svaki mogao čitati upravo onako, kako to izgovara sam puk u Vrbovcu.

Pa za to pozivljem ovim sve ljubitelje narodnoga blaga na predbroj na otu knjigu. Predbroj traje do petnajestoga Svibnja ove godine, a knjiga izaći će do konca Lipnja. Knjiga imati će deset tiskanih araka u 16., a ciena joj je

Digitized by Google

za predbrojitelje samo 40 novčića, dućanska pako ciena bit će joj poslje 50 novč. Sakupiteljem predbrojitelja dat ću svaku jedanaestu knjigu za trud.

Imena p. n. gg. predbrojitelja bit će tiskana u knjizi.

Predbrojke neka se šalju upravo na mene u Varašdin i to čim prije, da se tim prije može djelo započeti prama broju p. n. gg. predbrojitelja.

Ferdinand Plohl,
u Varašdinu u Marofskoj ulici kuće br. 862.

— Naš sudrug Miroslav Cugšvert javio je lani u 10. br. »Napredka«, da kani izdati pjesmaricu za šk. mladež, toga radi bijaše pozvao št. učiteljstvo, da mu pripomogne materijalom. Na to se odzovnuo mu jedini M. Govedić. Videć, da je ipak pjesmarica veoma nuždna, odlučio je ono malo, što jih ima sam tiskati te izdati u malenih svežčićih i to svaku vrst osebice uz cienu od 10 novčićah.

U I. svezku budu misne pjesme i to podpunih 10 pjesmah; u ostalih budu adventske, božićne; osebite o Isusu, Mariji, za razne svetkovine itd.

Pozivlje svu gg. učitelje na predplatu, koja traje do konca Lipnja t. g. u podpunu uvjerenju, da nebude niti jednoga, koji nebi barem 50 exemplarah razpačati mogao u školi svojoj. Ciena pojedinim komadom 10 n., koj se predplati na 50 kom. svakomu je ciena 9, a koj na sto k. svakomu 8 uovč. Izpod 50 komadah nešalju se knjige bezplatno. Novci se šalju Miroslavu Cugšvertu, učitelju na Bednji, pošta Ivanec.

Natječaj.

Mjesto učiteljsko i orguljaško na Hreljinu. Plata 215 fr. a za drva 42 fr. Molbenice šalju se: preč. g. Ivanu Soiću, kanoniku i kot. šk. nadziratelju do 31 Svibnja t. g. u Bakar.

Listovnica.

G. piscu šlanka: »naše učiteljstvo« u vojničkoj Krajini. Tiskati će se uz njeke nuždne promjene.

— G. Š— u D. Vazda drage volje; nu neda se sve mahom. Pozdrav vam i K. B—u.

— G. piscu članka „Krajiškim učiteljem«. Drage volje uzmemo vaš sastavak, možda već u IX. broj. Vjerujte, odzivi iz vojničke nam Hrvatske i Slavonije gode našemu obćinstvu. Pozdrav i vam i subraći!

— G. B. u V. Za vaše »prijateljske dopise« bude takodjer mjesta; samo se strpite. Zar nikakovih novinah u vas?

— G. T. Primismo članak o zvuku. Dopustite samo da ga mi priredimo prema znanosti i porabi u pučkoj školi. Pamtite si!: jednom besjedom mogu se otvoriti i troja vrata.

Za ravnanje.

Evo pitânja, što jih opredielio preč. nadb. duh. stol za riešenje t. g.!

1) Treba li pri čudorednom uzgajanju pobudjivati i njegavati ćut za krasotu i kako valja učitelju tom prigodom postupati?

2) Koja je učiteljeva dužnost glede djetinjega polazka učione t. j. šta je u tom pogledu dužan prama djeci, prama roditeljem, prama poglavarstvu i napokon sam prama sebi za izgovor morda slabijega napredka?

— Ovogodišnjim „Napredkom« možemo štovanomu obćinstvu poslužiti jošte za sada podpunimi brojevi uz »dodatak«. To za ravnanje gg. B—ću, Fr. S—vu, R. P—ku i ostalim, koji bi se kanili jošte za ovu god. predplatiti.

Od lanjskoga godišnjaka imamo sve brojeve, osim prva tri; nu, sada već tražimo za svaki lanjski broj 5 novčićah.

Priložen IV. arak „Rukovodstva“.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Mati sklanja se ovako.

Jednina.	*Množina.*
1. Màti.	1. màtere.
2. màtere.	2. màtêrâ (h).
3. màteri.	3. màteram.
4. màter.	4. màtere.
5. màti.	5. màtere.
6. màteri.	6. màterah.
7. materom, ju.	7. màterami.

§. 15. Dvojina.

Osim *jednine* i *množine* rabe se samostavnici hrvatski i u dvojini. Dvojina je dvojaka i to: 1) *brojna*, 2) *prava, naravna.*

A. Samostavnik jest u brojnoj dvojini, stojili uz njega brojnik: oba, obje, obadva, obadvie, dvoje, dvoja, dva, tri ili četiri.

Evo jim likovah!

Dvojina.

Mužki rod.	*Srednji rod.*	*Ženski rod.*	
1. kljúča	sèla	knjige	svr̂ži
2. kljûčâ	sêlâ	knjîgâ	svr̂žîjû
3. kljúčima	sèlima	knjigama	svržima
4. kljúča	sèla	knjige	svr̂ži
5. kljúča	sèla	knjige	svr̂ži
6. kljúčima	sèlima	knjigama	svr̂žima
7. kljúčima	sèlima	knjigama	svr̂žima.

S česa vidimo, da su 1., 2., 4. i 5. padeži, pak 3., 6. i 7. jednolični, samo ženska, spadajuća na III. sklon imaju 2. p. na *ju.* S toga je ujedno i očevidno, da obične množine 3., 6. i 7. padeži na *ama, ima,* što jih rabi štokavština, rabe se posve krivo i neumjestno.

Ovako se rabe u dvojini ove rieči: gaće, zublje, vile, vilice, čizme, vlače, rukavice, nožice, saonice, kliešta itd.

Digitized by Google

Ove rieči znače vazda njeku podvojnu stvar a uz njih stoji bud naročito, bud pako mučke broj: jedah, jedna, jedno, što odgovara tudjemu: par.

B. Kada je rieč u *pravoj dvojini*, onda netreba da uz nje bude brojnik a pri tom 6ti padež nije jednak sa 7mim.

Evo jim likovah!

Dvojina.

Mužki rod.	*Ženski rod.*	*Srednji rod.*
1. bòka	rúke	oči
2. bôkû	rûkû	òčîjû
3. bocima	rùkama	òčima
4. bòka	rúke	oči
5. bòka	rúke	oči
6. bòkû	rùkû	òčiju
7. bòcima	rukama	òčima

Pamtimo si i ovu! Velimo: plêća, njedra, prsa, ledja; nu to je, pravo reći množina od: pleće—eta, njedro—a, prse—ta, lèdje—ta. Prava jim dvojina jest: plèći, njèdri, prsi, lédji. U dvojini imaju lîk, što i *oči*.

§. 16. Potanje označenje *občih* i *vlastitih* imenah.

(Uzporédi §. 7mi str. 21!)

Prema onomu, kako nam označuju školske knjige pojam ob imenih *občih* i *vlastitih*, težko će svaki učitelj valjano dokazati djeci i uvjeriti ju: da je n. pr. Stupnik ime vlastito a rieč: stol, obćenito ime. Za to se hoće što najtanjega tumačenja za djecu; pak mislim, da je sada hora i na to svrnuti ozbiljnim okom.

U prvoj slovničkoj čitanci, slov. članku IIom, samostavnici ukazuju se samo imenom: stvarna imena. Ondje nejma označenja samostavniku, a buduć ima samostavnikah i nestvarnih, t. j. pojmovnih = prividnih a tamo o njih niti spomena; to bi se htjelo reći, da djeci o pojmovnih samostavnicih u II. razredu netreba niti govoriti. A ista jih je čitanka puna; u samu naslovu: stvarna imena, rieč *ime* je pojmovno.

U IIoj slovničkoj čitanci tumači se vlastito ime ovako:

Digitized by Google

„ime pojedine stanovite osobe ili stvari zove se vlastito ime.“ Obćenito ime netumači se, nu ipak pojmovno ovako: „imena, koja naznačuju stanje ili vlastitost njeke osobe ili stvari, zovemo pojmovna imena.“

Tumačimo za školu ime vlastito i obće ovako!

Svaka stvar ima svoje ne samo jedno već i više imenah. Vidimo, nješto liepo niknulo iz zemlje, uzbujalo, razbrčilo se, rodi plodom itd. Toj istoj stvari mogu nadjenuti više imenah, tâ ista stvar može biti n. pr. prirodnina, bilje, rašće, dûb (baum), jabuka, srčica itd.

Ako toj stvari nadjenem rečena imena, to treba da imam i povoda za to; treba da imam njekih biljegah, znakovah, vlastitostih njezinih, s kojih sam joj dopitao, dosudio ista. A to i jest u istinu.

Ime obće stvarih jest ono, što će ga svaki poznavatelj njezin, sbrio bud kojim jezikom, nadjenuti onoj stvari mahom vazda isto te isto, osvjedočiv se s vanjskih biljegah i inih svojstvah njezinih, da jest upravo ono i ništa drugo.

Tako n. pr. došao makar kitajac na savski most, znati će da stoji na mostu; vidjeti će pod njim vodu, rieku; šikne očima prema sjeveru, s veličine mjesta zaključiti će, da je ono grâd; mislio on kitajski ili hrvatski, rieči: most, voda, rieka, grad bndu i zanj i za svakoga slovničara: obća imena.

Nevalja tumačenje, da su vlastita imena, ona pojedinih, stanòvitih stvarih; jer eno i onaj most, voda, rięka, grad itd. jesu imena pojedinih, stanovitih stvarih.

Isti taj kitajac dodje u rečeni grad (recimo Zagreb); prodje ulicom jednom, drugom i trećom a nezna jim imenah; susriće množinu ljudih, a nezna jim niti prikljukah, niti krstnih, niti plemenjih imenah; nezna da je prošao Ilicu, došao na Jelačićevo tržište; da je ovomu ime Petar, Paval; Nalješković Buzdumović, da mi sámi taj grad, kojim već prohodi, vičemo Zagreb.

Šta je dakle ime vlastito? Kako da ga razjasnimo dječici? Evo, mislim, ovako.

Nemožemo li svim svojim znanjem, izkustvom i poznavanjem sličnih onakovih stvarih s vanjskih biljegah pogoditi sami osebita imena osobe ili stvari, već moramo bud koga pitati za ime mu: ono ime, što

Digitized by Google

ga čujemo, što ga istom moramo saznati od drugih, zove se danas u jezikoslovnoj nauci: **vlastito ime.**

---

§. 17. Mièna pridavnikah.

(Uz §. 8mi.)

I pridavnici se mienjaju t. j. sklanjaju kroz sedam padežah jednine i množine.

Pridavnici imaju dva oblika; jedan za tako zvane neizvjestne drugi za izvjestne. Sa samostavnikom, uz koj se nahode, slažu se u rodu, broju i padežu.

Izvjestni pridavnici okančaju se u 1. p. jednine mužkoga roda na **î,** *žen. na* **â,** *srednjega na* **ô** *ili* **ê.** *N. pr.* zdravî sin, zdravâ žena, zdravô diete; današnjî dan, današnjâ nauka, današnjê blagòvanje.

Neizvjestni pridavnici okančaju se u 1. p. jednine mužkoga roda na suglasicu, ženskoga na **a,** *srednjega opet na* **o** *ili* **e.** N. pr. žut, žuta, žuto; vruć, vruća, vruće. Ovi se u jednini, malom promjenom sklanjaju kao i samostavnici.

Mièna neizvjestnih pridavnikah.

	Jednina.	*Množina.*
1.	zdrav, zdrava, zdravo	zdravi, zdrave, zdrava.
2.	— a, — e, — a	— ih,) za sva tri roda.
3.	— u, — oj, — u	— im,)
4.	zdrav (a), — u, — o	— e, — e, — a
5.	zdrav, — a, — o	— i, — e, — a
6.	— u, — oj, — u	— ih,) za sva tri roda.
7.	— im, — om, — im	— imi)

Dvojina.

1. p. zdrav*a, e, a;* 2. p. zdrav*a, e, a;* 3. p. zdrav*ima* (za sva tri roda); 4. p. zdrav*a, e, a;* 5. p. kao prvi; 6, p. zdrav*ima* (ili uz broje 2. 3. 4. s Ivim); 7. p. zdrav*ima.*

Opazka 1. Veli se dobro: nemogu da živim bez svoja dva vrana konja (2. p. dvojine); nu prava je ova: bez vraniju kônjâ. Bio sam danas kod tri mila mi pobratîma; pak opet: Bio sam danas kod tri*ju* (trih) mili*ju* mi pobratîma.

Digitized by Google

Opazka 2. Jerbo stoji neizvjestni pridavnik uz ime samostavno, koje naznačuje neizvjestnu, neopredieljenu nam osobu i stvar, to se nerabi očito niti peti padež kao zvateljni, već samo u slučaju, kada se komu čudimo, koga sažaljujemo. N. pr. čujem, iznenadce, da je umro njeki inače poštenjak, to ću si odahnuti srdcu ovom: pošten čovječe! prerano mi te smrt pokosila. Jadan kume! gdje-no ostao sam, kano dub u planini.

Izvjestni pridavnici sklanjaju se u jednini, množini i dvojini kano i neizvjestni, samo što u jednini primaju medju korienom i tvorkom padežnom u 2.om i 4.om padežu umjetke *og* ili *eg* (zdrav*oga*, vruć*ega*), a u 3.em i 6.om padežu umjetke *om* ili *em*, (zdrav*omu*, vruć*emu*).

Zadaće.

174. Sastavite obrazac za ove samostavnike i pridavnike u jednini i množini, imajuć u misli samo: kakove su one stvari!? Marljiv učenik. Poslena težakinja. Mudar čovjek.

175 Napišite 10 izvjestnih a 10 neizvjestnih pridavnikah mužkoga roda a svakomu dodajte shodan samostavnik!

Opet nješta o pridavniku.

Opazka 1. *U stavku može biti pridavnik kao pogovor na pitanje: kakova je ili nije stvar?* (Uzporédi §. 6ti) N. pr. učenik je marljiv. Zvonik je visok. Kremen nije mekan. Žes nije crn i t. d. *U stavku dolazi pridavnik kao pogovor ne samo na pitanje: kakov—a—o, nego i na ovo: s česa, oda šta je stvar?* N. pr. Rubac je svilen. Stol je drven. Prsten je zlatan. Klobuk je pùsten itd. (Uzporedi §. 8mi, zadaću 69, 75!)

Ako se hoće znati, čija je stvar a pripada li ona stvar samo jednoj osobi ili stvari, to se izražuje opet pridavnikom, kao pogovorom u izreci. Ovakovi pridjevi okančaju se tvorkami: **ov, ova, ovo; ev, eva, evo; in, ina, ino.** N. pr. ovaj vrt je bratov. Nož je učiteljev. Ovaj klobuk jest sestrin ili majćin a podnipošto bratovi ili otčevi. I t. d.

U ovih slučajih rabe se dotični pridjevi, kano pogovori u neizvjestnoj formi.

Digitized by Google

Opazka 2. *Pridjevi, kojimi se hoćc saznati: s česa je stvar, rabe se kao izvjestni i neizvjestni.* Zato velimo: u željezn*u* tanjuru prije se ohladi juha, nego u zemljen*u*. (Pita se samo: u kakovu?) Nu opet govorimo: Iz ovoga željezn*oga* tanjura neću da jedem, već iz onoga tamo zemljen*oga*.

Pridjevi, kojimi se hoće saznati: čija je stvar? (pripada li samoj jednoj osobi ili stvari) *rabe se odlučno samo u neizvjestnoj formi.* N. pr. Podaj zabi brat*ovu* konju! U strič*evu* vinogradu ima puno slašćine i dinke. Razboljeh se s boljesti Ivan*ova* djeteta, kano da mi je rodjen sin. I t. d.

Pridjevi, koji pokazuju, da nješta pripada množini, čitavu rodu, koljenu, družtvu, staležu; pak oni, što pokazuju kakvoću dobnu nječesa, rabe se vazda kao izvjestni. Prema tomu, imaju li pred tvorkom 1ga padeža tvrdu oli meku suglasicu, primaju i pripadajuće se umetke **og — eg; om — em.** N. pr. mačji, vučji, pasji volovlji; hrvatski, turski; karlovački, bački; današnji, večerašnji, sinoćnji, ljetošnji itd.

Opazka 3. (Za pravòpis). *Svi pridjevi imaju se u hrvatskom jeziku pisati malimi začetnimi pismeni, osim s početka i za točkom. Nu iuzesmo one, što su postali s vlastitih imenah ljudskih, s krstnih najme i prezimenah bilježiti velikim, negledeć, gdje se nahode.* S toga n. pr. igrao sam se s Petrovim bratom. Poznato je, da su sva Bukvićeva djeca njekom nesrećom tupa.

Pridjeve, stvorene s inih vlastitih imenah, gorah najme, gradovah, selah, otokah itd. nevalja pisati velikim pismenom. S toga opet n. pr. Poznato je, da su moslavačka vina gusta, vivodinska, svetojanska, okićka ljuta i žestoka a zagorska rezka i nakisla. Prividna tobožnja odlikovanja pismeni danas su već neumjestna i zazorna.

Zadaće.

176. Da reknem: knjiga učitelja je čista. Surka učenika je stara. Pregača sestre jest škrobena. Kvasci Samobora jesu valjani. Pelinkovac Karlovca je ukusan. Most Save je dugačak. Rog jelena jest rašljast. Mlieko koze i ovce je osobito zdravo. Vino Bukovca jest ljubko i jako: nebi li ste mogli ovo inače i bolje ovdje izreći, pak onda kod kuće napisati?

177. Napišite: čije sve mogu biti ove stvari?

Digitized by Google

Klobuk, prsnik, poculica, pregača, torba, igla; stol, tabla, klup; kruna, žezlo, mač, plašt; učiona, viećnica, crkva, bolnica, most.

178. Naučite dobro sklanjati sve pridjeve s dotičnimi samostavnici, što ste jih stvorili i složili u zadaći 177! (N. pr. otcev, otčeva itd. klobuka.)

---

§. 18. Osobno zaime: *on*.

Kada bismo vazda izušćivali prava imena osobah, to bi se ona često ponavljala a tim bi postao govor nemil i neugodan. Za imena osobna rabimo druge rieči, što se zovu: Zaimena. Tako za svoje ime izimljemo zaime *ja* u sva tri roda; za ime osobe, koja mi je najbližje, rabimo zaime *ti* opet u sva tri roda; za ime osobe, koja mi je treća, uzimlje se zaime *on* za mužki, *ona* za ženski a *ono* za srednji rod. S toga velimo: tri su osobna zaima: *ja, ti, on—a—o* u jednini; *mi, vi, oni—e—a* u množini.

Neću li da reknem: učenik piše, velim *on* piše; za: djevojka plete, rečem: *ona* plete; mjesto: diete plače, veli se: *ono* plače.

Osobna zaimena mienjaju se ovako.

	Jednina.			*Množina.*		
1.	on	— ona	— ono	1. oni	— one	— ona
2.	njega) ili: ga)	— nje	— njega) ili: ga)	2. njih = jih	—	—
3.	njemu) ili: mu)	— njoj-joj	— njemu) ili: mu)	3. njim = jim	—	—
4.	njega) ga—nj)	— nju-ju	— njega ga	4. nje-njih-jih	—	—
6.	njem	— njoj	— njem	6. njih	— —	—
7.	njim	— njom	— njim	7. njimi	— —	—

Dvojina.

1. i 4. padež: *ona, one, ona;* 2. i 6.: *njiju;* 3. i 7.: *njima* (za sva tri roda).

Opazka. Zaimena *ja, ti* jesu osobna samostavna; zaime *on* nije samostavno, već pokazno, ali se rabi za treću osobu.

Digitized by Google

Kako se vidi, ovo zaime mienja se skoro posve onako, kako i pridjevi izvjestni mehkoga okančanja.

Zadaća.

179. Potražite u ovih stavcih zaimena treće osobe pak naznačite, u kojem su padežu!

Bog je stvorio nebo i zemlju; od njega imamo sva dobročinstva; on je naš pravi otac, s toga treba da mu se klanjamo, da ga ljubimo i nad-à sve štujemo; pred njim da na koljena padamo; s njim svaki posao začnemo, vršimo i dočnemo te o njem vazda mislimo. Slava mu i dika sada i uviek!

Jedan—a—o; dva, tri, četiri.

Brojnik: *jedan—a—o* sklanja se kano izvjestni pridjevi tvrdoga okančanja. Dva, tri, četiri rabe se u dvojini ovako:

1. 4 5. p. dva — dvie — dva; 2. i 6: dvaju, — dviju — dvaju; 3. i 7.: dvama — dvjema — dvama. Tri i četiri ima obrazac ženskoga spola od broja *dva*.

Zadaće.

180. Sklanjajte sljedeće pridjeve sa samostavnici!

Valjani učenik. Velika voda. Složno i čestito družtvo. Jedan stol. Moj dragi otac. Naš liepi vrt. Tvoje crno oko. Njezin bieli rubac.

(Za zaimena: moj, tvoj itd. treba samo male pripomoći.)

181. Zamienite samostavnike u ovih izrekah osobnimi zaimeni! Pas je vjeran, u psa je hladna gubica, psu netreba vazda vjerovati, psa netreba dražiti, o psu znademo, da osobito rado jede meso, sa psom ide lovac u lov, pred psom trči zec.

Tako izradjene stavke u ovoj zadaći metnite s jednine u množinu!

182. Zamienite u ovoj zadaći sve stavke valjanimi osobnimi zaimeni!

Čovjek je najodličniji stvor božji. Bog — je osobito odlikovao. Bog — je stvorio za vječni život. Dao — je neumrlu dušu. — se naročito odlikuje od druge životinje. Stvorio — je, da — sluša i ljubi, da — služi i da se spasi. Ali već prvi ljudi bijahu

Digitized by Google

— neposlušni. Bog — je zato kaznio; nu ipak obeća — da će — spasiti od vječne muke. Bog — je dakle pomilovao, — jest premilostiv.

183. Odgovorite na sljedeća pitanja podpunimi stavci, upotrebljivajući dodane samostavnike s pridavnici: Biesan pas: Tko je čovjeku pogibeljan? Čija je gubica puna pjene? Komu se treba uklanjati? Koga ubijaju ljudi? Na kom ima puno pjene? Za kim idu ljudi u potjeru? — Miomirisna ljubica: Što cvate u skrovitosti? Čija boja je modra? Čemu da naliči diete? Što traže djevojke s proljeća? U čem ima otrova? Nad čim raste puno drugoga bilja? Moja marama: Šta je svileno? Čija boja jest crna? Čemu škodi prašina? Što si vežeš okolo vrata? Na čem su 4 obruba? Čim si čuvaš vrat od prehlade? Naša liepa livada: Što je prostrano? Kod čega nalazi se potok? Prama čemu stoji šuma? U što rado ideš? Gdje ima svakovrstna cvieća? Za čim se nalazi drum? Svaki marljiv učenik: Tko biva hvaljen? Čije su stvari uviek u redu? Komu neće učitelj prigovarati? Koga volje suučenici? O kom rado govore školski nadzornici? S kim je učitelj zadovoljan?

184. Zamienite u prošloj zadaći sve ponavljajuće se samostavnike u svih stavcih osim prvoga osobnimi zaimeni i metnite sve u množinu. N. pr. Biesan pas je čovjeku pogibeljan; njegova je gubica puna pjene; treba mu se ukloniti itd.

185. Upotriebite u stavcih i svih padežih sljedeće rieči: Naš mili učitelj — draga naša domovina — krševita Dalmacija — ravna Slavonija — moji dragi roditelji — njeki inostran putnik.

186. Zamienite u ovoj pripoviedci ponavljajuće se samostavnike zaimenî: Julka bijaše dobra djevojčica. Osobito bijaše Julki žao mučiti životinje. Jednoć je išla Julka pokraj rieke šetat se. Tu je vidila Julka dva dječaka. Dva dječaka nosila su psetance, da psetance bace u vodu i da psetance udave. Julka upita dječake: „Zašto bacaju dječaci psetance?“ Odgovoriše dječaci: „Otac je dječakom zapovjedio.“ Reče opet Julka: „A neka dječaci psetance Julki prodadu ili neka psetance Julki poklone.“ Dječaci poklone Julki psetance a Julka dade dječakom njekoliko novčićah i odnese psetance kući. Pseto je ponaraslo, postalo je veliko i pratilo je vazda svoju dobročiniteljicu. Jednoć se vrati Julka s psetom

Digitized by Google

kući. Unidju u sobu a pseto stane strahovito lajati gledajuć pod postelju. Julka zovne si služinčad, sluge dodju i gledaju pod postelju te opaze tamo lopova, lopov se ondje bio sakrio da Julku, kada bude spavala, ubije i da Julki blago otme. Tako je pseto vratilo ljubav svojoj gospodarici.

187. Napišite po 5 stavakah po ovih primjerih: a) Pas je mesožderac, on laje. b) Krava je preživalac, od nje imamo mlieko. c) Bog je stvoritelj svieta, njemu se klanja svaki stvor. č) Marljiv učenik uči se, njega volje učitelji. ć) Guska je plivačica, goje nju radi mesa i perja. d) Dravom plove ladje, u njoj ima i zlatna pieska. Magarac je strpljiva zvier, valja s njim strpljivo postupati. Hrast je veliko drvo, ali mu škodi gmaz.

188. Naučite sljedeći „dopis“, te ga napišite s pameti!

Ljubazni Slavoljube!

Dragi moj otac vratio se je prije dva dana iz grada. Jučer je pitao gospodina učitelja za moje vladanje. Učitelj me je pohvalio a otac mi pokloni prekrasnu slikovanu zviernicu. U njoj su naslikani lav, velblud, tigar a ima i drugih životinjah više. Svaka je ondje liepo opisana. Ako ju želiš vidjeti a ti mi dodji danas u 4 sata.

Očekivajuć te, ostajem tvoj

U Cvjetkovićih 7. Svibnja 1868.

Antun.

189. Opišite „nož“ odgovarajuć na pitanja: Što je nož? Kakov je? Što ima? (česti mu i svojstva.) S česa je? Tko ga je napravio? Čemu je? Kakvih ima noževah jošte?

190. Opišite na slična pitanja: stol, knjigu, prozor, vrata!

191. Opišite ovcu, patku, slona, tele, svaki svoju kravu, svoje konje na sljedeća pitanja: Što je? Kakav je? Gdje ga drže? Čim se hrani? Čim nam koristi? Koja jim po prilici ciena? Koliko kojemu godinah? Kako jih vičete? itd.

---

§. 19. Stavak se razširuje IIim padežem.

Rieč je u 2om padežu ne samo na pitanje: čiji, koga, česa itd., već to zavisi i od drugih riečih, koje, pravo reći naravlju svojom zahtievaju i hoće da upravo bude u tom padežu a ne u kojem inom.

Digitized by Google

Drugi padež zahtievaju:

1. Samostavnici: množina, kupa, hrpa, stado, četa, sila, broj, čreda, jato, sbor; — komad, šaka, mrvica, čest, zalogaj, režnjić (kruha), čaša itd.

Ovi i ovim slični samostavnici označuju manji, većji broj, čest one stvari, što se izreče u 2om padežu.

2. Brojnici, počam od 5 pak sve dalje osim brojevah, u kojih se izriče naročito 1. 2. 3. 4. n. pr. 32. 51. 64. 102. i t. d. Nadalje neizvjestni brojnici: mnogo, malo, više, manje, toliko, koliko, njekoliko, dosta, odviše, oliš, nješto, ponješto itd.

3. Pridavnici: dostojan, gladan, sit, potreban, prost, vriedan, žedan, željan itd.

4. Glagoli: bojati se, čuvati se, držati se, dočepati se, latiti se, màšiti se, okaniti se, proći se, sjetiti se, naužiti — naživati se, osloboditi se, riešiti se itd.

5. Glagol *biti*, ako ovaj zamieni glagol imati. Dopunjak bivši uz gl. imati u 4. padežu, — dodje uz „biti“ u 2. padež. Za: Ranko ima debeo vrat, kratke ruke, tamno oko, tupu glavu, veli se prekrasno: Ranko jest debela (neizvjestan lik) vrata, kratkiju rûku, tamna oka, tupe glave.

6. Ako je izreka niječna, to se meću one rieči, koje naznačuju stvar, na koje čin prelazi, u 2gi padež, N. pr. Čim da pišem, kada nejmam niti olovke, niti žesa, niti pera, ni crnila. Sirotice jadna: nevidi niti sunca niti mjeseca! Rado bih ti prikrojila košulju, ali nejmam pri ruci nožîca. Nejma u kući ni koćeta ni maceta.

7. Uz rieči: evo! eno! eto! nuto! bahme! tako mi! stoji dopunjak u 2. padežu. N. pr. Tako mi sunca i mjeseca! Tako mi očiju! Tako mi srdca i poroda! Tako mi roda i svih mojih koljenovićah! Bahme, nesreće! Bahme, strašilah i živoga pakla! Evo ti sreće, ali je nećeš! Nuto čuda golemoga! Pomozi bože, eto mi iznenadce liepe okriepe!

8. Ima riečih, što pokazuju položaj, odnošaj i pravac, u kojem se stvari medju sobom i jedna prema drugoj nalaze. Ove rieči zahtievaju drugi padež i zovu se obično: predlozi. Kada se ovimi predlozi pitamo, to jim pridodavamo poznata pitanja za 2. padež: koga? čega? česa? Evo njekojih predlogah! Iz, u, s = sa,

Digitized by Google

za, bez, do; izvan, izpod, izpred, izmedj, iznad; blizu, izvan, mimo, okolo, poslje, prije, poradi, zaradi; nakon, kon, mjesto, pòput, pút, sried, kraj, vrhu (to su samostavnici po naravi); nàkon, nàkraj, nàmjesto, nàvrh, pòdno, pokraj, pòsried, ùslied, ùsried, i t. d. (Samostavnici s predlogom složeni čine pravi predlog.)

9. Nerabimo li u govoru brojnikah, koji naznačuju množinu nječesa ili samo malu česticu ili neizvjestnu količinu (Vidi §. 19. br. 1. 2.) već se tâ množina, količina samo misli, onda dodje rieč, koju bi imao onaj broj približje opredieliti u 2gi padež. N. pr. Daj mi (čašu) vode! Imam liepih krušakah. (Misli se: mnogo, puno, vagan itd.) Daj mi kruha! (Režnjić.) Kupio sam si danas na sajmu liepih stvarih. (Bud koliko.)

Evo više raznih primjerah! Bez muke nejma nauke. I bez britve ga obrijao. Bez zelja nejma veselja. Bog neplaća svake subote. Nejma jačjega pila, što je voda. Nehvata se rdja čistoga zlata. Do sto godinah ni kosti ni mesa. Evo mi žive glave, ako nije tako! S glave riba smrdi. S tebe kukam, s tebe jadikujem, nesretniče! — S kojega drveta sâmo voće pada, nevalja ga tresti.

Zadaće.

192. Razširite ove stavke 2im padežem!

Podaj siromaku —. Otac je nakupovao —. Iz šume izlećelo je jato —. Čuvaj svaku mrvicu i svaki zalogajac —! Znademo li broj —? Riba nejma —. Ptica nejma —. Sirotica nejede svaki dan —. Nedjelja ima sedam —. Gradjanska Hrvatska i Slavonija imaju sedam —. Vojnička Hrvatska i Slavonija imaju jedanaest —. Regimenta ima dvanaest —. Marljiv učenik dostojan je —. Vreće su pune —. Slastičar sit je —. Golubi se boje —. Čuvaj se —! Sjeti se, molim te, uviek —! Nestidi se nikada —! Djetetu treba —! Čudnovate li stvari! Radi od zorje do — —, pak nejma niti —. Više je — pòumrlo s nerazložna — i —, nego —. Žedan napio se — —. Naš susjed pun je —.

193. Upotriebite sve predloge, u §. 19. točki 8oj navedene u stavcih! N. pr. *U* Petra ima jošte stara vina. Roditelji nemogu niti zalogaja krušca pojesti bez družine si.

Digitized by Google

194. Naznačite u pojedinih stavcih: čije česti, čiji dieli jesu ove stvari! krov, greda, dimnjak; sunjica = stolnica; rudo, točak; prst, nokat, ruka; Rieka, Bakar, Senj; Zagreb, Samobor, Sisak; Varašdin, Ludbreg, Gospić, Petrinja; krila, perje, podplat, goljenice = sáre; vrata, prozor, soba, podrum.

Izradjeno. Rudo je čest kolah. Rieka je čest Hrvatske. Krilo jest čest ptice itd.

195. Nadopunite svaki samostavnik prošle zadaće shodnim i valjanim pridavnikom! N. pr. Drveno rudo jest čest čitavih kolah. Senjska Rieka jest čest mile nam Hrvatske. Drvena vrata jesu čest nove i stare kuće.

196. Razširite sljedeće stavke shodnimi brojnici, pak metnite samostavnike u prave padeže!

Centa ima — ℔. Funta ima — lt. ½ ℔ ima — lt. Godina ima — česa? U našoj školi ima — (učenik, klupa, prozor, ormar, stolac, tabla). Bog nam je dao — (zapovjed). Sat udari na dan —? Zemlja se okrene okolo sebe u godini —? — Učenik u — klupi zove se (?).

197. Dušan Borisavljević ubilježio si je trošak ovako:

Izdao sam:	for.	nvč.
Svibnja 1. kupih si 20 perah po 1 nč. .	—	?
„ 2. za 5 pisanakah po 3 nč. dao,	—	?
„ 3. za 13 arakah barvena papira po 4 novč.	—	?
„ 6. dao sam siromašnomu si sudrugu u 2 maha po 15 nč. .	—	?
Svega . .	—	?

Izračunajte valjano, koliko je dao Dušan za pojedine stvari, koliko ukupno, pak onda napišite sve one i pojedine i ukupnu svotu riečmi!

198. Sastavite na taj način trgovački račun ob ovih stvarih! 12 ℔ šećera po 35 n.; 5 ℔ kave po 74 n.; 7 lotih duhana po 9 n.; 3 ℔ riže po 13 n.; 9 okah octa po 18 novčićah.

199. Napišite: bez česa nebismo mogli govoriti, pisati, gledati, kućah graditi, hoditi, živjeti i spasiti se? Radi česa nemože učenik u školu dojti? Poradi česa nemože orač orati, pisar pisati, čovjek jesti, kovač kovati. Nadjite za to što više uzrokah imajuć vazda u glavi rečena pitanja!

Digitized by Google

§. 20. Pridavnik zamenjuje 2. p. samostavnikah.

Kada stoji samostavnik sâm bez pridavnika ili drugoga nakita u 2. padežu, onda se pretvori u pridavnik.

Drugi padež samostavnički pretvara se u pridavnik.

1. Ako je samostavnik, nahodeći se u 2. padežu vlastito ime osobe, ili u obće samo osobno, te znači, da stvar, o kojoj se sbori, pripada onoj osobi oli i drugoj stvari. Taj samostavnički pridavnik tvori se dočetci: ov — ova — ovo; ev — eva — evo; in ina — ino. N. pr. Abel bijaše sin Adama = Adamov. Mati Abela = Abelova. Josip bijaše sin Jakuba = Jakubov. Vinograd Ivana jest velik = Ivanov. Otac Katice = Katičin. Ovo je pletivo tete = tetino. Ovo mora da bude surka učitelja = učiteljeva itd.

2. Kada se 2. padež tiče čitava roda, plemena, sbora, družine itd. stvori se sa dotičnoga samostavnika pridavnik tvorkami: ski—a—o; ki—a—o; ji—ja—je itd.

N. pr. Za: torba, batina prosjakah = prosjačka. Ruho djevojakah = djevojačko. Lajanje pasah = pasje. Mlieko kravah = kravlje. Sine ajdukah! = ajdučki sine! Vino Okića = okičko vino itd.

3. Pitamo li se za stvar ne samo: kakova je, već ujedno i: oda šta? sčesa je? to se samostavnik 2. padeža pretvori u pridavnik tvorkom: en—a—o; an—a—o; nat—a—o; it—a—o. N. pr. Stol je s drva = drven. Košulja je s lana = lanena. Kaša je s kuruze = kuruzna. Stol je od kamena = kamenit. Vlače s kože = kožnate, nu i: kožene. Velimo i: irgaste vlače, ako je koža učinjena na irgu (u bielo).

Zadaće.

200. Napišite više imenah za stvari, što se prave sa zlata, vune, kože, svile, slame, kamena, drva, stakla, lana i zemlje!

Izradjeno. Sa zlata prave se: prsteni, narukvice, naušnice, puceta, čaše, kaleži itd.

201. Napravite s riečih, (zadaća 200) što znače latak, s česa se šta praviti može, pridavnike, pak jih rabite u stavcih!

Izradjeno. Zlatnim prstenjem rado se kite žene. Dostojno je, da budu u crkvi zlatni kaleži. I t. d.

220. Tvorite pridavnike sa sljedećih samostavnikah, pak jih

Digitized by Google

upotriebite u stavku! Slavonija, Sriem, Hrvatska, Dalmacija, Zagreb. Sava, Samobor, Karlovac, Lika, Ogulin, Gospić, Pag (otok), Rab, Dunaj, Drava, svećenik, učitelj, majka, diete, kokoš, vol, koza, jare, janje, ptica, pura, guska.

Opazka. (Ovdje je sgoda svrnuti okom i na ovu osebitost hrvatskoga jezika. Meso od vola, od krave, goveda, konja, pileta, guske, race, ovna itd. nikada da negovorimo. Veli se: volovlje, kravlje, govedje, konjsko doduše; nu, kada nam isto ovo meso ima rabiti za hranu, odlučno vazda treba da govorimo: kravetina, govedina, konjetiua, piletina, ovnovina, prčetina itd.)

203. Moj stric je otčev brat. Prema ovomu napišite: što i čije su ili mogu biti ove stvari? Ujak, nećak, svak, svasta, tast, punica, zet; bl. dj. Marija, sv. Petar, sv. Paval, pupoljak; podmet, pogovor, slovka, korice, ruka, prst, nokat, djed, pradjed, šukundjed.

204. Svaku stanku zamienite shodnim samostavnikom u 2. padežu! Dubljina —. Visina —. Kapljica —. Mrvica, režnjić —. Dénja (bala nječesa) —. Šaka —. Četa —. Roj —. Jato —. Gomila —. Grudvica —. Glavica —. Funta —. Košara —. Brenta —. Knjiga —. Vreća —. Voz —. Vienac —. Klubko —. Svežanj —. Snop —. Kopić —. Plâst —. Nîz —. Lonac —. Pregršt (i) —. Čaša —. Ral (i) = jutro —. Lot —. Kvintić —.

Opazka. Kada izričemo tvorca koje umotvorine, to njegovo ime treba, da ostaje u 2. padežu u formi samostavničkoj. Jer: Osman Gundulića znači, da je Gundulić napisao Osmana, da mu je stvoritelj; a »Osman Gundulićev« izriče, da je Gundulić vlastnik tiskane već knjige, što se zove Osman.

205. Jaja pticah zovemo: ptičja jaja. Dlaku pasah pasjom dlakom. Prema tomu, pretvorite samostavnike, što su u 2. p. u pridavnike, pak jih rabite u stavcih!

a) Gnjezda kokoših, vuna ovacah, koža zečeva, mast ribah, salo gùsakah;

b) mlieko kravah, sir kozah, rogovi volovah, žinje konjah, šćetine = peraje svinjah;

c) marama od svile, sukno s vune, most od kamena, torba od kože, čizme od telètine (kože), košulja s platna, ključ sa željeza, kotal od mjèdi, stolac s drveta, klobuk sa slame;

Digitized by Google

ć) sprave zanatlijah, orudje djelačah polje, orudje stolarah, zidarah, lončarah.

---

§ 21. Treći padež.

Za 3ći padež pitamo se: komu? čemu?

Treći padež zahtievaju uza se njekoji samostavnici (uz glagol biti), pridavnici, glagoli i predlozi.

Primjeri.

Putu nejma roka. Nitko nemože cielomu svietu pomiesiti kolača. Svaki gospodar svojemu je domu vladika. Tamnoj noći nejma svjedoka. Djavolu nemanjka pakla. Darovanu konju negledji zubih! Nebudi svakoj ptici kobac. Nebudi, ako boga znadeš, svakomu loncu poklopac! Konju, puški, prilizavici i pripuzu nevjeruj pod živu glavu! Sebi nesudi nikada! Sit gladnu nevjeruje. Čistu obrazu malo vode treba. Mudru i jedno oko dosta. Vidjelu netreba naočala! Bogat, siromaku nevjeruje. Suhoj pržini (zemlji) i slána je dobra. Težko drûgu bez druga; težko póbri bez pobratima! Bog nikomu dužan neostaje. Zemlji trupina a bogu duša!

Zadaće.

206. Razširite ove stavke 3im padežem, pak izpišite pridavnike, koji taj padež zahtievaju! Stanke zamienite 3. padežem!

a) Djeca treba da budu zahvalna — —. Kladivo je — veoma nuždno. Toplina i svjetlo — je potrebno. Muhe su ljeti — dosadljive. Ubog je u hramu božjem — ravan. Pas je — privržen. Svilac je — koristan. Učenici su — — mnogo dužni. Čovjek je svojom dušom — sličan. Blago si ga —, koje ima brižljive roditelje! Nevjeruj —, koj ti se vazda sladko u brk smije!

b) Izpunite stanke samostavnikom u 3. padežu! Petar je gospodar (komu, čemu) —. Ja sam prijatelj —. Izdajica je najveći neprijatelj — —. Oprosti, jer vidim, da sam — krivac.

207. To isto činite s ovimi glagoli, koji trebaju 3. padež! Izrecite: tko šta čini i komu?

Čuditi se, klanjati se, moliti se, nadati se, osvetiti se, preporučiti se, rugati se, smijati se, pritužiti se, zahvaliti se, pripetiti se,

Digitized by Google

Broj 9. U Zagrebu, 1. Lipnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

San = sanja = сънъ = сънище.

(Konac.)

— Čovječe, što radiš sam u šumi? zapita ga Hausner ljubazno.

— Tražim zgodno drvo, da se objesim, bijaše mu nenadan odgovor.

— Ta što ti je uzvrtilo mozag, prijatelju? produlji prvi, koj je odmah upoznao propast, u koju bješe taj biednik uvaljen.

— Mozag... ne, bog me je prokleo.

— Ali bog neproklinje za života nikoga, poče dalje dušoslovac.

— Mene je prokleo. Dà, prokleo... bijah još djetetom o božiću kod ponoći.. sviet je nalegnuo... pritisnuo me je, i meni je... puklo srdce. Zato me je prokleo bog. A ja si moram pripeti vrat.

Hausner upeo sve sile, koje mu je pružilo znanje dušoslovno, ma uzalud. Ludjak prevrnu oči, slegnu rameni i potrča u šumu dalje. Za čas visijaše mrtav o dubu.

Još je, neznam smješnije ili žalostnije, što pripovieda drugi njeki dušoslovac.

Bijaše u njekom selu čovjek dosta već ostareo. Sa starošću dodje i njezina vjerna družica: bolest. Moj čovjek nije dužje vremena ostavio sobe. Postelja bijaše mu jedina utjeha. S časom

Digitized by Google

postajaše naš nemoćnik sve šutljiviji i mračniji. Njegovi se prijatelji nestarahu za to, jer je zlovolja i mučljivost obična posljedica dugotrajne nemoći. Ali za ne mnogo časa presta se naš čovjek i na postelji kretati, ležaše kao klada. Kada bi ga htjeli prídignuti, da mu poravnaju postelj, poče drečati kano ludo diete. Sada počeše rodjaci mu osbiljnije razmišljati, što li se pridesi njihovu bolniku. Ali se istini nemogahu domisliti. Konačno jim uz strašan plač odkri sám nemoćnik bolest. Čudne bolesti! — Bješe narasao tako, te je cielu sobu napunio! Zato se nije dao maknuti; jer se je bojao, da će prasnuti o zid. Što će sada s njim? Nagovarahu ga, da izadje iz sobe pod nebo, jer da će ondje naći dosta mjesta. Ali kako će na vrata, kada mu je ciela soba premala. Nejma druge, zovnuše ljekara, on će valjda znati i toj boli lieka. Ljekar poče strogošću ljekarskom nalagati, da se nosi iz sobe. Ali bolestnik okrenu mu ledja. Ljekar ljutit sčepa čovjeka za rame, da će ga izturati iz sobe. Ali on nadre rikati kao vol, udarati nogami, grizti. Ljekar bijaše mudar i povuče se iz sobe. Nemoćnik se sruši na zemlju kao mrtav. Tek riedki uzdisaji bijahu znakom, da ima u njem jošte živote. Medjutim bješe prikupio ljekar više momakah, da iznesu neobičnoga bolestnika iz sobe. Uhvatiše ga... on vikaše... trzaše, kano da je na umoru, led ga probije — i prije, nego ga bjehu iznieli, bijaše mrtav. Siromak mišljaše, da se je raztrusnuo!

I naše bake po selih znaju vidjati vile, ako se na stanovite dane objese volu o rog, a desnom mu nogom stanu na papak. Sjećam se, da sam i ja kano diete skoro jedan put pokušao, nebi li vidio pun zrak vilah.

Do sada smo odgovorili u kratko na pitanje: odakle sanje. Sada razjasnimo i drugo: odakle razlika sanjah u raznih ljudih?

Na to ćemo odgovoriti još kraće.

Razni dusi teže za raznimi stvarmi. Ova težnja, s kojom se čovjek rodi, može se u kasnijem životu usavršiti i oplemeniti, ako ide na dobro; ili zagušiti, ako ište zlo. I tako duh svakoga odrasla čovjeka, za nječim osobito têži, na njekom cvieću najradje posjedava. Odatle biva, te čovjek duševan veći dio dana sprovodi u krugu svojih idejah, i boravio bi uviek, da ga kad i kad nezovne

Digitized by Google

tielo natrag. Skupac trguje cieli dan i kupuje kuće, makar baš sam u sobi sjedio. Tako i druge vrste ljudih.

Budući dakle da sanja nije drugo, nego nerazmjerno djelovanje duha i umorena tiela, ravnati će se i ona polag raznih težnjah duha. Zato će posve druge sanje zasladjivati noć čovjeku poštenjaku, druge oholici a druge nerazložniku. I to je razlog, zašto nas dušoslovci napominju tako često, da pazimo na naše sanje, ako smo radi upoznati si narav.

To je prvi, najobćeniji razlog raznovrstnosti sanjah u pojedinih ljudih, kojemu je temelj ustroj naravski.

Drugi, puno užji, jest dotični položaj tiela ili duha. Zato, kada legnemo ljutiti i biesni, nećemo ni ustati mirni i blazi; a kada nam san osuši posljednju suzu, sigurno će sanja iztisnuti mnogu novu. Mudro je dakle gledati, da uviek u postelj ideš miran, jer ćeš obično i mirno iz postelje se podignuti. I položaj tielu utiče u sanje. Kada se u ljetu zavališ u perje i razvrućiš, sanjati ćeš, da si dopanuo u vatru, ili da te je vrag pritegnuo u pakao. Ako običajno spavaš otvorenih ustiju, to i redovito sanjaš, kako ti se sprema bogati stol, kako ti se namiče rujno vino ili hladjano pivo. Ali kada se probudiš, biedan, još si gladniji i žedniji. A lupiš li slučajno u snu o postelj, evo te medju razbojnici, koji ti namieštaju kosti. Druge primjere protumačiti će si štioc sám.

Ovako se možemo uviek pitati: odakle nam ova ili ona sanja? Ali svakoj naći razlog, stvar je nemoguća. Narav bo sva zasjenuta nam je sjenom neprozirnom, koje posve prodrieti neće nikada razum ljudski. To valja osobitim načinom o naravi čovječjoj, najsavršenijoj.

* * *

Mogli bismo ovdje jošte spomenuti dvie vrste sanjah, gledeć na njihovu savršenost. Jedne su, koje kano blagi vjetrić na krilih zanašaju duh, dok nedodju na jedan cviet, gdje sladko miruju: i to su sanje uredne. A druge sjedaju kano gusti oblak na čelo čovjeku, te mu teščaju glavu: i takove sanje zovemo neurednimi. Prva vrst sanjah vrti se oko jednoga samo predmeta te se njim zabavlja cielo vrieme, kano kada sanjamo, da putujemo kući ili da idemo u boj za domovinu. Ovakove sanje ostavljaju jasne tragove za sobom u mašti i mi jih možemo izpripoviedati redom.

*

Digitized by Google

Druga pako grabi nasumce sad ovo sad ono bez ikakova reda i poredka. I takovih se sanjah iza sna nemožemo sjetiti. Jedini jim je znak puna i težka glava.

To su redoviti pojavi sanjah. O vanrednih, može biti jošte zanimnijih, biti će druga zgoda govoriti. I. R.

Dvie tri Platonove o javnom odgojenju.

(Svršetak.)

Ove pomisli dakle buditi te jih u sebi razbistrivati, o tom moraju duše neprestano nastojati, jerbo samo, kada se uznesu do poznanja najvišje pomisli, dobra, postati će prilikom i slikom božjom: Bog bo je sam sebi i sam u sebi najveće dobro. Za moći dotle dospjeti, moramo svoj božanstveni dio, pamet, učiniti slobodno vladajućom moći u sebi; a tko to postigne, taj vrši najvišju ćudorednost ili pravičnost, koja je u životu najveće dobro, jerbo za njom težiti imamo i poradi nje same, i poradi posljedicâ njezinih, u koliko najme želimo biti srećni. Pravičan je čovjek, ako svaka moć i snaga njegove duše vrši svoje, ako najme pamet kraljuje, jerbo je mudra i starat joj se i skrbiti za cielu dušu — ako srčanost ili ćudoredno čuvstvo s pameću skopčano i služi joj, koje odnošenje s tim slogu dobiva, da pri pravoj mješaniji glasbe i gimnastike jedna moć liepim govorom i znanostmi spotiče se i pita, druga pako napjevom i taktom ublažava, miri i kroti — i kad napokon te obodvie tako odgojene i istinom zadojene sile predstoje sili zahtievanja, te ovu silu duševnu, koja rado prekanati, jerbo je nesita, ograniče, da nebi ona pusta pretovarenim tielom osilila se i ojačala, pak prestala, činiti svoje, dakle služiti, a ne ostale sile podjarmiti. Pravičnost nesastoji se dakle u izvanjskih djelih, koje ima obavljati čovjek, nego u njezinoj zaista nutarnjoj djelatnosti s obzirom na samoga sebe i na svoje, dočim čovjek nedopusti, da jedna duševna sila njegova obavlja tudje poslove, ili da duševne sile utječu u opredieljenje drugih silâ, nego dočim čovjek svaku svoju duševnu silu odredjuje na ono, što je njezino, sam sebe obuzdava i dovodi u red, sam je sebi prijatelj, a sve tri svoje duševne sile dovodi u slogu podpunu, kano uda

Digitized by Google

glavna složena troglasa, te temeljni glas, treći i peti, i ako još što izmedju ovih leži, i to sve skapča.

Pravičnost je u sebi i za sebe najbolja, i svatko mora zato činiti pravo. Što je pravo i bogu je drago, a nepravdu mrzi i bog i dobri ljudi; zato neostavlja bog nikada onoga, tko nastoji oko pravice, i dočim tvori kriepost, u koliko je to moguće čovjeku, postaje slikom božjom.

Pravi trkači, koji iztraju do konca, dobivaju úcienu i budu krunisani. Tako se ima stvar često i sa pravićem: pri koncu svakoga djela, svakoga posla i odnošenja i samoga života slave se pravići i isti sviet jih slavi. Nu sve to nije ništa glede množine i veličine sravnjeno sa onim, što očekuje svakoga čovjeka poslje smrti, kao što znamo iz svetih skazkâ o životu na drugom svietu, ili se barem možemo o tom iz njih naučiti. Tko ima oči, neka vidi, a tko ima uši, neka čuje. Jerbo sve to vrieme od djetinstva do starosti jako je kratko naprama vječnosti, kao ni što, a drzovitost pokazuje se tek onda strahovitom, kada bi tkogod htjeo zanemariti svoju dušu, za koju tada nebi bilo po smrti tjelesnoj ni sigurnosti i spasenja, nego samo ako je pametnom po mogućnosti postala. Zaoto treba se osobito brinuti, da svaki izmedj nas zapodstavivši sva druga znanja samo nastoji za tim jednim, za moći razlučivati bolji način življenja od gorjega, gorji nazivajuć onaj, koji dovodi dušu do toga, da biva nepravičnom, bolji pako, koji ju čini pravičnom. Platon je najčišći izraz grčkoga duha.

Mislim i mi odgojitelji, roditelji i učitelji naše mladeži, možemo se mnogo koječemu naučiti s ovoga mnenja Platonova vrhu javnoga odgojenja. Pokušajmo samo pronići u duh njegova mnenja, pak ćemo puno toga naći, što bi mogli poprimiti i čim bi se mogli koristiti pri odgojenju i obučivanju. Grčka stara naobraženost bijaše luč, na kojoj su Rimljani i drugi narodi poslje zapalili svoje svjetiljke. Još i danas služe nam u mnogom obziru grčki mudraci za obrazce u ovoj i onoj struci znanja i umjetnosti. Drugom prilikom progovorit ću opet njekoliko riečij o mnenju Aristotelovu o javnom odgojenju, pak ćemo onda sravnjivati i esapiti, što bi mogli s toga za se upotrebiti.

Od Platona i Aristotela diele i razstavljaju nas stoljeća; ali što je istina, to ostaje viekom nepromienjeno; pravičnost, dobrota

Digitized by Google

i kriepost ostaju uviek jednake i sebi ravne, kao Bog svemogući, što je uviek star i mlad; star u vjernosti, mlad u ljubavi. Mi smo u razvitku i političnom i znanstvenom, skoro reći i ćudorednom. Nami je od potrebe obzirati se na staro i novo znanje, i na sve, što bi nam pri našem razvitku moglo uprti u kolu. Mène staroga učitelja i odgojitelja domaće mladeži u mojoj trideset sedmoj godini učiteljevanja za cielo nespotiče na pisanje ovoga članka ništa drugo, do živa želja, nebi li naše odgojenje domaće i školsko udarilo onim pravcem, koji će nas dovesti do pravoga cilja. Prilično sam već toga izkusio, što zasieca u odgojenje i obuku mladeži; ali priznati moram, da je jedno jedino, za čim valja težiti: ćudoredba, bez koje se nemože postići kriepost, a bez ove nejma pod nebom prave sreće. Znanje i najveće bez kriepostna života zvuk je prazan, broneći praporac, ništa, kao što je vjera mrtva bez dobrih dielâ kano i tielo bez duše. Drugom prilikom više o tom.

Mijat Stojanović.

O pridavnicih.

(Dalje.)

Opetuje se ono, o čem se je prijašnji sat govorilo. Zatim nastavi učitelj:

Danas ćemo dalje o pridavnicih nastaviti. Slušaj Dragutine: Kad bi ja kazao: „*dobar* mladić zaslužuje pohvalu;“ bi li mi onda znao pogoditi onoga mladića, o kojem kažem, da zaslužuje pohvalu. — Pravo si rekao, da nebi; jer vas ima više mladićah dobrih, a ja nisam ničim pokazao niti označio u svom govoru, da bi to imalo na kojega posebnoga izmedju vas smerati, već sam rekao, da svaki, bio Šaval ili Paval pohvalu zaslužuje, samo ako je dobar. — Nu da velim: Ovaj ili onaj *dobrî* mladić zaslužuje pohvalu: bi li se onda moglo znati, koga ja pod tim mislim, Stjepane? Bi, dobro si rekao, jer sam sada upravo naznačio ili opredielio onu osobu ili onoga mladića, o kom velim, da zaslužuje pohvalu.

Pamtite si!

Ima pridavnikah, koji se protežu na neznanu ili u obće iz-

Digitized by Google

rečenu osobu ili stvar, kao n. pr. *dobar mladić;* takovi se zovu neizvjestni pridavnici. — Antune, kaži mi, kakov je pridavnik *dobar?* — Zašto? — Ima jih opet, koji se protežu na poznanu, opredieljenu ili bar u sebi pomišljenu osobu ili stvar, kao što se vidi u gornjem primjeru *dobrî mladić;* takove nazivljemo izvjestnimi pridavnici. — Kaži mi Milane, kakav je pridavnik *dobri?* Zašto? — Kaži mi ti drugi još jednom, kako se zovu pridavnici, koji se protežu na neznanu ili u obće izrečenu osobu ili stvar; a kako oni, koji se protežu na poznanu ili opredieljenu osobu ili stvar? — Kaži ti Ivane još: što su i što nam pokazuju izvjestni, a što neizvjestni? — Bi li mi ti Vilček znao reći: jesi li opazio, po čem se razlikuju vanjskim oblikom izvjestni pridavnici od neizvjestnih? Po tom, što se n. pr. pridavnik *dobar* svršuje samo na suglasicu *r*, a *dobri* ima još osim toga i glasicu *i*.

Bilježite si dakle sljedeće pravilo:

Pridavnici se diele na izvjestne i neizvjestne. — Izvjestni se razlikuju od neizvjestnih i oblikom i znamenovanjem, jerbo se ova t. j. neizvjestna svršuju u I. padežu jednobroja mužkogu spola na suglasnik, a ona na samoglasnik **i.** — *Zatim se po značenju razlikuju, jerbo se izvjestni uviek protežu na nam poznanu i opredieljenu osobu ili stvar, a neizvjestni se protežu na neznanu i obće izrečenu osobu ili stvar.*

Uzmimo još jedan primjer: Mudar čovjek živi umjereno. — Ovdje se kaže u obće, da svaki čovjek, koji je mudar, živi umjereno, i mi niti sami neznamo za svakoga čovjeka po svem širokom svietu, na koga se to protezati može. Ali kad velimo: »Mudri Sokrat življaše umjereno.« Može li se pogoditi, na koga se vlastitost mudrosti proteže? Kaži nam Lavoslave. Znamo, da se proteže na Sokrata. — — — — —

Mirko! bi li se dobro kazalo ovako: »Hrabri se junak bori hrabro« i *„Hrabar* Jurišić boraše se junački.« — Deder nam izpravi oba ova stavka Ivane? — Po čem se razlikuju pridavnici izvjestni od neizvjestnih? ponovi nam još jednom Vatroslave! — Kaži nam to isto i ti Mijate, i ti drugi, dalje ti, još i ti tamo u kutu, i ti Milane itd. (Buduć da je to malo potežja stvar, s toga se učitelj nesmije prenagliti, makar i dvojica i trojica pogodila po njegovoj volji; bit će jih jamačno, koji malko težje shvaćaju,

Digitized by Google

ovim treba dobre pripomoći, pa s toga i nebi bilo pravedno, da jih učitelj ignorira —.)

Zdrav—a—o, liep—a—o, žut—a—o, pošten—a—o, marljiv—a—o; zdravi—á—ó, pošteni—á—ó, žuti—á—ó, marljiv—á—ó. — Kažite mi, koji su izmedju tih izvjestni, a koji neizvjestni pridavnici? Pamtite dobro! *Izvjestni pridavnici ženskoga spola i srednjega razlikuju se vanjskim načinom još i tim, što neizvjestni imaju zadnju slovku kratku a izvjestni dugu.*

N. pr. Mi velimo: „Dòbra, poštèna, čèdna, mìrna, kròtka i bogòljubna djevojčica itd.," kada govorimo u neizvjestnom obliku; a kada bi govorili u izvjestnom, kazali bi: „Dobrâ, poštenâ, čednâ, krotkâ i bogoljubnâ Ružica hvale je vriedna." — Kako bi ti Gjuro pridavnik poslušna kazao u izvjestnom liku? A kako pridavnik màrljiva itd.?

S lika neizvjestnoga pridavnika lahko vam se stvori izvjestni, dodavši mu najme za mužki spol u I. padežu jednobroja samoglasnik *i*, a za ženski spol se samo produlji samoglasnik *a* (á = aa = aja), a za srednji se isto tako produlji *o* (ó = oo = oje) n. pr. iz revan bit će izvrstan lik revni—á—ó itd. — Josipe, kaži mi pridavnik Markov u izvjestnom obliku. — Nemože se. — Bilježite dakle: Izvjestnoga lika nejmaju pridavnici, izlazeći na *ov, ev, in,* a neizvjestnoga nejmaju pridavnici na *ski*, i svi oni, koji nemogu naznačiti neizvjestne osobe ili stvari; takovi stoje u onom liku, koji imaju n. pr. Susjedov hambar, nadbiskupski grad, samostanski vrt itd. Negovori se: „Susjedovi hambar," a ni nadbiskupsk— — grad itd.

Ponovi Milane, što sam kazao! Kaži nam još jednom to isto Antune itd.

Sklanjanje pridavnikah.

(a. neizvjestnih.)

Marljiv učenik uči bez prestanka! Tko uči bez prestanka? Marljiv učenik. Što je tu samostavnik? — A što ona druga rieč? — Što nam pokazuju pridavnici? Da li je to izvjestan ili neizvjestan pridavnik? Kada stoji pridavnik u neizvjestnom liku? — U kojem spolu i broju stoji samostavnik *učenik.* — A je li i pridavnik u istom spolu i broju? — Zašto? — Kaži mi, Milane, istu

Digitized by Google

izreku u višebroju. — „Marljivi učenici uče bez prestanka.“ (Napiše se na tablu.) — Jesmo li pridavnik prenesli onako u višebroj, kako je bio u jednobroju ili smo ga u čem promienili? Dodali smo mu nastavak *i*.

Pamtite: *I pridavnike možemo isto tako kao i samostavnike na stanovita pitanja kroz 7 padežah jedno- i višebroja mienjati, a tada kažemo, da jih sklanjamo.* Dadu li se pridavnici sklanjati itd. (ponavlja učitelj.)

Pazite, draga djeco, jer ćemo sada promatrati, kako se neizvjestni pridavnik sklanja:

„Zdrav muž neumorno radi.“ Tko radi neumorno? *Zdrav muž.* (To se mora napisati.) Slušajte! Ja ću vas pitati njekimi vam već poznatimi pitanji, budite oprezni, pa mi odgovarajte na sva pitanja, rječma *„Zdrav muž.“*

Čije mišice su jake?	*Zdrava muža* (piše se na tablu.)
Komu je tečna hrana?	*Zdravu mužu*
Koga si dozivao?	*Zdrava muža*
(sada nemože učitelj pitati, s toga može po prilici ovako kazati):	
Zovni muža!	*Zdrav mužu!*
O kom razgovarate?	*O zdravu mužu*
S kim se družite?	*Sa zdravim mužem.*

Premetnite iste rieči u višebroj!

Slanjajmo sada jedan ženski samostavnik s pridavnikom n. pr. „zdrava djevojčica.“

Odgovarajte na moja pitanja tjema dvjema riečma

Tko je marljiv?	*Zdrava djevojčica*
Čija boja je liepa?	*Zdrave djevojčice*
Komu si poklonio ogrlicu?	*Zdravoj djevojčici*
Koga si izprosio?	*Zdravu djevojčicu*
Zovi zdravu djevojčicu!	*Zdrava djevojčice!*
Pri kom si bio?	*Pri zdravoj djevojčici*
S kim si razgovarao?	*Sa zdravom djevojčicom.*

Premetnite i to u višebroj!

Sada mi opet odgovarajte na moja pitanja samostavnikom i pridavnikom srednjega spola, i to uzmimo: „zdravo diete.“

Digitized by Google

Tko je liep?	*Zdravo diete*
Čiji roditelji su bogati?	*Zdrava djeteta*
Komu si poklonio opravicu?	*Zdravu djetetu*
Koga šalju roditelji u školu?	*Zdravo diete*
Zovi diete!	*Zdravo diete!*
Na kom stoje opravice liepo?	*Na zdravu djetetu*
S kim si se igrao?	*Sa zdravim djetetom.*

Premetnite u višebroj!

S. Basariček.

Indigo = indigofera.

G. J. Ferdo Devidé, tajnik zagrebačke trgovačko-obrtničke komore dobavio si je c. kr. popečiteljstvom za trgovinu nješto indižkoga sjemenja iz Bombaja i Beliže u nakani, da pokušamo i mi, nebi li nam toli koristna biljka u blagom podneblju mile nam domovine uspjela. Tko bi se što prije obratio na rečenoga gospodina, mogao bi dobiti badava barem pol naprstnjaka sjemena a s razloga, što bi moralo učiteljstvo u svem prednjačiti puku, evo tumačimo u kratko samu biljku košto i način, kojim se pravi i sámo dobro nam poznato modrilo, što ga rabimo u biela ruha.

Indigo (indigofera) raste u tropijskih pojasih a ima ga do 120 vrstih. Uvršćuje se medju trave i pogrmlje, bude visok 2 do 5 stopah a naliči ptičjoj grahorici = vicia cracca. Lišća je neparovita, iz pazušicah = blattwinkel izlazi grozduljast cviet, bud crven ili modruljast, plod se nahodi u komušicah a s toga vrsta se po naravnom sustavu medju sočivnice.

Tlo mu se hoće lagano i pjeskuljasto, od naravi dobrahno vlažno ili takovo, što se može, prema potriebi, lasno poplaviti i po volji odplaviti. U srednjoj Americi sade ga redom; učine na 2 palca jamice, odaljene na 30 palacah a u svaku metnu po prstòvjet sjemenja. Prva jim je briga, da nebude korova.

Koncem trećega već mjeseca nastaje prva žetva. U to doba razcviće se, lišće mu je tamno zeleno, ako se prigne i srebrena sjaja, što čine tanahne pahuljice. Ta dva mjeseca poćera opet, te se iznova požanje a to se opetuje tako dugo, dok se vidi, da je jošte žetva harna.

Digitized by Google

Čitave biljke ulože se u zidane kao kace, badnje, što bi se mogle hrvatski nazvati modrenice ili modrenjke, u koje se lije voda. Toplina hoće se 25°; sada začne kvašenje, što traje 12 do 14 satih. — Za kvašenja radja se veoma znatan smrad. Dok to biva, izmamio se za sada jošte nebarven latak, koj će se istom kašnje promieniti u modrilo.

Kvašenje treba da se u pravu horu zaprieči. Čini li se to prerano, preostane jošte nerazlučena barvila na biljkah; ako li se predugo kvasi, to se tim njeki dio indiga pokvari. Kvašenjem, naravski, bilje nabubri, zato se pritlači težkim kamenjem, čim budu biljke neprestano u vodi. Sva tekućina postane sada tamno žuta a pjena se prikazuje u raznih bojah.

Zagrabi li se tekućine staklenicom, dobrahno stepe pak opazi li se, da se grušaju sitna zrnašca, to je znak, da je tekućina sazrela.

Sada iz modrenice pretoči se tekućina u drugu posudu, koju bismo mogli nazvati i stepicom, u kojoj se do 2—3 sata žurno mieša i stiplje samo za to, da u nju uljegne što više zraka, kojim se tekućina kao usavrši, sazrije. Tekućina za sada žućkasta, zeleni se; za čas opet stvore se modre pahulje, sastojeće sa sitnoga zrnja indiga, koj se opet u slici tamno-modra kala utaloži. Sav taj talog metne se na ponjave, da se valjano prociedi pak u sjeni uz povoljan propuh osuši. Kada se ovo tiesto valjano skruti, a treba li i u ždimalnicah posve oslobodi suvišne možda jošte vode, onda se kroji u kocke pak iznovice suši, čim postanu kocke o trećinu manje.

Mi bismo mogli indigo uspješno saditi početkom Svibnja a žeti ga koncem Kolovoza; u ostalom hoće se upravo za to kušnje, da vidimo i da se uvjerimo ne samo, kada ga valja saditi i žeti, već i to, uzpieva li tako, da bi nam se s njega izplaćivao trud, šta se upravo i hoće.

Prije, nego li se začelo praviti indigovo modrilo, gradilo se s raznih stvarih, naročito s tako zvanoga boryta = isatis tinctoria = silina = sâć = vrbovnik, koji veoma dobro uzpieva toplijom srednjom Evropom. Koli se cienio već početkom ovoga vieka, dokazuje to, što je car Franjo g. 1812 predao dru.

Digitized by Google

Ivanu Hajnrihu 600.000 for., da kupi imanje njeko u Plzenskoj županiji, i tamo osobito silinu razplemenjuje.

Indigofera dava $^4/_{100}$ a silina $^1/_{400}$ postotka. Modrilo samo zovemo i čivit; latinski se zove color indicus, pigmentum indicum; španjolski i portugalski: anil.

U ostalom valja pamtiti, da bi se modrilo moglo praviti i s drugih, u naših krajevih nahodećih se bilinah, košto n. pr. 1) s dvornika = polygonum aviculare = knöterich, koj spada po naravnom sustavu u red heljdinah (fagopyrinae), razred dvornjacah; 2) skosana = butomus umbellatus = blumenbinse, koj spada u red blatnjačah = helobiae = sumpflilien. Raste uz potoke, lokvice itd.

Napametno računanje.

Akov vina zacieni se na 10 fr., nu kupac treba samo 28 okah: koliko će dati za ovo 28 okah? (Opetuju pitanje djeca a učitelj će dalje pitati): Reci mi Stanko, koliko okah ima akov? (40 okah.) Dobro mi ga reče. Ako bi bio akov samo po 40 novčičah: pošto bi bila oka? — Onda bi dao za oku 1 novčić a to s toga, što je oka četrdeseti dio akova, a opet 1 novčić jest četrdesetina od 40 novčićah.

Da je akov za 80 novčićah: pošto bude onda oka? Oka bude onda po 2 novčića. Kako to?

Ali, da je akov samo za 20 novč.: — šta bismo dali onda za oku? — Dali bismo pol novčića. Kako to? Tako: jer ciena akovu jest 2 puta manja, nego li bijaše onomu po 40 novčićah, gdje je oka došla na 1 novčić; s toga treba da bude ciena ovoj oki vina, kojega je viedro po 20 nč. takodjer 2 puta manja nego je 1 novčić a 2 puta manje od 1 t. j. polovica jednomu je pol novčića.

Sada već znademo ovo: ako je akov za 80 novč.: to bude oka za 2 novč. — ako je akov za 20 n. — bude oka za $^1/_2$ novč.

S toga ćemo lasno izračunati: pošto je oka, ako je akov za 1 for. t. j. za 100 novčićah? (Koliko se putih nahodi 40 u 100, t. j. 4 u 10? Svako znade da 2 i pol puta.)

Digitized by Google

Čujmo dakle: Koliko forintah damo za akov, toliko putih 2 i ½ novčića imamo dati za oku! (Ovo se opetuje.)

Pošto je dakle oka, ako je viedro za 10 for?

Da je akov za 1 for., to bi bila oka za 2½ novč.; — nu jerbo je akov za 10 fr. to ću dati za oku 10 putih 2 novč. i 10 putih ½ novčića. 10 × 2 = 20; 10 polovinah čini 5 novč. 20 n. i 5 n. čini opet 25 novčićah.

Vrlo dobro, dječice! Znademo li, pošto je oka, to si lasno izračunamo, pošto bude 28 okah — ovako.

A.

Ako oka stoji novč., stajati će 28 okah 28 novč. Nu jerbo oka stoji 25 novč. t. j. 2 desetice i pol, onda ću dati za 28 okah 2 × 28 = 56 deseticah i $^{28}/_{2}$, što čine 14 cielih deseticah. 56 + 14 deset. = 70 = 7 for. Dakle platio je 7 for.

B.

Kaži mi Ivane: 25 novčićah, koji je diel forinte?

25 novč. je ¼ for.

Što će dakle stajati 28 okah, ako oka ¼ for. stoji?

Stajati će $^{28}/_{4}$ for. t. j. 7 cielih for.

Franjo Pejčić,
učitelj u N. Sisku.

Kako nas i drugdje sviet pozna?!

U 8mom broju našega lista saobćismo, kako nas Amelung opisuje i kako nas uče poznavati premudri Niemci. „Školnik“ donosi u svom 8mom broju njekoliko crticah, s kojih vidimo: kako se opisuju austrijanski narodi u Francezkoj. Posluhnimo i tu!

U njekojih francezkih učionah rabe se knjige, akademijom znanostih preporučene za školsku porabu, u kojih možemo čitati ova:

U Ugarskoj živi narod krasan i rodoljubiv, ljubeći vino i duhan. U ostalom Ugarska jest siromašna zemlja, s čega su mnogi stanovnici prisiljeni tudjinstvom si krušca tražiti kao drotari. Ugarska ima velikih pjesnikah a mogu se dičiti slavnimi musikalnimi umjetnici (musikalnimi pjesnici). Osobito se u tom proslavio njeki Rákoczi.“ Nu, jerbo je ovaj veliki pjesnik postao izdaji-

Digitized by Google

com domovine si pak se spojio s Košutom: službeno mu zabranilo svirati njegova musikalna djela.

Hrvati vuku lozu iz Misira (Egipta), a sumnja se, da li su kršćani.

Česi neumiju ništa, do svirati.

Talijani austrijanski jedino sadašnjemu cesaru francezkomu mogu se zahvaliti, ako jim se stanje u novije doba ponješta poboljšalo.

U bečkoj universiteti razgovaraju se učenici s učitelji si latinski; jerbo je njemački jezik ondje nerazumljiv te nesposoban za znanstvena predavanja. Ima tamo i njemačkih učenjakah, nu samo uz pogodbu. — — Izvadio T. Vorbes.

Evo nas opet: mi Hrvati i nekrštena čeljâd! S onoga, što se veli, da ako je u čem austrijanskim Talijanom pomoženo, ima se zahvaliti »francezkomu ćesaru, vidi se, da knjiga nije iz srednjega vieka a niti pisana za ćesara Napoleuna Bonuparte, već za sadanjega Napoleuna IIIga. Šteta, što nejmamo knjige samu pri ruci, da navedemo i pisca i godinu, kada ju štampao.

Toliko nam sa svega nauke! Naposlied tudjina nas bud u istinu nepozna, oli tobož neće da pozna. Jamačno, da je ovo drugo istina. Zašto? to oni sami znadu a mi možemo samo slutiti, nereknemo lĭ i podpunoma razumjeti. Ova je samo razlika medju tudjinom, motrećim nas i medju nami. I Francez i Niemac poznaju za cielo sebe savršeno i prepečeni su u tom. Mi pako — avaj si ga nam! — brinemo se ponajradje za druge, volja ti i za prekomorčane — a za sebe veoma malo. Koliko nas je u obće, poznavajućih valjano i temeljito svoju domovinu, svoj rod i izvan sadanje nam domovine?! Nejma li u nas sila božja ljudih — pak misle da su i učeni — koji će ti se zapanjiti, rekneš li jim, da su n. pr. bosanski muslomani: čisti, sgoljni, prav-pravcati Hrvati; inimi riečmi da izustiš: ima Hrvatah i muhamedanske vjere! Na râd braćo — u nauku se, jer je dokonji čas!

S. V.

Digitized by Google

Dopis.

Novi u Vinodolu dne 11. Svibnja. Svečani dan osvanuo je našoj školskoj mladeži 10. Svibnja; isto se nebo njemu veselilo i bijaše mu prijazno. U subotu već navješćahu zvonovi puku ovdašnjemu, da sutrašnji dan ima djeci njegovoj biti danom nezaboravnim, danom srećnim, kada će prvi put primiti božanstveno otajstvo. Ožudjeno i željno očekivano jutro osvanù. Učenici izpoviediše se do 9 satih u crkvi i sakupe se u školskoj sgradi, kamo u $9^1/_2$ sata dodje preč. gosp. kanonik župnik novljanski, da pripravne odvede svečano u crkvu uz pratnju svekolike školske mladeži i njihovih učiteljah.

Sad zaore veličanstveno milozvučni glasovi „Dodji, o Isuse Spase“, u kojoj krasnoj pjesmi shodno su izražena sva čuvstva, za današnji dan prikladna. Zatim se ukaže svečani provod i krene pjevajuć i moleć usried bezbrojnoga pobožnoga puka u crkvu. Pred samim oltarom pjevahu učenici „Pridi duše presveti.“

Misu je služio preč. g. veliki predstavnik stolne crkve modruške. Poslje sv. evangjelja zapjeva g. misnik krasan psalam a odgovarajući mu g. župnik doveo je mladež na ono mjesto, gdje se njekada kao mala djeca okrstiše. Grobna tišina nastane, koju prekine preč. g. župnik, prosboriv mladjahnim u srdce dirajući govor. Od duboka tronuća zasjahu suze radostnice u očiju svim prisutnim, jer to bijaše dan presretan, preblažen za svukoliku školsku mladež a ne manje za njihove roditelje i odgojitelje. Da se je orosilo oko i mnogomu roditelju s priznane nemarnosti u odgojivanju svoje djece, svaki će se domisliti.

Nakon kratkoga govora i izza položena vjeroizpoviedanja, kao i pitanjâ i odgovorà, što su se od njih zahtievale, odidju učenici s gorućimi svićami u ruci opet pred oltar, gdje klečahu, dok jim je preč. g. misnik sv. tielo podao. Nije od potrebe dalje opisivati svečanost ovu, jer sama za se dosti govori. Budi ovdje javna hvala preč. g. župniku Ivanu Potočnjaku izrečena, za revno njegovo nastojanje oko ćudorednoga napredka našega naraščaja, za kojega se dušobrižnost njegova otčinski stara. Da mu dječicu, primivšu toli uzvišenoga gosta, taj dan ni samo oko koje neuvriedi ili koja nedostojna rieč do ušiju joj nedospie, pozvao je svu pričešćenu i učiteljsko osoblje k svomu stolu; dieleć joj i blagovao je s njom, kriepeć ju, zabavljao se s njom a pokazivajuć joj put do prave ovozemaljske sreće njezine, veselio se s njom Dakako da nije uzmanjkalo pjesmica, pripoviedaka, bajka, poslovica, izkrica, zagonetaka, dosjetaka; pjevanja školskih pjesama, igračaka i t. d. Zato će mu biti puk vazda zahvalan a djeca si sbilja usaditi duboko u srdce svako ćudoredno poučenje ovom prilikom joj izušćeno i nikada zaboraviti neće svečanoga dana, kada prvi put nahranjena bijahu kruhom vječnoga života. Š—k.

Digitized by Google

Viestnik.

Natječaj.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko u Konjščini, školskom kotaru belečkom. Plata: 200 fr. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Tomi Capeku. podjašprištu i župniku orehovačkomu. Pošta Mihovljani.

Književnost.

Râd jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga III ugleda bieli sviet. Evo joj sadržaja. 1) Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita II. napisao M. Mesić. 2) Pokret na slavenskom jugu u XIV. i XV. vieku. Pisao dr. Rački. 3) Prilozi za historiju. I. Prepiska lažnoga cara Stjepana maloga s dubrovačkom republikom. (1771—1773) II. arapsko zvanično nazivlje počasno za kraljeve srbske i bugarske. Napisao dr. V. Bogišić. 3) Placere (dopadati se) od Franeta Kurelca. 4) O potrebi statističkoga odbora s obzirom na sadašnje stanje hrvatske statistike. Napisao dr. P. Matković. 5) Književna obznana i oejena djela: Studien über Bosnien und die Herzegovina, što jih napisao J. Roskiewicz. Razpravlja dr. P. Matković. Sliede Izvodi iz zapisnika akademičkoga. U 8-ni str. 152. Prodava se po 1 fr. 25. novč. Štampao veoma ukusno Dragutin Albrecht. Košto već rekosmo, to opetujemo i sada: nebudi niti jedan učitelj bez „Râda“ naše akademije!

— *Ime Serb*, razpravio dr. Ante Starčević. Motto mu je Platonova: „Znati imena, nije mala stvar.“ Pod ovim naslovom izišla je upravo sada knjižica tiskom Albrechta u Zagrebu a prodava se u knjižari Albrecht i Fiedler po 30 novčićah. Od tako 50—60 godinah uči se sustavno i po računu, da nejma u Dalmaciji, u Hrvatskoj do Kupe, u Slavoniji cieloj, u Bosnoj i Hercegovini Hrvata, već sâm da je Srb, Srbin. Apoštol Vuk putovavši s A. Mažuranićem nije mogao prije više godinah naći cielom Hrvatskom ni Dalmacijom Srbina u opanku; nemože ga niti danas nitko u puku: pak ipak se piše i uči jošte i danas: da smo svi i svuda Srbi, nijesmo li rimski katolici. I danas broje se narodi po vjeri! Dr. Starčević netaji imena „*Serb*“, već naročito dokazuje, da bijaše poznato već u davnoj davnini. Povjestničarom ostavlja se, da bud potvrde, što je napisao, bud da mu nauku temeljitim i protu-dokazi unište.

† Franjo Šic,

svećenik nadbiskupije zagrebačke, kateketa uzorne dječačke i glavne djevojačke učione u Zagrebu, prije kapelan u Crkveni, upravitelj župe u Vrbovcu, i kateketa učione križevačke, umre ovdje 18. o. m. u 34. godini života, i pokopan je svečano 19. i. m. na grobsju sv. Roka. Mnogi ga poznadu i za cielo svi će s nami reći: Sa Šicom umre jedan od najpoštenijih ljudih na svietu. Skroz pošten muž, revan svećenik, vatren rodoljub i marljiv hrvatski spisatelj — to je bio Šic. Kao osobito vješta kateketu mladež ga u pravom smislu rieči oplakuje, hrvatska književnost žali, što je tako hitro izgubila radnika, koj je izdao: „Jirsikove propoviedi“ pripoviedku „Miriamu“, molitvenike: „Bože moje milje i omilje“, „Zaručnicu“, „Razgovor s Bogom“ i s Balenovićem zajedno „Sunčanicu“, ostaviv u rukopisu još jedan pod naslovom „Angjeo čuvar“ i veliko djelo „legende.“ On je pisao u „K. list“, vrlo mnogo radio u odboru za preradjivanje katekizama i učestvovao medju početnici pučk. druž. sv. Jeronima.

Težko li se bude osjećalo prazno mjesto pokojnikovo u književnosti, a kako li istom teško medju braćom i prijatelji! Bog mu dao duši vječni pokoj.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu, 15. Lipnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Koja je ciena učitelju?

Ako ikada, to sigurno danas osjeća svaki mišleći Hrvat nuždu valjana i temeljita uzgoja omladine. Prošla bo su vremena — da nereknem prikrila jih koprena zaboravi — kada je kruta, urodjena sila prestolji potresala, te u najzamašnijih i najsvetijih pitanjih odlučivala. Valjala je tada kriepka mišica, no slaba joj danas hvala. Sasvim drugim zavrnuše danas putem narodi. Sliedit nam jih je, ako nećemo da osamljeni za zbilja neostanemo, te tako zaslužénu s natražnjačtva i mračnjačtva potvoru neopravdamo! No nejma nauke bez muke, gojenca bez gojitelja, učenika bez učitelja. Za valjan dakle uzgoj treba valjanih učiteljah. Mislim pako, da nisam nimalo prećerao u stvari, reknem li, da medju poglavite uvjete uspješna uzgoja valja i ugled učitelja uvrstiti. Ali kako se u naše doba ob učiteljstvu u obće misli? Neću si nepravdom spram našega narašćaja sgriešiti duše, uztvrdim li: da je pojam što no ga imadu ob otom zanositom zvanju, daleko zaostao iza prave istine. To rekoh samo mimogred; jer nisam nakan razvadjati istine, kako se danas nedosudjuje učiteljstvu vriednost i ciena, koja ga ide po pojmu i po zvanju. No pita se: odakle taj pojav? Imade, žalibože, dovoljno izvorah bludnjam; no najviše jih potiče s neznanja. Zatrpaš li to vrelo, predusreo si tisuću zalah. Ali „Hic Rodus, hic salta“; kako ćeš to? No nije ipak mučnijega posla, nego li iztriebiti bludnju i

Digitized by Google

predsudu, u kojoj je cieli narod odrastao, koja mu u krv i meso probila. S toga hoteć razbistriti pojam ob učiteljstvu, kako bih iz samoga pojma i zvanja cienu mu i vriednost u družtvenosti opredielio: nestupam sigurnim korakom uspjeha; imadem bo spram sebe skoro neumoljivu silu javnoga mnienja. Tješim se ipak, što će rieč moja tek u onih, kojim pokvarenost nezavrti mozgom, a nezastranputica srdcem, odziva i priznanja naći. Imade jih i danas, koji će rado istim uzvjerovati i u srdcu joj mjesta ustupiti. Otrti će boje krive, doda li jim se stvar u svojoj pravoj naravitoj boji. Doprinesem li mladjahnim svojim perom štogod k razjasnjenju prave istine, biti će mi korist, pala odtale u narodnu riznicu, najvećom nagradom.

Imade mnogo načinah, kojim ti je pojam priobćiti, kako ga razbistriti, utuviti i uciepati. Jedan od uspješnijih jest bez sumnje povučena prispodoba predmeta nepoznata s poznatim. Tim sam se rad i ja u upitnom zadatku poslužiti. *Omjerit sam nakan zvanje učiteljsko* o zvanje glavarstveno. *Predpostavljam, da je glavarstvena zadaća, dosljedno i ciena mu kao što i ugled svim dovoljno poznat. Mislim dakako glavarstvo, koje si je svjestno visoke i svete zadaće, koje se dosljedno spram toga i vlada.*

Ako i rekoh, da predpostavljam svestrano i točno poznavanje visokoga zvanja glavarstvenoga, to ću ipak, ako i nedokazati, a ono tek natuknuti razlog otoj istini. Udruživati se naravit je zakon; čovjeku je u toliko urodjen, da bez njega ne samo živovati, pače niti životariti nebi mogao. Bog stvori čovjeka za družtvo, pak samo u njem i po njem živjeti i života svrhe polučivati može. Doista stvar zamjerna, zakon, koj u cielom božjem stvorstvu jedita čovjeka veže! Ali tako jest. To bo se osniva na bivstvu i samoj naravi čovjeka; a potvrdjuje se i izkustvom tekom svih stoljećah, u koliko jim je pametara, sasvjedočenim. Uludo ovdje svakoje umkarenje i ciepkarenje. Protiva učinom nejmade dokazah. Pak niti sâm Rouseau, pišuć protiva udruživanju, nije sbiljski mislio. Pisao je, kako bi sviet nječim novim zateko, obću pozornost na sebe navratio, pak dokazao, kako to nije bila povlastica grčkih sofistah: znati braniti stvar, u koju niti sam nevjeruješ. Udruživanje je dakle neobhodno nuždno sredstvo, kako bi se čovječanstva vremenite i vječite svrhe dokučiti mogle. S toga valja

Digitized by Google

glavno načelo: „Jedan za sve, a svi za jednoga.“ Tko bi se tomu iznevjerio, taj bi postao u družtvu suvišnim, a možda i pogubnim. Premetnio bi se udom trulim, koje ne samo, nevršeć namienjene si zadaće, biva tielu na teret, već šireć svoje otrovne sokove, rádi cieli ustroj razstrojiti. Kako pako u raznih prirodinah nahodimo raznih čestih, kojim je razan, čas više čas manje važan zadatak vršiti: jednako naziremo i u osebinah moralnih, od kojih medju prvimi prvo zauzimlje mjesto država. Velebna je to cjelina, od bezbrojnih sglobovah sglobljena tako vješto i umjetno, da i svaki pojedini član, pristao li svojski uz svoje zvanje, mnogu cjelini korist namaći, kako i, zavrne li krivudom, duboku usjeći može ranu, koju ponekad tek viekovi izvidaju. Medjuto, kako da bilo: to je neoboriva istina, da je svakomu družtva članu stanovitu i opredjeljenu zadaću preuzeti i dotičnu svjestno vršiti. Raznim družtvenim potrebam, odgovaraju razne službe, koje jih namirivaju. Pak kako već potreba više ili manje u samu bît družtva zasieca: tako će i služba, dotičnoj namienjena, od veće ili manje važnosti biti. Pak opeta: kako se o tom razlogom sumnjati nemože, da imade zazbilja jedna služba važnija od druge: tako je i to iznad svake razložne i osnovane sumnje i osnovane sumnje, da su nosioci i vršitelji važnijih službah takodjer u zadrugi veće ciene i vriednosti, dosljedno i zamašnijega ugleda. Ta upravo taj i nijedan nije drugi razlog, poradi kojega je sudstveno glavarstvo kod svih naobrazovanih narodah u tolikom ugledu! Ono bo namiruje najbitnije u družtvu potrebe i bivstvovanja zahtjeve. Ono brani pravdu i pravednost, pod svoju prima zaštitu nevinost, progoni opačinu, osvjećuje kriepost. Pak tko bi se bio vrstan oteti odličnu štovanju i počitanju vršiteljah toli posvećene zadaće? Počem pako pojam učitelja u zadaći svojoj uključuje obilježje glavara: neka mi bude slobodno zaključiti, *da mu ima biti jednaka s glavarom ciena i ugled. Pače, buduć mu je i sredstvo i način za poluku iste svrhe sigurniji i uspješnije, a ipak blažji, to mu u poglavarstvu prvo pripada mjesto.* To sam pako rad potvrditi sudom uglednih muževah, živućih doba pogansko; nazori, koje je rodilo kršćanstvo i pojmovi, crpljenimi iz naravi same stvari.

Rekoh, da je glavarstvu namienjena zadaća, kako da pravdu i pravednost brani, nevinost pod zaštitu prima, zlobu progoni,

Digitized by Google

kriepost osvjećuje, a zakon, povrgnù li ga tkogod, opeta uzpostavlja. „Pak što je“, pita Plato onom dubokom tanahnosti svoga duha, *„što je uzgoj drugo, nego li umiće djecu za ono ljubavju zadahnuti, k onom ju privesti, što zakon kano pravdu i pravednost označuje i što su najmudrije i najizkustvenije staroste tako tumačile.“* Pak razširiv u šir ob istom predmetu svoje nazore, pridoda: *„Samovladi treba poglavarstvo, koje bi imalo uzgoj rukovoditi. Muž pako počašćen otom časti, kao što i oni, koji ga izabraše, imali bi dobro upamtiti, da izmedju visokih državnih službah, neimade nijedne plemenitije i svetije, što je ova.“* *

Seneka popodje o korak, dva li, dalje. Njemu su gojitelji omladine *„— quasi domestici magistratus —“ „obiteljsko glavarstvo.“* I obzirom na otu svojinu jim, stavlja jih iznad svakoga u državi činovničtva. *„Oni bo,* veli, *ne samo da po običajnom pravu pravdu kroje; već mladež upućuju, što je pravda i pravednost po sebi, što je srčanost, koje li je skupocjeno blago spokojna savjest.“* **

Seneka pače uzporedjuje odgojitelje mladeži s onimi, koje najviše državne časti riese, i koji o miru i ratu odlučuju. „A zašto to? pita: *„S toga jednostavnoga i velikoga razloga, što oni mladež u dobru upućuju i u mladjahna jim srca kriepost usadjuju.“* *** Radi toga kaza i Cicero, pošto se je bio u duboke o tom predmetu misli pogriešio: *„da mu se je pričinilo, kao da najveća i najplemenitija usluga, koju bi čovjek mogao otačbini ukazati, u tom sastoji, da se tko uzgoju mladeži posveti.“* †

U zanimivoj kako i poučnoj svojoj razpravi o *„starosti“* izrazi veliki rimski govornik pače i želju, kako bi se starci, koji su za tegotne državne službe obnemogli, imali odgojivanju mladeži posvetiti. *„U tom službovanju imali bi prostrano polje, gdje bi sjajno svoje izkustvo blagopolučno uporavljati mogli.“* †† Kad bi bio voljan malko dalje u minulost zasêći, to bih primetio, kako se Cicero s mudrosti starodobnih Perzah na vlas podudara. Peržani bi i zazbilja dvanaest činovnikah izabirali, kojim bi uzgoj omladine

* Plato de leg. II.

** Seneka de Tranquill. animi III.

*** Seneka ibidem.

† Cic. II. de Divin. 2, 4.

†† Cic. de Senect. 9, 24.

Digitized by Google

povjerivali. Ta počast bi pako pala u dio najmudrijim i najvještijim muževom. Bilo je to dvanaest starostah, *vremešnih dobom, zrelih razborom.* Prije toga bi najviše državne službe obnašali. Tek pošto je dugovječno izkustvo i priuka najtežim poslovom u njih značaj i kriepost utvrdila, budu na prevažno po cieli narod dostojanstvo pozvati. Pak se punim pravom mislilo i sudilo, da po nje neimade častnijega mjesta u državi, nego li je uzgojivanje mlada naraštaja, na kom *sviet i dobrobit otačbine ostaje. Njihovo je bilo mladjahnu naraštaju u pamet i srce usaditi odaju spram uputam zdravoga razbora, pokornost spram zakonom, počitanje svetinjah, oplemeniti jim dušu krepostmi zrelije dobe, i naobraziti jim um spasonosnimi načeli jedre mudroslovije.* Mislilo se, *toli krazno i plemenito djelo bila bi radost i slava častnim starcem; vriedna kruna, da jim siedu riesi glavu.*

Čujmo, što Ksenofon u tom pogledu kaza: *„Spetih njekoga dana,* reče taj slavni Atinjanin, govoreć o Špartancih, *da je Šparta, ako i najslabije napučena, ipak u cieloj Grčkoj najsilnija i najslavnija bila. Opreka me zateče. Htjedoh, da se dovijem uzroku. Počem sam pako iza toga o špartanskom ustavu misliti ustao, nezadesim u njem ništa izredna . . . Ništa do li Likurgijeve mudrosti.* Taj doista slavljeni velikan, čuveni zakonodavac povisi svoju otačbinu na vršak svakoje dobrobiti, pobrinuv se prije svega za *valjan uzgoj omladine.* Jer dočim su ostali Grci za odgojitelje svoje djece *robove* pozivale: ustanovi Likurg ne samo da Špartancem imadu biti učitelji *slobodnjaci,* već jim pače stavi za *doglavnika jednoga od onih muževah, koje mu je bila koja od najviših državnih častih povjerena.“*

Koliko je pako god velik ugled predkršćanskih mudracah; to ga ipak nitko, pomisli li stvar zrelo, ugledu pod uplivom kršćanstva niklu ne samo predpostaviti, pače niti sramotiti neće moći. Valjana bo uzgoja nije nam samo s gledišta *tvarna,* nego takodjer — i to poglavito — s gledišta *duševna* žuditi. Pak tko je, te nebi znao, kakav je u tom pogledu razmjer izmedju kršćanstva i poganstva? Uzmemo li obzir ne samo na kakvoću već i na količinu istinah; a najpače na njihovu izvjestnost. Razmjer je tudjer nerazmjerniji nego kâp s riekami vode. Tako da se i najmudriji poganski filosof danas jedva sa prostim u poglavitih kršćanstva načelih upućenim pastirčetom prispodobiti nemože.

Digitized by Google

Pak sciene li već oni, imajuć pred očima ili izključivo ili barem pretežno dobrobit čovjeka vremenu valjan uzgoj dosljedno i ugled uzgojiteljah tako visoko: kud i kamo će ga tek morati scieniti ovi imajuć oba — jedan od drugoga važniji — momenta pred očima! S toga neka mi bude dozvoljeno barem jednoga zastupnika čudotvornoga kršćanstva navesti, da iz njegoviju ustiju čujemo glas samoga kršćanstva.

Čujmo, što govori *veliki muž umom, a svêt srcem Ivan Hrisost: „Ota čast odmakla toliko iznad gradjanskoga glavarstva, koliko se odaljilo nebo od zemlje.* Pa tim jošte nerekoh svega. *Gradjanskomu glavarstvu nadleži zlo, sbilo se, kazniti, a učitelju osujetiti, kako se nebi dogodilo. Oni nastoje štetu, provalilom bujicom nanešenu, izpraviti, a ovi grade obalu da se neraztoči. Udje li svjetovno glavarstvo zlotvoru u trag, obori se nanj sa svom strogosti zakona, ne kako da bol izvida, već kako da uz ranu raztruje i ranjenoga.“*

Vidimo dakle, kakav pojam ob učiteljstvu imade naravit, zdrav i zreo razbor. Uputismo se, kako ga visoko cieni narav — svjetlom nadnaravne zublje pripaljena. — Deder da sada zaviremo u narav same stvari, da se osvjedočimo, stoji li sud čuvenih i slavljenih celebritetah? Imadjahu li razloga svojoj nauci? Možemo li jim vjerovati? Jer sliepo nismo podobni nikoga sliediti, tko bio da bio. *Ratio victa captiva teneatur!* Svakako su imali temelj, na kom su svoju sgradu sasdali. Ta bilo bi drzko samo i posumnjati, da bi toliki uma zastupnici, štogod neumna osnovali. Ajde, misli, pa ćeš se i sam razlogu domisliti.

Svjetovno glavarstvo zakon tumači i na pojedine slučajeve uporavlja; no ono neuči kriepost i savršenost pravednosti: tomu se je prije svega odgojitelj posvetio. Potonje je svakako savršenije.

Svjetovno glavarstvo sudi kriva, osudjuje zlotvora; no nepromiče u prve pomisli i poslušaje na zločin: posao je to uzgojitelja. Svakako će prije uspjeti ljećnik, koji je pogodio i bolest i uzrok joj, nego li onaj, koji vîda prst, kada glava boli. *Sublata etenim demum causa, tollitur effectus.*

Svjetsko glavarstvo kazni zločin; no bolje i spasonosnije je svakako predustresti i u svom zametku ga ugušiti. To je pako dužnot, to sveto zvanje uzgojiteljah.

Digitized by Google

Mogao bih jošte dodati na izkustvu osnovanu tvrdnju, da glavarstvo većinom samo kazni, a da neizpravlja; dočim obziran uzgojitelj većinom izpravlja, a nekazni. Postane li zlo činom, to on negledje, da nestane krivca, već da se iztriebi zlo. Naš se sud nikako nemože oteti, a da nebi priznao, da je potonji način postupanja plemenitiji, uspješniji, dosljedno i savršeniji. Kako dakle neće biti i zvanje učiteljsko jednako zvanju svakojega glavarstva? Kako ne ugled vriednost i ciena mu? Svakako muževi, kojim se povjerava toli sveta, uznosita i po otačbinu spasonosna zadaća, zaslužuju više priznanja, nego li ga u naše vrieme ubiru! Muževi, kojim roditelji povjerivaju najskupocieniji dar gospodnji, kojim otačbina izručuje svoju nejačad, kako bi ju posadili na krepke noge, kako bi bila vrstna svakoj sili, što joj prieti pogibelju, neustrašiva na supor stati: takovi muževi zaslužuju svakako prvo mjesto u državnoj zadruzi Muževi, koji će okriliti mladjahne sokolove, da jim uzprhnu, da se uzvinu iznad visa, nad kojim plove sure orljušine po laganoj svezi obrazovanosti: takovi muževi svakako su dostojni odličnoga priznanja i dubokoga štovanja. Pak: da li je tomu tako? Sudite i sami. Ivan Ev. Jakovina.

Nagon i razum životinjski.

(Vidi br. 3. t. g.)

Čitatelj vidjeti će, da su svi zaključci, koje ćemo navesti, i primjeri potvrdjeni; nu oni, kojim bi se htjelo i točnijih dokazah, mogu takove u liepih djelih Cuvierovih naći, iz kojih mi crpimo ova priobćivanja.

Pošto je Cuvier tvrdo ustanovio granice, dieleće stepene razuma u različitih razredih životinjah, to je on takodjer gledao, da ustanovi granice medju razumom i nagonom.

Razum i nagon stoje u podpunom protuslovju. *Svi resultati nagona jesu sliepi, potriebni, nepromienjivi;* dočim *svi resultati razuma podvrženi su bezkrajnim promjenam.* Dabar (Biber), koj svoju kućicu, pak ptič, koj svoje gnjezdo gradi, rade oba po zakonih nagona. Dočim pas i konj, koji su tako odgojeni, da znamenovanje stalnih riečih razumiju i iste slušaju, vježbaju si u tom sile svoga razuma.

Digitized by Google

Svi resultati nagona jesu prirodjeni. Dabar gradi svoju kućicu bez da se je to učio. Njega goni na to neka sila, kojoj se oprieti nemože. On gradi, jer mora da gradi.

Svi resultati razuma rode se s izkustva i pouke. Pas sluša svoga gospodara samo zato, jer se je tako naučio. On imade u tom i njeku svoju voljicu pak sluša, jer hoće da sluša.

U kratko: resultati nagona jesu jednostavni, dočim resultati razuma jesu sastavljeni. Radinost i spretnost dabrova, što u nas toliko čuda radja, pokazuju se samo u gradnji njegove kućice, dočim isti stepen pazljivosti i mislih, kojim je pas nadaren, da svoga gospodara sluša, njega takodjer spretnim čini, da i druge poslove obavlja.

Dok se nagon i razum pravo razlučivahu, to su činili običaji i ćudoredja životinjska motritelju mnogo težkoćah i protuslovja. Dočim je u mnogih odnošajih duševno razmišljanje čovjeka razjasnjujuće, to se je činilo, da je takodjer isto promišljanje mnogih životinjah. Nu ovo protuslovje uništava se čim znademo, što je nagon, što je razum. Što u nižjih životinjah iz azuma proizlazi, stoji nizko pod tim, što iz razuma ljudskoga proizlazi, dočim su sva ona djelovanja nižjih životinjah, koja bi, da iz razuma proizlaze, višji stepen ove moći pokazala nego što ga čovjek posjeduje, jednostavna djela sliepe mekaničke sile nagona. — Kao za primjer djelovanja nagonskoga hoćemo navesti jedan čin, što je u obće poznat. Ako pomiešani pilići i račići, što jih ista kvočka izlegla, prvi put do vode dodju, to račići umah u vodu idu i plivaju po njoj vješto, premda se njihova majka za nje boji i premda na obali pilići stoje, te je na obalu zovu. I racice, koje to rade, nisu nikada prije vidjele niti vode niti srodnih si životinjah gdje plivaju po vodi, ali one ipak umah upotriebe svoje plivače noge kao vesla i upravo tako vješto plivaju kao što najstarije i najiskusnije race, koje su ikada po potoku plivale Drugi primjer velike radinosti, što je upravo djelovanje nagona, kažu nam radnje pčelah.

Stanice su sagradjene po strogo geometričkom liku, a to sve nagonom, a da bude bio to razum radio, za to bi se htjelo mnogo iskustva, umna poredanja, pa i težka proračuna. Uzmeš li posao, za koji su odredjene da ga izpune, trebalo bi najveće pažnje i podpuna znanja cieloga života i svih organičkih funkcijah istoga

Digitized by Google

razreda, kojemu se broje oti poslenici. Uzmimo, da su pčele nadarene potrebnim razumom, to sjegurno nebi stanicah bez prijašnjega pokušanja, a i stranom bez pogrešakah sagradile; jer se podpuno savršenstvo samo stupimice lagano i razumnimi pokušaji može postići. Nu to sve nije kod njih: one svoje sgradicu na jednom najlaglje i najsavršenije izvedu. Ovdje manjkaju svi tragovi razuma, dočim se nalaze svi tragovi prirodjenoga jim nagona. Premda su djelovanja, kojimi životinje svoju hranu traže i izaberu, nedvojbeno od nagona, to su ipak često tudjer i takove okolnosti, koje nam se tako težke čine, da jih nemožemo drugčije tumačiti, već da je tu već tražak i sliedak razumovanja. Larva od mravoždera siše sok od mravah i drugih zareznikah. Nu buduć je preslaba, da navaljuje na zareznike, to bi ona od gladi morala poginuti, da joj nije majka priroda nagonskih sposobnostih dala, pomoćju kojih znade lukavo zareznike uhvatiti te se tako nahraniti.

Josip Šestak.

Merinovka (Merinoschaf).

Najplemenitija vrst ovacah jest merinovska. Pleme oto mora da je postalo sdruživanjem španjolskih sa sjevero-afrikanskimi. Kaže se, da su već isti Mauri, gospodovavši mnogo godinah u Španjolskoj, pokuse pravili, kako da jim se ovce oplemene sdruživanjem susjednih, naime sjevero-afrikanskih. Istinito je pako, da je kardinal Ximens za mladodobnosti Karla V. češće uvažao ovne iz Afrike, da poboljša i bi reć oplemeni vunu španjolskih ovacah.

Lasno je poznati ovcu merinovku po njezinu skučenu (savinutu) nosu i jagodičnici t. j. ličnoj kosti, zatim po odugoljastoj i upadnutoj očnici (Augenhöhle), po duljih ušesih. Dobro utovljen merinovac teži 17, ovca do 11 funtih. Na glavi imadu slabiju vunu, koja se radi toga ni neizvaža. U Španjolskoj diele je u dvie vrste, i to: u transhumantne t. j. putujuće i estantne t. j. stalne. Prije god. 1822. bijaše dopušteno, da vlastnici merinovkah pasu stada po različitih pokrajinah svoje domovine, toga radi, da ovce uviek pod prostim nebom ostaju. Čim bi se pako vrieme studeni približilo, krenuli bi opet na jug. Za vrieme takove seobe uviek bi dovoljno široku cestu uzdržavali, na koju samo kraljevski dvor,

Digitized by Google

plemstvo i samostani pravo imadjahu svoje ovce odpravljati. Ova nepravednost bi revolucijom god. 1822. odstranjena. Merinovke stalne su znatno veće od skitajućih (putujućih) se, prezimuju u stajah, nu i vuna je u takovih lošja.

Prije god. 1808. brojila je Španjolska do 5 milijunah skitajućih se (putujućih) i do 8 milijunah stalnih ovacah. Ovca merinovka dade $2^1/_2$ do $3^1/_2$, merinovac pako 4 do 8 funtih vune. Uvadjaju se doduše i druge krajeve, nu neuspievaju baš najbolje, do jedine Saksonske, gdje je osobitom njegom goje, i s toga se trud stostruko naplaća; tako da ote nadkriluju i iste španjolske ovce.

J. Š—k.

Početno računanje.

(Dalje.)

(4 — 3 = x) Evo i sada jošte onih srpah na tabli! Koliko jih je? (Četiri.) Njekoliko sam jih utrô...: recite: koliko? (Tri.) Koliko jih preostalo? Evo 4 šibîca, pak recite, koliko jih preostane, uzmem li od njiju tri? Zašto? Ružica dala je za arak papira četvrtaču a trgovac joj povratio tri novčića: pošto je bio arak papira?

Koliko preostane, uzmeš li 3 od 4?

(4 — x = 1) Koje vas se jošte sjeća, koliko srpah bilo je na tabli? Koliko sam jih sbrisao? Koliko jih preostalo? Koliko moramo uzeti od 4 slîka, narândja, jabûka itd. da nam preostane 1 slika, 1 narandja itd.? Milan si kupio 4 jabuke; za čas imao je samo jednu: koliko jih pojeo?

Koliko moramo oduzeti od 4, da ostane samo 1?

(x — 3 = 1) Jelka je darovala sirotici 3 novčića, a preostao joj jošte 1 n. — koliko jih imala? Perić je prodao tri jarića a kod kuće ima jošte jednoga: koliko jih je imao prije, nego je ona tri prodao?

Od kojega broja treba oduzeti 3, da ostane 1?

(4 > 1? — 1 < 4?) Koliko šibicah dao sam Josipu? (Jednu.) Koliko sam jih dao Pavici? (Četiri.) Koliko bi jih jošte morao dati Josipu, da uzimade četiri šibice? Za koliko šibicah ima Pavica više, nego Josip? Koliko šibicah imao bi mi Pavica vratiti, da uzi-

Digitized by Google

made samo jednu, t. j. onoliko, koliko jih ima Josip? Za koliko jih ima Josip manje? — Za koliko su 4 knjige, pera, klobuka itd. više, nego što je jedna knjiga, pero, klobuk itd.? Zašto? Za koliko su mjerica vode, novčić, kvintić svile, tjedan ... manje, nego što su: vrč vode, četvrtača, lot svile, mjesec .... Zašto?

Pero je za 1 novčić, olovka za 4 novčića: za koliko je olovka dražja? U desnici imam 4 lješnjaka a u ljevici samo jedan: koliko lješnjakah imam u ljevici više? (Niti za jedan više, već za tri manje.)

Za koliko su 4 više nego 1? Za koliko je 1 manje nego su 4? Koji broj jest za tri > (t. j. veći) *od jednoga? Koji broj jest za tri* < *nego su 4?* Da je Milka za tri godine mladja, imala bi upravo godinu: koliko joj dakle godinah? Da ima Dane za tri oraha više, imao bi 4: koliko dakle ima orahah?

Koliko je: 1 + 3 (jedan više tri); 4 — 3 (četiri manje tri)?

(1 . 4 = x ili 1 × 4 = x) Koliko *a*ovah napisao sam? (Četiri) Brojte, koliko putih jest napisan *a* na tabli? (Jedanput *jedan*, dva puta *jedan* itd.) Četiri puta jedan *a*, koliko čini *a*ovah? — Četiri puta jedan golub, jedna patka, jedan pilić: koliko čini golubovah, patakah, pilićah? Dragan si prištedio deseticu, Andrić pako četiri puta toliko: koliko desecticah prištedio si Andrić? *Koliko je: 4 puta jedan?*

Marica ima 4 jabuke: koliko putih ima jednu jabuku? Zašto? Pavica je napisao 4 jednake čestitke. Koliko bi se to inače izreklo? Pavica je napisao 4 puta jednu čestitku. Recite inimi riečmi: Anka bijaše 4 sata u školi. Miloš ima 4 godine. Otac mi putovao čitav mjesec. Katica je kupila vrč = oku mlieka. Kupila sam si lot crne svile. Imam vagan bjelice pšenice. (4 četvrtinte = štvrtinke.)

Koliko putih treba da uzmemo 1 da budu 4? Koj broj moramo uzeti 4 puta, da budu 4?

Mjerica mlieka cieni se novčićem: pošto bude vrč? *(Ako je mjerica za 1 novčić, bude vrč [4 mjerice] za 4 puta 1 n. = 4 n.)* Za pero si dao 1 novčić: pošto budu 4 pera? Koliko novčićah jest: 4 puta 1 novčić? Otac kupi 4 torbice po 1 forint: koliko forintah dao je za sve četiri?

Digitized by Google

(4: 1 = x) Koliko crtah je na tabli? (Četiri.) Koliko putih jest na tabli jedna crta? Koliko putih mogu po jednu crtu od ono četiriju sbrisati? Brojte! (Jedanput jednu, dva puta jednu itd.) Koliko putih možemo od 4 oduzeti 1? Recimo si to i inimi riečmi! (*Jedan* nahodi se u 4ma *četiri* puta.) *Koji broj nahodi se u 4ma četiri puta? U kojem broju nahodi se 1 četiri puta?*

Koliko jajah doneseš s tržišta za 4 n. ako je svako po novčić? (Toliko jajah, koliko putih nahodi se 1 n. u 4 n.) Na koliko danah dotekla bi 1 funta šećera majci, da ga svakoga dana potroši četvrt funte? Koliko zastorah = pregačah prikroji si djevojčica s četiri rifa latka bud kakova, ako za svaku uztreba samo 1 rif? Ančica dobiva od majčice si na mjesec 4 for.: koliko joj nosi svaki tjedan forintah? Kako to?

(Dalje sliedi.

Naše učiteljstvo.

(Iz vojničke Krajine.)

P r i j e.

Ured i zadaća naših tako zvanih carskih ili državnih trorazrednih učionah bila je ta, da se u njoj mladež nauči čitati i pisati, da kašnje podčastničku službu laglje obavljati može; ali ne u materinjem jeziku, nego u njemačkom. Prije dvadeset godinah i poslje malko, nije se smjelo ni rieči hrvatski u školi progovoriti, a tko bi se bio zaboravio i to učinio, taj bi došao u zabilježku, tako zvani *Sprachzettel*, pak bi onda u sriedu ili u subotu prije odlazka dobio nagradu, ali kakovu? Hrvatskoj slovnici nije bilo onda ni traga ni glasa. Ovdje ne da bi predbacivao onim, koji su se obučavanjem mladeži za onda bavili, jer su to i morali činiti, jer je takav sistem bio, nego moja namjera je samo ta, da onu krajiškim učiteljem silom narinutu ljagu, koliko je moguće izbrišem. Svaki, koji je prije 1848. godine naše škole pohadjao, morao je, hotio nehotio, njemački misliti, a je li je baš tako bilo, ostavljam občinstvu da razsudi. Pučke škole, kojih je zadaća bila čitati, pisati i vjeronauk učiti, malo su činile, te hodivši i sâm tri godine u takovu školu, malo sam naučio. Prešav zatim u njemačku školu,

Digitized by Google

trpao sam u se kao u praznu vreću bez da sam sasvim umom shvatiti mogao, šta učim; a tako su svi oni, koji su u ono vrieme školu pohadjali, osobito kojega materinji jezik nije bio njemački, samo neka se u duhu malko povrate na svoje djetinstvo, pak će mi sigurno pravo dati. Istom kašnje, kada sam zrelije misliti počeo, iz onih tminah tvorio sam si slike, čim je i razvijanje duha napredovalo. Pa ipak, ako samo malko pomotrimo, vidimo, da učenici ondašnjega vremena uz malu iznimku svaki svoje opredieljeno mjesto i službu revno i dobro ovršava; a šta više: častnikah, činovnikah, svećenikah i drugih dostojanstvenikah puna je ne samo vojnička Krajina, nego i drugi dieli naše velike države, uz višje ili nižje naobraženje; nu većinom bi se kašnje sami naobražavali. Ali pitam svakoga, neka mi kaže sdušno: bi li mu se bilo moguće dalje naobraziti, da nebude bio imao dobra početka i čvrsta temelja? Dakle, naše škole u ono vrieme bile su dobre; ali je i učitelju laglje bilo, jer su mu svaka dopuštena i nedopuštena sredstva prosta bila za porabu, samo da žudjenu svrhu postigne.

(Dalje sliedi.)

Dopis.

U I.....u 4. rujna 1866. Dragi Gjuro! Valjda se sjećaš, kako si obećasmo na zagrebačkom kolodvoru, kadno se plačnim srdcem razstasmo, da ćemo si češće dopisivati. Ja želim kao pošten čovjek obećanje držati, te se s toga laćam pera, da ti pišem.

Nemogu ti sve opisati, što mi se je od toga vremena ugodna ili neugodna pridesilo, jer niti bi ja toliko imao vremena pisati, niti bi tebe tako obsežan list mogao zanimati; samo ti u kratko obznanjujem, da sam hvala bogu zdrav, ali jako zabrinut. Znam dobro, da ćeš me radi toga makar i potajno ukoriti, te prozvati starom plašivicom i malodušnikom, ali ja nemarim. Slušaj, pa ćeš se osvjedočiti, da imam posve pravo, što sam nujan i nezadovoljan. Ja neznam, da li si već namješten, ja nisam jošte, pa to i jest pravi uzrok moje zabrinutosti. Ti bi rekao, da nije pravo, što se toliko brinem za mjesto, već da bi mi se valjalo osloniti na onoga, koji siromašne ptičice hrani i krasno cviće odieva. Imaš pravo, na njega se najviše i oslanjam i njemu se najviše utičem, ali u ljude izgubio sam već svaku nadu. Zašto? To će ti razjasniti ovaj slučaj:

Digitized by Google

Moj brat Ante, koj je takodjer ove godine s nami svršio učiteljske izpite dobrim uspjehom, molio je za nedavno razpisano mjesto u KJ. Za isto mjesto molila su osim moga brata još trojica. Izmedju njih bio je moj brat najbolje gradificiran, nu to mu žalibože nije nije pomoglo, on je ipak propao, nadvladao ga je njeki J.., koji je već u istom mjestu službovao, te si je za svoga prijašnjega službovanja svojim osobitim popularitetom i svojim odličnim ponašanjem znao steći takovih zaslugah, radi kojih je morao iz KJ. hoćeš nećeš uteći. Ja ti neznam cieloga mu životopisa, a da znam, mogao bi te njim vrlo zabaviti, samo toliko se sjećam, da si je u KJ. ostavio tasta, čovjeka dosta važna, ali i od velika upliva. Taj gospodin znao je svojimi sredstvi to izhoditi, da mu je mili zet, za koga prije njekoliko vremena niti znati nije hotio, jednoglasno u mjestu KJ. učiteljem izabran. Slušaj, kako se je izbor obavio, pa sudi, čemu to može dovesti narod naš:

Dne 29. pr. m. sastade se u mjestu KJ. seljačtvo ciele župe. Molbenice kompetentah budu pročitane i seljakom na volju izbor propušćen. Sve seljačtvo a i župnik bili su uviek proti J— kao proti svomu staromu poznancu, nego tast istoga znao je pretnjami, mitom, napajanjem i drugimi podlimi sredstvi seljačtvo na to sklonuti, da su oni na vas glas viknuli J— za učitelja. Dà dok je sudac čitao zavedenu seljačtvu baš svjedočbe moga brata, te njega kao najboljega preporučao, prodrznu se njeki veleć: »Mi ga nećemo, mar imao svjedočbe kakti zveličitelj, mi hoćemo J—.« Dok je opet župnik prosvjedovao proti tomu, počeše seljaci mrmljati: »Ako je nam po volji J—, koji ga plaćamo, to mora (!) biti i g. plebanušu, koji ga nebude plaćao!« I tako ti vidiš, dragi prijatelju, ovakovim načinom dobi župa KJ. još ovakova učitelja! Tako ti je danas svigdje; malo gdje gleda se na sposobnosti, nego na prijateljstva. Da li to vodi k čemu i može li to i na dulje tako ostati, neka sude drugi pametniji od nas, a mi moramo štetu trpiti tako dugo, dokle se bude moglo podnositi.

Kako čujem, dogadja se tako i drugim našim sudrugom. Eto, naš dobri prijatelj i drug Mijo molio je već bar na deset miestah, pak je još i danas bez njega. Ti bi se morda čučio, kako bi to moguće bilo, da nebi od 10 razpisanih miestah jedno dobio, dočim je on bio jedan izmedju najboljih od nas tridesetorice preparandah! Napisao ti prije njekoliko nedjeljah množinu tih molbenicah, pak na svaku priliepio po 50 nvč., k tomu se još „per pedes apostolorum“ potrudio do veleč. gg. podjašprîštah i župnîkah, ali uzalud, jer tu dotična miesta već prije opredieljena bila, nego li se i natječaj razpisao.

Digitized by Google

Bojim se, da se i meni nebi takova štagod dogadjalo, s toga niti nemolim tamo, gdje moćnih prijateljah neimadem. A kako sam siromašne ubitelji, neimadem takovih nigdje. Ako mi Bog nepripomogne, neznam, hoću li ikad cilj svoj postići. Budi zdrav pak na skoro odpiši svomu iskrenomu Stjepanu B.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Klarić, kao ut. 10 st., Lepić Ante, Cihlař, Zakarija Franjo, Pibernik Franjo, Mihoković Andro, Osbolt Pavao, svaki po 3 st., Cernolatac Stjepan 1 st. 50 n. polugodišnje kamat 1 st. 71 n.

U Zagrebu dne 12. lipnja 1868.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

U 6. broju „Napredka“ napomenusmo samo, da su izišli „Hrvati, t. j. crtice iz hrvatske poviesti“ priredjene Jankom Tomićem. Danas možemo ob istom djelu u kratko izreći: da ga je pisac sastavljao u istinu veoma brižljivo, da je sastavljajuć ga imao u glavi i pučko učiteljstvo i samu mladež, što se vidi u liepu razredjenju i razciepanju predugačkih periodah, nahodećih se u poviesti Tkalčića. Djelo neima u sebi suvišna izbrajanja premnogih samo bitakah, već liepo sakupljenih i uzrokah i posljedicah u život našega naroda zasjecajućih pojedinih vladarah. Osobito preporučamo knjigu svakomu učitelju. Ciena joj je 1 forint.

— U sveobćem zemljopisu Mařika, izašlu lani, neima Austrije; s toga sastavio je isti pisac osebnu knjižicu pod imenom: Zemljopis austrijskih zemaljah. Za mladež narodnih učionah. Isto djelo izašlo je već te osobito preporučeno visokim kr. namj. viećem pod br. 6185/1308. 11. Svibnja t. g. da se može rabiti za uzdarje u višjih pučkih razredih i gl. učionah, za učiteljske knjižnice i za pomoćnu knjižicu u opetovnicah. Prodava se bez zemljovida po 25 novč., s bojadisanim zemljovidom po 33 novčića.

— „Družtvo sv. Jeronima“, komu je svrhom da izdava i širi knjige poučno-zabavne u puku, dobilo je potvrdjenje svojih pravilah vis. kr. namj. viećem dne 27. Ožujka t. g. Isto družtvo pozivlje dana 21. Svibnja t. g. sve rodoljube, da pristupe u kolo pod ovimi uvjeti: Utemeljitelji polažu mahom 50 for. Položivši 20 for. bud mahom ili bar u godini danah, bude članom I. reda. Položivši u gotovu 10 for. mahom ili za godinu, bude članom II. reda a onaj, koj položi 5 for., postane članom III. reda. Manje se neprima od članovah.

Prinesci se šalju: predsjedničtvu družtva sv. Jeronima u Zagrebu (nadbiskupsko sjemenište) preč. g. Tomi Gajdeku, kanoniku zagrebačkomu.

Prenuždna li i plemenita družtva! Ali se ustrojilo i drugo, kao što javismo u 7. broju, „Svjetlo“ naime, do sada jošte nepovlašćeno. Svakako mislimo

Digitized by Google

da bi se dva, ako se ovo drugo potvrdi, veoma trla; s toga nebi bilo boljê, nego da se obadva, bud kojom inicijativom sdruže, stope, sliju a tim ojačaju i materijalno i duševno na što prečju korist miloga nam roda. Koj se ponosiš imenom: r o d o l j u b a ne samo onim: d o m o r o d a c: uvij se u vienac, koj će svojim milòduhom kriepiti sav nam puk!!!

Visoko kralj. namjestničko vieće stavlja svojim odpisom od 7. Svibnja ovo pitanje za riešenje u ljetošnjih učiteljskih sastancih:

Što djeluje najmoćnije na to, da narod školu obljubi, da uslied toga naročito djecu rado u nju šalje i da bude voljan prinositi žrtve, potriebne za njezin uspješniji razvitak? Što može u tu svrhu učiniti pučki učitelj i koji su uvjeti njegova blagotvorna djelovanja u tom pogledu?

Javna zahvala.

Velečastni gospodin Dragutin Davor, župnik vučinski, zauzet za pučku prosvjetu predplatio se je za našu učionu na svih dvanajst slikah Mückeova albuma. S toga si držimo za dužnost, da se veleč. g. darovatelju na osobitom daru što srdačnije zahvalimo, uvjeravajuć ga, da si je tim činom dugotrajnu uspomenu zasadio koli u srdca naša toli i u nevine nam dječice. Ostao i na dalje prijateljem našim. Živio!

Virovitica dne 22. Svibnja 1868.

Učiteljski sbor glavne učione
u Virovitici.

Listovnica.

Onoj gospodi, koja nariču poradi neuredna izplaćivanja. Mi smo o tom u istinu od srdca prosborili u 14. broju „Napredka“ god. 1867. pod naslovom: „T i m e n i, j a t e b i.“ Nastojte, da si onaj članak pročitaju i danas dotična lahkoumna gospoda. Ondje zasjekosmo baš u živce, kojih se tiče, — a više nemožemo, vjerujte. U ostalom: prijavite nepravdu višjim vlastim, samo dostojanstveno!

G. S. M—ću. O „p o t r e s u“ štampati ćemo, ako nam nabavite što obširniju pučku priču o M a l k u š u onako, kako se priča u Primorju. Nebuni vas u poslu ni najmanje, ako vam se šta netiska. Ta pišuć učite sebe, a napredak vam opažamo liep u slogu i jeziku. Bog!

Preč. g. F. B. u S. Pripravljen je o stvari, samo nezna, gdje bi to bilo. Treba da dotjera mak na konac, inače po-nj nesreća. Samo neka se tamo dobro ustelje.

G. L—ću. Od nikuda nam nedopire želja, da štampamo službene okružnice; šta više, sa svih stranah javlja nam se: štedite papir, imamo sve to u svojih zapisnicih. Rekosmo jurve: javi li se osobita želja većinom: i tomu će se zadovoljeti.

V. arak „Rukovodstva“ izadje 1. Srpnja.

Molimo, da se namiruje i stari i ljetošnji dug!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 11. U Zagrebu, 1. Srpnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Oluja i zmijinska (kačja) spilja u Peru.

(Izvadak iz spisa: „Les Incas". Francezki napisao Marmontel.)

Duboko, muklo mrmljanje i huktanje navješćuje uzajmičan rat ljutih vihrôva. Njihovu bjesnoću iznenadce označuje strahovit pisak, vijûk, fićûk i čuvîk. Mrka i tamna noć zagalila nebo u svoj crni plašt u toliko, te nemožeš razaznati stvora od stvora, stvari od stvari, — a što bi kadikada tmastu onu koprenu razčehnuo bljesak, to ti samo umnožava i povećava onu tamnu crninu, onu mrku mrakòtu. Munje se ganjaju u tisuće vrletnimi gorami, gromovi se biju, tutnje i praskaju, a tutanj jim naliči jedino huki, buki, šumu i burdùnkanju grozovito talasećih se valovah bjesnećega morja. — Tresak i hûk uzljuljaše zemlju, odvajkadne hridi i stiene pucaju, lom se za lomom ruši te hrli strašnim praskotom u duboka bezdna — poput svojevoljne i bujne bujice. Što je šumske zvjeradi, sva se užasnula te hrli i navalice srće s gustih planîna u otvorene doline. Munje neprestano sievaju a u sievu vidiš tri blieda i uplašena putnika uz četiri zvieri, uz lava najme, tigra, risa i leoparda, titrajuća i dršćuća poput rečenih putnika: — obćenita je pogibelj prirodi a u takovoj — nestane ti divljačine, nestane okrutnosti; — strah bo upitomi sve.

Jedan jim se vodja uz najveći strah nekako popeo na vršak hridine; nu klokotajuća i preko njegove glave valjajuća se bujica odlomi vršak hridi kao tanahnu trieščicu te sunovratice strovali i

Digitized by Google

pokopa vodju s njegovim utočištem u svojih šumećih valovih. Drugi, Indijanac opet, mnijaše, da bi se mogao spasiti u šuplju hrastu: — nu netom, što se bio u njem ujazvio, zasurlja ognjen stup strašne duljine — jer mu se vrški doticahu oblâka, — na isti hrast te proždre migom i njega i istoga siromaha, koj si u njem našao tobož stalno zavjetje i utočište.

Dok je to bivalo, boraše se Molina s bjesnećimi potoci, tapajuć amo, tamo u tmini, hvataše se rukama granah i korienja, što-no ga nogama razpoznavao, nemisleć na svoje vodje, ne osjećajuć u težkoj brizi ničesa do uzdržanja vlastitoga si života. — Imade časova, punih brige i straha, u kojih prestaje svako sućuvstvo, u kojih postane čovjek jedìno svoj te se nebrine za nikoga, nego samo za se.

Ovako tapajuć i batucajuć a kadikada o što i viseć dopuzio je do obronka razkoljene hridine. Munja zamusikne a on ugleda u dobri čas tamnu, duboku, zievajuću spilju, s koje bi se bio u svako drugo doba zaista trznuo. Sav satrt i strven, umoren i kao na samrti s prepaćena napora suknu u spilju te zahvaliv se nebu za to utočiste, uznemogne posve.

Konačno se oluja umiri i utiši. Gromovi i ljuti vihrovi prestadoše stresati klisurinami i gorami. Bujice se sve po lagacko umaljuju, sve to slabije šúme a moj si ga Molina oćuti, kako mu se približava onaj iskreni prijatelj svih žalostnih i jadikajućih, blagi sanak.

Nu, istom što bi zadremnuo, probudi ga opet štropot mnogo grozniji i užasniji, nego što je bio onaj burnji i olujnji.

Ovaj štropot, — nalik siputu, što ga čuješ, kada se siplje ili premeće bjelutak, dolazi od zmîja, kojim bijaše ista spilja utočištem. Što je stiene, što stropa, svagdje zmija uz zmiju, jedna okolo druge prepletena; zmije su to, koje prouzročiše svojim savijanjem se i preplitanjem onaj sìpût, što ga Molina mahom razabrao. On je znao, da je otrov ovih zmija najljući; znao je, da migom razjari vatru u svih žilah, vatru, što ždere i proždire u najnesnosnijih bolih nesretnjaka, koga bi zahvatila. Sluša njihov sìpût, pričinja mu se, da jih vidi, kako već plaze okolo njega, kako vise ili lebde nad njegovom glavom; vidi, kako se valjaju

Digitized by Google

i kluboče okolo njega u nakani, da sada nà srnu na-nj. Prem srčan, bormeš klonu duhom; s groze oledila mu se krv, jedva što se usudio dihati. Prohtjelo mu se već da se izvuče iz toga utočišta; nu zadrhta mu srdce uz pomisao, da može svakim korakom, svakim gibom rûku dirnuti bud kojega onih opasnih gâda. — Sav okamenjen, sa svih strâna obkoljen tisućuvrstnom smrću, prenoći najdulju noć života svoga u strašnoj borbi želeć si rudu zorju a ipak strepeć pred njom predbacivajuć si strah, što ga tamo kao prikovana držao a uz sve to bezuspješno se boreć, da se slabâ savlada.

Puknu zorja, a ona ga sada istom uvjerava, da mu nije bez razloga strah. Sada istom u istinu vidi svu tu grozotu, što si ju prije samo uobražavao, pače, vidi da je sve i sto putih užasnije. Nije druge: ili umrieti, ili pobjeći. Što se samo moglo, sabere sve s preostalih si silah, na tihanu se podiže, sguri se, što većma mogaše te četveronožke sav titrajuć i klepetajuć izadje iz spilje toli blied, toli izobražen, kao strašilo, iz groba izašlo. — Ista ona oluja, što ga bijaše bacila u pogibelj, sada ga je i spasila; zmije bo plaše se isto tako oluje, kao i on sam. Njekako je u naravi životinskoj, da prestaju biti zlobne i jedite, dokle traje pogibelj, što bi mogla i njim pretiti.

Burnu noć zamienio prekrasan dan. Zemlja, kao da bijaše pretrpila brodolom njeki, pokrivena je silom ruševîna. Dublje, što-no se sinoć ponosito penjalo nebu pod oblake, prignulo se što do zemljice crne, što pako pričinjalo se, kao da mu se lišće kostruši sa straha i trepeta. Brdašca, što se jošte jučer sjala zelenim svojim ruhom, danas su same razvaline i leže raztrgana u propastih. Staròvječni, silni hrastovi, iz koriena izčupani, valjaju se i smûžu niz brda; jele, smreke, palme, platani i cedrovi hrpimice leže amo, tamo te pokrivaju svojimi panji i slomljenimi granami bokove i obronke gôra. Uzdrmana šljemena klisurîna označuju miesta, kuda sinoć brizgahu bujice; duboke jim struge i obale pokazuju množinu pitomih i divljih životînja, progutanih te opet izbačenih nemilimi valovi. Vode odtekoše a planine i ravnine preporadjaju se sa životvornih sunčanih trâka. Čini se, da se i samo nebo pomirilo sa zemljom, jer se toli sladko i milostivo nad njom razastrlo. Što je preostalo živo, sve se začelo radovati novomu si životu: i ptice i

*

Digitized by Google

sve što šivi, zaboravi na svu grozovitu prošlost; — jer posvema zaboraviti nesgode i nesreće jest dar, kojim je bog nadario samo životinje a ljudem ga posve uzkratio. Marija F.

O pridavnicih.

(Dalje.)

Dočim je učitelj sve ono, što su djeca odgovarala, na tablu pisao, to je sada na njoj po prilici ovakova skrižaljka.

Jednobroj.

Muški:	*Ženski:*	*Sriednji:*
1. Zdrav muž	1. Zdrava djevojčica	1. Zdravo diete
2. Zdrav-*a* muž-*a*	2. Zdrav-*e* djevojčic-*e*	2. Zdrav-*a* djetet-*a*
3. Zdrav-*u* muž-*u*	3. Zdrav-*oj* djevojčic-*i*	3. Zdrav-*u* djetet-*u*
4. Zdrav-*a* muž-*a*	4. Zdrav-*u* djevojčic-*u*	4. Zdravo diete
5. Zdrav muž-*u*	5. Zdrava djêvojčic-*e*	5. Zdravo diete
6. Zdrav-*u* muž-*u*	6. Zdrav-*oj* djevojčic-*i*	6. Zdrav-*u* djetet-*u*
7. Zdrav-*im* muž-*em*	7. Zdrav-*om* djevojčic-*om*	7. Zdrav-*im* djetet-*om*

Višebroj.

1. Zdrav-*i* muž-*evi*	1. Zdrav-*e* djevojčic-*e*	1. Zdrav-*a* djec-*a*
2. Zdrav-*ih* muž-*eva*	2. Zdrav-*ih* djevojčic-*a*	2. Zdrav-*e* djec-*e*
3. Zdrav-*im* muž-*evom*	3. Zdrav-*im* djevojčic-*am*	3. Zdrav-*oj* djec-*i*
4. Zdrav-*e* muž-*eve*	4. Zdrav-*e* djevojčic-*e*	4. Zdrav-*u* djec-*u*
5. Zdrav-*i* muž-*evi*	5. Zdrav-*e* djevojčic-*e*	5. Zdrav-*a* djec-*a*
6. Zdrav-*ih* muž-*evih*	6. Zdrav-*ih* djevojčic-*ah*	6. Zdrav-*oj* djec-*i*
7. Zdrav-*imi* muž-*evi*	7. Zdrav-*imi* djevojčic-*ami*	7. Zdrav-*om* djec-*om*

Čitaj prvi redak „*zdrav muž*“ kroz svih 7 padežah jedno- i višebroja. — Kakovu promjenu opažate na pridavniku u 2. padežu? (Učitelj podkriža nastavak *a*). Što je dodano pridavniku zdrav? — Kako nazivljemo slovke, što se korenitoj rieči pridaju? — Što je dakle nastavak pridavnika „*zdrav*“ u 2. padežu jednobroja? — A što je kod samostavnika muž? Što otud sliedi? *Da su si oba nastavka jednaka.* Što opažaš u 3. padežu? Kakav je tu nastavak? Je li i ovdje nastavak samostavnika isti koji i pridavnika? Kakav je nastavak 4. padeža? (Radi jednoličnosti izpušćamo to ovdje, da prištedimo prostora, nu učitelj u školi mora tako po redu pitati kroz sve padeže jedno- i višebroja. — Kad dodje do 7. padeža,

Digitized by Google

gdje je nastavak pridavnika drugčije od nastavka samostavnika, neka pita po prilici ovako). Kakav je nastavak pridavnika u 7. padežu? Da li je takav nastavak i kod samostavnika? U čem se dakle razlikuju? — Izbroj mi Milane nastavke, što ih je dobio mužki pridavnik *„zdrav“* u jedno- i višebroju. — Sada mi sravnite nastavke pridavnika s nastavci samostavnika, pak naznačite i podkrižajte one padeže, u kojih se jedni od drugih u čem god razlikuju! — Mužki pridavnik zdrav ima sve padeže do petoga jednake sa samostavnikom svojim, samo u 5 padežu nedobiva nikakova nastavka, već je s *prvim* jednak. U 7. padežu ima pridavnik nastavak *im*, a samostavnik ima ili *em* ili *om*. Josipe, kaži nam još jednom: u kojem padežu razlikuje se sklanjanje pridavnika od sklanjanja samostavnika? — U čem stoji ta razlika? — A u kojih padežih razlikuju se u višebroju? — U 2. padežu izlazi isto tako kao i u 6. padežu na *ih*, a ne na *â*, kao što izlazi samostavnik; zatim u 3. padežu ima *pridavnik* nastavak *im*, dočim *samostavnik* ima nastavak *om*. Ponovi to još jedanput Antune! Pogledaj Tome dobro na onu skrižaljku, pa mi kaži, da li je izmedju sklanjanja ženskoga pridavnika zdrava i izmedju sklanjanja ženskoga samostavnika djevojčica, kakova razlika? — *„Zdrava“* se u sklanjanju skoro sasvim slaže sa svojim samostavnikom, do li njekojih padežah. — Kaži mi ti Jankica, koji su to padeži, u kojih se razlikuju? — Razlikuju se *treći* i *šesti* padež, jerbo nastavak *trećega padeža* kod pridavnika zdrava izlazi na *oj*, a ne na *i*, kao što kod samostavnika, isto tako neveli se u 5. padežu *„zdravo djevojčico“*, nego *„zdrava djevojčice“*, dakle 5. padež *pridavnika* izlazi na *a*, a *samostavnika* na *e* (ili *o*).

Drugi i *šesti* višebroja padež ženskoga pridavnika, razlikuje se takodjer od 2. i 6. padeža višebroja ženskih samostavnik, jerbo 2. i 4. padež *pridavnikâ* izlazi na *ih*, a *samostavnikâ â*. 3. i 7. padež *pridavnika* izlazi na *im* dotično *imi*, dočim kod *samostavnika* izlaze isti padeži na *am*, dotično *ami*. — Jeste li to već svi shvatili? — Deder nam dakle ponovi to još jedanput ti Mijate, — ti Lazare, ti Ivane i ti Franjo! —

Do sada smo promatrali razliku sklanjanja mužkih i ženskih pridavnikâ od sklanjanja mužkih i ženskih samostavnikâ, sada imamo još promatrati sriednji pridavnik. Pogledajmo na tablu, te

Digitized by Google

prispodabljajmo sklanjanje mužkoga i srednjega pridavnika, da li ćemo opaziti kakovu veliku razliku izmedju tih. — Nećemo. Kod sklonitbe pridavnika srednjega spola isto je, što i kod sklonidbe pridavnika mužkoga spola.

Sklanjajte mi sada *velik hrast, velika lipa* i *vcliko polje.* — *Dobar mladić, dobra njiva* i *dobro sjeme. Vjeran drug, vjerna žena* i *vjerno pseto.* A za zadaću donesite mi na svojih tablicah sliedeće izradjeno: *Vješt rukotvorac, mirna ovčica* i *staro vino.* Zajedno mi podkrižajte one padeže pridavnika, koji se svojim nastavkom razlikuju od dotičnih padeža samostavnika.

„Dobar hrast ima žira“. — Što ima žira? *Dobar hrast* ima žira. — U kojem padežu stoji samostavnik *„hrast“*. Da li je u stom padežu i pridavnik *„dobar“*. Zašto mora biti pridavnik u istom broju i padežu, u kojem je i njegov samostavnik? U kojem padežu stoje dakle ove dvie rieči *„Dobar hrast“*. U 1. padežu jednobroja.

Odgovorite mi sada istim pridavnikom i samostavnikom *„dobar hrast“* na ovo pitanje: Što su podsjekli nadničari? — Podsjekli su dobar hrast. — U kojem padežu stoje sada te dvie rieči *„dobar hrast“*. Jeli i to 1. padež. — Nije, nego je četvrti padež.

Ivane, da li je ovdje po obliku kakova god razlika izmedju prvoga i četvrtoga padeža. — Nije, oblikom su si oba padeža posve jednaka.

Kaži mi sada, kakov je samostavnik hrast? Jeli živući ili neživući? A što smo opazili u sklanjanju neživućih samostavnika? — Opazili smo da imaju četvrti padež prvomu jednak. — Zašto ima dakle samostavnik hrast četvrti padež s prvim jednak? — — A je li i kod pridavnika „dobar“ četvrti padež s prvim jednak? — Jest.

Ali uzmimo sada ovaj drugi primjer: — „Dobar učenik uči“. — Tko uči? *Dobar* učenik. — U kojem padežu stoje te dvie rieči? — U 1. padežu.

„Hvalim dobra učenika.“ — Koga hvalim? — *Dobra* učenika. U kojem padežu stoje sada? U 4. padežu. Da li je i sada četvrti padež pridavnika *dobar* jednak prvomu? Zašto ne. Zato jerbo stoji uz živući samostavnik, komu je 4. padež uviek jednak 2. — Dobro. Pamtite dakle:

Digitized by Google

Uz živuće samostavnike imaju pridavnici **četvrti** *padež jednobroja mužkoga spola jednak s* **drugim**; *uz neživuće pako jednak je* **četvrti** *padež s* **prvim.**

Kao što ste sklanjali pridavnik zdrav, tako ćete sklanjati i sve ostale pridavnike tvrdoga okančanja. A za sada mi sklanjajte sliedeće pridavnike:

Pomnjiv-a-o, lien-a-o, mudar-a-o, neotesan-a-o, uljudan-a-o, čestit-a-o, štovan-a-o, pošten-a-o, kradljiv-a-o, siromašan-a-o bogat-a-o, prijatan-a-o, učen-a-o itd. S. Basariček.

Žar (Kazuar).

Domovina indijanskomu žaru je ostrovlje indijansko; molučki otoci, Java i Sumatra, najviše se jih pako nalazi u gustih šumah nove Guineje. Naraste obično $4^1/_2$ do 5′ visok. Putnici, koji putuju Indijom, pripoviedaju, da jih imade ondje do 6′ visokih. Veoma naliči noju, osobito pako u tom, što neleti, već kriepkimi i čvrstimi nogami veoma brzo trči. Glava, što počiva na odugoljastom vratu, je spram veličine tiela malena, te ima na čelu rožastu, iz smedje u žutkasto prelievajuće se boje kacigu. Kaciga ota, koja žaru osobit oblik pruža, mladićem manjka, već kao rozi u jelena raste i načinja se, malo po malo to jest tako dugo dokle se mekana masa na čelu neuroži i s vremenom i starošću svoju veličinu nepostigne. U žara je upravan, sa stranah splošten i crn kljun. Glave, kao i preko polovice vrata, izuzamši po gdjekoju na dolnjoj strani nalazeću se čekinjicu, je gole i modro-crvenkaste. Na vratu, gdje perušina (perje) začinje, nalazi se jasno crvena braduša. Perje, koje dolnju strana vrata kao što i trupinu pokriva, je dugačko, meko i crno, te naliči više vlasatom čekinjastom krznu i grivi u sisavacah, nego li ptičjemu perju. Letjeti nemože, jer mu krila nisu zato stvorena, ali u trčanju mu veoma u prilog služe. Noge su mu jake i koštunjaste, na kojih se tri napred stojeća prsta nalaze, od kojih su nutarnja dva kraća, ali zato imadu dulju pandžu (nokat). Hrani se biljem (voćem, korenjem, kruhom), pticami a i manjimi sisari. Ženka snese u piesak srovanu jamičicu 3 do 4 pepeljasta jaja, koja su na debljoj stranici zelenkaste boje, te malimi tamnimi točkicami našarena. Na pol su manja i kraća

Digitized by Google

nego nojevlja. Ženka sjedi na jajih samo ob noć, a mladi se za 25 do 30 danah izlegu. Godine 1597 donieli su Holandezi prvi put žara iz Jave u Evropu, donle nebje Evropi poznat. Sada mogu se češće po zvjerinjacih vidjeti. Njeki putnik, koj je dulje vremena na indičkom oceanu živio, pripovieda, kako si znadu nogama sa drva, s koga sa kljunom dohvatiti nemogu, voće otresti. Kaže, da tako dugo udara o stablo, dokle se plod odkine sa grančicah i padne na zemlju, koga žar željno očekiva i slastno pojede.

J. Š—k.

Naše učiteljstvo.

(Iz vojničke Krajine.)

(Dalje.)

Pak onda?

Ne da mrzim koji narod, jezik ili uredbu, nego još k tomu hoću da ponovim poznatu mudru izreku: Koliko jezikah čovjek razumie, nesamo da toliko ljudih, nego i narodah vriedi, jer se može u nuždi tim pomoći. Poslje 1848. godine počeli su narodi svaki svoje njegovati, mi pako učitelji u vojničkoj krajini obvikli na vlas samo zakone izpunjivati, držasmo se je svaki točno propisanoga a za drugo malo se marilo. Istom 1867. godine pokazala nam se zornica, kada se najme odredi, da se u svakoj školi ima materinji jezik mimogred uz njemački predavati. Od toga vremena njeki su učitelji za tim težili a njekim nebijaše za to ni brige; jer gdjekoji školski nadziratelj nemogaše stranom zbog službenih poslovah, stranom zbog neznanja toga jezika, ili s drugih uzrokah; — a oni pako, kojih je baš zadaća bila, da se o tom brine, nemogoše baš zbog neznanja našeg jezika školah i učiteljah nadzirati, barem tako u varaždinskoj i brodskoj brigadi. Šta više, ima u nas školah, u koje zadnji skorom tri godine službeno ni stupio nije, nego nas samo na svrhi godine opisivao, ali kako? — Pedagogičke radnje od triju godina nisu jošte učiteljem povraćene, a učitelji moraše jih svake godine praviti, bez da i danas znaju, kako i koji jih napravio. — Tako moradosmo kao rak napredovati i punim nam se pravom predbaciva, da smo u natražku, što se narodnoga jezika dotiče; ali nikako nedopušćam u drugih predmetih,

Digitized by Google

što se jasno vidi, jer naši djaci došav u druge i višje škole uviek vrlo dobro napreduju. Iznimakah ima, dakako, svagdje, kao i u žitu kukolja. Dakle: nejma onaj pravo, koji svu krivicu na nas same učitelje nemilice baca, jer učitelji neučiše naš jezik kao djaci, a mnogi njih niti kao učiteljski pripravnici; ta prije osam godinah na jednoj preparandiji nije htjelo dopustiti, da se pripravnici uče hrvatski.

(Dalje sliedi.

Zakonska osnova za pučke škole u Ugarskoj.

Ministar bogoštovlja i javne obuke, preuz. barun Etveš predložio je ugarskomu saboru zakonsku osnovu za pučke učione u Ugarskoj. Uvjereni, da je št. naše čitateljstvo u istinu zvjedljivo saznati pravac i jezgru predloga toga, priobćujemo evo najbitnija.

Čitav predlog dieli se u 8 glavah i 136 paragrafah. U prvoj glavi sbori se u obće o pučkih zavodih; ovi se diele u gajilišta za nejačku dječicu, pučke seoske, pučke gradjanske učione pak u učiteljišta. — Ovakove javne zavode mogu si osnovati: 1. crkve, 2. obćine, 3. zadruge i 4. osebnici (privatni).

Druga glava sbori o vjerskih učionah i zavodih, što bi jih osebnici utemeljili. Vjerske ućione nadzira država svojimi organi te bdije, da se imutak valjano upotriebi.

Ako nebi odgovarale zakonitim zahtjevom rečene vjerske učione, vlada jih može zatvoriti; u tom slučaju pripao bi sav njezin dohodak dotičnoj obćinskoj učioni, ako obstoji, ako li ne, postane glavnicom za buduću, koja će se stvarati. Sve osebne učione pazi država, s toga i za nje valjaju državni zakoni.

U trećoj glavi govori se ob obćinskih školah. Gdje nejma škole oli gdje bi i bila kakova vjerska, oli ne dovoljno svakomu pristupna, dužna je obćina da si ju sagradi. Troškove podnosi s prve ruke obćina sama, za što joj se dopušta obćinski smètak u 5% od svake duše. Netegne li obćina sama namiriti si troškovah, to se takove mora da zauzme čitava županija, koja mora priskočiti u pomoć 3%nim školskim nametom od upravnoga poreza. Nije li obćini niti tim posve pomoženo, onda će priskočiti država. Obćinske pučke škole nenose imena vjerskoga,

Digitized by Google

(t. j. nezovu se n p. rimo-katolička ili grčko-istočno-nesjedinjena učiona itd.) a kojim je stalo do toga, da jim se djeca u vjeri i njihovu zakonu obučavaju, neka se sami pobrinu za dotičnoga duhovnoga pastira.

Pučko obućavanje dieli se u dva razdobja. Prvo traje uredno podpunih šest godinah; drugo traje pune tri godine i to svake nedjelje po dva sata, počam od 1. Travnja do 1. Listopada. To su naravski, opetovnici. (Tim bi djeca bila tako u 16.—17. godini).

Veli se nadalje, gdje se samo može, treba da se mladež obučava svojim materinskim jezikom, nahodi li se 30 samo djece u kojoj školi, sboreće jednim si jezikom, za nju treba da se drži osebiti pomoćnik već poradi jezika. U Ugarskoj jesu propisana jezika: magjarski i njemački.

Četvrta glava donosi pogodbe, uz koje mogu se stvarati osebne (privatne) učione.

U petoj glavi ustanovljuje se dužnost pohadjanja pak sloboda obučavanja. Bez razlike sva sposobna djeca moraju se slati u školu. Ako bi se roditelj ili skrbnik uztručavao diete u školu slati, to se kazni novčanom globom; kazni li se radi toga i po četvrti put, to mu se oduzme diete a občina mu nadje tutora.

U ostalom, mogu se djeca obučavati i u kući roditeljskoj i u privatnoj učioni, samo treba, da se svake godine podvrgnu javnomu izpitu.

Glava šesta govori o školskoj oblasti.

Občinskoj učioni prvom, neposrednom glavom jest občinski knez, župan, glavar, sudac, kako li se gdje zove. On djeluje pomoćju školskoga odbora, sastojećega s devet osobah, medju kojimi treba da bude i svećenik i učitelj, imajuća pravo glasa.

Koliko je županijah, toliko treba da bude školskih kotarah.

Svemu školstvu u županiji glavom jest županijsko školsko vieće. U tom županijskom školskom vieću treba da bude po 1 zastupnik vjere; 4 učitelja, slobodno izabrana ukupnim učiteljstvom u županiji pak do 14, najvećma 35, što će jih birati županijski odbor iz sredine županije. Ovomu vieću predsieda vladom imenovani školski nadziratelj, koj ima sve škole svojega kotara barem jednom u godini pregledati. Županijsko vieće sastaje se svake četvrt godine.

Digitized by Google

U sedmoj glavi govori se ob ustrojstvu, ob učiteljih, o školskih predmetih mužkih i ženskih učiteljištih.

Ugarska će ustrojiti 20. mužkih učiteljištah, bude li nuždno, uz one i za ženske. Kandidat treba da prije svrši 4 gimnazijalna ili 3 realna razreda; djevojke pako samo pučku školu. Preparandijalni kurs traje tri godine. Osamdeset dobrih i siromašnih preparandah obskrbljuju zavod učiteljski, 50 dobrih i siromašnih dobivati će hranu badava. Svako učiteljište tako će biti ustrojeno, da će se moći svaki pitomac što najcenije braniti. Po dva najbolja mladića podju svake godine u sviet da prouče i druge školske zavode, a dobivati će svaki u to ime 800 for.

Za uzdržavanje mužkih učiteljištnih zavodah pruža država 16000 for. a za ono ženskih — 8000 for. Na učiteljištih nepita se takodjer: koje si' vjere?

Osma glava sbori ob učiteljih, njihovih sposobnostih, namještenju i plati.

Učitelja bira občinsko školsko vieće, komu će predsjedati poslanik (ad hoc) županijskoga vieća; ovako, većinom izabranoga učitelja potvrdjuje županijsko vieće.

Namješten učitelj učiteljuje dokle samo može, dakle, što-no se veli, doživotno.

Najmanja je platja seoskomu učitelju 300 for. uz stan, pomoćniku 200 for. uz stan; učiteljem gradskim najmanja 550 for. uz stan, pomoćniku 250 for. sa stanom. Svakomu učitelju uztežu se 2% plaće mu, s kojih se stvara glavnica, koja će pružati pomoć, oslabljelu učitelju 150 for. učiteljici, udovici učiteljevoj ili siroticam po 100 for. na godinu.

Ministar obriče, da će učitelji, nadareni i povećim porodom, dobivati podporu.

Za odhranjivanje učiteljske sirotčadi odlučuje se 10.000 for., koji se imaju barem medju stotinu djece porazdieliti.

Ovo je srčike rečenoga ministrova predloga. Neda se tajiti, ima tu temeljnih preinakah, ima novîcah, što jih mnogi i neshvaća.

Prije tri godine sastaviše njekoji napredni zagrebački učitelji i za nas podpunu reorganisaciju, namienjenu bivšemu našemu saboru; nu nije došao na nju red. Da se vidi, kako se mislilo onda, obielodaniti ćemo njekoje točke, ako ne i sav rad, što prije.

Digitized by Google

Dopisi. *

(Prijateljski.)

II.

U J.....u dne 11. listopada 1866. Ljubazni prijatelju! Neznam koj čas bio bi mi draži od onoga, kadno sam primio tvoj mili list. — Već s napisa prepoznao sam prijateljsku ruku, koja radi, što joj srdce zapovieda. List pako primih 10. o. m. u večer oko 7 satih. Hotio sam ti odpisati onim trenutkom, ali nisam mogao, jer sam prije morao njekoje točke tvoga lista potanje promisliti. —

Veoma mi godi sve, što mi pišeš — sve mi ugadja, sve mi sladi, sve mi mili tako, da ti list češće na dan moram čitati. Pišeš, da si namješten u Š. —, i da se tamo vrlo zadovoljan; to mi je drago. — Ti mi predbacuješ, da sam svojim zvanjem prerano nezadovoljan, te da i ja moram biti izmedju onih sebićnih učiteljah novijega soja, koji su začeli vikati, da je učiteljsko zvanje nesnosno, te da se slabo nagradjuju muke učiteljah. Nevjeruj! S takovimi se neslažem, jer sam uvjeren, da su to nepozvani gosti, a ne pravi za svoje znanje oduševljeni učitelji! — Tà ti jih i sam dosta poznaš, koji su prije nego li su nastupili sveto zvanje učiteljsko, sanjali o razkoših i kojekakovih nasladah, koji su gradili kule po zraku, te još u preparandiji bivši, računali na bogate i presretne gospoje školnikovice! — Istom kada su takovi stali djelovati u svom zvanju, opaziše ljutu prevaru, gdje u mjesto, da jih dvore medom, grko jih napajaju žućom i jedom. — S takovimi se ja neslažem nipošto! — Usuprot ja ljubim sveto svoje zvanje, komu sam se posvetio svimi silami, pa baš zato, što ga toli vruće ljubim, nemogu nego razcviljenim srdcem gledati sve nedostatke i zloporabe, što ga tište.

Svaki bezpristran mora priznati, da je učitelju treba mnogo snage i velika požrtvovanja, želi li odvažno i srdčano nadvladati sve zaprieke, što mu prieče na putu naobraženja mile njegove djećice. Sretnim se mora mnogi učiteljah cieniti, ako mu češće za djećicu i suprugu krušca neuzmanjka. Promisli mlada učitelja! Dok je mlad i zdrav te sâm, dosta mu, tobož, ono 300 for.; ali što ima, dok je mlad, to isto ima i za 50 godinah, a za starost mu se nitko nebrine, već ga ostave bez svakoga priznanja, kao stvor, koga više upotrebiti nemogu. Ti si mlad, došao si na selo, pa „tuti i tutilo“. — Nejmaš nikoga uz sebe do svoga g. župnika; a i bog zna, kada ćeš se već s naobraženim čovjekom sastati, jedino možda, kada bude hram u tvom mjestu, i onda će te mnoga pisarska šuplja glava preko ramenah poglédati, kao na čovjeka,

*) K ovim pribraja se i onaj u 10. broju nahodeći se. (Ured.)

Digitized by Google

s kojim se nedostoji družiti. — Dakle, kako ćeš u takovih okolnostih prema duhu vremena napredovati!? Obćenjem i druženjem s naobraženimi ljudmi nemožeš, kad jih na selu nejma, ako neizuzmem g. župnika, koji je opet svojimi poslovi previše obterećen, te se s tobom u takove razgovore upušćat nebude mogao. — Moglo bi se reći, da se u takovu slučaju valja latiti dobrih knjigah. — To je dobra doskočica, ali doskočica bez doskočicah, kad su nam žepovi prazni, a knjige skupe. — Istinabog, da nas ima i takovih, koji baš nećemo ni novčića za liepu knjigu žrtvovati, ali mnogo je tomu opet naša žalostna sudbina kriva, koja nam je sva materijalna sredstva otela iz rukuh na toliko, da niti oni, koji bi htjeli, nemogu svojoj želji zadovoljiti, da si najme koju knjižicu kupe. — Eto ti okolnostih, koje su nam neprijazne. — Ja sam jih na mnogo miestah opazio. — Nedao bog, da bi se s vremenom i nas koji tako tužiti morao. — A trebat će nam mnogo snage i velike ljubavi prema svomu zvanju. ako jih želimo nadvladati.

Drago mi je, što mi pišeš, da si sretan. Daj bože, da ti se uzmogne što prije odzovnuti tvoj iskreni. Stjepan B.

Virovitički glasi.

Dne 31. svibnja. Baš su prošle dvie nedjelje, što smo sa svojom mladežju obdržavali svibanjsku svećanost, ili obično govoreć „majalis“. — Sretna ga je misao zamislila, a još sretnija ruka rukovodila i izvela. Bilo je tu u istinu prava veselja u sried proste naravi, a u krugu nevine dječice, koje bijaše do preko 250 sakupljene.

U četvrtak dne 14. svibnja rano u 6 satih odpustismo se poslje sv. mise uz glasbu sa 7 trobojnicah do tako zvane „Duge rieke“.

Ugodno je bilo pogledati dugi provod mladeži, koja je liepo polagano koracajuć pjevala same narodne pjesme.

U brzo stigosmo na opredieljeno mjesto svečanosti, gdje nas njekolicina gradjanstva s gruvanjem topovah pričeka. — Mladež se liepo razredi na hrpe po razredih, te započne pod nadzorom svojih učiteljah i učiteljicah razne igre i gimnastična vježbanja. — Na sried doline, koju okružuju okolo na okolo krasni šumicom obrasli brežuljci, zasadismo uz veselo klicanje svoje trobojnice, koje cielo vrieme veličanstveno lepršahu po zraku. Roditeljah se skupljalo sve više i više, a oko 11 satih počaste nas svojim posjetom veleč. gg. podjašprišt Grgesina naš ravnatelj ot. Jerol. Horvat, dr. Marko Lončarić, gradski sudac i ostala otmetnija lica Virovitičanah. — Mladež ih primi veselim „Živili!“ i pjevanjem pjesme: „Ljubimo te itd.“ Jedan od učenikah držao je tom prigodom kratak nu svrsi shodan govor.

Digitized by Google

Milo ti bijaše pogledati po toj dolinici veselja, tajna te njeka radost obuzimaše, kad si se razgledao u okolo i promotrio tu kriku i viku. — Mnogi se je starac, imajuć svoje unučiće na veselju, i sam pomiešao u djetinsku igru. Al gledaj tamo na strani čovjeka, muževna i ozbiljna lica, duge, crne brade: pa što je njemu, te se je odaljio i neće da dieli radosti s nami ostalimi. — Radost ga je preuzela, pogled na nevinu mladež, pjevanje narodnih pjesamah, lepršanje trobojnicah, gruvanje topovah, preuze mu srdce te ga od radosti suze obliše. -- (gradski bilježnik Lukić). U veselju, kriki i viki primaknu se na brzo i vrieme objeda. -- Bojasmo se, da nam bude nemoguće toliku djecu nadieliti. — Al istom, što ju podielismo i razredismo u redove, već nam u pomoć pritekoše ne samo gospoda, već i gospodje! Milo ti je bilo pogledati, kako jedan od njih reže kruh, drugi čorbu dieli, treći pićem dvori itd. Srdce ti radosti zaigra, pa ako su ti i koji jadi na njemu, tu ih nehotice moraš zaboraviti.

U obće je priznano, na čast odboru, koji je tu svečanost priredio, da je na taj dan bilo zabave i veselja, kakovoga još nikad nedoživlješe Virovitičani; s toga nam mnogi obećaše do godine, ako bog da, svu moguću pripomoć. — Poslje se još dosta razveselismo i mnogo nesmijasmo medju našimi malimi, tako da nitko ni neosjeti, kako brzo večer dodje, reći bi i prije, nego li obično. I tako se jedva oko 7 satih razstadosmo s toli omiljelim nam mjestancem, obećav mu da ćemo se i do godine na njem sakupiti, ako bog da, i sreća junačka.

Oko pol 9 bijasmo već u Virovitici, djeca upravo skakahu od radosti, opaziv da jim se ciela Virovitica spravlja na susret, sve je grmilo i razliegalo se od pjevanja i klicanja „Živio!“ — Mnogoj ti se je bakici tom sgodom izmaknula po koja suzica.

(Konac sliedi.)

Iz N. Siska. Nemogu nipošto propustiti, da ti, mili „Napredku“ kao pravomu školskomu organu, nebi obznanio inspiciranje nadziratelja gosp. Filjaka ove pukovnije. Dne 8. Lipnja t. g. dodje sasvim iznenada gospodin nadziratelj u učionu, i pozdravi djecu kratkom, ali srdačnom i umiljatom bjesedom; izreče, da je za sada došao u učionu, da se osvjedoči, kako učitelj nauk predaje, s učenici postupa, u obće, izpunjuje dužnosti svoje. Ja sam izpitavao djecu a gospodin nadziratelj slušao je i izpitivao sám, osobito stavio je veliku pozornost na jezik naš. Daj nam bože takovih nadzirateljah i nadalje, koji skrbe, da bi se materinski jezik i kod nas prigrlio i bolje njegovao, nego što se do sele. Poslje dovršena izpita obodri mladež na daljni napredak. A zatim zapitav me

Digitized by Google

gospodin nadziratelj, držim li »Napredak, izreče: da je naložio svakomu učitelju, da ga ima držati, jer je uvidio da će učiteljem od velike potrebe biti; nadalje zajamči, da će se zaoto pobrinuti i višu vlast zamoliti da bi učitelji skupštine i kod nas držali. Nadamo se da će nam se dozvoljiti, jer imademo na kormilu našega prečastnoga gospodina savjetnika Sabljaka, čovjeka visoko učena, komu bije srdce za sve što je naše, komu leži na srdcu sreća, boljak, prosvjeta, jednom riečju napredak našega miloga naroda. A uzanj radostno pozdravljamo našega starinu Filjaka kao pobočnika, koji je nadziratelj učionah ove pukovnije. Ufamo se, da će se zaoto pobrinuti naš prečastni gospodin Sabljak, u njega polažemo svu nadu, da se dozvole i učiteljem u vojničkoj krajini toli potriebne učiteljske skupštine.

Liepo li pjeva naš pokojni Ante Niemčić:

Tko se svojim neponosi,
On po selu kruha prosi.

Sjegurno dakle mora svakomu da je milo ono što je naše, a tudje da štujemo.

Treba dakle da u omladini našoj sadimo klicu narodna ponosa, sviesti i dostojanstva, jer kaže naša poslovica: »Na mladjih sviet ostaje«. To ćemo pako postići, ako prionemo zajednički uz naš učiteljski posao, jer naša je zadaća plemenita, odgojivati malenu i nejaku dječicu, premda većinom nezahvalu dobivamo za plaću. A kako ćemo znati, koje su naše školske potrebe, koja nam valja sredstva uporaviti, kako nam valja oplemenjivati nježna djetinja srdca, koja primaju svaki i najmanji utisak poput mekana voska; to ćemo mislim najbolje saznati u naših učiteljskih sastancih. Da Bog dade i sreća junačka! F. P—ć.

Viestnik.

Liepe želje i mudar savjet.

Pučkim učiteljem u Ugarskoj razašilje se školski list, pod imenom »list za narodne učitelje« badava. »Bosiljak«, izašao 15. lipnja t. g. želi i svjetuje našoj vladi: »da se i ona u ovaj primjer (ugarske vlade) ugleda, pa naredbu učini, da naši učitelji naš **„Napredak"** badava dobivaju. To je, veli isti list, za nas pedagogički list, koji i glede sadržaja i glede svoga upravo krasnoga i liepoga jezika zaslužuje, da ga vlada naša podupire a pučko naše učiteljstvo prigrli i obljubi«.

Tu misao sliede i »Hrvatske Novine«, te pišu u broju 145. izašlu dne 25. Lipnja ovako: »Budući pako i u našoj domovini nije materijalni položaj naših učiteljah bolji, ako ne gorji, to se visokoj vladi usudjujemo predložiti, neka bi učinila shodna: »da i naši učitelji dobivaju naš **„Školski prijatelj"** badava. To je za nas pedagogički list, koj

Digitized by Google

i glede sadržaja i glede svoga liepoga jezika zaslužuje, da ga naša vlada podupire a pučko učiteljstvo obljubi i prigrli".

Šta bi na to devetgodišnji „Napredak" mogao svjetovati visokoj vladi našoj? U kratko ovo:

Hrvatska i Slavonija gradjanska mogu se možda jedine u čitavu skùpu Austrijanskom ponositi tim. da su jim školske obćine, podtaknjene višjimi domaćimi vlastmi, toli osviešćene, te dragovoljno već od više godinah drže prvoga si svjetnika, probuditelja i branitelja školskoga, sada već devetgodišnjega glasonošu „Napredak". Ovaj list ponajbolje znade, kamo sve dopada, znade i to, tko ga plaća, pak može reći, da nejma više, nego samo 25 vriednih učiteljah, — a to su ponajviše učitelji gradski, — koji ga sami plaćaju. U tom čast i dika i granici, jer i tamo mnoge satnije drže „Napredak" a plaćaju ga za dotične učitelje — obćine.

Visokoj vladi mora da ugadja duši, gdje vidi, da nam je narod tako ohotno, bez sile i prićere sklon na žrtve; mora se veseliti, da shvaća i to: što čini, da râdi jedino za svoj probitak. Pak u obće, politička mudrost svake vlade bijaše već od vajkada, treba da bude i danas i u buduće: nastojati, da se sam narod, gdje se samo može, uzdržava, kriepi i duševno i tjelesno; da se sam hrani i oda zla brani. Vidi li se, da pojedinci malakšu i slabe: priskoči onda, a to što prije, širje i jačje družtvo u pomoć savjetom i činom vlade! „Napredak" bi dakle željeo, da država nedieli školskoga lista učiteljem badava, već da jošte ono njekoliko — do 20 šk. obćinah mislimo — podtakne, da žrtvuju po 3 for. za školski list; željeo bi, da gospoda obćinski tajnici uredno šalju predplatninu, koju oni točno primaju iz obćinske kase; željeo bi, da ga i u buduće sve obćine, gg. učitelji, župnici, pomoćnici i ostali vriedni rodoljubi štite i brane, košto su ga branili od zameta njegova.

Rekosmo u 5 broju ovoga lista: „Želeć novomu si drugu što dulji život, neželimo ipak nevjere „Napredku", koj se òsinuo, hvala št. predplatnikom, do snage, kojom se prije nikada nemogaše dičiti".

Ovoga smo i danas mnienja iz dna duše.

Družtvu sv. Jerolima primiču pučki prijatelji. Tako obrekao je preuz. g. barun Mirko Ožegović, da će davati svake godine, „dok ga providnost božja bude trpila na svietu" po 50 for.; presv. vladika dr. V. Soić upisa 20 for. čim postade članom 1. reda; profesor Dragutin Dojković dao je papinsku zadužnicu u 100 franakah.

Rodoljubivo kolo, predavše visokoj našoj vladi pravila za družtvo „Svjetlo", moralo je četiri točke, tičuće se izbora članovah pak uprave, željom visoke vlade točnije označiti. Ovako popunjena pravila, predati će se ovih danah opet visokoj vladi, kojoj smo uvjereni, da će što prije ista potvrditi. Kaže se obća želja za sjedinjenjem obiju družtva, bez toga istu svrhu imajućih.

Natječaj.

Izpražnjeno mjesto katekete na zagrebačkoj uzornoj gl. dječačkoj i gl. djavojačkoj učioni. Plaća: 700 forintah; molbenice šalju se do 9. Rujna t. g.

Izpiti na kralj. zagrebačkom učiteljištu začinju 6. Rujna a završuju se 23. istoga mjeseca, što budi za ravnanje svim onim, koji kane uz dozvolju, dopuniti izpite.

Priložen V. arak „Rukovodstva".

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

prohtjeti se, ráčiti se, svidjeti se, suditi, omiliti, zapoviedati, pomoći, vjerovati, nevjerovati, zabraniti.

208. Treći padež zahtievaju i njeki predlozi. Evo primjerah u stavcih! Dodji *k* meni! Otac ode *ka* kovaču sa sjekirom. Budi uljudan *prama* starijim i *prama* svakomu! *Prema* svojoj vještini treba da budeš i pošten. Koliko li se već neprijateljah podizalo *proti* Hrvatom! Ako je bog s nami: tko će *proti* nam?

Svaki taj predlog rabite u trima različnima stavcima!

209. Odgovorite na sljedeća pitanja: Komu bog pomaže? (otac, mati, diete, svaki čovjek). Čemu škode vihrovi? Komu i čemu šta ugadja? Komu šta dolikuje? Čemu je šta slično? Komu služi vojnik? Čemu naliče: pas, lav, gušterica, magarac, raca (patka), slavulj, marljiv učenik, čovječja duša, čikov, ugor, oholica, plašljivica, pretvaralica, pripuzljivac (pripuz = šmarocer)?

---

§. 22. Četvrti padež.

Predmet.

Tvorni i trpni lik glagolah.

Četvrtim padežem odgovaramo na pitanje, **koga? što?** Isti padež zahtievaju:

1. Svi prelazni glagoli, kojih čin treba da predje s podmeta na drugu njeku osobu ili stvar, na njeki predmet. Bez toga predmeta ostala bi izreka kusa, nerazumljiva, te se i nehotice moramo za glagol mahom bud očito, bud krišem zapitati: koga ili šta? Reknemo li n. p. učitelj uči, majka kupa, otac kupuje, trgovac trži, to se i nehoteć nametnu pitanja: koga? šta? a odgovori n. p. učenika, diete si, konje, žito, koje rieči kano predmeti jesu u 4. padežu.

2. Pita li se: koliko je koja stvar duboka, plitka, visoka, široka, mlada, stara, težka, vruća itd. a odgovara li se riečjom, što pokazuje mjeru, u jednini, to ona rieč dodje u 4. padež. N. p. knjiga je težka funtu; ždriebe je staro 1 godinu; moj brat ima (jest visok) hvat i pol; cesta od Zagreba do Stenjevca duga je milju. Brojevi 2, 3, 4 traže dvojinu a 5 itd. 2. padež množine.

Digitized by Google

3. Rieči: sram, stid, nedirati, boljeti, tražiti, moliti, ostaviti itd. zahtievaju 4. padež osobe ili stvari. N. pr. sram *te* bilo! Sram *me* je. Boli *me* duša.

4. *Predlozi* (uzporédi §. 13. 4. padež!): uz, nuz, niz, kroz, uz pitanja: *koga? što?*

Primjeri.

Mrtva nebole zubi. Medena usta otvaraju i *gvozdena vrata*. Krpež drži *kuću*. Bog neda siromahu *sva dobra*. *Mudra* slušaj, luda žali. Vino i *mudraca* pobudali. Srebreno sedlo nečini *dobra konja*. Strah *koze* pase. Majstorija *koze* pase. Put i zob *kola* vuku. Brat *brata* i kroz *pakao* provede. Sliepac vodi *sliepca*. Zidine imaju *tanke uši*. Nuždа *zakon* mienja. Tiha voda *briegove* podranja. Zlato će uz *zlato* a rdja uz rdju. Svoj će *svoje* i ošinuti, nu ozlediti neće. Svaka će voda na *svoju vodenicu*. Ako *nuz vodu*, husari, ako *uz vodu*, gusari. Lud nezna *za šalu*. *Biele novce* čuvaj za *crne dane!*

Zadaće.

210. Razširite ove stavke 4. padežem: Led je potukao —. Mraz je opurio —. Sestra bere —. Mati prede —. Sinčić sjedi uz —. Vuk projurio kroz —. Mačka je uhvatila —. Uredan učenik čisti —. Ljubi — svojega, kano —!

211. Potražite u sljedećih stavcih 4. padež: Veliki vjetar prouzrokuje velike talase. I crna kokoš biela jaja nosi. Ruka ruku pere a obadvie obraz. Poštuj starije, da mladji i tebe poštuju. Lovac lovi jelene, srne, patke, zeceve i druge zvieri. Spravi si nož. Brat si je kupio nov šešir.

212. Razširite ove stavke samostavnikom ili pridavnikom u 4. padežu: Kopači okapaju — —. Kosci morali su prije zorje pokositi — —. Učenik čita — — a učenica plete — —. Bog je stvorio — i —. Župnik je danas krstio mojega — —. Četa hajdukah obkolila je iznenadce — —. Sila — nemoli. Sila — tare. Učenik uči — (?).

213. Tvorite razširene stavke po mogućnosti 2., 3. i 4. padežem s pridavnici uz ove glagole: Rabite jih u 3 glavna vremena! Razderati, spavati, hraniti, sjedjeti, izgubiti, stajati, hraniti, izgubiti, stajati, braniti, ležati, pokriti, zanemariti, krpati, dojiti, oštriti, nositi, govoriti, obećati.

Digitized by Google

214. Dopunite sljedeće stavke brojnici, pak metnite njihove samostavnike u pravi padež:

a) Čovjek ima — ćutilo. Sežanj (hvat) ima — stopa. — stopa jesu — hvat. — stopa čini hvat. — (4) stopa jesu — trećina hvata. — stopa čini — hvat. Par ima — komad. Šest par čini — komad. Godina ima — dan. Dan ima — sat. Funta ima — lot. Lot ima — kvintić. Centa ima — funt.

b) Odgovorite na ova pitanja podpunimi stavci: Koliko je bogovah? Koliko ima Isus naravih? Koliko ima stranah svieta? Koliko ima glavnih čestih zemlje? Koliko ima u tjednu danah? Koliko ima u Hrvatskoj i Slavoniji županijah, koliko regimentah, koliko slob. i kralj. gradovah i kako se zovu? Koliko zapoviedih predao je bog Mojsiji na gori Sinaj? Koliko najviše po prilici godinah može doživjeti čovjek? Koliko funtih ima pol, koliko četvrt cente? Ako se je Petar rodio g. 1826. a Andrić g. 1838.: koliko je svakomu godinah?

215. Imenujte 10 zanatnikah i recite: koje sprave trebaju i čemu, za što? N. p. Krojač treba iglu za šivanje, gladilicu za gladjenje latka, nožice za krojenje itd.

216. Napišite: tko, kamo i kuda spravlja ove stvari? Žito, novci, žlice, vile, lopata, korun, zelje (kupus), slama, kokoši, guske, kola, voćje, vojnici, smeće, prstenje, haljine, ruho, jestvine, lonci, pisanke, knjige, pera, vino, pivo, zločinac, led, nož, vilice, sol, maslo, smok, juha.

217. Odgovorite na ova: Što pokriva pokrivač? podkiva kovač? piše učenik? Seljak kosi? vuče plug? grije sunce? — Koga uči učitelj? odhranjivaju roditelji? volje dobri ljudi? kazni zakon? — U što se izlieva: Vučica, Karašica, Drava, Sava, Una, Vrbas, Bosna, Drina; u što Pakra, Lonja, Odra, Sutla; u što Korana, Mrežnica, Dobra, Zrmanja, Krka, Neretva; kamo li silni Dunaj?

218. Razširite stavke prošle zadaće pridavnici, zaimeni ili brojnici!

219. Napišite *a)* šta imaju na sebi (u sebi = svojstva): vol, jelen, u obće sisavci, ptice, dvoživci, ribe? *b)* koje česti ima lagav, pehar, čaša, sjekira, kosa, plug, kola, kuća, vrt, selo?

220. Metnite u množinu ove izreke: *Poljodjelac* čisti si dvorište, vrt, livadu, mekotu (njivu), voćku, kuću, staju, vola, konje,

Digitized by Google

ovcu, janje. *Graditelj* gradi kuću, crkvu, školu, glumnicu, pivaru, krčmu, tvornicu, mlin, vodenicu, kladaru, mutvicu. *Mesar* kupuje kravu, vola, bika, tele, janje, jare, june, junića, telića, kozu, kozlića, kozle. *Kolar* pravi voz, ralo, plug, taljige, lopatu, greblje, vile, razsohe. *Ptica* hvata muhu, pčelu, osu, leptira, komarca, gusjenicu, crva, glistu, miša, krticu, zmiju, pile, racu, kokoš.

Odgovarajte na ova: čemu se dakle sve veseli onaj poljodjelac, graditelj, mesar, kolar i ptica?

§. 23. Trpni lik.

Velimo: *izreka jest u tvornom liku, ako čin i tvorenje osobe ili stvari radeće, t. j. podmeta prelazi na njeki predmet.* (*Predmet obično* jest u 4. padežu; nu naš jezik hoće ga u niječnih izrekah i u 2. padežu). U tvornom liku jesu n. p. ove izreke: Otac ljubi sina si. Sestra ima liepu kravicu-muzaru a bratac nejma u kući ni koćeta ni maceta. (Koče = mace.)

Ako se isti čin tvornoga lika zamisli tako, kao da sâm predmet nješta vrši na podmet, a pričinja se kao da taj podmet nješta kao podnaša, trpi, da s njim nješta biva, — onda velimo, da je izreka u trpnom liku.

Tako: Otac ljubi sina si, izriče se u trpnom liku ovako: sin jest ljubljen, ili, biva ljubljen otcem si (ili, šta je gorje: od otca si).

Kako se vidi, trpna izreka postala je ovako: Predmet *sina* (4. p.) kao takav jest sada u 1. padežu, podmet *otac* metnusmo u 7. p. bez predloga, a glagol kao pogovor jest sada u glagolskom pridavniku trpnom s pomoćnim glagolem *biti* ili *bivati*.

Hrvatski jezik, pravo reći, nejma tvornoga lika poput inih jezikah. n. p. njemačkoga, latinskoga itd. Mi si samo u tom pomažemo raznoliko.

Govorimo liepo i krasno i ovako: U nas se šilju djeca redovito u školu. *Trava* se kosi, *kukuruz* okapa, ogrinja; *meso* se jede a *voda* pije itd. Šta se s ovoga učimo?

Rieči: *trava, kukuruz, meso, voda* jesu u 1. padežu kao podmeti, a pravo reći jesu pravi *predmeti*. A gdje su podmeti u tih izrekah? Neima jih izrečenih, utajiše se, t. j. one izreke jesu sve *neosobne*. Pomislimo li si podmete, pak reknemo li isto ono, to moramo izreći ovako: *Ljudi* ili *kosci* kose *travu*. *Kopači* okapaju itd. *kukuruz*. *Mi, ljudi* itd. jedemo *meso* a *vodu* pijemo.

Digitized by Google

Kada se dakle rabi **neosobna** *izreka, onda se prâvi podmet samo misli, privi predmet dodje u 1: padež a glagol jest u 3. osobi uz povratno zaime* **se.**

Zadaće.

221. Pretvorite ove stavke s trpnoga lika u tvorni a s tvornoga u trpni: Mi ložimo svaki dan vatru a polievamo cviće dva puta na dan. Lan se puče, moči, razastire, suši, tare, omiče i prede. Soba se čisti, zrâči i bieli. Učitelj hvali dobroga samo učenika a zločestoga opominje i kudi. Pod jesen bere se (berû) grožđje i spravlja ozimlje. Rublje se pari, lûži i pere sapunom. Nejaka djeca vode se u crkvu i u školu. Volovi se vežu za rogove, konji se pùtaju pùtima.

222. Napišite 20 imenah različitih zanatnikah, te kažite u stavcih, što tko pravi i zgotovlja; n. p. Čižmar pravi čizme i cipele. Stolar pravi ormare, postelje, stolove, stolice, police, sanduke i liesove.

223. Napišite stavke prošle zadaće u trpnom liku!

224. Upotriebite sljedeće glagole u različitih vremenih kao pogovore i pridodajte jim osim podmeta samostavnike s pridavnici u 2., 3. ili 4. padežu; n. p. *predati.* Mojsija je predao puku izraelskomu sa gore Sinaj od boga donešene dvie ploče. Tako: zapovieditì, dopustiti, sažgati, kositi, tjerati, čuvati, otvoriti, uzajmiti, zaiskati, zapaliti, želiti, pokazati, obećati, najaviti, dati.

225. Odgovorite: *komu* i *što* prodaje trgovac? — — prouzrokuje voda štetu? — — Bog uzakuje? — — piše pisar? — — Samaritanac zavezà? Apoštol Pavao pisà — —. Josip sin Jakobov tumačio je — —. Pilat je predao — —. Čižmar pravi — —. Vrtlar klaštri — —. Momak čuva — —.

226. Razširite stavke prošle zadaće pridavnici i drugimi riečmi!

227. Voda je poplavila sve njive i livade. Rdja mi izjela ključanicu (bravu). Svaki narod cieni i njeguje svoj jezik. Josipa podigoše na kraljevsku čast. Vapnom bielimo si sobe, čistimo si zrak i pokrivamo mrtvace. Meso i druga jela solimo si solju. Mislimo, da je tako zvanu ćirilicu ili grštìcu izumio sv. Ćiril. Pričaju nam, da se u nas prije viedro vina prodavalo po forintu, pak i to, da se pilo i na sate u krčmah. Čizme obuvamo a vlače oblačimo. Mnogo *se* i *pjeva* i *pripovieda* o Kraljeviću Marku i Senjaninu Ivi

Digitized by Google

Željezo se kuje, dok je vruće. Bog se moli u svako doba, bog se moli i svakim čestitim djelom.

Pamti!

1. Velimo: stol se pròstire: sada ćemo k stolu. Opet: stol je prostrt: djeco, jêst!

Ako u tih slučajih rabimo neosobnu izreku u sadašnosti, t. j. misli li se, da se nješta istom sada rabi, onda nemećimo glagola u trpni lik, već budi vazda u tvornom. Dakle ne: stol *biva prostiran*, juha *biva kuhana*, pečenka *pečena.*

Nu ako se misli, da je čin već svršen bud kim, onda se liepo govori u trpnom liku n. pr. ovako: braćo, stol je prostrt (njetko ga već prostrô), juha donešena, čitav objed spremljen: molim Vas, izvolite k stolu! Isto tako: stol bude prostrt, dok dodjete.

2. Glagolah neprelaznih, srednjih nerabimo nikada u trpnoj formi, jerbo je nejmaju, već u glagolnjem pridjevu proš. vremena na *l-la-lo!* S toga: „i vi ćete liepo pasti, kô *uvehlo* s granah lišće.“ Žalim mladića, prerano *usušela* i *pobliedjela* (ne usušena i pobliedjena). Tielo *umrloga* (ne umrvšega ili umrtoga) sabranit će se sutra prije poldne. Tako veli se dobro: Štuj *osiedjela* starca a ne: osiedjena.

3. Glagolnji pridjevi trpni rabe se kao pridjevi u izvjestnoj i neizvjestnoj formi, prema tomu, uz kakov su predmet ili podmet. N. pr. Bi li *pečena* purana? Pak opet: odsieci mi, molim te, dvie funte od ovoga krasno *pečenoga* purana!

---

§. 24. Šesti i sedmi padež.

Šesti padež označuje (obično) *mjesto, gdje se šta nalazi, gdje se šta čini, vrši, biva.* (Kako se za-nj pita, gledji §. 13. stranu 40!)

Sedmi padež označuje i položaj i pravac stvarih; označuje raznu dobu, stalež osobah, nemanje i orudje, kojim se šta čini. (Kako se za-nj pita, gledji §. 13. str. 40!) Pita se za-nj i: gdje? kuda? kada? kako? koliko?

N. p. Pàs leži pod *stolom.* (Gdje?) Moja sestra najradje hoda Tuškancem. (Kuda?) Djèvôjkom sam (kada?) pjesmicami ptice mamila a stàricom — sama sebe njimi sramila. Ja sam Hrvat

Digitized by Google

(čim? kako?) starinom, rodom, vjerom. Ljetos je, hvala bogu, *dvojinom* (koliko?) narodnija strn. (Národna strn itd. jest pučka i znači: urodan.) *Trojinom* je poskočila ciena vinu. *Nožem* režemo; *nožicama* strižemo; kosom kosimo; srdcem osjećamo radost i veselje; mišlju se borimo; umom shvaćamo; razborom razabiremo dobro odà zla.

Glagoli: biti, postati, imenovati, baviti se, dičiti se, izgovarati se, zvati se, ravnati, upravljati, vladati itd. zahtievaju 7. padež.

Pridjevi: mogućan, bogat, obilan, obilat, ohol, plodan, slavan itd. traže 7. padež.

Razni primjeri.

Zlato je tudjoj ruci vazda ljepše. Bog na nebu, kralj na zemlji. Lud se poznaje po smiehu. Čovjek je u nevolji dosjetljiv. Dvie se ribe na jednoj vatri peku a jedna drugoj nevjeruje. Svaki je štenac u svom dvoru góso. Puška sanja o rupi. Svaki svojim načinom a magarac po starinski. Tko tebe kamenom, ti njega kruhom. Bog dieli komu šakom, komu pogršću a njekomu i kapom. Po boju kopljem u trnje. Bubnjem se nelove zeci. S jednim bogom na sto zlotvorah.

Zadaće.

228. Metnite oznaku mjesta u sljedećih, u trpnom ili tvornom liku izraženih stavcih u 6 padež a oznaku vremena u 2. izpisavši posljednju riečmi: Opeke su izumili — Babilon — vrieme zidanje toranj. Munjovod Franklin — Amerika — godina 1752. i u isto vrieme Moravac Diviš. Tiskariju Ivan Kuttenberg — Češka — g. 1436. Kajde glasbene (note) Kvido — Arezzo — Talijanska. Pera za pisanje — Arabska — g. 636. Artija od truljah g. 1200. Parostrojeve — Tomo Savery kapitan — Englezka — g. 1699. Svjetleći plin — Mudroh — g. 1792 — Englezka. Bárut — Bertold Švarc — Frajburg — g. 1354. Toplomjer — Kornelj Drebel — god. 1632. — Holandezka. Tlakomjer — Toričeli — g. 1643. — Talijanska. Brzojav — La Chappe (Lašap) — g. 1794. — Francezka. Brod-vrtac — Rössl — Čeh — Englezka. Željeznice — Juraj Stefenson — Englezka — g. 1814.

229. Razširiti sljedeće stavke 6. i 7. padežem: Stol se prije ručka pokriva —. Učenik piše zadaću —. Sokol leti —. Čovjek može lahko zabasati —. Često nemožemo dokučiti mudrosti božje

Digitized by Google

—. Mnogo je vode — proteklo. Učenici idu u školu —. David je odsjekao Golijatu glavu —. Svaka bol — prolazi. Konj skače —. Staro brašno udara —. Kuharica miesi kolač —. Poslje izpovjedi valja postati —. Stari Hrvati proslaviše se —. Bog upravlja —. Djevojci netreba se dičiti —. Nemarni se učenik izgovara —. Domaćina podvori gosta —.

Napišite, koje stvari nalaze se u školi, u gradu, u selu, na tavanu, u pivnici, na brdu, za kućom, pred kućom, u zraku, pod zemljom, medju kućami!

230. Označite sljedećim podmetom što tko radi ili pravi i gdje to radi; n. pr. *Učitelj* = Učitelj uči djecu u školi.

Svećenik, trgovac, vojnik, težak, kovač, mesar, lovac, ribar, gradjan, jabuka, sjeme, jezgra, krv, krletka, zec, vino, toranj, kuća, diete, oko, piesak, žaba, tele, kost, kokoš, mast, rudar.

231. Stavite prošlu izradjenu zadaću u množinu pridavajuć svagdje shodan pridavnik!

232. Odgovorite na to: Gdje izviru: Dunav, Sava, Kupa, Una, Drava, Karašica? Gdje stanuju: ban, kralj, vladika, papa, župnik, redovnik, vojnik, učitelj, pudar, Turčin? Gdje ima najviše soli, konjah, kukuruza, vina, govedah, zlata? Gdje su: Alpe, Karpate, Velebit, Krndija, Fruška gora? Gdje su ljekovita, rudna vrela? Na čem raste vuna, šćetinje, dlaka, perje, ljuska, vlasi? Gdje peče pekar, melje mlinar, toči krčmar, prodaje trgovac, piše pisar, uči učenik? Gdje se drže konji, krave, ovce, golubi, kokoši?

233. Označite 7. padežem orudje (—) čim se što pravi: Učenik piše —, riše —, računa —. Kovač piri — vatru, žeže gvoždje —, kuje —, vadi čavlove —. Staklar reže staklo —, trga — i liepi —. Krojač kroji —, šije —, mjeri —, gladi —, para —. Poljodjelac sije —, kosi —, žanje —, kopa —, veže —, vrši —.

234. Napišite česti žabe, knjige, guske, zareznikah i njihova svojstva u 4. padežu! N. p. *Žabu*. Žaba ima na tielu gladku kožu, široku gubicu, stražnje noge dulje nego li prednje, debela stegna i plovaću kožu na prstih; jede muhe, komarce i vodne životinje, pače i korenje.

235. Napišite sljedeći opis u 4. padežu: Orao se odlikuje svojim jakim tielom, oštrim vidom, krivim kljunom, strašnim glasom,

Digitized by Google

operjenimi nogami, jakimi pandžami, brzima krilama; hrani se plašljivimi zecevi, mladimi janjići i brzimi srnići.

236. Napišite opis predprošle zadaće u 7. padežu!

237. Pretvorite 2. padež u sljedećih stavcih u pridavnike n. p. zecevah = zečji. Od dlake zecevah, bobrovah, vidrah, krtovah, velblubah prave se šeširi. Kožar učinja kožu od ovacah, kozah, telićah, srnah i govedah. Perje pietlah, nojevah i paunovah upotrebljuje se za urese. Krznar pravi kožuhe od kože ovacah, kozah, vukovah, lisicah, mačakah, medvedah i risovah. Perje od gusakah bolje je za perine nego li od kokoših. Meso od svinjah nije tako zdravo kao od govedah.

238. Opišite sva morja i naznačite gdje se koje nalazi, t. j. kojih zemaljah se dotiče (u 6. ili 7. padežu), pomoćju ovih podatakah:

239. Atlantičko — zapad — Europa, Afrika i Amerika. Tihi ocean — iztok, jug — Azija, Australija i Amerika. Indičko morje — jug — Azija, Australija. Sjeverno ledeno morje. Česti atlantičkoga morja, gdje? Česti sredozemnoga morja, gdje?

240. U kojih zemljah ima (rodi) najviše i najboljih govedah, pšenice, pirinča, kukuruza, voćja, šljivah, vina, ovacah, konjah, toplicah, svinjah, korunâ, strojevah (mašinah), stanovnikah, lovacah, tvornicah, školah, gorah, narančah i limunah, pećinah, ravnicah?

241 Napišite, čim obiluje koja ovih zemaljah ili predjelah: Sriemska županija, požežka, virovitička, riečka; Dalmacija, Ugarska, Koruška i Štajerska, Češka, Erdelj, Kranjska, Englezka!

N. pr. Češka obiluje kamenitim ugljevjem, voćjem, žitom i tvornicami.

242. Označite mjesto na sljedeća pitanja i pomoćju zadatih podatakah:

243. Gdje posluje i što radi ondje poljodjelac? (Kuća, dvor, drvarnica, vrt, njiva, livada, šuma, cesta?) — Gdje biva trgovac (i što tamo radi)? (Dućan, pisarna, stol, podrum, tavan, skladište, dvor, sajam.) — Gdje (i čim) djeluje svećenik? (Škola, crkva, propoviednica, bolnica, tamnica, groblje.) — Gdje se nam pokazuje ljubav božja? (Zemlja, nebo, vode, livade, njiva, šuma, vrtovi, mi sami.) — Gdje se nalaze životinje? (Zemlja, voda, zrak, drveće, bilje, druge životinje.)

Digitized by Google

244. Od samostavnikah, koji označuju miesta ili vremena, mogu se pridavnici izvoditi n. pr. Vjetar piri od iztoka = Iztočni vjetar piri. Kapija od varoši = Varoška kapija. — Tvorite tako pridavnike od ovih samostavnikah i rabite jih u stavcih: zapad, jug, sjever, jutro, večer, gora, početak, srieda, dôl, šuma, polje, Drava, bunar, crkva, škola, kuća, svetac, svaki dan, selo, nedjelja, soba, jučer.

---

§. 25. Predlozi, koji više nego jedan padež ravnaju.

Predlozi *s* ili *sa* zahtievaju 2. i 7. padež; n. pr. Diete nije htjelo ići *s* mater*om*, te je spalo *s* tavan*a*. Otac gine *sa* zločest*a* si sin*a*. Peći se prave *sa* zemlje i *sa* želje*za*.

4. i 7. padež zahtievaju: medju, nad, pod, pred; n. p. Padoh medju razbojnike. Medju kućom i stajom raste orah. Nad goru, nad gorom. Kad metneš knjigu pod stol, bit će pod stolom; ako ju metneš preda me, biti će preda mnom.

Predlozi *na* i *po* zahtievaju na pitanje *kamo?* 4. padež, a na pitanje *gdje?* šesti; n. pr. Skoči na stolicu; na stolici se sjedi. Idem po vodu; po vodi plivaju ladje.

Predlog *u* zahtieva na pitanje *kamo?* 4. padež, na pitanje *gdje?* šesti, a kada znači, da njetko nješta ima, 2. padež; Idem u crkvu; u crkvi sam miran; u naše crkve dva su tornja.

Predlog *za* zahtieva 2., 4. ili 7. padež; n. p. Za cara Josipa —; otac posadio je krušku za kuću; a kruška raste za kućom.

Zadaće.

245. Otac je ovjesio ogledalo na —. Na — ima sladka ploda. Metni štap za —. Za — je groblje. Oblak visi nad —. Nad — sjaje sunce. Stani medju —. Medju — i — leži Hrvatska. Sa — pada žir. Seljak se vozi sa — na sajam. Za — izlazi sunce. Lječnik se brini za —. Hoćeš li ići sa — pred — u —. U — ima mnogo crkvah. Pod — spravlja se sieno. Učitelj mrzi na —. Perine su na —.

246. Izpišite sve predloge iz ovih stavakah i naznačite, koji padež ravnaju: Konjanik skače s konja. Budi prama svakom uljudan, sa svakim ljubazen, živi i s neprijatelji u ljubavi i nemiešaj se u tudje poslove. Vjetrić puše s juga. Drum medju Karlovcem i

Digitized by Google

Riekom do Jadranskoga morja jest sagradjen prije više godinah. Ja nebi pod živu glavu tudje dobro za sebe ostavljao. Grad Samobor bijaše utemeljen za Premisla u ratu izmedju njega i Bele. Nemoj se sakrivati za obučavanja pod klupu. Pred crkvom zvonik a za crkvom groblje. Ja na tavan a na tavanu mačka s mačići u sandučiću. Ili loncem o kamen ili kamenom o lonac! O klinu visi, o tebi misli. O mrtvu čovjeku sbori samo dobro! Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.

247. Popunite sljedeće stavke predlozi i stavite samostavnik u dotični padež, da bude misao podpuna: Takodjer — drveće — rastu gljive. Kuća — zida. Tvoj otac učini — staju premalen prostor. Mati je postavila — druga soba ormar — vrata. Sava dolazi — Hrvatska — Kranjska.

248 Označite točno mjesto ovim zemljopisnim predmetom prema ovomu: — Zagreb leži potoku Krapini na iztoku, Savi na sjeveru nedaleko Medvedgrada. Rieka, Karlovac, Samobor, Zagreb, Fruška gora, Petrovaradin, Zemun, Osiek, Sisak.

249. Napišite sva sela, što se nahode okolo vašega rodnoga mjesta pak recite, kako koje leži prema drugomu! Rabite pri tom samostavnike po mogućnosti u što raznijih padežih!

250. Razširite ove stavke imajuć u misli ova pitanja: Seljan radi (gdje? kada? šta? čim?). Učenici idu (kamo? kada? čemu? kako? s čim?). Vidim dúgu (gdje? kada? kakovu?) Mojsija donio je 10 zapoviedih (komu? odakle? na čiju zapovied? kamo? zašto?). Hrvati dodjoše u Dalmaciju (odakle? kada? pod kojimi glavari? za kojega ćesara? kojim povodom?). I prazna staklenica začepljena prsne sama (kada? zašto?).

251. Mislite li, da nisu koje rieči u pravom si padežu, izpravite jih! (Za djecu nehrvatsku, ako se u školi nahode.)

Danas sam odgovorio *dva pisma* bratu si. Bio sam u vrtu *otca*. Izgubio sam *ključa* i *noža* (kada?). Sirotice jadna: neima niti *kravicu* niti *kozicu*. Za *bura* nestoj pod toranj ili pod visoko drvo! Na tržištu ima mnoge kruške, šljive i jabuke. Uzprkos prepovied božja okusiše ipak Adam i Eva zabranjena voćka. Prije *izpovied* valja izpitivati svoju sviest. Od *domaći sisavac* najkoristniji jesu nam: krava, vol, ovca, konj i koza. Šećer se pravi sa *sok burak* i *trstika*; nećeš li da si osladiš *jelo šećer*, a ti si *mu* sládi *med*. Radi

Digitized by Google

velika kiša nemožemo često orati. Sav usjev nam usahnuo s *prevelika sunčana žega* i *pripeka*. U *crkvu* treba da se osobito *pobožan* vladamo. Za *kuća* nahodi se obično vrt, što se zove i *„podkučnicu“*. U vrtu na *grančica kruška* ima puno *ptičje gnjezdo*. Ptice-pjevice tamane nam *kukci* i *crvi*.

152. Zamienite svaku crtu (—) valjanim predlogom! — Dunajem, Dravom, Savom, Kupom i Unom nahodi se većji dio mile nam domovine. Negovori — drugom nikada zla! Ohole angjele bacio je bog — neba — neposlušnosti — paklenu propast. Isukrst umre — nas — gori Kalvariji — grada Jerusolima. — prevelike njegove žrtve — nas, nikada se nespasismo. — vodu pliva se lasno, nu težko — vodu. Čovjek se pozna — besjedi i — činu a ptica — perju. — svakom žitu ima kukolja. Kud će suza, neg — oko! Težko kući — svog' gospodara, težko pobri — svog' pobratima! Nemiešaj se — tudj posao. Tko — tudjom ovcem podje, sam ostrižen kući dodje. Bilje postaje — zemlji — sjemena; ono spusti jednu klicu — zemlju a drugo pòmoli van; — zemlje srče korien sok — deblo; — debla brče se graňe, — granah ogranci, — ogranakah ogrančice. Dublje prolista i cvate; — cvieta bude plod a — plodu jest opet zamet novomu bilju.

253. Upotriebite mjesto navedenih ovdje predlogah po volji si i druge; zamienite i glagole, uzvidi li vam se, shodnimi drugimi! (N. pr. Navrh zvonika jest križ = u tornju jest zvono. Pas bježi pred šumom = pas leži u šumi.)

Za kućom je podkučnica. (Pred.) Ljudi idu u crkvu. (Iz.) Bio sam kod brata u gradu. (Išao sam k, u.) Medju kućom i stajom jest podrum. (Medju s— 4. pad) Otac me je poslao k dužniku po novce. (s—.) U vodi ima svakojakih stvarih. (Rabi se za...)

254. Razglabajte sljedeći sastavak, t. j. izpišite sve samostavnike te označite: kakovi su sve, kakova imena najme, kojega su roda, u kojem broju, padežu i kojega skloňa?!

Naši su stari bili slavan narod. Proslaviše se poštenjem i bili su veoma miroljubivi. U ratu se ipak boriše kao lavovi, te zadavaše neprijateljem mnogo straha. Prama tudjincem bili su gostoljubivi. Za goste imali su na stolu uviek pripravljena hljeba i soli. Najradje baviše se poljodjelstvom, gojili su goveda a osobito pčele,

Digitized by Google

jer su pili rado medovinu t. j. medicu. Glasbom i pjesmami nasladjivali bi se poslje dovršena posla.

Sveti Metud pokrstio je na dvoru moravskoga kralja Svatopluka i českoga vojvodu Borivoja. Borivoj se je bavio u gradu Tetinu, nedaleko zlatnoga Praga, gdje je u prostranih šumah lov lovio. Jednoć je u lovu ranio košutu, koja je nastrieljena u potok upala. U to je izišao iz jedne špilje čovjek krupna stasa, dugačke brade i vlasih, bose noge i obučen u prostu dugačku odjeću. I upita vojvodu: „Zašto si mi ranio ovu zvier?“ Borivoj se uplaši pustinjaka i reče: „Kaži, jesi li dobar ili zao duh?“ Odgovori pustinjak: „Ja sam čovjek kao i ti; ime mi je Ivan, jesam kraljević, plemena hrvatskoga a nastanio sam se ovdje u pustinji, da mogu mirno Bogu svomu molitvom i postom služiti.“ Zatim je uveo Ivan Borivoja u svoju špilju, gdje je stanovao i Bogu svome služio. Vojvoda ga zamoli, da s njim podje u njegov grad, da njega i suprugu mu sv. Ludmilu blagoslovi. Ivan mu izpuni volju i vrati se opet u pustinju, gdje je i u kratko dušu Bogu predao.

---

§. 26. Stavak se razširuje **prislovi.**

Prislovi zovu se one rieči, kojimi se u kratko, besjedom pokazuje:

1. Mjesto, gdje se što radi, gdje što biva, gdje što jest a pita se za nje n. p. gdje? kamo? kuda? odkuda? odakle? dokle? Na ovakova pitanja odgovara se u kratko: simo, amo, ovdje, gore, dole, tuj, nigdje; svagdje s desna, s lieva, s prieda, ovamo, onamo, tamo, ovuda, onuda, odovuda, odonuda, odnikuda, odande, odanle, odavde, dôvdje, dôvlje itd.

N. pr. *Sim'* ga nesi, *tam'* ga nebu; *sim* ga deni, *tam* ga nî! (Ovako tobož ozvanjaju u priebor dva zvona za mrtvacem, kada ga nose u grob.) Bog *visoko*, kralj *daleko*. Dobar će glas *daleko* a zao i *dalje*. Mislim ga *ovdje*, a on je već *ondje*. *Svagdje* liepo, ali *doma* ponajljepše.

2. *Čas, dobu i horu t. j. kada? od kada? do kada? šta traje i biva.* Takovi prislovi jesu n. pr. prije, sada, kašnje, evo nà, migom, za čas, sadahna, skorom, već, istom, lani, onomlani, onomad, onomadne, zorjom, svitom, ikada, nikada, jutros, večeras, danas, sinoć, proljetos, ljetos, zimus, jesenas (t. j. sega proljeća, sega ljeta, sê

Digitized by Google

zime, sê jeseni, što se i rabi posve dobro u kajkavštini i čakavštini), riedko kada, uviek, nikada. Učitelj, *stupiv* (kada) u školu, pozdravi učenike se ovom: hvaljen Isus! itd.

N. pr. Budalasta snaga *brzo* malakše. *Danas* jesmo, *sutra* nismo: *do godine*, bog znaj, gdje smo?! Iz robstva *ikada*; iz groba *nikada*. Kadšto i *iverje* ukroti *severje*. *Kadšto* i žižak (lučerna, lampica) slobòdî družinu. *Mnogo putih* i najbolji plivač utone. *Često* glodano, brzo izglodano. Dan po dan, pak će doći Gjurgjev dan. Dobar pop *do smrti* (vazda) se uči. Dobro se proljeće zarana poznaje.

3. Način, t. j. kako se što radi, čini; kako što biva, kako jest ili nije?

N. pr. Igra Rajko *svakojako*, a najposlje *naopako*. Igra kolo *naokolo*. Prazna vreća nemože da stoji *upravo*. Nova metla *čisto* mete; nova sluga *brzo* strûga. Dobra ovca *mnogo* nebleji.

Težko kući, — zelena dvorišta, a jošte *težje* onoj, — studena ognjišta! Dobra si roba *lasno* kupca najde. Mali lonac *lasno* prekipi. *Bolje* vide dva oka nego jedno. *Bolje* je nositi nego prositi. *Bolje* je prazna vreća nego vrag u vreći. Mi govorimo hrvatski. Ima Hrvatah, koji se nose i *francezki*. Naš učitelj govori u školi ponajviše *stojeć*, nu uviek *lagano* i *razložno*. Vojske se *junački* pobile. Hvala ti, bože, baš se ga *hrvatski* naigrasmo! (Hoće se reći: prekrasno, da se nemože bolje. Dao bog, te se i po tisuću godinah označivalo sve, što je *najbolje*, *najljepše*, *najplemenitije*, prislovom: **hrvatski, na hrvatsku!**)

Prislovi se nemienjaju nikada, neimaju padežah, broja niti roda. S toga velimo: Petar piše *pravilno*, sestra piše *pravilno*, učenici pišu *pravilno*.

Sa svakoga pridjeva, što pokazuje li: kakova je stvar, može se stvoriti prislov, uzme li se srednji rod pridjeva. S pridjevah, za koje se pita: čiji-a-e, a stvorenih sa samostavnikah, bude prislov, ako se pridjev pridrži u mužkom rodu.

N. pr. Njekoji jedu *volovski*, a njekoji *svinjski*. Moja seka i piše i govori *francezki*. Moj tobožnji prijatelj motri sviet *majmunski*, snuje nješta *lisičji* a tvori vazda *hijenski*. (Svagdje se pita: kako šta radi?)

Digitized by Google

Prislovi načina, s pridjevah kakvoćnih napravljeni, mogu se i stupnjevati, jačati poput pridjevah, s kojih su kao takovi. Jer n. pr. Zorica se uči *marljivo,* Petar *marljivije* a Jelka *najmarljivije.*

Ima nadalje prislovah *tvrdećih* pak *niječućih,* t. j. kojimi se odgovarajuć pripoznaje, da šta jest ili nije, da se šta sbilo ili nije, da šta biva ili nebiva. Ovi jesu: da, jest, dakako, dašto, sigurno, naravno, za cielo; — ne, nipošto, pod živu glavu ne.

Zadaće.

255. Izpišite *a)* prislove časa, dobe, *b)* mjesta, *c)* načina, *č)* tvrdeće, *d)* niječuće iz štivah broj 3., 7., 12. i 18. II. slov. čitanke!

256. Odgovorite na sljedeća pitanja prislovi: Gdje je nebo a gdje je zemlja? Kako i kada izlazi sunce? Kako trči jelen? Što miriše ugodno? Tko skače visoko? Kako ide rak? Kada pojdemo u školu? Koliko putih po prilici pita se učenik u godini danah? Kada nevalja lagati, niti psovati? Kada treba govoriti istinu? Obratiš li se čelom prama iztoku: gdje ti je onda sjever, jug, zapad? Gdje ima orah ljusku a gdje jezgru (jadro, srčiku)? Kako se okreće žrvanj a kako dolnjak (nemičac, podkladnjak, mirûš, snosilo)? Kako leti lastavica? Kada su nosili ljudi oklop? Kuda teče potok? Koliko putih na dan udari sat?

(Izpišite iz prošle zadaće prislove mjesta, načina, časa!)

257. Razširite sljedeće stavke prislovi na pitanja: kamo? kuda? odakle? kada?

Mi udišemo i izdišemo zrak —. Snieg pada — a tuča —. Ja sam bio — (kada?) u nižjem a — sam u višjem razredu. Ako sam — (kada?) u trećem razredu, to sam bio — (kada?) u prvom. Šta je: — dan; — kao artija; — kao mantija? — kao vile? (Ласта́вица.) — treba da na boga mislimo? Njekoji učenici jesu — raztrešeni.

258. Izradite od sljedećih pridavnikah prislove: pametan, razgovjetan, nesnosan, učtiv, glasan, dragòvoljan, lagan, čestit, jak, miran, hrabar, polagan, visok, hitar, liep, težak, oštar, rad, i upotriebite jih u stavcih!

259. Opredielite čin sljedećih stavakah shodnimi prislovi n. p. prošle zadaće. Pobožna djeca mole se bogu —. Orao vidi —. Bo-

Digitized by Google

lestnomu želudcu jelo se — nerâči. Marljivi učenik piše —. Lastavice lete —. Ševa pjeva —. Ťočak se okreće —. Hrvatski vojnici borili su se uviek —. Umoreno diete spava —. Kiša pada —. Učenik čita —. — možeš staklo razbiti. Djevojka odgovara —. Pozdravi i nepoznatoga čovjeka —. Zub boli —. — misli i — govori.

260. Opredielite u sljedećih stavcih *mjesto* ili *vrieme* te upotriebite u tu svrhu od doli navedenih prislovah: Put vodi u vodenicu. Kajna je sviest mučila. Ja ću te pohoditi. Mnoga djeca osvieste se. Dim se diže, voda teče. Očekivam odgovor. Ti si velikodušan. Sva djela, pače i život treba domovini posvetiti. Konji se moraju prepregnuti. Stari su pisali na bjelopuhu. Nemoj bacati novacah.

Prislovi: Prije, ovdje, uviek, doli, sada, širom, gori, četirputa, danas, svuda, sutra, tamo, tu.

261. *Mjesto, način i vrieme mogu se još označiti samostavnici uz predloge.* Izpišite 1. iz sljedećih stavkah najprije oznake mjesta, pak vremena i načina; 2. zamienite te oznake shodnimi prislovi!

Pas laje pred kućom. Vodu vadimo iz bunara. Nepozvanu gostu mjesto za vratima. Nadničar ide u jutro na nadnicu. Ljubi boga iz svega srdca a bližnjega kao sebe samoga. Naši su neprijatelja hametom potukli. Neumiru svi ljudi u krevetu (postelji). Učenici idu iz škole u redu. Govori na glas. Bog se očituje djeli svojimi. Mudrost dolazi s vremenom. Hrast se nepodsieče jednim udarcem. Za Marije Terezije proslaviše se u Němačkoj slavonski panduri. U Travnju se vraćaju ptice selice u naše pokrajine. Bog stoputih oprašta.

262. Razširite sljedeće stavke oznakami ili prislovi: Mati je postavila juhu —. Drava teče. Velebit se diže. Ruska se razprostire. Zagreb leži. Dječak je zagrabio vode. Isukrsta su propeli. Pas trči. Ljubica cvate. — bit će nedjelja. Ptice žive. Bure leži. Lisica stanuje. Kukavica si negradi gnjezda Sokol stanuje. Putnik noći. Apoštoli propoviedahu.

Prispodobite njeki čin različitih stvarih stupnjevanimi prislovi u 10 stavaka; n. p. Lisica je lukavija nego li mačka, ali mačka je pitomija! (Lisica živi lukavije, nego mačka; ma mačka se vlada pitomije).

Digitized by Google

Broj 12. U Zagrebu, 15. Srpnja 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjšk̀e poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Misnica.*

Pristup.

Svi. Pred tvojim veličanstvom vàs
Kršćanski kleči rod,
I k tebi puti srca glas,
Uz svete službe hod.

Jed. gl. Oj Bože, puk pomiluj vàs,
I grieha Bože rieši nas!

Svi. Neodbi nas od lica tvog,
Neodbi griešna nijednog!
(Nijednog,
Neodbi nijednog!)

Slava.

Svi. Ti slavan Bože jesi
I dičan od vajkad,
Na zemlji i nebesih
U vieke ko i sad!

Jed. gl. I dika čast i slava
Presvetom trojstvu svud!

Svi. Nek sviet ju umnožava
A Bog nam puni grud!

Evangjelje.

Svi. Po sina božjeg želji
Svi čujmo blagovicst;
Jer na njoj se temelji
Kršćanstva prava sviest.

Jed. gl. Bog mudar i istinit
Upućuje nas sam,

Svi. Da tako valja činit
U spas i sreću nam:

Vjerovanje.

Svi. Oj jaki Bože! tebe štuje,
Izpovieda te ovaj sbor;

* Pjesmu na napjev težko je sastaviti, a još težje prevesti pravo, jer osim što imaš u drugi jezik preliti duh i smisao pjesme, moraš se držati istoga mjerila, paziti sbog melodije na naglasak u rieči, da se slaže s naglaskom zvuka, a najpače da se izraz zvuka posve slaže s izrazom rieči. Zato nije ni čudo, što imamo svakojako prevedenih pjesamah: a s većine ljudi nevješti jednomu ili drugomu, natezali tekst na napjev i obratno. Hrvatski dosadanji prevodi ove pjesmice nedoliče ni mjerilu ni napjevu. Težko je jambe graditi i mužke srokove nasmagati. Zato nam je drago, što se je prvak pjesnik v. g. I. T. kako je pjesma vriedna, sam potrudio prevesti ju. Gospoda učitelji pjevanja i pjevači neka kušaju pjevati, pak ako se, o čemu nedvojimo, bude bolje od prijašnjih slagalo, uvrstit će se u pjesmarice.
Ured. „K. L.“

Digitized by Google

U otca tebe svak vjeruje,
U tvorca vjeruje si stvor;
Jed. gl. U sina vjeruje presveta
Od vazda koj je Bog i sam,
Svi. Kog svetim duhom započeta
Prečista dieva rodi nam.

Prikazba.

Svi. Daj primi žrtvu Bože:
Iz rukuh sluge tvog,
Da griešnik steći može
Od grieha oprost svog.
Jed. gl. Na zemlji u spas ljûdî,
Na mùci, težkom zlu —
Svi. Ta žrtva ti se nudi:
Uz vino sveti kruh.

Svi. Daj primi milostivo
Oj Bože dar nam taj;
Te muke i smrt živo
Svog sina osjećaj!
I miris kad se vine
Tog dara u tvoj kraj,
Tad smiluj se s visine
I daj nam doć u raj!

Svêt.

Svi. Oj svet je, svet presvet
Gospodin i Bog naš!
I jêčî pjesmom svesviet:
Oj svet si, svet nam dvaš!
Jed. gl. Na zemlji i nebesih
Presjajan ti je sjaj!
Svi. I slavan, dičan jesi
Svim viekom do na kraj!

Svi. Svi složno pojmo time;
Preblažen božji sin!
U božje došav ime,
Da vrši slavan čin.
Jed. gl. I Bogu na visini
Zahvalnost, dika, čast!
Svi. I nitko nepočini
Proslavljat božju vlast.

Poslie podizanja.

Svi. Glej, otče, milo sa visînâ!
Žrtvenik na taj pogledaj!
Nà! žrtvu milog tvoga sina,
Nju narod prinosi ti taj!
Jed. gl. Po milom sinu molimo te
Spomenuv mûkâ svaku vrst:
Svi. Koj s naše propet je grehote
U spas nam uzvisivši krst.

Pred pričest.

Sai. Oj gledte ga na mukah,
Gdje lije krvi trak,
Gdje svojih sbog naukah
U smrti podje mrak.
Jed. gl. Grehote opra svieta
Oduživ dug nam vas;
Svi. I s Bogom on nas sreta,
U pokoj vodi nas.

Pričest.

Gospodine, nevriedim
Da dodješ pod krov moj,
Al gledaj, da zavriedim,
Da budem mitnjak tvoj.
Ugodi želji sada
Ti posjetniče drag,
I duši bud' zaslada
Jaganjče božji blag!

Svršetak.

Jaganjca žrtvovasmo
Obvršiv službu tu,
Te božju veličasmo
I ljubav i moć svu!
Sad, Bože, ti s' odzovi
I s nam vazda stoj,
I svih nas blagoslovi
Po žrtvi današnjoj!

(Preštampano iz „Katoličkoga lista.“ Ured.)

Digitized by Google

Dvie tri Aristotelesove o javnom odgojenju.

Rado će, mislim, svaki čitatelj našega „Napredka“ i ovoga mudraca mnenje i nazore o javnom odgojenju saslušati, buduć su ovi nazori sposobni oploditi duh i srdce, um i ćućenje.

Čovjek — to je Aristotelesovo izhodište u pogledu na odgojna načela — postane ono, što postane naravju, priviknućem i obukom. Navika i obuka čine odgojenje, moraju uviek biti skupa, nu samo tako, da priviknuće najprije počinje.

Obuka ima nutarnju svrhu i namjeru, jerbo se nepristoji za plemenita srdca, pitati za korist onoga, što se uči. Odgojenje valja da priugotovi, pripravi i priredi dušu za nauku svega što je ćudoredno, kano što se priugotovljava zemljište prije nego se posije. Tek kada se skloni srdce k dobru, slieditи može koristno ono što je ćudoredno, a tada istom, kada je gojenče priviklo, imaju načela oblagorodjavajući ili oplemenjujući upliv. Uviek pako mora se smatrati kao konačna svrha prirode, pametno naobraženje, i uviek samo smije odgojenje dopunjivati prirodu ili narav. Do šeste godinice života svoga niti treba diete zanimati učenjem niti težkim poslom, jerbo se tim obustavlja rastenje i razvijanje tjelesne snage. Nu ipak mora se nastojati, da se djeca i u toj dobi sačuvaju od bezposlice. Dječja shodna radnja budi sigra. Sigre moraju biti ponajviše nasljedovanje onoga, što će se poslje ozbiljno raditi. Isto tako skrbi se za pripoviedke i pučke skazke, koje djeca čuju u toj dobi života. Sve, štogod je ružno i grdno, treba odstraniti iz dječjega kruga. Zato neka djeca što manje obće s robovi, kako nebi čula i vidila, što je za slobodna čovjeka nepristojno: nasljedovati prirodjeno je čovjeku od mladosti, i tim se razlikuje čovjek od svih dvugih bićâ, što najvoli nasljedovati, povoditi se. I sablazne slike i takvi spisi otrov su za djecu, valja jih odbijati od dječjega kruga. Napućivati valja diete, kako će se radovati onomu, što pobudjuje radost shodno krieposti, i obratno na isti način osjeća bol, jerbo težko se odstranjuje uobičajena strast, a prava radost neda se odlučiti od krieposti. Poslje pete godine pak do sedme moraju djeca gledati i slušati, što valja da poslje uče. U svem gostupanju sa djecom valja se takodjer obzirati na prirodnu razliku spola, jerbo žena je u pogledu kreposti slabija, i poradi svoje strašljivosti

*

Digitized by Google

opredieljena za čuvanje, muž pako jačji te poradi svoje hrabrosti odredjen da odbija svako zlo od sebe i svoga doma. Žena se dakle mora priviknuti osobitoj umjerenosti i radenosti, a da nepostane potištenom i poniženom.

Od sedme godine začinje prava, redovita nauka. Od tê do muževnosti uči se i vježba si tielo; pak prve tri godine glasbena i znanstvena obuka sliedi; poslje do dvadeset (prve godine težka vježbanja i ustanovljen okrok ili način u hrani, stranom da se preduprede zablude spolna pûda, stranom da se usposobe mladići za vojsku i druge tjelesne napore. Zadača je nauke i obuke, kano i odgojenja, djecu kano nesavršena bića odgojiti, da postanu savršenimi gradjani, jerbo djeci valja jednoć udioničtvovati u gradjanskom družtvu, jerbo nemože da dodje država do savršenstva bez naobraženosti pojedinacâ.

Svrha je odgojenja, djecu postepeno glede na dobu života po potrebi odgojenja, tako naobražavati, da znadu i mogu sve, a ponajviše što je liepo — u ratu živiti, mirnim se radom zanimati, laznost uživati i sve činiti i sva, što je potrebito i koristno. To naobraženje mora da bude u dobro uredjenoj državi za sve, jerbo svi imadu obćenitu svrhu, postati gradjani. Takodjer mora ona proizlaziti od države, a ne od pojedinacâ i vježbanje mora da bude u obćenitih učevnih predmetih obćenito, buduć svaki gradjanin dielak je države, pak je shodno prirodi, da se podčini briga i skrb za pojedince i za ponaosobce, da se skrbi za sve, za cielost, za obćinu.

Polag različitosti čovjećanske duše i na to se oslanjajućih kriepostî odgojenje je umno i ćudoredno priviknuće naukom. Umno odgojenje nesmije se razstavljati od tjelesnoga, jerbo duševno naobraženje osniva se i počiva na tjelesnom. Zato se mora mladež obučavati najprije u gombanju i gimnastici, pri čem ipak nevalja nastojati, da tielo postane atletičkim, jerbo niti u živinâ niti u narodâ nevidimo hrabrost kano pratilicu najdivljih, nego razboritih, smišljenih, lavskih značajâ: liepomu a ne živinski divljemu ide ucjena borbe i pobiede.

Izmedju umjetnostî treba se zanimati najprije glasbom. Ona je umjetnost najsavršenije povodeća se, jerbo predstavlja duši ne samo duševnu nutarnjost, nego i čine najživljega nasljedovanja. Svrha učenja glasbe nije samo zabava, nego i dostojno sredstvo

Digitized by Google

provoditi časove lazni i odmora. Naravno, valja da odgojenje povlači nauku glasbenu samo u toliko u svoj krug, koliko je nuždno, u koliko mîle i godê napjevi i pjesnički proizvodi.

Dalje su važni učevni predmeti slovnica i govorničtvo (gramatika i retorika): u pogledu na slovnicu treba osobito čitati pjesnike, jerbo predstavljaju dogodjaje, kako su se odredjenim načinom mogli dogoditi, čim se razlikuju i od povjestnikâ, koji opisuju sbivša se. Dalje je risanje za mladež koristno, kako će se naučiti pravo presudjivati djela umjetnička, njim se naobražava i oštri pojam za tjelesnu ljepotu. Medju specifično tako nazvanimi znanostmi zauzima u pogledu na naobraženost mladeži matematika podčinjeno mjesto: ona se neosrće nikako na dobro i zlo; takodjer nejma u zbiljnosti ništa tako izpravna i zaokružena, kao što uzima mjernik, napokon neiztiče osobitu ljepotu matematika. Razumoslovje (dialektika) nasuprot koristna je za vlastito naobraženje razuma, za obhodjenje s drugimi, kako bi jih osvjedočili, i za naučanje mudroslovnih znanosti, kako bi se mogla laglje razaznati istina od laži. Mudroljublje pako sredstvo je za najvišje čovječansko-političko naobraženje i blagostanje; najveća gospodarica znanosti ona je, koja poznaje, zašto svaka stvar mora bivati, i to je onda najbolje u cieloj prirodi.

Najvišja zadaća odgojenja, ćudoredna je naobraženost: bez ćudoredne naobraženosti čovjek ostaje najprezrenije i najdivje izmedju svih stvorenjâ, jerbo nećudorednim budući, posjeduje od prirode oružje mudrosti i duha, čim se upravo poslužiti može suprotivnim načinom na zlo. Ćudoredno odgojenje valja da naobrazi kriepost u mladiću: kriepost je pameti shodno, navadom ili priviknućem učvršćeno ponašanje, koje skupa neprotislovi i neopire se prirodi.

Dakle su potrebita tri uvjeta, tri uslovja, da postanemo dobri ljudi: *Prirodjena sposobnost, navika ili običaj pak obuka.* — Najvišja svrha, za kojom se ovdje teži, jest: *da postadeš Bogu sličan.* Tim je Aristoteles izrekao najvišje, što je moglo misliti predkršćansko vrieme. — S jedne strane ostaje još vjeran helenskomu državnom životu: on ograničuje kriepost u podpunoj uporabi, u podpunu izvršivanju na povlašćeno gradjanstvo i svodi zato i odgojenje samo na slobodno rodjene dječake zapuščujuć ženski spol i poslujuće

Digitized by Google

razrede s malim obzirom na robove. Nu ujedno smiera njegovo zahtievanje u oprieci prama gradjanskoj, na čisto čovječansku kriepost. Sveobćemu i cielomu ljudskomu naobraženju on je postavio za cilj i metu, *sliku i priliku božju — bogusličnost — i svojim odgojenjem čovjeka udom obiteljskim, gradjaninom državnim i pametno čudorednim bićem, a posredovanjem jednoga postepenoga razvitka tjelesnih i duševnih sposobnosti položio vječne temelje prirodi shodnoj pedagogiki.* — Eto smo čuli, što su dva grčka stara pedagoga, najme Platon i Aristoteles mislila o javnom odgojenju mladeži, a ništa manje zanimivo će biti za čitatelje ovoga našega lista, ako se još bližje upoznamo s istimi muževi i mudraci, spomenuvši po koju crticu iz njihova života.

Platon je učenik mudroga Sokrata, i to jedan najodličnijih, jerbo već njegovi suvremenici nazivaše ga *„božanstvenim.“* Izvorno mu ime bijaše Aristokles; poradi svoga širokoga čela ili širokih prsiju, prozvaše ga Platon t. j. širokim. Rodjen je u odličnoj porodici 430 prije Isusa. Prije, nego upozna Sokrata, zanimao se kao mladić slikarijom, glasbom i pjesničtvom, a poslje upućen svojim prijateljem Sokratom svrgô se na mudroslovje. Mnogo je promišljavao ob običajih i ob uredjenjih državnih osobito svoje dode, te zamislio osnovu, kako bi mudroslovjem, naobraženošću i poboljšanjem u tom obziru djelovao.

I vojničku je svoju dužnost u tri rata točno i slavno izpunio kano i učitelj mu njegov, s kojim se osam godina družio, a po smrti Sokratovoj pobježe u Megaru k Euklidesu, te odande dade se na put u Italiju, Cirenu, u Afriku, Misir. U Ateni djelovaše kao učitelj u akademiji, koja po njemu posta neumrlom — to mjesto bijaše šetalište, gaj, gdje se nalazio gimnazium. On je bio vanredan muž, muž ugledan po cieloj Grčkoj. Živio je samoj nauci i za nauku. Kad bi jedared došao k olimpičkim igram, svatko živ gledaše na njega, sve poče klicati u susret ovomu vanrednomu mužu, U Ateni je i preminuo. Spisi njegovi sadržaju u sebi što je istinito, liepo i dobro, sve crpljeno iz života i činom potvrdjeno. Preminuo je u 81. god. svoga života preživivši ostali svoj život mirno u neoslabljenoj duševnoj snagi u Ateni.

Aristoteles, rodjen 384. pr. Isus. došavši kao mladić u Atenu posta domalo Platonovim učenikom. Ostade 20 godina u

Digitized by Google

Ateni i čini se, koncem te dobe postao je učiteljem govorničtva. Po smrti svoga velikoga učitelja ode u malu Aziju, odkud u 41. godini svoga života pozvan bude Filipom Macedonskim da mu odgojiva sina Aleksandra. Poslje osam godinâ povratio se u Atenu, gdje je djelovao kao učitelj mudroslovja. — Piše se, da je dvaput svaki dan skupljao svoje učenike okolo sebe, jutrom i večerom; jutrom predavao je izabránoj njekoličini slušaocâ strožje i dublje sižuće strane mudroljubja; večerom većemu broju učenikâ laglje strane iste nauke.

Aristotel bijaše muž neobična razuma, obsežno duboka duha, pronicateljna uma, praktična, na pravi život upravljena pogleda i plemenita srdca. Spominje se o njem, kako je bio živahan, osobit govornik, kako je brižljivo gledao i na spoljašnost svoju, na odjeću i njegu tjelesnu. *U zdravom, čistom tielu, zdrav je i vedar, bistar i bodar duh.*

Da se razumije znanstvena znamenitost Aristotelova, moramo spomenuti ondašnja kulturna odnošenja Grčke. U Grčkoj bijaše započela poslje dobe originalnoga stvaranja u književnosti i umjetnosti, — doba refleksije i razumievanja dosele stečenoga i dobivenoga. Ali još se shvaćahu tî stvorovi svježim, neposrednim nazorom. Aristotel nije malo k tome doprineo, da su procvjetale matematične znanosti i uspješno se njimi zanimalo. Njegova logična iztraživanja temelj su za sgradu matematike, što je podignuta u sljedećoj dobi. On je povukao medju, granicu opredieljenu izmedju matematike i narodnoga mudroslovja, što donle bijaše uzko skopčano; odielio je matematiku na čistu i uporavljenu, razdielio računstvo od mjerničtva, te mekaniku, uporavljenu matematiku, statistiku i optiku podigao na stepen znanostî. Lučbu, prirodoslovje i teoretično zvjezdarstvo, za što donde nebijaše ništa učinjeno, on je, skore reći, s nova stvorio.

Spisi napokon, u kojih nastojaše pojave i zakone prirode razjasniti, jedini su pobudili i spotakli ljude, te su se trudili poznati one zakone sliedećih stoljećâ. On je utemeljio zoologiju i anatomiju, a tako i botaniku. Ono, što je učinio u svoje vrieme, obsežno je, da se čovjek nemože dosta načuditi. Oko mudroslovja stekao si je najvećih zasluga. Počamši od Aristotela logika je savršena znanost, koju bitno nitko do sada nepoboljša.

Digitized by Google

Dalo bi se jošte puno toga govoriti o Platonu i Aristotelesu i njihovih zaslugâ, što jih stekeše za znanost; ali i ovo u kratko navedeno budi dosta za ovu svrhu, za koju pišem ovaj sastavak. Iz navedenoga uvidja se, kako je važno mnenje o javnom odgojenju, što su ga izrekli tako zaslužni muževi, tako kompetentni sudci u toj struci. U jezgri možemo i mi poslje toliko stoljeća izrečena načela Platonova i Aristotelesovâ poprimiti i njimi se koristiti. Obadva ova mudraca i učitelja grčka slažu se u tom, *da valja odgojiti i naobraziti cieloga čovjeka, tielo i dušu, glavu i srdce, mišicu i volju, ćućenje i značaj u čovjeku.*

Kadagod pogledam učionicu, pomislim ovo u sebi: Učionica je tiha djelaonica, u kojoj skromno djeluje učitelj. U njoj nešumi para, nesieva munjevina, negiblje se ni dlieto ni kist, a ipak se izradjuje osobita tvar u toj tihoj i skromnoj djelaonici, tvar meka poput voska razgrijana žarom ognja, pak se stvoriti ima tvrdom poput alema, kamena dragoga a to je dječje srdce, koje se razgrieva žarom roditeljske i učiteljske ljubavi i prima lahko svaki svaki spoljašnji utisak, pak odgojenjem i naučanjem postane čvrstim značajem, a to je upravo, što odgojiti valja iz djece: ljude najme čvrsta značaja, bez čega neima pravoga napredka u gradjanskom družtvu. Odgojivati valja djecu u životu za život razvijajuć pametno i shodno sve sile tjelesne i duševne, kako će odgojenjem i naučanjem koristit se obitelj, občina, domovina i gradjansko i državno družtvo. To je mnenje Platonovo, Aristotelovo, mnenje mudracâ, učiteljâ, odgojiteljâ i pedagoga drevnih Grkâ, Rimljanâ i drugih narodâ kroz sva prošasta stoljeća, i u tom se mnenju slažu i sadašnji učitelji i pedagogi. U duhu tih načelâ, toga mnenja valja popravljali način odgojenja i naučanja u naših pučkih učionicâ, pak će jamačno biti pravoga napredka.

U Zemunu 25. lipnja 1868.

Mijat Stojanović.

Početno računanje.

(Dalje.)

Koliko učenikah može si podieliti 4 jabuke, da svaki dobi jednu? Zašto baš četiri učenika? Naopak: 4 su učenika a hoće da

Digitized by Google

si razdiele one 4 jabuke: koliko jih svakomu pripadne? Koliko jednakih dielah mogu učiniti s ono 4 jabuke? Prema tomu: koliko dielah ima Josip? (Jedan). Koliko Marko? (Jedan). Koliko Perica? (Jedan). Koliko Živan? (Jedan). Josip i Marko koliko imaju ujedno jabukah? Koliko dielah imaju Josip, Marko i Perica? Koju čest (od 4) ima Živan? Živan dakle ima četvrti diel t. j. četvrtinu od 4 jabuke.

A koliko je to (čtvrtina) jabukah? Koliko jabukah ima Perica? koja je to čest od 4? Da vidimo! . . . — Koliko je to jabukah: četvrtina od 4 jabuke? Zašto? Kako to? Na koliko jednakih diela razvrgosmo 4 jabuke.

Razvrgnemo li nekoji broj u jednaka diela, svaki se zove četvrta čest, ili bolje: čtvrtina.

Koliko je četvrtina od 4? Šta je više: četvrti dio od 4, ili *četvrtina od 4?*

Katica ima 4 oraha a Sokica o četvrtinu manje: koliko orahah ima Sokica?

Koliko čine $^2/_4$, $^3/_4$, $^4/_4$ od 4? (2 puta, 3 puta, 4 puta 1=2, 3, 4). Anki su 4 godine a Barica je o $^3/_4$ mladja: koliko je godinah Barici?

Koja čest vrča (oke), lota, vagana, mjeseca, četvrtače (novca) . . . . jest mjerica, kvintić, četrtinka, čedan, novčić?

Šta je 1 četirima?

Lot kave jest za 4 novčića: pošto bude kvintić? (Ako je lot kave za 4 novčića, kvintić bude za četvrtinu od 4 novčića, t. j. za 1 novčić). Za 4 riefa tanahna platna dala je majčica 4 forinta: koliko forintah dala je za rief? Kako to?

Arak papira hoće da si razdiele 2 učenika: koliko dobi svaki? Ali, da si ga razdiele četvorica: šta moraju učiniti sa svakim pol arkom? Nu to! koliko jednakih čestih dobismo s arka? Kako se zove svaka ova čest? Koliko četvrtih, četvrtinah, četvrticah ima arak? Koliko četvrtinah ima pol arka? koliko četvrtih ima rief, koliko viedro, forinta? (Naravno, sve te mjere treba da se djeci pokažu).

Digitized by Google

c) Uzporédi s 2-ma?

(2 + 2 = x). Koliko točakah imaju kola s prieda a koliko s traga? Koliko je svih? Majčica si kupila 2 para rukavicah: koliko je to rukavicah? Dragan je bolovao 4 dana: kako bi se to inače izreklo? (Dva i dva dana). Recite ovo inače: Ružica ima 4 novčića. Franjo je skočio 4 puta. Školska soba dugačka je 4 sežnja (hvata)!

Koliko je to: 2 i 2?

(2 + x = 4). Evo dviju knjiga a želim jih imati onoliko, koliko je na kolima točakah: koliko jih moram pridati ovima dvjema? Jarošu su dvie godine: za koliko godinah budu mu 4? Kako to?

Koji broj treba da pridamo broju 2, da budu 4?

(x + 2 = 4). Učitelj drži u ruci 2 lješnjaka, nu djeci neveli, koliko jih ima. Pak će dalje: imam u ruci njekoliko lješnjakah; da ovim pridam jošte dva, imao bih 4, pogodite, koliko jih imam sada u ruci!?

Kojemu broju treba da pribrojimo 2, da budu 4?

(4 — 2 = x). Koliko je crtah na tabli? (Četiri). Šta sam evo, učinio? (Dvie sbrisao). Koliko jih preostalo? Gajo ima 4 ima kruške a dao je bratu 2: koliko mu jih preostalo?

Koliko prestane, oduzmemo li 2 od 4?

(4 — x = 2). Majčica je kupila 4 funte šećera a sada ga samo 2 funte: koliko se ga potrošilo u kući?

Koliko moramo od 4 oduzeti, da preostanu 2?

(x — 2 = 2). Mirko si sašio pisanku s 2 arka papira a ima jošte dva u stolu si: koliko arakah dobio je od otca si?

Od kojega broja moramo oduzeti 2, da preostanu 2?

(4 > 2? — 2 < 4?) Koliko crtah napisah eno gore? (Četiri). Koliko pak evo dole? (Dvie). Koliko crtah moram pripisati ovdje dole, da budu 4? Koliko pak moram jih sbrisati gore, da preostanu samo 2 crte? Za koliko crtah jest gore više, za koliko dole manje? Za koliko nôgu ima zec više, nego jih golub? itd.

Digitized by Google

Za koliko su 4 više od 2? Za koliko su 2 manje od 4? Koji broj jest za 2 veći od broja 2?

Ravnálce vriedi 4 novč. a olovka jest za 2 novčića cjenija (t. j. 4 novč. bez 2 novč.) pošto je olovka?

Koliko je: 2 više 2? pak: 4—2!

(2 × 2 = x). Na lievoj strani table jesu 2 križića a na desnoj strani opet 2 križića: koliko putih 2 križaća jesu na lievoj a koliko putih 2 križića jesu na desnoj strani? Koliko putih 2 križića nahode na tabli? Koliko križićah čini 2 puta dva križića? Dva puta 2 stola, stolca, noža, žlice itd. Koliko čini stolovah, stolacah itd.

Koliko je: 2 puta dva? (2 . 2 t. j. 2 × 2).

Koliko perah kažem evo? (Četiri). Koliko putih 2 pera jesu ovdje? Osa ima 4 krilašca. Kako bismo to drugačije izrekli? (Osa ima 2 puta 2 krilašca). Recite to inače: mjerica skorupa=vrhnja= smetane vriedi 4 novč. — Pavica bio je u školi 4 sata. Kuharica kupila je 4 funta mesa. Poklonio sam sirotici 4 novčića, i 4 žemljičke.

Koliko putih moramo uzeti 2, da budu 4? Koji broj ima se uzeti 2 putu, da budu 4?

Olovka je za 2 novčića: pošto budu onda 2. takove olovke? (Ako je olovka za 2 novčića to budu 2 olovke za 2 puta 2 novčića.)

(4 : 2 = x). Eno na tabli jošte i sada 4 križa: koliko putih 2 križa nahode se tamo? Koliko putih mogu 2 križa od ona 4 sbrisati? (Jednom 2 križa, 2 puta 2 križa). — Veli se i ovako: *dva križa nahode, nalaze se u 4 križa: dva puta. Koliko putih nahode se* 2 u 4? Koji broj nalazi se u 4 dva puta?

Koliko mjericah mlieka donese kući Rezica za četiri novčića, ako je mjerica za 2 novčića? (Toliko mjericah, koliko putih nahode se 2 novč. u 4 novčića) itd.

Koliko perah kažem vam? (Četiri). Metnem simo dva a tamo dva: koliko jednakih dielah učionio sam s 4 pera? kako zovemo svaki diel? Što je polovina 4 knjigama, 4 pticam, 4 jaganjcima itd.?

Digitized by Google

Imam 4 jabuke a pojeo sam polovinu: koliko mi jih preostalo? Otac je kupio 2 vagana zobi za 4 forinta: šta je dao za vagan? Funta šećera vriedi 4 desetice: koliko deseticah dati ću za pol funte? (Dalje sliedi.)

Izpitni darovi.

U Beču ima jedno družtvo „Volksschule“ zvano, kojemu je zadaća promicanje interesa pučke škole. Nije tomu dugo, što je to družtvo izreklo i cislajtanskomu ministarstvu podnielo svoje mnenje, da su izpitni darovi, što se mladeži koncem školske godine diele, u oprieci s načeli njemačke pedagogije. Ministarstvo, neznamo je li zato, što se i slamke hvata, da si svoju popularnost uzdrži, ili što je uvidilo, da bi se zabranom izpitnih darova još i druge njeke njemačkim kulturtregerom omiljele svrhe unapriedile, zabrani sbiljam u svoj širokoj cislataniji dielenje izpitnih darova. Da je ta naredba valjana samo za cislataniju, nebi nas ni polak glava bolila; nu ona se je počela protezati i na našu domovinu, te je već proglašena i u krajini, a bojati se je, da će se prihvatiti i u provincijalu; pa s toga si za dužnost smatramo, da nješto o tom progovorimo, jer sbiljam nije sve zlato, što nam se za zlato nudi i narivava, najmanje je ono zlato, što nam iz Beča dolazi. Al da štioci naši nepomisle, da mi u tom samo svoje mnenje zastupamo, to ćemo im najprije kazati, što o tom „Slovenski narod“ misli. Taj vrli politički list veli u 32. broju o toj narodbi izmedju ostalog i ovo: »Družtvo (t. j. Volksschule) navadja za svoje mnenje više razloga, a njeke je vriednosti i taj: „„Čovjeka treba već za mlada priučivati na to, da svoju dužnost izpunjava bez obzira na kakvu pohvalu i slavu. Štovanje i pouzdanje budi mu dovoljnom nagradom.““ To je načelo liepo, čisto moralno, neda mu se prigovarati; ali čovjek nesastoji samo iz duše, nego i iz tiela, te zato ima na sebi i nješto sebičnosti, koja se nemože posve sbrisati ni zatajati, jerbo je neobhodno potrebna za uzdržanje njegove osobnosti. Nitko neće pametna naći čovjeka, koji bi djelao bez ikakova vanjskog njekog podticanja; nećeš mi navesti primjera za to ni medju onimi, koji su predložili, da se dokinu izpitni darovi. Država predobiva bogate velikaše, opravljajuće državne službe, pa koliko ih je, koji bi

Digitized by Google

plaću poklonili državi, to jest koji bi službovali i radili bez nagrade? Priznajemo i dobro je, da se duševni darovi mladeži tako moralno uzgajaju; ali na tu visinu, da bi radili samo iz čistoga osjećanja dužnosti, neće se ona nigda niti krilima uzdići. Takova i slična načela zlatne su samo kule u zraku i oblacih. Bog sam obećava nagradu onakovim ljudem, koji vierno izpunjuju svoje dužnosti. Učiteljev ugled, darežljiva prijaznost i smješeći pogled pobudjuju doduše učenika, da vrši svoju dužnost; ali kakova koristna knjižica nije mu takodjer na kvar, kao što nije ni učitelju pohvala ili novčana nagrada za njegovu marljivost. Prigovor, da nepametni roditelji preveć zatelebani u svoju nemarnu i prokšenu djecu učiteljem neprilikâ prave, kad im nevaljani ljubimci kući nedonesu nikakove knjige, nema valjanosti; jer tko će se obazirati na nepametnjake i neumne zatelebance, ter uvažavati njihove šuplje prigovore? Stara poslovica veli: Bog nesluša, što budale govore. Kad bi meni koji nemškutarski činovnik rekao, da neznam slovenski, smijao bi se, a drugo ništ, jer sam čvrsto i jasno osvjedočen, da rečeni službenik ni sposobnosti nema, da o tom sudi.“ — Dalje malo nastavlja isti list: „Družtva, učenjački sborovi, časopisi razpisuju nagrade na razne znanstvene razprave; izložbe diele nagrade i pohvalnice za poticanje; vojnikom i za državu zaslužnim muževom vješaju na prsa medalje, križiće i redove; Grci su i Rimljani jako često slavili i dičili vriedne osobe; jedina samo malana djeca nemaju dobivati stvarnoga ponukanja, da rabe svoj razum?“ itd. Tako govori „Slovenski narod“ o toj naredbi, a što bi istom o njoj rekli mi, kod kojih su kulturni odnošaji još kukavniji, nego li su i u Slovenaca! Naš narod nečita rado knjigâ, te je zato nesamo besviestan, nego takodjer i u kulturi jako nazadan. Te istine nesmijemo si mi sami tajiti, ako želimo, da i u nas pučka prosvjeta jednoč na bolje krene. U nas je dakle prieka nužda i potreba bila dosada, pa će još i na dalje dugo biti, da se u djeci, u mladež, budi i goji volja k čitanju. Tako su pako ne neznatno sredstvo bili „izpitni darovi“. Njimi se nije samo nagradjivala marljivost mladeži, nego njimi je ona pobudjivana i na čitanje, jer svakako se je predpostavljati moglo, da će bar ljubopitnost diete poticati, da pročita knjižicu, kojom je nesamo nagradjeno, nego i izmedju svojih sudrugova odlikovano. A tim je

Digitized by Google

i u mnogu seljačku i siromašku kućicu doprla po gdjekoja dobra knjižica, kamo inače nigda nebi doprla bila, — te su onda rado u nju i stariji ukućani zagledali i iz nje si kadkad što čitati dali. Ukinimo dakle sada „izpitne darove," ukinusmo i jedno ne neznatno promicalo kulture u našem narodu. Al ne samo moralni i kulturni nego još i literarni naši odnošaji nukaju nas, da tu naredbu za sada odlučno osudimo. Naše je književno občinstvo do sada bilo jako maleno, tako da ni važniji podhvati nisu uspjevati mogli; a sad kad se prestane ovim putem na mladež djelovati, i ona u kolo književnih podupiratelja primamljivati, ono će nam se na skoro još i većma smanjiti, nedobivajući više pomladka. Za naše nakladnike i izdavatelje bila je za sada omladinska književnost još jedina struka, na koja su se oni osudjivali štogod uložiti, pa su se uz to onda navrkati dali, da kadkada izdadu i po koji za nje manje probitačan spis. Sada im se zasiplje i to jedino ponješto zahvalnije vrelo njihova prometa. Koja će biti posljedica toga? Doista jako žalostna, jako ubitačna! To nam grozi s podpunom stagnaciom naše još slabašne književnosti, a tim i duševnog našeg napredka. — Mi neznamo, ali vrlo sumnjamo, da bi ta naredba i za isti visokoumni Beč tako spasonosna bila, kao što ju bečki prosvjetitelji razglašnju; ali za nas, koji se tako premudrimi negradimo, svakako je jako pogibelna, i mi nesamo da žalimo, nego se upravo čudimo, da je ta naredba protegnuta i na krajinu, i to upravo sada, gdje znamo, da i u Beču kod ministarstva i u Zagrebu kod vojničkog zapovjedničtva ima muževa, od kojih smo pravedno očekivati mogli, da će boljma i svjestnije uvažívati i promicati kulturne i književne interese svoga naroda.* S toga sa svom osbiljnošću obraćamo pozornost naših rodoljuba na tu naredbu, neka još za vremena njezine posljedice ili posve uklone, ili barem koliko je moguće raslabe. (Bosiljak)

Dopis.

iz gornjo-varaždinskog kotara.

Evo mi za čas triju godina, što te pozorno pratim, mili naš „Napredče", ali nigdje niti spomena o naših stranah. Šuti pak po-

* Čujemo, da je to zapovied upravo naše muževe nemilo dirnula. (Ured. „Napredka".)

Digitized by Google

vuci: krivac sam i ja, krivci svi ovdješnji! Evo me sada, ali, bahme, svega tužna i jadikovna, svega smućena s nesreće, što nas postignula.

Noćju od 9. na 10. t. m. ugrabi nam iz kola nemila smrt vjernoga a i revnoga druga i prijatelja Zdravka Čačkovića, učitelja voćanskoga u cvatućoj dobi, naime 24. godini. Pokojnik bolovao je preko 3 mjeseca na sušici pa tako prerano život dokončao. Bio je, kako se veli, upravo dobra i poštena duša; nikada ti nije pokazao srdita ni namrgodjena lica, već je bio, ne baš često, veseo i prijazan, nu uviek zamišljen. Ljubio je i štovao prosvjetu; bio je predplatnik „Bosiljka" i utemeljiteljni član družtva za siromašne pripravnike, u koju svrhu položio je pol obećane svote naime 5 for. Da je takodjer bio redovitim članom naše „Zadruge" netreba mi ni kazati, jer tko da se nebrine za svoju, poslie smrti ostatu, sirodčad. U smrtnoj ga je borbi jedino naravski tješilo, što nije imao djetce, jer izuzev otca, majku i ostalu rodbinu, oplakivat će nezaboravljivoga si Zdravka uz njegove drugove jedina te ucviljena udova, koja je s njim jednu i pol godine sprovela. Mnogo i mnogu reći najviše djelovalo je na njegova prsa i pljuća preveliki napor u školi, imao bo je preko 200 djetce, a s tolikom mladeži upravljati, rukovoditi ju i podučavati, nije doista šala. Zdravko! da si u koj drugi stališ stupio bio, morda bi još koju godinicu živio, nu premudri na nebesih, koj tako htjede, naplatit će Ti po zasluzi Tvoj trud. Snivaj u miru!

Uz ovu žalost moram ti, čitatelju mili! velikim veseljem kazati, da školarstvo u našem kotaru liepo cvate i orijaškim korakom napred stupa. Kotar naš sastoji iz sedam župah te u svakoj mnogo već godinah obstoji škola, osim kod sv. Barbare, gdje je istom prije pet godinah upeljana. Od ovih 7 župah imadu četiri sasma nove školske sgrade; u Ivancih i Petrijancih ustrojene su već djevojačke učione, a na Vinici, gdje su za sada dva učitelja, biti će takova takodjer na skoro uvedena. Pitao bi me morda rado, a tko je uzrokom tomu napredku? Veli se: Riba od glave smrdi; ako je tomu tako, to mogu takodjer reći: Riba od glave miriši. Glava našega kotara, prevriedni i revni naš kotarski nadziratelj v. g. Stjepan Vuković župnik ivanečki, on je temelj tomu napredku položio. Njegovim nastojanjem sagradjena je škola na Vinici, Petrijancih i Ivancih, a u posljednjih uvedene su djevojačke učione, koje istom prvu godinu obstoje, ali napreduju liepo. Učiteljice godčne. Inkretove u Petrijancih izpade polugodišnji ispit, kako sam čuo od predsjednika tih samo ispitah v. g. Mavre Broza, vrlo dobro, a u Ivancih, osobitu je revnost, marljivost i vještinu pokazala učiteljica sestra Adelgunda. Neka mlade te naobraziteljice

Digitized by Google

povjerenih si djevojčicah i na dalje takove budu, biti će im mnoga duša, osobito majke zahvalne. Toliko za sada, a u buduće više.

F. B.

Ovakovimi kratkimi, jezgrenimi dopisi u dobri čas vazda ste nam došao! Želimo, da bi nam se sa svih kotarah u buduće barem svakoga polugodišta vriedne i revne dušice odazivale. Velite: pokojni Čačković, — Bog mu duši! — imao je i preko 200 djece. — Šta bismo na to mogli poviknuti! Ništa drugo, ako ne ovu: Gospodo, ljudi božji, narode! Štuj si učitelja, pak mu neprebrajaj zalogajcah, pak mu nezavidi, okriepili se kadikada i čim sladjim, već mu priušći što bolju nagradicu; jer se muči, jer radi, jer se žrtvuje, za vas sve! — *(Uredničtvo,)*

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Fink Sl., kao ut. 10 st., Šalamun Jakov, Tombor, Šuveljak Marko, svaki po 3 st., Popović Gjuro, Jembrešić Josip svaki po 1 st. 50 nov., polugodišnje kamate 6 st. 25 nov.

U Zagrebu dne 13. srpnja 1868.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Promjene u kotaru viničkom. Na Vinici namješten definitivnog g. Drag. Šur a u Ivancih g. Franjo Belčić. Umiriše pako g. Gjuru Skendera, bivšega učitelja u Ivancih.

Listovnica.

Gdnu. F. B—ću. Za sada odustanite od toga, ako ste šta preradio na temelju rečene knjige. Onomadne jaavismo već drugu. Novce u iznosu 9 for. primismo, namire se šalju. Pozdrav svoj subraći!

— G. Šv—lu u P. Poslasmo vam izašlih jurve 11 brojevah „Napredka.“ Pjesmica pjeva dobrahno; nu manjka joj valjan zaključak. Znajte. da sam vam i vašim iskren prijatelj i savjetnik.

☞ Jošte jednom! ☜

Rekosmo, da netrebaju gg. uredni naši dopisnici plaćati listovah; nu tim nemislismo, da nam se i obični, posebni šalju neplaćeni, naročito pako onda, ako su u interesu samoga pisca. Bez zamere budi i ova opomena!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 13. U Zagrebu, 1. kolovoza 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.*

Prigni sina za mlada . . .
Eccl. 30, 12.

Čovjek je stvor na svietu najsavršeniji. U njem se vlastitosti božje u najjasnijem svjetlu odsievaju. Divno je, kako čovjek daleko nadvisuje ostale stvorove svojimi priednostmi; divnije je, kako se može visoko dignuti nad druge ljude; a najdivnije, kako može, rekao bi, sama sebe ostaviti, i postanuti drugim čovjekom.

Kakov je čovjek, onako i râdi. Sve djelovanje čovjeka temelji se na njegvu značaju, uzevši rieč u širom smislu. Zato valja prije svega na oko uzeti vrela, iz kojih čovjek upija značaj.

Četiri su glavna izvora, koja silno na čovjeka djeluju, kriepeć ga u krieposti ili survajuć ga u zlo. Sve, što je dobra na tebi ili zla, poteklo je iz jednoga ovih izvora. I ovi su: *vlastite sposobnosti i nagnuće*, prirodom čovjeku u dušu usadjene; zatim *okolnosti vanjske*, u kojih čovjek sprovodi prvu dobu; najjači je pako i najopasniji: *djelovanje drugih*, n. p. odgojitelja na nejačka ili mladića;

* Ovaj spis sastavio sam po predavanjih, Evropi poznatoga A. Stolza, profesora freiburžkoga. U mojoj sriedi ima mladića. znanjem obširnih, iskustvom svestranih, koji pocrpiše znanja po raznih veleučilištih, podupirani plemenitošću svojih zemljaka. I tako sam mogao doći do predavanja Stolzovih, proučiti jih i po njih taj spis sastaviti. Stid me je u istinu, kad se, motreć plemenitost i veledušnost inih naroda. sjetim nas! Tko podupire u nas mladiće, koji žele znanja? Da se barem stidimo. J. R.

Digitized by Google

od manje je važnosti *vlastita*, na razumu se temeljeća *volja*; jer je u mlada čovjeka slaba i neodvažna. Ova četiri vrela, tako utiču u čovjeka, tvoreći mu malo po malo stalan značaj, da jedan podpomaže ili prieči drugi. Rastaviti se nedaju, već se jednako o prvenstvo bore. Sada pobiediše vanjske okolnosti; sada nadjačaše gojitelji; sada vlada vlastita volja. Kolike li borbe u čovjeku!

Iskustvo uči, da je djelovanje drugih na gojenca najjače, i zato se veli pravom: *kakov gojitelj takov gojenac.* Gojitelj može ostala tri izvora, koja u značaj budući utiču, na svoju navrnuti: može prirodne darove, koji mu se ljube savršiti, da procvjetaju, a može jih, ako mu se nemile, pustiti, da sagniju, može vanjskim okolnostim uzeti svu silu i sav upliv; može volju gojenčevu predobiti za se, može ju i od sebe odbiti. Iskustvo *na dalje* uči, da čovjek, kakov je mlad, ostaje star: cvieće za rana usadjeno i brižno zalievano, hahati će i u stare dane miris;* a korov, za mlada neisčupan, širiti će korenje i kašnje. Ovo dvoje valja dobro pred očima imati, da se uvidi, kako je potreban čestit gojitelj i koje je ciene vriedan. Diete će poći putem grdnih strasti i opakih zavodnika, ako mu se nepostavi po stranu muž, bistra uma i čista srca, da ga jednako na dobro navodi, a oda zla odvodi. *I to čini gojitelj:*

Pedagogija podaje gojitelju u ruku zgodna sredstva, kojimi će uspješno djelovati i svoju ciel postignuti. Uči ga, kako mora mladež voditi i gojiti, da postane jednom vriedna i sposobna, dužnosti si vršiti sviestno i točno, i tako postignuti svoju ciel.

Prvo je dakle, što se od svakoga gojitelja iskati mora, da znade, *koja je ciel čovjeku;* nezna li toga, sva njegova muka, biti će uzaludna i bezkoristna. *Drugo,* da poznaje *narav čovječju*, njezine vrline i slabosti; jer bez toga poznavanja nemože mudro izabirati sredstva, kojimi će svrhu postignuti.

Koliko je nuždno gojitelju znati ovo dvoje naime: ciel čovjeka i narav mu, vidi se jasno odanle, što su muževi, koji su to dvoje s uma smetnuli, i u odgojivanju zlom pošli. Tako, da primjer navedem, filantropi — kamo spada i Rouseau — uče; da je čitava narav čovječja dobra, da u njoj nejma ničesa, što na zlo potiče; zato dosljedno svjetuju, da treba djecu ostaviti samu sebi;

---

* Cvieće miris hâše, prsuše, siplje. (Ured.)

Digitized by Google

da svatko, tko ju na što navodi, grieši proti zakonom naravnim. Pietiste, usuprot, padaju u protivnu pogriešku.

Vjera Krstova jedina uči čovjeka, odkuda je, zašto je i kamo će. Ona jedina postavlja mu pred oči u čistu svjetlu svrhu, koju mora dostići, i podaje mu sredstva, kojimi će ju dostići. Zato nemože nitko biti dobrim gojiteljem, tko nestoji na tom stanovištu. Sam neznajuć cieli čovječje, odvesti će gojenca si onamo, odkuda će mu biti premučno vratiti se na stazu, koja vodi pravcem k čovječjemu cilju. On će svrhu, radi koje je namaknut, ili posve premašiti ili tek nesavršeno postići.

Odgojivanje ima *prije svega* smierati onamo, da učini gojenca *članom kraljestva nebeskoga;* jer je to posliednja ciel svakoga čovjeka. Ima *nadalje* nastojati, da gojenca naresi onim znanjem i nakiti onimi kriepostmi, koje su mu nuždne, da uzmože jednoč *koristno djelovati u zvanju svome.*

I ovo dvoje mora biti zadaća pedagogije. Mladež odgojivati umjetnost je, a to najveća. Ovu umjetnost uči pedagogija. Ali umjetnikom vrlim nepostaje nitko, tko nije prirodom obdaren: nitko nemože biti izvrstan gojitelj, ako k tomu nejma darova naravnih. Pedagogija daje pravila i uči, kako se mora odgajati mladež, ali gojitelja nemože stvarati. Ona ističe pogrieške, koje se imaju bježati u odgojivanju, ali naravi gojiteljeve prekrenuti nemože. Svjestan gojitelj odgojiti će slična si gojenca. Zato neuzimajte gojitêlja nasumce, već jim prije premjerite sile!

Čovjek je stvor, sastavljen s tiela i duše. Čega nedieli narav, to mora dieliti znanost, da bude savršena. I pedagogija rastavlja čovjeka u njegove bitne česti te uči, kako valja gojiti *tielo,* koje je stan duhu, i kako se mora plemeniti *duh,* koji je ures tielu. Napose obazire se jošte na *značaj,* koji je temelj svemu djelovanju i koji se mora već za mlada kriepiti; zatim na *gojitelje,* tko da se k tomu izabire i kakov mora biti; napokon na *sredstva,* kojih gojitelj nikada iz ruku pustiti nesmije. Začnimo dakle, kakov mora da bude

Uzgoj tiela.

Velik je broj gojitelja, koji se slabo brinu za uzgoj tiela. I ovi su na nepravu putu. Od velike je i prevelike važnosti, da se tielo nejačka uzgaja nježno i brižno.

*

Digitized by Google

Istina je, da tielo ima u sebi silu, da se razvija, ako mu se daje prikladna i dovoljna hrana, te ako se štiti od vanjskih pogibelji; ali je takodjer istina, da se može naravni razvitak mudrim odgojivanjem pospješiti i usavršiti, a nemudrim prepriečiti i dokinuti. *Nadalje* tielo čovječje, savršenije nego svako drugo tielo, sredstvo je, kojim obći duh s vanjskim svietom. Kvariš li dakle ili ubijaš tielo, to činiš golemu krivicu duhu, jer mu priečiš ili prekidaš obćenje sa svietom. *Napokon* poznato je djelovanje tiela na duh: razum, čustvo, volju. Ima duševnih bolestih, koje se nemogu izliečiti, ako se neoporavi tielo. Evo triju razloga, sbog kojih se ima nastojati što većom brigom oko uzgoja tiela: *jedna* da mu se pospješi i podpomogne razvitak; *zatim* da postane prikladno sredstvo, kojim će duh obćiti s vanjštinom; i da se odstrani svaka pogibelj, u koju običaje bezbrižno odgojeno tielo bacati dušu.

Već prije poroda, dà pred začetkom valja se brinuti za dobro tiela dietečjega. Iskustvom je čvrsto dokazano, da ima nemoći, koje redovito, skoro beziznimično prelaze na djecu. Ovakove su bolesti: *sušica, rak, padavica, mahnitost, pokostica* i još neke. Zato je sveta i velika dužnost, da se neuzimaju muž i žena, ako oboje takovom bolju boluje. Koja jim jes vrha ženitbi, zar da rode diete, koje će, pretrpivši mnogo, uvaliti se rano u zemlju? Neuzimaj ni zdravi mužu, žene, koja na takovoj bolesti trpi, ni, zdrava ženo, toli nemoćna muža; jer je uviek pogibelj, da će se porod po bolestnoj poli povrgnuti. Ima i drugih bolestih, koje neprelaze tako često na djecu, ali u kojih je ipak uviek pogibelj, da će preći na nju, kano što su: *upala pljuća, vodena bolest, niemost.* Veoma je važno za odgojitelja, da to dobro znade. On će moći nastojati za rana, da se preprieči bolest, kojoj je sjeme već od roditelja prešla na diete; moći će svjetovati sredstva, kako će se pogubna bolest ili posve odstraniti ili barem za dugo sakriti.

Veoma je nadalje po djecu štetno, ako se uzmu muž i žena, koji su si u rodu. Zna se, da u svakoj rodbini ima nekih mana i pogriešaka; ako dakle rodbina rodi, to se te mane i pogrieške pomnože i ojače, dočim bi se inače, možebiti izjednačile. Isto valja i o ljudih istoga temperamenta. U obće valja zaklinjati i opominjati supruge, da odmah u početku ženitbe vode život miran, kriepostan, pobožan; jer će inače vidjeti zle posljedice svoga ne-

Digitized by Google

vriednoga života na djeci. To valja osobitim načinom kod otca u čas, kada radja. Neradjajte opili — oh, koliko sē u tom u nas grieši — neradjajte ljutiti, strastveni; jer ćete roditi djecu nakaznu, nesgrapnu, tupu.

Žena, kada zanosi, mora najviše paziti, da joj bude duh miran, pokojan, bogoljuban. Iskustvo uči, da strastven i nemiran duh majke preštetno upliva na tielo i dušu djeteta. Zato je dužnost majke, da bježi sve, što uznemiruje duh; dužnost je onih, koji ju kruže, da odstrane od nje svaki strah, tugu, prekomjernu radost.

Kada se diete odvine iz utrobe majčine, ima mu se pružati zdrava hrana. Skoro polovica ljudih umire u dječjoj dobi. Nije moguće pomisliti, da je to volja providnosti, ili da to zakon prirodni sobom donosi, da tolik broj stvorova najplemenitijih, tek što je postao, predje u ništa prije, nego se je podignuo nad život životinjski, prije nego je postao svjestan svoje vriednosti i plemenitosti. Vjerojatnije je i istinitije, da tu najveću krivnju nose roditelji i gojitelji, koji bi morali mnogostručno nadomjestiti razumom, što životinje vlastitim pudom čine. Budi pravedan i upiši najveću krivnju životu roditêlja i postupanju gojitêlja.

Diete, kada se rodi, živi život životinjski. Duh sakriven miruje, dok se ojača i razvije tielo. K razvoju tiela djetinjega služi u prvih godina mlieko materinje. Velika je mana i prezirna pogrieška, ako majka diete, koje je nosila u vlastitoj utrobi, predade tudjim prsima. Nečini toga nijedna životinja, a čini neljubav ili oholost ljudska! Nije svejedno, kojim se mliekom nejačak hrani. Dobra je narav pripravila ženi, postaloj majkom, mlieka; pripravila je onakovo, kakovo treba diete, koje je rodila. Pa majka neće da ga čedu svomu pruži! Drugo je, dakako, ako majka trpi bolest, koja štetno na mlieko djeluje, u tom slučaju valja izabrati manje zlo, da se izbjegne veće. Nejma u dadilje ni ljubavi majčine, nejma ni njege, koje treba djetetu i tako umire nevinče mlado ili upija narav dadiljinu. Što se divite, ako si nepoznajete djeteta odrasla, jer vam je kržljavo tielom, nenaliko duhom! Bijaše vam ga na vlastitih prsiju dojiti.

Tielo nevinčeta preslabo je i prenejako Kano što starcu svaki oštriji duvak vjetra smrću prieti, tako može i djetetu svaka ma-

Digitized by Google

ličkost prekinuti život. Nezdrava hrana, uzbunjena ćud, sve to djeluje opasno na dojenče, jer se prelieva u mlieko. Zato, majko dojiteljko, pošetavaj mirno, hrani se zdravo i razložno, živi život miran, to će ti promicati život fizični i činiti mlieko djetetu uzgojnim!

Pošto se je diete od sise odkinulo, mora se priučati na hranu. I tu valja mudro postupati prema sili i razvoju djetečjemu. Preslano jestivo, pretučna i prevruća hrana, nemogu dobro djelovati na diete. Najštetnije je vruće jelo, jer kvari i slabi želudac. Znamo, kako djeca za jelo prose. Neslušaj ga za boga, umjernost mu je pred svim nuždna. Što je suvišno, prelazi u nezdrav sok i nečistu krv, te muči diete, čini ga zlovoljnim, nesnosnim. Kada se je ojačalo, priučaj ga na domaću hranu. Dok je mlado lako će joj priviknuti. (Dalje). *Josip Rieger.*

Igra i djetinske zabave.

Pedagogičko-didaktička razprava.

„Duh čovječanski leži u čovjeku kano jezgra u ljuski“ i za ništa nezna, dok koji predmet kroz tjelovna osjetila unj nedirne. Ima li se dakle duh razviti, mora da na njega djeluje izvana predmet. Kada duh izvanjsko ovo djelovanje predmeta ućuti, tada se prene, predmet smatra i zrije, učini si predstavu, koju zovemo *„zor“*.

Kano što se tielo hranom razvija i kriepi, tako i duši treba njekakve hrane i to poput one, već u mladjahnoj dobi. A buduć diete tada samo sluša i zrije, biti će mu zrienje ili slušanje oko njega stojećih ili mu danih predmeta, prvom hranom, jer ga ovi, kako rekosmo, najprvo u duh njegov dirajući, probude. Svaki predmet, što ga diete vidi ili čuje, više manje na njega djeluje. Ovo je razlog, zašto diete sve, štogod se njegovih osjetila taknuti može, u ruku hoće da uzme. Dužnost je svakoga odgojitelja brinuti se za svoje gojenče uz tjelesnu hranu i za duševnu, a to ne načinom svakojakim, niti pretjerano umjetničkim. Djelovanje njegovo treba da se zove u ovom obziru: *naravska pomoć i istinska skrb.* Pomagati i istinski starati se može samo onaj, koji pozna potrebe i slabosti onoga, koji njegove pomoći traži. S toga ćemo potražiti potrebe djetinje u slabahnoj dobi, da tako uzmognemo naći sredstva, k žudjenoj svrsi nas vodeća.

Digitized by Google

Povratimo se opet k zorovom. Poglavite vlastitosti zorova, koje nam prvi latak pružaju, da se duh djetečji probudi, jesu: *gibanje, smier, boja, zvuk, spodoba, ime i broj.* (Škola materska). Djeluju li sve ove vlastitosti zorova najedanput, jednakom zanimivošću koliko i učešćem ili nedjeluju? Ako ne, možemo li naći pravilo, kojim bismo gojenca naravskim putem voditi mogli? Zar stupa diete od cjelosti na česti ili sabirajuć česti za cjelost?

Motreć diete u igri ili zabavi, uvjerismo se, da mu je naravno, samo jednu vlastitost predmeta paziti a ne više jih najedanput. U duši njegovoj može se dakako usaditi i ciela slika izvanjskoga svieta kao slika jedne cjelosti; ali diete svraća pozornost svoju na vlastitost ipak jednu a ta je *gibanje, (kretanje, micanje).* Na ovom širokom polju dobavi si gojenac jasnosti i svjetla a kašnje i ostale vlastitosti svakoga pojedinoga zora malo po malo u dušu si usadi. Malo diete gleda samo tamo, gdje se nješta miče. Stoje li okó njega svi predmeti mirno, opazimo na njem odmah njeki duševan nemir; ono nije zadovoljno, nješto traži, po nječem se obzire i najkašnje — plače. Tako neće diete ni pogledati najljepše nariešene stvari, mirno li pred njim stoji, dočim će obljubiti i najprostiju lutku, miče li mu se.

Isto tako djeluje na diete *zvuk.* Zvuk je posljedica gibanja. A jerbo se nijedno diete slušanjem zvuka zadovoljiti neće, nego tražiti predmet, od kojega zvuk dolazi, moramo reći: *da sluh pripomaže vidu,* a to zato, što diete predmet traži. Mimogred budi rečeno, da su od zorova najjasniji oni, koji postaju vidom i sluhom; zato su i istine, što proiztiču iz zorova, osobito vidom i sluhom stečenih, mnogo jasniji od onih, koje se kroz ostala tjelovna osjetila (ćutila) duha djetinjega dotaknu. *Boja, spodoba, oblik,* zanimaju diete mnogo kašnje, a najzada sa svojimi odličnimi vlastitostmi zorno djetetu predstavljen *broj* razjasni dotičan zor. *Gibanje* dakle najprvo i najjače na diete djeluje. Ljubav djece pramu životinjam na ovom se osniva, kako nam sljedeći primjer iz djetinske dobe dokazuje. Odrastli ljudi prispodabljajuć životinje, vele n. pr. ugor je sličan zmiji (tielom). Ali diete tro- četirgodišnje za takovu prispodobu nezna. „Gle ptičića“, rekne, kad opazi odbijeno svjetlo vodom napunjene čaše na zidu, koje se, dakako, simo tamo miče. Valjda vidi diete krila, kljun, nožice, ali što drugo od ptičice?

Digitized by Google

Nevidi; ono zaboravlja i na raznovrstnu boju, niti za nju mari, kao ni za spodobu ptičjega tiela sa svjetlom; zamieni jedno za drugo zato, što se svjetlo poput ptice miče. Isto tako služi djetašcu komad drva za konja, vjenčić za krunu itd. Da pako i poveće diete gibajući se predmet nemalo zanima, osvjedočiti se može svaki, motri li ga u igri. Ta cielo biće njegovo nije drugo, nego kretanje. Iz rečenoga sliedi, da bi se od ove prve, za odgojitelje najvažnije vlastitosti svakoga zora, koja se najprvo i najjače kroz tjelovna osjetila duše njegove dotakne — započeti moralo duševnu hranu gojencu davati.

Mora bo se duševna hrana djetetu pružati onom mjerom, kojom mu se tjelesna, počemši mliekom, dava. Predmeti oko djeteta nalazeći se, pružaju mu najprvu priliku, da pozornost svoju na nje svraća; ipak je dužnost odgojitelja, da prikladnije na oči mu stavlja i kod vježbanja mu pripomaže već s razloga, što diete njegove pomoći treba i samo za njom teži. Iz navedenoga može svaki uvidjeti, da je igra ili zabava važan faktor u odgoju i da prvih šest godina uvažena i djetetu mudro i postupno pružena, može nemalo obogatiti duha djetinjega kao i smier naznačiti, kakovim da gojenac idje, da po gojitelju žudjene a njemu i čovječanstvu koristne svrhe dostigne. Kako se odgojitelju u izboru igara u obće treba vladati, proslovim u budućem kojem broju.

Fr. Šćepanek.

Naše učiteljstvo.

(Iz vojničke Krajine.)

(Svršetak.)

Visoka vlada uvidjela je, da se tim putem nemože uspješno koracati pa s toga naimenova, kako je već poznato, školske savjetnike kod General-Komande a u svakoj pukovniji odredi, da nadučitelji, poput savjetnikah vode školske poslove, pregledavaju učione i paze, da svaki svoj posao točno vrši.

Iskreno izričem i to, da se sva vojnička Hrvatska i Slavonija razveselila, kada joj dopro glas, da se ima u naših učionah što većom pomnjom njegovati mili nam hrvatski jezik; nemanje odlahnulo u srdcu, kadno puče glas, da nam budu na čelu čist

Digitized by Google

i sgoljni rodoljubi naši. Vjerujte, već s toga odluči svaki i dvojinom revnijim biti, da se nerekne, da se nešire zlobne viesti: temelj vam je narodnji, sriedstvo narodnje a djeca ipak nenapreduju. Valjda nije sposoban jezik za znanja?

Druga je opet s platom. Učiteljstvo u Granici većom stranom u istinu kuburi, jer s forintom na dan nejma života, osobito pako za onoga, koga bog nadari dječicom. Veli se: imate pobočnih zaslugah, imate inštrukcijah. Bilo jih je njekoč, ali danas jih nejma a to s razloga, što se nastoji, da se djeca u školi potriebna nauče, pak i s toga, što se sviet u obće tuži, da nejma novacah. Uzmi si kakav drugi posao izvan škole: bora mi, onda se sile razdvoje, pak nesluže dovoljno dvojici gospodarah. Šta dakle? Ovo! Valja nas pošteno platiti pak onda svim pravom zahtievati, da se radi, te radi. Stara je rieč: hrani si konja kano brata a goni ga onda i kroz željezna vrata.

Doduše, pravi su učitelji barem mirovinom obskrbljeni, ali dok tešu, dok rade, kada jim se ponajvećma troši snaga, premala jim plata. Sirotica podučitelj vuci se i tuci po 15 godinah uz nagradu u 50 novčićah, dok ga metnu na mrtvu platu t. j. penziju. Nadučiteljska mjesta riedko se otvaraju a izračunasmo, da tako u 15—20 godinah istom padne jednomu plata u 525 for.; nu za to mora jošte novih 10 godinah služiti, dok se umiri sa 630 forintih, čim je postignuo najveću svoju nagradu na zemlji. Kako se godi občinskim učiteljem, neću da govorim; budi dosta, uzkliknem li: u zao čas! —

Medjutim, jer se valja brinuti i za duh, to se hoće za to i pomogalah, hoće se knjigah, časopisah. Učitelj treba da bude i bolje obučen, na što se osobito u nas gleda: ali odakle sva ta smagati?

Mi dokazasmo, da imamo u istinu valjanih učiteljah, jer, hvala bogu, možemo se d čiti liepimi duhovi, izašlimi iz naših školah. Peče nas jošte, što nas do sada prosudjavalo izvan domovine, kano da nebi bilo u kući našoj muževah, doraslih tomu. Negodi nam, nadalje, što se stariji učitelji i podučitelji muče i gnječe u dopuniteljnih izpitih odviše teorijom, za koju hoće se mladjahnije i čvršće pameti; s toga mislimo, da može stariji učitelj podpunoma dokazati svoju sposobnost, prosudi li se komisijom sa svoje praktične vještine.

Digitized by Google

Jer je glavna zadaća učionam: naučiti mladež jezgru stvarih, oplemeniti joj srdce, postaviti ju na čvrst temelj, na kojem će moći, prema svojim okolnostim jamačno i dalje graditi: to bismo željeli, da se mnoge sitnice, mnoge doskočice u pogledu hrvatskoga jezika, kojim sada začesmo obučavati mladež si, pregledaju, jer smo uvjereni, da se neda mahomice svačemu točno zadovoljiti.

Mili sudruzi! Na râd se metnimo i dokažimo miloj si subraći u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji, nemanje svojemu poglavarstvu i svojemu puku: da nam je uvedenje miloga nam jezika u istinu čvrsta, pouzdana i najprikladnija poluga za odgojivanje i podučavanje mile nam mladeži. Pišuć to, želim, da mi se i ostala subraća što češće odazivlju u milom našem „Napredku“.

S—ć.

Malkuš.

Nedavna govorio sam u školi djeci o toplicah, sopkah pak o triesu. Kada sam nakanio bio o triesu, zapitah svu djecu: jesu li kada doživjela, da bi se cielo mjesto gibalo, i razumjev da jesu, zapitam dalje: šta misle, koja sila čini to, te se zemlja trese i na njoj sve ne samo uzljulja, već bormeš i puca, ruši i obara? Na to će mi svi u glas: to čini Malkuš! — Zamislim se na to, pak dopustim jednomu prije, nego bi ja o tom sborio, da mi o njem pripovieda. To si zabilježih i eto šaljem vam sve onako, kako sam čuo.

Malkuš je bio za Isusa sluga njekoje vladike; to je taj isti sluga, što je prvi Isusa ćusnuo. Čim ga je bio ćusnuo, eto čuda: ruke mu oželjeznu te je propao upravo onamo, gdje je ogroman stup, na kom je naša zemlja učvršćena. Za kaznu odsudiše ga podzemaljski stražari, da mora neprestano, danju i noći sada desnom, sada lievom izmjenice po onom stupu lupati, čim bude stup sve tanji i tanji. Kada je stup već prilično tanak, što ljutit i mahnit, što pako u nadi, da mu je već kraj muci, maši se onda málja (bata, kladiva), pakudri po stupu nemilice tako, da se čitava zemlja strese; ali za čas opazi, jadan, da se jošte nije dovolje pokajao, niti zadovoljio pravdi božjoj, jer se stup migom začeo iznovice nadimati, kao bubreti i debljati.

Digitized by Google

Raste li mjesec: raste i stup; pada li mjesec: stup se tanji, žmêka, bude vitči. Zemlja se nestrese baš svakim udarcem, već samo onda, kada je veoma ljutit, kada se s bjesnila pjeni poput vilovita Šarca Sekulića bana.

Evo vam priče o triesu zemaljskom i Malkušu onako zabilježene, kako se povieda u našem krševitom Vinodolu. *S. M.*

Dopisi.

Virovitički glasi.

(Konac.)

Dne 26. svibnja držasmo svoju mjesečnu sjednicu, o kojoj govorismo i o naših čitankah. Glede toga složismo se u tom, da bi jih valjalo čim prije s temelja preraditi i to osobito Početnicu i I. i II. slovničku čitanku. — Glavna jim je mana ta, što su većinom prevadjane s njemačkoga, te je u njih premalo, da skoro nimalo narodnjega duha; jednom riečju, čitanke u obće vrlo malo odgovaraju našim potrebam i našim odnošajem. — Nepravedno se primećuje od strane povlašćenih braniteljah tih čitanakah, da si u takovom slučaju i sam učitelj pomoći može, te nepodpuna štiva i nedostatne čitanke izpravljati i nadopunjivati. Čemu da zauzimlju takova štiva prostor u čitankah, koja su neshodna i bez svake svrhe, dočim bi na mjesto njih mogla biti shodnija; a zatim valja se malo obazrieti i na naš položaj, te na slabo naše naobraženje, koje nam u mnogom naš dielokrug ograničuje.

„Početnicu“ smo svi jednoglasno osudili i to ponajprije radi slikah, koje osudjuju i isti njegdašnji njezini najžešći branitelji. Zato mislimo takodjer, da bi naše „Početnice“ imale začeti samo pisanjem i poznavanjem pisanih pismenah, nipošto pako ovako kao do sada, gdje djeca moraju na jednoč pamtiti si dva lika za jedan glas. — Poslje pisanih morala bi doći povaljena (cursivna) pismena, koja su mnogo slična stranom pisanim, a stranom i tiskanim (rotond) pismenom. Tako bi djeca znajuć čitati pisana, brzo naučila poznavati i tiskana. Tim bi se mnogo pomoglo i djeci i učitelju. — Što se pako drugoga diela „Početnice“ t. j. štivah tiče, imala bi se većinom izmieniti. Njekoja su izmedju njih, prem su s njemačkoga prevedjena, shodna i valjana, takova bi se mogla pridržati, kao što n p. »Neodgadjaj itd.« — Ali manjka izvornih pripoviedakah, pučkih pričicah itd., koje dječicu osobito zanimaju. Dobra je pomisao bila njeka štiva u vezanom štilu sastaviti, kao što su: „Vidim“ i još prva četiri štiva; ali je šteta velika, što se je sastavitelj odviše na njemački original vezao.

Digitized by Google

I. slovnička čitanka već je ostarjela, te bi ju s toga valjalo pomladiti. U njoj ima valjanih štivah, ali jih ima takodjer mnogo prevedenih. Razdieljena nije sustavno po strukah, već je pomiešana, to joj je velik nedostatak. Manjka joj štivah osobito domoslovnih. — Zašto u naših čitankah nejma štivah, kojimi bi se i opisivali narodni običaji, pa i medju pjesmami njekoliko narodnih pjesamah? To bi zanimalo djecu!

II. slovnička čitanka najslabija je medju našimi čitankami. Štogod je pisano u njoj, sve je bez ikakove živahnosti, a to je velika pogrieška za knjigu, koja ima ciele godine djecu zabavljati i poučavati. Jezik nije čist, a štiva mnoga preobširna, mnoga manjkava. — „Najdragocjenije mirodije“ iz I. slovničke čitanke uviek će bolje dielovati na djecu, nego sva ona štiva iz IV. odsieka II. čitanke, kao »Čuvaj zdravlje«, »Nezdrava jela« itd. Mnoge struke su nepodpune, kao povjestna i fizikalna.

Da se sastave posebne čitanke za seoske, a posebne za gradske učione, to nebi bilo praktično, jerbo ima u našoj domovini mnogo takovih miestah kao što su: »Virovitica, Koprivnica, Samobor, Krapina i o. gdje se žiteljstvo bavi ne samo zanatom već i poljodjelstvom; u takovih mjestih mora se dakle govoriti nješto i ob obrtu i o poljodjelstvu.

Nuz ostale mnogobrojne poslove nije nam moguće o tom obširnije progovoriti, ali obećasmo, da ćemo o tom valjano promišljavati, te svaki svoje pismeno mnenje sjednici predložiti. — Kada se to sbude, tada ću vam jamačno uspjeh razprave priobćiti.

Uz sve ove radostne viesti moramo vam još i jednom žalostnom pritužbom dosaditi.

Ovdješnji izraelski propovjednik otvorio je njekakovu neovlašćenu privatnu učionu. U toj se učioni uči njemački, francuski, talijanski i magjarski; dakle sve, samo **hrvatski** ne. A čemu da se virovitička inteligencija i uči taj barbarski jezik, kojim se nije ni kruha moći dočepati. Osim njega podučava u toj školi još i njeki mladić. Obojica su neizpitana i za učiteljstvo neodobrena, te po tom o pedagogiji ni pojma neimaju!* S toga se i uči u njihovoj školi toliko predmetah, s toga i drže od jutra do mraka predavanja, samo da roditeljem i cielomu občinstvu oči zasliepe. Oni se nedrže nikakove osnove predavanja, nisu pod nikakovim nadzorom; uvadjaju neshodne knjige, koje za hrvatsko-slavonske učione ni propisane nisu, a možda su si već i Amelunga nabavili. Može li se takav nered i takova svojevolja trpiti?! Osim toga vladaju se isti u ćudorednom obziru tako, da su ne samo

* U zao čas ima i više takovih, osobito u Slavoniji. Skrajnje je vrieme, da jim se službe oduzmu i podiele izpitanim, kojih imademo dosta. Ured.

Digitized by Google

cieloj izraelitskoj občini na smutnju i sramotu, već da i isto sveto zvanje učiteljsko; koje si oni silom i nepozvani prisvojiše, pogrdjuju! Tako se pripovieda, da su se isti nadriučitelji pred nekoliko danah u školi tako potukli, da su iste prozore polupali, a siromašna dječica morala su se od straha razbježati, bog zna, da li su se u podpunom broju i natrag povratila.

Osim te učione imamo još i privatnu djevojačku, pod rukovodstvom u svakom smislu još nesposobnije učiteljice. Ovu naša inteligencija samo zato protegira, jer medju nas uvadja nepodobštine zapadnoga svieta, jer nam truje mladež njekakovimi »bon toni« i šta ti ja znam čim sve ne! Tako vam se ona sa svojimi učenicami izpod rukuh voda i mnogo koješta čini, što naše učiteljice za dobro nenalaze. Nu zato ona traži dobru nagradu, jer joj drugo i nelebdi pred očima nego samo novac.

Sve ovo prijavljeno je već ovdješnoj političkoj oblasti; nu badava. U takovih okolnostih, težko nam se je boriti, i volimo šutiti, pak sve to dragovoljno i uztrpljivo podnositi, nego li tužiti, kad nam se tužbe odbijaju bez odgovora.

Nama drugo nepreostaje, nego da se obratimo na našu visoku oblast, što zadnjim sjedničkim zapisnikom i učinismo, i mi se nadamo, da će ona tomu kao uviek tako i sada doskočiti.

Toliko za sada. Nedaj bog da bi vam i češće takovimi tužbami dolazio. Žalostno je ono, što misli o nas Amelung! Žalostan odgovor i na ono pitanje: „kako nas i drugdje svieť pozna.“ Nego najžalostniji bi bio odgovor na pitanje: „Kako vas kod nas sviet pozna!! — S bogom! Vaš *S. B—k.*

Na Ilovi. Došlo je evo vrieme, u kom, kamo se god obazremo, vidimo sve u radu i potu. Eno žnjačah na polju s oštrimi plugovi, eno oračah na njivi s ornimi plugovi, eno kosacah na livadi s leskajućimi kosami; ali eno i učiteljah na težkom učiteljskom polju, ali ne s kosami, srpovi i inim alatom, već s izradci učiteljskih pitanjah u ruci; eno jih zdravih i čilih u krepkoj volji spremnih na râd prosvjete i kulture naroda svojega! Vidiš li je voziti, pitaš li jih: kamo? odgovara ti se: na sastanak učiteljski. U tu svrhu dopeljaše se i učitelji kotara pakračkoga dne 15. srpnja t. g. i pohrliše pod okrilje svoga ljubljenoga predsjednika veleuč. i veleč. g. Dragutina Pavčeca u Kutinu. Njegovu pozivu odazva se takodjer veleč. g. Josip Mesić, župnik u Gaju, kao ravnatelj iste učione, dočim ostali vel. gg. ravnatelji, poslom zapriečeni, doći nemogoše. — Učitelji se svi sakupismo, kao takodjer g. duhovni pomoćnik kutinski Ladislav Tanhofer, kao kateketa ilovske učione. — Veoma nas pako obradova, što nas je posjetio vel. g. Antun Kozić, župnik iz vojničke krajine, te našemu

Digitized by Google

se sastanku pridružio. Prije svega uputismo se u crkvu, gdje nam g. kateketa ilovski L. T. svetčanu službu božju uz sazov duha svetoga odpjeva. Poslje službe božje, krenusmo sabrani u kutinsku učionu.

Veleč. g. predsjednik otvori sjednicu govorom, u kom opisuje svrhu sastanka veleć, da nije sastanak u tu svrhu, da dodju učitelji samo izpitivati djecu koje učione pa da izvide, što djeca znadu; već da je, protivno, sastanak u tu svrhu, da jedan učitelj drugomu pokaze svoj način, dakle nije izpit, već učiteljsko medjusobno koli podučavanje, toli posavjetovanje; dapače da je sastanak i zato, da promotrimo napredak, što ga svaki od nas napose u odgojivanju i obučavanju mladeži — od posljednjega sastanka učinio. Nakon toga imenuje vel. g. predsjednik učitelja ilovskog A. P. za bilježnika ove skupštine. — Poslje toga bude po vel. g. predsjedniku izazvan učitelj kutinski L. T., te preduze u II. razredu početna slovnička vježbanja na temelju čitanke. Zatim razavi učitelj ilovski A. P. pojam o stvarnom i pridavnom imenu, a učitelj gajski J. R. pojam o glagolju. Učitelj pako končanički S. B. pokaže način o razvijanju stavka. Zatim preduze učitelj brestovački S. A. napametno računstvo u II. razredu, a učitelj daruvarski J. B. na tabli. Tim budu praktična predavanja, na obće zadovoljstvo dovršena. Kratkoće radi odpusti vel. g. predsjednik omladinu, a mi predjosmo na čitanje izradakah. Izradci pako bijahu izradjeni po svakom učitelju svi·

Iza pročitanih izradakah, povede se govor o učiteljskoj kot. knjižnici, kojom prigodom vel. g. predsjednik položi račune i izvješće o stanju kotarske naše knjižnice, iz kojega uvidismo da knjižnica posjeduje liepu svotu gotovine, za koju odlučismo, da se čim prije shodne knjige nabave. Ujedno izreče vel. g. predsjednik arkivaru učitelju pakračkom T. L., da u pozajmljivanju neka bude oprezan, te neka pozajmljene knjige točno bilježi.

Povedosmo takodjer rieč o cjepilnjacih, o kojih morasmo, žalibože, sa svih stranah. izuzev kutinsku i ilovsku učionu, čuti: Nemar, nehaj! naših mjestnih pol. poglavarah. Tako se učitelj iz B. izjavi, da je tamošnji cjepilnjak gotov pašnjak, isto tvrde i učitelji iz D. i K., a u D nedobi učitelj ove godine baš niti 1 velim niti jednog težaka. O gojenju pako svilacah i pčelah nemože se ni govoriti, budući niti jedna učiona, osim ilovske, koja pčelinjak posjeduje, ni prostorijah za svilce neimade.

Jošte jednu da ti napomenem mili „Napredku“. Veleč. gosp. predsjednik upita: da li svi „Napredak“ dobivamo? na što učitelj pakrački F. L. izjavi, da ga on niti danas jošte za svoju učionu nedobiva, te da grad Pakrac niti kukavna 3 for. za svoju učionu žrtvovati neće. Veleč. gosp. predsjednik na to reče: da je on već

Digitized by Google

sva moguća upotrebio, nu uzalud, a mi ostali pomislismo — imade još i u nas dobrano Abderitah. — Tako svršismo svoje djelovanje.

Učitelj ilovski učini predlog, da se budući tako sabrani, glede učiteljske zadruge sporazumimo, povjerenika izaberemo, te glede nam toli hasnovita zavoda shodna odredimo. — Nu taj predlog osta glas vapijućega u pustinji, budući osim dvojice učiteljah, nijedan u tom zavodu koristi nevidi. Doista, žalostna pojava na učitelju današnje dobe. Tako dakle ostadosmo i opet osamljeni.

Dobromu uspjehu ovoga sastanka imademo se najviše zahvaliti vel. g. predsjedniku, koj nas je vješto i obzirno u svakom obziru ravnao. Napokon preporuči g. predsjenik uzajamnu ljubav i slogu, uztrajno vježbanje i râd, te u $1^3/_4$ sata zaključi sjednicu, ujedno pozove sve prisutne, obće poznatom svom hrvatskom gostoljubivošću, k svojemu stolu, na čem mu od višnjega plata, a od nas iskrena hvala i srdačni „živio“, sa željom, da ga bog uzdrži još mnogo godinah na kormilu toga kotara, koj njemu jedinomu sav svoj napredak na školskom polju zahvaliti ima. *A. P.*

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članov iili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Vel. gg. župnici sisačkog kotara, kao ut. 50 st., Cerovski Jakob, kao utem. 20 st., Šandor Mirko, kao ut. 10 st., Gjurašin Gjuro, Korbar Fr., Majer Mato, Cerovski Vatroslav, svaki po 3 stot.

U Zagrebu, dne 29. srpnja 1868.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Viestnik.

Tiskom Dragutina Albrechta ugleda sviet: „Istočno pitanje i Hrvati“. Historično pravna razprava. Knjiga II. 12 arakah jaka osmine; prodava se u knjižari Svetozara Galca po 90 novčićah. Knjiga je razdieljena u 3 odsjeka. U I. odsjeku čita se: „istočno-evropejsko pitanje i Hrvati za vladanja nasljednikah Heraklijevih u VII. i VIII. vieku. Odnošaji Byzanta spram Hrvatah, Saracenah i Bugarah.“ Odsjeku II. ime jest: Istočno-evropejsko pitanje i Hrvati u IX. vieku. Dalnji odnošaji Hrvatah, Saracenah i Bugarah spram Byzanta. Prvi pojavi Magjarah i Rusah na istočnom pozorištu. U III. odsjeku nahodi se: Istočno-evr. pitanje i Hrvati u X. vieku. Dalnji odnošaji Hrvatah, Saracenah i Bugarah, zatim Rusah i Magjarah spram Byzanta.

Čudnovate su sudbine knjige Kvaternika. Svaki jih željno čita i uči, svaki veli, da se je s njih puno naučio, pak ipak ima medju istimi i takovih, koji dižu ajku na njegove umne plodine. Bilo je doba, gdje je skoro sav sabor sborio s njegove knjige a u isto doba snovalo se: pod kojom izlikom mo-

Digitized by Google

gao bi se izćerati iz domovine. — Veli se: svaki je svoje sudbine a Mujo one od Udbine. Od srdca preporučamo ovu knjigu.

— Tiskom D. Albrechta izašle su „Perivojke“, ekloga najme, spjevana našim Iv. Trnskim u slavu uzoritomu g. stožerniku nadk. J. Hauliku. Da su „Perivojke“ izvrstne, kaže ti se već s imena piščeva.

— Ferdo Filipović, svećenik vladačije djakovačke napisao je „Nauk katoličke vjere“. Tisak Albrechta; osmina, str. VIII, 238. Ciena knjizi 1 fr. 20 novč. Učiteljem preporuča se djelo osobitim načinom.

Dr. Ivan Dežman napisao je: „Rečnik ljećničkoga nazivlja“ Troškom i tiskom Jakića. Ciena 1 for. 50 novč.

Sitnice.

Dne 31. srpnja zaključila se šk. godina na kr. učiteljištu zagrebačkom zahvalnom službom božjom. Izmedju privatistah učinilo je 7 njih izpite za gl. učione a 8 za ucitelje pučkih učionah. Od urednih učenikah II tečaja potvrdjeno jih je 17 za samostalne pučke učione. — Uz tolik broj povlašćenih učiteljah, bogu je plakati, da se sve i danas trpe takovi u školah, kojim se skoro nezna niti gdje su nikli. To gg. šk. nadziratelјem, župnikom i sudcem, kojih se tiče, na dušu mećemo.

Dne 27. srpnja začeše izpiti na zagr. gl. učionah.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Jarmini, županiji sriemskoj. Plata; 315 for., stan, pol rali vrta, 6 hv. drvah, od svakoga ukopa 40 novč.; za orgulanje pri celovskoj misi 20 n. Treba da znade dobro hrvatski i njemački. Molbenice, namienjene preč. duh. stolu djakovačkomu, imaju se poslati vel. g. Dragutinu Hartlu, župniku i šk. nadziratelju u Jarmini do 15. kolovoza t. g. (Pošta Vinkovci).

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Brckovljanih. Plata: 386 fr. stan, 1¼ rali vrta i oranice. Natjecatelji imadu molbenice do 20. kolovoza podnieti kod vel. g. Nikole Havlička, podarcidjakona i župnika brckovljanskoga.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Sračincu podružnici župe varazdinske. Plata: izvan bezplatna stana i vrta skopčani užitci u gotovini 315 for., u ime paušala za drva 42 for., za papir. tintu itd. 40 for. i 10 for. za čišćenje učione. Natjecatelji imadu molbenice slati preč. g. Ernestu Filetiću, kanoniku, podarcidjakonu i župniku u Varaždinu do 20 kolovoza.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Farkašicu. Plata. 157 for., stan, ¼ rali vrta, podpora iz šk. zaklade 84 for., nagrada župljanah farkašićkih u Krajini 22 for. 57 n., 4 jutra oranice i 15 hv. drvah za ogriev učit. i škole. Molbenice preč. g. Fr. Sloisnigu, zač. kan., podarc. i žup. u Sisku do 20. kol.

Listovnica.

G. Slavoncu. Čudimo se, te ima još i danas ljudih, koji neshvaćaju koristi prelaza učiteljah na 4ro razrednih gl. mužkih i ženskih učionah. Taj prelaz je u našoj domovini posve jasno izrečen i odobren višjimi vlastmi. Ako bi se koj izmedju učiteljah našao, te bi sam pripoznao, da nije vrstan za I. razred: tim si sam daje svjedočanstvo, da nije ni za koj drugi. Nu toga neće. mislimo, niti jedan učiniti.

G. P. i S. pouzdana izvora dočusmo, da će se u Domagovićih otvoriti buduće već šk. godine učiona. Učitelju bude plata 315 for., stan i vrtalj. Pazite na natječaj.

VI. arak „Rukovodstva“ izadje 15. kol.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 14. U Zagrebu, 15. kolovoza 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Roditelji moraju na djecu si veoma paziti u doba, kada dobivaju zube. To je vrieme po djecu dosta opasno, ko što uči iskustvo. Nedavaj joj mnogo hrane, ni težke. Pića pružaj joj u obilnijoj mjeri. Glava bùdi joj topla.

San je po diete važan i prevažan; jer mnogo doprinosi k prokuhanju jèstiva, k čistoći krvi i k râstu. Zato pusti djecu tim dužje spavati i tim se jače brini, da spavaju mirno; čim su mladja i čim bržje rastu. U obće, daj, do šeste godine, da spavaju po volji, ma bilo do biela dana, a čim se otriezne posve, uzmi ju iz postelje; jer je pogibeljno budnu djecu ostavljati, da se po krevetu valjaju. Pusti takodjer, da i preko dana, kada ju obhrva san, spavaju; jer to mlada joj i nerazvijena narav prosi. Ljuljanje i drugi načini, kojimi majke hoće da uspavaju diete, nekoristni su, često i štetni. Diete će sâmo rado usnuti, ako ga danju nosiš čistim i zdravim zrakom, što mu je posve potrebno. Nikada nedaj, da diete spava sa starci ili staricami; jer mu se tim slabi životna sila, prelazeć u starce. Čitamo i u pismu, da je David, starošću oslabljen, primaknuo k sebi djevojku Sunamićanku, da ga, spavajuć s njim, kriepi i mladi. Postelj dječja mora biti topla, toplija nego odielo; jer tielo u snu daje manje topline nego budno. Dobro je nadalje, da se priuča na tvrdu spavati, tim ćeš prepri-

Digitized by Google

čiti mnogu bolju; a uz to odstraniti pogibelj moralnu. o čem se nižje govori. Riečju: diete neka spava u toploj, zračnoj i mračnoj sobi, na tvrdu i toplu krevetu.*

I uzduh silno djeluje, kako znamo, na želudac, krv i cieli razvoj. Prostrana i svježa soba na liepu, travom nakićenu briežuljku ili kraj tiho rominjućega potočića liepo pomaže diete. Koristno je, mislim i nuždno, da se diete, nije li prevruće ili prezima iznosi u prirodu, na uzduh: tim mu se pobudjuju živci, diete se veseli i ujedno priuča na promjenu uzduha. Djetetu u sobi uviek zatvorenu, naškoditi će svaki dah vjetra. Pazi na diete, jakih li je plućiju ili slabih; ako na pljućima boluje, nedaj ga u zanat, gdje mora srkati nečisti uzduh, jer ćeš ga prerano oplakivati: nedaj ga niti u školu, gdje mora mnogo i dugo kraj knjige sjedjeti, jer će se ga uhvatiti sušica ili će bacati krv. Diete se nesmije iz zdravičnih razloga prenositi iz topla na zimu. Vlaga i zima u obće štetnije su djetetu nego toplina, premda i vrućina slabi živce i nûji diete.

Svjetlo je takodjer potrebno za razvoj. Zato puštaj u dječju sobu što više svjetla. Iskustvo uči, da roditelji, živući u tamnih sobah, podzemnih špiljah radjaju djecu gluhu, neimu, nesgrapnu. Dakle pozor!

Dobra je, da se djeca brižno miju. Mijanje odmiče zapreke razvitku tjelesnomu. Osobito čisto mij obraz i vrat djetetu, tim ćeš ga i na čistoću priviknuti. Jeda li je dobro, kupati djecu, o tom se gojitelji prepiru. Više jih je, koji tvrde, no Stolz veli: da jim dokazi, ako koje navode, malo važu. U obće, ako si djecu kupaš, kupaj ju pomno i brižna, da joj nenaškodiš više nego koristiš.

Vrlo je važno, što ćemo sada reći ob odielo; to valja roditeljem opetovati često. Veoma je štetno, nečovječno i ludo, ako se djeca zavijaju nalik zapupanoj gusjenici. Tielo je dječje puno životnih česti, koje teže na sve strane širiti, a ti jim priečiš put svojimi zavoji. Dalje; diete naravlju gonjeno ište micati se mnogo i kretati, da si pospieši razvitak tiela, a ti mu i to zavoji

* Rieč „krevet“ čita se već u „Slovu o polku Igorevě,“ gdje-no Svjetoslav sanja: „v-Kievě na gorah si noć s večera odĕvahtě mě črnoju papolomoju (poplunom) na krovaty (krevetu) tisově. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

braniš. Napokon, koliko ga mučiš nedajuć mu da se gane, kada ga grize znoj ili svrbi krv! Na stran dakle s timi mučilî! Djetetu netreba odiela, nego da se brani proti zimi, a k tomu je dovoljno toplo pokrivalo; što je više, nenuždno je, često i štetno. U kratko: odstrani svako odielo, koje sapinje djetetu tielo ili koje udo; jer se tim staje na put naravnomu razvoju. Kada je gusta kosa prikrila djetetu glavicu, dobro je puštati ga, da trka gologlavo, osim ako je čvrsta zima ili ako pripiče sunce. Primjerom, poukom i strogošću uči diete, po nješto već odraslo, da si i samo pazi zdravlje.

Napinjati diete, prije nego se je razvilo, da bude sposobno za râd, nečovječno je i griešno. To valja nesamo gledeć na posao tjelesni, već i na duševni. Nedaj djeci, da premnogo uče, da si kidaju san ili uznemiruju noć. To neka pamte nemudri učitelji, koji, bog zna, što sve od djece netraže.

* * *

Tielo valja i s moralnoga gledišta uzgajati. Istina je, koje nemože nijekati razložno nitko, da dobro i mudro uzgojeno tielo pomaže moralnomu usavršenju čovjeka, a da zapušteno tielo silom vuče čovjeka u jaz pokvarenosti. Ako je tielo tako uzgojeno, te traži samo ono, na što ima pravo i što mu je potrebno, to je štit moralnosti; ište li pako sve, što mu godi i što mu se ljubi, to neima većega neprijatelja moralnosti od njega. Ali i glede ove točke valja već prije poroda raditi. Kriepost tjelesna ili mana prelaza od roditelja na djecu, te se pokazuje u ovoj dobi, u kojoj je postignula u roditelja najvišji vršak. To je iskustvom potvrdjena istina. Ima jih, znamo, koji taj pojav hoće da tumače i izvode iz zloga primjera ili odgojivanja, ali to nije dovoljno. Jer odakle dolazi, pitam, što djeca prijašnje majke neriedko postaju posve druga, nego djeca majke potonje, makar se jednakom brigom i njegom odgajaju? Što je razlog, pitam dalje, te su mnogi pitomci kojega zavoda čedni i stidni, dočim su drugi raspušteni i nesramni, premda se od mladih nôgu istim načinom odhranjuju? A kako ćeš si tumačiti pojav, koji opažamo često, da mladi Taljanac, predan miroljubnoj obitelji, da ga uzgoji, sbog ma čega se ražesti i za nožem hvata; Židov, rodjen od lakomih roditelja, u najboljem zavodu, koji ga odgaja, novac stišće i po malo krade? Ovi i slični pojavi

*

Digitized by Google

nedaju se protumačiti, ako neuzmeš, da se mnoge krieposti i mane od roditelja preplodjuju u djecu. Jošte se nješto mnogo zanimnijega opaža u odgojivanju, što hoću, da spomenem. Kad i kad pokazuje se, da se djeca posve izvrgnula roditeljem. Mnogi sin, komu je otac najveća pijanica, nemože vina ni vidjeti, a mnoga kći, kojoj je majka nestidna bludnica, ponosi sa sobom u grob biel vienac neokaljana djevičanstva. Taj si pojav tumači Alban Stolz tako, da mana roditeljeva, radi koje mora i diete puno trpiti, u djetetu probudi ogadnost proti sebi, te je uzrokom žestokoj reakciji. Drugi to inače razlažu.* Da neduljim govora, prelazim na samu stvar. Roditelji treba da si zasade duboko u srce, da jim je sveta dužnost, da već ràdi ljubavi prama porodu kane se svake težje mane i opačine, ako jih nevuče srce, da sami budu kriepostni.

U obće mora se tielo dječje na zlo i nevolju priučati. Djetetu se nesmije nikada dati sve, što prosi; jer se tim nauča svakoj želji tjelesnoj zadovoljavati. Nerazmazujte djeteta; jer ga tim navodite na lienost, putenost, laž; već ga učite da trpi, a da neplače. Biti će nam to poslje utjeha!

Napose paziti je gojitelju pred svim, da se u djetetu neprobudi prije vremena spolna pûd. Ali sva će pažnja biti uzaludna, ako se neupotrebe sredstva, koja su k tomu nuždna; nedaj djeci mnogo i jake hrane; nepusti ju ležati budnu u postelji; nedopusti da zajedno djeca u jednoj postelji borave san; nevodi ju, naročito kćerke na ples;** priučaj ju na râd. To vršeć čuditi ćeš se, kako će ti djeca u nevinosti liepo cvasti.

Gojitelj budi veoma pozoran na oči djeteta. Za rana se mora diete navesti, da kod rada, u crkvi, u razgovoru stidno preda se gledi, da nestriže očima po svih stranah. Mora se takodjer priučiti, da odmah oči sklopi ili navrne inamo, kada što neliepa ili nečedna

---

* Ako štilac želi o taj važnoj stvari obširnije čitati na veliku svoju korist, uzmi u ruke raspravu dr. Albana Stolza: „Ueber die Vererbung sittlicher Anlagen," u programu ;der Albert-Ludwigs-Universität zur Feier des Geburtsfestes Sr. königl. Hoh. des Grossherzogs Friedrich 1859." Ljetos je pretisnuta u djelu: „Kleinigkeiten von Alban Stolz."

** Nemogu o tom ovdje govoriti, zato čitaj: „Kleinigkeiten" str. 122.

Digitized by Google

zapazi. Ako diete u tom pogrieši, ukori ga i kazni odmah, bog će ti platiti.

Na njuh se gojitelju nije puno obazirati, jer je od male ciene gledeć na ćudorednost, ipak je dobro, da diete privikne i smrad podnositi.

Ukus što se više može utvrdnuti, to je bolje. Naukom se moraju djeca tamo privesti, da preziru, što jeziku sladi. Zato joj nedaj, da o jelu mnogo govore; nedozvoli joj izvan obroka jesti; nauči ju, da rano od stola ustanu; da nečekaju, dok se posljednji zalogaj na stol donese; da od svačega, što imaju, mrvu drûgu si odkinu. Vrlo će biti dobro, ako gojitelj sam dade djeci primjer.

Što se napokon opipa tiče, dobro je priučati djecu, da se neprezaju podnositi nezgode vremena: zimu i vrućinu. Kako mogu odrasli opipom griešiti proti sebi i drugim, to nejde ovamo. Svakako je dobro djecu naviknuti za rana, da netiču nepristojno ni svoga tiela ni tudjega. (Dalje sliedi.)

Dostojanstvo čovjeka; izvrstnost njegove naravi.

(Iz „historie naturelle“ ; franc. pisao Buffon.)

Mužu pripada jakost i veličanstvenost; — tanahnost, nježnost i ljepota baština su drugoga spola.

Sve, štogod se nahodi u obadva spola, navješćuje gospodare zemlji; sve, što je u čovjeku, pače, što ga je spoljašno, označuje njegovu uzvisitost, njegovo preimućtvo nad svimi živućimi stvorovi; s upravna mu držanja, s čitava krêta i stasa njegova zaključuje se stanovito, da je zapovjednik; ponosito pram visinam nebeskim diže mu se glava, a na osbiljnu mu obrazu izražen je stalan značaj njegova dostojanstva, upravo ovdje nacrtana mu je živa slika duše njegove; skrozimice proniče izvrstnost njegove naravi kroz tjelesne mu organe, oživljujuć božanstvenom vatrom poteze njegova lica; veličanstveno držanje, stalno i ponosito koracanje učvršćuje ga medju najplemenitije dostojanstvenike; samo najkrajnimi rtovi svojega tiela dotiče se zemlje, motreć ju samo u daljini, a pričinja se, da ju i prezire; mišična mu ramena netreba da mu služe kao stopovi za podporu silne mase tiela njegova; netreba da gazi zemlju rukama svojima s razloga, da neiz-

Digitized by Google

gube vječnim trenjem tanahnosti opipa, kojimi jest ruka najsavršenijim strojem; rame i ruka mu stvoreni su za plemenitiju porabu, da najme vrše zapovjedi volje, da odaljene predmete primiču, da zaprieke odstranjuju, da presieku sve slučajne nemilosti i hude kobi, što bi mu mogle smetati, da pridrže i zagrle sve, što jim je milo i drago, besjedom: da mu budu vjerne sluge duši njegovoj.

Miruje li duša, miruju istodobno i svi dielovi obličaja mu: njihov razmjer, njihova sloga, njihova čitava cjelina naznačuje ipak znatno mili sklad (harmonie) mislih u suglasju s nutarnjim pokojem; čim se pako duša uzruje, postaje obličaj čovječji živom slikom, na kojoj su izražene strasti tolikom nježnošću, kolikom i smjelošću, gdje je svaki mig duše izražen svojim potezom, svaki čin značajem, kojega živi i brzi izraz predilazi volju, izdavajuć i odgaljujuć dostojanstvenom žestinom slike tajnih naših agitacijah.

U očiju jest osobito ono mjesto, s kojega sve to viri, gdje se sve ono prepoznati može. Oko je više imanje duše, nego ikoji drugi ustroj; čini se, da se duša njîju upravo dotiče, da jim saobćiva svako i najsetnije svoje ganuće, da njima izražuje najživahnije strasti, najbujnija uzkolebanja, najsladja i najnježnija osjećanja prikazujuć jih vjerno u svoj svojoj moći, u svoj čistoći onakove, kakovi se zametnuše i porodiše; živahnimi i brzimi crtami prenaša u drugu dušu plâm i pâl, utisak i sliku onoga, od koga proiztekoše; — oko prima i odbija istim trenom i migom svjetlo misli i toplinu ćuvstva; oko jest ćutilo duhu a jezik znanju i razumu. — Marija F.

Početno računanje.

(Dalje.)

III. Različna poraba.

Koji dan u tjednu jest četvrtak? Majka treba na dan četvrt funte šećera: na koliko danah doteče joj funta? U desnici imam 4 graha: koliko jih imam u levici, ako jih je u njoj o $^3/_4$ manje, nego u desnici? Dva si djaka diele 4 jabuke tako, da jadan dobi o 2 jabuke više, nego drugi: kako si razdieliše jabuke? Antić ima 4 novčića, kupi si za 2 novčića olovku a za preostale

Digitized by Google

novce krušakah: koliko dobi krušakah ako su 2 kruške za novčić? Marica ima 4 slike; polovinu pokloni sestri a jednu bratu si: koliko preostane njoj? Rief sukna je za 4 forinte: pošto budu tri četvrtine?

IV. Djeca pišu brojku 4.

V. Računa se od 1 do 4 i naopak.

Koliko brojakah poznamo već sada? Napišite najprije 1, pod onu brojku 2, pak 3 i 4! Imenujte brojke odsgor dole, pak odozdol gore! Koje brojke nahode se medju 1 i 4 t. j. koje su u sredini? Koje su na kraju? Koja je brojka medju 1 i 3; koja medju 2 i 4? Poredajte ove četiri brojke po svojoj volji, pak onda recite, koje budu u sredini, koje na kraju, koja medju prvom i trećom a koja medju 2 i 4? (N. p. 2. 3. 4. 1. — 3. 4. 2. 1. — 4. 1. 2. 3.)

VI. Rečene brojke u savezu.

a)
1 + 1 = 2
2 „ 1 = 3
3 „ 1 = 4
1 „ 2 = 3
1 „ 3 = 4
2 „ 2 = 4

b)
1 — 1 = 0
2 — 1 = 1
3 — 1 = 2
4 — 1 = 3
2 — 2 = 0
3 — 2 = 1
4 — 2 = 2
3 — 3 = 0
4 — 3 = 1
4 — 4 = 0

c)
1 × 1 = 1
1 × 2 = 2
1 × 3 = 3
1 × 4 = 4
2 × 1 = 2
2 × 2 = 4
3 × 1 = 3
4 × 1 = 4

č)
1 : 1 = 1
2 : 1 = 2
3 : 1 = 3
4 : 1 = 4
2 : 2 = 1
3 : 2 = 1 (preos. 1)
4 : 2 = 2
3 : 3 = 1
4 : 3 = 1 (preos. 1)
4 : 4 = 1

Digitized by Google

Pêt.

I. Motrenje. Učitelj napravi na tabli 5 crtah pak veli: 1 crta, 1 cr. 1 cr. 1 cr. i 1 crta jest pet crtah. Koliko sam evo napravio sada točakah? (Četiri). Evo sada jošte jedne točke, koliko jih je sada? Koliko imam na ruci prstah? Brojte! Palac (1), kazatelj (2), srednji (3), prstenjak (4), mezimac (5). U klobuku imam njekoliko lješnjakah: koji vas bi mi znao nabrojiti jih pet? Evo svežnja perah! Nabroj mi, Petre, pet perah! Imenujte mi pet bud kakovih strojah! Pet drugih stvarih! Pet samo sisavacah! Pet raznih pticah! Pet osobah! Pet najbližjih nam selah! Pet vinogradah na onom brdu! Imenujte pet danah, počam od ponedeljka! Zašto se zove tako četvrtak a zašto pétak?

Opazka. Crkvenih zapoviedih jest pet. Banka od pet forintah zove se petica. Lagav od pet viedarah zovemo petorkom i pètâk. Pètâk zove se takodjer konj, pet godinah stara petàkinja, kobila u istoj godini. Razdielim li nješto u pet jednakih čestih, to sam stvar razpetòrio. Jedna čest od onih pet, zove se petìna. Pet novčićah čini puku našemu groš, — a za groš čuje se i pètuša. (Dao sam za oku vina 4 pètuše t. j. 20 novčićah). Čuvstvah ili osjetilah ima pet. Pet je ranah Isusovih. Glavu sv. Ivana Nepomučkoga riesi pet zviezdah.

Napiši mi na tabli 1 crtu! Jošte 1 crtu! Koliko je crtah na tabli? Koliko putih 2 crte jesu na tabli? Pripiši jošte 1 crtu! Koliko crtah vidimo sada? Koliko putih 3 crte nahode se na tabli? Jošte 1 crtu! Koliko je crtah sada? Koliko putih 4 crte? Jošte 1 crtu! Koliko je sada crtah? Koliko putih 5 crtah? (Jednom pet). Jednom pet kućah, crkavah, knjigah, olovakah, perah . . . koliko je kućah . . .? Koliko je jedan put pet?

Na tabli je pet križićah: koliko putih 5 križićah jest tamo? Koliko putih mogu 5 križićah od onih 5 utrti? Velimo: 5 križićah nahodi se u 5 križićah jednom ili jedanput. Koliko putih može se oduzeti pet orahah, pet jubukah, pet noževah . . . . od pet orahah . . .? Recite to isto inače!

Koliko putih nahodi se pet u petih?

Digitized by Google

II. Uzporédi s prijašnjimi brojevi!

a) 5 s 4ma.

(4 + 1 = x). Koliko križićah je na tabli? (Četiri). Pripišite jošte jedan! Koliko jih je sada? Koliko vam knjigah kažem? (4). Šta učinih sada? (Jednu knjiga ste pridodao). Koliko knjigah čini 4 knjige i 1 knjiga? . . . Josip ima 4 godine a Perica 1 godinu: koliko je godinah obadvojici? Koliko je 4 i 1? — Koliko i koliko jošte jest pet? Anka je zaobrubila pet ručnikah: kako bi se to inače reklo? Izrecite ovo inače: na jabuci sjedi 5 golubovah. Petim učenikom podieljeno je pet slikah. Itd.

(4 + x = 5). Šta sam učinio na tabli? (Četiri točke). Rado bih vidjeti toliko točakah, koliko novčićah bi dobio za srebrenu peticu: koliko dakle točakah moram pripisati? Čemu baš jednu točku? Gjurica ima 4 olovke a želi imati 5: koliko si jih mora prikupiti? Milanu su 4 godine: za koliko godinah bude 5 godinah star? Koliko moramo pridodati 4ma, da bude 5?

(x + 1 = 5). Da si kupi Stazica jošte jednu pisanku, imala bi jih 5: koliko pisankah ima? Itd. Kojemu broju treba pribrojiti 1, da jih bude 5? (Dalje sliedi.)

Nagon i razum životinjski.

Pošto bi ličinka od mravoždera zemlju, u kojoj se želi ukopati dovoljno izrila, koj izrov čim bi svršen, podpunu lievku naliči, uruje se u zemlju upotriebiv svoje nožice mjesto lopâta, a tobôlčastimi ustašci pravi si šupalj otvor.

Izrovani pjesak stavi svojima nožicama na glavu, te ga vrlom okretnošću, jednim makcem prebaci na vanjsku stranu kružišta. — Radeć tako približuje se u zavojitom smjeru sve bliže i bliže središtu izvora svoga. Uvidiv, da je jamica ili bolje rekuć stanište dovoljno izrito, izrit piesak sav već izbacan a osobito, da je šupljina lievčat lik zadobila, sakrije se u najnižje mjesto lievka, nu tako, da joj samo jedaljka iliti usta vire. — Sluči se, da za vrieme njezina rovanja kamenčić u lievak padne, nu na takova se u tili čas ni neobazire, dokle god nije sasvim gotova; nu čim bi djelo svršila, a taj kamenčić priečio bi ju u njezinu lovu, tada van s

Digitized by Google

njim; ako li ga nikako van iz lievka spremiti nemože, pusti sav posô u miru, te kopa na novo u lagljem i boljem tlu drugo stanište. — Lievak čim je sasvim gotov imade 3″ u promjeru a 2″ u dubljinu. — Padne li u lievak zareznik, koj skoro svaki put strminu lievka malko ozledi, to mravožder ni časa nepočasi, već umah na novo izravna narušinu. Palomu pako zarezniku spasa više nejma, već udavivši ga, izsiše mu iz tiela sok, a suhu kosturinu baci iz lievka. — Sluči se, da je zareznik već i pao u lievak, ali se je na novo oporavio i hotio izletit, to velikom hitrinom grebe i baca svojima nožicama pesak iz špilje, a stiene staništa svoga kroz to grebenje sve strmlje i strmlje spušta tako, da i isti on zareznik, koj se je istom digao da će izletiti iz lievka, pieskom pogodjen i zasipan, koga mravožder u onoj hitnjii stane bacati, mora na novo pasti u dnò lievka i sladak sok tiela svoga, kao daću mravožderu podati.

Imade paukah, koji i mnogoveće umotvore jedino svojim nagonom proizvadjaju. Mreža, koju pauk splete, namiejena je muham zareznikom, kojih sokom se hrani.

Imade ribah, koje se takovimi zareznici hrane, kojih ni u vodi nejma, već si one različitimi sredstvi i upravo rekuć, bistroumljem pomažu, kako da jih pohvataju. Tako je n. pr. neka vrst riba imenom kljunatac (Schütz) nalazeća se u rieci Gangesu, koja se hrani zareznici, sunčajucimi se po bilju, koje iz vode viri. Čim takova riba zareznika, ili više njih na biljki zapazi, štrcne vodu neizmjernom brzinom na nje tako, da se mokri u vodu svale i ribi tečnom hranom postaju. Sbilja čudnovato je, što stanovnici Gangesa pripoviedaju, da se malko kada dogodi, kada ista riba pljusne vodom na zareznike, da bi premašila cilj, već da i po dva hvata odaljena od biljke vjesto pogadja.

Druge opet životinje hrane se prirodninami, koje samo u svoje doba godišta dozrievaju, te jih i tada sakupljaju. Takovim životinjam uloži majka priroda opet nagon, da za vrieme zètve nose, kùpe, spravljaju, i to u tolikoj mjeri, da jim dotle stigne, dok bude opet novih plodinah. Za dokaz navedenomu, uzmimo običnu vjevericu. Ljeti spravlja si živahna ota životinjica oraha, lješnjaka, žira, mendulja i ostala slična jediva u skladište (Magazin), koje se često u šupljini stara hrasta ili bukve nalazi. Vjeverica običaje

Digitized by Google

takova skladišta u lukavo izabranih mjestih smješćivati, te jih iza skupe godine, t. j. kad nebi drveće plodom obiljno urodilo, otvarati, pa bio snieg kakav na hambaru, ona ipak pogodi kamo si je jesenas hranu sahranila. Čudnovato je i kod te vrste životinja s toga, što uviek spravljaju, kupe, sabiru, pa makar i 2—3 a i više uzpred dobrih i plodnih godina bilo; nijedna nemisli: netrebam sabirati, imat ću i do godine i kroz zimu hrane po drveću; već ili dobre ili puste godine, nagon jih ćera svaku, tako moraš i ne inače.

Jedna vrst glodavaca, koje su prirodpisci Lagomyspica nazvali, veliku sličnost našim kunićem imade. Živi u Sibiriji, te ju je mnogo većim i baš čudnovatim nagonom sve mogući tvorac nadario.

Ova životinja ne samo što si jeseni potrebnu za zimu hranu sabire, već istom tako postupa, kao što i naši seljaci sa sienom, prije nego ga sprave. Čim je dakle izgrizla plôd od batavlja, pomeće ga na zemlju nerabeć nikakove ponjave ni plahte, da ga tako sunčani žar liepo osuši. Čim misli, da je dosta suho, ukupča žito bud drugu plodinu u malene kupe i to u takovo mjesto, gdje ni kiša ni snieg naškoditi nemogu; zatim izkopa si rupu od svoga ležišta pa sve do žitnice, da je indi stan sa žitnicom podzemnim šetnicami valjano spleten.

Druga je a i osobita sila nagona, koja se pripisuje pojedinim životinjam, u gradji njihovih stanistah. Čovječjemu oku divno je a umu nedokučivim i neshvatljivim se čini, kako bi najme što takova nerazumna životinica učiniti kadra bila, nerabeć ni hvata ni palčenjaka da mjeri, pa je ipak sve u najboljem i ljepšem redu, i upravo umjetno stvoreno a ne načinjeno. Mislio bi tkogod, da se životinica naučila gledeć druge starije, takove izume tvoriti; nije, već joj je to nagon, koj sam stvara; koj nožice, i svaki mig tiela životinjskoga ćera na ono, što joj nuždno treba, da radi, po tom i noge, krilo, kod njekih rep, grizalo, žaoka, ticala, jesu samo kao puka makina, kojih gospodar je nagon koj njima ravna; kako?! kamo?! Čovječe, pokloni se i s toga nedohitnomu stvoritelju, klanjaj se bogu! Joso Šestak.

Digitized by Google

Učiteljska sjednica kotara vinodolskoga.

Dne 28. p. mj. obdržavan je učiteljski sastanak pod predsjedničtvom preč. g. velikog predstavnika i nadzornika Vinka pl. Mrzljaka u prisutnosti preč. g. Petra Matejšića, nadzornika druge polovice kotara vinodolskoga. Prisutnih bijaše podpun broj koliko svećeničkoga, toliko učiteljskoga osoblja.

Poslje sv. mise, kod koje izpjeva uz organ školska mladež „Pridi duše“ i Haydnovu mašu „Sad pred tvojim veličanstvom,“ upute se gg. članovi u ovdašnju župnu gl. učionu.

Tu nagovori preč. g. predsjednik školsku mladež u kratko, te ju ohrabri, da pazljivošću i pristojnim odgovaranjem prate pojedina predavanja. Zatim pozva gg. vjeroučitelje, da svaki po koji članak vjere praktički preduzme, što svaki od njih učini. Vješto predavanje, podkriepljeno primjeri iz bibl. povjestnice, te javnoga života, posvjedočila je mladež sama, pomno i najvećom napetošću tja do svrhe slušajuća i točno odgovarajuća.

Od učiteljah predavaše gosp. S. M., koji hoteć djecu uputiti: što je „odziv“ na temelju štiva 8. I. slov. čit. tumači što je „zrak,“ služiv se raznimi sredstvi koja se nemalo mladež zanimala; dokazav nadalje, da je zrak sredstvo prenašanja glasa, dodje na pojam „odziv“ i na štivo gori rečeno, koje mu mladež II. razreda točno i raztumači. Buduć je rečeni gospodin pokazao liep napredak od lanjske godine, stekao si je sveobće priznanje.

G. učitelj P. M. odabra si štiva „Bura“ u III. slovn. čitanki; predočio je djeci krepkim govorom buru, vjetar a zatim prosbori o pojavih električnih, u koju svrhu pokaže, da natare li se stapić pečatnoga voska komadom sukna ili druge tkanine, poslje nátora približe se tomu štapiću mali komadići papira; isto pokaže i na raznih predmetih i opaziv u vrlo razumljivom govoru, kako različita motrenja dokazaše, da je sav uzduh neprestano munjevan i da ova munjina raste s visinom uzduha, koliko da i najjači uzrok razvijanju munjine stoji u vodnom izvapanju, prelaz na pojedinosti štiva. Predavanje bijaše zanimivo već s toga, što bijaše zorno, prem udešeno za najviši razred.

Gg. I. R. predavaše ob „utezih,“ A. S. tumači pojam „jedan“ a N. L. pojam: „slomak.“ U obće može se reći, da svaki od gg.

Digitized by Google

učitelja valjano bijaše pripravljen, najme da su se kanili u tumačenju pojedinih pojmova svake učenosti koliko i mrtvih riečih, nego su gledali shodnimi primjeri, zornim predstavljanjem pojedinih predmeta kao i raznimi drugimi sredstvi oživiti obučavanje tako, da su djeca morala i nepoznatiji smisao lako, bez prenapetosti duha, dokučiti. (Konac sliedi.)

Dopisi.

(P r i j a t e l j s k i.)

III.

U J . . . . . u.

Mili prijatelju!

Čim ti bržji, točniji i savjestniji u dopisivanju, tim ja, reći ćeš, sporiji, mlohaviji i bezdušniji. Vjeruj mi, čist sam ti u tom, kano što je râna rosica na zelenoj travici. Zaokupilo me sa svih stranah, te nemogu da na jednom svakomu zadovoljim a i ti me zapità za stvari, o kojih se hoće obilnijega razmišljanja prijateljskoga saobćivanja mislih a istom onda odluke za: dà ili ne. Milo mi je, da smo jedne misli glede našega žalostnoga položaja što se tiče osobnoga našega naobraženja. Posve je naravno, da se nemogasmo za dvie godine u preparandiji u svem onom temeljito usavršiti, što spada u krug učiteljskoga zvanja, jer dvie one godine šicnu kano dva mjeseca; nu to ipak pripoznati moramo, da nas je svaki, ohotno i željno slušavši zlatne besjede naših vrlih učiteljah, ponio sobom i u srdcu i u pameti tako čvrst temelj, da smo kadri na njem pouzdano graditi i najvišju sgradu, koju može učitelj prema položaju i okolnostim svojim.

Laćajmo se dakle čitanja i učenja znanstvenih i u naš krug zasjecajućih knjigah. Što nam u tom smeta, spomenuo sam ti u zadnjem listu; mislim ipak, da bude i toj ranici lieka. Uvjereni budimo, da sve napreduje; uvjereni budimo, da će naš puk sve učiniti za nas, pravo reći za se, uvidi li samo, da smo mu pravi učitelji a ne mučitelji.

Neljuti se više na onu dvojicu, naših inače milih sudrugovah, što nedrže sami miloga nam „N a p r e d k a!“ Tà znadeš, kako i kada pobiru platu si! Za utjehu budi ti ovo: prije mjesec danah predplatiše se za dotične škole, njihove obćine. Pravo veliš „N a p r e d a k“ jest list, u kom bi se morali sastajati umni plodovi subraće naše, da zajednički i revno râde za boljak i napredak školstva našega. Istina je i to, da ga nepodupiru upravo oni, koji bi ga imali ljubiti i njegovati; nu ja se nadam, da dodje hora,

Digitized by Google

gdje ćemo se svi prenuti s duboka mrtvila, — samo nam valja uztrpljivim biti.

S tvoje filozofije o novcih vidim, da jošte, moj brajane, nepoznaš niti teoretičkoga, niti praktičnoga života, hoću da reknem: jošte zaudaraš preparandijom. Tebi jošte i kako, jer si mladenac, bez žene, dotično roditeljice i piplićah; ali reci tu kojemu starijemu našemu sudrugu, to će ti on odgovoriti posve praktički, posve protivno tvojoj, ovako po prilici: kada su mi prazni žepovi, mnogo trebam; kada trebam mnogo: imam premalo!

Napokon, hvala na slici tvojoj; dobro te je snimio, nu, njekako si mi omršavio. S toga ipak miruj, samo kad si zdrav a poznata ti je ona naša: ljudi se neciene mesom, već duhom a i u sokola je malo mesa, ali je ipak sokol. — Živ i zdrav mi budi pa primi iskren pozdrav od svojega pobre. *S. B—a.*

Iz kotara sisačkoga. Veselim srdcem laćam se pera, da plemeniti čin velečastne gospode župnikah kotara sisačkoga zahvalnomu učiteljstvu javim u milom našem organu „Napredku.“ Dne 25. Svibnja t. g. sastaše se prehvaljena i dična gospoda župnici kotara sisačkoga u svoj duhovni kot. sastanak, gdje se na molbu zadružnoga pouzdanika istoga šk. kotara, vodjeni liepim primjerom svojega predsjednika preč. g. Franje Šlojznika, zač. kanonika, podjašprišta i župnika sisačkoga, (koj je već i sam postao utemeljiteljem zadruge svotom u 50 for.) odazovnuše liepom svotom od 50 for. kano utemeljitelji naše „Zadruge“ imenom: „Svećenstvo kotara sisačkoga.“ Novci su mahom položeni i družtvu poslani.

A što bi mi na to u ime svojih siroticah? Šta, ako ne ovo: bog jim taj darak stostruko nadoknadio; bog jih čuvao i hrabrio u svih nemilostih i živili nam mnogo lietah na korist miloga nam roda, za koj u istinu od srdca i rade!

Ovom sgodom napomienjem i to, da je i učiteljstvo ovoga kotara pristupilo u kolo „Zadruge“ utemeljiteljnom svotom od 50 for., koje novce poslati će što prije u Zagreb.

Ovo napomenuh s toga: nebi li za sobom povukli i druge svećeničke i učiteljske skupe?! *I. P. . . . . č.*

Viestnik.

Gospodine uredniče!

Imadem vam čast javiti, da je ciela skupština školskoga kotara virovitičkoga, u svojoj, dne 30. Srpnja t. g. u Turnašici držanoj godišnjoj sjednici, jednoglasno zaključila:

Digitized by Google

da se uredničtvu „Napredka“ na njegovu trudu i velikom požrtvovanju, što ga od postanka svoga pa sve do danas nosi, — i to pokojnjemu Stjepanu Novotnomu, kao bivšemu uredniku i nezaboravnomu promicatelju prosvjete na pedagogičko-didaktičnom polju, izreče vječna uzpomena i pokoj duši mu, — a sadašnjemu revnomu i vele zaslužnomu vještaku i uredniku istoga našega lista, g. Skenderu Fabkoviću, podnese od strane ovoga školskoga kotara javna, iskrena hvala i „živio!“

Izvoljite dakle, g. uredniče, ovo naše očitovanje u svoj pribran uzeti i javnosti predati. *

U Suhompolju dne 2. Kolovoza 1868.

Plešo v. r.,
učiteljkoj kot. skupštini bilježnik.

Književnost i umjetnost.

Troškom knjižare Albrechta i Fiedlera izašao je: „Atlas za početnu obuku u zemljopisu.“ Prvi svezak. U njem nahodi se 1. Položaj i odnošaj zemlje prama suncu, mjesecu i obližnjim nam planetam; 2. Istočna i zapadna polutka u većoj mjeri, nadalje sjeverna i južna pak kopnena i vodena polutka; 3. Politički pregled Evrope; 4. Azija; 5. Afrika; 6. Amerika; 7. Australija; 8. Srednja Evropa; 9. Ugarska s gradjanskom i vojničkom Hrvatskom i Slavonijom.

Atlas jest barven i veoma vješto i točno izveden a gore, potoci i medje osobito označene, šta se uprav i hoće za zemljopisnu obuku u pučkoj školi. Dobiva se u rečenoj knjižari.

Tiskom Platzera u Varaždinu ugledaše sviet: „Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke, što jih sakupio R. F. Plohl. Ciena jim 50 novčićah. Pučke umotvorine treba prije svega, da si pučki učitelj prisvoji, s toga se knjiga učiteljem preporuča.

Troškom preuzvišenoga vladike Štrosmajera štampa Albrecht poznatu nam knjigu „Tome Kempa“ u prievodu hrvatskom. A tko je pohrvatio? Naš Fran Kurelac, kojim postane po nas rečeno djelo u pravom smislu: „monumentalnim.“

Razne viesti.

Na zagrebačkom učiteljištu bilo je ove godine 68 pripravnikah, i to u I. tečaju 42 a u II. 26. Za školske godine izstupilo jih iz I. tečaja 11, a iz II. 2. Dvadesetorica podvrgla se je dopuniteljnomu ispitu. U svem odobreno je za učitelje gl. učionah 7, za učitelje seoske 25, za podučitelje gl. učionah 3 a za podučitelje seoske 4. Dvojica podvrgla se ispitu s hrvatskoga samo jeziku.

U škol. izvješću jesu dva članka i to 1. Naravne znanosti u pučkih učionah, pisao g. Šah; 2. O vatri i o disanju, pisao g. Modec.

U djevojačkom učiteljištu bilo je ovo godine 46 pripravnicah.

---

* Jedino na naročitu želju štovanoga sbora obielodanjujemo nježna i iskrena vaša čuvstva. Uredničtvo.

Digitized by Google

Ravnateljstvo za razprodaju škol. knjigah u Beču poklonilo je ovdješnjoj preparandiji liepu sbirku učilah u vriednosti 168 for. 79 novč.

Virovitičko učiteljstvo izdalo je: prvo godišnje izvješće o glav. dječačkoj i troraz rednoj djev. učioni. Osim školskih viestih nahodi se u njem članak: Njekoliko riečih roditeljem o dobru školah. Napisao revni podupiratelj školstva: velečastni g. O. Jerolim Horvat, ravnatelj ondješnjim učionam, nadalje: ljetopis iste škole.

Natječaji.

Nadbiskupski duhovni stol zagrebački razpisuje sa rokom do konca Kolovoza o. g. natječaje za učiteljska mjesta:

1. Za učiteljsku i orgulašku službu u Voći. — S ovom službom spojena je plaća od 315 for. a. vr., paušala školskoga 42 for. a. vr., drvarine 60 for. a. vr., slobodan stan i prostran vrt, livada na dva kosca, oranica od 3 rali i nješto štolarnoga beriva. Molbenice se imadu podnieti veleč. g. Stjepanu Vukoviću, podarcidjakonu, šk. kotarskomu nadzorniku i župniku u Ivancu.

2. Za službu učitelja i orgulaša u Jezeru, u kotaru tuheljskom, s kojom spojeni dohodci sastoje u 315 for. a. vr. plaća i paušala od 31 for. 50 novč. a. vr. u ime drvarine osim bezplatna stana i vrta od pol rali. Molbenice se imaju podastrieti veleč. gosp. Ferdi Krajačiću, podarcidjakonu i župniku u Kraljevcu (Dubravica).

3. Za istoimenu službu u Hrašćini, kotaru zelinskom. Molbenice za ovu službu, s kojom su skopčani dohodci: plaća 315 for. a. vr., 15 hvatih drvah, štolarni dohodak, nagrada za nedjeljne škole od 50 for. a. vr., uz slobodan stan i vrt — imadu se podnesti veleč. gosp. Stjep. Haukovcu, podarcidjakonu i župniku u Madjarevu (Novimarof.)

4. Za učiteljsku službu u sv. Petru, područnici župe Veliko Bukovačke. S ovim je mjestom spojena plaća godišnjih 315 for. a. vr., slobodan stan i 6 hvatih drvah. Molbenice se imadu poslati veleč. g. Pavlu Dragancu, podarcidjakonu i župniku u Kuzmincu (Koprivnica.)

5. Za učiteljsku službu u Končanici, župe daruvarske, s kojom službom su spojeni dohodci: 263 for. 50 novč. plaće, 12 hvatih drvah, slobodan stan i vrt od ¾ rali. Molbenice se imadu podnesti veleč. g. Drag. Pavčecu, podarcidjakonu i župniku u Kutini.

6. Za učiteljsko mjesto u Prilišću, župe novigradske kod Karlovca, s kojim je spojena godišnja plaća od 378 for. a. vr., slobodan stan, ½ oranice i potrebna drva za ogrjev. Natjecatelji imadu si molbenice podnesti veleč. gosp. Mati Župčiću, podarcidjakonu i župniku u Dubovcu (Karlovac).

Listovnica.

Gnu. C. u Gr. Nemožemo štampati dopisa, jer se odalio od predmeta. Zamislite se, pak uvidite, da ste žestoka pera a žestinom dražimo druge, čim se stvari nepomaže.

G. P—u. Okanite se u dopisih isto tako prevelika uzdizanja drugih, koštó i poniženja sebe samoga! To za ravnanje.

G. B. u D. O tom se već dovolje pisalo. Praktično se isto piše u dodatku.

G. S—na Gr—u. Razprava obsežna, strpite se. Isto se tiče: praktičnoga postupanja za slovnicu i pismeno vježbanje. Liep vam pozdrav.

Gdji. A—ci i M—nu. Očekujemo vaš dopis, što ga obrekoste. Bog vas i vaše čuvao!

Priložen VI. arak „Rukovodstva“.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

263. Ima i prislovnih oznakah načina, (na pitanje kako?) oznakah uzroka (na pitanje zašto ili čemu?)

Izpišite iz ove zadaće ponajprije oznake uzroka, te onda načina: Radi dobroga vladanja bivaju učenice pohvaljene. Od velike vrućine boli glava. Turci su harali i plienili u velikom broju. Nikola Zrinjski proslavi se nečuvenim junačtvom. Vladajte se po primjeru dobrih ljudih. Sa žalosti se majka razplakala. Hrast se neobori jednim udarcem. Kovač kuje velikom snagom. Mnogi čovjek strada s neznanstva. Junak poleti poput ptice lastavice. S prehlade boluje mnogo svieta. Ljudi ostare s velike brige. Učenici govore na glas. Susjed je sagradio kuću velikim troškom. Posle preslanoga jela muči nas žedja. Čovjeka valja cieniti po poštenju a ne po prstenju. Nitko nije od Boga mudriji. Mnogi učenik šuti na pitanje kao riba. Seljanka je odišla na vašar s košarom na glavi. Naši su potukli neprijatelja hametom. U prisutnosti stranih ljudih valja nam se čedno i uljudno ponašati. Neumiru svi ljudi istim načinom. Svako tielo razširi se s vrućine. Nasmijao se je grohotom. Poslom se teče blago. Budi roditeljem po volji. Prosjak drkće zimom.

264. Označite način samostavnici ili prislovi u ovih stavcih: Brat mi se uči —. Pozdravi svakoga —. Slavulj pjeva —. Puž puzi —. Pas trči —. Kiša pada —. Sestra šije —. Kruške se beru —. Bog kazni griešnika —. Bolestnik razgovara —. Zabavljali smo se —. Led puca —. Parobrod plovi —. Sestra mi radi—. Diete je zagazilo u blato —. Mast se prodaje —. Sukno se mjeri —.

265. Opredielite u ovih stavcih uzrok:

Vrata se zatvaraju —. Pošten sluga obavlja svoje dužnosti —. Varoši i sela bijahu porušeni —. Pas je hotio s ukradjenim mesom pobjeći —. Isus bijaše propet —. Učenik dobiva kaznu —. Lipov cviet se bere —. Mlinari nemogoše mljeti —. Otac nemogaše ni rieči progovoriti —. Idemo na vašar —.

266. Razširite sljedeće stavke na pitanja: čiji? kakov? gdje? kada? kamo? odkuda? što? s kim? s čim? kako? zašto? čemu? N. p. Franjo pripoviedaše. = Mali Franjo našega dobroga susjeda pripoviedaše danas u večer mojoj sestri smiehom dugačku pripoviedku o dobrotvornoj vili.

Digitized by Google

Braća su prodala (Josipa) Seljak ore. Gusjenice p žderu. Voćke rode. Bog oprašta. Tesar teše. Krojač šije. Herodeš dao je posjeći. Zidar zida. Janje pase. Orao grabi. Trava se kosi. Lovac ubija. Gvoždje se izkapa. Kovač kuje. Brat je pis o. Jesen će donieti. Hrvati se osvješćuju.

---

§ 27. Druga zaimena.

Zaimenah ima više vrstih:

1. Osobna, koja stoje za imena osobah. Tri su osobe: 1. koja o sebi govori: ja, mi; 2. s kojom se govori: ti, vi; i 3. o kojoj se govori: on, oni, ona, one, ono.

2. Povratno osobno se ili sebe.

3. Posjedovna (prisvojna), kojimi se kaže, čije je šta: moj, moja, moje; tvoj, a, e; njegov, njezin, svoj; naš, vaš, njihov.

4. Pokazna, kojima se predmet točnije označuje i pokazuje: ovaj, ova, ovo; taj, ta, to; onaj, ona, ono; takav, a, o. itd.

5. Upitna i odnosna: koji, koja, koje; tko? što? kakav, a, o?

Ja, ti i on imadu posebno sklanjanje, dočim se ostali poput osobnoga on ili poput izvjestnih pridavnikah sklanjaju.

6. Neopredieljena zaimena: njetko, nješto, tkogod, svatko, tko mu drago, čijigod, svačiji.

	1. p.	2. p.	3. p.	4. p.	6. p.	7. p.
I. Jdb.	Ja,	mene,	meni *(mi)*,	mene *(me)*,	meni,	menom.
Vb.	Mi,	nas,	nam,	nas,	nas,	nami.
II. Jdb.	Ti,	tebe,	tebi, *(ti)*,	tebe, *(te)*,	tebi,	tobom.
Vb.	Vi,	vas,	vam,	vas,	vas,	vami.
I. Jdb.	Onaj,	onoga,	onomu,	onoga,	onom,	onim.
Jdb.	Koji,	kojega,	kojemu,	kojega,	kojem,	kojim.
Jdb.	Tko,	koga,	komu,	koga,	kom,	kim.
Jdb.	Što,	čega *(česa)*,	čemu,	što,	čem,	čim.

Zadaće.

267. Sklanjajte: moj šešir, tvoja majka, njegov vrt, njezine igle, naši stričevići, vaše jagnje, njihova duša, — poput pridavnikah izvjestnih ili neizvjestnih!

Digitized by Google

268. Isto tako u stavcih: čiji, *a*, *e*, taj, ta, to; onaj, ona, ono. Njetko, nješto.

269. Izpišite iz sljedećega sva zaimena, te kažite, koje su vrsti i padeža!

Prijatelj, koji pravo kaže,
Nelaska mi i nelaže;
Koj na dobro viek me vodi,
Odvraća što svakom škodi,
Koji sebi na veselje
Izpunjuje moje želje: - -
Taj prijatelj moj je pravi,
Njega duša moja slavi;
U njem moje pouzdanje,
S njime moje radovanje;
Jer takova prijatelja
Imat, jest svačija želja!

270. Zamienite u sljedećih stavcih ponavljajuće se rieči prisvojavajućimi zaimeni! Jednoć reče majka majčinoj kćeri: »Mila majčina kćerko! Idi u kćerin vrt i pogledaj kupus, kako je list kupusa pun mušicah i crvicah i kako su rebarca lista oglodana i izjedena. Ali kćerka je mislila, da može ovaj posao i sutra obaviti, te nije slušala riečih kćerine majke. Treći dan povede majka majčinu kćer u vrt. Ali bilo je šta vidjeti. Crvi su oglodali sve zelje majčino i kćerino. Oklevanje kćerino bijaše tomu zlu krivo.

271. Zamienite u sljedećih stavcih ponavljajuće se samostavnike pokaznimi ili drugimi zaimeni! *a)* Vjeverica je veoma živahna, vesela i čista životinja. Vjeverica živi u šumah, šume su hrastove ili jelove. Obična vjeverica naša jest vrst vjeverice, vjeverica živi u Ruskoj, vjeverice koža skupo se prodaje. Vjeverice dadu se pripitomiti; ali se moraju vjeverice na lanac smjestiti na mjesto, na mjestu nemogu ništa oglodati. Nu kraj toga ostaju vjeverice uviek pakostne i rado grizu. Najvolje jesti orahe, orahe vješto otvore te iz orahah izvade jezgru.

b) Grabežljivce razlikujemo u grabežljivce: noćju lete grabežljivci a danju pliene i otimlju. Grabežljivci spavaju danju, a grabežljivci noćju. Noćni grabežljivci jesu sove i saurine. Saurinam

*

Digitized by Google

stoji perje na ušiju, dočim sove perja neimaju. saurine i sove lovci rado love; jer prave mnogo štete u šumah.

272. Sprežite glagolje (t. j. kažite jih u sva tri vremena, broja i osobe) i podvucite svagdje osobne dočetke n. p. Ja pišem, ti pišeš, on, ona, ono piše; mi pišemo, vi pišete, oni, one, ona pišu. — Ja sam pisao (pisala), ti si pisao, (pisala), on je pisao, ona je pisala, ono je pisalo; mi smo pisali (pisale), vi ste pisali (pisale), oni su pisali, one su pisale, ona su pisala. — Ja ću pisati, ti ćeš pisati, on, ona, ono će pisati; mi ćemo pisati, vi ćete pisati, oni, one, ona će pisati.

Bosti, zinuti, piti, dati, preskakivati, vojevati, spavati, letjeti.

273. Kako ćete pitati za svaku pojedinu rieč sastavka 171 zadaće?

N. p. Koja je veoma živahna i vesela životinja? Što je vjeverica? Kakva je životinja? Što radi vjeverica u šumah? Gdje živi vjeverica? i t. d.

§ 28. Pokraćeni stavak. Veznik.

Više stavakah, koji imadu jedan zajednički podmet ili pogovor, mogu se pokratiti; n. p. ormar je pokućje. Ormar je potrebit. Ormar se zatvara. Pokraćeno: Ormar je pokućje, jest potrebit *i* zatvara se. — Čižmar je zanatnik. Krojač je zanatnik. Stolar je zanatnik. = Krojač, čižmar *i* stolar jesu zanatnici.

Pri pokraćenih stavcih valja paziti na zarez (,), koj se piše za svakim pojedinim podmetom ili pogovorom, izuzamši onaj predposljednji, koji je svezan veznikom *i*; n. p. Polja, luzi, šume, gajevi i svi stvorovi jesu djelo rûku božjih.

Zarez i veznik *i* takodjer se rabe, gdje u stavku dolazi ili više oznakah mjesta, vremena, uzroka ili više dopunjakah; n. p. Učenik mora biti čedan u školi, u crkvi, na ulici i na svakom mjestu. Miran, poslušan, marljiv, čedan i uljudan učenik jest svakomu mio, drag i nikada dosadan.

Ako ima više podmetah osobnih, meće se zajednički pogovor u višebroj; n. p. Otac radi. Mati radi. = Otac i mati rade. Ja i ti *smo* učenici.

Digitized by Google

Ako su podmeti različita spola, ima u pogovoru mužki spol prednost pred ženskim a ženski pred srednjim n. p. Brat i sestra jesu dobri (a ne dobre). Jabuke i jaje jesu okrugla (a ne okrugle). Težko griešnu i omraženu! Da si živ i zdrav! Bog nas sačuvao vedra Božića i oblačna Gjurgjevdana. Blago dobrom činu i svjetlom obrazu! Bio je na situ i rešetu. Loza i koza vodu nemiluju. Vatra i voda dobre su sluge, ali zli gospodari. Sebi siješ, sebi vlačiš sebi ćeš i žeti.

Zadaće.

274. Pridajte sljedećim podmetom pogovore i složite u pokraćenih stavcih po navedenom načinu:

Stolar bravar tesar zidar opančar jesu —?

Konj magarac zebra jesu —?

Krava vol bik tele —?

Drava Sava Dunav Kupa Vuka Karašica Krapina Lonja Bistra Bosut —?

Ormar stotac stol sanduk postelja kladivac kliešta svrdao šilo —?

Oči uši nos čelo usta brada —?

Polja livade vinogradi sjenokoše šume —?

Otac mati diete brat sestra stric ujna djed unuk —?

Gimnazija realka kasarna stolna crkva muzej kazalište —?

275. Pridajte sljedećim pogovorom shodan podmet s pridavnikom:

— Piše čita računa pazi odgovara.

— mjeri kroji šije računa para popravlja.

— Oprašta kara. — Narasla je hoće se skorom kositi. — treba da se uči da je poslušan da se dobro vlada — pjeva uništuje gusjenice. — Dozrieva ljeti dozrieva pod jesen. — cvatu nose sladak plod. — Proziran hladan. — Imaju košćice jesu sladke.

276. Pokratite k sebi spadajuće sljedeće stavke i razširite jih po mogućnosti s drugimi riečmi i različitimi padeži!

Bog je stvorio. Bog uzdržaje. Ognjan se je ugrijao. Ognjan se je napio. Ognjan se je prehladio. Ognjan je veoma bolestan. Ognjan će možda umrieti. Seljaci gnoje polja. Seljaci će poboljš-

Digitized by Google

šati zemlju. Drava dolazi iz Štajerske. Drava utiče kod Almaša iza Osieka u Dunav. Slavulj se hrani gusjenicami. Druge ptice pjevačice hrane se gusjenicami. Nejedi mesa u petak. Nejedi mesa u subotu. Žito se žanje. Žito se mlati Žito se vrši. Žito se čisti. Žito se spravlja. Žito se napokon melje. Opica je sisavac. Medved je sisavac. Lisica je sisavac. Lav je sisavac. U zmije je tielo dugačko. U zmije je tielo okruglo. U zmije je tielo sitnom ljuskom pokriveno Zmijah ima otrovnih. Zmijah ima neotrovnih. Ledac je proziran kamen. Ledac je čist kamen. Ledac je biel kamen. Ledac je sličan staklu.

277. Pokratite i sljedeće stavke: Sunce jest nebesko tjeleso. Mjesec je nebesko tjeleso. Zviezde su nebeska tjelesa. Naša je zemlja nebesko tjeleso. Hrast je šumsko drvo Hrast biva više viekovah star. Hrast se na široko razgranjuje. Hrast rodi obilno žirom. Hrast nahrani otim plodom mnogu gladnu životinju. Podsječen hrast daje dobru gradjevinu. Gavran je ukrao komad sira. Gavran je odletio u šumu. Gavran je sjeo na drvo. Gavran je htjeo sir pojesti. Lisica je opazila gavrana. Lisica je vidjela sir u kljunu gavrana. Lisica je poželila sira. Lisica je počela hvaliti gavrana. Gavran hoće da se lisici zahvali. Gavran zaboravi na sir. Gavran otvori kljun. U to spade sir gavranu — Lisica sgrabi sir. Lisica se porugljivo smijala gavranu Lisica je prevarila gavrana.

278. Pridajte sljedećim podmetom zajednički pogovor: Drveće grmlje zelje trave gljive lišaji paprâd —. Pšenica raž ječam zob kukuruz proso heljda —. Arabski englezki španjolski bosanski erdeljski ugarski —. Jastreb sokol sova orao —. Čvorak drozd slavuj ševa —. Guska patka labud —. Oroz kokoš —. Noj čaplja rodo šljuka.

279. Odgovorite pismeno na sljedeća pitanja: Koja mjesta leže našemu gradu (selu) na jugu, sjeveru, zapadu, istoku.?*) Koje su županije u Hrvatskoj i Slavoniji? S kojimi zemljami i na kojoj strani svieta graniče? U kojih miestih Hrvatske i Slavonije nalaze se zdravotvorna rudna vrela ili toplice. U kojih miestih stoluju vrhovni duhovni pastiri (biskupi)? U kojih miestih jesu gimnazije

*) Što sve znamenita nalazi se u našem selu?

Digitized by Google

i realke a u kojih učiteljišta? Koje predmete uče učenici 2. razreda? Kakovimi biljegami (klassami) bilježi se napredak učenikah? Koje poslove obavlja vrtlar proljećem, ljeti, jeseni i zimi? Koji zanatnici i čim sudjeljuju pri gradjenju kućah? Koje životinje živu na drugih životinjah ili od njih?

Već i ovdje mogu se upotriebiti kratki opisi, pripoviedke ili pisma, nu u prostih stavcih, kad se odavle čitaju, ili na tablu napišu, te izbrišu i pisati dadu. U tu svrhu evo jih samo nekoliko!

Opis prozora.

Prozor se nalazi u zidu sobe. On sastoji s drvena okvira ili obloge. Okvir je pravio stolar a okovao ga bravar. Staklar je umetnuo staklo Prozorom dolazi svjetlo u sobu. On brani da nejde zima u nutra a toplo van (na polje).

280. Opis u listu.

Dragi Ivane!

Ti si mi obećao, da ćeš me ovih praznikah pohoditi. Biti će mi vrlo drago; nu neznam, hoćeš li pogoditi kuću. Zato hoću da te uputim. Put u naše selo iz grada je ti dobro poznat. Kako unidješ, a ti idi jednako glavnim drumom. Tad ćeš doći do bieloga križa od kamena. Ovdje se dieli ulica desno. Ovom desnom ulicom idi jednako, dok nedodješ do crkve, od crkve lievo ide opet ulica, kojom ćeš udariti. Držeć se desne strane, dojti ćeš do male krčme, Treća kuća od nje jest moj otčinski dom. Putuj sretno!

Ja ostajem tvoj, željno te čekajući

Antun.

281. Opišite tako u listu put k svojoj kući!

282. Upotriebite u sljedećoj pripoviesti shodne razstavnike i pazite na velika slova! *a*) Dva ovna zametnula boj stala se tako tući rogovima da jim je iz glave krv curila to je vidjela lisica i stala jim je krv s glave lizati nu ovnovi iz nova na sebe udare a lisica koja je bila u sredini dobi tako strašan udarac da je s razbijenom glavom rekla pravo mi je zašto sam se miešala u tudje poslove. — — *b*) njeki seljak imenom glupi matija išao je šumom i nosio vreću graha umoren hoće da opočine skine vreću sjedne

Digitized by Google

i zaspi jedna opica vidjela je to s drveta hoće da vidi što je u vreći skoči uhvati vreću i popne se s vrećom na drvo odveže vreću gledi uzme jedan grah da ga jede i da vidi je li za jelo ali grah joj izpade iz ruke ona hoće da ga u létu uhvati pusti vreću a sav grah prosipa se na glavu glupana matije matija se probudi i više toga jošte nisam znao da s neba grah mjesto kiše pada poplašen zaboravi na grah i pobjegne.

283. Odgovorite na ova pitanja: Šta je žepni sat? Koje ima česti? Tko ga je pravio? Čemu je? Kakovih ima još (glede vrsti)? Što se dade još o satu kazati?

284. Opišite po gori navedenih pitanjih; okresač, periž, grablje, kosu, motiku!

285. Opis guske. Guska je ptica plivačica. Ona ima dugačak vrat, malu glavu, širok i plosnat kljun, kratke noge sa plivaćom opnom medju prsti. Perje joj je bielo ili sivo. Od nje imamo perje za jastuke, jaja i meso za jelo. Hrani se različitim zrnjem. Divlja guska je manja i šarenija od domaće.

(Napišite taj opis s pameti!)

286. Polag opisa „guske“ sastavite opis: jelena, medveda, divokoze, kukavice, kobca, ježa, lisice, miša, mačke, lovačkoga psa, nu tako, da nereknete nikada n. p. jelen ima tanke noge, brz 'skok i t. d. već: jelen jest tankih nôgû, brza skoka i t. d. (Pogledjite § 19ti, stranu 59tu, točku 5tu!)

§ 29. Srodnost i vrieže riečih

Kako se s korenicah nove rieči izvode, i kako iste rieči u stavcih rabiti treba, naznačeno je u § 89. i 90. I. Slov. Čitanke.

Zadaće.

287. Izpišite iz sljedećih stavkah one rieči, koje su izvedene s korenice vod.

Starija sestra vodi mladjega bratca si za ruku. I jučer ga je u školu dovela a poslje škole kući odvela. Otac je preveo sina si preko potoka. U 4 je razredu „Pismovnik“ uveden. Mi prevadjamo stavke s jednoga jezika u drugi. Prevod sv. pisma s grčkoga u slovenski jezik obavio je sv. Ćiril. Sv. Ćiril bijaše prevodilac sv. pisma. Vodja Hunski bijaše okrutni Atila. Nikola Šubić

Digitized by Google

bijaše slavni vojevoda. Učenik prevadja zadaću, tako dugo, dok ju neprevede. Nemoj nikoga na zlo navoditi. Zle navade navadjaju na grieh. Munjovod čuva kuće od groma. Rukovodstva treba nevještim i neukim. Put iz Karlovca na Rieku vodeći, jest kamenit.

288. Djevojka ili žena, koja za novce šije, zove se švelja. Šije, dok nesašije. Krojaču, sašij mi vlače; šivaj tako, da bude jedan šav kao drugi. Sestra spravila si šivanje u ladicu. Čižmar bode šilom. Tražite ine rieči, koje imadu isti korien š a v i upotriebite jih u stavcih!

289. Upotriebite sljedeće izvedene rieči u stavcih! Kititi, nakit, kitica, kićen, kita, kitilica.

Pisati, pismo, pisar, pisanica, pisanka, pismovnik, pisarna, opis, napis, prepis, pripis, dopis, pisac, spisatelj, rukòpis, podpis, krasòpis, hitròpis, brzòpis, kamenòpis, tiskòpis, napisano.

Variti, varivo, varènica, varen, pivara, samòvar, izvareno

Kov, kovati, prikovati, kovač, kovačnica, nakovanj, kovanje. okov, prikovan.

290. Tvorite različite rieči sa sljedećih i upotriebite jih u stavcih: voda, bieg, duh, drag, nositi, grâd, glas, viek, rieč, govor, mah, skok!

291. Izpišite iz Čitanke po 10 srodnih riečih (t. j. onakih, kojim je korenica jednaka).

Red, nered, rediti, redatelj, redak, poredati, ured, uredan, neuredan, uredno, urediti, uredski, urednik, prirediti, priredjivati, uzpored, uzporediti, razrediti, razred, razredba, narediti, naredjen, naredba, prekoredan, náredan;

rod, rodan roditi, urodio, rodom, rodbina, porod, porodica, narodjenje, roditelj, rodilja, narod, narodna, narodnost, narodnjak, rodoljub, rodoljubiv, rodoljubje, blagorodan, visokorodan, srodan, srodnost, izrod, izrodica, priroda, prirodopis, prirodoslovje;

blag, blago, blagovati, Blaž, blažen blaženstvo, ublažiti, oblažiti, razblažiti, blagoslov, blagosloviti, blagoviest, blagoviestiti, blagorodan;

pad, padati, padavica, padanje napasti, napast, napadanje, zapadati, zapad, zapalo, prepati se, propast, propalica, propasti, pripasti, spasti, opadati, razpasti, izpasti, upasti, dopasti, odpasti.

Digitized by Google

292. Upotriebite mjesto crte (—) shodne glagolje, koji imadu jednaku korenicu. Otac — sinu novu odjeću. Isukrst — nas od vječne smrti. Seljak — k svomu dobru jošte komad vinograda. Trgovac — robu jeftino, da ju može skuplje prodati. Tko — što mu netreba, prodavat će, što mu treba.

Učitelj — učenikom potrebit nauk. Ovca nam — mlieko, vunu i meso. Bog — šest danah za posao. Učitelj — zadaću. Listonoša — otcu list iz Zagreba.

Strpljiv čovjek dragovoljno — svakojake nepogode. Svaki gradjan mora — na zemaljske potriebštine. Sluga — gnoj na gnojište. Sliepac — hromoga preko potoka. Nemoj se — dobrimi djeli. Učenik treba da se čedno —. Mati — kopačem ručak i — iz vinograda groždja. Majka — diete na rukama. U zimi — kožuhe. Diete nemože — toliko glada, koliko velik čovjek.

Seljak — ovce na strnište. Uhvaćenu pticu — na slobodu. Odjeću svoju nemoj —. Sigraj se, kad ti otac —.

III. Odsjek.

§ 30. I. Stupnjevi pridavnikah.

Stupnjevati reći će: pridavnikom 2 ili 3 stvari prispodabljati, te kazati, koja od njih ima jedno te isto svojstvo u većoj ili manjoj a koja u najvećoj ili najmanjoj mjeri; n. p. Sjekira je oštra, nož je oštriji a britva je najoštrija.

Svojstva pridavnikah mogu se dakle trima stupnjima označiti.

1. Prvi stupanj označuje svojstvo ni u većoj ni u manjoj mjeri; n. p pametan, *a, o,* širok, mlad.

2. Drugi stupanj označuje svojstvo u većoj mjeri, te se tvori s prvoga stepena tvorkom ji, ja, je; n. p. pametniji, *a, e;* širji, mladji.

3. Treći stupanj označuje svojstvo u najvećoj mjeri, te se tvori s drugoga začetkom naj n. p. najpametniji, najširiji, najmladji, najslabiji i t. d.

Treći se stupanj tvori i sprvoga, pomoćju drugih riečih; n. p. vrlo pametan, veoma širok, premlad, preskup, prelien i t. d.

Digitized by Google

Zadaće.

293. 1. Uzporedite (sravnite) po 2 sljedeća samostavnika s pridavnici u 2. stepenu! n. p. labud — guska = labud je veći nego guska. Ili guska je manja nego labud. Nož — sjekira. Gimnazia — pučka škola. Soba — komora. Talir — krajcara. Rieka — potok. Zlato — srebro. Momak djetčak. Ruža — tulipan. Čovjek — životinja. Vino — voda. Kremen — ilovača. Mačka — lisica. Abel — Kajn. Hrvatska — Slavonija. Velebit — Krndija. Biskup — župnik. Košulja — kaput. Drum — staza. Svila — bèz (prtenina). Bog — kralj. Nebo — šljiva. Podrum — bunar.

294. Drvo je tvrdo, kost je tvrdja a željezo je najtvrdje! Prema tomu stupnjujte (jačajte) svojstva sljedećim samostavnikom: Potok, rieka, morje, — dubok. Jabuka, kruška, grožđje — soćan Med, vino, voda — tekuć. Željezo, olovo, zlato — težak. Sat, dan, nedelja — dug. Koliba, kuća, crkva — visok. Pas, vol, konj — jak. Klupa, podnožnik, prag — nizak. Kralj, car, Bog, velik gospodar. Izgorela kuća, duga bolest, grieh — velika nesreća.

295. Popunite smisao sljedećih stavkah, a označite ujedno, izpisavši sve pridavnike, jesu li izvjestni ili neizvjestni, kojega su spola, broja, padeža i stepena!

Oštriji noževi ili šiljaste viljuške postaju manjoj — najopasnijimi —. Voda je za mladje — zdravije nego i najskupocienije —. Pomnjivi — čisti male, veće i manje — od škodljivih. — Stražnji — u kolah jesu veći nego —. Najmnogobrojniji — na svietu jesu Slovjeni. Oni se bave od najdavnijih vremenah poljodjelstvom a u krvavi rat polazili su samo onda, kada jim je na predragu — ljuti — navalio. Najmilije — jest mi lipa. Danguba jest najsigurniji — k siromaštvu. Čovjek jest najpametniji i najsavršeniji — božji.

296. Upotriebite u stavcih različite stupnjeve pridavnikah u brojevima 76 i 90 navedenih!

Tražite slične pridavnike, kojimi se stupnjevi tvore, n. p. ovako: zeleni — zelèniji; mudri — ji i t. d.!

297. Medju svimi pticami jesu medosasi najmanji. Po ovom primjeru postupajte sa sljedećimi podatci: — ružne životinje. — krasna ptica. — grabežljiva životinja; — zlo

Digitized by Google

vrieme. — visoka gora. — visoko drveće. — veliki grad. — blizak rodjak. — odličan stvor. — potrebit sakramenat. — vriedan kov. — duboka voda. — veliki junak. — plodna pokrajina. — koristan zareznik.

298. Sravnite sljedeće predmete s dodanimi pridavnici, n. p. oštar, tubast — britva, nož. = Britva je oštrija nego li nož. Nož je tuplji od britve.

Brz, spor — konj, magarac. Gust, riedak — hladni, topli zrak, — kratak, dugačak — hvat, rief. Mekan, tvrd — zlato, srebro, olovo. Visok, nizak — Velebit Krndija. Velik, malen — Asija, Europa. Krvoločan — lav, tigar. Bakar, srebro, zlato, — jeftin, skup. Bregovit, ravan — Hrvatska, Slavonija. Ugodan — proljeće, ljeto. Sladak — šećer, med. Dugačak — Sava, Drava, Izkusan — otac, sin. Gladak, hrapav, — površje stakla i gvožđja. Dugačak, kratak — noć ljeti i zimi. Širok, uzak — potok, rieka. Krotak, plašljiv — miš, kraljić, zec.

299. Prispodobite sljedeće stvari s pridodanimi podatci i s veznikom n e g o. N. p. Brzo — trčati, zec, pas. = Zec može brže trčati nego li pas.

Ugodno — miriši, ruža, ljubica. Visoko — letjeti, orao, druge ptice. Dragovoljno — izvršivati zapovjedi, dobro, nevaljano diete. Skupo — kupovati, dobra, zločesta roba. Dobro — prijati zrela jabuka, nezrela kruška. Nizko — na tle padati, topli, hladni zrak. Duboko — poroniti, sirovo, suho drvo.

300. Stupnjujte u stavcih pridavnike s dodanimi samostavnici; n. p. drvo, grm, — nizak, visok. = Drvo je višje od grma. Grm je nižji od drva.

Led, staklo — gladak, krhak. Nit (konac) struna (žica) — tanak, čvrst. Rieka, potok — dubok, plitak. Trn, igla — šiljast, tubast. Djetčak, djevojka — živahan, miran. Cesta (drum), staza, — širok, uzak. Dan, noć — svjetiljka. Pčela, sršanj — raden. Ugor (čikov), som — gladak. Rieč, slovka — kratak.

301. Stavite pridavnike sljedećih stavakak u 3. stupanj.

Bog je pravedan sudac. Ljeto je topla doba godine. Voda je zdravo pilo. Čovjek je stvor razuman. Orao brzo lèti. Nebo je blaženo sielo svetih. Morje je duboka voda. Zlato je liepo, željezo koristno i olovo mekan kov. Zdravlje je veliko blago čovjeka.

Digitized by Google

Pčela je raden zareznik, gusjenica škodljiv. Dunav je velika rieka. koja se dotiče drage nam domovine. Alem kamen je tvrd a kreda krhka. Velebit je visoka gora u Dalmaciji. Na sjeveru su hladne a na jugu tople pokrajine. Na Alpah goje se liepa goveda.

Jošte nješta o stupnjevanju ili jačanju pridavnikah.

1. Ima li pridavnik mužkoga roda u osnovi *d* ili *t*, to se *d* pomekša u *dj*, *t* u *ć*. N. p. mlâd, lûd, žût, krût jačaju se ovako: mlàdjî, lùdjî; žùćî, krùćî i t. d.

Dolaze li u osnovi na kraju **st**, onda promieni *st* u *šć*, n. p. tûst, čvr̂st, gûst, jačaj ovako: tùšći, a, e; čvr̀šći, a, e; gùšći, a, e.

Nu govorimo i ovako: vjèštiji, tàštiji i t. d.

2. Ako je osnov grlen, to preglasi *g*, *h*, *k* u *ž*, *š*, *č*. U tom slučaju, da nebude sumnje u razumievanju, treba da bude čitava tvorka za 2 i 3 stupanj *ji*, *ja*, *je* za osnovama na *h* i *g*. N. p. mr̂k, górak; blâg, drâg, br̂z, sûh, glûh i t. d. jačaju se: mr̀čî, gòrčî; blàžji, (jer je drugo: on blâžî), dràžjî, (opet: on drâži psa), br̀žjî, sùšji, glùšji i t. d.

3. Ustnene suglasice: *b*, *p*, *v* i *m* rado privlače si suglasicu *l*; s toga: tup, sliep, skup, slab, živ, siv, kriv, lakom i t. d. imaju drugi stupanj: tùplji, slèplji, skùplji, slàblji (i slàbiji), žìvlji, sìvlji, krìvlji, làkomlji (i lakomiji).

Tûdj, rîdj, vrûći, u II stupnju skrate si osnovnu glasicu pak bude: tùdjî, rìdjî, vrùćî.

4. Ako se pridavnik u I. stupnju okanča na *ak*, pak ako li ono *a* pomično t. j. ako se gubi u ostalih padežih, u ženskom i srednjem rodu te u izvjestnoj formi n. p. gladak, gladki, gladka, gladko i t. d., to se kod jačanja odbaci čitavo *ak* a s osnove tvore 2. stupanj poznatimi već zakoni. Tako: sladak, riedak, kratak, tanak, uzak, nizak, mrzak i t. d. jačaju se: slàdji, rèdji, kràći, tànji, ùžji, nìžji, mr̀žji i t. d.

To valja i za one, što imaju na kraju *ok*; n. p. visok, dubok, tup, širok, žestok, jačaju se: vìšji, dùblji, tùplji,

Digitized by Google

(b. p. privlače si *l*), šìrji, žèšći (*st* pretvorena u *šć*). Velik ima: vèći; debel — dèblji. Lagan ima laganiji i laglji; lak — lakši; liep — ljèpši; mèk — mèkši i mèklji. —

Pridavnici: mal, zal, dobar jačaju se ovako: mànji, gòrji, bòlji.

5. Treći stupanj tvori se trojako.

a) Ako se drugomu predloži nâj. N. p. nâjbolji, nâjžešći, nâjljući i t. d;

b) ako se prvomu stupnju predloži: prè; n. p. prèdobar, prèkrasan, prèmekan i t. d. — Ovaj stupanj zovu i: uzvišenim;

c) ako se prvomu stupnju predlože razni prislovi, n. p. jako, zdrav, veoma slab, strašno ljut, najmanje mudar i t. d. Ovaj stupanj zovu i: opisnim.

6. Drugi i treći stupanj mienja se uviek po obliku izvjestnom, mekana svršetka. Dakle: blažji, ega, emu i t. d.

7. Naglas osnove pridavnika u I. stupnju dugi ili obli, postane u II. stupnju kraćim. N. p. vrûć, tûst i t. d. bude: vrùći, tùšći i t. d.

8. I samo se kaže, da ima stvarih, kojim vlastitosti nemogu se sravnjivati s drugimi; s toga i dotična jim imena pridavna nemogu se niti jačati. Nemožemo dakle reći: Željeznija peć, drveniji stol, sestriniji klobuk, samoborskiji kvasci, kozjije mlieko; desnija ruka; zimskiji snieg, današnjiji hljeb; kopajućiji susjed; pjevavšiji učenik, ožućelije voćje. Nu ipak velimo: pečènije janje, smućenije diete, učeniji pisac; zamazàniji, raztrgàniji i t. d.

§ 31. Uzporedni veznici. Sravnjivanje.

Uzporedni stavci zovu se oni, koji imadu zajednički podmet ili pogovor te su spojeni s veznici: i, a, ili-ili, ali, pa, da, nesamo — nego i, već, niti — niti ipak, koli — toli, čim — tim, sad — — sad, onda, napokon, naime, to jest, ipak, jer, jerbo, zato, s toga, zbog, radi toga; n. p. Rim, istina, izgubi staru moć. Rim se zato zasja u novoj slavi. = Rim, istina, izgubi svoju staru moć, ali se zato zasja u novoj slavi. — Zavidnik nije sam veseo. Zavidnik

Digitized by Google

nepravi drugim veselja. = Zavidnik niti je sam veseo, niti pravi drugim veselja.

Primjeri u poslovicah za razlaganje: Bog boguje (a) car caruje. Daj ti meni plačidruga, a pjevodruga lasno je najti Čovjek nàlâže, Bog razpolaže. Božić je Božić a pecivo mu je brat. Božić dodje, zima prodje. Vol se veže za rogove a čovjek za jezik. — Bolje se i s pol puta vratiti, nego hrdjavim putem do kraja iči. Bolje je s mudrim plakati, nego s ludim pjevati. Bolje tužan, nego dužan. Bolji je dobar glas, nego zlatan pâs. Bolje je umjeti, nego imati. — Volim u dobra služiti, no u hrdjava zapoviedati. Razmisli, pa izreci. Dobar konj ili će ohromiti, ili očoraviti. Ili jaje o kamen, ili kamen o jaje; sve jedno: jaje će se razbiti, te razbiti. Proždrlica ne samo da malo nejede, al i mnogo troši. Brat brata nad jamu vodu, ali ga i odvodi. Biber je maleno zrno, ali se pred gospodu iznosi. I sunce prolazi kroz kaljava mjesta, ali se neokalja. Bog je spor, ali dostižan. Lavica okoti jedno, ali vriedno. Svaka bolest ima svoj liek, ali ga ljudi neznadu. Rádi, ali neukradi. Smrt nepazi ni staro, ni mlado. Nit je šaka dana, ni vreća godinah.

Uzporedni se veznici najčešće upotrebljuju pri sravnjivanju svojstvah, činovah i t. d.; n. p. Med je sladji nego šećer. Šečer je sladak, ali med je sladji. Ne samo šećer, ali i med je sladak, pače i sladji je.

Čovjek po svietu, kao pčela po cvietu. Čovjek sâm, kao posječen dub. Onakov mu je život, kao mjesec: časom pun a časom prazan. Râdi kao mrav. Prijatelj se u muždi poznaje, kano zlato u vatri. Izgleda kao ozeblo sunce. Sitno brašno, kao pjena.

Zadaće.

302. Uzporedite veznici i pokratite sljedeće stavke, stupnjevanimi pridavnici: Mati je marljiva. Kćerka je marljiva. Učitelj zna pisati. Učenik zna pisati. Staza je široka. Drum je širok. Maslo je mekano. Sapun je tvrd. Hrastovo je drvo tvrdo. Šimširovo je drvo tvrdo. Golubica je čista. Mačka je čista. Diete je slabo. Stari čovjek je star. Criep je za pokrivanje kućah dobar. Šindra je za pokrivanje dobra. Cipele su lagane. Čižme su lagane.

Digitized by Google

Opanci su lagani. Vol je jak. Konj je jak. Vol nije brz. Konj je brz.

303. Potražite sljedećim pogovorom prikladne podmete: — Dugačak — dužji, ali — najdužji, — piše liepo — ljepše — ali — najružnije. Isto tako u sva 3 stupnja: potrieban, visok, dubok, crn, šiljast, zelen, vjeran, debeo, suh, lukav, hitar, zadovoljan.

304. Pokratite ove stavke uzporednimi veznici: Pas je domaća živina. Guska je domaća živina (ne samo — već i). Treba se čuvati zla. Treba dobro činiti (ne samo — nego i). Na ledenom sjeveru nemogu naše živine živjeti. Na ledenom sjeveru nemože naše bilje uspievati (niti — niti). Zrelo se žito žanje srpom. Zrelo se žito kosi kosom (ili — ili). Sa zlata pravi se prstenje, sa zlata tvore se različiti uresi. Sa zlata kuju se novci (ili — ili). U zimi se hrani stoka sienom, slamom, repom, korunom, mekinjami (i — ili — ili). Ti ćeš dojti. Ti ćeš dobiti (čim prije — tim prije). Franjo bi mogao biti marljiv — Ivan (kao što) Osiek nije velik. Zagreb nije velik, Beč je velik (niti — niti — kao što) Učenik se nauči. Učenik će znati (koliko toliko.)

305. Nadopunite sljedeće stavke uzporednimi: Poljodielac radostno motri svoj usjev, ali —. Mačka jest koristna životinja, ali —. Vino jest nesamo za stare, nego i —. Mnogi grieh je sladak, ali —. Pčele prave med i vosak, ali i —. Zmija živi na zemlji, nu —. Vrabci troše mnogo gusjenicah, zato —. Mnogi učenik ima oči i uši, pa ipak —. Simorah u kolibi stanuje, pa —. Sluga mora biti vjeran i marljiv, drugačije —. Polje se mora orati i drljati, inače —. Vatru treba čuvati, jer —. Rakije nedavaj djeci, jer —. Krave davaju mlieka, sira, masla, kožu, mesa, rogove, papke, nu —. Nesamo da je potriebno ići u školu, već —. Ili si mi brat i prijatelj, ili —. Gluhoniemi niti — niti —. U crkvi nesmiemo niti — niti — već. Žito se sije ne samo proljećem — nego —. Nesamo roditeljem, nego i — treba da ste zahvalni. Novci se kuju ili — ili — ili — ili se pako prave.

306. Sastavite sljedeće pokraćene stavke u slici zagonetke: Lastavica je na prvo brkasta, odostrag vilasta, odzgor kao jare, ozdol kao janje. Naš oroz vodu pije a nad njim se barjak vije. Naš oroz ima ostruge, pa konjanik nije; krunu ima, a kralj nije.

Digitized by Google

Broj 15. U Zagrebu, 1. rujna 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Jošte treba djetetu gojiti tielo, da uzmogne jednoć kao koristno udo djelovati u družtvu čovječanskom, vršeći svoje dužnosti točno. Zato treba tielo dječje za rana vježbati i jačati. Dok je mladje, daj mu prikladne igre; čim postaje dospjelije, neka budu i igre ozbiljnije. Kada je diete doraslo râdu, odrini igre, barem većim dielom, a na mjestu njih neka nastupi posao, dakako primjeren silam djeteta.

Sjetila se razvijaju uz porabu sama sobom. Tu nemože gojitelj djelovati pozitivno, ali može i mora gledati, da se odstrane sve zaprieke naravnomu razvitku. Mudar će gojitelj najvećom brigom nastojati, da se ono sjetilo u povjerenu mu djetetu osobito razvije, koje će mu biti nuždno u budućem zvanju. O pojedinih sjetilih kazati nam je malo.

Kod djeteta, tek rodjenoga, mora se osobito paziti na o č i. Poznato je da novorodjenče, ako se nečuva od zime ili vlage, lako dobije u p a l u o č i j u.* Zato nenamještuj djetetu postelj ili ljuljanku kraj vrata, okna ili vlažne stiene. Jošte ga manje iznosi na studen i vlažan uzduh, na snieg ili mrzlu kišu. Djetetu je, nadalje, veoma

* Prošle zime rodi se mladomu paru liepo djevojče — prvorodjenče. Velika bijaše radost mladih roditelja nad zdravim i ljubaznim djetetom. Ali gle! vani pršaše snieg — bijaše oštra zima. Nemudra

Digitized by Google

štetno po oči mienjanje svjetla; zato se nesmije brzo prenositi iz svjetla u tamu ili obratno iz mračne sobe na jako sunce. Kada je diete poslu već doraslo, mora se poučiti, da nečita niti nešije u tami, kod titrajućega i blistajućega svjetla, jer se tim oči grozno slabe. Jošte slabi oči dugotrajno i naporno čitanje kod svjetiljke ili svieće, zatim jako piće i sve, što slabi i ubiju živce. Dobra je, naučiti diete, da mnogo gledi na zeleno, što oči liepo kriepi.

Za uši nejma velike pogibelji, da će se pokvariti. Pogibeljna je dakako velika buka, na primjer rik topa, od toga dakle čuvaj diete, da neogluši. Zlo je osim toga, ako se djetetu glava preko ušiju krije, tim se kvari sluh. To je sve, što imamo o sluhu kazati mi, ostalo spada na svirače.

Njuhu štetan je jedino oštar miris. U toplih sobah nesmiju se držati stvari mnogo mirisave, jer se toplinom rasplinjuju te ubijaju njuh. Štetno je takodjer po njuh srkanje burmuta.*

Za ukus i opip nije se brinuti gojitelju, jer se ta dva sjetila sama i previše razviju. Ako dospije, neka jih radje zlu priuča i čini, što može više, neosjetnimi. To jim je savršenost.

* * *

Tim smo dovršili nauku ob uzgoju tiela. Sve, što se o tom dade reći, sakupismo u malo rieči. Sjećamo štioca, da valja tielo uzgajati radi više razloga: da se razvije, te bude prikladno sredstvo, kojim će duh obćiti sa svietom; da nepreči, već pomaže napredak moralni čovjeka; i da bude vrstno djelovati u družtvu čovječjem. Vidi se iz toga, koli sveširan, koli bistar mora da bude gojitelj.

Uzgoj duha.

Duh se nerazvija sam, već ga valja s vana navoditi. Odgojivanjem može se razvijanje duha pospješiti, može se i usavršiti, ali nije u ruku odgojiteljevih, kako će se daleko razviti duh djeteta. To ovisi o njegovih prirodnih darovih.

---

majka pošalje diete u crkvu na krst. Kada ga donieše kući, bijahu oči nješto crvene. Iza njekoliko dana osliepi diete posve. Ubogi roditelji biedno kukaju nad tužnim si djetetom. Tomu sam primjeru svjedok ja.

* O tom sam govorio lani u „Napredku“ u članku: „njuh.“

Digitized by Google

Ima li u duši više sila, kojim je djelovanje razno, ili je samo jedna, koja se različno pokazuje prema različnosti predmeta, na koje se proteže — o tom se prepiru dušoslovi. Za posljednje su mnienje mnogi veliki muževi, i to se mnienje čini vjerojatnije. Medjutim pedagogija razmatra pojedine sile duševne na oseb; jer joj je tim nauka jasnija i laglja. Valja svakako opómenuti, da su sile duševne tako medju sobom prepletene tako spojene, da jedna nemože djelovati a da nedjeluje i druga, treća. Zato nemože niti gojitelj uspješno nastojati, da jednu silu izključno n. pr. maštu usavrši, jer usavršujuć nju, podiže i plemeni druge.

Sila predstâva.*

Ova se sila od svih najprije začinja razvijati, zato bùdi prvi posao odgojiteljev, da se na nju pozornošću svrne. Prve predstave dobiva diete sjetilî, preko ovih pomažu mu druge duševne sile, da dodje do novih predstava. Što jasnije su predstave i što jih ima više, tim čvršći su sudovi, tim temeljnije misli. O tom se je dakle brinuti, da dobije diete što više predstava i da budu jasne i istinite.

Diete običaje crpsti prve predstave i najljepše iz naravi, i to s toga, jer je bog usadio u narav nješto, što svako srce, navlaš čisto, k sebi privlači. Zato puštaj djecu, da što više s naravlju obće**: trkajuć, poljem, beruć cvieće, slušajuć ptice. Kada se vrate kući, neka pripoviedaju, što su vidjela ili čula. Reknu li što kriva, izpravi ju i pouči. Igračke daj jim najviše iz prirode. Kada porastu, daj jim cvieća, da se njim zanimaju, zalievajuć ga i čisteć; daj jim životinjice, da za nju brigu nose, krmeć je i gladeć. Dobro je takodjer i nalagati djeci, da nješto iz narave skupljaju n. pr. leptire, cvieće, kamenje. Tim se daje obilna hrana gladnu srcu djeteta, a ujedno se napaja duh na bogatu vrelu istîna. Mudar je običaj pružati djeci zgodu, da motre zanatnike, kako rade. Razumije da mora diete, što je vidjelo, takodjer zapamtiti. Zato ga vodi

---

* Tako prevodim „Vorstellungsvermögen“ „vis apprehensiva.“

** Ima mladića, koji su i višje škole svršili pa neznaju razaznati pšenice od raži ili jačma. Tomu je razlog taj, što jih nepustiše u prirodu, koja je učiteljka najnuždnija i najbolja.

*

Digitized by Google

tako dugo k jednomu zanatniku, dok je diete sve glavnije vidjelo; zato moli zanatnika, da djetetu sve, što ga pita, liepo kaže; zato naloži djetetu, da u prosto vrieme iz drveta ili ilovače pravi dljeta itd., koja je u zanatnika vidjelo. Na taj se način predstave divno množe.

Kada dobiješ djecu u školu, neuči ju ništa samo riečju, već joj sve pokazuj u naravi ili joj stvar jasno oriši tako, te će se djeca predmeta sjetiti. Ali lagano idji, inače nećeš doći nikamo, tko hoće na jednoć sve u glavu natrpati, taj radi baš ko onaj, koji si prepuni želudac, da bude brzo debeo. Iz toga razloga nije dobro uzimati djecu na dalek put, gdje premnogo vide, niti je dobro dati joj mnogo čitati.

Više je do toga, da budu predstave jasne, nego da ih bude mnogo. Ali predstave nepostaju jasne, ako se na nje neobraća pozornost duha. Diete mora duševne oči uprti u se, gledati predstavu i postati sviestno, da ju ima. Na to ćeš ga privesti, aku mu naložiš, da o jednoj stvari često govri; jer često govoreć mora često i misliti, ako zahtievaš, da ti ob istoj stvari sutra nješto nova kaže. Tim se nesamo dobivaju jasnije predstave, nego se i dublje u pamet uvriežuju te se nemogu zapomenuti nikada.

Kada diete duševno uzgajaš, odstrani svaku smetnju. Sve, što pomućuje duh, neda niknuti predstavam ili barem prieči, da se nepokažu u cielom svjetlu. Izvori pako smetnje razni su: nemir s vana, kamo spada štropot, buka, šapat; nemir s nutra, komu je razlog ili neuredna i nečedna mašta ili neukroćeno i razmaženo tielo. Smetnje prve ruke laglje se dadu odstraniti nego one, druge vrsti. Odgojitelju je svakako gledati, da jim zabuši izvor.

Svako diete ima predstava, za koje se osobito zanima; to može poučiti odgojitelja, za koje je zvanje diete stvoreno. Predmeti, koji djecu u obće nezanimaju, moraju se ili posve odstraniti iz škole ili na najnuždnije svieti.

Paziti je djetetu težko, zato se moraju upotrebiti sredstva, koja no pomnju potiču a ta su: promjena predmeta i sjetilna kazna. Toga dvojega nesmije zanemariti učitelj, ako želi imati pozornu djecu.

Predstave, reći bi, dolaze k samosviesti imenom. Zato je važno, da se sve, o čem se diete poučava, nazove pravim imenom. Gojitelju nesmije dosaditi nikada, da kazuje djetetu, kako se što

Digitized by Google

imenuje. U tom ga mnogo pomaže želja djeteta, da zna svemu za ime. Ludo je i škòdi mnogo, nazivati stvari izkvarenim, djetinjim imenom. Tim se duševni napredak upravo prieči, jer što se za mlada zasije, uhvati čvrsto korenje.

Čovjek nedobiva samo vanjskih predstava, već on može ili mora i u se obraćati se te tako dobiva o svom nutrnjem životu raznih predstava. Ove su puno važnije nego vanjske, jer su s moralnošću čovjeka u tiesnoj svezi. Zato je dužnost odgojiteljeva, za rana upozoravati diete na nutrnje pojave, tumačeći mu, koji su dobri te se imaju gojiti, koji su zli, te se moraju bježati. Ova se dužnost u odgojivanju silno zanemaruje, pa je tomu posljedica, što premnogo djece najgore i najštetnije misli, čustva i djela drže dozvoljenimi i dobrimi. A kad uvide njihovu zloću, nemogu jih se izbaviti. Za to će odgovarati i odgojitelj.

Ali priedjimo na drugu silu duha, koju budi: m a š t a i r a z m n i v a. (Nastavit će se.)

Večernja molitva mornarah na brodu.

(Iz spisa: Génie du Christianisme. Pisao Chateaubriand).

Sunčana kruglja, koje sjaj oči naši već mogahu podnašati, jer se upravo spremala, da uroni u cakleće se valove, pojavila se medju guminami i splîtom konoplja brodskoga, te sipljaše jošte svoj dának u bezkonačna prostranstva.

S ljuljanja krme reći ćeš: sjajuća ota zviezda da svakim časkom mienja horizont. Po stožerih, ljestvicah, splitu i po svih spravah razlieva se ružičasta boja. Samo njekoliko lagahnih oblačićah tetilja na istoku, s kojega se istodobno sve na tihanu začeo pomaljati sjajan mjesec. Što je ostaloga obzorja nebeskoga, sav je čist, jasan i prazan. Na sjeveru pomaljala se, — tvoreć s dnevnom (suncem) i noćnom (mjesecom) zviezdom prekrasan trokut, — morska vitlavica, ponoseć se svojimi čarobnimi bojami prizme i srleć iz vode poput kristalna stupa da podupre svod nebeski.

Kukavna li i biedna stvora, koj u cielom tom divnom prizoru nevidi veličanstvene, božanstvene krasote! Sva mi se duša sa svega toga njekim milinjem uzburkala; nije bila hora da plačem, ali kamo ću? Suze mi vrcnu, biser-suze prište s očiju a moji ti

Digitized by Google

ga mornari skidaju svoje klobuke s glavah si, pak zaudese oštrim i jednozvučnim glasom kratku mornarsku pjesmu-molitvicu, namienjenu na slavu i čast Bogorodici Dievi, zaštitnici mornarah. Ah, silne li je moći ova pjesmica, pjesmica-molitvica, što ju pjevaju muževi, koji motre u sried okeana zapadajuće žarko sunašce na tanahnoj, na krhkoj ladji! — Kako se doticalo duše ono klicanje, oni vapaji ubogih brodarah k majci žalostivoj, majci bolnoj, majci milostivoj! —

Kako mora da dirne srdce ljudsko ono poniženje pred onim, koji vedrî i oblàči; koli blago čuvstvo mora da radja ona svjestnost naše maljahnosti prema bezkonačnosti, — što li njihovo, tamo pjevanje, razliežuće se u daljine preko valovah morskih!!!

Nepoznate ove i tudje zvukove začuju iste morske nakaze i utvore, pak se jih u toliko uplašiše, te migom srnuše u zdrielo, u bezdan svojih propastih; himbena i varava noć primiče se sve to većma sa svimi svojimi zanjkami i násedi; naš brod, — njeki dio čuda medju tolikimi čudesi; — naša momčad, naš svećenik klečeć mole se bogu, a sam bog, uznoseći se iznad ponora, držeć jednom rukom sunce, na vratima zapada i podizajuć drugom mjesec, na protivnom horisontu, — sklon je i pripravan u toj neizmiernosti pozorno slušati slabašne vapaje svojih stvorovah: — nuto! česa nije moći da se opiše; eto onoga, za što se hoće čielo čovječje srdce, da sve to baram s daleka osjeti i shvati!! —

Marija F.

Učitelji svjetske mudrosti.

Poznamo dvie vrsti učitelja svjetske mudrosti: jedni su živi, drugi mrtvi. Učitelji živi jesu mudri i izkusni l j u d i, koji nas ili svojimi izvrstnimi i promišljenimi savjeti, ili pako svojimi čini i primjeri poučavaju. Ovakovih učitelja imali su mnogi slavni muževi, njekoji pako još u cvietu svoje mladosti od ovakovih ljudih, kao svojih pravih učitelja, pomoći su tražili te s njihovih čina i primjera učili se svemu, čim bi se proslaviti mogli râdom oko obćega napredka za mirnih koliko i za ratnih vremena, i kako bi umjetnošću svojom sreću postigli.

Drugi učitelji jesu mrtvi, to jest k n j i g e prosvjetljenih i izkusnih ljudih, u koje različita poučenja i pripoviedke upisaše. A

Digitized by Google

i ovih dvie su vrsti: u jedne upisali su učeni muži u pripoviedkah i bajkah sve, što su s vlastitog izkustva crpili, kao Plato, Aristoteles, Cicero ili ostali; pisaše dakle za obće dobro. U druge pisahu poviestničari poviest o kraljevinah, občinah, o ratovih slavnih vladaoca; zabilježiše takodjer različite primjere ili sretnih, ili nesretnih sudbina ljudskih, u miru ili ratu inače znamenitih. Osobe opisuju nam, kako koja bijaše na korist čovječanstvu svojom upravom; kakove bijahu njihove krieposti, mane, pogrieške; koji su radili na obću štetu, na koliko bijahu crni njihovi čini; a koji su bili dobri i izkreni njihovi savjeti i odluke, koji pako zli i lukavi; pripoviedaju nam takodjer načine i sredstva, kojimi su se poslužili da budu srećni ili nesrećni, kao i red i kazan, koje dvoje jim osobito pomagalo za dostignuće njihove namjere.

Kod ostalih stvarih pripoviedaju nam povjestničari, s kojih razloga koje stvari, i od kojih ljudih, bijahu upotrebljene, koji se osobiti dogodjaji s njimi sbili, kakov bijaše povod, početak, uspjeh, a osobito kakova bijaše svrha, konac, srećan ili nesrećan i što se dobra ili zla sa svega naučiti možemo.

Jedni povjestničari opisuju dogodjaje kao očiti svjedoci, dogodjaje dakle, koji su jim potanko poznati. Tako je pisao Thucydides ob athenskih ratovih, u kojih je sam kao satnik vojevao; Xenophon pisa o ratovih Cyra mladjega, o ratovih grčkih narôda u kojih je i on sam vojevao. Polybius pisa o ratovih Scipiona afričkoga, kojemu je sam služio kao učitelj i tajni savjetnik; Julius Caesar opisa svoje vlastite ratove, koje je osobno vodio.

Ostali povjestničari pišu o dogodjajih, kod kojih nisu sami bili, već su jih s vjerodostojnih starih predavanja ili spisa zabilježili ili pako od starih istinskih ljudij dočuli, kao to učini Xenophon Lyropacdii i ostali.

Akoprem su savjeti i poučenja živih učitelja mnogo koristniji i više na slušatelje djeluju, to su ipak i mrtvi od nemale koristi i potrebe, s čega nam valja i njihove savjete čitati i slediti.

U Taboru.

Pr. Fr. Šćepánek.

Digitized by Google

Učiteljska sjednica kotara vinodolskoga.

(Svršetak.)

A jer bijahu zajedno sva predavanja jednostavna prosta, promišljena i uvježbana, mogu se gg. toli liepomu uspjehu radovati, što ga i mladéž sama posvjedočila; vladaše bo izvanredna pazljivost kroz tri sata neprestano, izuzamši mali odmor, kada si učenici pjesmicu pjevahu. Svi bijahu misleć i odgovarajuć radini. Prem su se gg. služila raznimi načini za postignuti svoje svrhe, ipak nisu se na toliko udaljivali načinu genetičkomu, koji jedini je u sadašnje vrieme za prirodni i najbolji poznat.

I gg. vjeroučitelji će mi priznati istinu, da nije jedna od najmanjih zaprieka, da djetca neuče temeljito vjeronauk, što se nesluže sa slikami. Dakako da je težko s njimi se služiti, kada jih nejma; ali zato bi se dotične vlasti pobrinuti morale. Dvojim, da osim novljanske obćine, koja druga Galurove slike posjeduje. A ipak priznata je istina, da je svaka nauka bez nazora sliepa, i ostavlja se samo u pameti, te ondje ostaje ležeć kano mrtva glavnica a to donde, dok neizhlapi. Stara je istina, „da čovjek samo onoliko zna, koliko pamti, što nauči nazorno.“ S toga se gg. vjeroučiteljem praktičko i nazorno predavanje srdačno preporuča, što budi bez svake zamjere.

Dalje mi je opaziti, da se u buduće svi učevni predmeti od sva tri ili četiri školska razreda medju cielo obučavajuće tielo jednoga školskoga kotara razmjerno porazdiele, a u tom treba, da se gg. učitelji dogovore tim više, što i sâm predmet drugu pripravu zahtieva za prvi razred, drugu za IV. razred. Smiešno će biti gg. učiteljem, da su jih učenici II. razreda svomu učitelju tužili, da jih nisu ništa pitali, (mišljahu bo, da je svih razreda izpit). Učitelj je toli uvriedjenu veliku gospodu, dakako, umirio; ali ipak zabilježio za podkriepiti gori rečeno. Ovo sporazumljenje, mislim, dosta je lahko, osobito sada, gdje se u kotaru vinodolskom opazuje medju učitelji prijateljsko obćenje koliko i ljubav i požrtvovanje za sve, što promak školstva pospješuje.

Sjećam se takodjer njekoga zaključka, da će se dvie konferencije učiteljske držati na godinu. Potrebu toga pokaza opet ovaj sastanak, kadno najvažniju predstavku, predloženu od perovodje

Digitized by Google

ovoga sastanka g. F. Š. u ime odbora, za ustrojenje kot. knjižnice, nemogosmo radi kratkoće vremena riešiti. A tu potrebu izrično dokaza g. nadzornik Petar Matejšić već drugiput preporučajući izvanrednu sjednicu, što ovoga ljeta i mora da bude.*

Odgovor na pitanje po biskupskom stolu zadato rieše gg. vjeroučitelji C. G. i A. C., oba dosta vješto.

Odgovor na pitanje, dano po visokom nam vieću: „Što djeluje najmoćnije na to, da narod školu obljubi, te da uslied toga naročito djecu rado u nju šilje i da bude voljan prinositi žrtve, koje su potrebite za njezin uspješniji razvitak. Što može u tu svrhu učiniti pučki učitelj, i koji su uvjeti njegova blagotvorna djelovanja u tom pogledu“? pročita g. F. Š. Nakon kratkog dogovora bude isto pitanje stavljeno u sliedeće točke i u družtveni konferencijalni zapisnik uvršćeno.

I. Ustrojenje pučke učione.

1. Pučka učiona, stecišće naobraženja i prosvjete za svaki narod i države, ima biti ustrojena na temelju pedagogije i didaktike, te svimi učevnimi sredstvi i pomagali obskrbljena.

2. Občina ili država ima istu držati u dobru stanju, namjestiti valjanih učitelja i njihovoj časti primjerno jih obskrbiti; pobrinuti se za prostrane suhe i svjetle školske sobe i za valjan stan učiteljski.

II. Dužnosti učitelja u učioni.

1. Učitelj će svoju učionu istinskom ljubavju ljubiti osvjedočen o važnosti svoga zvanja. Ljubav će svoju izkazivati: *a* prama roditeljem; *b* prama djeci u nauku a osobito u školskom zaptu; *c* prama siromašnoj mladeži; *d* prama svemu, što djelovanje njegovo pospiešiti može; *e* otčinski će se starati za tjelesni uzgoj djece.

2. Učitelj će nastojati, da što bolje pozna duševne moći i sposobnosti, ćudi i unutrašnje sile i slabosti, dobre strane i nedostatke svojih pitomaca.

3. Ozbiljnim, neumornim, savjestnim radom osvjedočiti će gradjane o potrebi i koristi škole.

---

* Odborove misli koliko i kratak nacrt pravila, drugom ću prilikom javnosti predati. F. Š.

Digitized by Google

III. Dužnosti učitelja izvan učione.

1. Tražiti će učitelj izvan škole pomoć roditelja, koje ako su neuki, o neobhodnoj potrebi njihove pomoći pouči, da ga u rukovodjenju svoje djece živo podpomažu.

2. Učitelj će svoje rieči i rad svoj zasvjedočiti primjerom, ozbiljnim i ćudorednim ponašanjem u školi i izvan škole.

3. Gdje je više učitelja na jednoj učioni, moraju biti u metodi, u obće u svem sporazumni, složni, opojeni izkrenom ljubavju prama školi i obćini.

Toliko mogasmo za ovo ljeto; drugiput ćemo i više i bolje. Nemogu ali na svršetku na ino, nego da vam spomenem začudjenje svih nazočnih članova konferencije nad strašno zapušćenom i za školu neprikladnom sgradom. Ta sgrada (Kastel) jest vlastničtvo kom. gospoštine. Što je imao učitelj na tolika pitanja: zašto se toli pogibeljni i zapušteni zidovi nepoprave, odgovoriti? Ništa drugo, nego: pisalo se, prosilo se, koliko od strane obćinskoga poglavarstva toliko i od ravnateljstva, a sve uzalud. Nezna se, od koliko godina nebijaše c. kr. kom. gospodštinom uzdržavana učiona popravljena.

Zaključivši prečastni gospodin predsjednik sjednicu, zahvali srdačno svoj prisutnoj mnogobrojnoj gospodi i razstane se s njom tako, da će se dugo vremena ljubeznosti i dobrosrdačnosti njegove svi sjećati.

Preporučajuć dakle gg. braći uztrpljivost, slogu i medjusobnu ljubav želim, da nam Bog da što skorije se opet pod barjakom prosvjete sastati kano otci vriednoga mladoga naraštaja, dobročinci naroda našega i odvažni radnici na polju školstva. *F. Š—k.*

Što djeluje najmoćnije na to, da narod školu obljubi, da uslied toga naročito djecu si rado u nju šilje i da bude voljan prinositi žrtve, koje su potrebite za njezin ispješan razvitak? — Što može učitelj u tu svrhu učiniti, i koji su uvjeti njegova blagotvorna djelovanja u tom pogledu?*

Da se škola uspješno razvijati može, nepobitno je, da joj prije svega treba ljubavi i simpatije naroda, u sredini kojega svoj blagotvorni upliv razprostranjivati ima, i iz koje se poput ognjišta

Digitized by Google

imadu traci svjetla i prosvjete u puk širiti. Pak ipak ovo glavno i prvotno svojstvo manjka s veće strani našim pučkim školam. Prosti ju narod prati zazornim okom, videći u njoj za sebe više štete, nego li koristi. Ova antipatija proti školam polieže s više razlogah. On ponajprije zazira od svega, što je novo i čemu on naviknuo nije; a osobito onda, ako ga takova novost i materijalnih žrtava stoji. Nedvojbeno je, da je podizavanje školah i uzdržavanje učitelja skopčano znatnimi troškovi, koje sveudilj dosadanjom zlom porabom, te vrlo osjetljivim i nepraktičnim načinom pokriti imade. Naš seljak imade dan danas sto i sto dužnostih, što jih mora namirivati, ali nijedna se od njega tako nepraktično i neumjestno nezahtieva kao što upravo one, što se protežu na školu. Sve osta le državne potriebe namiruju se općim porezom tako, da seljak ni nezna na koju svrhu je što dao; samo za svaki onaj novčić krvavo znade, što ga daje u ime uzdržavanja učitelja i to s toga, jer se školski namet, kako jur gore rekoh, na najnepraktičniji način pobira od puka posebice po općinskih organih. Mogao bih svakojakih takovih utjerivânja navesti, nu mislim, da bi suvišno bilo o tom rieči duljiti, dočim je to obće poznato, samo velim: uz ovakov postupak neće škola puku omiliti, već ju mjesto svojom dobročiniteljicom smatrati mora pripuzom, koji ga sisa.

Doskočiti bi se tomu moglo, da se učitelj i školske potriebe onako namiruju, kao što i ostali državni organi najme: porezom. Nesamo da bi takav način bio shodniji, već bi i ona mržnja puka proti školam izčeznula. Narod bi školu obljubio prije i tada, kada bi viša vlast u obzir uzimala i na njegov socijalni život. Da najme uredi zadruge, a preprieči mah preotelu cjepkanju i dieljenju za-

---

* Slavno uredničtvo! Na želju svihkolikih članova učiteljske konferencije kotara vugrovačkoga, držane dne 6. t. m., šiljem vam svoj konferencionalni izradak, kao obće poprimljeno mnienje ovoga kotara. Obielodanjenju ovoga sastanka nakana je ta: *a* da javnost uvidi u kakovoj bi slici imala ustati pučka škola, da ja uzmogne narod obljubiti; *b* da se ovim i ostala subraća inih kotara potaknuta vide, na vidik iznašati ovakove nedostatke na školarstvu, te da neprestaju kucati dotle, dok nam se neotvore vrata boljoj budućnosti. Učinite nam indi veliku uslugu, ako ovomu članku odstupite nješto mjetsanca u milom nam, i jedinom glasilu „Napredku.“ Dao Bog, nebilo uzalud!

Digitized by Google

drûga. Djelitba zadrûga već jest, a biti će još i većma, ako se neobustavi, glavna zapreka našim školam. Nesamo što ovakova raztepena zadruga u siromaštvo, pače i u proletarstvo, padne, te nemože školskih troškova nasmoći, već gdje je zadruga prije slati mogla u školu po troje, četvero djece, to sada, poslje kako je razdieljena, nemože nijednoga pošiljati. Jer na koliko je već dielova zadruga razdieljena, toliko sada treba više i pastira.

Ako dakle zakon i škola uzmu i ovo jedno jedincato diete razcjepkane zadruge u školu, naravno, navuče na sebe mržnju i gnjev roditêlja. Pak i same nerazdieljene zadruge prava su u kući smetnja glede škole. Jer ukućani, koji nejmadu djece sposebne za školu, krate hranu i ostala djeci potriebna davati ostalim, djecu imajućim ukućanom od ukupnoga družvenoga kruha i ruha. Neredko dogadjaju se svadje i tužbe poradi takovih kućnih izgreda. Kako je dakle vidjeti, svemu tomu mogle bi jedino veće vlasti kraj učiniti, da bi se ozbiljnom voljom zauzele za red u kući i za uredjenje zadrûga. Sám bo učitelj u tom je koliko slab, toliko neuvažavan činbenik. Kada bi se indi ove zaprieke školi smetajuće uklonile, s veće bi strani olahkotilo se i samim roditeljem, laglje bi svoju djecu odstupali školi, a i samu bi školu narod tada više prigrnuo svomu srdcu. Mislim, da neće ovdje neumjestno biti, ako se smjernim okom osvrnem i na samo častno svećenstvo. Nejma dvojbe, da je svećenik, živući medju pukom, svojim savjetom i podukom jedan od najmoćnijih faktora, koj moćno na puk djeluje. Uznastoji li indi duhovni pastir svomu stadu svakom sgodom svrhu i uharnost škole predočivati, nejma dvojbe, velju, da će i puk napokon pomisliti morati, da dočim se u školu tolika važnost postavlja, da mora u istinu koristnom biti. Mislio bi indi, da bi od povoljnih posljedicah bilo, kada bi duhovni pastir preporučivao u crkvi iz propoviedaonice, da u školu polazivši mladići iz molitvenika mole, pače da bi to od njih i zahtievao. Kada bi prigodom kršćanskoga nauka, ženitbe i drugih prigoda predstavljao mladiće, izašle iz škole drugim, pak jim iz samih škol. knjiga imenito iz katekizma zadaće davao, potrebite za primanje kojega svetotajstva. Ovim bi se odstranio onaj prigovor puka, koj kaže: šta hasni djetetu škola; jer kada iz nje izadje, nitko ga već nepita: da li je u nju hodilo, i da li što znade?

Digitized by Google

Sada ću dvie tri napomenuti, što može u tom pogledu blagotvorna činiti učitelj.

Dan danas je u obće sav sviet za korišću poblepan, da gotovo svaki čovjek jedino misli, da je za to na ovom svietu, da samo sebi koristi. Obće ovo svojeljublje zavladalo po svuda, pa s toga nesmijemo niti svojemu narodu zamjeriti. U školu polaže mnogu glavnicu: pravedno, pače i pravo imade tada, da od škole kakove kamate zahtieva. Griešno bi dakle učitelj radio, kada bi se po puku dao plaćati i uzdržavati, a on, da ono vrieme, koje mu je plaćeno, neposvećuje na boljak od roditeljah mu povjerenih učenika, već na svoju korist ili udobnost. Imade učitelj točno i uredno u školsko vrieme, kako mu i zakon nalaže, učenike u učevnih predmetih podučavati, vjerne crkvi i domovini sinove odgajati. Vidi puk na putu, u školi najpače u crkvi, da li zahman djecu u školu šilje; nije on u tom tako tup, da nebi znao izreći svoj sud nad školom i učiteljem. Oprezan i svjestan učitelj trsiti će se dakle, da mu je u puku njegovom dobar glas, koj je bolji, nego li zlatan pâs. Kada nam dakle puk vidi, da učitelj u istinu voljom djecu uči, marljivo školu drži, a i djeca nješto znadu, nedvojim, da nebi u takovu školu i takovomu učitelju pravi roditelj svoje diete rado pošiljao. U savezu s tim stoji i djetinja ljubav prama učitelju. Dobro znamo, kakav upliv imadu valjana djeca na svoje roditelje. Uznastojiš li, učitelju, da te obljube gojenci tvoji: stanovito povukao si njihovom ljubavi k sebi i ljubav roditêlja. U tom je pedagogičkom načelu izrečeno glavno geslo, koje nebi smio učitelj nikada s uma metnuti. Treba indi, da bude učitelj svojoj djeci i učitelj i otac, pak će zaista roditelji takova učitelja i školu, u kojoj se pod otčinskim učiteljevim okriljem ovakovi sokolove, prnati obljubiti. — Da narod školu obljubi, treba ga jošte neposredno upozorniti na vriednost i uharnosti, koje za svakako voljna iz škole proizviru. K tomu pako glavno je sredstvo izpit. Nikako neće učitelj propustiti, da nepozove na taj svečani dan, koliko najviše može, roditelja i obćinskih starešina u školu; jer su izpiti najprikladnije sredstvo za osvjedočiti poglavarstvo, roditelje i druge o potriebi učevnoga predmeta. A eto što veli „Obuka malenih“: Učione javnimi ovakovimi svečanostmi (izpiti) sve više i više postaju predmetom obćega uvaženja.

Digitized by Google

Samo se pako kaže, da mora učitelj nastojati u takovoj sgodi, da narodu pokaže, da je on i njegova škola zavriedila njegova povjerenja i ljubavi. Kada bi sve tako, kako sam po svojih slabih silah ocrtao, višnji blagoslovio i poskorio, nedvojbeno škola bi u ljepšoj i boljoj slici uzkrsnula; narod bi ju obljubio, djecu radje u nju šiljao i neznatnu, prema njezinom znamenovanju, krajcaru na njezin žrtvenik polagao.

(Kako je ovaj sastavak u konferenciji pročitan bio, uzme rieč veleč. g. Barabaš, veleć da se on u cielom s ovim izradkom slaže, najpače pako u onoj točki, gdje se govori o financijah. Kaže, da je kod njega i sam njegov puk proti dosadanjem pobiranju škol. nameta, te je uz to pripoviedao sljedeći slučaj: Dodje jednom k njemu njeki seljak, te medju ostalimi povede se rieč i o školi. Seljak reče, da bi ipak bolje bilo, da se škol. namet pobira s obćim porezom. Upita ga župnik zašto? A on će mu na to: da vrlo dvoji, da nebi njihov seos sudac koju svoticu od tih novacah i sebi u žep spravio. Pošto mu je dobri župnik protumačio, da to nemože biti, na kraju svega pridoda seljak: pa odkuda indi sudcu toliko novaca, da može ciele dane u krčmi sjediti i dobro piti? Učitelj D. pripoviedao je opet, da su u njegovoj župi škol. novce upotriebili na izplaćivanje segragacionalnih troškova; kada je ipak tandem aliquando učitelj dobiti morao plaću, dadoše mu ju od novacah onih, koje ubraše u ime vinotočja. Kada je puk doznao, upita dotičnike kako to, da su učitelja plątili timi novci, dočim su oni škol. namet poplatili; dotičnici pako jednostavno odgovoriše: zašto držite tako skupa učitelja, koj vam sve novce iz kase požderе! Učitelj Č. reče opet, da su kod njega škol. novci platili kotarske pastuhare; a on morade čekati, te čekati na svoju kukavnu plaćicu.

Pomisliti bi mogao tko od čitatelja, da je i pisca tih redaka tako nevolja morala potaknuti na onu ideju, koja je izrečena o boljem načinu pobiranja škol. nameta; s toga moram reći, da nipošto; jer on i njegovi sudruzi Gj. Gj. i M. S., koji stoje pod bilježničtvom vrloga starine J. Jurišević, posve su u iznimnom stanju u tom pogledu. Nu žalibože, da je ono iznimkom, što bi obćim pravilom imalo biti. Suum cuique!)

Pisao u Nartu u oči Velike Gospe 1868.

Jos. Klobučar.

Digitized by Google

Viestnik.

Natječaji.

Za učiteljsku orguljašku službu u Stupniku. Plata: 315 st., 2½ rali zemlje i stan. Molbenice šalju se: velečastnomu g. M. Horvatinoviću, podjašprištu i župniku u Noršićevuselu (pošta: Samobor) do 8. rujna t. g.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Bukevju, županiji žagrebačkoj. Plata: 360 stot. s paušalom, stan, 12 ralih zemlje i 14 hvatih drvah. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Josipu Gregoriću, podjašprištu i župniku u Peščenici (pošta Lekenik) do 8. rujna t. g.

Izpražnjena učiteljska miesta:

1. U Viškovcih. Plata: 300 st., stan i 6 hv. drvah.

2. U Selcih. Plata 157½ stot., 15 vag. žita, 15 vag. kukuruza, 20 cent. siena, 6 hv. drvah i stan

3. U Satnici. Plata: 84 st., 15 mier. kuruza, 25 mier. žita, 15 cnt. siena, 6 hv. drvah i stan.

4. U Gašincih. Plata: 157½ st., 20 m. žita, 20 m. kuruza, 6 hv. drvah, 2 rali zemlje i stan.

5. U Širokompolju. Plata: 105 stot., 12 m. žita, 12 m. kuruza, 6 hvat. drvah i stan.

6. U Vučevcih. Plata: 105 st., 30 m. žita, 6 hv. drvah i stan. Občina zahtieva, da joj učitelj znade i nemški.

7. U Forkuševcih. Plata: 105 stot., 50 mier. žita, 6 hvat. drvah i stan. Molbenice šalju se: velečastnomu gosp. Franji Šagovcu, podjašprištu i župniku u Djakovu do 22. rujna t. g.

1. Izpražnjeno učiteljsko i orgulaško mjesto kod sv. Jane pod Turnom. Plata: 315 st., 8 st. 40 n. vrtarine, 42 stot. drvarine, 21 st. za opetovnu školu, 50 st. po prilici štolarine i stan.

2. Učiteljsko mjesto u područnoj učioni u Cvjetkovićih spadajućih župi jastrebarskoj). Plata: 315 st., stan, vrt i drva. Za ovo miesta šalju se molbenice: vel. g. J. Jambrečaku, podj. i župniku u Slavetiću (Jastrebarsko) do 30 rujna t. g.

3. Učiteljsko i orguljaško mjesto u Zlataru. Plata: 315 st., za orguljanje 60 stot., stan, ¼ rali vrta, ¼ rali oranice i 12 hv, drvah. Molbenice: veleč. g. Tomi Capeku, podj. i župniku u Orehovici (p. Mihovljani) do 30 rujna t. g.

1. Mjesto učiteljsko i orguljaško u M. Taboru. Plata: stan, vrt, 262 stot. 50 nv.; 19 st. 47 nv. od dviju zaklada, 75 st. 50 n. za svoja drva, 50 st. 40 n. drvarine za školu i 2 rali zemlje. Molbenice šalju se: veleč. g. Ivanu Petranoviću podj. i župniku u Prišlinu (p. Rohič) do 30 rujna t. g.

2. Učiteljsko i orguljaško mjesto u Križevljanih. Plata: 315 st.; 30 st. za drva, stan, vrt, do 5 ralih oranice i štolarina. Molbenice šalju se: veleč. g. Stjepanu Vukoviću, podj. i župniku u Ivancu, do 30. rujna t. g.

Razne viesti.

Na temelju priznane slobode sdruživanja se, sastaju se onkraj Litave narodi u veliku, da se porazgovore, da dokončaju: šta jim valja predlagati saboru ili vladi. Tako se sastaše i štajerski Slovinci, pravo reći: starinom Hrvati 9. Kolovoza u Lutmeru. Preko 7000 osviešćenih i ovejanih Slovenacah jednim glasam zaključi, da jim nejma jamstva za razvitak narodnosti, dok nebude 1. slovenski jezik uredovnim u slovenskoj zemlji; 2. dok se nebudu služiti crkvene vlasti slovenskim jezikom a istim predavati bogoslovne nauke; 3. dok nebudu pučke učione sasvim slovenske; 4. dok se nebudu iz štajerske zem. zaklade i slovenci podupirati; 5. dok se nesdruže Slovenci u jedno zemljište s narodnom upravom. — Samo svjestan si narod zahtieva ono, što znade, da mu svim pravom pripada.

Kao za stalno imala je biti na 1., 2. i 3. rujna u Pragu učiteljska skuptina za Čehe iz Češke, Moravske i Slezke. U to ime odredilo je gradsko pogla-

Digitized by Google

varstvo iz občinske blagajnice za namirenje troškovah, liepu podporu od 500 st. Sada čitamo: da je rečenu skupštinu zabranilo c. kr. ravnateljstvo policije u Pragu a to zato, što je skupštinu sasvao odbor pražke učiteljske skupštine, kojoj, veli se, nepripada pravo, da takovu sazivlje. Ništa bez svojega razloga!

Kada smo u skupštinah, to radostno bilježimo i ovu, da su odlučila braća nam Slovenci u Krajnskoj držati: *prvi, občni sbor vseh učiteljev ljudskih* (pučkih) *šol na Krajnskem* dne 15. rujna t. godine. Pretresivati se bude ovo: 1. Što nam manjka u naših pučkih školah i česa jim živo treba? 2. Kako bi se u pučkoj školi uz druge nauke pospiešilo umno, narodno gospodarstvo i obrtničtvo? 3. Kako bi se za stalno pobolšale okolnosti ob učiteljskoj plati? — Nejma sumnje da se nebi svaki slovenski učitelj potrudio u bielu si Ljubljanu na prvu učiteljsku javnu skupštinu, koja mu se otvora iza tolikih mračnih viekovah istom: godine 1868. na 15. rujna. — Želimo od srdca, da se što više barem pomedjašnjih hrvatskih učiteljah nadje u tako liepu i plemenitu sboru.

Glavna skupština „učiteljske Zadruge."

S razloga, što su njekoji zadružni odbornici zapriečeni, te nemogu dojti u Zagreb prije svršetka mjeseca rujna, ustanovljuje se glavna skupština na 30. rujna i 1. listopada. Uvjereni smo, da se svaki gg. članovah zaista potrudi u skup, gdje se bude sboriti ob imetku i koristi, tičućih se svih nas.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge" učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Gg. Šoštarić Josip, kao ut. 10 st.; Stražimir, župnik, kao ut. 5 st.; Šavor Josip, kao ut. 10 st.; Jambrečak Jak., kao ut. 15 st.; Jaugcer Dragutin, kao ut. 15 st.; Majcenić Pavao, kao ut. 10 st.; Drabić Ladislav, kao ut. 10 st.; Havliček Niko, kao ut. 10 stot.; Barabaš Gustav, kao ut. 10 st.; Hegedić Stanko, kao ut. 5 stot.; Vuksanović Ferdo 6 st., Tržić Antun, Štaduar Vatroslav, Kolonić Leonardo, Antolković Josip, Klobučar Josip, Kušić Franjo, svaki po 3 st., polugodišnje kamate 15 st.

U Zagrebu, dne 26. kolov. 1868.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Listovnica.

Dopisniku ob ispitih pr. u P. Nemožemo štampati, jer ste zamahnuo oštricom a uza to i neobičnim načinom. Takav dopis neradja dobrim plodom, naročito pako znajte: visoki dostojanstvenici nežele, da se odviše i neumjestno kitê. Izreče li taj vaš učitelj ovu: Wie kann sich ein Krobot mit einem Wiener (učiteljem) vergleichen? — Na to bi mu se moglo samo to odgovoriti: drza li i smjela učitelja Niemca, gdje se usudjuje javno u srčiki Hrvatske, u kojoj se utovio, toli porugljivo po nas sboriti! Vidite, takove smo sreće! Možete, u ostalom, preraditi dopis, pak ćemo ga uzeti. —

Gdnu: A. Kn. u V. Vaš dopis štampati će se za cielo u dojdućem broju.

VII. arak „Rukovodstva" izadje 15. rujna.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 16. U Zagrebu, 15. rujna 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Mašta ili razmniva.

Što čovjek dobiva predstavami: to prima, mânji, vêća mašta. Ona je u mladeži osobito jaka i vruća te naliči zurmi, na koju se sve u većoj slici vidi. Zato ju treba brižno obuzdavati i zatjeravati u naravne joj granice. Puno su škodne mnoge navlaš lažne i strašne poviedke, koje dječju maštu moćno podpaljuju. Njimi djece nehrani!

U strasti je mašta osobito jaka. Gledaj zavedena ljubovnika, kako dragu si drži angjelom, premda je na njoj malo što dobra. Zato ju u tom smieru nemilice kroti. Gledeć pako stvari duševne, naročito nadzemne, vrlo je mlitava i liena: ta znamo, kako nam se je težko istinom duže baviti ili na boga mnogo misliti. Zato ju k tomu priučaj, bockajuć ju i podbadajuć jednako.

Gojitelj mora imati uviek pred očima, da diete često neluči slika maštinih od istinitih predstava. O tom ćeš se uvjeriti, ako posluhneš koju poviedku djeteta. Tu će doći mnogo podivna, što diete drži istinom, dočim nije nego maština slika. Zato je dobro dati si od djece mnogo poviedaka kazivati, te uz to poučati ju, što zbilja istina a što je naslikala mašta. Tim ćeš učiniti diete pozornijim na istinu.

Digitized by Google

Mašta dječja mora dobivati hrane, ali joj hrana mora biti vrlo umjerna i zdrava. Proti tomu se silno griješi; ako se djeca puštaju na samu; ako jim se dopušta lienost; ako se nagone, da se uviek istim poslom zabavljaju. U tih zgodah i prilikah presili mašta druge duševne sile, probije granice, preko kojih po pravu nesmije: hrani se hranom neumjernom i nezdravom. A tomu su posljedci često presmutni: diete gradi po zraku zlatne kule, nezadovoljno je, nujno i sjetno — a je li dospjeli, može i do zdvojnosti doći.

Poviedke kratke i dobre neškode djetetu, ali ga čuvaj, ako mu ljubiš dušu, od poviedaka nereligioznih i nećudorednih*, koje truju mlado srce.

Žene se odlikuju osobito živahnom maštom. Razlog je tomu: jedno, što malo ili ništa nemisle; a drugo, što malo rade. To posljednje valja naročito o ženskinjah višjega roda, kojim je sav posao u kićenju tiela, brbljanju ili moždu u vezenju. Jer sam drugo, što se o mašti može reći indje razvio** prelazim na

Pamet,

koja se u našem jeziku uzima u dvojem smislu. Može najme pamet značiti silu, kojom, što smo jednoć primili, držimo (i tu imenuje Niemac: Gedächtniss), i tako velimo: da nješto pamtimo, da smo upamtili ili zapamtili. A može značiti i silu, kojom si u samosviest dozivljemo, na što smo već zapomenuli (a toj veli Niemac: Erinnerung), i u tom smislu velimo, da se nečega opominjemo, ili da drugoga na što spominjemo.

Sve, što djeluje na duh, kano da s njim neumrlost dieli. Predstave i slike ruše se, istina, u propast zaboravnosti, ali ne da izginu za uviek, već da se ili same opet pomole ili da počekaju, dok jih čovjek izvadi iz njihova jaza. Taj se pojav pokazuje na osobito divan način u somnambulista, kojim na pamet dolaze takove sitnice, kojih se inače nikada nebi mogli opomenuti. Isto biva i pred

* Alban Stolz veli: da se u poviedakah Šmidtovih ta velika pogrieška prozire, što uče, da bog svako dobro već na zemlji nagradjuje, a zlo kazni.

** Vidj lanjski „Napredak.“ Br. I. II. III.

Digitized by Google

smrću, gdje čovjek vidi svoju sliku u podpunu svjetlu sa svakom i najmanjom sjenćicom zla djela.*

Pamet je ključ, koji rastvara vrata k znanju. Ona nas vodi k predstavom i k slikam, koje prispodabljajuć sudimo, mislimo, dokazujemo. To nam pokazuje, od koje je prevelike ciene dobra pamet. Gojitelja mora vrlo radovati i na neumoran trud poticati istina, da je usavršanje pameti skoro posve u njegovih ruku. Nejma duševne sile, koja bi se tako rano i tako uspješno dala do visokoga vrška usavršiti ko što upravo pamet. Zato na rád se! Upotrebi sve načine, kojimi ćeš pamćenje djetetu učiniti lakim, sladkim, trajnim, koristnim. U tu svrhu opredieljuj djetetu stvari ugodne, vriedne i važne, da jih pamti. Nenalaži ničega, što nisi prije točno razjasnio, jer je pamćenje stvari nerazumljene nekoristna muka. Dobro je urediti komade, koji se daju djetetu, da jih uči, onako, da će budućemu zvanju njegovu biti koristni.

Najljepša i ujedno najvažnija kriepost pameti jest, da bude čvrsta. Zato se mora mnogo više trsiti gojitelj, da diete, što pamti i upamti, nego, da mu mnogo toga u glavu strpa. A to će postignuti, nenalažuć mnogo novih predmeta, već dajuć isti češće, uviek ga iznovce tumačeć, uviek na novo zasladjujuć. Mnogo se takodjer kriepi pamet, a uz to i razum oštri, ako se časimice zada djetetu stvar, o kojoj je već više toga moralo pamtiti, da sve što o njoj zna, sakupi i u jedno svede.

Najvećom brigom ima se vježbati pamet, da pomaže diete u punjenju dužnosti, vršenju naloga, opominjanju blagočina i u vršenju obećanja. Mudro će biti, dati djetetu kad i kad nalog, koji zahtieva napetu pamet i neprostiti, ako ga neizvrši.

Vrlo je koristno naučiti diete, da si na večer dozivlje u pamet, što je radilo danju ili što mu se je znatnijega pridesilo. Tim će se sačuvati od većih pogriešaka.

Napokon mora se diete za rana već učiti molitvu. Što se je čovjek djetetom naučio moliti, to i nehotice šapće k bogu, postao mužem, a molitva od majke naučena, nasladji je duši odisaj. Zato molitva, koju učiš diete, budi kratka, sladka, puna. A sam

* I zato je pravedna spasiteljeva rieč: „odgovarati ćete za svako isprazno slovo.“

Digitized by Google

budi djetetu primjerom, da je molitva prva dužnost. Znam primjera, gdje je diete, dobro od roditelja odgojeno, kada bi slučajno nepomoliv se usnulo, noćju ustanulo ili u snu se molilo. Tolika je sila molitve u čistoj duši.

U obće budi tebi i gojencem tvojim čvrsta istina, da je najveće dostojanstvo čovjeka u tom, što može obćiti sa stvoriteljem svojim. A molitva nije drugo, nego način najsavršeniji obćenja s bogom, jest najme razgovor prijateljski s njim. „Od djetinstva boj se boga i bježi grieh.“ Tob. I. 10. (Nastavit će se.)

Uzgoj krasoćuti.*

Čuvstvo, kojim pravo od neprávde razabiremo zove se čuvstvo moralno; čuvstvo, kojim liepo od neliepa ili pače od grda razlikujemo, zove se čuvstvo ukusa ili kraće krasoćut. Savršenost moralna čuvstva sastoji se u spoznanje najmanje razlike dobra od zla, isto tako stoji i savršenost krasoćuti u spoznanju najtanje razlike medju ljepotom i grdobom, a takovu savršenost zovemo inače finoćom, tančinom ili nježnošću krasoćuti.

Moralno čuvstvo nam je prirodjeno, isto tako i krasoćut; pa ipak oba zahtievaju velike njege i mnogo uzgoja. Moralno čuvstvo divljakah je nerazvijeno i tamno, krasoćut jim je još kukavnija i mračnija; znak je, da se krasoćut mnogo težje razvija, nego li moralna ćut; jer dočim u današnje prosvjetljeno doba pravoslovac velika uzgoja, mnogo naukah i izkustva treba, dok mnogovrstne razlike i tančine dobra i zla, pravo od nepravde podpuno shvati, valja u iztraživanju i različivanju ljepote od grdobe još mnogo više godinicah potrošiti, prije nego li se postigne čuvstvo tanka i nježna ukusa. A k tomu treba i prilike, kao što i pred. metah za zrenje, jer će, kao što je dokazano, i posljednji trgovčić rimski bolje i točnije ocieniti svaku umjetninu, od našega najbolje odgojena plemića, i to osobito radi toga, jer u Rimu množinu krasnih umjetninah promatrati priliku ima.

Krasoćut se razvija s moralnim čuvstvom zajednički, i oba se skoro jednakim načinom uzgajaju; te gdje je ćudorednost na nizkom stepenu, tu neće ni krasoćut napredovati, svejedno kao što

* Odgovor na prvo konferencijonalno pitanje preč. duhovnoga stola.

Digitized by Google

na suhoj i neobradjenoj zemlji ništa neuspieva, već sve gine i propada. S toga razloga nećeš kod divljakah naći ni iskrice krasoćuti, ne možda zato, kao da jim to nebi bilo prirodjeno, već s toga što se je ista u korovu i dračju putenostih, nećudorednosti i divljačtva zapušćena, posve ugušila.

Da krasoćut svaki čovjek posjeduje, samo što se u svakom jednakom silom nepojavlja, svjedoči nam i malo djetešce, koje se već u majčinom krilcu maša šarene lutčice, krasna cvietka, ptičice ili lepirića, razlog tomu jest u nutarnjosti djeteta, jest nutarnji nagon, koji sili diete za onim što je oku liepo.

Kao što se god u pojedinca krasoćut jednakom silom nepojavlja, isto tako biva i kod cieloga naroda. Toliko pak neoborivo stoji, da je narodu, koji je zapušćen u prosvjeti uma i srdca i krasoćut tim manje razvita i izgladjena. Što se našega naroda tiče, to kod njega osobito njeko čuvstvo vlada za krasnim, samo bi nam to valjalo znati cieniti, njegovati i uzgajati. Čuvstvo za krasnim dokazali smo svojimi preliepimi narodnimi pjesmami, koje i drugi narodi ciene, te uzori pučkih pjesamah smatraju, zatim svojimi poslovicami i zagonetkami, tim biserom našega narodnjega blaga, punim i prepuncatim ne samo oštroumlja, nego i estetičnih izrazah. — Ovu sposobnost našega naroda pobudjivati, razvijati i podpomagati, zadaća je svakoga dobromislećega rodoljuba, a najpače učitelja Njemu je najljepša sgoda pružena usadjivati to čuvstvo već u mlada srdašca povjerene mu dječice, ter još u zametku spavajuću kličicu buditi, njegovati i razvijati, tako da se s vremenom uzdigne i uzvije do najvelebnijih djelah.

Nemislim zato, da bi se već u pučkoj školi morala držati visoka teoretična predovanja polag iztraživanjah Lesingovih, Šillerovih, Piškorčevih itd., već samo to želim, da učitelj sam u tu svrhu svakom sgodnom prilikom posredno i neposredno na svoju mladež djeluje, jer ništa nepobudjuje i neodgaja toliko, koliko pritomnost vrla čovjeka; — on netreba ni upućivati ni prodikovati, sama njegova prisutnost jest sunce, koje svieti i ogrieva, veli Wagner u svojem djelu (Erzieher st. 298.)

Po tom dakle netreba nikakovih velebnih govorah u krasoti, netreba zato posebna obučavanja, dostatno je samo učiteljevo dielovanje, njegov nagovor, a najpače njegov vlastiti primjer.

Digitized by Google

Nu i uzgoj krasoćuti mora biti omedjašen, te nam u tom valja osobito opreznimi biti. Treba da ljubimo i njegujemo sve što je liepo, ali nesmijemo istinu i pravdu zaboraviti, te ljepotu pravednosti i krieposti predpostavljati. Nesretan je dosta čovjek, koji nezna ništa o liepom i plemenitom, nu još je nesretniji onaj, koji to zna, ali neupotrebljava na korist svoju i drugih. O tom moramo svoju gojenčad uputiti, jer bi inače lahko nastalo ono žalostno krasoćenje, koje za istinu i pravdu nemari, već se ljepoti lahkoumno podaje, kojoj i lažljiva te varava pomisao godi, samo, ako se u vanjskoj slici liepom prikažuje. Takovim jednostranim uzgojem krasoćuti ne samo da nebi odgojitelj ništa postigao, već bi isto moralno čuvstvo gojenca zaveo i izopačio. A prevagne li jednom u svietu krasoćut moralno čuvstvo, to će, istinabog, zloće i nemoralnosti biti preobućene i obavite u odori ljepšoj, pristaloj i ukusnijoj, ali će tim ubitačnije i štetonosnije biti za socijalni život. S toga, u koliko može svrsi shodan uzgoj krasoćuti dobrotvoran i koristan biti, u toliko može biti takodjer za socijalni život pogibeljan, ako se neshodno i pretjerano rukovodi. Osim toga valja se kod istoga uzgoja obazreti i na vanjski položaj, okolnosti i stališ učenika. Diete puka nemože i nesmije u jednakom stupnju s knežićem (nu samo glede ove struke) uzgojeno biti, jer bi pretjerani uzgoj krasoćuti, vodeće i često na razkoši, za njegovo zvanje, njegov položaj i budući život suvišan i nepotreban bio.

Kazasmo već prije, da se krasoćut neuzgaja ni nepobudjuje nikakovim posebnim znanstvenim teoretičnim razglabanjem; već da je samo učiteljeva dužnost djecu priučivati, cieniti i poznavati sve što je krasno; s toga da ju valja zabavljati krasnimi predmeti, priučati jih, da iste motre i zriju, o njih misle, i u koliko je moguće valja jih na to navadjati, da o njih svoj samostalan sud izriču. N. p. najzgodnijim predmetom za nazrivanje ljepote možemo uzeti divnu i prekrasnu prirodu, te upoznat djecu sa svimi njezinimi divotami, krasotami i dražestmi. Tim ćemo nuzgredno, kao što već prije spomenuh, uz krasoćut podkriepljivati moralno-religiozno naobraženje djece. Kašnje će tako odgojeno diete, gledajuć cvatuće drveće, plodne poljane, divno nebo, bogato nanizano zlatnimi zviezdicami, sve te krasote i velebnosti uviek prije upoznati, nego li zlo i krivo odgojeni gizdelin, koji živi je-

Digitized by Google

dino u sanjarijah svoga uma, i koji se ponosi tobožnjem ljepotom svoga tiela, neobziruć se na nikoga ni na ništa oko sebe; te koji je, tako rekuć, jedino zaljubljen samo u sebe i u svoje.

Radi toga pazimo na uzgoj krasoćuti, da nezalupamo stranputicom, te da tjerajuć lisicu, neiztjeramo vuka. Predočimo djeci, osobito onoj, koja su u tom smislu od kuće pokvarena, kako je ništetna ljepota naša, — te ju upoznajmo krasotami prirode u obće, a napose i krasotom okolicah naše domovine, koja je uviek ista, stalna i nepromjeniva. Tim ćemo si mladež priučiti ljubiti pravu i stalnu ljepotu, koja je samo u Bogu i božanskih djelih sjedinjena, a zajedno ćemo u njih pobuditi i moralno-religiozno čuvstvo. (Dalje sliedi)

Učiteljem u vojničkoj Hrvatskoj i Slavoniji.

Svako vrieme ima svoje osebnosti, u svako doba vlada njeka ideja, koja blagotvorno djeluje na ondašnji a stranom i na budući narastaj, koja se, istinabog, mnienja, ali i sviet svomu cilju, najme savršenstvu, primiče. I učiteljstvom zadrmà u novije vrieme jedina takova ideja, a to bijaše ideja združivanja, želja za skupštinami.

Prijatelji škole i ini pozvani ljudi počeše razmišljavati o tom, kako bi učitelji skupljajuć i razgovarajuć se o školskih stvarih, mogli svoje težko zvanje olakšati, napredovati s duhom vremena, te tako i sebi, svojemu milomu rodu hasniti. Mnogi prorekoše, da bi takovi sastanci bili neprocienjene vriednosti za napredak, i da bi učiteljstvo njihovim uvedenjem na jedanput za mnogo postotakah napred skočilo; prorekoše učiteljskim skupštinam, uspjeha radi, sjajnu budućnost. — Nego, ote skupštine bijahu njeka novotarija, a svakoj je, ma i najboljoj novotariji ako nitko drugi, ono barem konservativni elemenat, kod nas prilično brojan, žestok protivnik. Zato se mora i višeputih i na više načinah baš samimi čini dokazati, da je što dobro, i istom se onda nadati privolji njegovoj od strane občinstva. Tako je bilo i sa učiteljskimi sastanci. Oni se uvedoše.

Tako bijaše u cesarovini austrijanskoj, ljudi se baš svojski latiše posla i podizanja školarstva. Mnogo se toga učini od godine

Digitized by Google

1848. Skupštine se obdržavahu; ali Krajina ostà bez njih, u Krajini je bilo učiteljem do u najnovije doba strogo zabranjeno da se sastaju, a to je valjda uzrokom, da kod nas i sada još prilično nehajstvo za školu i duševni napredak vlada, koje je mnogo gorje od protivničtva. Ovo bo sili čovjeka da misli, da se umno i dokazi bori a bez borbe nije pobjede; dočim je nehajstvo duševna trulež, kužna bolest, dapače stanovita smrt svakomu napredku.

Kada su nam prije tri godine svaki sastanak najstrožije zabranili, mislili su za cielo, da je u Krajini sve dobro, i krajiške uredbe da su valjane i prikladne duhu vremena; ili su nam učiteljem podmetali nečiste namjere, koje bi u skupštinah svoju hranu imati morale: a da niti jedno niti drugo nestoji, vidimo s današnjih uredabah, po kojih nam se skupštine nesamo dozvoljuju, nego kano osobito sredstvo napredka vruće preporučuju. Prigrlimo dakle braćo, objeručki, dar našega poglavarstva, ono hoće da se osviestimo, da napredujemo i tim sebi i svojemu rodu hasnimo. — Ta svaka ptica svomu jatu leti, to možemo svaki dan vidjeti. Seljak ide k seljaku, častnik k častniku da se s njim razgovori o svojem zvanju, da jedan drugoga za savjet upita: samo krajiški učitelji nejmadoše višebrojnih, zvaničnomu napredku posvećenih skupštinah, — a zašto? — sada mora da bude drugačije, ili pako ono prirodno načelo: „Više očiju više vidi, više ljudih više zna," za Krajinu i njezine učitelje nevalja.

Pokušati ću ovo u kratko nacrtati korist, koju skupštine učiteljem pružaju, ne zato, da koga podučim, jer čitatelji našega „Napredka" u tom bolje i više pripoviedat znadu, nego ja; već hoću samo, da se stvar protrese, pa u Krajini oživi.

Većinem se praktično predavanje školskih predmetah u učiteljkih skupštinah predusimlje. Pokaže n. pr. jedan od prisutnih učiteljah, kako treba zornu obuku, slovnicu, računstvo ili ma koji drugi predmet djeci u školi predavati, a tim se hoće postići poboljšanje i jedinstvo u načinu podučavanja. Moglo bi se doduše i to dogoditi, da koji skupštinarah, odredjen preduzeti koj predmet, oskudno ili baš pogrešno, protivno današnjem stanju nauke predavao bude; ali i tim je, ako ne pozitivna a ono barem negativna korist postižena, jer su prisutni vidjeli što nevalja, pa se mogu hrdjava kloniti.

Digitized by Google

Koj na skupštini aktivno učestvovati želi, taj je njekim načinom prisiljen marljivim čitanjem pripravljati i učiti se ono, što dobro nezna, a to je bogme velika hasna Ta nije šala, izaći nepripravljen na borište! Oboružati se mora duh naukom, jer nikomu nije svejedno pobiediti i pobiedjenu biti. — Koga njegovi sudruzi radi dokazanih vrlinah ciene, tomu nemanjka priznanje i štovanje ostaloga svieta, — a tko nebi rado da bude znan i poštovan!

Nego da se na takovih sastancih nebi za ničim drugim težilo do jedino za usavršenjem praktičnog predavanja školskih predmetah, onda bi oni bili jednostrani, mnogoga nebi zadovoljilo a učitelji bi malo po malo, kada bi jim se na volju dalo, izostali iz tako suhoparnih skupštinah. Učiteljski sastanci moraju dakle još njeku uzvišeniju zadaću imati, i ako ju hoće izpuniti, najviše stoji na predsjedniku skupštine. On mora da je muž napredan, mora poznavati svoju dužnost i svoje pravo, treba da ga ugrieva živa vatra za učiteljskim napredkom; jer će samo onda izpuniti one nade, koje prijatelji škole, učiteljstva i obćega napredka u skupštine stavljaju.

Skupštine su jedino valjano sredstvo, koje samotno živućega selskoga učitelja občuvati mogu od jednostranosti i pogrešakah glede obće i napose pedagogičke naobraženosti. Takovu je učitelju pogled u duševnu djelaonicu njegovih sudrugovah pripriečen ako se barem štokada sa drugimi učitelji nesastaje; u dvojbenih slučajevih nejma se nà koga osloniti, te zabasa često na stranputice. U skupštinah se razlažu naredbe višjih oblastih ne po mrtvu slovu, kojim su pisane, nego po duhu njihovih sačiniteljah.

Jedan čovjek nemože svega znati, ali više ljudih znade mnogo. Često se dogodi, da je jedan izmedju sakupljenih čitao ma koje izvrstno djelo. On priobći u kratko iz njega crpljenu nauku, pripovieda najvažnija mjesta djela i pobudi tako u slušatelj ih želju za čitanjem rečene knjige.

U skupštini se uči pojmiti važnost svojega zvanja, tamo se učitelju u družtvu jednomišljenikah prikaže kadkada ideal dobroga i svjestnoga sudruga, kojemu naličiti sa svimi dopuštenimi sredstvi pa duševnimi i fizičnimi silami trsi se. U takovih sastancih uzplamti iskra ljubavi prama svojemu stanju, kriepi se staležna sviest, sisa se utjeha, koja neda duhom malaksati i podleći hudimi

Digitized by Google

okolnostmi; tamo istom učitelj vidi da je udo velikog učiteljskog tiela, koje si je liepu zadaću stavilo oplemeniti i naobraziti čovječji rod, učiniti ga takovim, da se zbilja svojim umom, čuvstvom i voljom ponositi može.

Pa se još mnogo drugoga inače dobroga takovimi sastanci postići može; nego si ja nijesam uzeo zadaću, nacrtati savršenu sliku valjane škupštine u djelih i u posljedicah, a i priznat mi je, da je to iznad mojih silah. — Jednu bih ipak rekao i ta je, da bi se učiteljski sastanci, obazrevši se na obstojeće okolnosti, i kod nas uvesti morali.

Vrla naša pospoda, doglavnici uvidiše svojim bistrim umom za nas potrebu onoga, što ostalo učiteljstvo naobraženog svieta uživa, oni nam u načelu dopustiše, da se po zakonu skupljati i posavjetovat možemo, za da pospješimo i osiguramo svoj a posredno i i napredak naroda. Cienimo, braćo, tu dozvolu po njezinoj vriednosti, budimo svjestni i znajmo, da će se preko nas na dnevni red preći, ako nebudemo ljudi ovoga vieka, ako neizpunimo zahtjeve sadašnjosti: budi nam uviek u pameti, koje velike nade domovina i narod u nas stavlja, te gledjimo, oprošteni negvah, po mogućnosti koracati uzporedno sa učitelji drugih prosvjetljenih zemaljah i zauzeti ono mjesto, koje nas po pravu kano ljude ide. Učinimo dakle rodu glas, te izpunimo želje naših prvakah; skupljajmo se što u većem broju u urečene škupštine, za koje će u skoro zakonom biti odredjen način, vrieme i mjesto, a tim ćemo dokazati da smo dorasli, i da nam zbilja u grudima srce kuca za duševni napredak i sreću naroda našega. Od srdca ju napisah!

U Vinkovcih 7. svibnja 1868.

Andrija Knežević.
učitelj.

Prestupni prelaz učiteljah po razredih.

Već su skoro sve glavne učione naše domovine uslied viših naredbah poprimile načelo, da je prelaz učiteljah sa svojimi učenici u višje razrede po obuku s gledišta pedagogičko-didaktičkoga veoma koristan, dà neobhodno potreban. Pa gdje je god to načelo poprimljeno, svagdje se uvidja doista znatan uspjeh.

Digitized by Google

Samo na jednoj glavnoj učioni naše domovine uvidja se, kako nam dotično izvješće javlja, da je takov prelaz po napredak školski samo pod stanovitimi uvjeti koristan. — Žalimo veoma, što nam je dotični štovani izvjestitelj ili poradi pomanjkanja prostora, ili iz zaborave dotične uvjete propustio spomenuti. — Medjutim da nebi slučajno koga krivo predobio, želimo ga što prije, to bolje o protivnom ubaviestiti.

Taj prelaz je neobhodno potrieban i to zato:

Prvo: Što se tim načinom cielo učiteljstvo dotične učione probudjuje na jednak i složan rad — a gdje se složno radi i djeluje, obilan je plod. — Učitelji bo prelazeć po svih razredih sa svojimi učenici — natječu se medjusobno, upotrebljuju sve svoje sile, samo da drugomu u marljivosti i vještini nezaostanu. — A koji uspješan i hvalevriedan napredak na koncu četvrte godine postigne, svjestan si je, da je to jedino njegov rad, njegov plod i uspjeh; — s toga i njegova pohvala od oblastih i občinstva.

Drugo: Za vrieme, dok je svaki učitelj na pojedini svoj razred obvezan bio, dogadjalo se je često, da je učitelj višjega razreda, tužio se pred poglavarstvom i občinstvom, da učitelj predtečnoga nižjega razreda dovoljno neobučava i nepripravlja djece; s toga da je i njemu s takovom zapuštenom djecom mučno napredovati. — Odtud predbacivanja, svadja, nesloga i ostalo, što će prije nazadku, nego li napredku škole u prilog biti.

Treće: Neocjenivo je to načelo s pedagogičkoga gledišta; znamo bo da učitelj mora poznavati osobnosti svojih pitomacah; tim bo se izbjegava manam dječjim i spoznaje kakove su ćudi, te je učitelj prema tomu u stanju svoje korake načiniti. — Da li je to moguće u pojedinom razredu, za godinu, osobito ako je dotični razred prepunjen, svestrano upoznati, a kamo li svoje korake prema tomu učiniti, neka sude oni, koji se svaki dan bave tim mučnim poslom. Lahko je propisivati, ali je težje propise izvršivati! Nadalje mnoga se djeca moraju od svoga omiljeloga učitelja odieliti, dočim su ga istom upoznala, obljubila i povjerila mu se. Dodju k drugom, koga ljubavi još ocutila nisu, tu se je malko težje upoznati i udomiti. — A naopako istom onda po gojitbu u obće, a po zapt napose, ako drugi učitelj nebi bio vriedan premac prijašnjemu. Dočim da jim je takav dotičnik bio od

Digitized by Google

prvoga razreda neprestano učiteljem, to bi ga učenici, nepoznavajuć vrućje ljubavi, većega požrtvovanja, temeljitije sposobnosti drugoga učitelja, sigurno prije obljubili, nego ovako. — A da bez ljubavi i povjerenja nejma uspjeha u obučavanju, predobro je poznato svakomu učitelju tvrda srdca. Isto tako težko je i učitelju ostavljati svoje dobre pipliće, pak se priučavati drugim novim morda razpuštenijim i zapuštenijim.

Četvrto: Makar je u takovom slučaju osnova kako mu drago jednolika, bit će ipak cjelokupna obuka raznolika, jerbo svaki učitelj ima svoj posebni način predavanja, a ako djecu svaki put inače upućujemo, pomutit ćemo jim pojmove. Medju ostalimi uzmimo samo krasopis. Premda svi po jednih propisanih predapisih pišemo, to svaki inače nauči djecu pisati, — što je posljedica različitih metodah. A koliko se vremena nepotroši, dok se djeca načinu novoga učitelja nepriuče. — Tim se napredak muti!

Peto: Prelazeć učitelj svake godine u višji razred, vježba se i sam, jerbo latinac veli: »Docendo discimus!«, dočim ako je vazda na jedan razred ograničen, zapusti se u onom, što je za ostale razrede potrebno.

Šesto: Kad se mienjaju učitelji, nejmaju tada učitelji višjih razredah prava bahatno se hvastati pred neukim občinstvom, da jim učitelji dolnjih razredah u znanju dorasli nisu.

Sedmo: Neću nikoga sumnjičati, ali svi smo griešni. Mogao bi se dotični ravnatelj u pojedinca sliepo zaljubiti, te mu najtežji, po tom i najčastniji posao povjeriti, dočim on toga možda zaslužio nebi, te bi tim samo na štetu školi drugom zasluge priečio.

Osmo: Nazadnje neznam, tko bi bio obvezan najveći teret obnašati!? Najsposobniji, najstariji ili najmladji?! Zašto, kad svi jednaku nagradu uživaju!?

U Zagorju, početkom rujna 1868.

—n.

Iz brodske krajine.

Slavno uredničtvo! Kako sam čuo stare ljude u selu pripoviedati, koji se jošte sjećaju poviesti svojih djedovah i pradjedovah, onako sam istu poviest sastavio za školu, pod naslovom:

Digitized by Google

Dogodovština sela i župe „Gundinci“. Izvoli ju dakle u svoj pribran uzeti, i ako ju vriednom proiznadješ, obielodaniti u milom organu „Napredku“.

Dogodovština sela i župe „Gundinci“.

Za vrieme, kada Turčina iz Slavovije proćerasmo, bijaše ovaj predjel, gdje se sada selo Gundinci i atar njegov nahodi, gustom šumom pokriven. Na ovaj predjel zemlje preseliše se iz Bosne sljedeće porodice:

1. Porodica Mihić.
2. „ Kokanović.
3. „ Kadić.
4. „ Varzić.
5. „ Užarević.
6. „ Djančević.
7. „ Karavidović.
8. „ Matasović,

i ovo su prve porodice i utemeljitelji sela Gundinacah.

Porodice ove popraviše sebi koljebe; ali ne na mjestu sadašnjega sela Gundinci, nego na pojedinih gredah, koje Sava nije mogla poploviti, i to: porodica Mihić imala je svoju koljebu na mjestu, gdje sada kuća br. 12. stoji, i zauze gredu od br. 12., počamši kako crkva i ova strana kućah stoje tja do onoga kuta, gdje Beravica iz Berave izlazi, zatim preko Beravice, gdje sada livade „Jose“ nahode se i zemljište prama Prkovcem. Porodica Kokanović imala je svoju koljebu u „Gajiću“, i zauze onda gredu prama Sikerevcem. — Porodica Kadić imala je svoju koljebu blizu staroga groblja „Gradca“ zvanoga. — Porodica Varzić imala je svoju koljebu na obali „Berave“ iduć u Beravce. — Porodica Užarević imade svoju koljebu na kraj sadašnjega sela iduć u Beravce, s lieve strane druma, i zauze gredu preko sadašnjega „Jelasa“. — Porodice: Djančević, Matasović i Karavidović imadoše svoje koljebe krajem obale „Berave“, od prilike gdje je sada kuća br. 106., te se protezaše obalom „Berave“ prama Prkovcem i jednim komadom od „Josah“.

Buduć pako, da je bilo sve šumom obrašćeno, svaka porodica, u koliko je htjela i mogla, šumu je krčila i sebi zemljište

Digitized by Google

očistila; zato se tih porodicah i sada zemlje: oranice, livade itd. u tih predjelih nahode, i to izključivo, izim u koliko su tečajem vremena ili koji komadić s drugim izmienili, ili prodali.

Ove se porodice tečajem vremena uzmnožaše i sadašnje „Gundince“ sačinjaju; tako n. pr. porodica Mihić sada već prieko 30 kućah napunjuje; tako isto i Kokanović i ostale. Osim porodice Mihića, koja je iz Bosne došla, ima još i druga porodića Mihić, koja se kašnje iz Hrvatske naselila i stanuje na kraju sela iduć u Babinugredu, koju drugčije zovu Hrvatovi. — Ostale porodice: Kokanović, Knežević, Janković, Lučić i Papratović kašnje se u Gundincih naseliše. (Svršetak.)

Dopisi.

Sv. Ivan u Braču. Javljam vam, štovani g. uredniče, da sam primio sve do sada izašle brojeve miloga nam školskoga lista „Napredka“. Vjerujte mi, da ga pozorno ne samo čitam, već upravo učim a s toga vam iskreno izpoviedam, da mu budem i nadalje vjernim pribrojnikom. — Molim vas, obielodanite imena gg. mladih učiteljah, izašlih ove godine iz učitelista Arbanaskoga tik Zadra.

Za gradske četvororazredne učione potvrdjeni su: Božić Sime, iz Tinja; Dujšin Ante, iz Silbe; Kirigjin Ferdo, iz Spljeta; Radimir Ante, iz Dobrote.

Za pučke trorazredne učione: Berković Dinko, iz Bola; Paljétak Ante, iz Slana; Pelicarić Andrija, iz Biograda; Perić Petar, iz Trpna; Perković Jerko, iz Primoštine; Vidović Žampić, iz Staroga grada. Osim ovih postao je pomoćnikom g. Fabro Šimun iz Obrovca a g. Lumbardić Dušan podvrći će se ispitu 1. studena t. g. Doista dobrahno čislo narodnih učiteljah za milu nam majku Dalmaciju! Dao bog, te vazda savjestno vršili svoj posao na korist miloga nam puka, za koj jedino treba da živimo u podpunu uvjerenju, da nam i puk i umie i hoće pripoznati trudove naše. Znajte, da sam vaš

Ferdo Kirigjin, učitelj.

U Višnici 5. Rujna. Na naročitu želju veleč. g. župnika Franje Vidca, imasmo u Jesenju kot. učiteljsku skupštinu, u koju se sakupilo čitavo učiteljstvo i častno svećenstvo na osobitu radost našu. —

Sakupismo se u župnom dvoru, — jer nejma školske sgrade, — gdje ponajprije predavaše učitelji predmete, što si jih samo

Digitized by Google

izabraše, vrlo zanimivo. Zatim veleč. g. podjašprišt, kano predsjednik, pozove gg. Grgu Andrlića, Franjo Mišinskoga, da pročitaju svoje pismene radnja, što dotičnici i učiniše uz dopadnost čitavoga sbora. Viećalo se ujedno o raznih predmetih, zasiecajućih u školarstvo a zatim se spojednica svršila.

Za osobit doček i pravo hrvatstko gostoljublje, kojim nas dočekao i primio velečastni g. župnik domaćina, izrazujem mu evo u milom »Napredku" u ime čitavoga sbora najdublju hvalu i slavu.

Dragutin Šic, učitelj.

Viestnik.

Natječaji.

Biskupski duhovni stol Senjski i Modruški ili Krbavski razpisuje rokom do 10. listopada o. g. natječaj za sljedeća učiteljska miesta:

1. Za učiteljku i orguljašku službu u Kostreni sv. Lucije u kotaru bakarskom; s ovom službom spojena je plaća od 315 for., sa paušalom od 32 for. i slobodnim stanom il u novcu u iznosu od 20 for., a za orgulanje ima učitelj 25 for. na godinu, odviše za svaku mrtvačku misu 1 for.

2. Za učteljsku i orguljašku službu u Praputniku u okružju bakarskom, s kojom je skupčana plaća od 300 for sa paušalom od 15 for. i slobodnim stanom ili u naravi ili u novcu od 24 for. uza to dobije učitelj 158 bremenah drvah po 20 novč. 31 for, 60 novč.; za orgulanje 35 for. od svake mrtvačke mise 30 novč., od vjenčanja 1 for.

3. Za učiteljsku službu u Dragi u kotaru bakarskomu sa godišnjom plaćom od 315 for., slobodnim stanom i paušalom za drva od 70 for.

4. Za učiteljsko mjesto u Čavljih, župi cerničkoj kotaru bakarskom sa godišnjom plaćom od 315 for. slobodnim stanom i malim vrtom, paušalom 12 for., za drva 66 for.

Molbenice na dotične občine glaseće za ova četiri mjesta imaju se podnieti preč. g. Ivanu Soiću, kanoniku, podarcidjakonu, i okružnomu učionah nadziratelju u Bakar.

5. Za učiteljsko mjesto u Selcih, kotaru vinodolskom gdje plaća sastoji u 315 for. na godinu, za drvarine 50 for. 40 novč., slobodan stan, i 15 for. za paušal.

Molbenice za ovo mjesto imaju se v. č. g. Petru Matejčiću, podarcidjakonu, okružnomu učionah nadziratelju i župniku u Grižanih.

U Senju 25. kolovoza 1668.

— Na pučkoj učioni u Liču, županiji riečkoj izpražnjeno je mjesto učitelja, za koje popuniti otvara se ovim natječaj do 15. listopada o. g.

Dohodci učitelja ličkoga jesu; 150 fr. iz školske ovozemne zaklade, 165 for. od občine, 18 hvatih drvah, i to za školu 10, a za učitelja 8, 100 □ hvatih zemlje, i bezplatan stan.

Natjecatelji imaju svoje molbenice na občinu Lič glaseće poslati: gospodinu Ferdinandu Pleši, podarcidjakonu, okružnomu učionah nadziratelju, i župniku na Fužinu.

Od biskupskoga duhovnoga stola senjskoga i modruškoga ili Krbavskoga.

U Senju 5. rujna 1868.

Digitized by Google

— Za podučiteljsko mjesto u Dolnjem Miholjcu, s kojim je spojena godišnja plata 200 for. a. vr. i slobodan stan, razpisuje se natječaj do 30. rujna t. g.

Natjecatelji neka podnesu molbenice podpisanomu školsko-kotarskomu nadzirateljstvu.

U Podgajcih 28. Kolovoza 1868.

Zadnja pošta D. Miholjac. Ante Regen,
podarcid. i školsko-kot. nadziratelj dolnjo-mihovljački i žup. podgajački.

— Učiteljsko mjesto u Čakovcu (Medjumurje). Plata: 400 fr., za drva 40 f. i stan. Učitelj treba da je usposobljen za glavne učione, da podpuno znade hrvatski, magjarski i njemački. Molbenice šalju se: poglavarstvu trgovišta čakovačkoga do 30. rujna t. g.

— Zaključkom poglavarstva sl. i kr. grada Zagreba od 8. kolovoza t. g. otvara se školske godine 1868/9. viša djevojačka učiona.

Za to razpisuje se natječaj: 1. Za učitelja za jezikoslovno-povjestnu struku, 2. za prirodoslovno-tehničku, 3. za učiteljicu, koja će obučavati ručna djela.

Učiteljem jest plata 600 for., učiteljici 400 for., svim pako ustanovljena su decinalija u 100 for.; nu, mogu se priglasiti i učitelji glavnih učionah, ali ovi bi morali za godinu napraviti izpit za nižju realku.

Učiteljice treba da dokažu znanje i vještinu u ženskih ručnih djelih, prema svrsi više djevojačke učione. — Zahtieva se podpuno znanje hrvatskoga jezika. —

Molbenice šalju se kr. hrv.-slav. namjestničkom vieću do 25. rujna t. g.

Razne viesti.

G. Ante Cindl bivši učitelj u Čakovcu, odrekao se je učiteljevanju poradi prsobolje.. To javlja svim svojim znancem uz primetbu, da se nastanio u D. Miholjcu.

— G. Stjepan Gabrić, bivši učitelj u Čažmi, premješten je kao takav u Oriovac.

— U mjestu B. u Slavoniji bila su na izpitu, dne 17. kolovoza držanu, gdje se i sam podjašprišt desio, učenika iz čitave župe brojem 2, velimo dva a sposobnjakah ima 145. Tko je pak tomu kriv? Svi, kojim je dužnost stvoriti protivno.

— Zadružna skupština nebude 30. već 22. rujna, koštо se kašnje u odboru preinačilo.

— „Rěčnik lječničkoga nazivlja," pisan Dr. Dežmanom, izdaje: jug. Akademija.

Listovnica.

G. C. u Buku. Opomena stigla Vam s nesporazumljenja. Buduće godine, kako jur obrekoh.

Priložen VII. arak „Rukovodstva".

VIII. arak „Rukovodstva" izadje 15. listopada.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Torba u školu ide, mnogo pameti u sebi nosi, pa ipak ništa neznade. Rotkva je biela, pa nije sir. Rotkva sol liže, pa nije koza. Rotkva zubah nejma, pa grize. Sunce kroz vodu prodje. Sunce kopîta neomoči. Lončić naliči loncu. Lončić nije lonac. Zec spava. Zec ima otvorene oči. Metla je danju služkinja. Metla je noćom gospoja. Kruh unidje u peć gol. Kruh izidje (iz peći s korom) obučen. Mali crni trn na putu je stao. Mali crni trn mesa čeka. Svjetlosti (svieće) dobiješ za grošić punu sobu.

307. Odgonetnite sljedeće zagonetke!

Nit se kuha, nit se peče, pa se ipak sladko jede. Kuha se i peče se, pa se ipak nejede. Šta udara na duvarih, nit se tresu niti ruše, samo znadu naše uši? Listovah ima, a rašće nije; korice ima, a nož nije. Čitavo bielo, od prnjah postalo; najviše zna, a nikom nekazuje? Danjom sluga a noćju zviezde broji; danjom se klanja a noćju oholo stoji?

308. Odgovorite na sljedeća pitanja: kakva je kreda a kakva je tinta? kakav je hrast a kakva je breskva? kakva je žeravica a kavav je led? kakva je kocka a kakva je kruglja? kakav je lav a kakav je zec? kakav je puž a kakav je zec? kakva je kreda a kakvo je groždje? kakva je sol a kakov je šećer? kakav je djed a kakvo je diete?

Izradba. Kreda je biela a tinta je crna.

309. Spojte po 2 sljedeća stavka uzporednimi, uzročnimi ili protivnimi veznici (ali, nu, doduše, inače, ipak itd.) Mačka je veoma lukava. Mnogi ljudi mačku trebaju. — Uvreditelju valja oprostiti. Bog nam neće oprostiti —. Zločinac često ostaje na ovom svietu bez kazne. Na onom svietu zasluženoj kazni neizbjegne. Često vidimo u tudjem oku trunak. U svojem oku nevidimo klade. — Slogom rastu male stvari. Nesloga sve potvari. — Bukva ima prostranu krošnju. Sjednimo pod nju. — U cvieću ima meda. Pčele lete na cvieće. — Vruća voda hoće da kipi. Mora se lonac odstaviti. — Bog je naš najveći dobrotvor. Moramo mu biti zahvalni.

310. Odgovorite na sljedeća pitanja:

Kakav je konj, kad se uzporedi s magarcem s obzirom na veličinu? Kakva je ladja s obzirom na dužinu, širinu i veličinu, kad se uzporedi s čamcem? Uzporedite tako rep konjski i

Digitized by Google

magarečji! Rog ovčji i kravlji! Starca i diete! Željezo i olovo. Drum i stazu. Potok i rieku. Brijaču i nož. Lot i funtu. Šećer i med.

311. Uzporedite sljedeća 3 predmeta zajedničkim svojstvom: Sjekira, nož i brijača. Selo, trgovište, grad. Palac, stopa, hvat. Kreč, kreda, alabaster. Željeznica, brzojav, misao. Dan, sat, časak. Mlieko, kajmak, pekmez.

312. Odgovorite! Kako leti lastavica obzirom na gavrana? Kako pjeva slavulj a kako ševa? Uzporedite dalje (prislovi): gruvanje topa i puške; učenje zdrava i bolestna učenika; sjajnost sunca i mjeseca; kretanje kolah i željeznice; miris ljubice i ružice; kiselost divljake jabuke i otca (kvasine); korist krave i ovce!

§ 32. Opisi. Oglasi.

Opisi su oni sastavci, kojimi se svojstva različitih predmetah prirodnih, proizvodah rukotvornih i različita djelovanja s njihovimi svojstvi opisuju.

Prirodopis zove se sastavak, kojim se opisuju proizvodi prirode a taj se dieli u živinoslovje, biljoslovje, i rudoslovje. Zemljopis opisuje zemlje u obće; mjestopis miesta, sela i gradove, osobito; putopis putovanje.

Svaki opis mora biti: 1. vjeran, 2. točan, 3. podpun; a to osobito u pismu, kojim se različiti predmeti naručuju. Opisah treba još i u oglasih (pri prodaji, najmu ili kada se stvar izgubi itd.) Posljednji bivaju obično kraći nego oni, kojimi se vježbamo u sastavljanju. Oglasi i opisi imadu svoj naslov, koji se obično na čelo sastavka piše; n. p. opis konja. Spremanje voćke preko zime. — Obznana. Izgubljeno. Na prodaju. U najam!

Zadaće.

313. Sastavite opis naše školske sgrade na sljedeća pitanja: kakova je to sgrada glede svrhe? kakova je glede vremena, izvanjske ljepote? gdje stoji? od čega je? čim je pokrivena? koliko ima prozorah? gdje se nalazi ulaz? koliko i kakve su u njoj česti (sobe, kuhinja itd.)? kuda se ulazi u koju? Izradba. Učionica jest občinska sgrada. U njoj se sakuplja mladež da se tamo uči. Ona je već prije mnogo godinah sagradjena a nalazi se u podosta dobru stanju. Stoji usried tržišta na sjevernoj strani s pro-

Digitized by Google

čeljem prama jugu i naproti crkvi i župnom stanu. Sazidana je stranom od pečene stranom od priesne opeke a pokrivena criepom. Od sokaka ima veliku vèžu (ulaz), s lieva ima pet prozorah a s desna 4. U vèži nalaze se četvora vrata. Prva, s lieva, vode u školsku sobu I. razreda, 2. vode u podrum i na tavan; s desna pako nalazi se soba II. razreda a dalje III. razreda. Prozori trećega razreda idu u dvor. Na lievo u dvoru nalazi se produžen triem sgrade a tu je soba i kuhinja za školskoga poslužnika.

314. Opis njekog stola. Naputak: Što je stol? kolik je? od čega je? koliko ima noguh? kakva mu je ploča, sunjica, noge? Je li bojadisan i kako? pošto je kupljen? čemu je?

315. Opis I. čitanke. Kakova je to knjiga? Od čega je? koliko ima stranah? Kakove su korice i od čega? Kakav (od česa) je hrbat? kakav joj je njezin sadržaj? koliko ima štivah? kakova su štiva? Pošto je?

316. Opis naše peći. Svrha (čemu je?) Tvorivo (od čega je?) Veličina (koli visoka, velika?) Česti (noge, podstavak, pećnjaci, zjalo, ciev?) Mjesto (ovdje stoji?) Loživo (čim se loži?) Druga posebna svojstva!

Po tomu opis: vratah, ormara, školskih klupah itd.

317. Opis vrtlarstva. Vrst zanata, (u koju struku spada) korist! Rád u proljeće, ljeti, jeseni, zimi? Orudje (kakvo i čemu ga treba?)

318. Opis domaćega izgubljenoga psa u liku oglasu. Ime mu. Doba. Veličina. Tielo (noge, glava, uši, rep). Dlaka. Boja. Mjesto i vrieme, kada ga nestalo. Ciena nahodu. Mjesto i osoba, gdje i komu ima se predati.

Oglas.

Izradba. Izgubio se pas. Sluša na ime „Sultan“. Star je četiri godine i pol, visok je dvie stope; nôgu je debelih, glave okrugle a šiljaste gubice, ušiju dugačkih s resami a široka lisičjega repa. Jest sasvim crne svilene dlake. Izgubio se je u gradskom vrtu dne 16. svibnja t. g. Tko ga nadje, neka ga uz nagradu od 5 for. a. vr. povrati vlastniku u širokoj ulici, kućni broj 148 u prvom spratu.

319. Napišite na način 318 zadaće: objava vrhu svojega izgubljenoga domaćega psa.

*

Digitized by Google

320. Opišite svoj periž ili periž svoga otca!

321. Naznačite hod mislih u opisu konja II. slovničke čitanke članka 61. t. j. napišite pojedinimi riečmi: o čem se u svakom stavku govori!

322. Napišite taj opis 61. iz pameti a čitanke si spravite u klupu!

323. Opišite polag toga hoda mislih u zadaći 321. magarca, rodu, krta ili orla!

324. Dovršite i nadopunite:

Opis vode.[1]

Voda je — — tielo. Kad je — onda — prozirna — boje — mirisa — teka. Voda — — oblacih na — i u —. U oblake — voda — para ondje se — i — — — kapljice a ove padaju — kiša — — se smrznu — snieg a ljeti — ili —. Vode tekućice — iz zemlje a — — postaju — i rieke. Voda je za — — od neizmjerne —. — — najzdravije — za — i — pače — bilje — moglo — — rasti i —. Tekućice — vodenice — ladje i — a — para — množinu — i — služi još — — — kuhanje. Osim — živi — — i kraj — množtvo koristnih — kano — dvoživke — sisavci i —. Ima — ljekovitih — najme: — kiselih — sumpornih — itd.

325. Odgovorite na sljedeća pitanja i sastavite iz odgovorah opis sa shodnim naslovom: Kada prestaje zima? šta se tada opaža? šta radi led, snieg? kada izlazi tada sunce? kada zapada? kakovi bivaju dani i noći? šta radi sunce, kakovo bude nebo, zrak, zemlja, trava, cvieće i dublje? šta rade ptice? voda? djeca? ljudi? poljodjelci? koje svetkovine padaju u to doba?

326. Opis stolice. Izradba. Stolica je koristno i potrebito pohištvo. Ona ima stopu i pol visoko, četverokutno sjedalo, koje stoji na četiri noge. Ima naslon s rupom za držanje. Napravio ju stolar s lipova drveta i obarvio ju žutom bojom.

327. Sastavite po primjeru 326 zadaće opis: Kabanice, kuće, vrta, štednja!

328. Sastavite opis na temelju ovih riečih! Vrata. Visina, du-

[1] Čitav opis se izvadi na ploči te se brišu pojedine rieči i razstavnici.

Digitized by Google

ljina, lik, brava, kopčanice (baglame), drvo, groždje, prozor, stolar, bravar, staklo. Otvaranje, zatvaranje, kradljivci, zima.

329. Oglas ob iznajmljenu stanu:

O g l a s.

U novoj ulici, u novo sagradjenoj kući br. 35 mogu se odmah ili od Gjurgjeva dati u najam dvie prostrane sobe s kuhinjom, smočnicom, podrumom i drvarnicom uz malu stanbinu u najam. Pobližja moguće doznati u kući samoj ili pako kod vlastnika na tržištu br. 148 u dućanu, lievo.

330. Napišite oglas, da se prodaje njeka kuća, (ujedno s cienom) vrt itd. po primjeru 329. zadaće!

331. Napišite sve poslove zanata opančarskoga, stolarskoga i zidarskoga!

332. Izradite: „Kako se pravi brašno* na temelju zadatih riečih! Žito, najme: pšenica, ječam, kukuruz, raž, zob, sadržavati u sebi dovoljno hranitbena gradiva, te se pripravljati različiti način, da biti hrana prikladan. Zato mljeti se žito; brašno muka i to se dogadjati sada mlin dočim u staro doba ljudi žito kamen kamen trti i tako brašno pripravljati; sad imati ta svrha različit mlin ručni mlin vodeni ili vodenica gradjeni ili kladarica vjetrenjača te parni mlin, voda para vjetar konji okretati glavno koleso koje okretati manje a ovi kretati dolnji i gornji žrvanj to jest okrugli kamen medju koje pada koš zrno gdje se smrvi; smrvljen brašno pada vreća kroz koji se kao rešeto prosipati, finije brašno posuda a ljuska koji zvati se mekinja padati osebice.

333. Sastavite opis: „kako se prave opeke, kakovih sve ima, čemu se sve rabe, na temelju ovih riečih: Zemlja, voda, blato, slama, kalup, (tvorilo) piesak, sunce, peć, drva, vatra, biranje, ziranje, zidarske opeke, četvorast, criep, bunarske, košulja; priesne cigle, šuple i poraba; biljeg. Mjesto, gdje su opučare=ciglare.

334. Opis slavulja. — na glasu — veća od — neznatnasivo perje — hrani se zareznik i u krljetki — nijedna ptica — pjevanje snaga — krasota — promjena — ugodno. — Dugo jedan glas — jačje i jačje — slabije — prestane. Kadkad tužno — udara iznova — prebira visoke do najnižjih — mora veseliti srdce — ne samo danju — kadkada cielu noć — kolovoz seliti — vruća pokrajina — zato spada —.

Digitized by Google

335. O koristi bilja. Biline — ljude — životinje — neizmierna korist — koli siromašan — mi nejmati — žito — voće, drva, lan, konopljina, pamuk, korun i drugi proizvod, carstvo bilinsko, jer ono nam daje kruh. Odjeća rubenina, drva ogriev gradja.

336. Kola su potrebita —. Česti: rudo, osovina, točkovi, lojtre — težka, lagana, okovana — kolar pravi s grabrova drveta. Kovač okiva — šta?

337. Šta je toranj? gdje stoji obično toranj? kakva biva oblika? koliko visok? od koliko zidovah sastoji? šta se nalazi vrh zidovah? kakov biva krov? čim je krov pokriven? što se nalazi na vrh krova? što se nalazi pod krovom? što se nalazi pod satom? po čem ide se gori? tko je dao toranj praviti? kada, tko i zašto sve ide na zvonik (toranj)?

338. Koje životinje nalaze se u kući? kako se s toga zovu? Imenujte njekoje! koja je najljepša, najkoristnija, a koja najgadnija? Čime nam sve koriste?

339. Je li krava domaća životinja? Zašto? Ima li krava onakovu glavu kao konj? što ima krava na glavi? koliko ima noguh? kakove su te noge? Ima li kopita? Ima li grivu? kakov ima rep? čim se hrani? zašto žvače krava, kada nejma krme pred sobom? kakove može biti boje? kako zovemo njezin glas? što sve imamo od krave.

340. Šaran. Šta je? čim je pokriven? što ima mjesto noguh? gdje ima zube? kakve je boje? gdje živi? čim se hrani? čime nam koristi?

341. Koji se poslovi moraju prije obaviti, nego se hljeb za jelo prigotovi? Gora — rudari — željezo — kovač — ugljevje — vatra — kuje — sjekira — krči šuma — plug — drljača — sjeme — žito — vrši — mlin — brašno — voda — tiesto — kvâs — miesi se — peć — drva — vatra itd.

342. Djevojke neka opišu sve poslove pri pranju rublja!

343. Opis svih poslovah pri zidarskom (sapunarskom ili drugom) zanatu po redu!

344. Opis bureta — vašara — tielovskog obhoda — izpita — vatre (požara) — puta u Zagreb, Varaždin, Osiek itd.

345. Opišite obširno: što sve znate o prestupnoj godini! Sjetite se osobito blagdanah!

Digitized by Google

346. Opišite naše školsko računalo! (S čega sastoji? kakovo je, čemu se rabi, kako se rabi? itd.)

347. Opis crkve s porabom ovih podatakah: Sgrada = dvorana — pjevalište — ulaz — toranj — sakristija — kamen — opeke, drveće, criep — žrtvište (oltar), propoviednica, orgulje, krstionica, izpovjedaonice (gdje?) klupe, razpelo, slike, svjećnjaci, svieće, zvona, sat — božja služba, molitva, misa, propovied, pjevanje, sviranje, krštenje itd. Čemu su zvona? kada? čija je vlastničtvo? Tko ju sagradi? Koliko je stara? šta još?

348. Željezo. Što je? odkale? kakovo je? šta bude s njega? Nado (ocel) kako postaje? što se s njega pravi? čemu je još?

349. Pčela. Zareznik — zašto? krila, noge, žalac. Gdje i kako žive — kakove su? što sve rade? koja jim korist?

350. Stolar. Zanatnik — što radi — od čega — kako i što? kojimi spravami? gdje?

351. Njetko moli prijatelja pismeno, da mu priskrbi slugu. Svojstva i sposobnosti, kakav treba da bude? koje će morati poslove obavljati i kakovu će platu dobivati?

352. Zviezde. Sunce — sumrak — ljudi umoreni — mir — mrak — nebo — hiljade svjetilah — zviezde — visina — krasota — svemogućnost — množtvo neizbrojno — ogromne zurme, sitnozori — zvjezdari — 500.000 miliunah vidivih — neizmjerni prostor — bez konca i kraja. — Razlika: stalice, (koje? na primjer!) pomičnice (??) repatice (??)

353. Oglasi. Dječaka — 13, 14 god. stara — koji je izučio 3. razred — primi u zanat — kovač J. N. u Osieku.

354. Pošten čovjek — čizmar — bolest — šestero djece — bez zasluzbe — traži pomoć (službu kao?) — pobližje kod trgovca Žića.

355. Izgubljen ključ. — Opis njegov. — Nagrada. Mjesto: kud i kamo povratiti!

356. Djevojka — sirota — što znade i što je naučila — traži mjesto (službu) — najvolila bi kod —.

357. Njetko želi kupiti kuću; opis, ciena, koliko će umah položiti? kada i kako će ostalo namirivati? Gdje i do kada treba da se prijavi?

Digitized by Google

§. 33. Naputak za obširnije opise.

a) Red: Kada se stvari opisuju. 1. Vrst, t. j. što je ta stvar? 2. Položaj, granice ili mjesto t. j. gdje je ta stvar? 3. Svojstva, vlastitosti ili kakova je ta stvar? 4. Česti, s kojih sastoji? Svojstva i kakvoća čestih? Svrha čestih i česticah t. j. gdje su i čemu su? 5. Gradivo ili tvorivo, od čega je sva ili njezine česti? 6. Vlastnik, čija je? Tvoritelj? 7. Svrha, korist, poraba, šteta, ciena? 8. Osobiti znakovi.

b) Kada se opisuju životinje: 1. U koju vrst spada? 2. Svojstva, kojimi se odlikuje ili razlikuje od drugih vrstnjakah si. 3. Kakova je? kakove ima česti, uda, osjetila? 4. Hrana, kojom se hrani? 5. Gdje se nalazi uviek, slučajno? 6. Korist i šteta? 7. Način i doba življenja? 8. Osobite vlastitosti glede nagona (pameti, duše)?

c) Kada se opisuju biline: 1. Vrst. 2. Predjel i zemljište. 3. Česti: koren, debljika, lišće, cviet, plod i njihove česti glede svojstvah i kakvoće? 4. Vrieme rašćenja, kada cvate i dozrieva? 6. Kako se razplodjuje? 6. Čemu je čitava? čemu pojedine česti? 7. Osobita svojstva? 8. Korist, poraba; šteta, protuliek.

d) Kad se opisuju razna djelovanja prirode ili dogodjaji iz života ili râd čovječji, postupa se sasvim inače, nego pri običnih opisih. Najobičnije opisuje se redom kaošto je što postajalo ili se dogadjalo s obzirom na vrieme ili trajanje.

Primjeri s podatci.

Koza. 1. Vrst. Sisavac, dvopapkar i preživalac. Pitoma, domaća. Domovina: Perzija i Azija. 2. Tielo: a. veličina $2^1/_2$'; b. boja: biela, crna itd. c. česti: glava, rogovi, labrde, nos, oči, vrat, rep, noge, papci. 3. Osobita svojstva: vesela, pakostna, prokšena, kada i zašto? 12 godinah, na godinu 2 mlade. 4. Hrana? bilje izbira, list od ruže i loze. Sol. Čista staja i topla; čist zrak. 5. Korist. Zdravo mlieko (zašto?) sir, maslac. Meso, loj (6—10 funtih čemu?) Koža (rukavice, kordovan) dlaka (šeširi, strunjače) rogovi (tokar, čemu?).

Glista (daždnice) 1. veličina: debelo kao gusje pero. 2. Koža crvena, vlažna, tanka, sočna. 3. Tielo: na kraju šiljasto, 145 prstenakah. 4. Mjesto: vlažna, mastna zemlja, duboke rupe

Digitized by Google

zimi. 5. Hrani se kako? Noćju i za kišom iz rupe, puzajuć — vlažnu zemlju, trulež, sitne žilice. 6. Korist i šteta: Žilice ogrizuje, zato — za hranu drugim životinjam (kokoši, ribe — kada?)

Gnjezdo. 1. Svrha: jaja, stan. 2. Tvorivo: slama, perje (vrabac); grančice, lišće suho (svraka, gavran); vlasi, dlaka, perje, vuna (pjevice); blato, zemlja (lasta).

Kola u obće. 1. Što su, čemu su? 2. Česti: točkovi, osovine, rudo, ljestve, itd. 3. Poslenici: kalar, kovač, sedlar. Vrsti: Kola za tovar, dvokolica (taljige), tačke, kočija (hintov) itd.

Hljeb=kruh. Brašno (múka). Kakova sve? Korito, voda, sol, kvas. Miesi se. Tiesto se diže, bubri, izlazi. Tvorila razna n. p. krušnice, struganje, košarice. Čemu su? peče se gdje? u kakovoj? kako po prilici dugo? razna imena suhu, nenadjevenu pecivu. Kora, sredina. Kruh rahal, gnjecast. Gdje se mora čuvati? kojimi upravo besjedami molimo boga za kruh?

§ 34. Sravnjivanje. Uzporedjivanje.

Ako se jednaka svojstva i vlastitosti dviju stvarih, te i njihove razlike navadjaju, tada se obje prispodabljaju, uzporedjuju ili sravnjivaju: n. p.

1. Stol i klupa. *a)* Jednakosti: Stol i klupa jesu pokućje; obadvie su drvene, obično četvero-uglaste a kadšto barvene. Stol ima četiri noge a i klupa ima jih toliko. Stolar je pravio stol i klupu; **ali** stol je višji nego li klupa, on je i širji a klupa je dulja. Stol ima sunjicu a klupa nejma. Na stolu se može jesti, raditi, igrati i pisati a na klupi može se samo sjedjeti.

Zadaće.

358. Nož i vilice. Nož je sprava za jelo, a viljuške takodjer. Nož i viljuške jesu šiljasti, imadu drven držak a pravi jih nožar. Nožem i vilicami možemo se lahko ubosti. Nevalja jih dakle davati djeci. Ali nož je oštar, jer se brusi; zato može se nožem porezati a vilicami samo ubosti. Nož je plosnast i širok, te može imati dva ili tri nožića; dočim viljuške samo dva, tri ili četiri tanka šiljka imaju. Nož je potrebitiji nego li su vilice.

359. Krava i ovca. Domaća životinja — pitoma; 4 noge, papke; hrani se travom, djetelinom, sienom; liže sol; vrlo koristna;

Digitized by Google

ali krava veća — tuli, bleji — gladke ravne rogove, savijene, hrapave; dlaka — vuna — krava koristnija. Meso, mlieko, sir, maslo itd.

360. Pčela i mravac. Zareznici — marljivi, družtvo, dobar primjer; ali — veličina, glas, krila, obitalište, korist.

361. Ruža i tulipan. Cvieće. Jednaka boja. Česti, ljepota: Ures. Uvehnu, opadaju. Ali: u drugu vrst; grmlje, bobuljevno bilje, vrieme, kada cvatu. Miris.

362. Jutro i večer. Dobe dana. Na kratko traju. Hlad, rosa. Pjevanje pticah. Zvono. Molitva. Ali: kada je jutro, kada večer? Sunce. Zviezde. Poljodjelac. Diete šta radi?

363. Svibanj i prosinac. Mjesec — 31 dan — svake godine se vraćaju — veselje za djecu — ali: proljeće zima — zeleno, pusto mrtvo — cvietovi, miris — počinak — ptičice — u sobi vruća peć.

364. Sunce i mjesec. Nebeska tjelesa — velika — okrugla — izlaze i zalaze — svietle nam — daleko udaljena — ali: veće, nego; — danju — ob noć; — grije — vlastito svjetlo — dobiva od sunca — mnogo dalje, mnogo veće, nego —.

365. Uzporedite i sravnjivajte sljedeće predmete: Škola i crkva. Kreda i pero. Zdjela i tanjur. Mačka i lav. Kokoš i patka. Kruška i jabuka. Kukuruz i raž. Marljiv i nemaran učenik. Uzkrs i Božić. Vrt i vinograd. Škola i voćnjak. Magarac i konj. Guska i patka. Salata i kupus. Pivo i vino. Rieka i drum. Krojač i čizmar. Esav i Jakov. Pero i olovka. Voćke i grmlje. Bakar i gvoždje. Zemlja i piesak. Tvrdjava i grad. Diete i starac. Kajn i Abel. Kapa i šešir.

§ 35. Sprežnje glagoljah.

Glagolji se mogu i po osobah i broju mienjati.

Promjena glagoljah zove se sprezanje.

Svi glagolji nesprežu se jednako, već imade 6 načinah ili razredah.

Na koji razred koji glagolj spada, poznaje se osobito po neopredieljenom načinu.

Glagolj stoji u neopredieljenom (nesvršenom) načinu, kada se njime niti osoba, niti vrieme neopre-

Digitized by Google

dieljuje; n. p. pisatí = nezna se niti tko piše (je da li ja, ti ili on?) niti se zna vrieme (kad se piše, pisalo ili pisalo bude).

Buduće vrieme glagoljah sastoji se iz pomoćnoga glagolja (ću, ćeš, će . . .) i neopredieljenoga načina nekoga glagolja n. p. brat će doći a ja ću ga dočekati.

Na I. razred spadaju oni glagolji, koji neimaju ništa (niti slovke ni glasice) medju korenicom i tvorkom neopredieljenoga načina; a tvorka jim je ti ili ći; n. p. da-ti, nes-ti, te-ći, tu-ći.

Osobne tvorke glagoljah jesu: (Jdb. 1. em, 2. eš, 3. e; vb. 1. emo, 2. ete, 3. u i valja paziti na preglašivanje n. p. tući, tučem . . . . i 3. os. vb. tuku.

Na 2. razr. spadaju oni glagolji, koji imaju medju korenicom i tvorkom slovku *nu;* n. p. mi-nu-ti, zi-nu-ti, dig-nu-ti.

Na 3. razred idu oni gl., koji imadu medju korenom i tvorkom *ě* (ie, je): um-je-ti, živ-je-ti, vid-je-ti, umr-ie-ti, potr-ie-ti.

Na 4. razr. spad. oni gl., koji imadu medju korenicom i tvorkom *i*, n. p. hod-i-ti, mol-i-ti, kol-i-ti, nos-i-ti.

Na 5. razr. spad. oni gl., koji imadu medju korenicom i tvorkom *a:* bac-a-ti, var-a-ti.

Na 6. razr. spad. oni gl., koji primaju medju korenom i tvorkom slovke, *ova, eva* ili *iva:* kup-ova-ti, voj-eva-ti, zapis-iva-ti.

Zadaće.

367. Tražite po 5 glagoljah u neopredieljenom načinu od svakoga razreda i napišite jih: *a)* u neopredieljenom načinu, *b)* u 1. osobi jednine i 3. osobi množine.

368. Napišite sve tvorke sadanjega vremena u svih osobah; n. p. 1. razr. ples*ti*, 1. plet*em*, 2. plet*eš*, 3. plet*e* 3. plet*emo*, 2. plet*ete*, 3. plet*u*. II. r. pošin*uti*: 1. pošin*em*, 2. pošin*eš*, 3. pošin*e*, 1. pošin*emo* . . . III. razr. živjeti: živ*im*, —*iš*, —*i*, —*imo*, —*ite*, —*u* itd.

369. Nedopunite i razširite sljedeće stavke shodnim glagoljem u neopredieljenom načinu: Nemojte drugomu u poslu —. Nemoj svakomu loneu — zaklopac. Brat je htjeo za rana —, ali je morao —. Svaki bi rad zadovoljno —. Seljak je odišao travu —. Mesar ide goveda —. Tko nebi htjeo pametan —. Učeniku valja — a ne razuzdanu —. Ako izvolite —. S Bogom treba posao —. Nemoj u nevolji —. Otac nedopusti djeci —. Djeci se mora pu-

Digitized by Google

šenje —. Mati je poslala kćerku si —. Nevalja ugrijanu —. Tudjemu zlu —, jeste kao zločesto srdce —. Rano —, kasno —, tada se može štogod —. Moramo se u Boga — i u se —.

370. Napišite, redom, što se je radilo u polju prošloga proljeća.

371. Napišite što će raditi i kakove će poslove i kojim redom obavljati poljodjelac!

372. Opišite, što vam se je u ponedjeljak u učioni predavalo!

373. Opišite, kako ste probavili Uskrs, Božić.

374. Napišite, što ćete raditi dojdućih praznikah!

375. Upotrebite po jedan od ovih glagoljah: moći, morati, smjeti, htjeti, treba, valja, nemoj, u sljedećih stavcih, kojih glagolje valja staviti u neopredieljeni način: Životinje neubijajmo. Vino pijemo umjereno. Nadjeno povrati onomu, koji je izgubio. Iza kiše raste svako bilje. Što učiniš danas, neodgadjaj na sutra. U školi slušajte a kod kuće se sigrajte. Ali prije svršite si zadaće. Mačka je jela ribe, ali da ide u vodu. Čovjek ubija životinje; jerbo živi od njihova mesa; ali nemuči jih. Adam i Eva nisu jeli od zabranjene voćke.

§ 36. Prošlo trajno vrieme.

Prošlo trajno vrieme jest ono, kojim se naznačuje prošli čin, koji je dužje vremena trajao, prije nego što je prošao; n. pr. Milan gledaše izlazeće sunce. Gledanje je doduše prošlo, ali prije nego što je prestalo, dužje je vremena trajalo.

Prošlo trajno vrieme imadu samo trajni glagolji.

Trajni glagolji zovu se oni, kojih činjenje dužje vriemena traje ili se ponavlja n. pr. hodam, bacam, skačem, pišem.

Oni glagolji, kojih činjenje u isti čas se počimlje i dovrši, zovu se dovršni glagolji n. pr. izhodim, bacim (ich mache einen Wurf), skočim (ich mache einen Sprung) prepišem.

Prošlo trajno tvori se sa sljedećimi tvorkami od neopredieljenoga načina, bacati, bacam: 1. bac*ah*, 2. ti bac*aše*, 3. on bac*aše*, 1. mi bac*asmo*, 2. vi bac*aste*, 3. oni bac*ahu*. Tako i pomoćni glagolj: ja bijah, ti bijaše, on bijaše, mi bijasmo, vi bijaste, oni bijahu.

Digitized by Google

Zadaće.

376. Izpišite iz sljedećih glagoljah a) trajne i b) dovršne glagolje i stavite posljednje u neopredieljeni način a trajne u prošlo trajno vrieme. Idem, pročita, ležao, nositi, paze, davali, ljubiti, reče, znao, vidiš, stojiš, prestala, doneseš, pipamo, poslati, čekamo, postaneš, pitati, zastao, radujem se, probušim, predam, slušate, ciepati, laskati.

377. Napišite 10 dovršnih glagoljah, koji se dadu pretvoriti u trajne ili opetovne t. j. takove, kojim se čin ponavlja; n. pr. doznati, doznavati, preraditi, preradjivati.

378. Upotrebite trajne glagolje 376. i 377 zadaće u stavcih, ali u prošlo-trajnom vremenu i u različitih osobah; n. pr. Moja pokojna majka idjaše svako jutro na misu. Stari grad Sirmium ležaše na mjestu današnje Mitrovice. Mi davasmo svakomu svoje. Radovaste se dolazku otčevu? itd.

379. Sliedi često pismeno i ustmeno razlaganje pojedinih stavkah po primjeru zadaćah II. odsjeka §. 13. Pri tom se kaže 1. o samostavniku: Kakvo je ime? Kojega je spola? Broja? Padeža? Koje sklonitbe? b) o pridavniku: Jeli izvjestan ili neizvjestan? Kojega spola, broja, padeža, stupnja? c) o zaimenu: osoba, spol, broj, padež; d) o brojniku vrst, broj, kadkada spol, padež; e) o glagolju: vrst, vrieme, osoba, broj način, razred; f) o prislovu: vrst; g) o predlogu: koji padež zahtieva; h) o vezniku vrst.

§. 37. Trpni lik.

U tvornom liku stoji glagolj, kada pokazuje, da predmet sam štogod radi; n. pr. Seljak kosi travu. Otac ljubi sina si. U trpnom liku stoji glagolj, kada pokazuje, da s podmetom štogod biva n. pr. trava se kosi. Sin jest ljubljen. Ttrpni lik se pravi pomoćju povratnoga zaimena „se“ ili dionikom trpnim.

Dionik trpni tvori se tvorkami *n*, *na*, *no* ili it, ta, to n. pr. plesti = pleten, a, o; poznati = poznat, a, o.

Promjenom glagolja u trpni dionik i pomoćju pomoćnoga glagolja mogu se sva vremena tvoriti n. pr. pas biva progonjen; kršćani su bili (bíjahu) progonjeni; nijedna pčela netreba da bude

Digitized by Google

ubijena. Je li je mrtvac pokopan? Neprijateljska je vojska potučena a zemlja jim sva oplienjena.

Zadaće.

380. Tvorite od sljedećih glagoljah dionike trpne, pak jih upotrebite u stavcih kao pridavnike: početi, prokleti, podrti, poderati, obuti, vidjeti, dobiti, upisati, dati, izbosti, svršiti, oplakivati, izsmjehavati, biti, izpiti, najti, pozajmiti, darovati, pokarati, posjeći, pokopati, izkopati, platiti, mučiti, poslati.

381 Upotriebite dionike prošle zadaće u stavcih i različitih vremenih; n. pr. Oholi angjeli bili su bačeni u pakao.

382. Tvorite s glagoljnoga trpnoga pridjeva (dionik trpni) samostavnike tvorkom *e* tako da se *n*, pomekša! (Glagolji trajni)! Rabite jih onda u stavcih! N. pr. trčati = trkan = trkanje. (U školi jest zabranjeno trkanje; (bolje hrvatski: u školi nesmie se se trčati), stati, kupati, zvati, prati; obuvati, početi, začeti, svršiti, znati, smijati se, očekivanje; znamenovati, pisati, računati, risanje, učiti, igrati, hrvati se, bacati, kopati, prati, slagati, kihati. Nebi li se stvorio s kojega ovdje glagolja samostavnik tvorkom **ak**?

§. 38. Izvorne rieči.

Tudje rieči, t. j. rieči osobe, koje se upravo tako u pripoviedanju navode, kaošto jih je ona kazala, zovu se izvorne rieči ili upravnim govorom, n. p. Isus reče: ljubite se medju sobom. Isus reče = jest glavni stavak pripoviedaoca; ljubite se medju sobom = jesu vlastite (izvorne) rieči Isusove.

Izvorne se rieči diele od onih pripoviedaoca dvopiknjom (:) a kadšto se označuju na početku doli obraćenim navodnikom („) a na svršetku gori obraćenim; n. pr. Isus reče: „Ljubite se medju sobom.“

Volim reći: „neću“; nego vasdan: „kec!“
Bolje je reći: „neću;“ nego: „sad ću!“
Sve: „neću, neću —“ a ovamo i nogama kopa.

Za dvopiknjom pišu se bud velika bud mala pismena.

Zadaće.

383. Izpišite iz čitanke po 5 stavkah, u kojih se navode izvorne rieči.

Digitized by Google

384. Naučite sljedeću narodnu pjesmu na pamet i napišite ju iz pameti navodeći izvorne rieči:

Najveći griesi:

Raslo drvo sred raja,
plemenita dafina;
plemenito rodila,
zlatne grane spustila,
lišće joj je srebrno.
Pod njom sveta postelja
svakog cvieća nastrta,
ponajviše bosiljka
i ružice rumene.
Na njoj svetac počiva
sveti otac Nikola.
K njem dolazi Ilija
mironosna vojvoda.
Pa besjedi Nikola
mironosni vojvoda:
„Tà ustani, Nikola!
da idemo u goru,
da pravimo korabe,
da vozimo dušice
s ovog svieta na onaj.“
Al bjesedi Nikola:
„Okan' der se Ilija,
mironosna vojvodo!
Danas jeste nedjelja,
u njoj s' ništa nedjela,
već se krsti i vjenča,
ruse kose češljaju,
bielo lice umiva.“

Opet veli Ilija
mironosna vojvoda:
„Ustaj gore, Nikola!
da idemo u goru,
da pravimo korabe.“
Al' ustade Nikola,
odšetaše u goru;
napraviše korabe,
prevezoše dušice
s ovog svieta na onaj.
A tri duše nemogu:
Jedna duša griešna
kuma na sud vodila;
druga duša griešnja
s komšijom se mrazila,
treća duša najgriešnja
otca svoga skudila.

385. Prepišite sljedeće stavke, pazeći na upravni govor i na razstavnike. Stari su već Grci govorili poznaj najprije sama sebe poslovica veli tko pod drugim jamu kopa sam u nju upada reče Bog Avramu idi u onu zemlju, koju ću dati potomkom tvojim. Ban Jelačić običavao je reći što Bog dade i sreća junačka. Veli se što nećeš da tebi bude nečini i ti drugomu često bi mi moj pokojni otac kazao sinko uči dok si mlad, čim više tko zna s otim je bogatiji reče majka snahi si dosad išla sam ja po vodu odsada ćemo se mienjati odgovori snaha e dobro danas ćeš ti ići po vodu a ja ću sutra ostati kod kuće.

386. Upotriebite, gdje treba, shodne razstavnike i pazite na velika pismena pri prepisivanju! bog reče neka bude svjetlo a bilo je svjetlo bi li mogao drugi tko takova što učiniti podnipošto jer

Digitized by Google

samo on je svemogućan četvrta zapovied božja veli poštuj otca i mater si pitahu farizeji isusa je da li treba platiti caru carinu isus zaište od njih novac i upita čija li je slika na ovom novcu oni rekoše careva onda reče isus a vi dajte caru što je carevo a bogu što je božje o koli su se trsili da ga uhvate u rieči badava nije jim pošlo za rukom najbolji pozdrav jest. hvaljen isus a kad odlaziš reci s bogom čuvaj se neuljudnosti ali nebudi tudjem loncu zaklopac jesi li razumio.

§. 39. Pripoviedke.

Opisi dogodjajah u istom vremenu zovu se: pripoviedanje. Pripoviedanje dogodjajah starih zove se poviest; poviest, kojom se razpravljaju dogodjaji staroga ili novoga zavjeta, zove se: bibličkа poviest, a ona, kojom se opisuju dogodjaji čovječanstva, zove se: obća poviest. Opis života i djelovanje pojedinih ljudih, zove se: životòpis.

Više dogodjajah iz života čovječjega, mà se pripoviedali i kao izmišljeni, zovu se: pripoviest ili pripoviedka, te se pišu i čitaju zabave radi ili za obodrenje k nasliedovanju dobrih djelah, ili da se njimi koje čuvstvo probudi.

Ako se pripoviedaju dogodjaji o životinjah, koje djeluju i govore kao i drugi ljudi, zove se to basna = bahora.

Basne je izumio mudrac Esop, koji je u slici basne najveće istine, komu je htjeo, kazati znao.

Pripoviedanje, koje sadržaje dogodjaje vrhunaravne i nemoguće, zove se: priča n. p. o vilah, o vukodlacih itd.

Zadaće.

Pročitajte 10 sljedećih pripoviestih a izpišujuć jim „naslove“ naznačite, koja njih je biblička poviest, koja životopis, koja basna a koja je priča?

387. Lav i zec.*)

Lavu se uzvidi jednom pustiti se u govor s ušastim zecom. Zec ga upita: „Kažider mi, je li istina, da vas, lavove, može kukavni petao u strah natjerati?“ A lav će mu na to: „Dakako, da

*) Sljedeće pripoviesti ili se dadu čitati ili se čitaju, pa se pišu iz glave s podatci ili bez njih.

Digitized by Google

Broj 17. U Zagrebu, 1. listopada 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Razum

je sila, koja dobivene predstave i slike spajajuć, dieleć, prispodabljajuć, izvodi nove istine. Odgojiteljeva je dužnost, naučiti diete, kako će točno suditi, kako će istinu iz druge izvoditi. To će pako postignuti, oko s djetetom o svem, što je vidjelo ili čulo, razgovara, istinu ispravljajuć. Dobro je n a d a l j e, nalagati djeci, da ob onom, čega nerazumiju, jošte razmišljaju, a po tom kazuju, što su mislila. J o š t e je koristnije dopuštati djeci, da slušaju poučan razgovor starijih, gdje joj se ima dozvoliti, da čedno pitaju, čega neshvaćaju, ali joj se mora zabraniti u svašta naivno se uplitati, jer se tim pobudjuju na brblavosti, na koju su sklona po sebi.

Za rana privikni diete, da svemu, što govori, razlog daje; a čemu nezna razloga, ob onom ili da šuti ili da pita. Tko dopušta djeci govoriti bez razloga, uzrokom je što poslije o svačem hoće da sude i odlučuju, premda neznaju ničemu dati pravoga razloga.

Predsude, koje upiše mliekom materinjim ili koji se ih primiše u kući roditelja, izbij joj iz glave što skorije, jer su predsude goleme priečke razvitku razumnomu. Takove su: da je bogat čovjek najsretniji stvor; da su bieda i siromaštvo najveće zlo; da

Digitized by Google

je siromak nižji stvor i slične. Predsude ćeš najlaglje odstraniti učeć riečju i primjerom protivno n. p. da je prava sreća zadovoljnost srca, koje obično neimaju bogati, da je Isus, premda biedan i siromašan kano čovjek bio, ipak najblaženiji i najsretniji.

Najneprikladnije sredstvo za razvitak uma, jeste tumačenje i rastavljenje jezičnih oblika ili mnogo računanje *; jer se tim sve sile razumne navode na polje, čovjeku najmanje potrebito, dočim se, što je nuždnije, zanemaruje. Razum se dječji najviše vježba, razvija i usavršuje čestimi prispodobami; jedno zato, što je na to diete vrlo sklono, a drugo zato, što su prispodobe ugodne i zanimne.

Čovjek je na svietu, ne da umuje, već da radi; zato se pravom odgojitelja mora iskati, da se najviše obazire na praktični razum djeteta. Toj će dužnosti bez dvojbe zadovoljiti, uporavljajuć sve, što uči, na život a narav će mu djeteta biti sama u pomoć, jer sve, što se u nju usadjuje, rado prima. Ali usavršujuć razum nezapusti niti drugih duševnih sila, naročito čuvstva; jer će inače biti djeca tvrda nemilostna, besaviestna.

Ako vidiš, da se diete zove u stalež, koji ište neprestano napinjanje razuma, pobrini se, da mu ti oplemeniš druge sile; jer posle neće biti za to više zgode.

* * *

Razum čovječji nejma se samo baviti s istinami pozemnimi, već mnogo više s prvom istinom, koja je vrelo svakoj drugoj: s bogom. Po Krstu nastanio se je u duši djeteta bog, zato ga i njegov razum tako i rado prigrli vjerom, da u njem živi. Govori djetetu često o bogu, govori mu ljubazno i istinito, tim kano da piriš u iskru, koja je po krstu, u njem počela tinjati, da propukne u jasan plam žive vjere. Poučavaj takodjer diete i u istinah kršćanske vjere prema njegovu razumu i neboj se da nećeš uspjeti, jer je duh djeteta kano zemlja suha, koja željno posrkuje svaku kap nebeske rose.

Diete je čista posuda, napravljena rukom božjom; nju štuj i nesgriešuj duše ulievajuć u nju nečistu laž. Zato nisi li čvrst u

---

* Dr. Stolz je dakle proti postupanju naših škola u pogledu jezične jezične obuke: u tom razumne sudi. Ured.

Digitized by Google

vjeri i dovoljno poučen u istinah kršćanskih, neuzimaj na se težko breme odgojivanja.

Čuvaj djecu od sujevjerja, ali ju čuvaj i od bezvjerja. To ćeš učiniti, ako sve, što biva naravnim putem tako i tumačiš, ali u nadnarav nemiešaš naravi. Uči djecu, da je velika sila razuma, ali da je izvor svih tstinabog. U naravi ima stvari, kojim nemože na dno doći razum, nije li dakle ludo htjeti razumom uvidjeti, što nam je dobrota božja objavila. Na to sjećaj često djecu.

Nije mudro učiti ćudorednost prije nego vjeru; jer je ova temeljem onoj. Što bo je ćudoredno dobro, ako ne što odgovara volji božjoj. Dakle nju valja prije upoznati, da se uzmogne prema njoj raditi.

Istina je, da se dobrimi primjeri promiče čuvstvo ćudoredno djeteta, ali se mora paziti, da se nikada neupozoruje diete na ono, *što* je ovaj ili onaj učinio, već *zašto* je učinio. Nebi čovjek mislio, ali je ipak istina, da je nemudro pripoviedanje primjera, često uzrokom, da djeca malaksaju, izgubiv nadu, da će moći ikada onamo doći, kamo ih zove primjer. Zlih primjera nenavodi nikada, jer je ludo misliti, da će se tako diete od zla odkrenuti; već će se na zlo navesti, jer je u svakom zlu primjeru nješto privlačna.

I *čuvstvo pravednosti* ima se već za mlada zasadjivati djetetu u srce, osobito zato, što o tom diete nejma pojma nikakova. Kant veli, pane bez razloga, da je i čuvstvo pravednost i temelj svakomu uzgoju; jer tko je u srcu pravedan, dati će bogu, što mu dati mora, čovjeku dati će njegovo, a sebi svoje.

Najljepši je cviet i oku najmiliji bezgranična *ljubav prema drugomu*. Često pripoviedaj djeci liepom riečju primjere požrtvovne ljubavi prama drugim ljudem; ovakovi primjeri divno šire srce, nadimaju grudi, ohrabruju čovjeka.

Napokon još jednu. Diete mora znati dostojanstvo svoje i vriednost, da nezagazi nikada u kál grieha. To mu ucjepljuj svaki čas, rišuć mu ljepotu duše, sjećajuć ga na uzku svezu medju bogom i čovjekom, zanoseć ga u nebo, cilj čovjeka, i stavljajuć mu pred oči Isusa, koji, budući bog, postade čovjekom, da bude bog i čovjek.

Umjestno je ovdje privezati njekoliko rieči o govoru, koji je izraz misli.

*

Digitized by Google

je tielo, da tako reknem, misli. Nije nuždno, da se prelije u glas, može bo čovjek govoriti sam sobom, na tiho niti nemičuć usana. S toga je krivo označivati govor, da je sredstvo, kojim svoje misli priobćujemo drugomu*, košto ga označuje većina došoslova.

Diete se mora naučiti čisto i razumno govoriti, ali zato nije nuždno prije vremena mučiti ga, da govori i još da dobro govori. To dolazi samo. Ali je svakako štetno, s djetetom se šaliti, učeć ga djetinski izgovarati neke rieči. Jošte je štetno, dati djeci, da čitaju, čega nerazumiju, jer tim ne samo trate čas i miešaju rieči s pojmovi, već se priučaju na laž.

Nevalja sliediti one koji hoće, da se djeci sve imenuje jezikom književnim, jer i razriečja, što su izvor blaga i krasota jezika, treba da živu i cvatu. Zato će biti najbolje, da uz ime razriečno propojiš i književno, čim ćeš dvoju korist postignuti.

Učiti rieči i imena a netumaćiti ih, isto je, košto bacati nogama, a neznati zašto. Kano što se čovjek nemiče bez svrhe, tako ni negovori bez misli.

Najvećom se brigom ima nastojati, da se diete nauči jezik materinji. K tomu će doći, obćeć s ukućani i s drugimi, koji taj jezik govore te čitajuć domaće pisce uz tumačenje učiteljevo. Da se jezik nauči, nije potrebito, košto misle mnogi, da se puno gnjetu oblici jezični. Može biti mladić oblikom posve vješt, pa opet jeziku biti nevješt.

Dobro je, istina, i tudje jezike učiti, ali se prije mora materinji dobro naučiti. Na jedan put mnogo jezika si prisvajati, škodi duhu, jer ga sili misli izražavati na više načina, dočim ih nemože ni na jedan izraziti točno.

Medju riečju i mišlju mora biti podpuna harmonija; te ište narav govora; to ište nadalje dobro družtva čovječanskoga Gdje nejma te harmonije, tamo je neistina, ako nije svojevoljna; je li pako svojevoljna i hotična, to je laž. Od jed-

---

* Znamo da se i druga božja osobo imenuje; λόρος, verbum, rieč. Otac najme spoznavajuć sama sebe najsavršenije, rodi svoju istobitnu sliku, koja je sin. I budući da je ta slika izraz njegova spoznanja, zove se: rieč; kano što i mi izraz naše misli imenujemo rieč.

Digitized by Google

noga i drugoga odvraćaj povjerena ti gojenca. Za to se imaš tim više brinuti, što djeca obično nevide grdobe laži; i što su na nju sklona. Nedaj dakle djetetu, da govori, čega nezna, jer to znači, pokazivati znak nečega, što nejma. Nepuštaj ni drugim, koji su oko djeteta, da lažu ili da ga na laž potiču.*

Ako je diete priviklo već na laž, nastoj što bolje možeš, da ga od nje odvratiš. Zato rekne li što, gdje sumnjaš, da je laž, ispituj strogo, i nalezneš li joj traga, ukori oštro diete. Kada ti je u brk slagalo, kazni ga, a zatim mu dugo vremena nevjeruj ničega, što nedokaže. Tim će postupanjem doći do uvjerenja, da je laž grdno zlo i da su joj po gdjekada trpke posljedice. Ali i sám budi mudar, te nedaj, da ti što neistinita makar i nehote izlane, već uviek prvlje nego što rekneš, razmisli se, tako ćeš izbjegnuti neistini, i naučiti ćeš diete kako mora svaku rieč vagnuti prije, nego ju pronese.

I to budi ob uzgoju duha, a sade priedjimo na treći dio našega predmeta najme na pitanje, kako se ima razvijati značaj.

(Dalje sliedi)

Uzgoj krasoćuti.**

Dočim smo pokazali, kakova je zadaća pučke učione obzirom na uzgoj krasoćuti, te dokazali, da učitelj osobito nastojati mora oko toga, da u srdcih mladeži za rana pobudi ćut za krasnim, već i s toga, što će tim zajedno i druge glavne svrhe pučke učione podupirati; dužnost je sada po mogučnosti navesti sredstva, koja mu k tomu cilju najuspješnije služiti mogu.

1. Prvo i najvažnije jest, da učitelj pazi na red i čistoću ne samo kod djece, nego da i sam bude vazda uredan. Neka je čisto i zvanju svom primjereno obučen. Neka nastoji da se djeca vazda liepo vladaju u govoru i ponašanju, navlastito obćenju s drugimi, bilo to višjimi ili nižjimi od sebe. U tom neka

---

* O tom čitaj: Zehn Gebote katholischer Kindererziehung von Friedrich Clericus str. 108. U obće dobro će učiniti gojitelj, ako si to liepo dielce pribavi.

** Odgovor na prvo konferencijonalno pitanje preč. duhovnoga stola.

Digitized by Google

jim sam učitelj primjerom bude, jerbo rieč doista poučava, ali živi primjer neodoljivom silom privlači, dočim bi vas izgled bio otrov za mladjahno srdce, te tim jače i pogibeljnije djelovao, čim bi bio od osobe, koja bi imala biti mladeži uzorom, vodjom, zapovjednikom, dostojnim, častnim, milim i dragim licem. To od prvoga dana mora nastojati učitelj jer, ako se jednom oko već sasvim priuči i poda neukusnosti i neslanosti, to će se i prirodjene, pa ma kako vrle sposobnosti zapustiti i najposlje sasvim ugušiti. — S toga čim opazi, da je diete, bilo makar početnik, došlo nečisto i neuredno, neka mu ponajprije predoči gnjusobu i nepristojnost nečistoće i neurednosti, još k tomu neka svoje korake učini kod roditeljah djece, te jih neka ozbiljno opomene, da si više paze na čistoću i red gojenčeta. Ako to ništa nepomaže, neka diete i roditelje osramoti tim, da dotičnoga zamusanca na vodu protjera, a nepočešljana i smetna kući češljat se odpremi itd. — Ako je odjeća djece često neukusua i prosta, neda se lahko, a i nije potrebno promieniti i zapriečiti, jer je tu čestoputah razlog siromaštvo nego se samo u svakom slučaju mora zahtievati, da bude pristojno okrpana i čista. Nadalje nesmije učitelj trpjeti nečistoće na kjnigah, pisankah i u obće ostalih učevnih sredstvih. Jednom riečju: svagdje i u svakom neka učitelj strogo zahtieva, ako ne krasotu, to bar čistoću i pristalost.

Naravski, da je vrlo mučno učitelju u tom smislu djelovati u školi, dočim roditelji obično sve njegove blagotvorno djelovanje svojim zlim primjerom prieče i kvare, jer sa žalošću ispoviediti moramo, da se naš puk, što se tiče ukusa, reda i čistoće u svojih kućah osobito po njekih zakutnih i zapušćenih selih nalazi skoro u prvobitnom stanju prostote Sobe su jim većinom po više godinah nepobieljene, nečište i pune kojekakova gada svakojakoga a i gusićah, telićah i ostaloga blaga često nemanjka. Oko peći visi u zimi za ures mokri i blatni opanjci i obojci, koji svojim izparivanjem strašan smrad pouzrokuju. — Nu uz sve te nepogode, neka nesmalakše učitelj, te se takovimi sgodami ni najmanje u svom djelovanju smutiti nesmije, jer to mu i jest upravo zadaća boriti se za cieloga svoga života.

Zatim s druge strane mora nastojati, da i u školskoj sobi bude čistoća, da po klupah i ormarih nebude prašine, da su pro-

Digitized by Google

zori čisti i prozorni, pače neka na sve moguće načine nastoji, da ju čim više uriesi prirodnimi i umjetnimi krasotami, kao cvićem, slikami itd., u čem bi mu blagohotna podpora obćine i roditeljah mnogo pripomoći mogla.

2. Drugo positivno sredstvo, kojim se može djelovati na krasoćut jest čitanje liepih knjigah, kao što i drugovanje s ljudmi, koji su s vana i s nutra skroz ugladjeni, krasna, dostojna i čedna ponašanja.

Što se tiče čitanja knjigah, valja nam ponajprije upozoriti, da si izaberemo za djecu odabrana i valjana djela, te koja su primjerena umu i dohvatu njihovomu. Što se pako tiče drugovanja, pazit ima učitelj, da mu se djeca tako u školi, kao i izvan nje nedruguju s neotesanom i razpuštenom djecom. Dogadja se često, da selska djeca dolaze medju pastirčad i onakovu djecu, koja u školu ni povirila nisu, te u takovom družtvu svoju ćut izopače i izkvare, slušajuć od njih svakojake bogumrzke psovke i kletve. To mora učitelj gledati zapriečiti i zabraniti za dobe. Glede toga vrlo će uspjeti, ako si bude djecu priučavao naukom i primjerom na sramežljivost; jer je stidljivost takovom sgodom jaki i neoborivi zaklon srdcu proti svim navalam zloće i grdobe.

Čitanjem i druženjem priučit će se duh djeteta na ljepotu, sklad i jednostavnost, tako da će na sve što se protivi krasoćuti zamrznuti i ostaviti.

3. Zrelija mladež može se takodjer motrenjem krasnih umjetnostih i zabavljati, premda se je težko takovim sredstvom okoristiti u pučkoj učioni, već i s toga, što bi nam djeca zato od kuće morala biti pripravljena, a i zato što je u nas u obće još velika oskudica na krasnih umjetninah.

Po školah nam većim djelom manjka pomoćnih sredstvah, kao slikah za zornu obuku, za prirodopis i bibličku poviest, a kamo li bi se moglo zahtievati, da bude škola nakićena krasnimi umjetnimi slikarijami, rezbarijami itd. Nu zato ipak neka učitelj nepropusti nabaviti si ma kojim god načinom makar i malo prostijih prirodopisnih, povjestničkih i ostalih slikah, samo ako su valjano izradjene. Dobro je uviek, da su slike fino, ali velim fino

Digitized by Google

kolorirane.*) U pomanjkanju umjetninah, neka vodi učitelj djecu na šetnju, tamo jih može kojom u srdce dirajućom upoznati smožnošću, ljepotom i uzvišenošću božje naravi u obće a domovine naše napose. Gdje se slučajno crkva odlikuje svojim vanjskim ili nutarnjim urešenjem, ili gradjom, nesmije učitelj zaboraviti, a da nebi djecu na nju upozorio i razložio jim vriednost i ljepotu njezinu.

Ljepota nam se u obće prikažuje u tri bitno različita oblika i to kao: lik glas (ton) i rieč i djelo. S toga želimo li, da nam bude estetični uzgoj obćenit, moramo svakoj struci njezinoj jednaku pomnju obratiti. (Svršetak.)

O pridavnicih.

(Nastavak, vidi brojeve 7, 9, 11.)

Ponavljanje onoga, što je prije preduzeto. — Zatim nastavi učitelj po prilici ovako:

Milane, kaži mi: kakav sve može biti hljeb (kruh)? Hljeb može biti tečan ili netečan, hladan ili topal, vruć itd. Kako imenujemo rieči, koje nam naznačuju kakvoću t. j. vlastitosti stvarih? Što su dakle rieči: tečan, netečan, hladan, topal i vruć? Kojoj vrsti pridavnika pribrajamo sve rieči po njihovu znamenju? — Brojimo jih medju pridavnike, koji nam pokazuju: kakove su stvari. — A kakovih imamo još? Medju koje spadaju prije spomenuti pridavnici (valja da su na tabli napisani) po obliku? — Po čem znaš, da jih brojimo k neizvjestnim? — Kojega spola su ove dvie rieči: tečan hljeb? — Ded mi sklanjaj obie te rieči u podpunih stavcih. Hoćeš li isto tako sklanjati i topal ili topao hljeb? Zašto? Nu, da li će se po istom obrazcu sklanjati moći i vruć kruh? Kakov je glas ć? Misliš dakle, da će se taj pridavnik nješto drugčije sklanjati. Nu dobro, da kušamo, samo pazi, pa mi pozorno odgovaraj na moja pitanja riečma:

*) Mückeove povjestne slike nisu skupe, a mogu se osobitim uspjehom upotriebiti. O tom sam se vlastitim izkustvom osvjedočio Hvala g. darovatelju! S. B.

Digitized by Google

vruć hljeb, jer ćemo se tim na skoro naučiti sklanjati i pridavnike mekanoga okančanja.

Što je nezdravo jesti?	Vruć hljeb.
Česa si komadić odkinuo?	Vruća hljeba.
Čemu su njeki naviknuli?	Vruću hljebu.
Što mnozi vole!	Vruć hleb.
Divi se!	Vruć hljebe.
O čem se neda živiti?	o vruću hljebu.
Čim se nevalja hraniti?	Vrućim hljebom.

Premetnite to u množinu!

Vruća čorba je zdravija od vruća hljeba. Što je zdravije nego vruć hljeb? — Vruća čorba. Kojega spola je pridavnik vruća? Zaisto je ženskoga? — Kakova je okančanja? Odgovaraj mi sada tima riečma na moja pitanja! Postupanje je jednolično s gornjim.)

Josipe, kakovo je gvoždje, kad ga u vatri razbielimo? U vatri razbieljeno željezo je vruće. Vruće željezo. U kojem spolu smo pridavnik vruće do sada promatrali? U kojem spolu sada stoji? — Sklanjajmo ju dakle još u sriednjem spolu! (Dočim je učitelj postupao kao i prije, načini si jur poznatim načinom obrazac. U gori navedenom vidi §. 62. druge slov. čitanke) Da li se ovi pridavnici (mekanoga okončanja) sklanjaju posve kao samostavnici? Da koji su to padeži, u kojih se razlikuju? Kako izlaze kod pridavnikah vruć-*a-e*, a kako kod samostavnika hljeb, čorba, željezo? — Da li se u istih tih padežih od sklanjanja samostavnika razlikuju i neizvjestni pridavnici tvrdoga okančanja? *) Po kojem primjeru samostavnika valja sklanjati mužke pridavnike mekanoga okančanja? (konj) U kojih padežih ćete pridavnik inače sklanjati nego samostavnik? Po kojem ćete ženske? Po kojem srednje? Što sam kazao, ponovi Franjo!

(Podulje ponavljanje uz pomoć kojega štiva. Razumieva se i

*) Postupak s neizvjestnimi pridavnici mekanoga okančanja samo radi toga umuknuh, jer se sustavno držim reda druge slovničke čitanke. §. 62. iste čitanke govori o sklonitbi neizvjestnih pridavnikah mekanoga okančanja; — dočim ja nisam nikako mogao proiznaći razlike u sklonidbi ovih i sklonidbi neizvjest. tvrdoga okančanja. Nuždnije je bilo navesti tu razliku kod izvjestnih, gdje se već u

Digitized by Google

samo po sebi, da se svako predavanje mora temeljito na štivih ili drugčije govoreć na čitanci. Nu poradi kratkoće vremena i oskudici dragocjena prostora navlaš to izpuštam, uvjeren, da si dandanas i najslabiji zna odabrati štiva, u kojih ima ponajviše primjerah za potriebu. A opet u nijednom jih neima toliko, da si jih nebi morao i sam izabrati.)

Jučer se razgovarasmo o Josipu. Koliko je imao braće? A čiji je bio sin Josip? — Josip je bio Jakovov sin. — Kakova je rieč Jakovov? — Dobro, a kakav je to pridavnik? — Istina i to, da je to pridavnik, koji nam pokazuje čije je što; nu kaži nam kakav je to pridavnik po svom obliku? Ded mi ga pretvori u izvjestni lik! Pridavnici izlazeći na *ov, ev in,* neimaju izvjestnoga lika.

Jeli dakle dobro govore oni, koji kažu: „Vidio sam „kraljevoga sina“? Po kojem obrazcu ćete vi dakle sklanjati pridavnike izlazeće na ov, ev, i in-a-o.

Sklanjajte mi pridavnike kovačev-a-o, pužev-a-o, Horacijev-a-o, Petrov-a-o. (Dalje sliedi.)

Dogodovština sela i župe „Gundinci“

(Svršetak.)

Ime „Gundinci.“

Dokle još násipa krajem Save nebijaše, razlivala se je Sava krajevî ovimi, i osim Bigja, Bosuta, Berave i ostalih potočićah, prodirale bi se struge i popravile razne mlake, berege i blata. Takova mlaka ili struga, koju je razlivša se Sava napravila, bila je jedna u mjestu sadašnjih Gundinacah, koja se stranom još i sada vidi, najme protezala se je počam kod Berave iza kapelice, koja je na kraj sela iduć u Beravce, preko dvora sadašnje kuće

---

drugom padežu opaža razlika izmedju sklanjanja pridavnikah mekanoga korena i pridavnikah tvrdoga korena: — pa ipak od §. 64—68 se o tom ni najmanje nespominje. A najposlje nepotrebno je to ovdje i ondje, jer učitelj si je već prije naučio djecu, da rieči mekanim okančanjem primaju uviek nastavak *e*, dočim one tvrdim dobivaju *o*. Vidi moje o „izvjestnih“ pridavnicih, i konačnu opazku kod vrući-*a-e*. Op. pis.

Digitized by Google

broj 31. sve nuz Beravicu preko sadašnjih šljivikah, kroz župnički dvor gdje sada štala stoji i dvor oficirski, tja do kuće br. 2., gdje se opet u Beravicu salieva

Ova mlaka buduć su sada na mnogo miestah prieko nje járci prikopani, sada se nevidi, izim kada mnoge kiše navale; onda se tim pravcem voda obilnija opaža, medjutim i kada je suho vrieme, njezina nizina može se opaziti. Ova mlaka zvala se „Gunjica;“ govori se zato, što su kraj nje divljè gunje rasle. Od ove mlake „Gunjica“. dobi selo „Gundinci“ s vremenom ime svoje . . . Gunjica, Gunjice, Gunjic, Gundinci.

Selo Gundinci uredilo se u slici današnjoj istom za Marije Therezije. Urediše ga njeki Matko Mihić, koga potomci pod br. 106 i Kuleša, koga potomci pod br. 55 stanuju, bivši za onda poglavari i podčastnici. Kuleša hotio je, da selo stavi s ove i s one strane „Jelasa“, tako da protiče „Jelas“ kroz pol sela; ali Matko, buduć stariji i ugledniji nadvlada Kulešu, te se selo u sadašnjem položaju postavi; zato, da njegova kuća, koju bi drugčije prenašati morao, u selu svoj položaj dobije.

Gundinci godine 1810. nisu više, nego 86 kućah brojili. Sada pako godine 1868. domiče u broj 200. Brojili bi pako i više, da jim pri diobi od strane svetovne oblasti zapriekah nebijaše, koje se ipak sada već umaljivaju.

Gundinci spadahu kano filial do godine 1789 na Kopanicu, od koje godine postaše za sebe župom. Prvi je s njom upravljao kano namjestnik otac Adam Lukić, reda sv. Franje, iz samostana djakovačkoga. Istom godine 1807 postade prvim župnikom Gjuro Andrijašić, na kojoj ostade do god. 1817 mjeseca veljače, u koje vrieme, buduć da župljani dom župnički napraviti nehtješe, u Pocrkavje za župnika preseli se. — Godine 1817. mjeseca veljače dojde na župu Ivan Petrović, bivši prije župnikom u Oprisavcih a kada je god. 1839 umro, nasliedio ga Gabro Söyteri, bivši do onda župnikom u Privlaki, te upravljaše župom do svoje smrti, koja ga g. 1849. pograbi. Buduć da god 1849. buna u Ugarskoj zavlada, osta spomenuta župa pod upravom namjestnikah do g. 1851. — Iste godine mjeseca veljače bi naimenovan župnikom Matija Vukmanić, koga nam na večer 16. Rujna pr.

Digitized by Google

godine nemila smrt pograbi. Sad evo stoji spomenuta župa pod upravom mnogočastnoga gosp. namjestnika Gabre Mašeka.

Crkva = kapela prva u Gundincih bila je drvenjača a stojala je i s bivšim grobljem na najvišjem mjestu sadašnjega vrta župničkoga. U toj kapeli bila je slika sv. Matije, koju je svojim troškom za onda bivši sela upravitelj i konjanički kapural Matko Mihić nabavio. Ova slika visi još i dandanas u sadašnjoj crkvi na poldnevskoj stieni.

Godine 1786. uzidata je druga crkva, koja je do god. 1850. s drvenim tornjem u istom pravcu sadanje crkve stojala. Godine 1850. mjeseca lipnja bi postavljen temelj današnjoj crkvi, a licem na badnjak iste godine sv. misa prviput u njoj rečena. God. 1852. u proljetju nova klecala napravljena, kamenom potarackana, veliko zvono nabavljeno i veliki oltar uzidan. Godine 1853. dva mala oltara stvorena, veliki oltar marmoriran i slika sv. Matije apoštola i evangjeliste nanj stavljena. Godine 1854. oba mala oltara marmorirata i slike na nje postavljene. Godine 1855. nabavljena je staklena svjetiljka i žižak pred veliki oltar. Godine 1857. sat na toranj nabavljen i učiona sazidana, koja je i sada jošte najljepša svih občinskih učionah u pukovniji. Godine 1861. crkva do sredine izbojadisana i sv. grobak napravljen; a godine 1864. nebo ili baldachin nabavljen.

Župnički stan bio je do godine 1819. drven i sasvim prost. Ote je godine srušen pak novi, občinskim troškom sazidan i sve sobe izbojadisane; tako je za onda bio jedan najljepših župničkih stanovah u cieloj pukovniji.

Odkuda je občina Gundinci tečajem 12 godinah toliko novca smogla, da je svoju crkvu i školu tako liepa uredila? Oni su seoštinu sijali, prud na drum vozili, hvate drugima za novce sjekli; pak štogod su tako zaslužili, sve su za se i u slavu božju obraćali.*)

U Gundincih 1. rujna 1868. M. Vuković, učitelj.

*) Evo vam dokaza, da brižan učitelj nadje latka za „Napredak“ i njegove čitatelje posve lasno, samo neka mu oči u istinu motre, uši slušaju, srdce rodoljubivo osjeća a um sve to liepo sporeda, složi i prokuha. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

Dopisi.

U Zagrebu 23. Rujna 1868. (Treća glavna skupština „Zadruge učiteljske.) Imasmo 22. i 23. rujna treću glavnu skupštinu „Zadruge“ naše, Zadruge, koje svetu nakanu, žalibože, sve evo na izmaku treće godine obstanka njezina mnogi i mnogi jošte učiteljah naših neshvaća. Jer da joj se svetinja shvaća kao što bi se morala: nebi bilo učitelja, nečlana njezina, a u glavnu skupštinu dojamorila bi barem stotina članovah, da pripomogne svojim svjetom što bolje učvrstiti liep već i sada temelj njezin.

Sjednica se otvorila pod predsjedničtvom g. Ferde Vuksanovića a mogla se je otvoriti, jer se sakupilo upravo onoliko članovuh, koliko se hoće za stvaranje pravo valjanih zaključakah.

G. Predsjednik pozdravi skupštinu krasnim slovom, (što će se u dojdućem broju tiskati, košto i cielo izvješće) g. Mařik, tajnik, pročita svoje izvješće, izabra se odbor, da pregleda račune a za tim stalo se viećati o pojedinih predmetih, medju kojimi važniji su ovi.

1. Zaključeno, da ima ove godine do buduće gl. skupštine, svako sirotče bez razlike dobivati na mjesec po 5 fr. Po tom dobivati će gospodja Somodjeva za dvoje si djece na mjesec 10 fr. a gdja Kovačka za troje si: 15 fr. Uzelo se i to: da se negleda na to, ima li šta udovica ili ne, već da svakomu bez razlike pripada jednako svota, jer i članovi plaćaju svi jednako po 3 fr.

2. Zaključeno, da se novci čuvaju u državnih papirih, a kuća da se nekupuje, jer su dohodci od kućah promjenljivi, nestalni a odbor družtva mora bditi, da kamate niti o novčić nepadaju već da budu stalne i po mogućnosti da rastu.

3. Zaključilo se, umoliti visoko naše kr. namjestničko vieće, da dozvoli gl. zadružnoj skupštini, da bi u buduće moglo po dovršenih zadružnih poslovih, takodjer viećati o školskih stvarih, osobito ob onih, što zasiecaju u didaktično-pedagogičnu struku. Sve to rukovodio bi isti odbor. Ujedno umoliti će se visoka vlada, da bi blagoizvoljela dopustiti, da se učiteljem, koji će na glavnu skupštinu, u svakom školskom kotaru barem jedna kola badava odluče.

Kod obnove izabrani su jednoglasno svi dosadašnji odbornici a odbor sam izabrao si za predsjednika g. Josipa Posavca, za blagajnika g. Antuna Irgolića, za tajnika, g. Vjenceslava Mařika. Ostali odbornici jesu gg.: Ferdo Vuksanović, Ljud. Modec, Ivan Šah i Ivan Filipović.

Gospodo subraćo! Zadruga je stvorena za naše, nas učiteljah sirotice, a jer su ove ostavljene u naručaju majčicah, udovicah naših: Zadruga podupire tim i udovice, jer se njim podpora šalje.

Digitized by Google

Znajte, da imamo za god. 1868—69 već sada 980 fr. 42½ nvč., koje možemo porazdieliti, a znajte i to, da nisu u toj svoti niti 2 stotine, dobivene s glavnicah, položenih redovitimi članovi! Drug uz druga, drug za druga! Sdružimo se, da nam bude „Zadruga“ što jačja, da uzmognemo mirnom sviesti na samrti izustiti zadnje slovce: dječice moja, ženo mila! „Zadruga vam od danas i suprug i otac bila!“

Iz slavonske podravine kotara našičkoga — Dopis iz našega kotara riedka je stvar, i ako se nevaram, ovo je istom druga objava o naših već mnogo krat držanih sastancih učiteljskih. Podosta već vremena minu i od ovogodišnje skupštine koju držasmo u Našicah,a nitko ti, mili „Napredku!“ neopisuje, što i o čem smo viećali. S toga se ja primam pera, da te u njekoliko riečih obaviestim o tom, kako smo obavili taj po nas sveti čin.

Na dan 6. kolovoza, t. g. sakupismo se svikolici kotara ovoga oduševljeni za napriedak i boljak našega školarstva, da se složno, mirno i razboriti dogovorimo, o potriebah i ranah koje nas tište, i da odgovorimo, u koliko je moguće bolje i savršenije na zadata nam po visokih oblastih pitanja. Ponajprije zazvasmo u župnoj crkvi dar duha svetoga sa običnom pjesmom „Dojdi duše svetosti,“ zatim slušasmo sv. misu, koju je sam naš obćeljubljeni predsjednik velečastni gospodin Josip Kršnjavi, podjašpršt i župnik feričanački govorio, pri kojoj je takodjer i školska mladež u znatnom broju prisustvovala. Po dovršenoj službi božjoj uputismo se u školsku sgradu, gdje je nakon izpjevane po mladeži „Carevke“, naš velečastni gosp. predsjednik s poduljim jezgrovitim i svrsi shodnim govorom, u kojem je potaknuo učiteljstvo kotara ovoga na sdušno, revno izvršivanje svoje raznolike dužnosti, sjednicu otvorio. Poslje pročitana zapisnika od prijašnje skupštine po bilježniku sastanka g. Drag. Esteru, učitelju feričanačkom, započeše praktična predavanja s djecom u naucih i to:

Častni gosp. Drag. Mračić žup. pomoćnik feričanački preduze vjeronauk, uporabu, kao i razlaganje pri tom velevažnom predmetu, poslje toga nastavi domaći učitelj g. N. Kindlein praktična predavanja i to: najprije iz „zemljovida trojedne kraljevine“ propisana za pučke učione, a pošto mu nitko neprigovori u načinu predavanja, predje na slovnička razlaganja i računstvo, dočim je i u ovih predmetih dovoljno svoju vještinu pokazao, bude školska mladež po izpjevanoj pjesmi „Veselje mladeži“ iz učione odpuštena.

Sad stane na poziv veleč. g. predsjednika učitelj Motičine doljne g. Š. Vudi čitati izradak svoj na prvo pitanje, učitelj Čadjavački g. A. Beck na drugo; a učitelj feričanački g. D. Ester na treće. Pošto su sve izradke gg. učitelji predali bilježniku sjed-

Digitized by Google

nice za daljnu uporabu, bude povedena rieč i o kotarskoj knjižnici, za koju odmah svi prisutni položiše po 1 fr. i obećaše svake pol godine toliko prinositi u nadi — da nam što prije i novimi djeli urešena bude. — Napokon zaključi sjednicu liepim i u srdce dirajućim govorom velečastni gosp. predsjednik, u kojem je takodjer učiteljstvo ovoga kotara pohvalio u ime pristojna ponašanja u odnošenju političkom, i nadalje preporučivao, da se sveudilj tako vlada. Bog poživio miloga nam predsjednika Josipa Kršnjava mnogo godinah, koji je zaista prijatelj i podupiratelj pučkoga školarstva.

Š. V . . i.

Viestnik.

Književnost.

Tiskom Drag. Albrechta izašao je: „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Knjiga IV. 8na., 271 strana. Ciena 1 fr. 25 n. Sadržaj: Pokret na slovenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. vieka. Pisao dr. Fr. Rački. Početne skupine suglâsa hrvatskih i srbskih. Pisao M. Hatala. Pripravna radnja za geografiju bilja u Trojednoj kraljevini. Od dr. R. Šlosera. Književna obznana. Kritika o skladnji Petra Budmana. Pisao A. Veber.

— Preradjeni hrvatski katekizmi za pučke škole već su gotovi te se imaju već početkom ove godine rabiti. Ciena: 7, 21, 32 novčića.

— „Mala sbirka crkvenih pjesamah,“ svezak I., sastavljena M. Cugšvertom, tiskana je a može se dobiti po 10 n. kod izdavatelja. Predplatnikom razašilje se badava. Isti gospodin priredio je već i II. svezak, u kom su adventske i božićne pjesme, što jih puk rabi. G. sastavitelj pozivlje štovano učiteljstvo, da se što prije predplati i na ove uz cienu, udarenu na I. svezak.

— Gosp. Cugšvert priredio je nadalje djelo: „pravila za život, ili koristna pouka za odraslu mladež obojega spola, koja si želi u javnom životu štovanje i dopadnost steći.“ Pozivlje na predplatu, koja traje do 15. listopada. Ciena 50 novčićah. Novci se šalju, kada bude knjiga gotova; jedanaesta knjiga sakupiteljem predbrojnikah bude darom.

— Poznati naš pisac g. A. V. Truheljka izdaje u Pešti „Praktične teke s počeli u crtanju i risanju.“ Pravo reći to je naputak ili rukovodstvo za učenike i samouke, sastavljeno na temelju četvorine. Ima pet tekah po 8 listovah na risaćem papiru.

Prvi broj sadržaje počela upravocrtnih vježbah; br. 2. sastavljenje s onih vježbe mosaičko ornamentalne; br. 3. krivulje i kružicu; br. 4. oblike ornam., sastavljene s krivuljah i upravnih crtah; br. 5. jest čista teka, samo linovana, da se uzmognu u nju prerisati pojedini oblici i obrazci, razno bojadisanimi olovkami iz sbirke u br. 6 nabodeće se.

Čitava ova sbirka bude za koj dan gotova. Već unapried upozornjujemo štovano učiteljstvo na ovo djelo. Ciena svezku težko da bude preko 15 novčićah Svaki se obrati na samoga sastavitelja, tko bi jih više naručio, dobi 10%.

— Gospodin Janko Tomić pozivlje na predbrojku „Zemljopisa domovine naše.“ Knjiga bude jaka na 8 arakah; ciena joj 40 novčićah; rok predbrojki do 24. listopada.

Digitized by Google

U prvom dielu sbori se o naravi i njezinih pojavih; u drugom jest: pogled naravja u zemlji Hrvatah. Zatim sav zemljopis hrvatskih zemaljah, najme: Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne, Turske Hrvatske i Hercegovine.

G. Tomić pripomogao je mnogo čiteljstvu svojom posvjestnicom; s toga nam je dužnost, da mu onom sgodom što prije u pomoć priskočimo.

Natječaji.

Za učiteljsko i org. mjesto u Mihaljevcu. Plata: 315 for., stan, 6 hvatah drvah i štolarina. Molbenice šalju se: veleč. gosp. Josipu Rafaju, podjašprištu i župniku u Vratišincu (z. pošta Čakovac) do 10. listopada.

— Za učiteljsko i org. mjesto n Remetah. Plata: 315 fr,, stan, 1¼ rali vrta, 12 hv. drvah. Molbenice šalju se: preč. g. Josipu Šuškoviću, kanoniku zagrebačkomu, pro-archi-Diakonu i župniku katedralskomu, kotarskomu škol. nadziratelju itd. do 10. listopada.

— Za učiteljsko mjesto u Tordincih, županiji Sriemskoj uz platu: 315 fr. i 3 hv. drvah. Molbenice šalju se do 31 listopada: veleč. g. Antunu Jakševcu, podjašprištu i župniku otočkomu. (Pošta: Orolik)

— Za šk. g. 1868-9 razpisuje se natječaj za štipendij u 120 fr. što će ga dobiti preparand, pripadajući biskupiji senjsko modruškoj. Natjecaj traje do konca listopada. U molbenici treba da se obveže, da je pripravan natjecatelj, postigne li ga ta visoka milost i podpora, služiti barem 10 godinah u Hrvatskoj ili Slavoniji. Molbenice upravljene na namjestničko vieće, imaju se predati predpostavljenomu si školskomu ravnateljstvu.

Listovnica.

G. I. Hercegu u L. Vaš list primismo 23. pr. po poldne, kada već zaključismo sjednicu. Za ovu godinu stvar zakašnjena.

G. piscu članka: „t o l i k o č i n i, k o l i k o m o ž e š.“ Primismo vaše pabirčice putne. Hvala Vam, prem imamo sličnih komada. U dopisu ste prenagal; neobziran; s toga neštampamo. Kada se saberete i uredite: začnite slagati šta i za nas!

G. piscu „o c. k r a l j. p r e p a r a n d i j i p e t r i n j s k o j“ Dušo zlatna! Nije u redu, da se mahom sada bacate na starije onako. Lasno je reći: nisu nam tumačili ovoga, onoga, nu težje dokazati: vi da ste sada mudriji od njih. Bilježite si i nadalje sve svoje misli, sva svoja čuvstva u dnevnik a istom za godinu, dvie li, začnite iz njega sve po malo izvlačiti za javnost, bude nam najmilije, ako za „Napredak.“ Bog s Vami, liepa nado naša!

G. Tondiću. Dobro nam dodju i s a t i r i č k a i o b ć a o n a i z v j e š ć a. Ostala pismeno. Gotovo ono djelo samo pošaljite višjemu mjestu. Doista će ga uvažiti.

S bogom!

Što mi je mile subraće i drugih znanacah i prijateljah, sa svimi se ovim opraštam, ostavljajuć doduše prekrasnu ravnu Podravinu tielom, nu noseć ju čitavu u grudima svojima najsladjom uspomenom sve do zadnjega daška svojega. Svim: s b o g o m! šalje putem miloga nam „N a p r e d k a“

U M Bukovcu mjeseca Rujna 1868.

Vaš sudrug, znanac i prijatelj,
Lj. Klopović, učitelj.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 18. U Zagrebu, 15. listopada 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Casopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Značaj.

Evo te vodim, odgojitelju, na polje, gdje sve o tebi zavisi, gdje ti nejma nikakovih zaprieka.

Tielo i duh do njekoga vrška uzgojiti, nije u ruku odgojiteljevih, jer se tu prije svega prose darovi naravni. Diete slaba duha nećeš nikad uzgojiti mudarcem, a sliepo diete nećeš učiniti bistrookim. Ali svakoga gojenca moći ćeš uzgojiti, da bude značajan. To potvrdjuje izkustvo, to ište i dostojanstvo čovjeka, koji nemože biti savršenim niti prikladnim, da postigne svoj cilj, ako nije značajan.

Rano valja začeti s uzgojem značaja prije, nego dodje pùt i sviet sa napastmi svojimi; jer im bez značaja čovjek odoljeti neće. Kako je ludo reći: diete će dospjev k razumu, samo dobro raditi, pokazuje, žalibože, izkustvo svakdanje. I kraljević, koji bješe izručen Fénélonu, da ga odgoji, imaše razum, pa ipak je bio zao i razpušten prije, nego je došao učenomu odgojitelju u ruke, dočim se je od njega povratio dobar i kriepostan. Da neima toliko nespretnih izgovora u odgojivanju!

Kakvoća čustava, koja sjede u srcu čovječjem i pravac volje, dva su stupa, na kojima počiva značaj. Zato pregledjnimo najprije stupove, pa ćemo onda lako vidjeti i ono, što drže.

Digitized by Google

Ali pregledajuć ih nećemo mirovati, već ćemo ujedno kazati, kako ih valja zatezavati, kako u zemlju učvršćivati. Recimo dakle, kakov da bude

uzgoj čustva.

Čustva se moraju uzgajati brižno: jedno, jer su u ruci čovjeka, koji ih može ugušiti i probuditi; zatim, jer djeluju neposredno na volju, i to neriedko jače no sam razum; dalje, jer o njih zavise nazori čovjeka radi tiesne sveze, u kojoj su s njegovom maštom.

U djetetu dobra čustva podnjećuj, zla zagušuj, sva podvrgavaj razumu. Ali ti me gledaš i pitaš, kako ću to troje učiniti? Evo kako — samo budi odvažan!

Ako će čovjek, da nješto postigne, treba mu sredstva. Ali sredstvo mora biti prikladno, da privede k cilju. Nije pako takovo, ako se neupotriebi prema predmetu, za koji se uzima. Dakle promotriti valja izvore, iz kojih potiču čustva, a ti su: ustroj tiela, mašta i djelanje vanjskih predmeta, i prema njim uporaviti sredstva. N. pr. ako je ustroj tiela uzrok zlu čustvu, zapitaj za savjet ljekara;* ako mu je razlog mašta, pritegni joj uzde i ukroti ju. Kod pojedine vrsti čustava reći će se toga više.

Čustva sjetilna, kano što je čustvo milja, kada rano stupiš u cvjetnjak, nisu po sebi zla, već su dobra i čovjeku potrebna, ako su umjerna i poslušna razumu. No probiju li granice umjernosti to postaju štetna, jer se otimlju u prvenstvu s razumom. Zato nedozvoljavaj djetetu ništa, što odviše podžiže živce i podpaljuje krv; jer mu se tim potlačuje sloboda.

Radosti pristojne nesmiju se djeci kratiti nikad, jer se bez njih nemogu ni tjelesno, još manje duševno razvijati. Nije nepametno, nagradjivati ju, ako su dobra, stvarmi, koje u njih radjaju sjetilno čuvstvo radosti, kao što su: slaštice, odielo. Ali kada porastu, prestani davati im takovih stvarih za nagradu ili kazniti ih, uzkraćujuć je; jer ćeš ih tim uvjeriti, da su od male ciene, te će težiti za plemenitijimi. I u tom je savršenost čovjeka na zemlji.

Tim čustvom se pripajaju

Čustva pristojnosti. Nesmiju se ni ova zanemariti;

---

* Ljekar, č. lékař = Arzt; a ne liečnik = liečenik = koji je liečen.

Digitized by Google

jedno, jer je bez njih čovjek dosadan i nepriličan drugim; a zatim jer ga brane i čuvaju od većih prekršajah. Budi sam u svem pristojan; u držanju, govoru, poslovanju i zahtievanju, da se i djeca za tobom povedu. Pogrieše li mnogo proti pravilom pristojnosti, a ti otčinski kazni. Ali nebudi smiešan, zahtievajuć, da se drže naput bezposlene gospoje u sjajnoj palači, jer toga diete netreba, nego išti od njega ono, što dostojanstvo čovjeka prosi: da smijuć se negrohoće; da nestupa razkalašno; da nesjedi ko krava; nejede, kano da mora biti prvi gotov; da poštuje starije, da se poklanja siedoj glavi.

Čustva estetična spavaju u mnogih ljudih cio život. A ti ljudi često ponosno zafrkuju brke i šiljaju na napuhnutu suknju ženske, brojeć se medju naobražene. Siromaci!

Rano se ima u djetetu probuditi čustvo za ljepotu naravi, koja osobitom silom začaruje srce čisto i plemenito. Pokazuj mu izprvce njezinu ljepotu u pojedinih stvarih n. pr. na cvjetku, na ptici, ili na domaćoj životinji. Kašnje mu svraćaj oči na ljepotu u veliko, na velebnu krasotu: zvjezdišta, okolice. Ali je zlo i vrlo opasno obraćati pozornost djeteta na ljepotu tiela koje osobe navlaš na ljepotu obraza: jedno, jer će odmah zatim bježati diete k ogledalu, da se vidi, je li liepo, pa onda evo ti ili zametka ohološti ili razloga žalosti; drugo, jer nezna razlikovati pùti od duha, koji da oživljuje, a treće, jer je pogibelj, da će već za mlada rado u ženske pozjavati, kojim je pùt nješto priličnija i nježnija.

Za ljepotom naravi dolazi ljepota, koja iz dobre pjesme prosieva. Zato čitaj djetetu, ako je dobro, po koju kratku pjesmicu. Bolje je u tu svrhu opotriebiti pjesmu narodnu, jer je ona porod duha narodnjega, a ne razgrijane mašte pjesnikove. No nečitaj mu pjesan ljuvenu, pa bila i narodna, već znaš zašto!

Dužnost je dalje gojiteljeva, da si gojenca upozori na pjesnike i pisce, koji se bave predmetom liepim i uznosnim, zatim kojim je predmet dobar i privlačan i to zato, jer je dobro i liepo tako uzko spojeno i tako srodno, da onaj, koji je privikao dobru, neliepo prezire i obratno. Medjutim nesmije se tu ići predaleko; jer je pogibelj te će diete postati mnogim čitanjem fantastično i ljenivo. To naročito vriedi o belestristici, kojom se u obće neka slabo hrane djeca.

*

Digitized by Google

Kazališta, kakova su danas, štetna su djeci, osobito ženskoj zato ih onamo nikada nepuštaj. Nereci, dobar je komad; jer bio on i najbolji, čini diete sanjivim i za posao nesposobnim. Današnja kazališta nekoriste baš ni odraslim mnogo. Ja barem nebi hotio imati ženu, koja je svoju izobraženost u kazalištih pocrpila.

Na ljepotu, koju proizvodi umjetnost, čini onu djecu pozornom, koja su umjetninami okružena ili koja će imati usljed budućega si zvanja s njimi posla. Ostaloj će djeci to malo koristiti.

No najviše imaju se djetetu otvarati oči za ljepotu u ćudorednom polju. Opisuj, što te mašta, vodjena razumom, nosi, pojedine krieposti ćudoredne: čistoću, ljubaznost i druge. Nije to mučno. Krieposti je zasadio sam bog čar, koji privlači i osvaja, razkrij ga i pokaži, a diete će za njim željno segnuti.

(Dalje sliedi)

Uzgoj krasoćuti.

(Svršetak.)

Hvala bogu uvedeno je već od davna, da se i u najposljednjoj seoskoj školi obučava u svih trih oblicih ljepote najme plastici, glasbenosti i pjesamstvu, isto u počelih plastike početnim risanjem ili bar svrsi shodnim krasopisom, u počelih glasbenosti kakovim takovim koralnim pjevanjem, a u počelih pjesamstva barem čitanjem i pametisanjem uzornih i krasnih epično-liričnih pjesamah.

S toga nevalja podnipošto obuke u risanju, pjevanju i čitanju liepih klasičnih pjesamah zanemariti. Niti nebi smjeli prezreti gimnastike, i ona doprinaša k oplemenjenju krasoćuti, u koliko priučava diete na ravno i pristalo držanje, premda ona više za zdravlje i jačanje tjelesnih silah služi. Istinabog da se risanjem nemože i netreba u pučkoj učioni na toliko baviti, u koliko bi potrebno bilo, da se djeca bar po nješto usavrše; ali ipak valja mu toliko vremena i truda posvetiti, te tako rukovoditi, da budu djeca bar njekoje temeljne oblike površinah, kano — crte, kutove, trokute, četverokute, pravokute i okruge valjano razlikovati i narisati umjela. — S risanjem je uzko skopčano pisanje, jerbo pisanje, pravo govoreć,

Digitized by Google

nije i nesmije biti samo mekanična vještina, već se nemože u koliko toliko krasopisom nazvati, jerbo pisanje sbilja i može, rukovodi li se svrsi shodno u djece, mnoge bitne i važne estetične vlastitosti razviti, kao ćut za redom, čistoćom, sumjernošću (symetrijom) itd.

Laglje nego li počela plastike, njegovati će moći pučki učitelj počela glasbenosti, imenito pjevanje. — Osobito će pako učitelj uspjeti, ako pjevanje violinom ili tako zvanom phisharmonikom uvježbavao bude, jer tako će se tanki, ali nerazvijeni sluh djeteta za ružno otupiti, a čistoću, nježnost i ljepotu ljubka glasa obljubiti. Umije li učitelj vješto u orgulje udarati, to će nesamo dirnuti srdca odraslih pobožnjakah, već će ugodnim, velebnim, ali ujedno ljubkim glasom njihovom djelovati i na dječje čustvo. — Žalostno je, žalibože, sviranje po mnogih naših crkvah; — u mnogih su krive oštećene i razložene orgulje, nu u mnogih i sami učitelji, izkvariv kojekakovimi marši i nesretnim cifranjem mnoge inače krasne napjeve do zla boga. Takovim sviranjem kvari se krasoćut, smućuje pobožnost i sluh, te često cieli puk na kojekakve izgrede i ludorije pobudjuje.

U narodu nam ima liepih sposobnostih za pjevanje — osobito kod ženskoga spola, — samo mu nekvarimo tih sposobnostih krivim pjevanjem, nepjevajmo nikad u molu, već u riedkih sgodah; odučajmo od toga i Medjumurce, koji su tu vlastitost baštinili od svojih susjedah, koji sami slavjanske napjeve predpostavljaju svojim; — čuvajmo si narod od pjevanja nećudorednih pjesamah, jer tim bi jim samo pokvarili krasoćut; nedajmo da nam prodru u narod tudje pjesme Njeki kulturtraegeri šire jih pod krimkom tolerancije po naših njekih gradićih, — osobito u Slavoniji. — Čemu to, kad imamo naših valjanih u izobilju?! — Učitelj se mora brinuti, da mu crkvene pjesme sav puk pjeva, jer je bogme dosta neugodno čuti, gdje sam učitelj kod orguljah pjeva. Osobito strogo neka pazi učitelj, da mu i ženska mladež pjeva! —

S crkvenim pjevanjem uzko je skopčana i crkvena poezija, — s toga valja učitelju dobro paziti, kakove pjesme odabire za crkveno pjevanje. — Uvjeren sam, da se dan danas već nepje-

Digitized by Google

vaju pjesme neizkusne i bez smisla kao: „Sveti Jurek vitez bil“ itd.

Glede toga moralo bi se već jednom ozbiljno raditi oko toga, da se pjevaju samo onakove pjesme, koje su prema zahtjevu crkvenoga duhu i ukusa, pak ipak ima još i u naše doba takovih pjesamah, koje ni najmanje neodgovaraju gore navedenim zahtjevom. A zar se nebi zbilja li moglo štogod izvaditi iz naših staracah: Gjorgjića, Palmotića, Kanavelića itd.? Zajedno ovom zgodom želim i to, da učitelj nastoji, a naša duhovna oblast naloži, da se sve kajkavske, zatim onakove božične (kao ona: „i dva i tri plečeta i čuturu bermeta,“) iz crkvanoga kantuala sasvim izpuste, takovimi bo pjesmami neće se lje krasoćut oplemeniti. — Braćo, imamo priliku, budite nam i Vi gg. svećenici na ruku, radimo, uzalud nam puste rieči! —

Uz crkveno pjevanje valja nam osobiti obzir uzeti i na pjevanje svjetskih i to osobito umjetnijih, ali lahkih domorodnih pjesamah. Pod školom za odmor mogu se krasne male pjesmice uspješno upotriebiti. Pjevanjem ćemo si dječicu priučiti na to, da budu i kao odraslija svako svoje djelo zasladjivala pjesmom, što će jim i drugčije koristiti, pjevanje bo bistri duh, kriepi i jača prsa, čisti glas i oštri ukus, — što više osobito uspješno djeluje i na moralnu ćut djeteta, jer nam poslovica kaže: „Tko pjeva; zlo nemisli.“

Tako zvano krasoslovje osobito je uspješno sredstvo za probudjenje krasoćuti. Nu k tomu valja uviek odabirati same izvrstne i odabrane pjesmice.* Tom prigodom mora učitelj uviek osobitost i krasotu djeci obrazložiti, te jim ujedno protumačiti glavnu razltku izmedju pjesme i proze. U višjem razredu može jim i vrsti pjesamah razložiti.

Što se tiče običaja, da djeca u noćno doba javno predstavljaju tako zvane dječje igrokaze (glume), nebi podnipošto rado pre-

---

* Buduć su nam pjesme u čitankah većinom loše, sastavljene bez pjesničkoga duha, bez jezgre i poetičke vještine, — neka se slobodno neuzteže učitelj upotriebiti i po koju izvrstnu i prigodnu pjesmicu naših uzornikah kao: Trnskoga, Mažuranića, Preradovića, Vraza, Sundečića itd. Op. dop.

Digitized by Google

poručati. Djeca se mogu u govorničtvu razriešena sloga i u školi, a na izpitu i javno pred svietom vježbati, recitirajuć njeke odlomke iz povjesti svjetske i bibličke; — nu nipošto neodobravam javne noćne produkcije. — A u tom se takodjer pozivam i na mnoge druge osobito pedagoge.

Najposlje vodi k našoj svrsi i valjana proza. — Štiva valjano i dobro pisana, dobro će poslužiti učitelju, u koliko ima u njih uglednijih i ukusnijih izrazah, kojimi se uspješno djelovati može na krasoćut djeteta. Osim toga valja da se djeca vježbaju i sama u pismenom slogu, kod česa osobito izabirati moraju ljepše i ugladjenije izraze, kaneć se svega neugladjena nesgrapna i nepristojna.

4. Najposlje u obće svim svojim djelovanjem, životom i ponašanjem mora pokazati učitelj, da cieni i štuje krasotu. S toga neka bude uzorom ugladjenosti. Svakom prigodom može svojim pitomcem razlagati velebnost krasote, ali se nesmiju upušćati u preširoka i preduboka razglabanja, jer bi najposlje i sam mogao zagreznuti. — Može im, istinabog, ako ima k tomu dara i sposobnosti krasnim govorom opisati vriednost i velebnost krasote, makar ga djeca u svem i nerazumjela — al to samo zato, da uvide djeca, koliko štovanja i ciene zaslužuje krasota. — Mnogi će mu primjer nasljedovati, i tako počitanje prema njoj bar dotle u svojih srdašcih uzčuvati, dok ju i sami nebudu kadri podpuno shvatiti.

Uz sve to još jednom primećujemo, da se različiti stupnjevi uzgoja krasoćuti moraju uviek omjerivati sa intelektualnim naobraženjem, stanjem moralnoga čuvstva i položajem te okolnostmi dotičnoga pitomca. Pučka učiona neka pobudjuje ćut za jednostavnost, velebnost i naravsku ljepotu, ali se neka čuva pretjeranosti i jednostranosti.

Najposlje odgojiteljeva je dužnost svoje gojenče usposobiti i usavršiti u tom na toliko, da u zrelijoj svojoj dobi, kad iz škole izstupi, svoje čuvstvo samo rukovoditi, uzgajati, podkriepljivati i izpravljati uzmogne. Na koncu samo želim, da nebi dom rušio riečju ni primjerom ono, što u tu svrhu sagradi učiona.

S. Basariček.

Digitized by Google

O pridavnicih.

(Dalje.)

b) Ob izvjestnih.

U našoj učioni je Martin veoma čil, bistar, crven, u obće možemo mu kazati to ti je naš »zdravi učenik« Kako mu možemo reći Vilko? — »Zdravi učenik« Kakova je čest govora zdrav? Kakav je to pridavnik po obliku? Po čem poznaš? Koje je znamenovanje izvjestnih, a koje neizvjestnih pridavnikah? Da li smo se već naučili sklanjati neizvjestne pridavnike? Znaš li i ti Gjuro, kako se sklanjaju? U čem se razlikuju od sklanjanja samostavnikah? Sada ćemo pokušati sklanjati izvjestni pridavnik zdravi, samostavnikom učenik. Odgovaraj mi na pitanja!

Tko je živahan?	Zdravi učenik.
Čije lice je crveno?	Zdrav-*oga* učenika.
Komu si sklon?	Zdrav-*omu* učeniku.
Koga hvale?	Zdrav-*oga* učenika.
Zovi ga!	Zdravi učeniče!
O kom misliš?	o zdrav-*om* učeniku
S kim se igraš?	sa zdra-*im* učenikom.

Premetnite u množinu!

Tako se postupa i sa ženskim samostavnikom zdrava žena, kao i sa srednjim zdravo tielo.

Na tabli je ovaj obrazac:

Jednina.

(Mužki.)	(Ženski.)	(Srednji.)
1 Zdravi učenik.	1. Zdrava žena.	1. Zdrav-*o* tielo.
2. Zdrav-*oga* učenika.	2. Zdrav-*e* žene.	2. Zdrav-*oga* tiela.
3. Zdrav-*omu* učeniku.	3. Zdrav-*oj* ženi.	3. Zdrav-*omu* tielu.
4. Zdra-*oga* učenika.	4. Zdrav-*u* ženu.	4. Zdrav-*o* tielo.
5. Zdravi učeniče!	5. Zdrav-*a* ženo!	5. Zdrav-*o* tielo.
6. Zdrav-*om* učeniku.	6. Zdrav-*oj* ženi.	6. Zdrav-*om* tielu.
7. Zdrav-*im* učenikom.	7. Zdrav-*om* ženom.	7. Zdrav-*im* tielom.

Množina.

1. Zdravi učenici.	1. Zdrav-*e* žene.	1. Zdrav-*a* tiela.
2. Zdrav-*ih* učenikah.	2. Zdrav-*ih* ženah.	2. Zdrav-*ih* tielah.
3. Zdrav-*im* učenikom.	3. Zdrav-*im* ženam.	3. Zdrav-*im* tielom.
4. Zdrav-*e* učenike.	4. Zdrav-*e* žene.	4. Zdrav-*a* tiela.
5. Zdravi učenici!	5. Zdrav-*e* žene!	5. Zdrav-*a* tiela!
6. Zdrav-*ih* učenicih.	6. Zdrav-*ih* ženah.	6. Zdrav-*ih* tielih.
7. Zdrav-*imi* učenici.	7 Zdrav-*imi* ženami.	7. Zdrav-*imi* tielî.

Digitized by Google

(Pošto su djeci ovi obrazci dovoljno protumačeni tako, da i najmanju pojedinost sasvim shvaćaju, neka nastoji učitelj, da jih djeca prepišu u svoj bilježnik, — tako će djeca u njem pod rubrikom „pridàvnik,“ gdje mogu u kratko i druge bilježke i opazke ubilježene biti, imati u kratkom pregledu cielo sklanjanje pridavnika. Motreć i prispodabljajuć, jih malim će se trndom naučiti. Osim toga neka se marljivo ustmeno i pismeno vježbaju, pa će si znanje prisvojiti.)

Što smo kazali, Ferdo, o rieči zdravi-a-o, kakova je čest govora? Koliko vrsti pridavnikah po obliku imamo? — Kakov je ovo, da li je neizvjestan ili izvjestan? U čem stoji razlika po obliku izmedju pridavnikah izvjestnih i neizvjestnih mužkoga spola u prvom padežu jednine? Izvjestni ima u prvom padežu jednobroja osim korena još *i*, koji neizvjestnomu posve manjka. Kako pridavnik zdrav drugi padež? Sad mi opet kaži, kako ima pridavnik *zdravi* drugi padež? U čem stoji dakle razlika? Što ima izvjestni *zdravi* u drugom padežu više ili manje nego li neizvjestni zdrav? — Ima više onaj *og*. — Što smo dodali pridavniku zdrav u drugom padežu? Kako zovemo što se dodaje korenitoj rieči? — Jeli isti nastavak dobiva i izvjestni pridavnik? — Jest, dobio je isti nastavak; — samo mu je medju nastavak i korenitu rieč umetnuta još slovka *og*. — Pazite dobro; buduć je onaj *og* medju nastavak i korenitu rieč umetnut, s toga ga takodjer zovemo umetak. Kako zovemo one slovke, što su kod izvjestnih pridavnikah u njekojih padežih umetnute medje nastavak i korenitu rieć? — Kakav je dakle umetak primio pridavnik zdravi u drugom padežu? Kaži mi pridavnik zdravi u trećem padežu? — Kakov ima umetak? itd.

Da nam bude kraći posao, ded nam ti Cvjetko napiši na tabli cielo sklanjanje mužkoga pridavnika zdrav poduž, ali veoma sitno. Zatim drugi neka nuz to napiši zdravi. Onda neka opet isto tako piše ženske pridavnike zdràva i zdravá uzpored, tako i srednje zdràvo i zdravó.

To neka promatraju i prispodabljaju, pa će uspjeti! — Kakova je dakle razlika, Ljudevite, izmedju sklanjanja neizvjestnoga pridavnika zdrav i izvjestnoga zdravi. Dobro si kazao, da dobivaju izvjestni pridavnici osim nastavakah još umetke. — Već

Digitized by Google

znamo kakav umetak dobivaju u drugom padežu; kaži nam pako molim te, kakov imaju u trećem padežu. — Kaži nam, Vjekoslave, u kojih padežih nedobivaju nikakovih umetakah?

Pogledaj dobro na šesti padež izvjestnoga pridavnika mužkoga spola! Što opažaš? — Dobro si opazio, da mu manjka nastavak *u*, možda smo ga zaboravili napisati, — Nismo, nego pamtite!

Nepišite ni negovorite nikada u šeštom padežu jednobroja kod mužkih pridavikah nastavka *omu*, već samo om. Ponovi Vatroslave, što kazasmo!

Da li je kakova razlika izmedju sklanjanja neizvjestnoga pridavnika zdràva i izvjestnoga zdravá? — Što se tiče oblika, to neopažamo nikakove razlike, ali izgovarajuć ga razlika je u naglasku. — Kaži nam Stjepane, kakova je razlika izmedju sklanjanja zdràvo i zdravó. — — — Po tom vidimo, da je ista razlika, koja i kod mužkih pridavnikah! —

Kao što ste sklanjali pridavnik zdravi-a-o, tako sklanjajte i i sve druge pridavnike izvjestnoga oblika.

Deder mi Miroslave sklanjaj sada pridavnike vrući-a-e. Zašto si kazao u drugom padežu vruć-*ega*, a ne vruć-*oga*? (Djeca to već valjda znadu, zato i pitam tako smjelo.) Jerbo rieči mekanoga okančanja u svakom slučaju primaju nastavak *e*, dočim rieči tvrdoga okančanja primaju *o*. Gdje je tu mekano okančanje, dočim vruć-i izlazi na *i*. — Mekano okančanje jest u korenu, komu se i moraju nastavci dodavati. Što rekosmo? Ponovi Antune! Kako se okanča koren pridavnika vrući-á-é.*

---

* U drugoj slovničkoj čitanki i to u §. 66. stoji, da se izvjestni pridrvnici, izlazeći u srednjem spolu na *e*, sklanjaju kao i oni, koji izlaze na *o*, samo što se u tri padeža mužkoga i srednjega spola okančaju na *ega*, *emu* i *em*. Tomu je jednostavno taj razlog, što je kod onih u korenu okančak mekan, a kod ovih tvrd, a ne zato jer ima u sriednjem spolu *e*. Ta baš zato i u srednjem spolu dobiva n. pr. ptićje onaj *e*, a ne *o*, što mu je koren mekanoga okančanja. Punim pravom nisam to onako hotio tumačiti, kako je u knjizi, jer bi to, po tom, kako nam taj §. tumači, ostalo djeci vječnom zagonetkom. A na temelju gornjega, djeci već od prije poznatoga pravila, znat će svako razlog, s kojega je dodan nastavak *e*, a ne *o*. Svakako je druga slovnička čitanka na brzu ruku spisana! S. B.

Digitized by Google

Tako mi sklanjajte sve pridavnike, koji u korenu imaju mekan okončak. N. pr. božji, bližnji, vučji, ptičji itd. A i pridavnik vàs ili sav, sva, sve sklanjajte po tom obrazcu.

Za sutra mi imate donesti na svojih tablicah sačinjen obrazac za sklanjanje pridavnikah izvjestnoga spola, okančajućih se u korena na mekano pisme. (Dalje sliedi.)

Učiteljska skupština kotara virovitičkoga.

O potrebi učiteljskih skupštinah, o njihovoj važnosti po napredak našega školstva u obće, napose za osobno naobraženje pojedinih učiteljah, netrebamo više ništa govoriti, mnogi su nam o tom već predovoljno i obširno dokazali, te je već sasvim jasno i očito o tom svaki osvjedočen.

Nu ote skupštine odgovaraju interesom i napredku školstva i učitelju jedino onda, ako se rukovode otčinskom blagošću i odanošću od strane predsjednikah, i ako u njih vlada medjusobna ljubav, uzajamnost i sloga, bez svakih osobnih interesah, te razpravlja bezstrastveno, umjereno i razložito.

Da je i u tom naš kotar ove godine pokazao golemi napredak, osvjedočit će Vas sljedeći moj dopis:

Dne 30. srpnja o. g. obdržavasmo svoj učiteljski sastanak u Turnašici. Najprije sazvasmo u župnoj crkvi pomoć „duha svetoga," i prisustvovasmo svečanoj službi božjoj, a zatim se odputismo u školu, gdje je veleč. gosp. predsjednik izrazio sažalenje radi toga, što se je ove godine koli svećenstva, toli učiteljstva, stranom pako poradi neugodna vremena i nedobljenih predpregah, manje nego li obično sastalo; zatim je cielu skupštinu ganutim i srdačnim govorom pozdravio, i članove na red i umjerenost pozvao, i tako sjednicu otvorio. — Po tom se je prošlo na praktična predavanja. — Poradi kratkoće vremena nije se moglo katekizirati, već je namah g. Gašo Lisinski lukački učitelj preduzeo 65. štivo druge slovničke čitanke o konju i to s prirodopisnoga gledišta, bez primetbe sa zadovoljstvom. Poslje njega je učitelj virovitičke gl. učione Gjuro Žakić na temelju 17. štiva prve slovničke čitanke „Škvorac" preduzeo predavanje iz prirodopisa i to napose o pticah, razložio je vrlo liepo njihove vrsti,

Digitized by Google

svojstva, korist i osobnosti — navlastito govoreć napose o „Škvorcu,“ koji se u tom štivu spominje, opozori djecu na naučljivost najprije njegovu, a zatim i drugih njekih životinjah razloživ jim shvatljivo i glavni razlog tomu na podpuno zadovoljstvo.

Premda je 17. štivo druge slovn. čitanke samo po sebi opredieljeno i uvršćeno medju štiva moralnoga sadržaja, a visokom naredbom kr. nam. vieća moralo bi služiti za slovnička vježbanja, dokazao nam je g. Ž..., da se na temelju istoga štiva vrlo dobrim uspjehom dade preduzeti i stvarna, navlastito prirodopisna obuka; — što je posve naravno, jerbo bez toga bilo bi dječici cielo štivo neshvatljivo i nerazumljivo, — čim bi postao sav posao i sva muka bezuspješna.

Poslje toga razglabao bi bio g. Ž... isto štivo i s jezikoslovnoga gledišta, ali mu nije vrieme dopuščalo.

Iz računstva i to pojam o slomku predavao je gosp. Tomo Lukačević virovitički učitelj vrlo praktično.

Čim svršismo praktične pokuse, koji trajahu poldrug sat, odpuščena biše djeca, dočim su prije izmolila u slavu božju jednu kratku molitvicu.

Na poziv vel. g. predsjednika stane g. Josip Krolec, sladojevački učitelj čitati svoj izradak na prvo pitanje, zadano po preč. duh. štolu. Skupština izrazi svoje zadovoljstvo. G. Basariček priznaje, da je dobro rješeno, ali veli, da je po njegovom mnenju gdje nepodpuno izraženo; ponudja svoj izradak za razpravu, navadjajuć da je u njem točakah, koje se bitno razlikuju od Krolčevih. —

Na što bijaše pozvan po veleč. gosp. predsjedniku, da svoje pismeno mnenje pročita. Skupštna priznaje njegov trud.

Na drugo pitanje odgovori pismeno Škvorc, učitelj iz Novakah na zadovoljstvo skupštine, bez svake primjetbe.

Pitanje po vis. kr. nam. vieću zadamo pročita g. Blaž Bombek učitelj iz Novoga Gradca, u kojem samo o potrebi škole i prosvjete govori, — na što mu g. Basariček primeti, da nije dostatno govoriti samo o potrebi pučkih školah, o čem su i onako jur svestrano razpravljali i govorili naši mnogi strukovnjaci, već da bi nam se ozbiljnije valjalo dogovarati o sredstvih i načinih, kojimi bi se postiglo to, da narod sam obljubi školu, te pri-

Digitized by Google

zna izvorom svoga blagostanja. Na isto pitanje pročita i g. Crnko svoj izradak, koji je dao povoda razpravi proti nepraktičnom rabljenju slovnice u pučkih učionah. U tom se je izrazila skupština, na predlog Basaričkov, da se u obće valja kaniti suhoparna recitiranja pustih slovničkih pravilah, nego da nam treba čim više djeci čitati i davati čitati uzorna djela, nastojati uvesti dobar naglasak, zle izraze zamieniti izgladjenimi književnimi, u čem sam učitelj uzorom mora biti, te pred djecom vazda valjano i izpravno govoriti; — a najviše vježbati djecu u pismenom slogu, — navlastito davati jim izradjivati za život potrebne stvari kao ugovore, namire, obveznice itd., tim i realnimi znanostmi, kao što računstvo i počela iz gospodarstva, predobit ćemo si puk, jer će korist škole očito uvidjati. (Svršetak sliedi.)

Treća glav. skupština „učiteljske Zadruge“, držane 22. i 23. Rujna 1868.

A. (Govor predsjednika g. Vuksanovića.)

Slavna skupštino!

Evo već i treće po božjoj pomoći na izmaku godine, od kako idea, mogu reći najuzvišenija, sirote podpomagati, po njekojih zagrebačkih učiteljih zamišljena i oživotvorena pod imenom „Učiteljska Zadruga“ iliti družtvo za podporu učiteljske sirotčadi bivstvuje. Kakav je ovo družtvo prve i druge godine odziv u učiteljstvu kraljevine naše, a osobito u dičnom narodu našem imalo, znano nam je dobro, — da se pako o djelovanju i uspjehu i u trećem godištu oko ove plemenite svrhe osvjedočimo, sastadosmo se evo danas, da nam upravljajući odbor ob uspjehu svoga djelovanja račun položi.

Upravljajući odbor nije ni ove godine ni najmanje truda štedio, da sva moguća vrela potraži, kako da glavnicu za podporu učiteljske sirotčadi poveća. I zbilja, preko svake nade podje mu za rukom i ove godine, prem u najoskudnije doba, sabrati blizu dvie hiljade for. na povećanje prvobitne glavnice, tako da već pred izmakom treće godine radostno vam javiti može, da je ta glavnica skoro do četernaest hiljadah narasla

Digitized by Google

Na ovoliko sabrenoj svoti imamo se ponajviše zahvaliti našemu blagoćudnomu i dobrotvornomu narodu, koji se za podupiranje sirotčadi učiteljskog stališa i ove godine sa preko devet sto for. odazvà.

Odovud jasno vidimo, koliko je našemu narodu stalo do učiteljskog stališa i do blagostanja njegova i u kolikom ugledu učiteljski stališ kod njega stoji.

Ali, sa žalošću moram primetiti, da se naše učiteljstvo samo za se, za svoj boljak omanje brine, jer na mjesto, da bi nas čim više prianjalo uz toli plemenitu i koristnu za nas svrhu, odaljujemo se od nje sve više i više. Da istinu rekoh, evo i dokaza. Prve godine bilo nas je redovitih članovah 155, druge godine već manje, i to samo 138, a treće evo jedva nješto preko stotine redovitih članovah broji učiteljska Zadruga. Što bi moglo tomu nehajstvu uzrokom biti, neznam.

Za družtvo „učiteljske Zadruge“ bilo bi doduše probitačnije, čim bi manje redovitih članovah brojilo, jer bi i manje troškovah na podporu sirotčadi imalo; ali prava zadaća učiteljske Zadruge jest, učiteljsku sirotčad čim više podpomagati, budući je u tu svrhu i oživotvorena.

Draga braćo i sudruzi! pomislimo na naš prvi sastanak, dok još neimadosmo nikakove glavnice, u kolikom se tada broju sastadosmo, kolikom se onda nadom pitasmo, da će nam biti učiteljska Zadruga jedina točka bratinske sloge i ljubavi, oko koje ćemo se sakupljati i za nju složno poput marljivih pčelicah raditi i u tako plemenitu svrhu doprinašati onu malu svoticu od 3 stot. na godinu. A sada, koliko nas je ovdje sakupljenih? jedva da možemo po pravilih družtva našega glavnu skupštinu držati.

Tri fr., dragi sudruzi, je tako mala svotica, da nam nedolazi niti jedan novčić na dan žrtvovati za svoju sirotčad. Pa je li se može šta manje pomisliti, da za podporu svoje djetčice na stran mećemo.

Poprimimo, draga braćo, objeručke svaku zgodu, koja nam se pruža za blagostanje naše i potomstva našega. Imajmo pred očima uzvišenu svrhu učiteljske Zadruge. Nastojmo ponajviše sami za se raditi i skrbiti, jer smo skroz osvjedočeni, kako je gorko očekivati zalogaja iz tudjih rukuh.

Digitized by Google

Pomislimo samo, da naše družtvo već dvojice naših sudrugovah, koji su nas prerano, preselivši se u bolji vječni život, ostavili, sirotčad podpomaže. Kako dobro dodje onoj udovici u Križevcih 10, a onoj u Virovitici 15 fr. mjesečno u pripomoć na odhranjivanje i odgojivanje dječice joj.

Promozgajmo ova dobro, pa se požurimo stupiti u družtvo „učiteljske Zadruge“ da nas nebi po nesreći koga prerano smrtna pokosila kosa, pa da nebi upravljajući odbor u neugodan položaj došao: Evo vapiju učiteljeve sirote za pripomoć, a po pravilih družtvenih nemože jim se od učiteljske Zadruge pomoć pružiti.

Želio bi, da ovo njekoliko od srdca izraženih riečih do bratinskoga srdca dopre, pa da se u budućem našem sastanku opet u onolikom barem broju sastanemo, kao prvi put. U to ime, Bože, pomozi!

U Zagrebu 22. rujna 1868.

Fr. Vuksanović,
predsjednik.

B. (Izvješće tajnika, g. Mařika.)

Ljubezna braćo i drugovi!

Kad smo ustrajali naše družtvo, nismo se nadali, da ćemo za njekoliko godinah steći imetak od 10360 u hrv.-slav. razteretnicah i 3502 for. 44 novč. što ga danas već posjedujemo.

Kao što smo s bogom važno naše djelo započeli, tako nam je Svemogući sbilja i blagoslovio poduzeće naše. Prijašnje su godine, doduše, imale po nas bolji uspjeh, nego li godina ova. Ali tomu se nemožemo ni čuditi, uvaživ, da kod nas svako družtvo s početka nadje najvećega oduševljenja; a osim toga moramo i to na um uzeti, da nam je lutrija puno bila doniela. Nu i ova zadnja godina nije baš tako loša, jer smo dobili od 29. utemeljiteljah 426 for., od redovitih članovah 420, od podupirateljah 42 fr. 50 novč. i od raznih zabavah 378 fr. 25 novč. Ukupno dakle 2.266 fr. 67 nvč. Računajuć ovamo i kamate i dohodak za knjige i slike, povećao se je naš imetak ukupno za 1875 fr. 75 novč.

Troškovah nismo baš imali gotovo nikakovih, izuzam to, što podupiremo šestero sirotčadi, i to dvoje po pokojnom križevačkom

Digitized by Google

učitelju Somogjiu sa 120 fr. na godinu i troju po pok. Kovaču, učitelju virovitičkom sa 144 for. na godinu.

Medju rodoljubivim našim svećenstvom osobito se ljetos odlikovaše gg. svećenici sisačkoga kotara, koji su in corpore kao utemeljujući član pristupili „Zadrugi.“ Bog bi dao, da krasan ovaj primjer nadje i drugdje odziva.

Točkom 15. zapisnika lanjske glavne skupštine bijaše zaključeno, da bi bilo po družtvo najprobitačnije, da „Zadruga“ kakovu kuću kao svojinu kupi. Upravljajući odbor nastojao je, da taj zaključak (kako se to iz zapisnikah vidi) izvrši, te da koju kuću kupi. Nu prem im je više kućah ponudjeno bilo, to ipak nije nijednu našao, koja bi nosila takvih kamatah, kao što nam ih nose hrvatske razteretnice, u koje svoju glavnicu ulažemo.

Spomenuti mi takodjer valja, da sam ja, pošto se je g. Ivan Filipović odrekao tajničkih poslovah, bio odborom izabran, da te poslove obavljam do glavne skupštine.

Zaključujuć izvješće svoje, nemogu na ino, nego da sa žalošću izjavim, što je tako malo učiteljah našemu družtva pristupilo. Bog bi dao da svi učitelji doskora uvaže, koja im korist od „Zadruge“ proizticе, te da svi do zadojega pristupe učiteljskoj Zadrugi!

V. Mařik,
tajnik.

C. (Izvješće blagajnika g. Irgolića.)

Imenik p. n. gg. članovah učiteljske „Zadruge.“

A Utemeljitelji položili su.

1.	Barabaš Gustav	10 st.		Prenos	216 st.
2.	Belošić Vaclav	5 „	12.	Jambrečak Jakov	15 „
3.	Čerovski Jakov	20 „	13.	Jaugcer Dragutin	15 „
4.	Črnko Mato	15 „	14.	Katanec Janko	10 „
5.	Drabić Ladislav	10 „	15.	Klarić Josip	10 „
6.	Fröhlich	10 „	16.	Köhler Antun	10 „
7.	Fink Slavoljub	20 „	17.	Lambl Dragutin	5 „
8.	Havliček Nikola	10 „	18.	Mužina Andro	10 „
9.	Hegedič Stanko	5 „	19.	Majcenić Pavao	10 „
10.	Jalžić Pavao	5 „	20.	Šijanski Ivan	5 „
11.	Janković grof	106 st.	21.	Sbor duh. mladeži	10 „
	Ukupno	216 st.		Ukupno	316 st.

Digitized by Google

	Prenos · ·	316 st.	
22.	Šandor Mirko · · · · ·	10 „	
23.	Stražimir · · · · · · · ·	5 „	
24.	Šoštarić Josip · · · · ·	10 „	
25.	Šavor · · · · · · · · · · ·	10 „	
	Ukupno · ·	351 st.	

	Prenos · ·	351 st.	
26.	Valdec Stjepan · · · ·	5 „	
27.	Vuković Stjepan · · ·	10 „	
28	Živković Grga · · · ·	10 „	
29.	Župnici sisač. kotara	50 „	
	Ukupno · ·	426 st.	

B. Redoviti članovi:

1.	Antolković Josip	3 st.	
2.	Albert Josip · · · ·	5 „	50 n.
3.	Basariček Stj. · ·	3 „	— „
4.	Basariček Ante ·	3 „	— „
5.	Baruškin Andro ·	3 „	— „
6.	Balog Gjuro · · · ·	5 „	50 „
7.	Bakliža Mirko · ·	3 „	— „
8.	Bajac Mirko · · · ·	3 „	— „
9.	Bartolec Gjuro · ·	3 „	— „
10.	Bezuk Mijat · · · ·	6 „	— „
11.	Brozović Ivan · · ·	3 „	50 „
12.	Bradaš Grga · · · ·	4 „	— „
13.	Belčić Franjo · · ·	3 „	— „
14.	Benković Ivan · ·	6 „	— „
15.	Brleković Janko	3 „	— „
16.	Bujanović Josip ·	4 „	— „
17.	Brandecker · · · ·	3 „	— „
18.	Crnolatac Stjepan	6 „	— „
19.	Cerovski Vatr. · ·	6 „	— „
20.	Cvetko Gjuro · ·	3 „	— „
21.	Crnogaj Vjek. · · ·	1 „	50 „
22.	Cihlař Sebald · · ·	3 „	— „
23.	Čačković Valent	3 „	— „
24.	Dončević Aleksa	3 „	— „
25.	Dobrovoj Stjepan	6 „	— „
26.	Dugački Stjepan	3 „	— „
27.	Fabković Šken. ·	3 „	— „
28.	Filjak Pavao · · ·	3 „	— „
29.	Gudel Franjo · · ·	3 „	— „
30.	Golubković Gj. ·	3 „	— „
31.	Gregorović Mato	5 „	50 „
32.	Gunderlah Gjuro	3 „	— „
33.	Gres Slavoljub · ·	3 „	— „
34.	Grdašić Albert · ·	3 „	— „
35.	Gjurašin Gjuro · ·	3 „	— „
	Ukupno · ·	128 st.	50 n.

	Prenos · ·	128 st.	50 n.
36	Herceg Josip · ·	4 „	50 „
37.	Hudec Stjepan ·	1 „	50 „
38.	Hedji Josip · · · ·	1 „	50 „
39.	Hehtl Ferdo · · ·	3 „	— „
40.	Hehtl Vatroslav	3 „	— „
41.	Holjevac Gjuro	6 „	— „
42.	Hržić Franjo · ·	4 „	— „
43.	Horvat Vjek. · ·	3 „	— „
44.	Horvat Martin ·	3 „	— „
45.	Irgolić Ante · · ·	3 „	— „
46.	Ivkanec Marija	1 „	50 „
47.	Ilakovac Ivan · ·	5 „	50 „
48.	Jergović Ivan · ·	4 „	50 „
49.	Jemberšić Josip	3 „	— „
50.	Jagrović Ivan · ·	3 „	— „
51.	Ježek Lovrinac	3 „	— „
52.	Kobali Milan · ·	1 „	50 „
53.	Kolonić Leon. · ·	6 „	— „
54.	Kuten Gjuro · · ·	3 „	— „
55.	Kemenonić Vl. ·	1 „	50 „
56.	Koričić Armin ·	5 „	— „
57.	Kolarić pl. Fr.	3 „	— „
58.	Kolarić Franjo ·	5 „	50 „
59.	Kutnjak Lad. · ·	3 „	— „
60.	Klaić Franjo · ·	3 „	— „
61.	Klepač Tomo · ·	3 „	— „
62.	Klinc Ivan · · · ·	3 „	— „
63.	Klopović Ljud. ·	1 „	50 „
64.	Korbar Franjo ·	3 „	— „
65.	Klobučar Josip	3 „	— „
66.	Kušić Franjo · ·	3 „	— „
67.	Lepić Ante · · · ·	6 „	— „
68.	Lipold Herman	1 „	50 „
69.	Lebanović Ante	3 „	— „
	Ukupno · ·	240 st.	— n.

Digitized by Google

	Prenos · ·	240 st.	— n.		Prenos · ·	320 st.	50 n.
70.	Leović Pavao · ·	4 „	— „	96.	Setinski Makso	3 „	— „
71.	Lisinski Gašo · ·	1 „	50 „	97.	Skočen Mio · ·	3 „	— „
72.	Mišković Ante ·	6 „	— „	98.	Sedlar Andro ·	3 „	— „
73.	Mlinarić Mio · ·	3 „	— „	99.	Štauduar Vatr.	6 „	— „
74.	Maričič Petar · ·	3 „	— „	100.	Šrabec Oto · · ·	3 „	— „
75.	Majer Mato · · · ·	6 „	— „	101.	Šurk Mio · · · ·	3 „	— „
76.	Mihoković And. ·	3 „	— „	102.	Šneider Ivan ·	4 „	— „
77.	Osbolt Pavao · ·	3 „	— „	103.	Šalamun Jakov	3 „	— „
78.	Posavec Josip · ·	3 „	— „	104.	Šuveljak M. · ·	3 „	— „
79.	Potočić Stj. · · · ·	3 „	— „	105.	Tunković Rok	4 „	— „
80.	Pravica Niko · ·	3 „	— „	106.	Tomić Janko ·	3 „	— „
81.	Pisačić Tomo · ·	3 „	— „	107.	Tomac Lav. · ·	6 „	— „
82.	Petak Marko · ·	3 „	— „	108.	Tržić Antun · ·	6 „	— „
83.	Petak Vjek. · · ·	4 „	50 „	109.	Theilsbauer N.	10 „	— „
84.	Pleša Josip · · · ·	1 „	50 „	110.	Ulses Vilim · ·	3 „	— „
85.	Petranović A. · ·	6 „	— „	111.	Vidačić Kvirin	3 „	— „
86.	Pibernik Fr. · ·	3 „	— „	112.	Vuljak Srećko	4 „	— „
87.	Popović Gjuro ·	1 „	50 „	113.	Vukelić Josip ·	4 „	— „
88.	Rigler · · · · · · ·	1 „	50 „	114.	Vlašić Vatr. · ·	3 „	— „
89.	Rataić Janko · ·	3 „	— „	115.	Vuksanović F.	6 „	— „
90.	Rendulić Dane ·	1 „	50 „	116.	Žakić Gjuro · ·	3 „	— „
91.	Rožman Gj. · · ·	3 „	— „	117.	Žakarija Fr. · ·	3 „	— „
92.	Strelec · · · · · · ·	3 „	— „	118.	Zagozda Stjep.	1 „	50 „
93.	Sivoš Tomo · · · ·	1 „	50 „	119.	Šah Ivan · · · · ·	3 „	— „
94.	Szabo Jakov · · ·	3 „	— „	120.	Modec Ljud. · ·	3 „	— „
95.	Skrljac Stj. · · · ·	3 „	— „	121.	Kobali Milan ·	3 „	— „
	Ukupno · ·	320 st.	50 n.		Ukupno · ·	320 st.	— n.

C. Podupirajući članovi:

Bocak Bolto · · · · · · ·	4 st.	— n.					
Balković Lovro · · · ·	4 „	— „		Prenos · · ·	19 st.	50 n.
Forko Josip · · · · · · ·	2 „	— „	Miller Dragutin · · · ·	3 „	— „
Gregorić Josip · · · · ·	3 „	— „	Šolc Ivan · · · · · · · · ·	4 „	— „
Jovanović Luka · · · ·	1 „	— „	Šagovac Franjo · · · · ·	5 „	— „
Krömpler Pavao · · · ·	1 „	— „	Tombora · · · · · · · ·	3 „	— „
Lucarić Milko · · · · · ·	3 „	— „	Tombor · · · · · · · · · ·	3 „	— „
Lacković Janko · · · ·	1 „	50 „	Župčić Mato · · · · · · ·	5 „	— „
Ukupno · · ·	19 st.	50 n.	Ukupno · · ·	42 st.	50 n.

D.

Tombola u Zagrebu · · · · · · · · · · · · · ·	28 st.	79 nvč. i cekin
„ „ · · · · · · · · · · · · · · ·	135 „	— „
„ „ · · · · · · · · · · · · · · ·	35 „	46 „
Ukupno · ·	199 st.	25 nvč. i cekin

Digitized by Google

Prenos	199 st.	25 nvč.	i cekin
Tombola u Karlovcu	130 st.	— nvč.	
Iz Krapine	49 „	— „	
Zabave	378 „	25 „	

E.

Kamate	560 st.	5 nvč.	

F.

Knjige	43 st.	45 nvč.	
„ Šeinović	4 „	50 „	
	47 st.	95 nvč.	

G.

Srečke	20 st.	— nvč.	

Pregled Računa.

		hrv.-slav. raz.
Prenos godine 1867	1924 st. 60 1/3 nč.	10.360 st.
29 utemeljit. položi	426 „ — „	
120 redovitih članovah	420 „ — „	
14 podupirajuć.	42 „ 50 „	
Kamate	560 „ 5 „	
Zabave na kor. Zadruge	378 „ 25 „	i cekin
Za knjige primljeno	47 „ 95 „	
„ srećke „	20 „ — „	
Ukupno	3.819 st. 35 1/3 nč.	i cekin 10.360 st.

Od ove svote uzajmljeno na hipot.	2411 st.	93 1/3 nč.	
Uloženo u štedionici	1065 „	51 „	
Ukupno uzajmljeno	3477 st.	44 1/3 nč.	

Izplaćeno sirotčadi Kovačevoj	130 st.	— nč.	
„ „ Somogjij.	110 „	— „	
Družtven. podvorniku za g. 1867	24 „	— „	
„ „ „ „ 1868	18 „	— „	
Tiskarski troškovi	15 „	65 „	
Upravni troškovi	20 „	25 „	
Ukupno izdato	317 st.	90 nč.	

Ostatak u blagajni	24 st.	1 nč.	
Uzajmljeno na hip.	3477 „	44 1/3 „	
Svota u gotovom	3501 st.	45 1/3 nč.	
„ u hr.-slav. razteret.	10360 „	— „	
Ukupni imetak	13861 st.	45 1/3 nč.	

Digitized by Google

Prinesci:

Redovitih članovah	420	st. —	nč.
Podupirajućih članovah	42	„ 50	„
Zabave	378	„ 25	„ i cekin
Ukupno	840	st. 75	nč.
Polovica razpoloživa t. j.	420	st. 37½	nč.
Kamate	560	„ 5	„
Ukupno razpoloživih	980	st. 42½	nč.

U Zagrebu dne 22. rujna 1868.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Pregledano i u redu pronadjeno.

Janko Tomić.

Oto Šrabec,
učitelj ravensko-dubovački.

Milan Kobali,
učitelj odranski.

Ant. Mišković,
učitelj stenjevački.

Viestnik.

Natječaji.

Na glavnoj učioni u Samoboru izpražnjeno mjesto učitelja s godišnjom plaćom od 315 fr. a. vr. sa slobodnim stanom i uživanjem kućnoga vrta i 20 fr. u ime drvarine. Za ovo mjesto razpisuje se natjecaj do 25. listopada t. g.

Natjecatelji imat će svoje molbenice upravljene na ovo kr. namjest. vieće i podkriepljene s krstnim listom, sviedočbom učiteljskoga osposobljenja, svjedočbom o svom ćudorednom ponašanju, i dojakošnjem službovanju, preko neposrednoga svoga poglavarstva najkasnije do napomenutoga roka podnesti školskomu nadzorniku kotara okićkoga.

U Zagrebu, 26. rujna 1868.

Od dalm.-hrv.-slav. namjestničkoga vieća.

— Na novo otvorenoj djevojačkoj učioni u Draganiću ima se popuniti mjesto učiteljice, s kojim je spojena plaća godišnjih 300 for. a. vr., te uza to slobodan stau, užitak vrta do pol rali i osam hvatih drvah za ogriev.

Natjecateljice neka svoje molbenice podnesu veleč. g. Jakovu Jambreščaku, podarcidjakonu i župniku u Slavetiću do 25. listopada o. g.

U Zagrebu, 25. rujna 1868.

— Za izpražnjenu učiteljsku i orguljašku službu u Mariji Gorici (u kotaru stubičkom) razpisuje se ovime natječaj do 25. listopada 1868.

Natjecatelji za ovo mjesto, s kojim je osim slobodna stana, vrta i drvah za ogriev skopčan dohodak od 315 fr. imaju svoje molbenice sa propisanimi dokaznicami podnesti velečastn. gosp. Jakovu Cerovskomu, podarcidjakonu i župniku u Bistri.

U Zagrebu, 25. rujna 1868.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 19. U Zagrebu, 1. studena 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Čustva simpatetična jesu nadalje, koja život ljudî čine sladkim, ugodnim, rajskim. Ova se čustva napose pokazuju u dobrohotnosti, sućuti i suradosti. Dobrohotnost spremna je priteći drugomu i pomoć, jer mu hoće dobro; sućut dieli s tužnim tugu a s nevoljnim nevolju, jer zajedno s njim ćuti; suradost nemrači se radi tudje radosti i veselja, jer je tudja radost njezino veselje. Liepa su to čustva, koja se nedaju precieniti; a napose je krasna sućut. Nju nastoj djetetu u srce uliti; zato gledj da ju oni, koji okružuju diete, goje i prama njemu pokazuju; gledj, da ju i sam poviedkami i primjeri u njem pobudiš. Opisuj jim, kako je mučan položaj onih, koji trpe; navodi jih, da se u njihov položaj stave. Čim se tko više umije zamisliti u biedu drugoga, čim se življe može u njegov položaj staviti, tim će mu srce biti sućutnije. Ako su roditelji djeteta biedni, šalji jim preko njega pomoći; ako su nemoćni, neka je vodi k njim, da jih tješiš — ni misliti si nemožeš, kako će to mekšati djetetu srce. Dobro je takodjer sjećati djecu, da je i Spasitelj svieta u grudiju nosio sućutno srce: plakao je nad nesrećnim Jerusalimom, suziv s tugujućimi sestrami Lazarovimi; da i nam zapovieda: da s tužnim tugujemo, da veselom rukom dielimo milostinju ubogomu. Ako diete nepokazuje sućuti. kori ga i ględji njeki čas priekim okom; ako je pako baš

Digitized by Google

neljubezno, kazni ga i neštedi šibe, neće ga ubiti, kako veli mudrac (Prov.)

No malo koristi sućut, koja se u rieči očituje. Takvu sućut prezirno spominje apoštol Jakov, gdje veli, da si slabo pomogao čovjeku nagu, ako veliš: žao mi te je, ubogi stvore, a nepokloniš mu odielo, da se ogrne (Jak. II.). Zato poučaj djecu, da si od usana odkinu, ako ju prosi gladni siromak, da zaprose roditelje, ako sami pomoći nemogu.

Sućut je napokon više puti vrlo nepravedna, i tako prestaje biti kriepost, te se izradja u strast: kano kada mladić nemože, da spava, kada je nesreća zadesila znanu mu mladu djevojku, dočim si ni malo nelomi glave, ako mu drug i pogine. Ali najsramnije je imati sućut za životinju, a nejmati je za čovjeka. Tu mislim, a sigurno misli štioc na tobož nazobražene ženskinje, koje psa na ruku nose, a za biednoga čovjeka ni pogleda nejmaju. Ali i to mora biti, da spoznav zloću ljudi, laglje podnesemo njekoč strogost božju!

Što se tiče suradosti, njezina se vriednost najviše u tom vidi, što pozitivno odbija nenavist; nemože bo nenavidno srce radoviti se sreći tudjoj. Ta se kriepost nemože doprinesti djetetu, ako nežive u zajednici s drugimi. Gdje je mnogo djece u skupu, tamo ćeš ju bez velike muke moći usaditi: koreć i kazneć svaku nenavist; učeć djecu, da se pozdravljaju i da budu jedno prema drugomu uslužna; navodeć ju, da s braćom što imaju diele; da nepridržavaju ništa za se.

Posve je krivo misliti, da je ljubavi dosta, drugomu tek u nevolji pomoći; ona i inače traži zgodu, da veseli drugoga. Često najmanja malenkost najveću radost učini prijatelju.

Gojitelj nesmije biti protivan prijateljstvu, nego još mora nastojati, da poda djetetu pravi pojam prijatelja, drugčije će otvrdnuti i postati samoživo. No s druge strane mora biti oprezan, da prijateljstvo nepostane pogibeljno po ćudorednost, što može lako biti kod obojega spola. Kriepost i druge vrline duševne moraju biti vez, koji spaja prijatelje. Zato uči diete, da neište prijatelja, koji je bogat, cienjen, dobro gledan, već da s onim nastoji prijateljski se sdružiti, tko u srcu nosi liep ures mnoge krieposti. U tom će gojitelju mnogo pomoći, ako ima učenika iz raznih obi-

Digitized by Google

telji: bogatih i siromašnih, gledanih i preziranih: budi sa svimi jednako dobar i strog, nečini razlike nikakove, tako će djeca držati se jednakom, pa će se uzajamno ljubiti.

Srditost po sebi nije zla, jer je naravna stvar, da se pred opakošću zlovoljno odvrćamo, želeć ju uništiti, a i sv. nas rieč uči, da se srdimo a negriešimo. Ali da bude srditost dobra, mora imati razlog, mora slediti razum: dakle nesmije biti prenagla i prežestoka.

Ako hoćeš da se djeca bezrazložno neljute, učvrstuj ju u čednosti i poslužnosti, što su jaki bedemi proti srditosti.

Gdje se na djeci pokažu znaci srditosti, kazni ju i pouči, kako je srditost bezrazložna dostojanstvu čovječjemu unatočna i kako je štetna duhu; jer ga truje, i tielu; jer ga ubija. Priedje li srditost djeteta u očitu neljubav prama drugomu, to mu zapovjedi, da se s njim bezodvlačno izmiri; jer je inače pogibelj, da će se srditost izvrgnuti u mržnju, kojoj nesmije biti u srcu čovječjem mjesta nikada. Mržnju ćeš težko izkorieniti. Nekoristi ništa, nego prije škodi, siliti diete, da bude prijazno i dobro s onim, na koga mrzi, tim bo se mržnja jošte zavriežuje. Tu nejma drugoga puta, nego začupati vrelo, iz koga je potekla. Razlog je puko mržnji ili nepravedno i zlo postupanje, koje mora diete od koga podnositi, i zato su mnogi roditelji krivi preveliku griehu, da jih mrze vlastita djeca. Hoćeš li dakle da mržnji nestane traga, to makni diete iz takova kruga, inače će mu zaraščena mržnja gorčati sav život, te ga može biti i u grob spraviti. Drugi razlog mržnji neriedko je vlastita oholost i preziranje drugoga; zato ponizuj diete, učeć ga upoznavati nevriednost i slabost svoju tako dugo, dok u srcu se razkajav, nezačne štovati i cieniti druge, a zapostavljati sebe. Napokon može poteći mržnja iz velike ljubavi prema trećemu, koji je uvriedjen, i u tom slučaju valja gojitelju biti mudru Ljubiti drugoga i dieliti s njim radost i tugu liepo je i dobro, zato nekori toga, već postavi se na stanovište, na koje te vodi vjere Krstova, te uči diete, da mržnja nikada nije dopuštena. I Spasitelj je ljubio otca svoga, ali zato ipak nije mrzio griešnika, koji su ga pregrozno vriedjali; i ljubimac Isusov gorio je ljubavju prema učitelju svoju; ali zato ipak nije stojeć pod križem, na kojem je Spasitelj vapio k nebu o pomoć,

*

Digitized by Google

proklinjao okruktnike, koji ga onamo prikovaše. Ovakove primjere navodi djeci i ljubav će jim božja otvoriti okužena srca. Dobro je naviknuti djecu, da se mole za one, koji joj zlo čine; jer se tim mržnji put zakrčuje.

Čustvo religiozno i čudoredno nije drugo nego s a v j e s t;* negledeć toliko na njezin upliv na razum, koliko na njezino djelovanje na čustvo. Ćudoredno čustvo ili savjest, djeluje na srce, ulievajuć mu mržnju, stid, ogavje, strah proti zločinu; a radost, milje, ljubav prema dobru djelu. Zlu životu uzrok je zlo uzgojena savjest. Zato upravljaj ovamo sve sile i sve nastojanje, da uzgojiš u djetetu sviest p r a v u i č v r s t u. Sviest mora biti p r a v a, da hvali, što je dobro i na to potiče, i da kudi, što je zlo i od toga odvraća. Mora biti č v r s t a, da se neda preglušiti nikakvom navalom strasti, nijednim napadajem napastih, već da brani pravo svoje i pogibelju života.

Svatko vidi, koliko je nuždna dobra savjest, ali malo tko vidi, da je odgojiteljeva dužnost stvoriti ju prema zakonu božjemu. Držati nam je pred očima, da nedonosi čovjek sa sobom na sviet savjesti, ko što donosi razum. A razum se mora točno od savjesti razlikovati: onaj nam kazuje, d o n e s e ć r a z l o g e, je li ovo ili ono dobro; ova pako nagoni nas na ono, što se s njom slaže, a od protivnoga nas odvraća, n e d o n o s e ć r a z l o g a, v e ć u l i e v a j u ć l j u b a v i l i m r ž n j u. Evo u primjeru. Stojim pred kruškom, koja se pod bogatim plodom saviju. Bi li odkinuo ploda? Ako upitam razum, on će suditi prama principijom, što je upio: ili da nesmijem, jer je grieh i šivanku si tudju prisvojiti; ili da mogu, jer gospodar nejma tako strogoga prava na drvo, da mu

* Što je sviest? To pitanje često mukom prelaze dušoslovi. Obično se označuje: nutrnji glas, koji kazuje, što je dobro, a što je zlo; ili kako moraliste vele: dictamen practicum rationis. Ali ta je oznaka, ako ne kriva, barem nepodpuna. Nepeče li skupca saviest, ako je propustiv zgodu, gdje je mogao doći do blaga; ili razljućenika, gdje se nije osvetio, mogavši osvetu izvesti? Pa je li to nutrnji glas, koji kazuje, što je dobro? Saviest nije nikakov glas, koji se u čovjeku razlikuje od razuma, već je sam razum, u koliko je na što naviknuo: običaj si stvara saviest. O tom prevažnom pitanju čitaj dr. A. Stolza: „Antrittsrede," što ga držao g. 1847. bivši izabran učiteljem na veleučilištu freiburžkom, naći ćeš ga: Kleinigkeiten str. 73.

Digitized by Google

nesmijem zakusnuti ploda. A sviest? Ona će jednostavno kod pomisli, da utrgnem ploda ili potresti se od užasa, ili mirno pustiti, da izvedem što sam namislio. Savjest je najme nješto trajna, nješto jednako u duhu sjedeća, što se kod svakoka čina miče, te mu se ili osmjehava ili se od njega mrgodi.

Može dakle označiti savjest, da je: razum, naviknut čovjekom, kazivati mu, trajno što se s njegovim načinom djelovanja slaže, a što ne. Štilac bit će upazio, da je sila na rieči: »naviknut« i »trajno«; jer se tim upravo razlikuje savjest od razuma.

Odgojitelju je, rekosmo, stvoriti u gojencu savjest prema zakonu božjemu. Savjest se u obće stvara: primjerom — i to najjače i najprije — i poukom — ali mnogo polaganije. Da je to istina, sjetimo se samo, kako se diete već odraslo, koje nije u kući čulo nikada psovke, grozi i preza izustiti i negriešno ime: vrag; kako mladić, od prvih godina priučen prije spavanja pomoliti se bogu, nemirno sanja, ako je slučajno usnuo nepomoliv se, te nejma mira, dok ili probudiv se, neučini, što je zanemario, ili dok spavajuć nerekne molitvu.

Nastoj dakle naviknuti diete, da radi po zakonu božjem, a da to postigneš, upozoruj ga na dobre primjere, poučavaj ga. Možeš takodjer hvaliti dobre primjere onih, koji su s djetetom, ali pazi, da se onaj, koga hvališ, neuzoholi, a komu hvališ, da nepostane zavidan. Zli primjeri djeluju u obće zlo, zato jih nekazuj nikada. Učini li diete štogod nepoštena, to ga kazni, i isticaj mu zao čin tako dugo, dok uvidi njegovu zloću i dok se raskaje. Stvorio li si u djetetu dobru sviest to si mu učinio najveće dobro, usadiv mu sjeme, koje će se razviti u liep plod raznih krieposti. A i Bog će ti platiti, jer si otvorio djetetu srce, da sluša glas njegov.

To je, što možemo o sviesti izvjestna reći i na što morasmo štioca setiti. Da je sila sviesti mnogo tajna, toga neniječemo: čudnovato je, kako se mnienja, ako nije dobro uzgojena. Izdajnoga Judu prinukala je, da iz želje za novcem izda gospodara svoga, a kašnje utjerala ga je u zdvojnost, te se je objesio; divno je, kako je često čvrsta i postojana; iskustvom znamo, da ima djece, koja bi se prije usmrtiti dala, nego bi što uradila proti sviesti — ali ostavimo to.

Digitized by Google

Strah, koji se označuje: groza pred budućim zlom, koje može uništiti ili mnogo naškoditi,* može biti gledeć na zlo fizično i gledeć na moralno. Strah, u koliko bježi fizično zlo, ima se gojiti u toliko, da se diete nebaca u opasne pogibelji; u koliko pako bježi oda zla moralnoga, ima se gojiti svom brigom i pozornošću. Zato mu opisuj moralno zlo kano strašilo najveće, koje onamo smiera, da razvrgne družtvo čovječansko; kano zlo grozovito, koje se protivi vječnomu redu naravnomu

Stidnost najljepša je kriepost mladeži, te nam ju čini milu i dragu. Gledj da taj preliepi cviet nepovene tvojom krinjom, već ga plemeni i zalievaj. Neobnažuj djeteta,** nedaj da se obnažuje samo, nedopuštaj, da gledi druge nage. Rumên je družica stidnosti. Kada se ova povriedi, pošalje na lice rumen, da javi, da se stidnost tuži. Zato ćeš po rumeni obično upoznati prekršaj djeteta. Ali budi mudar, te nemuči rumeni posuto diete mnogimi opomenami i mnogimi ukoravanjem, jer mu tim dublje u rano zadireš. Dosta je, da se diete zarumeni, to bo je znak, da mu je srce dobro i neiskvarena, a da ga je zao primjer u zlo uvukao. Dobiješ li u ruke nestidnu djevojku da ju uzgojiš, pomogao ti sam bog, ja ti savjeta neznam.

Ako se diete zla čina čuva od straha pred kaznom, a ne od stida, pokazuje, da je već vrlo nizko palo. A ja se bojim, da će sve tvoje nastojanje biti neuspješno i da će diete ostati zlo. Jedino sredstvo, koje će može biti djelovati, je to, da ga dadeš u družtvo ljudi savjestnih, koje se boje svakoga zla.

Stiditi se siromaštva, poslušnosti, podložnosti, ludo je i potiče iz predsuda, iz zlih primjera. Zato dokazuj obilnimi razlogi, kako su takove predsude netemeljne i lude. Navodi jošte primjera, gdje su se veliki muževi ponosili onimi, čega se slabi dusi stide. Uči u obće prezirati sviet i njegovo mnienje, jer je to najbolje i jedino sredstvo usčuvati uviek u srcu mir.

Ob ogavnosti valja skoro isto, što smo o strahu rekli: pred naravnimi stvarmi ugušuj ju, pred moralnimi podhranjuj.

---

* Aristotel. artis rhetor. l. II.: „de affectibus“ u prvoj polovici.

** Slab je znak stidnosti učiteljeve, kada djecu nagu kazni, kano da ju nemože i po vlačah kazniti. (Dalje sliedi)

Digitized by Google

Ženska omladina.

Mnogo je minulo viekovah, u kojih se manje, više o svem umovalo, sve gladilo, oplemenjivalo, uljudnjivalo; samo se vazda, a to stranom s neznanja, stranom pako hotimice i sustavno zaboravljalo na maticu čovječanstva, na odgojivanje ženskoga spola. — Ovaj viek, budimo mu samo zahvalni, usudio se sve polagacko izpuštati iz tamnicah, u kojih pištahu kroz viekove prerazne, kao zaklete i na vječne muke odsudjene osebnosti duševne, jednu za drugom na vidjelo svjetsko; ovaj viek osudio se bez ikakova straha uživotvarati svetu izreku, izušćenu Spasiteljem: i ž e n a j e č o v j e k!

I u istinu! U majčinih je ruku sudbina budućega naraštaja, s toga nam treba sve sile obraćati na što bolje odgojivanje i ženske omladine. Da se bude bilo dostojno uvažilo već od prije ovo načelo: zaista nam nezaostà u toliko žensko odgojivanje; zaista se nebi danas podvikivilo na sva usta: p r i s k o č i m o ž e n a m s i u p o m o ć!

Stalno je zaista, da je tolikim pometnjam, bludnjam osramoćenju, poniženju, prezrenju, nesrećnomu kućevnomu životu i raznovrstnoj biedi i nevolji razlog i temelj manjkavo i očusko odgajanje ženske mladeži. Tâ valja, doduše, i za seosku mladež, ali ponajviše se tiče varoščankah, koje u veliko, u zao čas, niti hoće da se kreću nepokvarenom, staro hrvatskom staròputinom, već srću u očitu si propast, tobož ogladjenim i nepoznatim si kolnikom utrenikom.

Priznati nam je i to, da su veliki krivci u tom, što se ženska mladež kuso i nedostatno odgaja, i sami roditelji a to opet s razloga, što jim se upililo u mozag uvjerenje: tà šta treba djevojci više znati, do čitati, pisati i nješta računati! — Pamtimo si samo ovu: djevojčica bude supruga, bude i majčica: a tko je pravim i najduljim odgojiteljem, nijesu li upravo majčice?! One, kanoti kriepostne i naobražene odgojiteljice, jesu nesamo draguljak kakav već pravi i čisti biser, suh-sušcati alem-kamen.

Jer se opazilo, da nam po gradovih neodgovaraju javna učilišta onako, košto si to mnogi željeo, to se stvorilo domaće, osebno odhranjenje; pootvarala se i privatna učilišta. Pripoznajmo, da i privatna mogu biti dobra; ali s izkustva znademo, da javna, gra-

Digitized by Google

djanska mogu mnogo bolje, stalnije, jezgrenije i čišće odgovarati svojoj svrsi, kada bi se ozbiljno i svom mogućom snagom podupirala.

Jerbo je žena čovjek; jerbo su ponajviše njoj, kano materi povjerena dječica, to treba, da joj država pruža i priliku, da se svestrano naobrazi. Opasna li su znanja i umića: to su onda i mužkarcem. Pak eno, gdje su za ove, — tobožnje priviligirane gospodare zemaljske, — stvorene ne samo pučke škole, već i: nižje, višje realke, realna gimnazija, tehničke, trgovačko-obrtničke škole, risarske, slikarske, kiparske, šumarske, gospodarske, visoke itd. učione, u kojih se svakojega i srdce i um po volji razvijati mogu; u kojih si svaki stvara za svoju budućnost glavnicu, koja će mu stalne kamate nositi i pod samu siedu i gingavu starost.

Prema tomu: gdje li je naobraženje žensko; uz ova: može li si i djevojče stvoriti glavnicu, da ženom uzmogne u kuću davati nješta i od svojih kamatah, koje dandanas, gospoda muževi prerado od njih zahtievaju? —

Dà, i danas se jošte govori: a šta će djevojci više znanje, dosta je, znade li samo čitati, pisati, računati, nješta katekizma i bibl. poviesti! Ta udat će se jamačno, osobito ako je pristala, ako je krasna, a kada se uda: hrani si ju muž, kako najbolje umie i može! Donese li pako u kuću blaga: šta će joj znanje? U novcu je sve znanje, svaka hitrina i mudrost! Žalibože, tako se sbori, na toj se gospoda žene; ali, kada živjeti: sve naopako! Šta dakle?

Sve sile obraćajmo na pravo odgojenje, na što temeljitije i što praktičnije obučavanje ženske nam mladeži, da, kada se odvoje od kuće si, uzmognu što više i same sebi i porodu svomu koristne biti. Uvjeravajmo ju, da se blago, slučajno od roditeljah dobiveno i u kuću donešeno, lahkoumljem i neznanjem brzo potrati a najstalnija glavnica da jest: u znanju, u vještini, u rùku. Ova i slična načela treba da se brižljivo usadjuju u nježna srdašca ženske mladeži, pak, ako se jednom čvrsto ukoriene: zaista jih nikoja sila neizčupa.

Uznastojimo li svesrdno, valjano i što temeljitije obučiti i odhraniti si žensku mladež tako, da uzmogne dično i koristno stupiti u gradjanski život, da joj bude vazda slobodno latiti se u

Digitized by Google

svakoj sgodi i nesgodi poštena načina življenja, to time stvorismo: da nebude toliko biede i nevolje, da nebudu u opasnosti svoga zdravlja, života i poštenja, da nebude toliko nematerah, neženah, koliko se toga u zao čas danas nahodi. Učimo jih štovati i cieniti i čuvati nadà sve: dostojanstvo čovjeka, dostojanstvo žene; priučajmo jih, da uzljube, da prigrle, da prionu njekom slašću uz svaki pošten i koristan posao; probudimo u njih težnju za tim, da mogu svietu koristiti i omiljeti jedino: čistim i uzornim ponašanjem, čednošću, marljivošću, štednjom, u obće bogomilim življenjem!

A sve se to može postići, ako budemo djevojačko odgojivanje pozornijim okom pratiti, nego što to do danas činismo; ako nam djevojačke učione postanu praktičnije, ako se iz sustava školskoga mrtvilo i duh moreća trulež izpudi pak u nje uvede slovo živo, slovo krepko, s kojega mora da niknu: radnja, posao, stvar.

Taj nedostatak za odgoj djevojakah uvidjelo je i slavno poglavarstvo grada Zagreba, pak je ove već godine otvorilo „višju djevojačku učionu," naročito njezin prvi razred, koj, buduć je ista učiona spojena s glavom djevojačkom, nosi ime petoga razreda.

Čestitamo gradjanom sl. i kr. grada Zagreba, što su oni prvi osnovali učionu, toli potriebnu za kćerčice svoje; čestitamo ženskoj omladini, tako sretnoj, da je doživjela sretan onaj trenutak, u kojem se joj otvoriše vrata, vodeća ju u hram višjih i zrelijih znanostih, kojimi kada se valjano i razložno nahrane, zaista stupati će stazom daljnjega svojega života ne: bahato, gizdavo, oholo i prpošno, već mirno, čedno, nježno i krotko; neće se stidjeti priskočiti ostareloj si majci u pomoć, poskočiti po ovo ili ono, donieti roditeljem iz tržišta, dućana itd, robicu i stvarcu bud koju, (što danas riedko biva upravo radi pomanjkanja pravoga odhranjenja) već će nastojiti, da u svem zamiene u kući starijega i slabijega, da se pod večer vazda uzmognu ponositi što većom dnevnom radnjom, što većom zaslugom svojom.

Jer nam ima ista višja učiona odgajati: čestite, valjane, razumne, zdrave, čile i poslene gradjanke, to od srdca želimo, da se u nju neuvuku predmeti, kojimi se obćinstvo samo vara i

Digitized by Google

obsjenjuje; želimo, da se najnuždnija, najprečja, bitna predavaju a sve ono izpusti, česa nesamo da netreba, već s česa bi se mnoga djevojčica mogla zanieti u krugove višje, u kule zlatne i nedohitne.

Konačno, sâmo se kaže, da će se čitava obuka, čitavo odgojivanje vršiti ne samo bogatim i milozvučnim hrvatskim jezikom, već i sva se začinjati svetim m i l ò d u h o m h r v a t s k i m, kojega, kada nam se jednom djevojčice nadišu; koj, kada jim prodje u sve živce, u srdce i dušu, zaista stvoriti će nam dične, vriedne, poštene, umne i rodoljubive Hrvatice. A t o s e i h o ć e, n i š t a d r u g o! —

Praničnost (phosforescencija) morja.

(Francezki napisao u: „Voyage aux terres Australe," Péron.)

Već za Ariosta i Plinija razmatrahu praničnost morja svom zanimivošću putnici i naravoslovci. Pak sbilja, koliko li sve preraznih pojavah nepruža nam ova praničnost morska?! Eno, čitave površine nedohitnoga okeana, gdje se iskri i sjaje u svoj svojoj širini i duljini poput srebrena, u tmini omunjena latka; evo ga opet, gdje razastire i razmata svoje valove kano ogromne sagove i ponjavetine, rekao bih, žarećom se smolom i sumporom napojene, a tamo ti ga opet, gdje ti se u živoj slici pričinja: čitavo morje stvorilo se u prečisto mlieko.

Bernadin de Saint-Pirre uzhićenjem opisà svjetleće se ove zviezde veleć: „čini mi se, na tisuću tisućah ničù bez prestanka sjajne iz vodah zviezde, prema kojim su i najizvrstniji umjetni kriesovi slabušno samo pačinjanje" (imitacija).

Drugi opet pripoviedaju o tih gorućih masah, da se poput ogromnih crvenih krugljah valjaju izpod valovah morskih, a u istinu, i mi sami vidjesmo jih u veličini do 20 stopah u promjeru. Više mornarah vidjelo jih opet i motrilo u slici razžarenih paralelogramah, vitljajućih se i vrtećih u spodobi ognjevitih čunjevah, bljeskajućih se vienacah i plamenitih zmijah.

Na mnogo miestah morja često se opazilo i to, kako izprskuju visoko iznad površine morske sjajući i žareći se ognjeni trakovi, drugdje opet pojaviše se za duboke noćne tmine nad valovi

Digitized by Google

— bludeći i lepirkajući oblačići pranična svjetla. Opet se drugdje pričinja, kao da je čitavo morje nakićeno i opasano zavojem, stvorenim sa žive i talasajuće se morske vatre, zavojem, kojega krajevi kao da su pričvršćeni tja, tamo negdje na svršetku obzorja.

Ovi i jošte mnogo drugih pojavah, što jih ovdje nebilježim, jer se mučno opisuju, pričinjali nam se ma u koliko divni i nedohitni, ipak su stanovito i bitno istiniti.

Ove divne pojave i prizore opisaše morski putnici, u kojih je za stalno živa vjera, pak i ja sâm motrio sam jih skoro, sve i svakovrstne u raznih dielovih ogromne pučine morske. —

Marija F.

Učiteljska skupština kotara virovitičkoga.

(Svršetak.)

U glavnih školah iz kojih mnoga djeca prelaze u srednja učilišta imala bi se slovnica samo u toliko sistematično predavati u koliko bi to bilo potrebno za dalnje naobraženje pitomacah.

Pročitav knjižničar Basariček račun knjižnice, naglasi dogovor i želju virovitičkoga učiteljstva, da su poradi nehajstva od strane učiteljstva vanjskoga nákani osnovati sasvim posebnu knjižnicu, a svoje dosadanje novčane prineske, da prikazuju u korist kotarske knjižnice. Na to i g. Crnko izrazi želju i potrebu mjestnih knjižnicah, te dokazuje nepraktičnost dosadanje centralne.

Nu veleč g. predsjednik upozori cielu skupštinu glede težkoća u osnivanju knjižnicah u svakom mjestu, i spomene žalostne posljedice, koje bi se s razpada knjižnice prouzročile, navlastito da nebi bilo liepo, kad bi se knjižnica, koja već tako dugo obstoji, sada jednim mahom razpala, dočim nas ima preko 27 članovah, koji ju bez velikih žrtava uzdržati možemo, samo moli, da se od sada revno prinesci plaćaju, jer da će se proti nehajnikom stroga sredstva upotrebiti morati. To prihvati na brzo i g. Pleše i većina skupštine, te se najposlje stvori sliedeći zaključak:

1. Da kotarska knjižnica ostaje i nadalje kod gl. učione virovitičke; a knjižničarom g. Basariček s lanjskim odborom.

2. Da će se proti svakomu, koji svojih godišnjih prinesakah uredno plaćao nebi, stroga sredstva upotrebiti.

Digitized by Google

3. Da se svake godine prigodom glavne skupštine podnese točan račun i izvješće o djelovanju odbora.

Ujedno željasmo urediti i zadružne poslove, što nam žalibože radi nesporazumljenja nije pošlo za rukom, kao što ćete se iz sliedećega osvjedočiti — Pošto se je dosadanji povjerenik g. Ratajić zahvalio na svojoj časti bude relativnom većinom glasovah izabran Josip Pleše, koji se na povjerenoj časti sa stanovitih razlogah sniženo zahvali, te mjesto sebe skupštini predloži g. Setinskoga. Nu članovi se u tom nemogahu složiti, na što je g. Basariček zahtievao, da se obsolutnom većinom glasovah bira. Što se ipak nije izvelo, i tako ostadosmo za sada bez povjerenika, i to je razlog što se nisu na uštrb zadružne blagajne prinesci uredno sabrali. -- U takovom slučaju najbolje bi bilo, samo kad nebi pravila priečila, da sam zadružni odbor naimenuje povjerenika. Gosp. Basariček spominje još jednom važnost i potrebu pouzdanika, osobito sada, kadno su se porodila nesporazumljena kod nas i kod zadružnoga odbora o potrebi i kolikoći podpore udove Kovačeve. Predlaže da se izabere bilježnik ad hoc, koji bi imao odbor »Zadruge« ob neuspjehu našega izbora izvjestiti, a ujedno bio ovlašten, da se još prije glavne skupštine o stanju gospoje Kovačke pobližje i točno upozna i o tom svoje izviešće glavnoj skupštini »Zadruge« savjestno podnese Izabran je g. Setinski. Mnogi neshvatiše mnienja Basaričkova, te Setinskoga, umjesto bilježnikom, odborom ad hoc zovu. Nu mi ćemo nastojati, da se pouzdanik još ovoga mjeseca izabere. Njeki učitelji se pritužiše, da su jim voćnjaci u neredu uzprkos svemu nastojanju i trudu s njihove strane, jerbo da obćine nimalo nehaju za njih, te da jih nedadu obgradjivati, niti potrebnih težakah da u vrieme nepošilju, a višje političke oblasti vrše svoju dužnost glede toga samo nalozi, dočim se za izvršivanje svojih nalogah ni najmanje nebrinu.

Zahvalnicu, što ju je skupština zaključila poslati uredničtvu Vašega lista, priobćiste u zadnjem svom broju.

Bilo je još i drugih predmetah, koji bi se bili imali riešiti, nu već nas je zatekao i drugi sat po podne, s toga veleč. gosp. predsjednik zaključi sjednicu svojim blagim govorom, u kom nas još jednom kao brižljivi otac opomenu na točno izvršivanje dužnosti svetoga zvanja našega. Veleč. g. predsjednik Ivan Grgesina

Digitized by Google

kao mjestni župnik pozva nas sve skupa k svom stolu. Na čem mu se u ime svih naših najsrdačnije zahvaljujemo.

To Vam na temelju bilježnikova zapisnika, dakle nepristrano priobćuje

Vaš obični dopisatelj S. B.

Zapisnik

učiteljskog sastanka pod predsjedničtvom veleč. g. Stjepana Vukovića, duh. stola predsjednika i podjašprišta okružja gornje varaždinskog nadziratelja učionah istoga kotara, držanog na Vinici dne 3. rujna god. 1868.

Prisutni bijahu sva gospoda župnici, duhovni pomoćnici, učitelji, učiteljica i podučitelji.

Kao što obično, tako i osoblje ovogodišnjega sastanka uputilo se najprije u mjestnu župnu crkvu, da sazove pomoć Duha sv. Po dovršenoj službi božjoj, koju odpjeva domaći veleč. gosp. župnik Janko Vuković krenuše svikolici u mjestnu učionu. Na poziv veleč. g. predsjednika preuzme ivanečki kateketa g. Josip Petek kateketičku obuku u vjeronauki, g. Vjekoslav Horvat, podučitelj domaći čitanje i stvarno razglabanje štiva 61. iz II. slov. čitanke, g. Juraj Cvjetko, učitelj petrijanečki, zorni nauk a gosp. Drag. Šur, učitelj domaći, slovnicu u II. razredu. Po dovršenom predavanju otvori osoblje zadovoljno učionu, te se sakupi u župnom viničkom dvoru, gdje je veleč. g. predsjednik sjednicu sljedećim govorom otvorio, koj se na obći zahtjev ne samo u zapisnik uvršćuje, već ujedno šalje i milomu nam „Napredku,“ da ga u svoj cjelosti obielodani.

Štovana gospodo učitelji i ostala braćo i prijatelji!

Njeki veliki odgojitelj, da važnost i potrebu učiteljskih odgojilištah u pravu luč postavi, reče: „da svaki odgojitelj, da uzmogne odgojivati, valja, da je prije svega i sam odgojen.“ No nesmije se to razumjeti, kao, da je uzgoj učitelja tim svršen, čim je otresao prah svoga odgojilišta. Do sada bo je bio odgojivan, a od sada mora da se sam odgojiva. On prolazi iz

Digitized by Google

nauka školskoga u školu života, od lagljega na težje, od propisah na uporabu, od priprave na izvedenje. S toga, veli isti napomenuti odgojitelj: „Najveći neprijatelj mladaži jest ponos, kojim se ona drži mudrom.“ Ponos taj nesmije zasljepljivati ni stara, a kamo li mlada učitelja; on mora njekim strahom stupiti u javni život i baviti se u njem; te opojen biti plamenom živa uvjerenja o važnosti i tegobi svoga zvanja; on mora biti čedan u svakom obziru i revan u pomnažanju i razgranjenju svoga znanja; jer će samo tim putem sigurno postići ljubav i privrženost povjerene si djece.

Učitelju mora da je prije svega Bog onim izvorom, iz koga vazda i ponajprije zajimlje. Pred božjim sudbenim okom ima si izraditi osnovu svoga naučnoga rada, te od Boga očekivati razsvjetljenje i pomoć u svom težkom poslu. Učitelj ima se sam štovati i to svaki dan pred lice božje, te se pitati: što kanim učiniti, što mogu učiniti i što imam učiniti? Osbiljno i strogo po glasu mirne savjesti ima si učitelj ova pitanja stavljati, a istina je nepobitna: da samo na dobro pitanje sliedi dobar odgovor.

Dopustite mi, gospodo, danas u ovo ozbiljno doba, da Vam njeka glavna načela učiteljske osnove u kratko nacrtam.

1. Za svako poučavanje valja da se pripravljaš, a prije pripreve i pouke, da se Bogu pomoliš; jer ćeš pripravom postati sposobniji za predobiti pozornost i ljubav svoje djece; a molitva će narašiti i porositi zemljište u kom ima sjeme rieči tvoje zametnuti klicu i korienje. Priprava bo ujedinjuje učitelja s djecom; a molitva i učitelja i djecu s Bogom.

2. Ne previše, a osobito ne previše na jedanput; svaki put pako ponajprije ono, što je najznamenitije valja da predaješ. — Ne previše, jer to čuva učitelja od kukavnoga tovlakanja, a djecu od neumjestne znaličnosti. Ne previše na jedanput; jer to čuva učitelja i djecu od grštenja proti svemu. A svaki put i najprije ono što je najznamenitije; jer to naprežuje pozornost. Tada je nauka u skladu i redu poput rada pčelina, koje iz cvieta samo ubire med. Učitelj bo je pčela a med je istina, koju predaje.

(Ostatak sliedi.)

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Poziv na predplatu.

Naredbom vis. kr. namjestničkoga vieća od 19. rujna 1865. br. $^{14296}/_{2965}$ naredjuje se: „Glede na obuku u prirodoslovju, budući da za nju imade malo štivah u čitanci, dopunit će ju sam učitelj u II. poletju, pak će sgodnom prilikom govoriti o jednostavnih strojevih, o svjetlosti, o toplini, o tlaku zraka i raznih inih pojavih prirode.

Da uzmogne učitelj vršiti ovu zadaću, treba mu knjiga, u kojoj bi bilo lahko razumljivim načinom sve raztumačeno, što mu iz siloslovja znati treba.

Budući pako neimade kod nas još popularnoga siloslovja ili fizike, s toga sam preveo izvrstno česko „Siloslovje“ od Ivana Kopeckoga, a davši ga već tiskati, prilažem ovomu listu prvi arak na ogled.

Knjiga će imati 13—15 tabakah sa 170—200 drvorezah, te će biti u sječnju buduće godine dotiskana.

Budući, da je tiskanje ove knjige velikimi troškovi skopčano, to mi se valja osigurati, a uslied toga razpisujem predbrojku do 15. prosinca t. g., moleći svakoga učitelja i prijatelja pučke književnosti, da izvoli u svojoj okolici što više predbrojnikah sakupiti.

Tko se predbroji do naznačenoga vremena, dobit će knjigu za 70 novč., kasnije će se ciena povećati.

Na svakih deset iztisakah dati ću jedanaesti bezplatno.

Jer pozivljem na predbrojku, to se novci šalju, kada predbrojitelj dobi knjigu. —

U Zagrebu dne 28. listopada 1868.

Vjenceslav Zaboj Mařik,
učitelj gl. učione.

Na znanje!

Tko se na moj „Tumač,“ od koga su jurve tri prva arka tiskana, do konca t. m. listopada nepredbroji i poznatu polutnu predplatu od 60 novč. za svaki iztisak u plaćenom listu amo meni do toga roka nepoloži, neće moći poslje dobiti knjige izpod 2 st. 40 nv.

Konferencijalne izradke, koje sam bio naumio toj knjizi dodati, morati ću za sada izključiti s razloga, što će i onako sam „Tumač“ na 20 tiskanih arakah u velikoj osmini ponarasti.

Onu gg. p. n. predbrojnike, koji se na „Tumač“ predbrojiše, ali mi još polutnu predplatu neposlaše, umoljavam, da to do gori opredieljena roka učiniti nepromaše; jer se poslje na nje poradi ogromnih tiskarskih troškovah nikakav obzir, žalibože — uzeti nebude mogao.

To isto valja i za onu gg. p. n. predbrojitelje, koji bi rado „Tumač“ dobiti poštarskim oduzećem (Post-Nachnahme) ali mi nisu ni novčića poslali.

Rado se žrtvujem i trudim za obće dobro, negledeć pri tom na nikakvo slavo- ni koristoljubje; ali da se pokraj tolika napora i požrtvovanja još u dugove stavljam? — Gospodo i braćo! Metnite ruku na srce, i budite pravedni!

Na Rieci početkom listopada 1868.

Armin Koričić,
učitelj gl. hr. učione riečke i izdatelj „Tumača“.

— Nakladom šk. knjigah u Beču izašla je „Gojitba i obća učba.“ Priredio ju Stjepan Novotny. Ciena 70 nv.

Digitized by Google

Naimenovanja.

Za višju djevojačku učionu u Zagrebu potvrdjeni su kralj. namjestničkim viećem učitelji: gg. Gal i Hasek a učiteljica gdja. Marija Fabkovićka.

G. Adolf Ajhner izabran je na izrael. glav. učioni varaždinskoj za učitelja hrvatskoga jezika a g. Dragutin Kušan za samostalnoga učitelja u Vukovini.

Natječaji.

— Učiteljsko mjesto u Gibarcu. Plaća 126 for., 35 mierovah žita, 35 mierovah kuruza u zrnju, 8 funtih sviećah, 4 hv. drvah, stan i vrt. Molbenice šalju se: veleč. gosp. Antunu Matiću, škol. nadziratelju i župniku u Tovarniku do konca studena.

— Za učiteljicu u Jastrebarskom. Plata 315 stot. stan i drva. Molbenice šalju se: slavnomu poglavarstvu sl. i kr. trgovišta jastrebarskoga do 10. studena.

— Učiteljsko i orguljaško mjesto na Rozgi, kotaru tuhelskom. Plata: 315 for., 30 for. za drva, stan, vrt, pol rali zemlje i štolarina. Molbenice šalju se: veleč. gosp. Ferdi Krajačiću, podjašprištu i župniku u Kraljevcu do 5 studena. (Pošta: Dubravica.)

Listovnica.

Gospoda dopisnici, kojih viesti jošte neštampasmo, neka se izvolje strpiti jer nam se nagomilalo toliko gradiva, da nemožemo svemu zadovoljeti.

G. B. u R. Recite svojoj subraći, da imamo jošte sve brojeve ovoga ljeta. Onoj dvojici siromašnijoj, dati ćemo po 2 stot.

I z k a z

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Bratja Liebermani, Brkić Mato, Fabac Pavao, Čeroni F., občina Sisak, Katanec Janko, svaki kao utem. 10 stot., Jemeršić Andro, Šijanski Ivan, Lambl Dragutin, Valdec Stjepan, svaki kao ut. 5 st. Paulić Grga, Ribarić Škender, Tomić Janko, Prukner Radoslav, Šantić Mirko, Meštrović Josip, Kovačić Ivan, Putarek Josip, Petrač Ivan, Vuksanović Niko, Šrabec Oto, Brleković Janko, Blažeković Vinko, Dobrovoj Stjepan, Vrbanec Mijo, Filipović Iv., Laxar Ivan, Hudec Stjepan, Rigler Stjepan, Vidačić Kvirin, Pomper Mirko, Golubković, Bajec Mirko, Dončević Luka, Lauš Stjep., Kovačević Andro, Rančić Ivan, Klajić Franjo, svaki po 3 stot. Mačečević 4 st., Tomljinović 2 st., Španović Tomislav 2 st., Lisinski Gašo 4 st. 50 nv. Opat Ivan, Lipold Herman, Herak Marko, svaki po 1 st. 50 nv. kamate 15 st. 20.

U Zagrebu, dne 28. listop. 1868.

Ant. Irgolić, blagajnik.

☛ Priložen arak Mařikova „S i l o s l o v j a“ za pregled.

☛ *Molimo gg. dužnike za ovogodišnju predplatu i za stari dug. Vjerujte, toga nehajstva već nam je i povrh glave.*

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 20. U Zagrebu, 15. studena 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Zadovoljnost s onim, što čovjek jest i što čovjek ima, uvjet je njegove sreće na zemlji. Zato se mora već za rana u djetetu nietiti, koja je dužnost time većja i važnija, što čovjek već sam sobom teži uviek za višjim, a danas je skoro nemoguće nepoći strujom izkvarena svieta, koji sve, što na nizko stoji, zavrgava i prezire, a pred visokim lazi i plazi. Uči dakle diete, da bude sa svojom srećom zadovoljno; jer je to prava blaženost, a da netraži bezrazložno uviek nješto više, jer je to gladno i nezasitno sebimilje. Budi mu u tom primjerom i uzorom sám, netužeći na udes svoj, već radostno uzimajući, što ti je dosudila providnost. Neće nadalje biti bezkoristno, dovoditi mu pred oči muževe, koji su veledušno stresli sa sebe pùta, kojima jih držaše sapete blago i čast, te zavolili život prost i ubožan.

Ali čovjek može i mora biti zadovoljan ne samo sa srećom svojom i udesom svojim, već i sam sa sobom: s kriepošću svojom i plemenitošću; jer gdje nejma toga, tamo nejma ni slobodnoga, muževnoga života. Tko nije zadovoljan sa sobom, taj se neće umjeti, kako valja, cieniti, već će biti povoljno sredstvo u tudjih rukuh. Zato se ima i onamo raditi, da počne diete upoznavati vriednost svoju, koja je po redu naravnom onolika, kolika i svakoga drugoga, a može biti i veća, ako je uzrasla na većih krie-

Digitized by Google

postih. Ali se mora gledati, da se diete neprispodablja s drugimi; jer je to siguran put k oholosti i preziranju drugih. Nemari li diete za se, to oživi u njem samosviest vlastite vriednosti, opisuj mu dostojanstvo čovjeka, na um mu dovodi njegovu ciel i svrhu.

Plahosti pusti mjesta u prsijuh djeteta, jer će ga čuvati, da se nebaca u pogibelji i da nepostane nečedno; ali nedaj, da nad njim vlada, jer će ga lišiti hrabrosti i odvažnosti.

Čustvo religiozno radja se rano u srcu djetećjemu, kako smo već spomenuli. Ti ga predusretaj kako valja i kada valja. Dvoje je, što ima u tom smjeru činiti gojitelj: jedno, da to čustvo što dublje gojencu zaciepi u srce; drugo, da mu ga učini sladkim i raskošnim. Zato nesmije dozvoliti, da obći s ljudi, koji su slabe vjere i koji su proti njoj; jer neučini li toga, to ne samo neće čustva religioznoga djetetu zaciepiti duboko, već će biti uzrokom, da sasvim izumre. Nesmije nadalje propustiti, proučiti ga u glavnih istinah vjere, napose onih, koje uplivaju na život praktični. Još te je dobro, uzimati diete sa sobom na pobožnosti, ali ne takove, gdje se mnogo i neprestano moli, čim se dôsada bûdi. Pobožnost, na koju vodiš diete, budi kratka, provadjana svirkom i spievom. S istoga razloga nevodi ga k propovjedi ili k dosadnomu tumačenju vjere. U crkvi drži diete kraj sebe, da se u skupu drugè djece nepokvari, uči ga časak klečati, dozvoli mu po nješto s drugimi na glas moliti, ali ne ciele molitve; jer se tim smetaju drugi. Osim toga ima se priviknuti diete na kratke i ugodne molitvice prije nego legne počivat i kada se probudi, te će mu molitve tako omiliti te će mu biti do posljednjega daha sladka uspomena na dobru majku. Kada ponaraste, mora se naučiti sav život preplitati s molitvom i neprestano družiti s bogom: ako mu je dobro, da bogu hvali; ako mu zlo, da k njemu bježi; ako je tužan, da od njega utjehu prosi; radostan u njem se veseli: tim će sve bogu na slavu činiti. I. Cor. X.

Vjera kršćanska ima u svetih tajnah osobita sredstva, kojimi se pobožnost veća. Ovamo spada prije drugih: izpovied i pričest. Na izpovied se imaju puštati djeca, kada mogu lučiti zlo od dobra. I to biva najkašnje u devetoj godini. Lud je i nekršćanski onaj izgovor roditeljah, da diete nejma što izpoviedati; jer da žive kao angjeo. Neznaju takovi roditelji naravi čovječje. Ako se i

Digitized by Google

diete nije sgriešilo proti bogu, dobro je poslati ga k izpovjedi, jer će ga mudar i izkusan svećenik sačuvati od pâda, kojim mu groze strašne napasti mladosti. Ali danas nemoramo se, žalibog, bojati, da će diete dugo biti bez grieha; jer koliko jih ima, koji si skvrnjuju vlastito tielo, a nemisle, da zlo rade; koliko jih ima, koji roditeljem tajno uzimaju i znatan novac, — pa takovim netreba na izpovjed?

Prije nego k izpovjedi imaju se voditi djeca na gostbu gospodinovu: pričest*). Krstom naresilo jim se je srce te postanulo stanom božjim, na koji radostno pogleda sa žrtvenika gospodin, zašto da mu nedaš zagrliti milenu si dušu? Kada diete na njeki način umije cieniti hljeb angjeoski, kada u srcu ćuti ljubav prama njemu i želju za njim, onda ga radostno puštaj, da pohrli k izvoru svetosti, da se ondje napije vode, iz koje će niknuti bogato drvo krieposti i nevinosti. Ili zar negovori ljubav spasiteljeva sa žrtvenika, gdje boravi, da bude s nami: pustite malene k meni?

Čustvo se religiozno moćno podupire ljubavju roditeljah, koje drži diete namjestniki božjimi.

Svršiv, što smo imali reći ob uzgoju čustvah, prelazimo na:

v o l j u,

koja se uzima u dvojem smislu: ili znači nižje pude — i tako se uzima volja u prenešenu znamenovanju, ili znači silu, koja izabire i hoće — i to je volja u pravom smislu.

Mi ćemo raditi i o pudih i o volji u užjem smislu; jer se je gojitelju obazirati i na one i na ovu

Dva su puda, koja su poslje prvoga grieha, srušila medje, u kojih bi morali biti, te groznom silom zamamljuju i zavode čovjeka u zlo. I ovi pudi su: spolni i onaj za vlastito uzdržavanje.

Da se čovjek na svietu uzdrži, mora se hraniti i mora si nabaviti stvari, koje su mu za život nuždne. Na to dvoje morao bi ga poticati pud za vlastito uzdržavanje; ali on ga zavodi u strastnu proždrlost i grdnu lakomost, ako se nenauči slušati razum.

U djetetu su pudi jaki, a razum je slab. Jedino miruje njeki čas spolni pud, ako se kojom nesrećom neprobudi prije vremena.

*) A. Stolz se pravom srdi, što u Badenskoj i Švicarskoj nepuštaju djece k pričesti, dok nedodju u školu, što biva kod mladićah u 14., kod djevojakah u 13. godini. U nas je, mislim, bolje.

*

Digitized by Google

Zato mora razum gojiteljev u pomoć biti gojencu, da mu ukroti i suzbije pude.

Što se tiče proždrlosti, na koju navodi pud za hranom, ona se sastoji u tom, da čovjek ugodnost, koja je s jedenjem spojena, drži svrhom a ne sredstvom. I zato proždrlac u pravom smislu nejede, da dobije novih silah, već da si godi jeziku. Nije velika muka proždrlost u djetetu predusresti, ako nije jošte palo u tu strast, niti je toliko mučno odstraniti ju, gdje se je već zalegla. Mora se najme djetetu živo predstaviti, koli je nizka i prezirna ugodnost, što potiče iz jela; jer ju dieli čovjek sa životinjom zajednički. Mora se zatim osvjedočiti, da je čovjek tim vredniji i ugledniji, čim se manje za jelo brine; čim je zadovoljniji s jednostavnim; čim je pripravniji dobru i izabranu hranu zamieniti s prostom i običnom. Osim toga važno je naučiti diete, da jede uredno dva puta na dan, da je kod stola lagano, da se nesrdi, ako ga koji kusak nezapadne, da čeka, dok pouzimaju drugi, da se prvo diže od stola. Na ovaj će način naviknuti diete, da nemisli na jelo, a nemisleć na jelo, neće ni za ugodnošću težiti, koju daje jelo.

Pud za imetkom ima se rediti za rana, jer inače učiniti će tata. U djetetu je najme prirodna želja te hoće imati sve, što vidi; a za ono, što već posjeduje, nemari. Zato svoje stvari radorazdava i razbacuje, a tudje još radje prisvaja i otima; zato neznatnu sitnicu prekuplja s puno vriednijom. Nije se dakle za diete bojati, ako štogod podmakne, to bo nije znak opakosti, već djetinja mana — malo ga izšibaj i neće više krasti.

Kada je diete na toliko dospjelo, da može sebe od drugih lučiti, uči ga, da i svoje razlikuje od tudjega. S toga daj mu da tudje stvari gledje, ali mu nedaj, da jih dira. Ako je što tudjega učinilo svojím, uzmi mu i predaj gospodaru, a ako je već potrošilo nješto ukradena, to ti iz vlastitoga žepa vrati, djetetu pako naloži, da poslom, ako može, zasluži i povrati tudje. Takav će mu posao biti mučan i dobro će ga poučiti, da nekoristi prisvajati tudjega. Nemarno li je za svoje stvari, to mu jih uzmi i čas uzkrati, tako će vriednost jim uvidjeti i bolje jih cieniti.

Ali nije dosta iz djeteta iztjerati lakomost, već mu se mora i lakomosti protivna kriepost usaditi. A ta kriepost je darežljivost. Na nju ćeš naučiti diete, ako mu nalažeš, da nješto medju sirote

Digitized by Google

dieli. Što si naumio sam dati ubogim, to daj djetetu u ruke, da dade siromaku, ili ako hoćeš da nješto djetetu kupiš, pitaj ga, hoće li stvar cjeniju ili slaglju, ali da ćeš suvišan novac njemu dati, da podieli medju uboge. Ako voli lošu stvar, da može pomoći drugomu, raduj se, jer mu je srce mnogo plemenito. Na taj se način postigne dvoje: jedno, diete se uči poznavati cienu novca s radosti, koju ćuti siromak, kada dobije dar; a drugo, postaje blaga srca.

Djeci se u obće nesmije davati mnogo novaca, a ob onom, što joj se daje, ima se zahtievati strog račun. Trgovanje, mienjanje, sigra za novac budi djeci što strožje zabranjeno; jer su to sve sama njetila na lakomost i prievaru. (Dalje sliedi.)

O pridavnicih.

(Dalje.)

Stupnjevanje (jačanje) pridavnikah.

(Na temelju II. slov. čitanke §§. 68. i 69.)

Medvjed je jak i lav je jak. Što smo rekli o medvjedu? Što o lavu? Kakova čest govora je? Što nam pokazuju pridavnici? Kakovu vlastitost ili svojstvo smo pripisali medvjedu i lavu? Može li se dakle jedna ista vlastitost na više predmetah protezati? Koje su još životinje jake?

Konj je brz. — Znaš li mi još koju drugu brzu životinju? Trava je zelena. — Znaš li još koju zelenu stvar?

Vladko je pozoran, Josip je pozoran, a i Dane je pozoran.

Što nam pokazuje rieč pozoran? Pokazuje nam vlastitost ovih učenikah. Da li smo tu vlastitost pripisali samo jednoj osobi? Može li se dakle jedna ista vlastitost pripisati više osobam ili stvarim?

Kada se ista vlastitost proteže na više osobah ili stvarih, tada jih možemo sravnjivati ili prispodabljati.

Vladko me motri uviek čvrsto, kada govorim, on se ni najmanje neosvrće, već na moje rieči pazi; zato velimo, da je Vladko

Digitized by Google

pozoran. Nu Josip pazi još većma, on je još više miran i sabran; zato velimo, da je Josip još pozorniji od Vladka. Kakov je Vladko? A kakov je Josip prema njemu? Koji izmedju svih vas najbolje pazi? Kakov je dakle Dane prema Josipu i Vladku? Dane je najpozorniji?

Ponovimo! Vladko je pozoran, Josip je pozorniji, Dane je najpozorniji.

Vi poznate lava, znate i njegove vlastitosti. Ded mi jih, Vladimire, izbroj! Dobro si medju ostalimi primetio, da je i okrutan; nu je li samo lav okrutan? Koja je još životinja okrutna? (tigar.) Prispodobi jih, kakove su si jedna prema drugoj, što se tiče jakosti! t. j. jesu li obie jednako okrutne? (Na tablu.) „Tigar je okrutniji od lava.“

Imenujte mi dvie biele stvari! (Stiena i papir su bieli.) Sravnite jih! (Papir je bjeliji od stiene.) Kažite mi dvie stvari, koje su koristne! (Zlato i željezo je koristno.) Sravnite jih! (Željezo je koristnije od zlata.)

Sada si opet mislim tri životinje i to: lava, tigra i hienu. Pridajte ovim životinjam jednu istu vlastitost! (Lav, tigar i hiena jesu okrutni.) Sravnite jih! (Lav je okrutan, tigar je okrutniji, a hiena je najokrutnija.) Žes, stiena i snieg. Dajte ovim stvarim pridajte zajedničku vlastitost! (Žes, stiena i snieg su bieli.) Sravnite jih u tom svojstvu medjusobno! (Žes je biel, stiena je bjelija, a snieg je najbjeliji.) Kakovu zajedničku vlastitost imaju zlato, kamen i željezo? (Zlato, kamen i željezo je koristno.) Sravnite jih! (Zlato je koristno, kamen je koristniji, a željezo je najkoristnije.) Napisane na tabli stavke sada ćemo točnije i potanje razmatrati.

Čitaj prvi stavak! Na koje stvari proteže se vlastitost „okrutan“? Čitaj drugi stavak! Kojoj stvari (ovdje životinji) pripisujemo vlastitost „okrutan“ u većem (jačem) stupnju? Kojoj ga pako pripisujemo u manjem stupnju? O čem govori treći stavak? Kojim stvarim pridajemo vlastitost „biel“? Čitaj mi četvrti stavak! Kojoj od prije rečenih stvarih pridajemo vlastitost „biel“ u većem, a kojoj u manjem stupnju? (Tako postupaj i s 5. i 6. stavkom.) Čitaj sedmi stavak! Koliko stvarih posjeduje u ovom stavku istu vlastitost? Čitaj dalje! Kojoj životinji pripisujemo vlastitost „okrutan“ u najvećem stupnju? (Tako i s ostalimi stavci.)

Digitized by Google

Prispodabljanje, kojim se označuje, da kojoj osobi ili stvari njeka vlastitot u većem ili manjem stupnju pripada, zove se **stupnjevanje** ili **jačanje** pridavnika.

Koji pridavnik stupnjevasmo u drugom stavku? Zašto velimo, da pridavnik „okrutan“ stupnjevasmo? Koji pridavnik stupnjevasmo u 4., 6., 8. itd. stavku? Što je stupnjevanje pridavnikah?

Čitaj još jednom prvi stavak! U tom stavku pridodasmo vlastitost „okrutan“ obima životinjama u jednakoj mjeri, bez prispodabljanja. Čitaj treći stavak! Kako ovdje pridodasmo vlastitost „biel“ onima stvarima?

Oblik pridavnika, kojim se vlastitost bez svakoga prispodabljanja, ni u većoj, ni u manjoj mjeri neoznačuje, zove se **prvim stupnjem.**

Koji pridavnici u gori navedenih stavcih stoje u prvom stupnju? Zašto velimo, da stoje u prvom stupnju? Čitaj drugi stavak! Koliko se stvarih ovdje medjusobno prispodablja? Kojoj od onih životinjah pripisasmo vlastitost „okrutan“ u većoj mjeri ili većem stupnju? Čitaj četvrti stavak! Koliko stvarih se ovdje prispodablja? Kojoj se vlastitost „biel“ u većoj mjeri pripisuje?

Oblik pridavnika, kojim se u prispodabljanju dviju stvarih vlastitost u većoj mjeri označuje, zovemo **drugim stupnjem.**

Koji pridavnici u gornjih stavcih stoje u drugom stupnju? Zašto velimo, da su u drugom stupnju? Čitaj osmi stavak! Koliko stvarih je ovdje medjusobno prispodobljeno? Kojoj bi vlastitost „okrutan“ u većoj mjeri pridana? Kojoj bi pako u najvećoj mjeri pripisana? Promatrajte još deseti stavak! Koliko stvarih je prispodobljeno? Kojoj je vlastitost „biel“ u najvećoj mjeri pripisana.

Oblik pridavnika, kojim se, u prispodabljanju više stvarih, vlastitost u najvećoj mjeri označuje, zovemo **trećim stupnjem.**

Koji pridavnici u ovih stavcih stoje u trećem stupnju? Zašto kažemo, da su ti pridavnici u trećem stupnju?

Što je stupnjevanje pridavnikah? Koliko stupnjevah imadu pridavnici? Koji oblik pridavnika zovemo prvim stupnjem, koji

Digitized by Google

drugim, koji trećim? Dajte sliedećim stvarim: nož, periš, britva koju zajedničku vlastitost! (Oštar.) — Sravnite jih medjusobno! „Oštar — oštriji — najoštriji.

Na tablu valja napisati ovako:

oštar — oštriji — najoštriji.

U kojem stoji pridavnik „oštar“ da li je kakovu promjenu pretrpio u drugom stupnju? A kakovu je pretrpio u trećem? (Promjene se podkrižaju.) Pamti dakle!

Drugi stupanj pridavnikah pravimo s prvoga stupnja **izvjestnoga mužkoga** pridavnika, dodav mu **ji — a — e.**

Kako se dakle pravi drugi stupanj? Ponovite svi zajedno za Martinom!

Koju promjenu opažate na trećem stupnju pridavnika „oštar“?

Treći stupanj pravi se s drugoga tako, da se **drugomu stupnju** samo predloži slovka **naj.**

Ponovite!

Po gornjem primjeru jačamo većinu pridavnikah, s toga nam je taj primjer **pravilom**. A za takove pridavnike, koji se po primjeru ovom stupnjuju, velimo da se pravilno stupnjuju.

Što je tvorka drugoga stupnja? Čemu se pridaje? Kako pravimo treći stupanj? Koliko spolovah imadu jačani pridavnici? Koji se pridavnici pravilno jačaju? Zašto velimo, da se jačaju pravilno?

Konj je brz. Koja životinja je još brza? (Zec, ptica.) Sravni jih! (Konj je brz, zec je bržji, a ptica je najbržja.) Jačajte mi pridavnik blag! (Blag — blažji — najblažji.)

Kakove su sliedeće stvari: zemlja, drvo, kamen? (Tvrde.) Sravnite jih! (Zemlja je tvrda, drvo je tvrdje, a kamen je najtvrdji.) Jačajte mi pridavnik ljut! (Ljut, ljući, najljući.)

Na tablu:

brz	—	bržji	—	najbržji
blag	—	blažji	—	najblažji
tvrd	—	tvrdji	—	najtvrdji
ljut	—	ljući	—	najljući.

Kakovu promjenu opažate na pridavnicih: brz, blag, tvrd itd.? Što jim manjka medju pridavnikom i tvorkom ji? Da li smo dakle ovdje tvorku ji pridali izvjestnomu pridavniku mužkoga spola, kao

Digitized by Google

što prije? — Dobro si kazao, da smo ju pridali neizvjestnomu pridavniku mužkoga spola. — Kaži mi, na kakov suglasnik izlazi pridavnik „brz“? Na kakov se svršuje „blag“? Na što se svršuje „tvrd“, a na što „ljut“? Da li su ostali ovi suglasnici nepromienjeni? (Pomekšani su.) — Pamtite:

Pridavnici, koji se svršuju na **grleno i zviždajuće** slovo, zatim svi jednoslovčani, koji se okančaju na **dit**, prave drugi stupanj s prvoga stupnja **neizvjestnih** pridavnikah. Osim toga kod pridavnikah grlenoga i zviždajućega okančanja prelaze dotične slovke u **svoje mekane**. (Svršetak sliedi.)

O potrebi i svrsi stvarne obuke.

Pod stvarnom obukom (realijami) razumievamo: zemljopis i poviest, zatim prirodopis i siloslovje.

Nemožemo se nikako složiti s mnjenjem njekih, koji sude, da bi se stvarna obuka poradi zloporabe pojedinacah iz broja predmetah pučke učione posve izključiti imala*). Bojazan, da bi se njom moglo naškoditi ostalim glavnim predmetom, vriedi i osnovana je samo za onakove škole, u kojih kraljuje ili podpuno nevješt ili pako osobito prenapet učitelj. Ima doista dosta zapriekah, koje prieče učiteljevo djelovanje i u tom pravcu, nu na te ću se na koncu ovoga člančića svratiti; za sada tvrdim, da je stvarna obuka, rukovodi li se oprezno i vješto za budući život učenikah veoma koristna i plodonosna. Nejma bo zvanja, za koje nebi stanovita mjera znanja i vještine u gorispomenutih strukah od neobhodne potrebe bila, osobito pako u današnjem vieku, koji se kako nam je poznato, osobitom ljubavlju i pomnjom zauzimlje za stvarne znanosti, a osobito za poviest i prirodopis. On je u kratkom vremenu znatnim uspjehom u njih napredovao, mnoge, velikim trudom izumljene i pronadjene posljedke tih znanostih uporabio za prak-

*) Za to vojuju sbilja njeki njemački pedagogi. A privatno se i kod nas mnogi proti stvarnoj obuci izraziše. Da imadu i povoda k tomu, te da se i kod nas zlorabi ta velevažna obuka, osvjedoči nas već sijaset izpitah. Vjerujte, mekanizam u slovnici i stvarnih znanostih dotjerao je već do skrajnosti! Sve stranom s neznanstva, stranom s pohljepe za izpitnom pohvalom.

Digitized by Google

tični život, i tim obćim dobrom učinio. Ili, zar se obrt i gospodarstvo poljsko netemelji na prirodnih znanostih. Tomu duhu vremena mora se i škola predati i prilagoditi. Taj viek, viek napredka, zahtieva i od svakoga pojedinca, bio on koga mu drago stališa, drugi, napredniji položaj u čovječjem družtvu, nego li sredovječni, koji je svu moć i znanje predao samo pojedinim kastam u zakup. Tomu duhu vremena su se već većinom škole u drugih narodah, (i s njekimi znatnimi pogrieškami) padale; njemu se mora i naša škola pokoriti tim više, što je naš narod, žalibože, poradi mnogih neugodnih okolnostih za inimi narodi u prosvjeti na daleko zaostao. Tà u mnogih drugih narodah se već od davna služe najnovijimi iznašašći siloslovja, t. j. gospodarskimi strojevi, o kojih naš poljodjelac ni pojma nejma, ta iznašašća i obrećenja sile svakoga, sile i nas iz dosadanjega mrtvila, te nas nukaju, da mu glas nukaja nasliedujemo, te da upotrebimo znanosti na svoju materijalnu i duševnu korist.

Prikratili bi si dakle mladeži, po tom budućim gradjanom, trgovcem, obrtnikom i poljodjelcem istu materijalnu korist, kad bi mukom mimoišli one predmete, koji su postali ne samo svagdanjom zabavom, već i neizbježivom potrebom. Naravski, da nam i u tom treba valjana pravca, te da se osobito ćuvati moramo svake jednostranosti i pretjeranosti. Dokazav tim potrebu i svrhu stvarnih znanostih u obće, prelazim na pojedine njezine grane:

1. Mislim, da važnosti zemljopisa bar u načelu nitko zanijekati nemože. Paro- i elektro-magnetično optični strojevi privukli su nam ne samo pojedina miesta zemaljske kruglje, već i sijaset onih tjelesah nebeskoga svoda tako na blizo, da jih možemo mnogo laglje motriti, nego li to prije njekoliko vjekovah moguće bijaše. Medjusobno obćenje i promet neizmierno je olakšan. Uz takove povoljne okolnosti bilo bi dosta žalostno, kad nebi uz poznavanje vlastite domovine nješto truda posvetili i na poznavanje inozemstva i njekih važnijih pojavah u svemiru.

2. Što se pako tiče poviesti. Da je ona ugodan, zanimiv i poučan predmet o tom nitko nedvoji. Danas je svaki željan čitanja. A gradivo većine knjigah, osobito pako časopisah i novinah jest političnо-historično. Svestrano se razpravljaju svagdanji dogadjaji i novosti; kako će dakle pravo suditi dnevne dogadjaje

Digitized by Google

političke, kako poznavati prava svoje domovine onaj, kojoj niti o svojoj, a kamo li o svjetskoj poviesti ni čuo ništa nije, dočim se sve gori navedeno na historiji temelji. Tim postaju takovi jadnici samo sliepo orudje pojedinacah, koji jih bune i kuže na vlastitu njihovu nesreću ubitačnimi i krivimi nazori.

3. Skoro medju najpotrebitije predmete brojim prirodne znanosti. Ne samo zato, što nas iste znanosti uče promatrati i spoznavati sama sebe, te što nas upoznavaju s premudrošću, svemogućnošću i dobrotom Stvoriteljevom, nego i s toga što promiču mnoge materijalne koristi. Kamo li sreće, da se već jednom i kod nas bolje uvidi njihova neocjeniva važnost. Nebi li bilo mnogo shodnije, te materijalnom i duševnom probitku mnogo probitačnije, da mekaniziranje teoretičnih pravilah slovnice ponješto odstupi mjesta ovim znanostim, koje u budući život djece živo zasjecaju, i koje su u praktičnom životu toli osjetljive, da se smjelo s potrebom čitanja, pisanja i računanja uzporediti mogu.

Uvaživ tim potrebu svjetskih znanostih uz sve to s našim vrlim vještakom*) moramo opaziti, da smo uz sve gori navedeno ipak proti onim, koji hoće, da se stvarne znanosti u pučkoj učioni sustavno predaju; ostavljajuć tu zadaću višjim zavodom, kojim to olakšava zrelost i predtečno znanje učenikah, te kojim to nalaže buduće zvanje njihovih pitomacah i svrha njihovih zavodah Pučka učiona, uvažimo li razne zaprieke, kao slabo materijalno stanje učiteljah, izgled u kukavnu budućnost, neredovit polazak učione, nehajstvo nižjih političkih oblastih za pučke učione i ostale nesgode, koje blagotvorno djelovanje pučkoga učitelja obustavljaju, i kojim ni danas još pomoći nejma, jedva i hvalevriedno uz takove okolnosti svojoj dužnosti u obuci glavnih predmetah odgovara. Mjestimice ima i tu žalostnih iznimakah. Nu svakako bi se valjalo pobrinuti za skore i shodne doskočice i polakšice, za njeke nuždne promjene u školskom sustavu, osobito u školskoj osnovi i školskih knjigah, ali te promjene neka bi odgovarale duhu i odnošajem našega naroda. U tom bi se pako moralo saslušati mnenje sve-

*) Prevrli naš g. Stojanović pisao je već o tom u 17. broju IV. tečaja „Napredka“. Moja namjera nije, da toga u znanju u obće, a pedagogičnoj vještini svestrano poznatoga muža izpravljam, već da njegov započeti posao nastavim.

Digitized by Google

kolikoga učiteljstva, želimo li, da promjene odgovaraju svestranim zahtjevom, te da se obziru i na različne okolnosti pojedinih miestah. Pa s toga radostno pozdravljam najnoviji zaključak naše „Zadruge“ o poznatoj predstavci na vis. kr. namjestničko vieće. Toliko mislim, da sam morao i o tom nješto mimogred spomenuti, u koliko to bitno zasieca razpravi mojoj; a sad opet prelazim k stvari.

Konačno mislim, da bi svaka mekaniziranje u ovih strukah tim pogibeljnije bilo, čim su dotični predmeti važniji i za praktični život potrebitiji. Golim učenjem samih imenah, brojevah i kojekakovih bajčicah zasliepit ćete možda gdjegdje sliepo i neizkusno občinstvo, ali ćete djeci prikratiti znanje, a pretjeranim pametisanjem ubiti duh i srdce. Svrhu svoju postići možete jedino, ako obučavanju svom njeki život ulijete, te ga tako udesite, da ga djeca uzmognu upotrebiti na vjekovitu svoju porabu. Za to se pako iziskuje od učitelja, da se temeljito upozna s obsegom, pravcem i postupanjem stvarne obuke. O tom želim, uz pomoć božju, drugiput koju progovoriti. Stjepan Basariček.

Zapisnik

učiteljskoga sastanka kotara gornjo-varašdinskoga.

(Svršetak.)

3. Narav čovječja naginje na zlo i na prekomiernu taštinu. Liečnik proti tim bolestim jest sam Isukrst a liek jest postojana i neprekinuta borba proti zlu pod zastavom Isukrsta; bojno polje jest ovaj sviet u nami i izvan nas; lovor pako vienac plete nam se tamo u vječnosti. Ova nauka neka bude dušom tvojoj gojitbi i pouci.

4. Što kao sredstvo na dobro tielo i duše povjerenoj si djeci preporučaš, mora da se u tebi samom obistinjuje i vidi; samo bo ona nauka uroditi će ti željenim uspjehom, koje ćeš jedve sjemenke čistim uvjerenjem i životnim primjerom zalievati.

5. Nezahtievaj mnogo od djece, no od onoga, što zahtievaš nepopušćaj nikada ni za nokat. Djeluj uviek više na srdce nego li na um; gledaj više na čine nego li na znanje i priučaj djecu si

Digitized by Google

vazda na to: da ti vjeruju više na prostu rieč, nego na gomilano dokazivanje. Uči djecu pomnjivo izpunjivati staru zapovjed ljubavi, pa ćeš joj time pružiti ključ k svemu onomu, što je dobro.

6. Što je ovim najuzvišenije, ono bùdi i tebi najuzvišenije. Mnogi ljudi a medju njimi i mnogi učitelji nisu ni mrzli ni vrući; jer sami neznadu šta hoće. Rado bi pokušati, nebi li se dalo dvama gospodarima služiti: svojoj volji i zapovjedi, svietu i Bogu, zlu i dobru, griehu i krieposti. Od takova pokušaja, braćo! štitio vas Bog; tu se ima jedno i to samo ono, što je pravo i spasonosno i to odmah poprimiti.

7. S ljubavju spajaj vazda ozbiljnost. Jer kao što će ti ljubav plahe privući, tako će ozbiljnost dosadne odstraniti.

8. Nastoj ono, što ti je u učioni, dobro i pravo i izvan nje održati. Pouka nije samo za jedan hip, nije za tečaj školski, a nije ni samo za život zemaljski; ona djeluje dalje — i preko rubikona zemaljskoga života. Povrh toga mogu djeca i odraslim primjerom biti; ona imadu i izvan učione svojih dužnostih n. pr. prama roditeljem, poglavarom, dobročiniteljem itd.

9. Strpljivost i uztrajnost glavne su vlastitosti i krieposti učitelja; a te si može samo molitvom i svladanjem sama sebe od uzora strpljivosti i uztrajnosti najvećega učitelja, Isusa, nabaviti. Svaka surova provala učitelja glodje na mozgu djetinje zaufanosti i počitanja.

10. Budi pravedan i nepristran te priznavaj uviek više prednost krieposti i marljivosti, nego li slučajnu i nezasluženu dobrotu talenta. Neučini se nikada robom podmićenja; ima bo drugih svezah medju djecom i njihovimi roditelji.

11. Budi djeci uzorom u svemu. Svako dobro, što ga djeci liepimi riečmi razlažeš, traže ona ponajprije u tebi i u tvojih. Jao si ga tebi, ako ti nisu slova prema činom!

12. Budi uviek dobre volje ali bez lakrdijah; jer dobra ili zla volja učitelja prelazi u ćud djece. A dobru i trieznu volju može samo dobro i triezno čuvstvujuće srdce u ćud djece preciepiti.

Primite, gospodo i braćo, ove moje nazore dobrovoljno na moju uspomenu! Čuvao vas Bog!

Po dovršenom govoru bude za perovodju jednoglasno izabran Dragutin Šur, učitelj vinički.

Digitized by Google

Na to bude čitan zapisnik sastanka prošle godine, te bi vrhu pojedinih točakah viećano i zaključavano kako sliedi:

1. Veleč. gosp. predsjednik predloži sastanku, da bi veoma uspješno bilo, ako bi se bilježnik po godišnjem sastanku, za sve tegobe školske putem izvadakah zapisničkih po veleč. gosp. predsjedniku podpisanih, molbom obratio na dotične oblasti, ili ina domaća družtva, koj predlog bi jednodušno usvojen.

2. Kao što se je jur prošle godine većina gg. učiteljah potužila, da školski vrtovi neuspievaju, tako se je čulo i ove godine. Na to zahtievaše veleč. gosp. predsjednik ustmena izvješća o sadanjem stanju školskih vrtovah. Po izpoviedanju dotičnih g. učiteljah pronadjeno je: da su cepiljnjaci na Vinici i Petrijancu dobrom ogradom providjeni. Kod sv. Barbare radi pomanjkanja zemljišta nejma jošte cepiljnjakah, a maruševečki, voćanski i križovljanski sve do sada jošte stoje neogradjeni. Prigodom toga preporučuje veleč. gosp. predsjednik, da se putem zaključka zapisničkoga, coeteris exmissis, sjednica ova obrati na sl. kot. sudove, da onamo uznastojati izvole, da se cjepiljnjaci u Maruševcu, na Voći i Križovljanih jošte ove školske godine valjano ograde.

3. Poveden je govor o pčelinjacih. Veleč. gosp. predsjednik izviesti skupštinu, da u njegovoj župi najme u Ivancu napreduje, a Dragutin Šur, učitelj vinički, da je kod njega pčelinjak u dobrom stanju. Dočim se što gg. ravnatelji što učitelji, i to: iz Petrijanacah, sv. Barbare, Maruševca i Križevljanah izraziše, da uz njihove učione ni ove godine pčelinjaci neobstoje. Na to bude zaključeno, da se putem zapisnika velesl. županija umoli: da obćine prinukati izvoli, da se do godine uz svaku napomenutu učionu pčelinjak sagradi i zaplodi.

4. Što se tiče školskih knjižnicah, izjaviše se gg. ravnatelji i učitelji, da knjižnice toga kotara znatno napreduju, te će opet, kao i prošle godine svaki svoje dobrovoljne prineske tečajem šk. godine po mogućnosti istim doprinesti.

5. Gospodo učitelji izručiše veleč. gosp. predsjedniku izradke pitanjah po pr. duh. stolu i uzv. kr. namjestničkomu vieću pučkim učiteljem predloženih. Izradke svoje pročitaše kao što sliedi: na I. pit. g. Vjek. Horvat a na II. g. Juraj Cvjetko, učitelj petrija-

Digitized by Google

nički. Sva pitanja riešena su na obće zadovoljstvo tako, da je veleč. gosp. predsjednik revnost dotičnikah pohvalio.

6. Buduć željno ugledana i prenuždno za svagdanje a još više opetovne škole potrebna njeka gospodarstvena knjiga jošte na svjetlo izašla nije, umoljava se evo opet preč. duh stol i ovogodišnjim zapisnikom, da se za takovu pobrinuti izvoli, a pokraj toga bude zaključeno, našu o takovoj knjizi želju i gosp. družtvu očitovati.

7. Upitani gg. učitelji po veleč. gosp. predsjedniku glede njihove plaće izjaviše se ovi velikom radošću i zadovoljstvom, da najme istu posve uredno dobivaju; vrhu česa skupština dotičnim slav. kot. oblastim putem zapisnika izraziti usrdnu hvalu.

8. Pošto je velesl. županija, predlog veleč. gosp. predsjednika o povećanju podučiteljskih plaćah na Vinici, Petrijancu i Sv. Barbare, kotarskim oblastim za izvedenje dostavila; a učinjeno do sada nije ništa, umoljava se opet velesl. županija i ovogodišnjim zapisnikom, da dotične oblasti na spomenutu molbu potaknuti blagoizvoli.

9. Budući jošte ništa glede poreza občinskih zemljištah, što jih učitelji posjeduju, učinjeno nije, to se velesl. županija umoljava, neka bi izposlovati izvolila, da bi občine taj teret nosile.

10. Buduć se rieč o drvih i drvarini učiteljskoj povede, budu kot. oblasti ovim zapisnikom umoljene, neka občinam predloži, da bi one barma kupljena po učitelju drva u učione privažale.

Pošto nitko ništa predložiti nije imao, to bude zapisnik zaključen, skupština riešena a buduća na dan 1. rujna 1869. u Križovljanih urečena.

Na Vinici dne 3. rujna 1868.

Stjepan Vuković, predsjednik.

Dragutin Šur, učitelj vinički kao bilježnik.

Viestnik.

Književnost.

Tiskara dr. Lj. Gaja zače štampati nakladom namj. vieća „Znanstveno názivlje“, što ga izradio neumorni naš pisac dr. Bogoslav Šulek. Tumači ga hrvatski, njemački i talijanski. Bude ga do 80 tabakah.

Digitized by Google

— „Hrvat“ izadje ovih danah. Predplata mu za Zagrebčane na 12 arakah 1 for. 10 novč.; — za vanjske 1 for. 20 novč. Vanjski treba da šalju predplatninu gosp. dr. Matoku, uredniku i izdavatelju.

— U Biogradu izlazi novo nam školsko glasilo „Škola“, list za učitelje, roditelje i djecu. Izlazi triputa tjednom; ciena mu na godinu 5 for. 20 novč. Uredjuje ga Gjuro Miličević. Sadržaj mu je raznovit, zanimiv i poučan a jezik čist i pučki.

— „Sveto pismo starog'a i novoga zavjeta.“ Preveo stari savjet Gjuro Daničić, novi pako Vuk Stef. Karadžić. U Pešti izdanje britanskoga i inostranoga biblijskoga družtva.

Ovim izdanjem imamo prekrasnim jezikom čisto hrvatskim prevedeno sveto pismo, bez kojega nebi smio biti nijedan kršćanin u obće a kamo li učitelj. A buduć da mu je ciena nješto preko forinte, košto čujemo, to si ga svaki i najsiromašniji lasno može kupiti.

— U Beču tiskom Sommera, ugledaše sviet „Psalmi Davidovi“, spjevani na temelju sv. pisma našim Ognjanom Utješenovićem. Jaka je na 20 tabakah a ciena joj 1 for.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Loboru: Plaća: 315 for., stan, ¼ rali vrta, 3 rali oranice, vinograd na dva kopača, paševina u obćinskoj gori, 60 for. za drva. Molbenice šalju se: veleč.: gosp. Tomi Capeku, podjašprištu u Orehovici do 25. s.udena. (Pošta Mihovljani.)

— Stipendij zaklade biskupa Ježića od 126 for. a. v. na godinu posticipate pobirati se imajući prazan imamo u smislu kodicila utemeljiteljeva jednomu učeniku obitelji Ježićeve podieliti. —

Radi česa razpisujemo natječaj do konca mjeseca studenoga 1868 trajući, i pozivamo sve, koji pravo na taj stipendij imaju, neka se do opredielenoga roka Nam obrazloženom molbom prijave, i dokažu, da proizlaze od rečene obitelji.

Od biskupskoga duhovnoga stola Senjskoga i Modruškoga, ili Krbavskoga.

U Senju 27. listopada 1868.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto na pučkoj mješovitoj filialnoj učinoni u Martincih, spadajućih na župu brodjanačku u kot. valpovačkom. Plaća: 126 for., 40 mierovah žita, 30 centih siena, 6 hv. drvah, stan, dvie rali oranice i ovelik vrtalj. Hoće se vještina i u ćirilskoj azbuci. Molbenice šalju se: preč. gosp. Franji Taglieberu, opatu, podjašprištu i župniku u Valpovu do konca siečnja 1869.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto na hrv. gl. učioni na Rieci. Plaća 500 for. a za stan 50 for.

Zahtieva se ujedno i podpuno znanje talijanskoga jezika. Molbenice, upravljene visokomu kr. dalm.-hrvatsko-slavonskomu namjestničkomu vieću, šalju se preč. gosp. Ivanu Fiaminu, kanoniku i gorskomu učionah nadzorniku na Rieci do 25. prosinca t. g.

Poziv.

Sva gospoda, koja su na razspačanje primila knjige „Učiteljske zadruge“, umoljavaju se, da najdulje do 1. siečnja 1869 pošalju novce za prodane knjige, neprodane pako da vrate. U Zagrebu dne 10. studenoga 1868.

Vjenceslav Zaboj Mařik,
tajnik „Zadruge“.

Gg. predbrojnikom!

Izdavanjem „Rukovodstva“ bacismo se dragovoljno u trošak od koje stotine. Što zapesmo njim, krivci ste vi št. gospodo predbrojnici; jer znajte, da već tri mjeseca sižemo u svoj učiteljski žep. Molimo, zadovoljite što prije dužnosti svojoj a tim pospiešiste što brži izlazak rečenoga „Rukovodstva“.

Uredničtvo.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 21. U Zagrebu, 1. prosinca 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Tražiti moramo ponajprije kraljestvo božje, a drugo će nam se sve pridati (Mat. 6, 33), čovjek će morati bogu dati račun o svem što ima (Mat. 25); nemoramo se ni nesmiemo brinuti za stvari toga svieta, već svu brigu ostaviti bogu (I. Pet. 5); jer se on brine za sve (Sap. 6). Biti će dobro, na ove tri istine često sjećati diete.

Često se s uma meće dužnost paziti na spolni pud u djeteta, i to je razlog, zašto jih ima toliko, o kojih se mora reći: tantillus puer tantus peccator (Aug.)

O tom pudu negovori dugo ništa, nego gledji mudro, da odmakneš od djeteta sve, što ga u njem može potaknuti. Kada je sumnja, da je diete na drugom putu saznalo nješto o spolnom pudu ili kada se mladić iz škole pustiti ima, onda nastaje dužnost, da i gojitelj učini svoju. Vrlo mora biti oprezan, vrlo i iskusan, ako neće, da načini više štete nego koristi. Kada mu je govoriti o tom pudu, mora spole razstaviti, mora velikom pomnjom rieči izabirati; mora se služiti izrazi više obćenitimi. Nikada se mladić iz škole pustiti nesmije, dok se o tom pudu nepouči; jer će inače kašnje ili se razpustiti, ili će u vječnu strahu i skrupulosnosti živjeti.

Budući da je mnogo djece, koja se skvrnjuju, zato mora paziti gojitelj, da nebude takovih medju njegovimi gojenci. Gdje

Digitized by Google

nejma razloga sumnjati, da mu je diete palo jur u ralje toj nakazi, nastoj, da odstraniš sve, što na nju potiče, kano što je: obćenje s onimi, koji se skrvnjuju; dugo spavanje; tučna hrana; bezposlica; nepozorno kretanje tiela, koje dira spolna uda; gledanje i ticanje naga tiela. Gdje pako ima razloga sumnjati, da mu je gojenac pošao zlim putem nevriedne mladeži, ondje mora upotriebiti svom silom i brigom sredstva, kojimi će ga na pravu dovesti. Ima pako znakova, po kojih se dade zaključiti, da se skvrnjuje mladić, a ti su: bliedo požutjelo lice; mjehurčići posuti po obrazu; žuti kružak oko očijuh; mutne u lubanju upale oči; vječna raztrešenost; bojazan pred svakom malenkosti; gotovost uviek slušati spolne stvari; smradan dah ustiju; turobno i samotno živovanje, nemiran san; slab razum; držanje ruku u džepu. Sredstva, kojimi se ima to zlo izbiti više su negativne naravi. Najprije predstavi gojencu u pravoj slici strast, kojoj robuje, njezinu strašnu grdobu, njezinu groznu griešnost i neprestaj držati mu to pred očima tako dugo, dok ti pred bogom i sviešću neobeća, da će se je ostaviti. Ali to obećanje neće djelovati, ako ga često nanj nesjećaš; jer je ta strast skoro jačja nego mladić sam. S druge pako strane kriepi ga nadom, da će mu bog prostiti, ako se popravi i da će mu dati pomoći, da se podigne i postane kriepostnim. Goni ga, da pristupa često na izpovjed; jer će se s tobom spojiti svećenik i biti će ti muka laglja, a hrana nebeska, koju će primati u pričesti, dati će mu jakost i snage. Povrh toga pitaj i ljekara sa savjet, u njega su sredstva, kojimi će ohladiti prevruću krv i tim napasti oslabiti. Nedaj mu, da pije čaja, nedaj mu ni jake kafe, i mirodije su mu štetne. Hranu mu primicaj što laglju i umjereniju, nepuštaj ga na samu nikada; nedaj mu tugovati, već ga izvodi na šetnju i u čestita družtva, razgovaraj s njim mnogo; nagoni ga da misli i da se napinje. U postelj ga nepuštaj, dok ga neobori san; iz postelje ga diži, kada ga ostavi; ruke neka nedrži pod klupom, u džepu, pod pokrivalom. Ali ta sredstva upotrebljuj, je li možno, tako, da neopazi mladić, što njimi postignuti misliš.

U mladića, tomu zlu podana, izkvarena je i pagana mašta, zato se mora očistiti, i liepimi slikami oplemeniti, to se pako postizava čestim sjećanjem na boga, duševnim radom, motrenjem naravi, čitanjem čestitih pjesana.

Digitized by Google

Ovdje se može jošte napomenuti, da pušenje nepotiče na spolni pud, kako bi se može biti komu pričinjalo, već da ga slabi. To je dakle jedan razlog, kojim se mogu braniti, koji kûre.

Radinost je kriepost volje i neprijateljica zlu. Tko rado djeluje, nedospieva da na zlo i ludo misli, a tko ljenuje, na sve je nepošteno pripravan. Ili da se poslužim slikom: radin čovjek naličan je na brzoteki potok, koji je zato što brzo otiče, bistar i čist, mrzao i zdrav, hrani vesele i punobrojne ribe, prijatan je okolici, ugodan oku, mio sluhu. Dočim je stojeća voda puna smrada i nezdrava, a njoj je podoban lienčina. Zato mora biti diete radino. Na radinost će se pako privesti ako mu se, jošte nejaku, daju ugodne sigre, koje se imaju s časom mienjati u naprežnije a najposlje u posao. Gojenac nesmije biti bez posla nikadą, nečim se mora uviek zabavljati. Ali nije dobro, da se pušta djetetu, da radi, što ga je volja, jer tim postaje nesposobno za mnogi posao, već mu se ima odmjeriti râd: sada ovaj, sada onaj. Ipak mu se mora dozvoliti, da se nečim radje zabavlja, jer to leži u prirodnih mu vlastitostih. Naginje li diete na lienost, to mu odmjeruj posao većom strogošću i bdij, da ga ovrši. Neučini li svoje dužnosti, a ti provedi na njem praktički onu: „tko neradi, nesmije jesti.“

Od lienosti razlikovati valja laganost i povremenu prenapetost: onoj daj vremena, ovoj odmora.

Ima u čovjeku i pud, za drugim se povoditi. Ovaj je pud s toga važan; jer je čovjek sobom trom na dobro, navlaš požrtvovno djelo, a primjer drugih na to ga je vrstan potaknuti. Zato se nejma raditi proti tomu pudu, već se mora usavršiti, što biva učeći, da smo zato u družtvu, da se jedan od drugoga učimo, da jedan drugoga na dobro potičemo.

Ali taj se pud može na dvie strane izvrgnuti; povodeć se za svakom sitnicom kano majmun; i zlo sliedeći. Tko svaku malenkost, koju na drugom vidi, svojom čini, naličan je malomu psu, koji trči za svakim, tko mu se približi. Učiti dakle valja gojenca, da se za drugim povodi ko samostalan čovjek, pitajuć za savjet razum, vriedno li je, prigrliti ovo ili ono, ili ne. Zao pako primjer podoban je pošastnoj bolesti, koja se hvata ljudi slabih i nemoćnih, dočim čvrste i zdrave ostavlja u miru. Osvjedočiti se dakle mora mladić, da onaj, koji sliedi zlo, pokazuje, da nejma značaja,

*

Digitized by Google

što je najljepši ures čovjeka. Značaj bo pravi si pravila, po kojih uredjuje život, a pravila ta nisu nego zakoni razuma. Ali je proti razumu tudjim blatom mazati vlastito lice.

Da su životopisi vrstni na mnogo dobro navesti mladića, neda se poricati. Ali se opet neda tajiti, da pretjerani više škode nego koriste, jerbo jih slab čovjek sliediti nemože. Nejma li dakle toliko razuma, da razluči istine od pretjeranosti, zdvojit će, da nemože postati vriednim čovjekom. Buduć pako da su današnji životopisi skoro redovito pretjerani, zato mora gojitelj u izboru biti oprezan i nesmije svega djetetu čitati.

Košto svagdje mora i ovdje gojitelj biti uzorom djeci: da se nepovodi za svakom modom; da nesliedi svaki manje razumni običaj.

Predjimo na pud neodvisnosti. Biti samostalan, kriepost je čovjeka, osobito muža, zato se ima u gojencu uzgajati neodvisnost, ali razumno. Dok je gojenac jošte diete, nesmije biti o njoj govora, već mora biti podložan posve nalogom gojiteljevim. S napredovanjem u godinah mora se i neodvisnost razvijati. A to se postizava tim, da se mladiću daje sve manje naloženo a ostalo, da učini sam; da se svakoj zapovjedi pripoji razlog, zašto se daje, da mu se mnogo ostavlja na volju, hoće li učiniti ili ne. To valja osobito kod gojenaca tromih i neodlučnih, koji su navikli tek slušati druge, a neraditi sami.

Može dakle u toj točki gojitelj griešiti dvojako: jedno, ako pripušta diete samo sebi, a nepodvrgne ga zapovjedim svojim; drugo, ako mladiću zatire vlastitu volju, omedjujuć ga samimi nalogi.

Koli je štetno prvo, vidi se na djeci, koju zovemo: majčino zlato, mezimče, to jest na onoj, koje uviek brani i štiti i cjeluje majka. Ovakova djeca uzrastu u mladiće i muževe tvrdošijne, kojim je vlastita volja sveti zakon: slušati neće nikoga, zapoviedati su spremni svakomu, popuštati neznaju; svoga čina nikada se nekaju. Isti se pojav opaža i na djeci boležljivoj, kojim se zbog nemoći nesmije zapoviedati strogo. Takova najme djeca postaju svojevoljna, a svojevolja se izgnati neda; jer je energija ludosti. Jedino sredstvo za svojevoljno diete je obćenje s poslušnom i dobrom djecom,

Digitized by Google

i česta kazna, ali nipošto šiba; jer se njom svojevolja dublje zatjerava, već druga, koju će gojitelju svjetovati razum.

Kako je pako pogubno drugo, vidi se odanle, što mladić u kojem nejma neodvisna ponosa, postaje beznačajan i spreman privoliti u svaku napast, povesti se za svakim drûgim.

Štetna je prva pogrieška, ali se čini, da je štetnija druga.

(Dalje sliedi.)

O pridavnicih.

(Svrsetak.)

Kakovu zajedničku vlastitost imadu: grožđje — šećer — med? (sladku) Sravnite jih! (Grožđje je sladko, šećer je sladji, a med je najsladji.) Jačajte mi pridavnik uzak! (Uzak — užji — najužji.)

Na tabli.

Sladak — sladji — najsladji
Uzak — užji — najužji.

Kakovu promjenu opažate u drugom stupnju pridavnikah „sladak“ i „uzak?“ — Što je izpušćeno? A što je pridano korenitoj slovci? Je li glas „z“ kod pridavnika uz(ak) ostao nepromienjen, dobiv nastavak drugoga stupnja ji? — Pamtite!

Pridavnici izlazeći na *ak, ek, ok,* praveć drugi stupanj, odbacuju te slovke, i primaju nastavak drugoga stupnja ji-a-e. Pridavnici izlazeći u korenitoj slovci na glasicu ustnu ili žviždajuću, dobiv ji, pomekšavaju se.

Da li su se pridavnici „brz, blag, ljut, tvrd, sladak, uzak,“ stupnjevali po pravilu, kao što na pr. pridavnik „oštar“. Zašto ne? Jeli velika razlika u stupnjevanju ovih i onih pravilnih? — Oni se dakle samo u nječem izuzimlju što se tiče stupnjevanja od gornjih, zato velimo, da se jačaju po iznimci. Koji sve pridavnici jačaju se po iznimci? Zašto velimo, da se po iznimci jačaju Stjepane? U čem je ta razlika?

U našoj učioni jesu tri dobra učenika, i to: Mirko, Franjo i Antun. — Sravnite jih! (Mirko je dobar, Franjo je bolji, a Antun

Digitized by Google

je najbolji.) — Učitelj pozove van tri učenika, i to: Ivana, Josipa i Lazu. Poreda jih jednoga do drugoga i pita Vatroslava: Kakovi su ovi jedan prema drugom po veličini? (Ivan je velik, Josip je veći, a Lazo je najveći.)

Na tablu:

Dobar — bolji — najbolji.
Velik — veći — najveći.

Uzporedite kod pridavnikah „dobar“ i „velik“ drugi stupanj s prvim! Jeli i ovdje mala razlika, koja bi se sastojala samo u kojem slovu? — Nije ovdje je promjena u cieloj rieči. — Da li se dakle ovi pridavnici ište drže pravila?

Budući se ovi pridavnici u stupnjevanju ni najmanje nedrže pravila većine pridavnikah, s togo velimo, da se jačaju **nepravilno.**

Koji se pridavnici jačaju pravilno; koji po iznimci; a koji sasvim nepravilno? — — Napišite mi jih od svake vrsti po nekoliko za zadaću!

Djeca nesmiju rakije piti. A zašto ne? — Ima li i više jakih pićah Petre? (Vino, pivo, žest itd.) Jeli rakija od svih najjača? — Možemo li dakle reći, da je rakija najjača? Da kako možemo reći, zašto nesmiju djeca rakije piti? — Jerbo je rakija za djecu „prejaka.“ — Znači li „prejak“ više nego li jak? (Naravski.) Da li je dakle ovdje svojstvo rakije izrečeno u višjem ili nižjem stupnju? Čim je taj višji stupanj označen? Pamtite! Višji stupanj (uzvišeni) pravi se i tako, da prvomu stupnju predmetne rječca: **pre.**

Kako možemo još ojačiti pridavnike?

Često označujemo nečiju vlastitost u najvećem stupnju, i nesravnjivajuć ga s nikim drugim, tom prigodom poslužimo se njekimi rečicami kao: vrlo, jako, osobito itd. n. p. On je vrlo marljiv, ali duševno i tjelesno veoma slab. Kaži mi Ivane, kakov je Antun, jeli on samo dobar? — On je veoma dobar. — Jeli nerado uči? — Uči se osobito marljivo. — Kako piše? — Piše jako liepo.

Pamtimo si:

Višji stupanj označujemo i njekimi prislovi, kao: **jako, veoma, vrlo, osobito** itd.

Digitized by Google

Čim još označujemo višji stupanj?

Kakova je naša peć, jer je s gvoždja? — Gvozdena. — A kakova je ona u prvom razredu? Sravnite jih! Dade li se reći gvozdenija? — Kakov je stol, jer je s drveta? — Da li je i klup s drveta? — Bili jih mogli sravniti? — Čija je knjiga? (školska). A ovaj ormar (školski). Dade li se to sravniti?

Pamtite!

Pridavnici, koji naznačuju, **čija je stvar i s česa je stvar, nemogu se jačiti.**

Ponovi Martine, koji se pridavnici nemogu jačiti? — Što je stupnjevanje ili jačanje? — Koji se pridavnici jačaju pravilno? Koji po iznimci; koji pako nepravilno? Kako se tvori drugi stupanj? Kako treći? — Može li se još čim označiti višji stupanj. Koji se pridavnici nedadu jačati. (Zadaće na koncu §. 69. II. slovničke čitanke valja davati izradjivati. K onim još evo njeke pridajemo.)

1. Sravni: Vrebac i čižak su maleni. Guska i raca su velike. Hrast i jela su visoke. Lisica i mačka su lukave. Ovca i pas su uztrpljivi. Sunce i mjesec su svjetli. Zlato i olovo je težko. Zlato i željezo je koristno. Bogatstvo i poštenje je dobro. Stanko i Vladimir su miroljubivi.

Izradjuje se ovako:

Čižak je manji od vrebca.

2. Sravni: Guska, jastreb i noj su veliki. Mlieko, šećer i med je sladak. Škvorac, kukavica i medosas su maleni. Slon, govedo i konj su jaki. Čelik, dragulj i željezo je tvrdo. Zemlja, vosak i maslac su tvrdi. Drvo, brdo i toranj su visoki. More, rieka i potok su duboki.

Izradjuje se ovako:

Guska je velika, jastreb je veći, a noj je najveći itd.

Tim završujem svoje „o pridavnicih," zadovoljan, ako ikome od svojih prištedih posla.

Stjepan Basariček.

Digitized by Google

Obseg, pravac i učbeni način stvarne obuke.

Što se tiče obsega ovih predmetah, valja nam se čuvati svake preogromnosti i probširnosti, jer stvarna obuka, koliko sama u sebi važna, nesmije biti na uštrb glavnim i neobhodno potrebnim predmetom pučke škole, pače mora jih po mogućnosti podpomagati i promicati. Osim toga obseg ravna se po raznih mjestnih okolnostih, te u tom bitno odlučuje doba, duševne sposobnosti, kao što i potreba dotičnih učenikah za njihov budući život.

Znanstvenih sustavah i razredjenjah, učenih i zamršenih predavanjah u slogu, djeci visoku i neshvatljivu, nabrajanja mnogih golih imenah, brojevah i bajčicah, bez valjana nazorna tumačenja, valja se osobito čuvati u pučkoj školi.

U obziru pako načina, kojim kod istih predmetah postupati valja, pamtimo si sljedeća:

1. Najvažnije i najnuždnije je, da je sam učitelj dovoljno upućen o predmetih stvarne obuke, jer inače neće moći valjano razlučiti bitno i važno od nevažna i nepotrebna. Predavanje će mu biti u takovom slučaju, tamno, nezanimivo i zamršeno, jer bude samo bludio bez valjana pravca. Nevalja ni to, da predavanja vadi iz znanstveno napisanih knjigah, pa da jih u istom obliku predaje djeci. Cifranja i premnogih riečih valja se takodjer čuvati, te se držati same jezgre, govoreć govorom prostim i djetinjim.

2. Bez pomoćnih nazornih sredstvah, koja su upravo za ovu obuku najnuždnija, neka se ni neusudi učitelj pred djecu. Mape za zemljopis, slike za poviest i prirodopis, raznovrstni fizikalni strojevi* nuždni su učitelju, kao zanatliji alat ili poljodjelcu plug; jer bez takovih sredstvah jest sve nastojanje učiteljevo bezuspješno, i ciela obuka djeci nezanimiva, dosadna, nedokučiva i težka. S toga nesmije učitelj šteditи truda, niti se smije bojati zamjere ili mržnje občinarah, da jih na sve moguće načine na to sklone, da se pribave bar njeka najvažnija sredstva. Pomoć župnikova, kao ravnatelja, bi mu mogla osobito mnogo pomoći.

3. Sva obuka će istom onda uroditi valjanim plodom, ako učitelj bude znao uzdržati pazljivost. Kod česa mnogo zavisi o

* Vidi izvješće gl. učione zagrebačke: „Prirodoslovje u pučkoj učioni od Ivana Šaha."

Digitized by Google

njegovoj vještini u postupanju; znade li krepko i živo opisivati, predstavljati i slikovati, živahno pripoviedati i zorno tumačiti, sigurno će polučiti žudjenu svrhu. Pri tom se nesmije zaboravljati, da nije ono valjano predavanje, u kojem je premnogo golih riečih bez pravoga smisla i jezgre, već ono, koje s manje riečih dotičnu stvar u njezinoj bitnosti, ali cjelovito djeci predoči. — S toga je nuždno, da se učitelj za svaki sat predavanja valjano pripravi, tako neće biti nuždno za svaku stvarcu u knjigu povirivati, što bi dalo djeci povoda sumnjati o učiteljevu znanju.

4. Razumieva se samo po sebi, da oblik i obseg stvarne obuke drugi biti mora u glavnih, drugi u selskih učionah. Po gradovih se valja više obzirati na predmete, koji većma zasiecaju u obrt, a po selih na predmete, koji zasiecaju na poljodjelstva. Po trgovištih, gdje je mješovito pučanstvo, treba jednoj i drugi struci jednaku važnost posvetiti.

5. Ciela obuka stvarna temelji se na posebnih u tu svrhu propisanih štivih, što se nalaze po čitankah. Istinabog, još su nam i u tom obziru čitanke premlade i nesavršene, ali se valja tim zadovoljiti što je, čekajuć uztrpljivo, dok se i s toga gledišta neusavrše. Koji se učitelj nedrži čitanke u toj struci, nego tumara bez vodje, i koji za to rabi možda još posebne ure, veoma grieši. — Pod tim ipak nerazumievam, da mora učitelj, kao što je kod njekih zlosretna navada, samo pojedina dotična štiva za izpit mekanično na pamet naučiti dati.

6. Konačno učitelj mora umjeti sve predmete, u kojih ima po stvarnu obuku štogod koristna i valjana sgodom prigodom s njom u savez i sklad dovesti. Čuvati se mora, da za volju podredjene svrhe nepromaši glavne.

Nejma skoro predmeta, s kojim se nebi dala stvarna obuka sgodno skopčati. Prodjemo li redom predmete pučke učione, to ćemo se o tom podpuno osvjedočiti.

a) Prvi predmet pučke učione jest vjeronauk. Iz bibličke povjesti uče djeca poznavati zgode, osobnosti i običaje ne samo odabranoga naroda, već i njekih drugih pojedinih narodah staroga vieka, kao Perzijane, Assirijance, Medijance, napokon i Rimljane. Uz to je prisiljen učitelj, shvaća li dostojno svoje zvanje i svoju zadaću, uputiti djecu u zemljopisu Palestine.

Digitized by Google

U novijoj poviesti ima veoma zanimivih crtah zasiecajućih u zemljopisno-povjestnu struku, kao: „Propast Jeruzolima.“ „Putovanja Apoštolah.“ „Progon kršćanah i mnogo drugih o kojih više na svojem mjestu. Vjerozakonska obuka uči nas poznavati Boga, njegovu premudrost u ravnanju prirode, a to mnogo doprinaša k prirodoslovnoj obuci.

b) Čitanje. U posebnih odsjecih čitanka dostojno je zastupana svaka grana stvarne obuke. Čestim čitanjem valja uvadjati djecu u tu nauku.

c) Slovnica. S pravili slovnice neda se doista nikako spojiti stvarna obuka; — ali se zato mogu takovi primjeri zadavati, koji zasiecaju u stvarne predmete. A takovih ima dosta po naših slovnicah. Tako n. p. kod primjera: „Lav spada u rod sisavacah,“ valja ti protumačiti pojmove „rod“ i „sisavac.“ Pitam pako svakoga: bili mogao posve šuteć mimoići primjer: „Rim su sagradili Latini, a Mljetke Sloveni.“ (Slovnica za IV. razred §. 81. str. 90).

d) Slog. Osobito pako kod ovoga predmeta može učitelj u opisivanju raznih predmetah, u irzadjivanju poslovnih sastavakah itd. stvarni sadržaj čitanke prema potrebi i sposobnostih učenikah ne samo upotrebiti, nego i razgraniti. Po čitankah ima raznih opisah pojedinih životinjah, bilinah i rudah, polag istih može dati drugu koju poznatu opisati, nu koje se opis nenalazi u knjizi. — Polag poznatoga životopisa n. p. „Nikola Zrinjski“ (I. slov. čit.) neka izrade slični životopis drugoga junaka n. p. „Petar ban Berislavić.“

e) Račun. Učitelju, koji primjere iz praktičnoga života vadi, pruža se liepa prilika, da može rabiti primjere zasiecajuće u stvarne predmete. Koji radi primjere iz „Računice“ naići će na primjer „Ako zvuk za jedan hib 1050′ provaljuje, koliko za jedan časak?“ (Računica za III. raz. prim. 23.) Tom sgodom mora učitelj prije, nego li prodje na izračunanje primjera raztumačiti pojam o „zvuku“. Primjer 37 (kod sbrojitbe.) „Slavne uspomene carica Marija Terezija itd.“ zasjeca u poviest, nesmiješ ga dakle mimoići.

f) Krasopis. Djeca čitaju u predapisu: „Arad, Biograd, Grobnik itd.“ Smije li učitelj, tako bezobziran biti, pa neprogo-

Digitized by Google

voriti znatiželjnoj dječici, koju ob ovih mjestih, osobito pako o „Grobniku.“

g) Risanjem lišća pojedinih bilinah, podpomaže se prirodopisna, risanjem zemljovidah zemljopisna, a risanjem raznovrstnih strojevah prirodoslovna obuka.

h) Pjevanje. Nisam vješt toj struci; nadam se ipak, da će vještak i s tim predmetom umjet spojiti stvarnu obuku. Eto ti pjesmice: „Oj talasi mili ajte, čamac dalje moj tjerajte.“ itd.

S gori navedenoga, uvjerili smo se, da premda nejmamo posebnih urah za stvarnu obuku propisanih, ipak ona svoje dostojno mjesto u pučkoj učioni zauzeti može, samo ako je u rukuh revna i vješta učitelja. Radimo dakle dok je vremena i volje!

Još želim nješto govoriti o posebnih granah stvarne obuke, obziruć se osobito na to, što se iz pojedinih granah stvarne obuke, te kako i kada uzeti ima. — (Nastavit će se.)

Svilac hrastovnjak* (Seidenspinner der Eiche. Bombyx Yama-Mai.)

Uvjeren sam, da je štovano čitateljstvo već višeputih čitalo tu i tamo koju o koristnom svilcu i njegovu odgojivanju. Imade jih takodjer, koji se tim odgojivanjem zanimahu, ali ipak jih je malo, koji bi kazali: to ti je lasno, to ti je jednostavno. Već svaki kaže: liepa doista dobitka, ako ti cielo vrieme ugadja, da ga možeš po volji hraniti; ali naopako, ako ti iznenada padne kiša, a ti nejmaš dosta lišća za hranu mu; jer mokra mu nesmiješ a i topla takodjer dati, inače oboli. Pa, kada jedan oboli, od njega će se svi okužiti, te ti za koj čas sav trud badava, osobito pako onda, kada se linjaju, lile, svlače. Nije ni to sve. Svilac, koga naši gojitelji hrane (nazivlju ga prirodoslovci: Bombyx Mori) jest tako nježna živinica, da joj, tako rekuć, svaka miena zraka nahudi pa i svaka zvierka lebdi za otom buhom. Tako osobito mravci veliki su neprijatelji svilcem. Jednom riečju, nikada nisi dosta oprezan,

* „Hrastovnjak“ okrstio sam ga sâm, držeć se ciglo tudjega jezika; jer mu nenadjoh jošte nigdje prava imena.

Digitized by Google

kod odgajanja otih živinicah. Ljudi opaziše, da je tu kadkada gubitak, te stadoše razmišljati nebi li se možda jošte i koji drugi rod takovih svilacah našao, koji bi možda isto toliku korist doprineo uz manji posao. Pa što i dan danas ljudi nemogu naći? A sve, samo onoga ne, česa Bog stvorio nije. Dr. Molin pripovieda: Godine 1862. kada sam se vraćao iz Francezke kući, opazio sam začudo, gdje se svilci po hrastovih goje, te pomislih, to mora da bude mnogo laglje, nego li kod nas, gdje moraju svilci u posebnih prostorijah biti, te je zato umah preporučih svim gojiteljem po cieloj Austriji. U početku bijaše vrlo malo odziva, pa već i stadoh misliti, nebi li ljudi držali tu viest možda samo za moju sanjariju; ali, kada na jednom na veliku -mi radost dočuh, da nije tomu tako, već da imade ljudih jošte koji hoće, da znadu, da li je zbilja što u samoj stvari. Koji učiniše i kakav pokus podje jim obilno za rukom. Tako barun Bretton u Slavoniji i J. Mach, vlastelin u Slatiniku u dolnjoj Krajnskoj poslaše ove godine na izložbu u Hitzing već predene svile, čahurah i jajah od svilca hrastovnjaka. Svila ova je nješto prostija od svile običnih bubah; ali je ipak prava svila, te biše s toga barun Bretton i J. Mach pohvaljeni. Pripovieda se, da su iz sačuvanih čahurah (Cocon) izašli lepirići, te sparivši se, iznese ženka na jednoj grančici do 15.000 jajah a na jednom snopiću da jih bijaše do 75.000. J. Mach pripovieda, da je prije 3 godine naručio kod g. Fichtner et Söhne, u Atzgersdorfu 70 komadah jajah od napomenutoga svilca i s otimi učinio više pokusah. Tako je najprije hranio ove uz druge. Uspievahu vrlo dobro. Drugi put metnuo je jaja pod snieg a više putih i na studen od 11 grada R. pod 0, ali zato uspievahu kao i drugi. Napokon stade jih na prostu zraku pod vedrim nebom po hrastovih hraniti, pa i tu se nemože dosta nahvaliti, jer je vidio, da jim niti kiša niti ikakva mećava naškoditi nemože, već da bolje uspievaju nego one, koje je u posebnih prostorijah gojio. Štovano čitateljstvo! Iz svega ovoga dalo bi se po mom sudu zaključiti, da se onoga latimo što je bolje a k tomu jošte laglje. Zato nebi s gorjega bilo, ako bi se tko od našega štovanoga čitateljstva našao, koji bi sa jednim ili drugim od napomenutih gore gojiteljah poznat bio, da se jošte potanje o toj stvari opita, pa da nas o istom čim prije obaviesti.

Digitized by Google

Preporučio bih osobito našim Slavoncem, koji su blizu napomenutoga baruna, te koji su možda i više putih gojenju prisutni bili, oni će nas najbolje znati obaviestiti. — U ostalom želim dobar uspjeh svim onim, koji se budu zanimati što prije svilcem hrastovnjakom. Ferdo Hefele, učitelj.

Slap „Niagare.*“

(Iz „Génie du Christianisme,‘ od Chateaubrianda).

Malo bilo i eto ti nas kod slapa, koj nam se već davno oglasivaše strahovitim svojim šûmom. Slap tvori rečina Niagara, koja niče iz jezere Erié a utiče u jezero, Ontorio zvano. Osovna mu je visina 144 do 150 stopah; počam od jezera Erijskoga pak sve do slapa rečište pada znamenito a kada dosrlja do rubine propasti, reči ćeš, neizlieva se rieka, već čitavo morje surlja svoje rečine u zievajući ponor i bezdan. Slap se razdvaja i poput potkove previja. Izmedju ova dva slapna lieva prkosito strči u vis spiljasto ostrvo (otok), a kad ju motriš, pričinja se u živoj slici, kao da visi sa svim svojim dubljem nad onim metežem divnih valovah. Vodena ona masa, što se u sredini sunovratice baca u ponor, zaobrubljuje se odasgor najprije u ogroman váljak, pak se migom po put široka snježna čilima razvije svojimi bojami blistajuć se u trakovih sunčanih; onaj tok, slievajući se na istočnoj strani, pada u grozoviti mrkli ponor, hrleć tolikom žestinom i bjesnoćom, kao da kani zaplaviti sav silni sviet. Na tisuće i tisuće božjih pojasah vije se i neprestance stvara nad ponorom. — Ogromni talasi burdunkajuć ob uzdrmane hridine, odprskuju u pjenećoj se vrtoložini i vitlavici, što se diže iznad šumah kano dim neizmiernoga požara. Jele, smrčine divlje i hridine, porazlomljene u fantastične slike utvarah i baukah raznih — dorešuju čitav i pravi prizor.

Sure orlušine, privučene silnim prudom zraka, nemogavše odoljeti sili njegovoj, silaze s njim vitljajuć se, u dno ponora; ka-

* Niagara jest rečina u sjevernoj Americi 6 miljah dugačka. Slapu je visina 150′ a širina 4750′. Dieli spojene države sjev. Amerike od Kanade. Prekrasno i potanje opisa ju sir Charles Lyell.

Digitized by Google

nadski požderuh, omotavši se dugim svojim répom o nizku koju granu, visi, nišuć se iznad ponora, nastojeć dosegnuti te izvući iz ponora raztrgane, razkomadane lešine sobovah i medvedah.

Marija F.

Dopis.

Istina: dobro djelo i samo se hvali. Ovom poslovicom nekaže se sigurno vendar, da nije slobodno dobrih djela na javu iznašati, pače niti se može hvaliti dobro djelo, ako neznade zanj nitko. Toga držeći se, priobćivali smo dobra djela, iduća u prilog školskom napredku, pa i danas priobćujemo, uza toplu želju, da nam se pruži sgoda, češće što bar slična priobćiti. — Poznato je štovanim čitateljem, da je presv. grofica Ljudevita Jankovićka, prije dvie godine i pol, svojim troškom utemeljila djevojačku učionu u Daruvaru; ali neće biti daleko poznato, da ova presv. grofica i danas poput nježne majke brižno njeguje ovaj zavod. Čudio bi se mili čitatelju! poput mnogih inih, da sprovedeš u susjedstvu ove učione njekojiko danah, motreć: kako ova presv. grofica, zaboraviv na sve, što joj se odlična kriesi u licu i odielu, obilazi svoj zavod, kolikom savjestnom upravo pozornošću sluša, a i sama pita seosku dječicu, kolikom radošću čita imena marljivih učenicah, kolikom trpljivošću i materinskom ljubavju potiče ljenije na radinost, kolikom grofovskom upravo darežljivošću odieva siromašne, a koncem školske godine nagradjuje vriedne učenice, koli napokon vitežkim upravo primjerom iskrene kršćanske pobožnosti prednjači staru i mladu po cieloj okolici. — Evo dakle dobra djela ponješto na vidjelu, pa sada neka se sámo hvali; a mi od srca čestitamo presvjetloj grofici Jankovićki, na zaslugah, stečenih oko obraženja domorodne nam ženske omladine, čestitamo daruvarskoj okolici na toli obilnih blagodatih! Tako ćemo čestitat i u buduće svakomu i svagdje, o kom i odkuda nam isti glasi stignu. —ć.

Ujednu primismo i sljedeću zahvalnicu:

U ime školke obćine dežanovačke izražujem ovim presvietlomu g. Juliju grofu Jankoviću daruvarskomu najvruću hvalu poradi osobita nagnuća i podupiranja naše učione; rečeni bo visokorodjeni gospodin ne samo što je svakom zgodom od srca podupirao učionu našu, već i ljetos na smjerno podpisanoga molbu ustupi istoj učioni zemljišta 7 jutarah 25 □° za užitak i uzdržavanje učitelja. — Dao Bog, te se i ostali štovani prijatelji pučkoga napredka ugledali u njegov i mnogih drugih sličan primjer.

U Dežanovcu na terezinje 1868.

Mijat Bezuk, učitelj.

Digitized by Google

U Prigradi mjeseca studenoga 1868. (Nješto o školi.) Na ovdašnjoj dječačkoj učioni zamieni se početkom ove školske godine bivši učitelj g. Mato Majer — novim učiteljem, kojom sgodom nemogu propustiti, da njekoliko rieči neprosborim o rečenom učitelju g. Majeru, kao i ob ovdašnjoj obćini..

Rečena je obćina po više putih posvjedočila, da joj je do pravoga naobraženja stalo, ne samo svoje obćine već i cieloga naroda doprinašajuć sad ovu sad onu svrhu — ne malu svotu, koliko joj bijaše moguće po njezinih okolnostih. Ista je obćina nadalje ustrojila djevojačku učionu, koja se već sada nalázi u liepom cvietu, i tako bi mogla još toga mnogo nabrojiti, da mi je stalo do hvalisanja, nu meni je glavno, da svratim pozornost ostalih obćina na to, što neznam, da li se je gdje već dogodilo, a želila bih, da se po svoj našoj domovini dogodi, t. j. da zakonom postane da se učiteljem nakon zaslužnoga djelovanja podieli mirovina mučno zaslužena, da se učiteljstvo nebaci posle iznemoglih silah, da nemora, ako se već dotura do te riedke starosti, od tudje milostinje živjeti; jer svaki znade, da se od učiteljske plaće nedadu glavnice spraviti.

Ovakovo plemenito djelo uredila je ovdješnja obćina, podjeliv svojemu staromu učitelju mirovninu od 200 stot., koju si je mučno zaslužio, uzmu li se u račun ma samo i siedi dani njegova života i 51 godišnje njegovo službovanje. Gdje sada još njegovo djelovanje, koje se može punim pravom uspješnim nazvati, uzme li se da se je g. Majer kao samouk morao prilagoditi novomu načinu podučavanja? — Tim više se nadamo, da će novi učitelj, koji si je imao prilike nabaviti više znanja za svoj težki posao, ovo znanje dobro upotriebiti na svojem mjestu, što mu od srca želim i u to ime mu kličem: dobra mu sreća!!! — Ružica B.....va.

Javna zahvala.

Ako je čovjek za išta dužan, da bude zahvalnim, to je u istinu za ono, što ga čini čovjekom, najme za uzgoj uljudnjelosti i naobraženje, bez česa bi od njega malo šta plemenitijega bilo, nego li što je bezsvjestna, nerazložna, njemušta životinja.

A takovu, osobitu zahvalnost dugujem i ja Vam slobodni mužu, Vam pope S. Buzoliću, ravnatelju učiteljišta arbanaskoga tik Zadra — radi velike brige i truda, što-no ga na me prenašaste. Ali ne samo mene, već i sve moje sudrugove pratijaste sveudilj brižnima očima, ljubljaste nas otčevljim srcem a obučavaste mudračkom vještinom u toliko, da odlučih tvrdo štovati Vas i ljubiti činom, najme kriepostnim svojim življenjem, neumornom radnjom na polju školskom i vrućom ljubavlju

Digitized by Google

miloga si roda hrvatskoga, kojemu je koljevka upravo kršna naša Dalmacija.

Pri tom sveta mi je dužnost, da se javno zahvalim vriednomu i učenomu učitelju g. J. Pavloviću, g. Luciću, štediši i g. Ivanu Čabriću, učitelju pučke učione u Arbanasih, koji su bez prestanka, danju i noću žrtvovali sebe za što bolji uzgoj svojih gojenacah.

Od boga Vam zdravlja a od mene, u ime svih vaših lanjskih gojenacah vječna hvala i slava! U Braču 4. listopada 1868.

F. K . . . . . in.

Viestnik.

Književnost.

— „Srbsko učeno družtvo“ izdalo je *a*) „Srbske narodne pripoviedke, ponajviše kratke i šaljive; *b*) „Srbske narodne igre.“ I jedne i druge sakupio je i opisao neumorni sabiratelj pučkih umotvorinah gosp. Vuk Vrčević. Prvoj je ciena 1 for. 10 novč.; — drugoj 40 novčićah.

Natječaji.

— Za mjesto učiteljice pučke trivijalne učione u Sisku, s kojim je skopčan dohodak od 250 stot. redovite plaće, 70 st. u ime stanarine i 30. st. za ogrievna drva, razpisuje se ovim natječaj do 20. prosinca o. g. — Natjecateljice za ovo mjesto imadu svoje dobro obložene svjedočbe do gore naznačenoga roka podnesti preč. g. Franji Šlojsnigu, začastn. kanoniku, podarcidjakonu i župniku u Sisku.

— U Nedjeljištu (u Medjumurju) izpraznilo se je mjesto učitelja za II. i III. razred ondješnje trivijalne učione. — Natjecatelji za ovo mjesto, s kojim je skočana plaća od 400 st. i slobodan stan, imadu svoje molbenice, u kojih imadu dokazati, da znadu i magjarski, do 15. prosinca o. g. podnieti veleč. gosp. Josipu Raffay-u, podarcidjakonu i župniku u Vratišincu (Čakovac.)

— U Resniku (kotaru vugrovačkom) ima se popuniti mjesto učitelja i orgulaša, s kojim je spojen dohodak od 315 st., 12 hvatih drvah ogrievnih i badavni stan s malim vrtom. — Natjecatelji za ovo mjesto imadu svoje molbenice do 20. prosinca o. g. podnesti veleč. gosp. Nikoli Havlički, podarcidjakonu i župniku u Brckovljanih (Dugoselo).

— Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Žažini, (kot. sisačkom). Plata 278 stot. 25 nv.; 17½ vagana kuruza, 18 hv. drvah za učitelja i učionu, stan. Molbenice šalju se: preč. g. Franji Šlojsnigu, zač. kanoniku, podjašprištu i župniku Sisku, do 20 prosinca t. g.

Listovnica.

G. R—ću. Naziranje vode tiskati ćemo dojduće godine. Samo tako i dalje u uvjerenju, da radnjom i samoga sebe bistrite, jačate.

G. And. u svet. Gj. Onaj gospodin jest učiteljem u Karlovcu. Pišite mu ravno tamo.

Gospodi učiteljem, želećim pristupiti Zadrugi i na nas se pismeno obrativšim u tom, javljamo, da se u buduće pravac obraćaju na predsjedničtvo Zadruge a ne na uredničtvo „Napredka“; pri tom za ravnanje treba da se znade ovo: Svaki novi član treba da plati osim 3 st. za godinu, koje postane članom, k tomu jošte za svaku prošlu godinu po 1 stot.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 22. U Zagrebu, 15. prosinca 1868. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Da reknemo koju ob uzgoju više volje. Goethe označuje pedagogiju: umjetnost uzobražavati volju ćudoredno. I mnogo je istine u toj oznaci.

Volja ima se uzgojiti, da ljubi i želi dobro. A na to će se privesti, ako dobru privikne i ako se nauči slušati: dakle nauka i poslušnost sredstva su, kojimi se plemeni volja.

Nije mučno dokazati, da se naukom usavršuje volja. Savršenost je volje u tom da dobro voli. No mnogo, što je dobro, nemože se učiniti, nego boreć se s težkoćami, zatajajuć sama sebe. A to je mučno. Lako je pako ono, čemu je čovjek naviknuo, i ugodno: dakle lako je volji, dobru naviknutoj, za njim ići i težiti. Kako se vidi, nauka — koja rieč ovdje isto znači, što i običaj; jer joj je koren u: naviknuti — pomaže i usavršuje volju materijalno, čineći joj dobro milim.

Poslušnost je kano formalna savršenost volje; jer se neposredno proteže na nju, a ne na njezin predmet. Postizava se pako poslušnost zakonom*, koji daje volji pravac, te ju uči slušati razum. Zato je poslušnost nuždna absolutno. Tko te nagovara da neslušaš

* Razlika je medju zakonom i zapoviedju: zakon daje glavar, nalog i pojedinac; zakon proteže se na množtvo, zapovjed i na jednoga samo; zakon traje tako dugo, dok se neopozove ili nezamre, zapovjed, dok se izvrši (Scavini: de legibus, na početku). Zato sam i ja ozvao pravila, kojimi se

Digitized by Google

drugoga, taj hoće da bude sám tvojim gospodarom. Ima se pako kod pojedinih naloga paziti na troje: prvo, da jih nebude premnogo; jer se tim, kako smo više spomenuli, ubija vlastita volja; drugo, da budu razumni; jer nalog nesmie biti drugo nego glas razuma, koji zapovieda volji; treće, da se strogo zahtieva izvršenje naloga, i da se neda dugo zatezati. Tko nejma tih triju točaka pred očima, dajuć naloge, taj poslušnosti u gojencu postignuti neće. Tomu svjedoče majke i njihovi nalozi. Može mati kaboniti lice, kako joj je drago, može i groziti šibom, sin će uviek prije poslušati otca nego nju. A to biva s toga, što ženske nepaze na navedene točke: budući brbljave, zapoviedaju neprestano — i to je pogrieška proti prvoj točki; budući nagle i često nerazborne, nalažu, što im se svidi, nepitajuć razuma — i tim se grieši proti drugoj točki; a budući dobra i premeka srca, neznaju biti stroge s djecom — i to je proti trećoj točki.

Što bog hoće, to je dobro i to čovjek činiti mora. Odavle potiče dužnost za gojitelja, da gojencu dvie stvari u dušu ulije: da pazi na volju božju, koja se pokazuje u njegovih zakonih, i da se boga boji; jer se zakoni njegovi kršiti nesmiju. Iz ove dužnosti izvire druga, da svakom prilikom upozoruje gojenca si na zakon božji; da ga nauči, jutrom odlučivati, da ga prekršiti neće, a na večer se izpitivati, eda li je držao rieč. Vrlo je dobro dovesti diete ili mladića k uvjerenju, da bog nezapovieda, kao što zapoviedaju drugi, da je njegova zapovied sladka i ugodna. Tim će diete biti potaknuto da boga miluje kao otca svoga, a onomu koji ljubi, sve je lako.

Na posljedku nesmije se premučati sredstvo nadnaravno, koje najjače i najljepše pomaže volju a to je: molitva. S dvojega razloga usavršuje molitva volju: jedno, jer joj predlaže, što ima činiti i na to ju potiče; drugo, jer joj donosi sile i jakosti s neba. Jer je dakle tolika važnost molitve, vriedno je, da i učitelj s djecom se moli, čim joj zajedno daje liep primjer; i da od nje udalji sve, što ju u molitvi može mutiti.

---

mora voditi tudja volja: zakonom. Temelje se najme na principijih razuma, koje mu je upisao bog, gospodar i zakonodavac svih ljudih; ta su principija uviek ista, jer i razum ostaje uviek isti, i valjaju za sve ljude.

Digitized by Google

Na koncu smo s prvim dielom svojega spisa. Zaključiti ćemo ga ovom mišlju: gojitelj nemože imati gojenca uviek pokraj sebe, mora ga pustiti, da traži u svietu negdje svoju sreću. Ali hoće li ga pustiti sáma na klizkoj stazi života? Ne, u srcu mu neka namjesti dva gojitelja, koja će njegov posao uspješno i blagoslovno nastaviti. I ti gojitelji jesu: sviest i nabožnost.

Tko je gojitelj?

S-pitanja, koje postavismo na čelo drugomu dielu našega spisa, moći će štilac zaključiti, da će taj dio biti kratak. Ovdje najme nejmamo drugo, već pokazati na one, kojim se mora ili može odgojivanje prepustiti.

Dužnost i pravo odgojivati imaju prije svakoga drugoga roditelji. Oni su prirodom postavljeni da uzgajaju djecu si. Ima pako više razloga, s kojih je odgojivanje roditeljâ koli nuždno; toli plodonosno. Ja navodim četiri. Prvi je taj: medju roditelji i djecom postoji prirodna ljubav, nad koju na svietu veće nejma. Ljubiti najme znači — da se poslužim oznakom Aristotelovom* — željeti komu dobro rad njega, i htjeti, ovo dobro pribaviti mu. Tko pako želi komu istinitije i vrućje dobro, nego roditelji djeci, a ova njim? Ili ljubav je — kako ju označuju drugi — želja, spojiti se s predmetom, koji se ljubi. A ima li ga, tko bi se tako mučno s kim dielio, kao što se roditelj dieli s djetetom ili ovo s njim; ili tko bi tako vatreno koga pritiskao na srce, kao što čine zamjenito roditelji i djeca? Budući pako da je ljubavi sve lako, zato je i roditeljem lako uzgajati i djeci milo slušati. Drugi je razlog taj, što djeca od roditeljah u svem odvise: od njih imaju početak, njim moraju se zahvaliti za odielo i hranu, njim za zaštitu, pa zato štuju roditelje najviše, a jer ih štuju, podložna su im i nerado ih vriedjaju. Zatim ista je ili barem slična narav u roditelja i djece, pa zato mogu roditelji lakše nego tko drugi napipati na djeci si slabu stranu i izabrati sredstva, kojimi će ono, što je zlo, izliečiti. Napokon roditeljem jače leži na srcu nego drugim gojiteljem, da im uzgoj nebude jalov i bezuspješan. U tom nedjelaju iznimke ni roditelji zli, premda su sami utvrdnuli u strasti i nemogu je ostaviti, ipak muče se, da svojih opakosti neodkriju

* De arte rhet. l. I.: de genere delibr.

*

Digitized by Google

pred djecom i da ju kriepostno uzgoje. Liepu sliku takova nesretnoga otca podaje nam J. Kraszowski.* Imaše otac domoljubna sina u visokoj školi, imaše i ljepotu kćer u kući kod majke. Ali propio se otac i nehtjeo raditi. Zato se odmetnuo u grozovito zlo — postao izdajicom braće svoje. Tko bi slobodniju rieč rekao ili o spasu domovine — neboge Poljske — s kim se svjetovao, toga prijavi Adam — jer je to krstno ima otčevo — vlasti, da ga ubije. Ali i sin njegov ljubljaše dom svoj i nastojaše pomoći mu. — Bijaše neke večeri, kada se u ruševinah stare zgrade sakupila mladež, da se vježba u oružju, kojim će za dom se boriti. Bijaše tu i milenac Adamov, jedini mu sin. Neznaše toga Adam — izda mladež — crna mu sreća! — izda s njom i sina svoga. Nekoliko je godinah taj zanat tjerao, ali sinu toga kazao nije nikada. Kada bi se pred njim domoljubno srce sinovo izlievalo u oduševljene rieči, tresaše se otac, obaraše oči, sakrivaše obraz; jer ga je mučila duša, ali sinu u svoje srce zaviriti nije dao. A na sudištu, kamo bješe došao da si izbavi sina — kada je sudac otvorio usta, da okrutnim slovom na smrt rani mlado srce biednoga mladića, očitovav mu, da mu je otac, koga drži domoljubom sebi sličnim, izdajica, skoči kao biesan Adam i kriknuv: „vraže, vraže“ pograbi sudca i zatisnu mu usta.

Odgojivanje roditêlja biti će tim plodonosnije, što nedjeluje jedan samo spol već oba te tako nadomješćuje otac strogost i odvažnost, koje nejma u majke, a majka ljubav i njegu, koje nemože dati otac.

Iz ovoga se jasno vidi, da je nenaravno, griešno i štetno, davati malenu djecu drugim, da ju uzgajaju. U tom se roditelji izpričavati nemogu van u sljedećih slučajih:

ako u obitelji diše bezbožan duh, u kojem slučaju ne samo smiju već i moraju predati djecu boljim rukam;

ako vodi obitelj, napose otac i majka nećudoredan život, diete će se okužiti, neizvede li se iz takova kužnoga kruga;

ako si roditelji težkom mukom zaradjuju svakdanji hljeb. U takovu biednom položaju nedospievaju, da se brinu za odgojivanje djeteta i zato je dobro, da ga, mogu li, izruče drugim.

(Dalje sliedi.)

* U historičkoj poviedci: „policajni uhoda.“

Digitized by Google

Posebne grane stvarne obuke.

1. Zemljopis.

Držeć se načela: „Idi od bližnjega na odaljenije, od poznatijega na nepoznatije," i nastojeć, da se zemljopisno gradivo, propisano za pučke učione podpuno i cjelovito izcrpi; čemu valja znati isto gradivo razrediti, tako da se u svakom razredu pučke učione ponješto uzme, a sve skupa da sačinjava jednu podpunu cjelost, — veoma će se olahkotiti obuka i osigurati uspjeh. Po mom mnenju treba ga ovako razdieliti:

I. Razred.

Prebivalište (mjesto) i dotična okolica (zavičaj).

Govoreć s djecom o položaju i ostalih svojstvih mjesta, gdje stanujemo i to počam od *roditeljske kuće* ili *škole*, preći će bez svakoga skoka, predavajuć zorno, na obližju okolicu. Ovo gori u kratko spomenusmo, gradivo, što ga valja uzeti, sada nam je još koju reći i o načinu, kojim valja učitelju s istim postupati.

Zemljopisnu obuku, osobito u prvih njezinih početcih valja skapčati sa zornom obukom, iduć postupice od roditeljske kuće ili škole na cielu okolicu svoga zavičaja.

U okolici ćemo naići na vodu i kopno, tom prigodom možemo dječici natuknuti, da u svietu ima još mnogo više vode, pače da je veći dio našega zemaljskoga površja pokrit vodom. Istom sgodom najsgodnije može protumačiti pojmove: vrutak, potočić, potok, rieka, ribnjak, jezero, morje i otok; zatim brežuljak, brdo, gora, ravnina, dolina i kotlina itd. Govoreć o selcu ili gradiću, u kom stanuju, opiše jim i raztumači pojam velika grada. Poznate bližje briegove, potoke i gradove moraju sama djeca imenovati. Razvijajuć pojam grada i sela može na temelju 12 stupnja gradivah za zorove (vidi Početnicu) progovoriti o raznih stališih čovječjega družtva, takodjer i o pojmovih: poljodjelstvo, obrt, trgovina itd. Mogu li se predmeti, o kojih govorimo, neposriedno iz škole vidjeti i promatrati, svratimo tad dječju pozornost na njih, ako jih pako nije moći iz škole promatrati, to valja u tu svrhu sgodnom prigodom šetnju upotriebiti.

Digitized by Google

Takovom prigodom valja, da djeca promatraju obzor i strane svieta, polag njih valja da označuju položaj najvažnijih sgradah i mjestah svoga sela, počimljuć od bližnjih i prelazeć na odaljenija.

O načinu se nemože baš veoma obširno progovoriti, buduć nam to ograničenost ovoga člančića nedopušta, samo spominjemo i osobito naglašujemo još toliko, da učitelj svojoj dječici dozvoli slobodno govoriti i kretati se, da joj mjesto cielo i okolicu, ako je samo moguće dade motriti izvan škole. I to ponajviše radi toga, što će se zornim motrenjem njihovo znanje sve većma i većma utuviti i uvriežiti, i opet s toga što živahna ćut dječja voli motriti i kretati se, a kadkada i po koju progovoriti, nego li mirovati, pak slušati puste rieči učiteljeve.

Pošto su već djeca zornim motrenjem, tumačenjem učitelja, a i vlastitim sudom, dovoljno upoznala svoju okolicu, stavi učitelj tablu na stol tako, da svaka stran table prema jednom kraju svieta okrenuta stoji. Djeca imenuju krajeve svieta te naznačuju koja stran table leži pram zapadu, a koja prama izhodu itd., — to učitelj naznači žesom na tablu. U sriedinu pako table nariše učitelj posve jednostavnimi crtami školsku sgradu. Po tom će djeca pravim veseljem pokazivati gdje bi po prilici imala prama školi ležati crkva, občinska kuća, župni stan, kotarski sud i druge znamenitije kuće i trgovi. To sve mora učitelj jednostavno narisati. Istim načinom postupa i s potočićem, brdom i ostalimi važnijimi točkami okolice. Zatim traže glavnije puteve, koji vode u bližnja miesta i kojim pravcem, da li prema sjeveru ili jugu itd., zajedno opredieljuju odaljenost miestah od svoje postojbine.

Ovako će se nacrt mjesta sve malo po malo širiti i graniti, dok ciela okolica u malom pregledu nacrtana nebude.

Konačno raztumači učitelj djeci pojam občine, občinsku upravu kroz dvojako poglavarstvo: duhovno i svjetsko, spomene, da su i ostale občine njihove okolice isto tako uredjene, te pod isto takovom upravom; dalje da opet sve te občine podpadaju pod višju oblast, koju zovemo kotar ili sudčija, raztumači jim njeka prava i povlasti občinah, kao pravo biranja svoga poglavarstva itd. Ako dotična občina ima kakove osobite posebne povlasti, tad jih nesmije zaboraviti spomenuti, te ujedno naznačiti prigodu i zaslugu, radi koje ju je stekla (n. p. turopoljska občina,

Digitized by Google

staro uredjenje Dubrovnika itd.) Tim je izcrpljeno gradivo zemljopisno za ovu godinu.

Zatim još upozori djecu, da su do sada samo veoma malu česticu naše zemlje upoznali, nu da će s vremenom, budu li marljiva i pazljiva, sve više i više toga saznati.

Izraziše se mnogi vještaci, da se ovaj stupanj zemljopisne obuke ima završiti istom u drugom razredu do drugoga poljeća. Njeki od njih predlažu, da se ostali zemljopis naše domovine proući do konca iste godine, njeki opet radi bi ga protegnuti i na cieli treći razred. Jedni i drugi griješe po mom sudu, prvi s toga što poznavanje naše mile domovine ograničuju na veoma kratko vrieme od pol godine, drugi što za ogromno gradivo austrijskoga i sveobćega zemljopisa opredieljuju veoma kratku godinu četvrtoga razreda. — Dočim ja mislim, da se ovim, što gori spomenuh djeca prvoga razreda neće ni najmanje pretjerati, nego uz zornu obuku u šalu posve lahko naučiti.

II. Razred.

Županija i užja domovina.

Ponajprije valja upoznati djecu s njekimi najvažnijimi predmeti na zemaljskom oblu iz matematičkoga zemljopisa, najme o liku i kretanju naše zemlje, o mjesecu i njegovih svojstvih navlastito o uzrocih njegovoga promienjanja, zatim o promišljenih matematičkih točkah zemaljske kruglje, o pojavih zemaljskih, kao što i o postanku godišnjih dobah.

Zatim uz pomoć valjane mape, koju učitelj bud sam napravi, bud kupi, ali svakako prije valjano protumači, uče djeca najvažnije o svojoj županiji, onda postupnim načinom predju na ostale, i tako najposlje na cielu domovinu.

Način postupanja: Učitelj će se sa svojom dječicom odputiti do najviše točke svoje okolice. Djeca već znadu naznačiti sve krajeve svieta. Nu učitelj to s njome još jednom preopetuje. Tako isto imadu geografično još jednom označiti sve poznate točke rodnoga si mjesta i okolice, zatim ju još sjeti i na nacrt, što su

Digitized by Google

ga prošle godine motrila. Poslje toga jih upozori i na najodaljenije točke izvan dotične okolice, tim jim spomene, da on već ima gotovu takovu sliku, na kojoj je sve što jim je pred vidokrugom, nacrtano i na kojoj će to sve liepo moći motriti. — Takovu sliku, da zovemo zemljovidom.*

Prigodom tumačenja najnuždnijih matematičkih pojmovah, valja se u ovom razredu samo na najbitnija i najvažnija ograničiti i kod jedne stvari, polaganim, postupnim i zornim načinom postupajuć tako dugo uztrajati, dok se djeca u njoj valjano neučvrste i neuvježbaju.

Tad istom neka pobližje upozna djecu sa zemljovidom i njegovim uredjenjem i razdieljenjem, te na temelju toga neka djecu, počam od vlastite županije, upoznaje s cielom našom domovinom, najme trojednom králjevinom.

Sad će mu opet biti briga upoznat djecu s razdieljenjem naše domovine na županije, s upravom županijskom, sa uredjenjem velikih i malih skupštinah, s pojmom ustava, s domaćom vladom naše domovine, s njezinom autonomijom sa uredjenjem sabora i njegovom zakonodavnom moći itd.

Kod tumačenja vnjničke Hrvatske i Slavonije ima spomenuti njezinu posebnu upravu, svrhu takove uprave i njezino posebno razdieljenje na brigade, pukovnije, satnije, občine gradske i selske.

Za Dalmaciju valja kazati, da joj je uprava prilična našoj, da još nije sjedinjena sa svojom materom zemljom pod krunom sv. Stjepana. — Što nije, može biti! (Svršetak sliedi.)

Ljutovit posavski.

U mračnoj i dalekoj prošlosti vidimo sjati kao žarko sunce Ljudevita posavskoga, kao mučenika, borećega se za najsvetije, što pod nebom biva — za slobodu zlatnu!

U osmom vieku zaokupi zla kob veliki dio naroda slovinskoga, osobito pako narod hrvatski. S nesloge najme narodnih županah, koji u to doba našim narodom vladahu, pade čitava tadanja

* U prvom razredu netrebaju djeca znati što uče, te kako se zove znanost, koju uče, dosta je da uče. U drugom razredu istom mogu jim se razjasniti pojmovi zemljopis, zemljovid, nacrt itd. Nu i to oprezno!

Digitized by Google

Hrvatska bjesnomu neprijatelju u plien. Oda svih stranah navališe klete franačke čete nebrojena broja, i Hrvatska morade klonuti, te se jačjemu i mogućnijemu i nehotice pokoriti. Uzašni tudjinac-neprijatelj negledaše što je pravo što li krivo, već što je njegovoj koristi i samovolji drago, s toga narinu silom jaram bezzakonja na nedužni i pošteni narod. Koli izranjenim srcem, moradoše naši prekrštenih rûku gledati, gdje se tudjin širi, gdje gladni i nečovječni Franki razkomadaše i razvukoše liepe hrvatske županije, ujarmiše nevini narod, te počeše kao robljem postupati ili niemim stvorom vladati! Nigdje uhtjehe ni blaga pomilovanja! Pred okrutnim bo nejma milosrdja: kuda se njegovo grozno žezlo prostire, tuj moradu svi biti ili gmazeći robovi ili krvavi ovršitelji njegovih nečovječnih naredbah. Franački upravitelji jagmili su se, tko će vise blaga nakupiti, tko li više glavah poodsjeći: rieke protekoše krvlju i mnoga poštena duša našega naroda stavi svoj mili život krvoločnomu bjesnilu za žrtvu; riečju: narod naš dotjera do zadnjega očajanja i najgorjega jada.

Mnogi hrvatskih županah zadržaše prvašnju čast, akoprem mnogo ograničeniju, budući podvrženi obćemu franačkom upravitelju. Takodjer slavni Ljutovit posavski primi iz rûku svoga krvnoga neprijatelja onu čast, koju mu već prije njegov mili narod bješe poklonio, misleć da tim uzmogne ponješto barem ublažiti nemilu sudbinu svoje braće Hrvatah, zastupajuć jih pred novim kraljem; ali

Jesi l' ikad namolio vuka,
da ti pusti plijen s čeljusti?
Toliko je i tê molit ljude,
u kojijeh milosrdja nejma;

pak što bi i znao drugo, već primiti sve i preko volje za dobro, pa moliti Boga za dobro i sreću naroda svoga. Težkom boli srca gledao je dobri Ljutovit izparana prsa majke otačbine, prometao je na sve strane, da joj bolnoj lieka prinese; ali tužne okolnosti nedadoše, da si majku zemljicu utješi, da joj jadnoj pomogne u zlu i biedi. Kralj franački, Karlo veliki, podčini obje Hrvatske, dalmatinsku i posavsku, frijulskim grofovom, da vladaju i bdiju nad tima pokrajinama; nu osim toga imali su posavski Hrvati svoga velikoga župana Ljutovita, a dalmatinski Bornu, koji dakako bjahu podložni frijulskim grofom. Ovi služiše se tolikom okrutnošću, da

Digitized by Google

su ne samo ugnjetavali i proganjali nedužni narod i pravice mu tlačili, već šta gorje, kako nam povjestnica kaže, i istu nedužnu djecu trgali iz krila materinjega, ubijali ju i tako psom za hranu bacali. Zbog ove grdne i divlje okrutnosti prituži se Ljutovit kod samoga cara Ludvika, sina i nasljednika Karla velikoga, no lošom srećom, budući mu njegova pravedna tužba nebude uslišana, pače pomoćju njekih opakih carskih savjetnikah neistinitom i lažljivom protumačena, budući se reklo, da okrutnost Kodolahova nije ipak olika, da se nebi podnesti mogla. Tužan Ljutovit šta da učini, ako ne postignuti silom, što nemogaše pravednom i poniznom molbom. Otidje dakle u narod i počeo mu kazivati, gdje leži uzrok njegovim mukam i gdje će proniknuti ono bilje, pod kojim će se moći utažiti. Dokazao je Ljutovit robujućoj braći, da njihovi jadi proiziču s njihove nesloge i nepovjerenja u vlastite si sile, da bilje, koje će izcieliti njihove rane, nemože drugdje da proklije, nego u krvi ljutih neprijateljah, a zato da se slože i umire. Velikašem je pokazao, da je potištenost biti tudjim oružjem i k sebi jih, ako ne posve, nù ipak dobar dio priklonio, pa god. pos. Is. 819. iznenada silnu vojsku podigne, franačke vojvode napane, njih i njihove vojske potuče i iz Hrvatske protjera, a još tomu i u Furlansku prodre, tude glasovitoga okrutnika i krvopiju Kodolaha umori, te žao za sramotu vrati. Izdajice domovine, Hrvate Dragoša i Bornu malo kašnje namilom smrti pokazni. Borna podje najme g. 820. u carski dvor na dogovor, kako bi velikoga posavsko-hrvatskoga župana Ljotovita savladati mogli, gdje bude odlukom zaključeno, da se sa tri vojske imade udariti na Ljutovita. Evo nesloge bratske! umjesto da se slože, kako bi tudj jaram robstva sa sebe i svoga naroda sbacili, zavidi Hrvat Hrvatu, česa se i dan danas moramo sramiti.

Pod blagom desnicom svoga izbavitelja junačkoga i hrabroga Ljutovita odlahne Hrvatskoj. Ljutovit skupi vojsku što više samo mogaše, da junački dočeka neprijatelja, koji se je iz Italije put Hrvatske bio uputio. I doista ga junački pričeka, jer mala šaka nebrojene gomile razbi, i pokaza očito svemu svietu, da može jedan na 20, kada se bori za milu otačbinu i kada sveta sloga steže i i potiče. Nu, kada godine 822 krene opet vojska neprijateljska iz Italie proti velikomu županu Ljutovitu, a ovaj videći se lišena

Digitized by Google

svih saveznikah, iz Siska uteče u Rašu, a kad bi mu i tu o životu radili, ubije onoga, koji ga primi, u uteče u Dalmaciju, da bi podjario vatru proti dušmanu i pomoćnika si našao. Ali njegove plemenite želje utonuše u njegovoj vlastitoj krvi, buduć god. 823. nadje ovdje neharnu smrt. Ljutomisal, dalmatinski župan, od Franakah podmićen, ubi toga glasovitoga junaka sa svojim stolom, na kom mu je bio ponudio soli i kruha u znak vjere i gostoljubja.

Na taj indi način pao je ovaj glasoviti i slavni junak, koj se je znao oprieti strašnoj sili franačkoga carstva i najžešće izdajice roda kao takodjer i domaće neprijatelje i odpaduike svoje otačbine i svoga plemena utamaniti, svoj narod izpod robskoga biča izbaviti; tako je velju pao pod otajnim nožem nevjernoga brata onaj, kome nisu mogli nahuditi na bojnome polju nebrojena neprijateljska kopja i mačevi.

Ej nevjero, nigdje te nebilo!
Ej neslogo, nebilo ti traga!

F. Gudl.

Konferencijalni izradak:

Što djeluje namoćnije na to, da narod obljubi školu, da za njezin uspješniji razvitak potrebite žrtve voljno prinaša, i koji su u tu svrhu uvjeti pučkomu učitelju glede njegova blagotvorna djelovanja?

Rad sam najprvo pred oči staviti, kakov utisak današnja školska i školu ostavivša mladež u selih — oboja glede svojstvah ondje dobivenih, a prva takodjer i glede polazka učione — na narod imade.

Sbiljnu korist, što naš narod od učione imade, neću spominjati i precjenjivati; jer dočim nam to u probit obrazovanosti nesluži, volim u svih nas korist obstojeće nedostatke i mane, obuku i gojitbu priečeće, ovdje spoticati.

Najprvo dobiju dotični roditelji opomenu, da djecu za nastavu upisanu i objavljenu u školu dovesti, i potriebnimi stvarmi, kao: učili, obućom i opravom providjeti imadu. Tu veća stran djece po četvrt, a nekoja i cielu godinu potrebnih učila nejma, a nekoja opravom i obućom za najskrajnu nuždu providjena bivaju, da, mnoga djeca po najvećoj ciči bosa i samo u rubača u školu dolaze, često radi kućnih poslova od nastave izostaju; mnoga u 10.

Digitized by Google

11. i 12. godini od nastave izpisana bivaju; mnoga pako, probaviv propisane godine u svakdanjoj nastavi, svojim prekidnim polazkom pokazani uspjeh nauke radi nastala pastirovanja u opetovnici uredno ili nikako nenastavljaju, već se pokvarenim mjestnim odnošajem s malom iznimkom prilagodjuju. Nekažem, da narod mrzi, što mu se djeca naobrazuju, ali mrzi na to, gdje mu obiteljski odnošaji nisu uredjeni, što sve više u siromaštvo propada, te niti za svoje niti svoje djece dobrobit što učiniti može; što se izkvarenosti odrastlih korenito na put nestaje, a izvrstniji s pravednostju često bez zaštite najviše trpiti imadu. U takovih okolnostij učitelj nepolazak učione i pomanjkanje učevnih sredstva -- upoznav svoju zadaću kao takov — javlja predpostavljenomu si poglavarstvu, a ovo siluje tada dotične na izvršivanje svojih dužnosti najprvo opomenom, a poslje i utamničenjem; čim učitelj svakako zazoran u obćini postaje; dapače ima slučajeva, gdje se je kazalo: „učitelj vas tuži.“

Napredak našega naroda u kulturi nemože preko noć izrasti. Tomu treba vremena, treba sve protivnosti ukloniti, te iz duševnoga sna, u koliko okolnosti dopuštaju, shodnimi inštitucijami buditi i razvijati. Popitajmo same nas ovdje medju pukom živuće kako se daroviti, za obću korist zauzeti, pravedljivi obćinari podupiru, onda ćemo si raztumačiti, zašto prvenstvu za obće dobroprvenstvu — svoj materijalni i duševni napredak s uspješnijom, obukom u mladeži kod današnjih nesigurnih odnošaja podići, naš prosti narod nije sasvim sklon. Na obćini stoji država, obe na uzajamnom podupiranju ćudoredbe, a ova ističe vrline; zato neznam, kojoj strani ta letargija većma škoditi može. Ali ja od sebe odbijam taj nazor: vanjski bo odnošaji nemogu i neće mi nikada nutarnji, na vječnom uzoru istine stolujući pravac djelatnosti trajno pokrenuti.

Kazao sam najznatnije rane u prosvjeti našega naroda, treba mi sada i način naznačiti, kako bi se tim doskočiti moglo.

Doklegod pomenuti, uspješnijemu razvitku naobraženosti protivni odnošaji našega naroda obstojali budu, dotle nejmamo se solidarnijemu zamašaju prosvjete nadati. To ako i dodje, neće tako brzo u današnjih okolnostij doći; zato mislim, da bi ponajprije trebalo obiteljske odnošaje današnjega vremena zakonito urediti,

Digitized by Google

a drugo, trebalo bi kuću s učionom bližje spojiti. Ovo drugo zavisi od prvoga, a o prvom meni nije govoriti. Što pako o drugom mislim, najme o sbliženju ili uzajamnom postupanju kuće, dotično občine s učionom, jest, da bi prvaci u občini, i to oni, koji se vojom izvrstnošću uma i ćudoredbe, te sklonošću k prosvjeti odlikuju, morali s dotičnim župnikom, učiteljem i bilježnikom, sačinjavati občinsko školsko vieće ili odbor; morali bi češće u svrhu napredka ućione i mladoga naraštaja sjednice držati, svoje predloge jedino s razlogom a ne vlašću za uspješniji boljak na razpravu stavljati, i preko pomenutih prvaka na občinu djelovati i na duševan život probudjivati, da jih u djelo privede.

Učitelj ima svojoj časti s potrebnom naobraženošću, uzornom ćudoredbom i ljubavju k svomu zvanju predstajati. On ima najsvetiju zadaću, djecu svoju k moralnosti, bogoljubnosti, k spremnomu čitanju i razumievanju čitanoga, k poznavanju najbitnijih prirodnih zakona, isto tako k poznavanju koristnih i škodljivih životinja i bilina, k pisanju, sastavoslovju, ustmenom računstva, risanju, povrtlarstvu, stočarstvu, ručnomu djelu u voćarstvu, k praktičnomu pčelarstvu, svilarstvu i poljodjelstvu u opredieljenoj čestici zemljišta privadjati i usposobljivati, te na izpitu, kod kojega odličniji občinari prisustvovati bi imali, nedvojbeni dokaz uspjeha u obuki na vidjelo iznašati. Moramo najprije u občini iskru zanetiti, ako kanimo uspjeh postići. Mate Črnko, učitelj.

Dopis.

Iz školskoga kotara gornjo-zelinskoga. — Dne 30. srpnja t. g. imadosmo na Visokom našu učiteljsku skupštinu pod predsjedničtvom velečastnoga gospodina Stjepana Haukovca, podjašprišta i pučkih učionah nadziratelja.

Kada se je veleč. svećenstvo i učiteljsko osoblje ovoga kotara u dovoljnom broju sakupilo, najprije uputismo se u hram gospodnji, gdje nam mjestni veleč. gospodin župnik sazva milost „Duha svetoga“ te odsluži službu božju, pod kojom mjestni gosp. učitelj sa mnogobrojnom dječicom pjevaše njeke krasne i bogoljubne pjesme na slavu božju. Poslje sv. mise idjosmo u velekrasnu školsku zgradu, gdje nas bogoljubna dječica dočekaše i pozdraviše sa slavnim imenom „Hvaljen Isus“. Tu najprije veleč. gosp. predsjednik krasnim govorom pohvali djecu radi njezina bogoljubna i pristojna pona-

Digitized by Google

šanja, što se je opazilo pod službom božjom. Nakon službe božje veleč. gosp. predsjednik pozva jednoga izmedju gospode učiteljah, da izvoli predavati, što iz kojeg predmeta misli i želi; na što g. Babok, učitelj riečki, stupi, te predavaše prve temelje vjeronauka u prvom razredu. Po dovršenu predavanju izpjevaše djeca njeke krasne narodne pjesme, te tako radi kratka i kišovita vremena odpušćena bijahu kući.

Poslje otvori nam veleč. gosp. predsjednik sjednicu krasnim i u srdce dirajućim govorom, u kojem najprije preporuči učiteljskom osoblju medjusobnu slogu i prijateljstvo izmedju predpostavljenoga poglavarstva, kao i točno izvršivanje dužnosti učiteljska zvanja.

Pošto se gospodin učitelj Antun Kovačić po pročitanom i odobrenom zapisniku od prošle godine zahvali na bilježničtvu, naimenova veleč. gosp. predsjednik Josipa Guštaka, učitelja bisažkoga, za bilježnika, kojega sva skupština svojim glasom potvrdi. Predmeti viećanja bijahu:

1. Najprije veleč. gosp. predsjednik predloži skupštini, da bi se imao nabaviti konferencijalni zapisnik, u koji će se prigodom sastanka upisivati naredbe, kojimi se sazivlju sastanci; zatim šta se predavalo, šta se važnijega slučilo itd., da se tako svaki član osvjedočiti može o višegodišnjem djelovanju učiteljskih sastanakah.

2. Veleč. gosp. predsjednik predloži, da bi se pučki učitelj u školsko doba oprostio od sprovodah, jer se višeputih sluči, da sprovod ima biti onda, kada su odredjeni školski sati, te tako učitelj, odaljen po jedan ili više satih, gubi mnogo vremena za nauk u učioni. Glede toga predloga većina povede rieč, da ipak i sprovodi učitelju podosta donose koristi; buduć da na njekih miestih puk veoma želi i moli učitelja, da sprovodu prisustvuje, a i rado mu u to ime na njekih miestih više nego jedan stotinjak za njegov trud plaća. Toga radi većina predloži, da na koliko bi bilo moguće, da bi se sprovod prije ili poslje nauka, ili pako kada je to moguće na praznik, t. j. na četvrtak, odredio. — Nakon poduljega pretresivanja zaključeno jest, da se glede toga preč. duh. stolu za razsudjenje predloži.

3. Veleč. gosp. predsjednik predloži, neka bi se preč. duh. stol zamolio, da se u buduće učiteljem pitanja za riešenje ranije dostavljaju.

4. Veleč. gosp. predsjednik predloži, da bi veleč. svećenstva ovoga kotara stupilo u zadrugu učiteljsku; što gg. učitelji s veseljem i radošću primiše; nu dočim svi gg. svećenici prisutni nebijahu, odgodi se to na pastoralnu konferenciju.

5. Veleč. gosp. predsjednik predloži, da bi gg. učitelji stupili u družtvu sv. Hieronima, te ovo blagonosno družtvo za moralni

Digitized by Google

život podupirali; za što bijaše puno izgovora, temeljena na tom, da jim je za sada prije hraniti „Zadrugu“.

6. Nakon toga veleč. gosp. predsjednik predloži podupirati skupštinu zagrebačku za kantual.

7. Gosp. Antun Kovačić, učitelj visočki predloži, da su sadanje nove bibličke povjestnice sa slikami u njekojih paragrafih glede sadržaja nepravilne; dočim da njeke slike predstavljaju patriarhe, koji svojim životom nesluže djeci za primjer; toga radi odlučeno, da se prečastnom duhovnom stolu za razsudjenje predloži.

8. Na poziv gosp. predsjednika I. pitanje od preč. nadbisk. duh. stola stavljeno, pročita gosp. Prejac, učitelj remetinečki. II. pitanje pročita gosp. Antun Kovačić, učitelj visočki. III. pitanje stavljeno od vis. kr. namj. vieća pročita Josip Guštak, učitelj bisažki.

Time zaključismo učiteljsku skupštinu, te na poziv mjestnoga gosp. župnika Gavre Hadrovića odosmo u župni stan, gdje nas ljubezljivo primi i počasti, na čemu mu od svih srdačna hvala.

J. G.

Viestnik.

Književnost.

Nakladom Lavoslava Hartmána izišao je u Zagrebu „Prirodopis živinstva, bilinstva i rudstva.“ Za zreliju mladež sastavio Josip Torbar. Sa 351 bojadisanom slikom.

Djelo je u istinu brižljivo i razumljivo sastavljeno a slike se odlikuju osobitom živahnošću i sličnošću predmetah samih; s-toga se može svakako preporučiti zrelijoj mladeži, nu za pučke učione svakako je shodniji prirodopis, sastavljen Modcem. Jedno je ipak, česa nejma i šta bi moralo biti, a to su slike raznih plemenah ljudskih, nemanje i dobro izradjeni ustroji tiela čovječjega, čim bi se zorno predočila divota čitava ustrojstva nutarnjega i njegovo djelovanje. — Ciena je knjizi 2 for. 40 novč.

Bilježimo radostnu viest, tičuću se svjestnih promicateljah školarstva pučkoga. Visoka najme naša vlada, uvjeriv se, da gg. Reizner i Radoslav Lopašić, žup. kotarski sudci, neobičnom revnošću i svjestnošću njeguju i uzdižu sve, što ide u prilog pučkomu školarstva, pripoznala je osobitim priznanjem djelovanje njihovo.

S-mnogobrojnih dopisah, što nam stižu sa svih stranah mile nam domovine, razabiremo na veliku radost, da se od njeko doba začelo po kotarih znatno brižljivije bditi i hraniti potrebnimi sredstvi školarstvo; pak u koliko nam ovi pojavi gode, u toliko će nas veseljem u pravom smislu zanieti, uzčujemo li, da si većina političkih čuvarah dobra našega stekla osobito priznanje visoke naše domaće vlade. Ali pri tom, mila subraćo, dokazujmo i mi, da smo u istinu vriedni dičnih imenah: učitelji, odgojitelji, prosvjetitelji roda svojega.

Digitized by Google

Radnja središnjega odbora „Zadruge“.

Odbor Zadruge naše, imajući u glavi što veću korist družtva, obratio se je putem višjih oblastih na c. kr. popečiteljstvo u Beču molbom, da bi mu dopustilo sabirati dobrovoljne prineske na korist „Zadruge“ i izvan naše domovine. Od 1. listopada t. g. poveća se družtvena glavnica za 300 for.

Čitamo u „Zukunftu“ kao za istinito, da će se za dvie godine u Dalmaciji uvesti hrvatski jezik u sve, nižje i srednje učione, kao nastavan. U sinjskoj gimnaziji uči se vazda sve hrvatskim jezikom a u Kotoru ima se njim začeti jošte ove godine.

Naimenovanja.

Postaše učitelji pučkimi: gg. Savin Božić, u Liču; Mato Cerhauer, u Jezeru; Nikola Turato u Praprutniku; Mijo Bezuk, u Dežanovcih; Dragutin Kušan, u Vukovini; Ivan Jagrović, u M. Bukovcu; gdčna Marija Potočićeva, u Jastrebarskom; privremeni učitelji Brozović, Lihl, Prša i Sinko postali su stalnimi učitelji; Mato Prusac postao je pr. učiteljem na gl. hrv. učioni na Rieci; isto tako Josip Korpar u Resniku a Nikola Kopsa u Krapini.

Natječaji.

Za novo ustrojenu djevojačku učionu u Našicah hoće se učiteljica. Plaća: 210 for., stan uz pokućtvo i 6 hv. drvah. Molbenice, namienjene obćini našičkoj, šalju se veleč. g. Josipu Kršnjavu, nadzorniku školskom i župniku feričanačkom do 25 prosinca t. g.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Dražkovcu (u Medjumurju). Plata: 315 for., 8 hv. drvah, stan. Molbenice šalju se: g. Jerolimu Fušu, namjestnomu podjašprištu i župniku u Dežanovcu do 20. prosinca. (Pošta: Čakovac).

Listovnica.

G. H. Onaj članak, tičući se njekolicine, scienimo, posve je za ovdje suvišan. Ono, što čitaste, bilo je potriebno za one okolnosti. Ostalo primismo.

G. Š—u. Samo pošaljite, prem se već toga i suviše napisalo. Takove ruke članakah netreba mnogo.

G. Kol u Cv. Odgovorismo pismeno. Valjda ste dobio list.

G. III—hy. Mi, čisti najme, sgoljni i koreniti Hrvati u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i Bosnoj govorimo u istinu hrvatski i to samo hrvatski upravo tako kao što taj vaš g. prijatelj s-prieka: srbski i to samo srbski. U ostalom: mi pišemo hrvatski i latinicom i ćirilicom i glagolicom isto tako, kao što vam on piše uviek samo srbski ćirilicom ili latinicom. Ako li vam rekao: da vazda ćirilicom i sbori i popieva, nevjerujte mu, jer se samo malo našalio, prem i u šali pola istine. Nemožemo tiskati. Bog s-vami!

☞ Svoj gospodi predplatnikom „Napredka“.

Nova godina „Napredku“ začinje 1. veljače g. 1869. Svim dosadanjim predplatnikom pošaljemo I. broj po običaju; koj ga nebude kanio držati, povrati mahom isti prvi broj. Novi predbrojnici neka se izvole prijaviti barem do 15. siečnja b. g. Svi dužnici, konačno, mogli bi se ipak odužiti do konca tekuće godine. *Uredničtvo.*

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 23. U Zagrebu, 1. siečnja 1869. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj mladeži.

(Dalje.)

U odgojivanje utiču nadalje braća, rodjaci, služinčad. Braći se nesmije uzimati zgoda, nego joj se još mora pružati, da djeluju kod odgojivanja manje si braće. S-toga bo dolazi dvoja korist: jedna, što brat sbog prirodne srodnosti ljubi manjega si brata, pa zato i ljepše njim postupa nego tko drugi; a pokraj toga se stariji, sudjelujuć kod uzgoja, mnogo nauči. Od rodbine najviše mogu pomagati odgojivanje djedi i bake sbog svoje izkusnosti i nabožnosti. Ali je ipak ne riedko njihov upliv na diete štetan, jer ga razmažu. Starcem je najme čas dug, i zato si ga hoće da pokrate; a k tomu si izabiru djecu, čim postaju razmazna. Isto valja i o drugih rodjacih većimice reći. Nesmije se premučati niti ona okolnost, da se rodjaci spoležu na roditelje, pa zato nepostupaju s djecom onom energijom, kojom bi morali. Služinčad nećuti, istina, prema tudjemu djetetu ljubavi roditeljske ili rodbinske; ali ipak koristno vrši mnogo putih svoju dužnost u odgojivanju zato, što mrzi zlo, te nedopušta, da ga pred njom čini diete. Izabirajuć dakle služinčad pri odgojivanju, nuždno mora se gledati, da bude bezprikorna i čestita.

Može se jošte spomenuti, da udovac nemože odgajati odrasle kćeri ni udova dospjela sina. U tom slučaju ima se diete drugomu predati.

Digitized by Google

Iz kuće obiteljske dolazi diete u škol u. Kao što mlado drvo raste ravno i pravilno, ako je okruženo drugim sličnim drvećem; dočim na samu nepravilno i divlje raste: tako i mladić u družtvu s drugimi mladići postaje kriepostan i savršen, a samu sebi ostavljen zaostaje u svem. Uzgaja se pako u školi mladić: najprije, naročitim nastojanjem učitelja; zatim mudrim redom, koji je u školi propisan; napokon primjerom ostale mladeži.

Neriedko djeluje škola na pojedinca štetno; mjesto da se u njoj usavrši, pokvari se primjerom zle mladeži. I s-toga potiču dvie dužnosti: jedna po učitelja, po roditelje druga. Po ove, da onamo daju djecu, kamo ju običaju davati dobri i svjestni roditelji; po onoga, da na mudar način prieči obćenje zlih gojenacah s dobrimi; jer će mu se inače škola razvikati zlom.

Učitelj mora uviek pred očima imati svrhu, zašto mu se iz ručuju djeca, i trsiti se, da ju postigne. No roditelji šalju u školu djecu najprije, da postanu vriednimi mladići i jednoć vrlimi muževi, a uz to da se nečemu nauče. Dakle glavna je dužnost učitelju usadjivati zadobce kriepost, a pokraj toga priobćivati znanja. Nauka će učiteljeva za nedugo odprnuti iz glave učenikove, ali krieposti neće mu nikada iz srca nestati.

Crkva dvojako pomaže uzgoj mladeži: posredno, učeć roditelje i gojitelje, koje su im, kao takovim, dužnosti bogom naložene, i potičuć ih, da glasu božjemu nezatvore uha; posredno, podučavajuć djecu u istinah nabožnih i ćudorednih i vodeć ju na kršćanski život.

S-toga sliedi, da nevrše svoje dužnosti propovjednici, koji ob odgojivanju nedrže govora. Filip iz Granade zaklinje svećenike: „da neprestaju opominjati roditelje, da se brinu za uzgoj djece svoje . . . u nijednom govoru neka nepropuste ovamo se svrnuti.“ Sliedi dalje, da bezdušno rade svi, koji nastoje iz škole izrinuti crkvu; tko tu misao sliedi i za nju radi, taj znajuć ili neznajuć bojuje proti bogu; jer želi njegovu zgradu s temelja sarušiti i proti ćudorednosti; jer izbrisav iz srca vjeru, odpuhnuo si i ćudorednost.

I država djeluje na odgojivanje dvojim načinom: direktno, dižuć škole, pomažuć, namještajuć, plačajuć učitelje; indirektno, progoneć zlo, kazneć grieh, zatiruć sablazni. Vlast je zbog ljudij

Digitized by Google

nisu ljudi zbog vlasti. Zato nemože i nesmije vlast zahtievati, što je ljudem škodno. Veoma je pako štetno po družtvo čovječansko izručati djecu zlim i bezvjernim učiteljem. Zato ih vlast na to siliti nesmije, a čini li ipak to, onda postupa tiranski.

Vidi se odavle, da proti dužnosti svojoj radi država, ako neće da diže il podignuti dozvoli učione, bili više ili niže, nejmajuć zato težkih razlogah.

Osim kuće rodbinske, škole, crkve i države odgajaju djecu i mladež razni zavodi. Istina je, da se u zavodih nemože posebna pozornost obraćati na pojedinoga gojenca; jer ih ima odviše; istina je, da se u njih odgajaju djeca kao u fabrici, pri čem mnogo i zlo izpane: ali se zato nesmije poricati prevelika njihova korist. Zakoni, koji se u zavodih propisuju svim, veću imaju silu i veću važnost, nego nalozi, koje daje gojitelj pojedincu, pa zato nadomještuju nemoguću pomnju glavarah zavodnih. A to potvrdjuje i izkustvo, da iz dobrih zavodah većina gojenacah izlazi dobro uzgojena. Medju zavode pako brojimo:

Nahodišta, kamo se daju djeca, koja nejmaju roditelja, ili kamo daju roditelji djecu, jer je neće da imaju. Ova vrst zavodah promašuje danas strahovito svoju svrhu. Dižu se najme, da spašavaju život nejakoj djeci, a oni ga nesamo nespašavaju, već ga prekidaju. Većina djece, koja u nahodište dospievaju, umire prvih već godinah tako, da ljekari tvrde, da bi ih velik broj ostao na životu, da ih nije nesreća u takov zavod naniela. Štio sam ovih danah izvješće njekoga francuzkoga ljekara, koji s preziranjem spominje, kako u parižkih nahodištih izmedju dvadeset tisućah djece petnajst tisuća već prve godine u grob se šalje. Nahodišta su danas i s drugoga razloga škodna. Jer se u nje prima svako diete, za koje se položi nesretna svota, nukaju se tim bludnici, da svoj vražji posao bez brige tjeraju. Postanu li otci, ništa im nije laglje nego poslati plod bezsramnosti svoje u takov zavod, da se što prije u zemlju spravi.

Dužnost je dakle od takovih zavodah s grozom bježati i radje odgajati čedo travom i bilinjem, nego ga povjeriti njim. Ali se danas radi protivno. Ona se nahodišta najviše traže, iz kojih malo koje diete živo izlazi, a one su nahodnice u najboljem glasu, koje umiju nevinčad što prije na drugi sviet odpraviti.

*

Digitized by Google

Čudan je to zanat, zanat nahodnicah! Čudna će biti tužba, čudno proklinjanje tako mnoge, javno zamorene djece!

Zavodi za malenu djécu, razlikuju se od prvih: što se u one šalju tek rodjena djeca, u ove već porasla; što se onim predaju za uviek, ovim za vrieme. Tâ vrst zavoda ima mnogo dobra, ali ima i nešto zla. Zlo je najme, jer je nenaravno, prerano ostaviti diete i dati ga u tudje ruke. Nadalje djeca, poslana u ovakove zavode obično postaju posve nenalična roditeljem; jer je dječji duh meka i plodna zemlja, u koju bacaju gojitelji sjeme po svojoj ćudi. Dobri su pako, jer dolaze u pomoć roditeljem ubogim, koji se s djecom baviti nemogu; i lienim, koji dužnosti si vršiti neće. Važnost njihova i vriednost raste tim, što nastoje, da u djeci zasade sjeme krieposti, kano što su: čistoća, čednost, poslušnost, blagost.

Netreba pako spominjati, da ovim zavodom odgojivati valja s početka. Odgojivanje se pako nepočima raznimi nauki, već kroćenjem javljajućih se strastih, i plemenjenjem srca. Zato na stran s knjigom prvih godina! Igra, zabava, poviedke, pjevanje, molitva imaju biti početak odgojivanju.

Zavodi za iskvarenu djecu vriedni su sa svakoga obzira, da se podupiru i pomažu, njihova bo je ciel sveta: da opaku djecu navrnu na dobro. Ali ravnatelji ovakovih zavoda imaju držati na misli onu izreku: „gnjila jabuka kvari zdrave.“ Pogibelj je najmanje velika, da će se djeca već popravljena iznovice pokvariti djetetom opakim, u zavod pripuštenim; jer nije ništa laglje, nego da onaj, tko je ostavio zlo, k njemu se opet povrati, naveden drugim. A onda više poboljšanja nejma. Zato je dobro, da se zla djeca nepoštaju odmah u takove zavode, ako je u njih već dobar duh zavladao, nego je mudrije dati ju u ruke dobrim ljudem barem tako dugo, dok im se počima gnjušati zlo, a ljubiti dobro.

Čestiti temeljitelji ove vrsti zavoda mnogo bi prištedili troška i više bi uspjeli, da zamahnu sjekirom na koren te da zatvrde, u koliko se dade, vrela, iz kojih teče zloća i pretiče u mladež. Zlu pako moralnomu uzrokom su: zle novine, njihov je upliv toliko štetan, da se nemože opisati perom ni oplakati suzom; bezvierni i nećudoredni učitelji, nejma u istinu bezmisla većega, nego postaviti odgojiteljem onoga, koji ni sam uzgojen nije; preziranje

Digitized by Google

javno kršćanstva, tko ruši temelj i zgradu ruši, a kršćanstvo je temelj ćudorednosti; veliko siromaštvo, jer u zdvojnost baca; i bludnost javna, koja je početak svakoj opakosti. Dakle zatirajte zle novine, odstranjujte nevaljale učitelje, štujte kršćanstvo i kaznite one, koji je preziru, budite u pomoć sirotinji i progonite bludnost — i trud vam neće biti jalov.

Koje su hvale vriedni zavodi za sliepe i gluhoniemi moći će pojmiti onaj, koji uvaži, koli je mučno djelovati na duh, kada su mrtva sjetila, kojimi obćimo jedan s drugim. Ciena ovim zavodom raste tim, što njihovi gojenci, dobro li su uzgojeni, postaju kriepostnimi muževi te živu život svet i uzoran. A nije to ni čudo. Druge mladiće kvari i na zlo vodi obćenje s nevaljanimi i množina svakovrstnih napasti, dočim su sliepi i gluhoniemi od njihova upliva većim dielom sačuvani.

Ali nisu rečeni zavodi samo koristni, nego su i nuždni. A nuždni su zato, što sliepi i gluhoniemi, ako se neuzgoje, ostaju na nizkom stupnju života životinjskoga, sviest im se nebudi, razum nerazvija, volja neplemeni. Iskustvo je tomu svjedokom, jer nam pokazuje žalostnih primjera, nečuvenih zloća, u koje padaju ljudi sliepi i gluhoniemi: bludniji su od najsmradnije životinje; srde se i osvećuju gorje od vraga. Uzgojiti se pako nemogu nego u ovih zavodih. Zato ih gradimo i podupirajmo.

Konvikti i sirotišta, kamo se šalju djeca poodrasla, da se uzgajaju i u znanosti promiču, kako će se predati roditeljem uzgojena, dobra su, što ju u opasnih godina čuvaju od napasti i što ih družtvenimi pravili priučaju na dobro; ali pomanjkavaju u tom, što, neobazirajuć si na budući stalež pojedinaca, jednako odgajaju svu povjerenu si mladež, a tomu je posljedica, što, iz gojilišta izišav postaju neustrpna, sa zvanjem svojim nezadovoljna. Svakako čine više dobra nego zla.

Više spomenuti zavodi, košto u obće svi drugi, nesmiju se povjeriti ljudem slaba duha i neplemenita srca, koji drže diete igračkom svoje volje; jer neće dociljati svrhe zavoda.

I tim smo, ako se nevaramo, izbrojili i razsudili zavode, kamo obično dospievaju djeca na uzgoj. Na zavode, gdje borave mladići odrasli i muževi, nismo se svraćali, jer to nespada na nas.

(Svršetak sliedi.)

Digitized by Google

Posebne grane stvarne obuke.

III. Razred.

Domovina u širjem smislu (državna zajednica.)

Uz opetovanje do sada preduzetoga uzimlje se i ovdje, ali obširnije uputa u matematičkom zemljopisu.

Poslje toga prodje se na geografički položaj i odnošaj užje domovine prema ukupnoj državnoj zajednici; onda na geografički položaj ukupne monarkije prema ostalim evropejskim državam, na njezino nutarnje uredjenje, na stanovništvo po narodnostih i vierozakonu, njihove običaje i navade, kulturno naobraženje, napredak u gospodartvu, obrtu i trgovini, stanje duševnih zavodah.

Način postupanja:

Proučeno valja nadopuniti i razširiti. Uputu u matematičkom zemljopisu treba preopetovati i razširiti. S tim se valja podulje baviti, a ne nagliti. Istom kada temeljito budu djeca upućena u strogo potrebnih pojmovih matematičkoga zemljopisa treba preći na zemljopis „austrijskih zemaljah“, nu strogo se čuvajuć svakoga sustavnoga razredjenja. Obično se je do sada kod nas kod zemljopisa „austrijskih zemaljah“ počelo od dolnje i gornje Austrije. Neznam zašto, da li zato što je tamo prestolnica, ili zato što je ono kano koljevka svijuh zemaljah naše monarkije? — Nu ja mislim da bi i kod zemljopisa Austrije valjalo ići naravskim putem od bližjega, k odaljenijemu, od poznatoga k nepoznatijemu, najme od naše domovine na ostale skupine državne zajednice. — Učitelj će pri tom ovako postupati. Uzme u pomoć valjanu mapu, te polag nje označuje s djecom medju i medjaše naše domovine, onda prodje na drugu susjednu zemlju n. p. Ugarsku itd. dok sve neobreda Kod svake označi njezine osebnosti, njezino stanovništvo, njezine medje i uredjenje, Obredav sve uzme ukupnu državnu zajednicu pod imenom austro-ugarska država, dočim je naziv Austrija pao. Označi njezin geografični položaj, obseg, broj pučanstva, najglavnija miesta, najznamenitije gore i vode, te ostale gori spomenute znamenitosti.

Digitized by Google

Kod ovoga stupnja treba upoznati djecu s razdieljenjem naše monarkije u dvie državne pole, vezane zajedno jednom okrunjenom glavom i jednimi zajedničkimi interesi, ujedno spomenuti, da ćemo uslied najnovije nagode spadat k istočnoj t. j. ugarskoj polovini, s kojom smo vezani jednom krunom i mnogimi zajedničkimi interesi. Raztumačit jim državnu monarkičnu vladu i državni zajednički sabor. Nu mudro i oprezno, te s dostojnim počitanjem, nikad drzko ni stranački. *

IV. Razred.

Evropa i ostale strane svieta.

Ovdje se mora razširiti znanje matematičkoga zemljopisa, osobito poznavanje tjelesah nebeskoga svoda.

Opetuje se iz političkoga i prirodnoga zemljopisa sve ono, što je u prijašnjih razredih preduzeto; zatim se uzme kratak ali cielovit pregled Evrope i ostalih stranah svieta.

Kada se dodje do Azije, preduzme se napose Palestina, te se uz pomoć valjane mape malo obširniji opiše. Naravski, da se najveći obzir uzme na one rieke, brdine i miesta, koje su za bibličke sgode najvažnije i najzanimivije.

Način postupanja:

Prije nego li predje učitelj na zemljopis Europe i ostalih stranah svieta, valja mu temelje matematičkoga i prirodnoga zemljopisa što temeljitije preduzeti. Na zemaljkoj kruglji pokaže jim iztočnu i zapadnu polutku, pripovieda, da je zemaljsko površje većom stranom vodom oblito; imenuje jim i pokažuje na kruglji ponajveća mora, upoznaje ih s pojmovi morski tjesnac, otok, poluotok itd. s raznimi zemaljskimi pojasi i s najvažnijimi njihovimi proizvodi iz rudstva, živitinjstva i bilinstva.

Počam od Austrije prelazi već poznatim načinom na Evropu i na njezine pojedine zemlje, ravnačiv njihov položaj, veličinu broj pučanstva i ostale vrednije znamenitosti. Tad prodje na ostale

* Stranačke razpre neusmistne su i u višjih zavodih, kamo li ne u pučkoj učioni. Op. pisca.

Digitized by Google

vrednije znamenitosti. Tad prodje na ostale krajeve svieta. Kod Amerike i Australije spomene u kratko odkriće svieta. A sa zemljopisom Palestine spoje se sgode bibličke.

Konačne opazke.

1. Drobnijimi pismeni tiskano znači gradivo, što je u kojem razredu mora proučiti; ostalo pako jest naputak učitelju polag kojega će postupati s njim.

2. Valja nam znati, da se zemljopisna obuka mora uviek podkriepiti s povjestnom. Tako isto nevalja ni povjestnih odlomaka, učiti bez zemljovida. *

3. Gornje razdieljenje zemljopisnoga gradiva prilagodjeno je glavnim učionam. — Nu moći ga je prilagoditi i za seoske. I to tako, da se gradivo opredieljeno I. i II. razredu glavnih učionah svakako u istom obliku i obsegu preuzme i u selskih učionah, a ono što je opredieljeno za III. i IV. razred, neka učitelj polag svojih okolnostih stegne samo za jedan t. j. III. razred. S toga nemora baš tako obširan biti kod matematičkoga i sveobćega zemljopisa. Bit će mu i kašnje u produžnoj učioni valjda prilike i o tom koju više progovoriti.

4. Vrlo dobro i uspješno bi bilo, kad bi djeca pojedine krajeve, što ih zriju, sama risala, jer tim bi proučene krajeve bolje upamtila. Nu to zavisi o njihovoj tehničkoj vještini. Modecova „uputa u risanju zemljovidah“ baš je praktična i hasnovita, o tom se i sam minule godine uvjerih. Pribavi si ju, nije baš skupa.

5. Još bi morao preporučiti i njeka pomoćna sredstva, bez kojih ćeš težko uspjeti. Ako jih nemožeš drugim načinom steći, a ti jih sam u prazno vrieme riši. Trebaš: 1. Zemljovid trojedne kraljevine. 2. Zemljovid Austrije. Bekerov je valjan, možeš ga kupiti prostijega ili finijega. Prvi je po 4 for. 50 novč., a drugi po 8 for. 70 novč. 3. Zemaljsku kruglju (globus) možeš dobiti i kod Hartmana u Zagrebu. Ciena je polag veličine različita. 4. Zemljovide svih pet stranah svieta od Sydova stoji 6 for. 5. Palestina od Hundtke-a 1 for. 8 novč.

---

* Čujte, ima Vam kod nas učiteljah, koji pojedina štiva stvarnoga sadržaja naprosto iz knjige djeci na izust naučiti dadu, i neprotumačiv jim ga, dà niti nespomenuv, čemu ga učiti moraju. Da li se tim nebija duh i tielo.
S. B.

Digitized by Google

6. Za pomoć pako svoju vlastitu kupi si, ako imaš novaca, sliedeće knjige, koje ćeš si prije, nego li pred dječicu stupiš predavat, pročitati.

1. Zemljopis trojedne kraljevine od Mařika. Gledaj, da zahvatiš prvo izdanje, u njem ćeš naći opis i nacrt grada Zagreba. Polag nje možeš si prema svojim okolnostim načiniti nacrt svoga mjesta. 2. Vrlo dobra knjiga jest: Finger: Anweisung zum Unterricht in der Heimatskunde za 1 for. 50 novč. 3. Zemljopis „austrijskih zemaljah od Mařika. 4. Sveobći zemljopis. 5. Za pomoć kod matematičkoga zemljopisa kupi si Rey-evu: Himmel und Erde. Ciena 1 for. 8 novč. Ima u nutri i slikah, kojimi se jasno razjasnuje smisao. (Svršetak.)

Vinova loza.

Vinova loza proizlazi po svoj prilici iz južne Azije. Pokrajine, ležeće izpod Kaukaza izmedju crnoga i hvalinskoga morja, pradomovina su vinskoj lozi. U tih zemljah ima i dan da nas samorasle vinove loze tečna groždja.

Vrieme, od kada se je vinogradarstvo tjerati započelo, nemože se pravo označiti, buduć se isto u prapoviesti i svjedočanstvom najstarijih sgodopisacah jur od vajkada napominje. Već nam je poznato iz dogodovštine sv. pisma, da je Noe po sveobćem potopu svieta vinograd zasadio bio, te se vinogradarstvom bavio. Kato, najstariji pisac oenologički (vinoslovski), nabraja za svoje dobe samo osam poznatih vrstah trsovah. Luxemburžko trsoslovje napominje jih do sele preko 1400 vrstih. U obće trsove poznati veoma je težko, jer jih ima mnogo različitih, još više pako imenah; u svakoj bo okolici druga su ne samo za različne vrsti, nego i za onu istu vrst, barem tako kod nas biva. Oenologi ni sami jošte neznadu, koje bi načelo u tom sliedili.

Iz južne Azije udomaći se ponajprije vinski trs u Grčkoj i Italiji, odkuda razplodi se kasnije po svoj južnoj i srednjoj Evropi tako, da ga vidjamo vazda i u Africi i Americi uspievati, osobito izmedju 32 i 50 stupnja zemaljske širine. Eno, i u najjužnijoj Africi prilično dobro rodi.

Sve vrsti i odlike vinove loze koljencate su stabljike s izmjenitim, krpastim ili zubčastim liščem na koljencih. Napram listu

Digitized by Google

je rašljasta vitinica; cviet je osobito sitan u nabojitoj kitici, a čaška i vjenčić su razpetoreni sa 5 prašnikah, kojih se šiljci laticah zeleno-žuto srastaju i poslje cvatnje poput kapice padaju, što je osobito znamenito. Bobice ili grozdovne jagode u njekih su odlikah dugoljasto jajaste, većom stranom krugljaste, kolik grašak sve do veličine oraha; čim su veće bobulje, tim je naravno veći i grozd; ima grozdovah većih od stope i težkih njekoliko funtih. U sočnom mesu bobice leže 2—5 sjemenska zrna; kod njekih pako odlikah manjkaju sasma ta zrnca. F. Gudl.

Najnoviji stvor.

Nejma ti skoro dana u godini, da nas nebi sama narav poticala na sve to veća iztraživanja, na sve to novlje izobrti. Svakim danom smo stariji, svakim danom ukazuju nam se i nehotice razne stvari, o kojih čovjek dosele ni sanjao nije. Tako pojavi se na kruglji zemaljskoj njeki novi stvor, koji je današnjim zoologom jošte posve nov, te radi njegova nespretna uzrasta tim znamenitiji, što naliči ipak poznatoj zvieri.

Ribar Hansen pripovieda, kada je u srpnju prošle godine ribario medju obalom Donohoa i Makanui, koja se nalazi na zapadnoj luci Novoga Selanda, opazi iznenada blizu obale posve novu i njemu nepoznatu zvier, ka kojoj svom hitrinom zajedno sa drûgom se pribrodi. Kada joj se približao, udari ju dva tri puta, te kada ju omamio, pograbi ju za dug i vitak rep; ali eto sto jadah! Životinja baš u najvećoj razjarenosti obrne se što hitrije, te ujede ribara za nogu; ali on ju nepusti, nego nakon više udaracah posve ubije.

Prvi put bijaše svietu pokazana u prosincu prošle godine i to na izložbi u Melbournu u Australiji. Otu novu životinju nazvao je sam Hansen Sea-Kangaroo, jerbo da od svih životinjah najviše naliči na poznata nam Kengerua.

Zoologi jošte sami pravo neznadu, u koji red da oto živinče metnu. Za sada stoji u razredu dvoživacah.

Evo joj po prilici slike: Ima dugoljastu, debelu glavu sa čvrstimi u više redah poput pile poredanimi zubi. Ždrelo poput velribe. Dugoljasto okrugle je trbušine, a na svakoj strani ima čvrste

Digitized by Google

plòvače. Opet imade škrge, kojima u vodi diše, a i opet strojeve, kojimi i na kopnu zrak srče. Zaudara pako posve ribom.

S toga ju sveučilište melbouržko u Australiji nazva ribom. Imade nadalje noge poput kopnoga Kengurua, t. j. zadnje veće a prednje manje pa i k tomu skače skokom kopnoga Kengurua. Dugi rep, kažu zoologi, služi mu za kormilo.

Visina mu je, ako se opruži na zadnje noge 2 i pol stope, dužina od kraja glave pa do konca repa 5 stopah.

Ribar Hansen putuje s ovom životinjom po ostrovlju Australije, a kasnije, kako se čuje doći će i u Europu da ju i mi vidimo, te da se načudimo božjoj premudrosti.

Kako „Globus“ kaže, sva je prilika da će napomenuti ribar valjda u Europi prodati u kojem muzeu svoj plien. Valjda će opet dopasti engleskomu muzeu, koj najbolje nagradjuje svaku novinu. Ferdo Hefele, učitelj.

Kako se sačuva zdravlje svilcem?

Napomenuo sam već u 21. br. »Napredka« nješto o svilcu hrastovnjaku i u obće nješto o gojitbi svilacah. Kada sam već gojitbu napomenuo, to mislim, da neće biti o s-gorjega, ako i jošte koju prosborim o njihovu zdravlju.

Nedvojim, da nije našemu narodu već dosta poznata korist svilacah; ali opet nije tako, ko što Francezom, Talijanom i Niemcom, koji se gojitbom svilacah mnogo i mnogo godinah bave tako, da jih je u proleću svaki stan pun, te skoro cielo svoje blagostanje stavljaju u njihov dobar uzgoj.

Poznato nam je, da su napomenuti narodi prije mnogo većji dobitak vadili svake godine od svilacah nego li sada. Osobito pako posle godine 1843. opaža se, da se znatno manje, skoro svake godine proizvadja svile po Francezkoj, Talijanskoj i Njemačkoj, nego li prije godine 1843.

Bez dvojbe, da je svaki poznavalac svilca opazio mu na stražnjem koncu odozgor biel prozračan rožić, (pod kojim mu se može očutiti bilo) o kom želim nješto kazati:

Bijaše godine 1843. upravo u doba zapredjivanja svilacah, kada na jedanput za čudo opaze gojitelji na razdalekih miestih, da

Digitized by Google

rožići nekih svilacah crne i odpadaju, a i po ostalom tielu osobito kod dušakah opažaju takodjer takove crne točke, koje se sve to većma širahu a malo zatim, da takovi bjegavci liene, te niti hrane neprobavljaju, a za koji čas evo jih i mrtvih. — Bijaše i takovih, koji, premda dobivahu takove crne točke, ipak se zapredahu; ali neki umah u početku pogiboše, a drugi, koji su se i ponešto zapreli, čahure naličile su jim više paučini nego li pravim čahuram.

Kada su to gojitelji opazili, da jim svilci svakim danom sve to većma u toj bolesti (koju nazvaše pjegavost, Fleckenkrankheit) pogiblju, te koja se počela od istoka prama zapadu u godinah 1844. i 1845. širiti, stanu pitati na glasu strukovnjake: nebi li oni znali, odkuda ta bolest? Strukovnjaci stanu misliti, tražiti pomoćju sitnozorah, nebi li štogod izvanredna u tih živinicah opazili. Oni uzeše pojedine bube, te jih raztoče poput crvah, te tako promatrahu svaku trunicu, svako dielce. Napokon podje ipak za rukom njekomu strukovnjaku, koji je u samom soku, kao i u sićušnih tvrdjih dielcih opazio njeka presićušna jajasta bića, koja po tekućini plivaju, te jih sam strukovnjak po svom vlastitom imenu nazva Conalia. Ota bića, kaže strukovnjak Conali lome svjetlo, t. j. u jedan te isti čas prelievaju boju. Dužina tim bićem jest $^1/_{250}$, a širina $^1/_{400}$ milimeter. Strukovnjak Conali kaže, da ote crne točke, koje mi opažujemo, nisu ništa drugo, nego množina takovih bićah zajedno, koja se nevjerojatno brzo plode, te u svakoj dobi svilca ostaju. Dakle takova bića prodju iz bube na lepira iz lepira u jaja, a iz istih jajah opet na buduće bube, te tako nemože jih se nikada taj rod osloboditi.

Što su pako ta bića, kako i odkuda su došla u naše svilce? Jesu li ona krivci ili posljedice te pjegavosti?

Doista težka pitanja, kojim jošte današnji strukovnjaci neodgovaraju. Toliko se ipak dade zaključiti, da su to bića iz bilinskog carstva, te da se nedadu baš nikakvim kemičkim sredstvom temeljito izkoreniti. Ta bića došla su s hranom u zdrave svilce, te pravu kugu prouzrokuju. Drugi opet kažu, da su to gljive, i da su sami opazili kako se šire.

Da znamo da su gljive, kažu njeki, mi bi već toj bolesti na put stali, ko što smo i grožđju sumpornim cvietom.

Digitized by Google

Buduć se pako ni u toj stvari svi vještaci neslažu, jerbo jošte nijedan nije vidio prave klice gljive; s toga se jako dvoji da su to gljive. Mnogo i istinitije čini se mnenje zoologa Balbijanija, koji tvrdi, da su to najnižji paraziti bilinskog carstva, te da se iz njih opet neizmjerno mnogo takovih porodi, koji su u isti čas samim roditeljem najsličniji. Te parazite dobili su svilci hranom, te su je progutali ili su možda visili o kom listu, te su se izvana svilcem zapilili u kožu, te tako se nevjerojatnom brzinom i u sav rod uvukli.

Golema li čuda! U tako malih i nježnih živinicah nalazi se opet jošte drugi rod, koji je i tolikomu narodu na najvišju zadjevicu a i istim strukovnjakom jošte dan danas velika zagonetka.

Dalo bi se ipak jošte i tu pomoći, kako sami strukovnjaci kažu, kada bi svaki gojitelj, koji sumnja o zdravlju svojih svilacah, kada su mu se zapreli, odabrao najljepše čahure, te si je ostavio za budući rod. Kada iz čahurah prhnu lepiri, neka uzme mali komadić od krilašca lepirova, te ga neka dobro kroz sitnozor promotri: neuvidi li ništa izvanredna u njih, neka kude uvjeren, da će mu se trud izplatiti pa makar u susjedstvu najveća kuga svilacah vladala. Nadje li pako što u krilašcu, to neka takove što prije odstrani. Dotle je znanost strukovnjačka punih 20 godinah došla. — Ferdo Hefele, učitelj.

Dopis

iz doljno-miholjačkoga kotara.

Čitajuć već njekoliko putah u milom nam »Napredku« »Dopis iz našega kotara jest riedka stvar,« sjetio sam se žalibože, da se pomenuta izreka i na naš kotar punim pravom obratiti može. Uzrok toj riedkosti bilo bi svakako svrsi shodno opisati; nu to ostavljam sudu drugih. Ja sam si jedino preduzeo opisati ono, o čem drugi već odavno pisaše; ono, što niti mogu niti je pravo, da zamučim, a to je naš učiteljski sastanak, držan u Viljevu još dne 1. srnja o. g.

Stvar se svakako bilježnika tiče; nu da nebi možebiti konac godine, koji nam je skoro na pragu svemu kraj učinio, te naša riedkost još redjom postala, preduzeo sam si, kako rekoh i to kraće obielodaniti čine našega sastanka.

Digitized by Google

Prisutni kod sastanka: Velečastni i obće ljubljeni gosp. Ante Regen, podjašprišt i župnik podgajački, ujedno školsko-kotarski nadziratelj i predsjednik sastanka. Nadalje velečastna gg.: I. Balog, župnik domaći; Stjepan Mavračić, župnik doljno-miholjački; Slavoj Maršo, župnik radikovački. Mnogočastna gg.: Matija Fügedy, duhovni pomoćnik d. miholjački i Mijo Lauš, duhovni pomoćnik podgajački. Od učiteljskog osoblja manjkaše samo gg.: Jozo Beck, dolj. miholjački radi bolesti i N. Živić, podučiteljski namjestnik marjanački radi —.

U 9 i pol satij odčita velečastni gosp. nadziratelj sv. misu uz „Dojdi duše sveti!“ — Poslje službe božje upute se učitelji u školsku sgradu, gdje dočekaše velečastnu gg. i pozdraviše pjesmicom „Hvaljen budi Isus;“ nakon čega zauzeše sva gospoda mjesta a veleč. g. nadziratelj krasnim govorom otvori sastanak. Po običaju bijaše izabran bilježnik, što u dio pade g. Peri Dauenhaueru, učitelju domaćem. Praktična postupanja s djecom bijahu opredieljena, i to:

a) Kateketičko razlaganje o sv. misi, što mnogoč. g. M. Fügedy krasnim načinom izvede.

b) Iz „Početnice“ vježba 50. „Maleno je zrno biserovo itd.“ Koje g. Ante Beck bivši podučitelj dolj.-miholjački (sad pako bilježnik moslavački) s djecom vješto pokaza.

c) Iz „Druge slovničke čitanke“ štivo 100. „Sloga“ drugim i trećim člankom jezikoslovnih vježbanjah. Isto što obširnije obavi g. Josip Andraković, učitelj sveto-gjuragjki;

d) napametno računstvo, što g. Pero Dauenhauer učitelj domaći dobro predavao.

Po dovršenih praktičnih vježbah čitahu učitelji svoja pitanja za izradak stavljena.

Sastanak nam u istinu krasan bijaše, ali ovaj čas još krasnijim postadè, ukrasivši ga presv. gosp. barun Gustav Hilleprand Prandau, c. k. komornik i blagi pokrovitelj učionah cielog vlastelinstva.

U prisutnosti njegove presvietlosti povede se govor o kotarskoj knjižnici, u koju svrhu pokloni presvetli g. barun i pokrovitelj iste kojižnice 80 stot. što bijaše gromkim „živio!“ i neizmjernom radošću primljeno. Bog blagoslovio presvietloga gospodina baruna i dao Svemogući, da bi se i ostali velemože ugledali u njegov primjer.

Dočim već u zadnjem sastanku bijaše opredieljeno, da svaki učitelj za povećanje knjižnice godišnja 2 stot. u dva roka položiti ima, bijače isto ovajput samo odobreno. A k podpunom ustrojenju te knjižnice odredjena su njeka pravila, koja kako glede članovah, tako i glede nabavljanja shodnih knjigah glase. Dolnji Miholjac,

Digitized by Google

buduć središte kotara, jest odredjen za pristanište knjižnice; a knjižničari: mnogoč. gosp. duhovni pomoćnik i gosp. podučitelj miholjački.

Konačno veleč. g. Ante Regen, kotarski nadziratelj, zaglavi sastanak krasnim govorom, kojim opisa nam strašne posljedice razcjepljenja učione od crkve. A poklem se veleč. gosp. nadziratelj u ime svih prisutnih presretlom gospodinu barunu na visokom posjetu i daru zahvali, uputismo se oko 1 pol sata na okriepu.

U Sv. Gjurgju mjes. studena 1868.

Josip Andraković, učitelj.

Izkaz članovah

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotćadi.

Gg. Černko Mato, Muzler Gjuro, svaki kao ut. 10 st. Lisinski Gašo 4 st. 50 n., Hehtl Vatroslav, Lončarić Ivan, Lepić Ante, Matosović Gjuro, Ježek Lovro, Filjak Pavao. svaki po 3 st. Jambrešić Josip, Mařík Vjenceslav, Sivoš Tomo, Popović Gjuro, Kanceljak Vjekoslav, Posavec Josip, Vuksanović Ferdo, Šab Ivan, Irgolić Ante, Modec Ljudevit, svaki po 1 st. 50 n., Ferić Franjo 1 st., polugodišnje kamate 288 st. 71 n, Heržić Franjo 3 st., Gregorović Mato i Jugović Ivan, svaki po 1 st. 50 n., Jergović 3 st. Karalova Teresia 3 st. U Zagrebu dne 11. prosinsa 1868.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

— Slovi Karla Albrechta, izašao je II. svezak „Hrvata“, što ga uredjuje dr. Matok. Ima ga sedam arakah a sadržaj mu je veoma zanimiv. Predplatu prima od vanjskih knjižara Hartmána, a za 12 arakah hoće se 1 for. 20 novč.

— Slovi Karla Albrecta izišla je V. knjiga „Râda jugoslovenske Akademije.“ Ciena je knjizi 1 for. 25 novč.

Kamo sreće, te bi se isto djelo nahodilo u svakoj školskoj knjižnici!

— Oglašene u 17 broju: „praktične teke s-počeli u crtanju i risanju“, sastavljene A. V. Truheljkom, učiteljem u Osieku izišla su jurve u Pešti.

Kano što jih jurve preporučismo, tako isto i sada činimo; jer vidimo, da ima učenik razvoj slike i izvedenu sliku pred očima ponaputku učiteljevom, raznovrstnimi olovkami. Sve vježbe jesu pouzdan podlog za daljnje crtanje i risanje, za probudjivanje krasoćuti, jer se vježba oko i pripravlja za simetriju i dalnje obrtničko risanje, potriebno stolaru, bravaru, lončaru, kiparu, zidaru itd; za što se je g. aastavitelj već i pobrinuo, te je nakan i nova 2—3 svezka izdati, uvidi li, da se ove što većma prigrle. Iste teke rabe se u Ugarskoj u veliku. Gospodin Truheljka daje trgovcem 25% rabatta, a učiteljem 24%.

Digitized by Google

Prilažemo za vanjske, današnjemu broju, u koliko mogosmo dobiti, po jedan list istoga djela, Dakako, njekoji će dobiti po list s prve, dakle jednostavniju sliku, drugi s ostalih tekah i složitiju sliku; nu sa svakoga se vidi praktičan način, kojim je čitavo djelo izvedeno.

Natječaj.

Za učiteljsko i orguljaško mjesto u Miholjcu, kot. križevačkom. Plata 303 for. za drva 24 for. 10 viedarah vina, 15 vaganah raži, stan i vrt. Molbenice šalju se: veleč. g. Henriku Jandi, podjašprištu i župniku u Preseki (Vrbovac) do 10. siečnja 1869.

Oglas.

Prvim veljače 1869 ima stupiti u nutarnji zavod odgojenja djevojčicah samostana Benediktinkah na Rieci gojenica obitelji Krtica-Grünanger iz zaklade biskupa Krtice.

Pozivaju se sve, koje pravo na to mjesto imaju, da svoje molbenice sa krstnim listom i dokazom, da iz gore pomenute loze proizlaze, obrazložene ovomu senjskomu i modruškomu ordinarijatu do 20. siečnja 1869 podnesu, inače popuniti će se to mjesto kćerkom jedne poštene i siromašne obitelji riečke.

Gojenica nejma imati ni manje od 12, ni više od 15 godinah,

Od biskupskoga ordinariata.

U Senju 17. prosinca 1868.

Naimenovanja.

G. Ante Paljetak, bivši učitelj u Šibeniku, postao je učitelj glavne učione u Dubrovniku.

Listovnica.

G. Jer . . . . . u. Nemožemo pretiskati s dva razloga; prvo, što ob istoj stvari, košto vidite, shori se razložno u »Napredku«; drugo, što bi se morala ista radnja svakako prije preraditi, pak onda istom obielodaniti,

G. P—k u D. Primismo podpuno. Hvala vam na iskrenoj želji a budite uvjeren, da imate ne samo vi, već i sva nam mila braća preko-velebitska u nas svih najvrućje štovatelje i prijane.

P. g. predplatnikom.

Svaka pošta prima novce za »Napredak« i bez dopisa. Poštarine plaća se samo 10 novčićah. Napišite samo u poštarnici ime si, svotu i rok, za koji plaćate. Molimo, da se izvoljite što prije požuriti s dugovi barem, ako baš ne upravo na horu s predplatninom.

Lovrinac Ježek,

žaslužni učitelj kod Marije Bistrice preminuo je ovih danah. Malo nas je u domovini, koji ga nebi bili poznavali a niti jedan zaista, necieneći ga kao vriedna zaslužna učitelja. S toga, u ime svih: pokoj mu duši a što dulja spomen medju nami.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 24. U Zagrebu, 15. siečnja 1869. Tečaj IX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Sredstva uzgoja.

Uzgajanje posao je duševan, zato su mu i sredstva većim dielom duševna. Nezanimamo se ovdje toliko s uzgojem tiela, komu se sredstva poznana i jasna, nego se više obaziremo na uzgoj, duha, koji prosi više pažnje i marljivosti.

Prvo je sredstvo p o u k a, koja nesmiera toliko onamo, da diete na dobro privikne, već da ga nauči raditi dobro iz osvjedočenja i samovoljno. Pouka će dobro djelovati, ako se omjeri o duševnu obraženost djeteta; gdje se na nju neuzima nikakov obzir tamo djeluje pouka kano voda, kojom se svako bilje bez obzira na njegovu narav zalieva. Poučna rieč u zgodno vrieme i na dobru zemlju bačena brzo će niknuti, procvjetati i donesti ploda. Bolje je poučati diete, kada pita, nego mu iz vlastita nagona davati nauku; a posve je zlo bez prestanka dieliti mnogu nauku.

Z a p o v i e d je ondje nuždna, gdje se nešto učiniti mora. Kad valja zapoviedati, nesmije se moliti ili djetetu na volju ostavljati. Nije dobro ni obrazlagati onoga, što se zapovieda. Zapovied budi riedka, kratka, stroga.

O p o m e n a djeluje neposredno na čustvo, dočim pouka na razum. Sila i djelovanje opomena ovisi ob odnošaju gojitelja prema gojencu: što veće pouzdanje ima diete prema gojitelju; čim je uvjerenije, da mu je gojitelj dobru rad, i čim se ga više boji, tim će mu opomenu radje i voljnije slušati. Zato ima gojitelj gledeti

Digitized by Google

da ga diete ljubi i štuje. Opomena gubi silu, ako se neovrši. Zato se moraju davati tek takove i tako, da neostanu bez uspjeha. To se pako postizava, ako se nedaju obćenite već protežuće se na pojedinost, ako se daju neposredno, kada se moraju izvršiti, i ako se više puti čeka, dok diete na nju privoli. Nadalje nesmije se opominjati ondje, gdje opomene netreba, ili gdje se previdja da je diete izpuniti neće.

Moliti nesmije gojitelj, jer tim štovanje u djeteta gubi. Istom kad je diete odraslo, dobro je kadikad mjesto zapoviedi zamoliti. Gdje ima diete pravo tamo se moliti mora, na primjer, ako trebaš novac, koji si mu poklonio, neuzimaj ga, dok nisi zamolio djeteta; jer ćeš inače ubiti u njem ćut za pravo.

Dobroj djeci i odrasloj bolje je izraziti želju, nego zapoviedati.

Kada diete u dobru popušta i malakše, mora se hrabriti, predpostavljajuć mu, koli je liepo ustrajnu biti u dobru i koliko je vriedna postojanost.

Natjecanje daje sile i odvažnosti, ali je vrlo pogibeljno, jer potiče na nenavist i ogovaranje te uzima hrabrost ondje, gdje se premac prestignuti nemože

Nagrada nejma se dieliti samo onda, ako diete više učini nego mu se je naložilo, nego i onda, ako zapovied točno izvrši; jer se nagradom djelo rasladjuje. Nagrada mora biti njetilo na dobro; zato budi umjerena i riedka. Slaba djeca i mladja imaju se nagradjivati češće nego dobra i odraslija. Vlastitostij naravnih i što diete slučajno učini, nenagradjuj nikada. Jošte se mora paziti, da diete neradi zbog nagrade, zato uviek nagradjuj tako da diete nemisli, da ima na nagradu pravo, ili da ju zaslužuje njegovo djelo, već da je znak tvoje radosti i dobrote. Ima pako dvie vrsti nagrade: sjetilne i duševne, onimi nagradjuj malu djecu ovimi veću.

Pohvaliti se može kôji put diete čedno i dobroćudno: dočim to ponosnu škodi ko grozničavu vino. Pohvala budi umjerna i obično medju četiri oka. Često je prijazan pogled dovoljna pohvala.

Gojitelj mora koriti, da gojenac upozna pakost djela svo-

Digitized by Google

ga i da se razkaje. Zato budi ukor primjeren krivnji, inače neće krivnje u pravoj slici pokazati; i budi omjeren o narav djeteta, jer će inače ili preduboko ili preplitko u srce zarezati. Gdje ukor nekoristi, neka se izostavi osim ako je nuždno pokazati ukorom, da se neslažeš s djetetom. Oštrimi riečmi pred drugim koriti, škodi, jedno, što se tim zatire sram, drugo, što takov ukor grize i peče u mjesto, da na dobro vodi.

Prietnja, ako se netemelji na prijašnjoj neposlušnosti, nezakrivljena je muka. Gdje nije dovoljna zapovied, ondje pridruži prietnju. Ali što si zaprietio to i izvrši, inače će te izsmjehavati diete. Zato neprieti ljutit i uzbunjen, jer će ovakova prietnja biti nerazložna te je nećeš moći izvršiti.

U čovjeku palu protivi se tielo duhu i neda mu slieditи dobro, zato je nuždna kazna, da pokori pùt. Jer je pako u djece duh posve slab, a tielo u bujnom razvitku, vidi se, da djeci treba češće i sjetilnije kazne nego drugim. Jednom pretrpljena kazna sjećati će diete, kada mu se prohtije što zla učiniti, kako je trpka, pa će ga od zla sačuvati. Kazna mora biti razmjerna s veličinom priestupa i to sa subjektivnom krivnjom, jer tek ovako postizava svrhu. Nesmije se nadalje kazniti, a da se kazni nepripoji pouka, inače bo neće znati diete, zašto se muči, pa će zamrznuti gojitelja, mjesto da zamrzne djelo svoje. Kazna se mora osim toga prije zaprietiti, da nemisli diete da je posljedica zle volje gojiteljeve, već da uvidi, da je plod vlastite krivnje. Opetovana kazna radi istoga prestupa budi stroža, jedno, jer je prijašnja bila preslaba; drugo, što je u drugom priestupu više zlobe. Najoštrije mora se kaznati tvrdokornost.

Kazne su: uzkraćenje obične radosti, zatvor, posao; jer su najshodnije uzbuditi u djetetu žao. Dobre su i kazne, koje ponizuju diete, ali nesmiju biti preguste, da neiztjeraju srama. Kod kazne ima se uzimati obzir i na ćud i srce djeteta. Mnogo blažje kazne se djevojčice ili dobro uzgojeni dječarci nego samorasla djeca. Izvrstnoj djeci težkom je kaznom, zašto bi se druga radovala, na primjer, da nesmiju u crkvu, da moraju stajati pred vratima, da se koji čas neizpituju, da im se nedaje nikakov nalog. Najbolje djeluju kazne, koju si djeca po gojiteljevu naputku nalažu sama.

Digitized by Google

Svakoj kazni mora biti svrha: da osveti zlo učinjeno, da pred budućim čuva i da sada na dobro vodi. Vidi se odavle, da je ludo siliti diete, pošto si ga kaznio, da učini ono, radi čega je primilo kaznu, osim ako ima razloga, da se po drugi put naloži. Vidi se, da je neumno, mnogo o djelu, koje si kaznio, pred djetetom, još više pred drugim govoriti, da ga sramotiš i mučiš, ili nalagati mu, da se na dobivenoj kazni zahvali. Nije li taj način postupanja sam kazne vriedan.

Kazna mora uzbuditi kajanje, inače neće od zla odvratiti. Proti tomu griešе oni, koji diete istom što su ga kaznili, miluju i nagradjuju, kano da im je žao te priznaju da su nepravedno radili, kazniv̌ši diete. Na što takova kazna? Griešе s druge strane oni, koji se na diete dugo ljute i prezirno ga zavrgavaju, jer mjesto da probude kajanje, podpale mržnju.

Diete mora znati, da je kazna odmjerena po njegovoj zloći i da ju je zakrivilo. Zato je mudro nekazniti odmah već kaznu prije naviestiti, tako će diete ne samo dobiti zgodu, da se uvjeri o pravednosti gojiteljevoj, nego će se moći razkajati već prije kazne, a karna će bez dvojbe djelovati dobro.

Javan priestupak, javno se ima istaknuti i javno kazniti. Ali u takovu slučaju ima se paziti, da se ostala djeca neraduju kazni, već da miluju kaznjenika i da žele sačuvati ga od sličnoga pada.

Nalozi daju se s dva razloga: jedno, da se njimi privikne diete podvrgnuti svoju volju višemu ugledu; drugo, da nadomieste, čega nečini nerazvijen jošte u njem razum. I zato se mora promisliti prije nego će se nešto naložiti, a nalog se opozvati nesmije. Jer je pako tako nuždno po gojitelja ugled, da mu se naruši nalog, dobro je nedavati ga tako dugo u strogom obliku, dok ga nezačinje diete preslušavati. Gdje pako lakoumnost i nemar iziskuje strogost, tamo budi i nalog strog i kazna stroga, ako se neizvrši.

O primjerih i družtvu rekosmo gore.

Kraj ovih sredstvah uzgoja, pregledavanih od mnogoga, od ciene je i čitanje valjanih knjiga, od gojitelja naznačenih. Dobro će biti upozoriti gojitelja, da se neda lako zanositi po kojoj dobroj nauci, koja se u poviedci nalazi; jer se djeca tek stvarju

Digitized by Google

zanimaju, a nauk pregledaju. Jošte je pogibelj gledeć na poviedke u tom, što se diete često zauzima za osobe, koje se crno opisuju i kojim je uloga najgrešnija. — Takove bo osobe obično se odlikuju vještom lukavosti, divnom hrabrosti, nečuvenom podnosljivosti — a to se djeci maštovitoj ljubi.

Dobro je kadikad činiti pokušaje o moralnoj vriednosti djeteta: o njegvoj umjernosti, potrošnosti, darežljivosti. Tim će se postignuti dvoje: najprije, moći ćeš se uvjeriti, koliko diete vriedi i što mu jošte treba, a zatim dovesti ćeš ga do samosviesti.

Siliti diete na što, dobro je u dva slučaja: kada je zlim uzgojem, pokvarenom maštom, bolestnom prirodom diete tako zlu naviknulo te mu nije dovoljna nauka, da ga na dobro privede; i kada je volja tako slaba i neizvježbana te nemože sliediti, što nalaže razum.

Najsilnije ipak sredstvo svete su tajne. One djeluju mnogo više i njihov je učin mnogo trajniji, nego sve drugo, što izmisli briga gojiteljeva. Gojitelj mora i sam mnogo se bogu moliti, da mu blagoslovi trud. Molitva djeluje na učitelja dvojako: prvo naravno, stavljajuć mu pred oči što ima činiti i sjećajuć ga njegove dužnosti; zatim nadnaravno, dajuć mu pomoć i blagoslov iz neba.

Nevelimo, da smo tim nabrojili sva sredstva, koja nesmije gojitelj pustiti iz ruku nikada, ali mislimo, da nam je nacrt tako podpun te će moći vrstna gojitelja dobrom i sigurnom stazom voditi.

* * *

Aristotel, dajuć govornikom pravila, kojih se u besjedjenju držati moraju, veli, da im je prije svega paziti na one, kojim besjede, jer se prema slušateljstvu i besjeda udešavati mora. I zato u kratkih crtah opisuje narav mladića, starca i muža.

Mislimo da je zgodno dovršiti nauku ob uzgoju kratkim orisom ćudi mladenačke, jer se na nju, kako smo vidjeli, uviek ozirati mora gojitelj. Taj oris crpimo iz djela Aristotelova.*)

U mladića jaka je strast, a najjača putena. Strašno zagâra

* De arte rhet l. II.: de moribus auditorum, u početku. Po prevodu Ricaboninu. U Insbruku na dan sv. Ignacija 1868.

Digitized by Google

strašću i spreman je sve podnieti, da joj zadovolji. Ali strast u u njega dugo negori, nalika je veliku plamenu, koji se za čas slegne, ili žedji i gladu ljudi grozničavih.

Ljutiti su i biesni, jer ponos njihov ili neizkusna nadutost nepodnosi, da ih drugi zavrgavaju.

Željni su štovanja, željniji pobjede, jer mladost ište odličnost a pobjeda najviše odlikuje. Za novcem pako neidu, jer jošte neizkusiše nužde.

Rado vjeruju, jer još nisu mnogo varani i zato se lako podvode. Mnogomu se takodjer nadaju, jer su mladi te za sobom imaju malo a pred sobom mnogo, i jer ih jošte nije mnoga nada prevarila.

Hrabri su i veledušni, jer se mnogomu nadaju i jer u sebi sile osjećaju.

Više idu za častnim nego za koristnim; jer ih vodi mašta a ne pregrižen sud. Prijat elja žele, jer im se mili družtvo, a neištu prijatelja radi koristi.

Blazi su i dobrosrčni, jer po sebi druge sude, a njihovo je srce meko, njihova duša nevina te misle, da svatko nepravedno trpi.

U svem su prekomjerni: odviše ljube, previše se ljute, preblazi su i premilosrdni, jer misle, da sve što rade, dobro rade neiskusiv jošte slabosti vlastite.

Rado se smiju, zato su i dosjetni i brbljavi.

* * *

Dokončasmo. Što je kratko, lako se pamti, a što je jasno, bez muke se vidi. Zato bijasmo i mi kratki i mislimo jasni. A sada bog!

Posvetnica.

Ovaj trud posvećujem mojemu ljubeznomu otcu, preč. g. Tomi Gajdeku na uspomenu njegova podignuća na čast predsjedničku u družtvu sv. Jeronima. Mnogo ih je — a medju ove se brojim i ja — koji su desnici njegovoj zahvalnost dužni, a sada ga je dobra sreća postavila na čelo družtvu, koje će, vodjeno njegvom mudrosti, sipati blagoslov po cieloj miloj nam domovini. Srećan je čas taj, tko da mu neblagoriče?

Digitized by Google

Srećan sam i ja, št omogu ovaj neznatni trud u znak suradosti spustiti u njegovo otčinsko krilo — a blagost njegova prezreti ga neće. Josip Rieger.

Posebne grane stvarne obuke.

2. Povjestnica.

„Poviest je učiteljica svieta," veli stari mudrac. Ona sudi prošlost, motri sadašnjost i proriče budućnost. Takovoj nauci valja dostojno mjesto posvetiti medju predmeti pučke učione. Narod nam u obće nezna ništa o prošlosti vlastite svoje domovine, nepozna junakah, koji su se borili za dobro i sreću, koju sam uživa a o svietu u obće ili nejma nikakova pojma, ili o njem posve krive nazore i kojekakve predsude goji. Podučimo si dakle narod i u tom, pak će nam trud uroditi valjanim plodom i narodu koprena s očiju svući. Osim toga poviest je važna i s religiozno moralnoga gledišta, jer zasvjedočava brižljivu ljubav božju prema ljudem, a ujedno njegovu strogu pravdu i strogost u kaznenju kazne vriednih; na dalje ona plemenuje ćut i značaj djece, pobudjuje na uzvišene domoljubne čine, probudjuje i podupire ljubav prema domovivi i štovanje prema vladaru i zakonu. Tko bi se dakle usudio tako važan predmet mimoići!?

Kod nas se je do sada vrlo malo razpravljalo o povjestničkoj obuci. A u školah uči se istinabog na temelju čitanakah. Ali kako su nam čitanke u svem manjkave, tako osobito u tom, što je u njih povjestničko gradivo razbacano porazmiešano bez svakoga saveza. Po čitanci nemožemo znati niti gdje bi začeli, ni koliko uzeli, a ni gdje završili u kojem razredu.

U tom je moje osobno mnjenje ovo, da preuzmemo u:

I. Razredu. U kratko dogadjaje svojega mjesta.

II. Razredu: Iz domaće poviesti dogadjaje Hrvatah od dolazka njihova u današnju domovinu do podpadnuće pod Arpadovce.

III. Razredu: Opet našu povjestnicu, u ali savezu s ugarskom i austrijskom, dakle periodu od Arpadovacah do danas

Digitized by Google

IV. Razredu: Nješto iz sveobće poviesti.

Nemislim ipak, da bi se poviest, makar ima svoj ustanovljeni red, učila posve sustavno iz kakove posebne knjige, kao u srednjih školah. U pučkoj školi temelji se sva stvarna obuka, tako i poviest, svjetska i domaća na pojedinih živo opisanih štivih. Nije svrha pučke učione, da navadja samo puste i suhoparne historičke dogodjaje, nabraja mnogobrojne vladare i sbivše se dogadjaje chronologičkim redom, neizmjernim jatom pustih brojevah; nego je prava njezina svrha, da djeluje više na čustvo, nego li na um, te da odgaja valjan i rodoljubiv značaj u mladeži.

O tom dalje obširnije:

I. Razred.

Budući da povjestnička obuka u strogom spoju mora biti sa zemljopisnom, to joj valja s ovom zajedno i jednim istim putem postupno stupati, od bližnjega k odaljenijem od poznatoga k nepoznatijemu. Najprije valja pregledati i proučiti svoju kuću i svoj dom, onda istom pogledati u kuću susjedovu, i ono dobra, što u njega opaziš i proučiš kod sebe u svom domu na svoju korist upotrebiti.

S toga će učitelj počet i ovdje kod rodnoga mjesta kao što i kod zemljopisne obuke. Mimogred na šetnji a i u školi za zabavu neka dječici navadja najvažnije i najznamenitije historične sgode svoga mjesta. (Vidi sličan primjer u ljetošnem „Napredku“ br. 16 i 17.) Pri tom mu se valja obzirat osobito na sljedeća: Tko je kada i zašto podignuo dotično mjesto? Kako su postale znamenitije sgrade, obližnje gradine (n. p. Medvedgrad, Zrinj, Susjed-grad itd.) spomenici itd. tko jih je podigao, s kojih razlogah, i komu (spomenike) u čast? Kada je postala u mjestu župa kada podignuta škola, i čije su bile zasluge oko toga? Kod ove točke valja pobuditi u mladeži zahvalnost i štovanje prema onim, koji za obće dobro i korist mjesta ili domovine ulože žrtve bilo materijalne ili duševne! Koju važnost i zasluge ima dotično mjesto po domovinu ili vladara? Koju su slavni ili znameniti muževi rodili u njem? Čim su se proslavili, da li zaslugami za domovinu, crkvu ili dinastiju? Jeli se koji učenjak ili književnik rodio u njem boravio? Kod ovakove točke valja uviek djecu na to pobudjivati, da ovakove liepe primjere nastoje nasljedovati!

Digitized by Google

Neda se tajiti, da je toli raznovrstno gradivo uz ostali ogromni posao u prvom razredu za premladu djecu premnogo.

Nu s druge strane valja opaziti, da nejma predmeta zanimivijega djeci od povjesti samo ako učitelj umije valjanim, ugodnim i zanimivim pripoviedanjem djelovati na um i srdce djece. A opet djeca veoma rado i s veseljem primaju takove bajčice, osobito ako se tiču njih, ili onoga što jim je posve blizu. Samo jim netreba kazati niti natuknuti, da je to kakova poviest ili podloga povjesti.

Osim toga treba se čuvati svakoga mekanizma i cjepidlačenja te nezahtievati, da djeca nabrajuju težke brojeve i kojekakova nepoznata imena. Dosta je da znadu najvažnije sgode suvislim redom redomice nabrajati. Nepogrieše, ako broj godine izpuste, pa makar u okruglom broju navedu dobu, u kojoj se je štogod dogodilo. Tako na pitanje: kako dugo obstoji župa u mjestu, zadovoljan budi, ako ti diete kaže: „Ima tomu već preko 300 godinah, sagradjena je dobrotom njeke krepostne i pobožne grofice Marije itd. (Sigurno nije pogriešilo, ako je kakovo težko tudje prezime zaboravilo, pak izpustilo). Bude li učitelj tako postupao, nevjerujem, da nebi mogao uspjeti.

II. Razred.

Kao što smo djecu u ovom razredu počeli upoznavati s našom domovinom sa zemljopisnoga gledišta, isto tako valja nam ju u savezu s tom obukom upoznavati i sgledišta povjestničkoga.

Stoga neka odabire štiva, u kojih nam se živahno predstavljaju muževi, koji su proslavili našu domovinu mačem ili perom, i to u periodi od dolazka Hrvatah u postojbinu, do saveza s Ugarskom pod Arpadovci (Vidi rubriku pod III. razredom)

Isto tako mora spomenuti i one krepostne Hrvate, koji su za ono doba budi svojim svetim životom, budi svojimi zaslugami za crkvu, kadri postati djeci uzorom nasljedovanja. Nesmije mimoići spomenuti pokrštenje Hrvatah i životopis slavenskih apoštolah sv. Cirila i Methoda, koji doista nisu bili Hrvati, ali koji su ipak i oko pokrštenja našinacah mnogo truda uložiti. — Pomno izabrana štiva i pojedini odlomci, neka kudu tako udešeni, da jedan u drugoga zasieca, i da nam razjâsnuju u kratkoj ali živah-

Digitized by Google

noj slici sve znamenije zgode dotične dobe, te da pojedina štiva i odlomci ipak njeku cjelost sačinjavaju.

Nejma li sgodnih štivah u čitanci, treba si jih nadopuniti i priredit polag koje valjane poviesti. Čuvat se valja sustavno napisanu povjest davat u ruke djeci, da iz nje uče, jer će ti se brzo obuka pretvoriti u pusti mekanizam i ostati bezuspješnom. Tkalčića, Tomića i razne domaće poviesti čitaj pak upotrebljavaj u školi, samo ne u istom obliku. Tomića „Hrvate“ možeš dati zrelijoj mladeži za čitanje.

III. Razred.

U trećem razredu drugo poljeće začimlje obuka u zemljopisu austrijskoga carstva. Trebalo bi dakle da djeca i o postanku i razvitku iste carevine njeki pojam dobiju. Naravski, da se prije svega mora u kratko preopetovati sve što je prije preduzeto.

Prvo poljeće, kad se uče nješto iz matematičkoga zemljopisa neka uzima učitelj iz ugarsko-hrvatske poviesti dobu od kada smo pod Arpadovci stupili u savez s Ugri. Govoreć najme n. pr. o kralju Beli IV. i o Mongolih razvijat će zajedno dogodjaje sbivše se kod nas i u Ugarskoj. S onim što je bivalo prije naše zajednice nije nuždno mučiti i tršiti naše dječice. Osobito treba spomenuti, da smo stupili s Ugri u savez pod stanovitimi uvjeti, kao slobodan narod sa slobodnim narodom, i kao kraljevina samostalna a ne podjarmljena.

Budući smo pako kašnje zajedno s Ugri i pod istimi slobodnoumnimi uvjeti stupili u zajednici s austrijskimi zemljami, to nam i njihove sgode valja pratiti od ona doba, odkad u Cetinju izabrasmo Ferdinanda za svoga kralja. Što je prije bivalo, ako i u kratko spomenemo, netrebamo tim premnogo mučiti. U drugoj slovničkoj čitanci ima skoro i previše štivah iz austrijanske povjesti nu koja se ništa neobzira na poviest hrvatsku. Iz povjesti ugarsko-hrvatsko nejma u njoj ništa doli nješto o »Sibinjanin Janku Valja joj lieka tražiti.

IV. Razred.

Već u bibličkoj povjesti učili su poznavati njeke narode staroga vieka kao: Medijance, Babilonce, Feničane Persijance i Rimljane. Treba dakle to nastaviti i razširiti.

Digitized by Google

U starom vieku treba najveću važnost posvetiti Grkom i Rimljanom, u sriednjem razprostranjenju katoličanske crkve i križarskim vojnam, u novom vieku odkriću novoga svieta, reformaciji i francezkom prevratu. U svem pako treba se osobito osvrtati na Slovene. Naravski, da i ovdje to na temelju čitanke činiti valja.

Osim toga treba jih obučiti i u crkvenoj povjesti nu to u savezu s katekizmom i bibličkom povješću.

Primjeri rodoljubnih, pobožnih i u svem kriepostnih muževah pobudit će u njih mnoge važne gradjanske i kršćanske krieposti kao rodoljubje, krotkost pouzdanost u Boga i ljubav prama bližnjim, koje će se i u potlašnjem njihovom životu i djelovanju zrcaliti i odsievati na korist crkve i domovine.

(Nastavit će se)

Odkada nam je poznat obićni svilac?

(Bombix-Mori).

Nečn možda odviše reći, ako kažem, da u svem divnom živinskom carstvu nejma starije niti zanimivije povjesti od poznatog svilca. Godine 2600 prije Isusova poroda bijaše prvi put svilac kao pitoma i koristna životinja pronadjen. Carica **Si-ling-ki** u Chini bijaše prva poznateljica i odgojiteljica današnjega svilca. Ona bijaše toliko obljubila otu gojitbu, da je u cielom svom carstvu zapovjedila svakoj i sljednoj ženi, da mora gojiti čim više svilacah. S toga čuje se i dan danas još na tisuće gojiteljah zazivati prvog dana gojitbe ime **Si-ling-ki** kao božice svilacah.

Istom 250. godinah kasnije pronadje se preogromna i temeljita korist, kada najme iz pretanahnih onih končićah prvi put otkana koprena ugleda sviet, kojoj ipak pravi temelj prezaslužna carica **Si-ling-ki** bijaše. Iz Chine povuče se svilac u Japan i Kolchis, gdje se je za najtamnijimi zastori gojio, što se iz sledećega može zaključiti i 83 godine prodjoše što je svilac u Japanu i Kolchisu jošte uviek sakriveno se samo gojio, kad na jednom dočepaju se i argonautski brodari s toga blaga te ga na povratku objese na jarbole velikom svečanošću kano kakav bogat plien, premda

Digitized by Google

neznadijahu uzroka, s česa i kako dobivaj u to blago Japanci i Kolchisi.

Pripovieda se, da su ovakove svilene štrenje u Babilonu jednako zlatom mjerili. Istom kada je Alexander veliki pobjeditelj Azije, poslao svoga učitelja Aristotela u pobiedjene pokrajine Azije da pregleda narav i proizvode istih, počelo se je u Evropi drugčije misliti o svilcu nego li Argonauti mišljahu. Ovi rekoše, da će u Japanu i Kolchisu valjda takovo drvo rasti, od kuda oni svilu vade, dočim se ovi neslagahu s njimi veleć da to mora svakako biti proizvod njeke životinje. Pripovieda se, kada su ušli pravoj svili u trag, da su ju na toliko cienili da je 16 godine posle Isusova poroda strogo zabranjeno bilo muževom u Rimu nositi svilce, te da je sam car Aurelijan na veliku molbu si ipak joj zabranio svilenu opravu, jer da je predraga bila. Car Marko Aurelio god. 160 poslao je njekoliko poslanikah u Chinu k trgovcem, da bi je sklonuli da trguju sa rimskim carem. Poslanici dodjoše natrag bez ikakva uspjeha, jerbo je vlada Kinezka zaključila svakoga smrću kazniti koji bi se usudio izvan zemlje odneti koju bubu, kamo li koje zrno sjemena svilčeva. Toga radi trajalo je tako do godine 552. dok se je nekako srećom postiglo da su ga i drugi dobili. Godine 533. dodju iz Chine dva fratra reda sv. Basilije u Carigrad (Konstantinopol) iz svoje mišije natrag, te kazahu caru Justinjanu, da oni dobro poznadu svilenu bubu, te da bi oni takodjer znali vaditi iz nje svilu Posle više godinah jedva skloni car opet fratre na misiju u Chinu te osobito naruči, da svakako paze dočepati se jajah i sjemenja od dudovah. Istom god. 552 dovezoše fratri zbilja iz Kine preko Tibeta, Perzije male Azije i Bospora u Carigrad i to kriomice u svojih batinah jajah i sjemenja dudevlja. Sjeme posijaše, koje i zbilja potera liepe mladice i na mladicah željno izgledano lišće, a jaja metnuše u gnoj (djubre) da se tako na toplini izlegoše crvići, koji se već posle 4 čedna zapredahu medju dudovljim granjem i to bijaše prvi put na europejskom zemljištu. Jedino mjesto u Europi bilo je u dvoru bizantinskoga cara, gdje su ses vilci smeli gojiti pod nagledanjem dvajuh basiljanskih fratara. Kroz više godinah bilo je tu na milijune čahurah u carskoj tvornici kamo su bili na glasu tkalci iz Tira i Beiruta pozvani, da izpredu te iz te predje satku dragocjeno platno, što je jedino pod velikim

Digitized by Google

nadgledanjem u carskih prostorijah dopuščeno bilo. Radi velika pretnje opet, te pod najveću kazan, koji bi oto čudo i dragocjenost izneo izvan Carigrada, čamila je dugo svilena buba u Carigradu. Kada se je jednom dudovnjak nasadio po Grčkoj, gojilo se tu toliko svilacah, da se je radi preogromnih i bezbrojnih dudah (Morus alba) što se po Grčkoj nalažahu, sama zemlja nazvala **Morea**. Uza sve to uči nas poviest, da je car Karlo veliki prigodom velikih svečanostih jedva svilene rubove imao na rukavih. Godine 988me bi prvi dud usadjen u srednoj Europi u bašći Abtajah u Braunweileru uz veliku svečanost i to prigodom ženitbe palatinskog grofa Hermana sa Mathildom sestrom cara Ota III. Kada je pako Ruggero II. kralj siciljski u prvoj polovini 12. stoleća, pobiediv Grčku, poveo sa sobom mnogo grčkih robovah, sluti se, da su isti sa sobom donieli jaja svilene bube, koja se naskoro po cieloj Kalabriji razširiše.

Po ostaloj Europi uz sva privilegia, što jih podielio kraljević Leopold godine 1200 glavnomu gradu Austrije (Beču) da smije trgovati svilom, nije se jošte mogao uzgajati svilac; jerbo istom za staroga Dandola godine 1204. prošla je svilena buba iz Carigrada na genuejskih bojnih brodovih godine 1306. preko tirhenskoga mora u Modenu, a odovud preko Apenina u Fiorencu, gdje bijaše svila u Europi u velikoj cieni te riedka roba.

Karlo VI. francezki, da pokaže svoje visoko zvanje pred ostalim svietom, nosio je u ljetu prsluk od svilene kadife. Karlo VII. 1449 kada je došao u Rouen, imao je klobuk kadifom obšit te sam kaže da mu je izmedju sve njegove kraljevske oprave najdragocjeniji. Evo već peti put sakrio se svilac u Europi, dok opet nije za Karla IX. Trouchet godine 1564 posadio kod Nimesa prve dudove.

Henrik IV. dade po Olivieru de Seres godine 1600 poručiti Fontainebleau (Fonteneblo) da dopremi 1400 mladih dudićah iz Italije a uz to što najviše sjemena, koga je Fontanebleau sam posijao i kasnije odgajao, a mlade dudiće razdieli sam kralj medju narod. Tako dodje opet svilena buba proti opoziciji mogućega Sullija preko Alpah u francezku. Francezka, koja je svake prijašnje godine sama kupila svile n vriednosti od 4.000.000 franakah, za kratko vrieme je opet sama prodavala za toiiku svotu

Digitized by Google

svake godine te je već godine 1606 imala preko 4.000.000 zasadjenih dudovah. Dočim se je naš svilac po francezkoj razplodio, preduzme si princeza Magdalena Elizabeta, kći Joahima kneza brandeburžkoga, udovica kneza Franje Otta iz Brunšvig-Lüneburga gojiti svilca, godine 1595 u Njemačkoj. Nu nezna se pravo dali nije bilo dosta energije u toj visokoj gospoji ili pako nejmaše dosta pomagalah od francezkoga Henrika IV, jerbo joj nepodje za rukom izvesti želju. Car Leopold I. izdade po svom Ministru Cincendorfu pravila, po kojih se imadu gojiti svilci i dudovi. Friderik Vilim I. pruski, zapovjedi polak želje brlinske akademije znanostih, da se imaju po cieloj njegovoj državi dudovi saditi. Godine 1709 bijahu dva družtva u Virtembergu posve propala, koja su htjela početi gojiti svilce. Isto tako bijaše sa svilci, kada su se selili u Englezku pod Jakovom I (1608—1610). Veća sreća bijaše za Petra velikoga godine (1682—1725) koji je dudove sadio do 54 grada sjeverne širine a godine 1739 dotjerao do Stokholma tj. do 59 grada sjev. šir. u kom ljetu je on najstrožiju zimu svoga stoleća pretrpio. Premda je i to gojenje svilacah višeputah kako smo već čuli, pogibeljno bilo, to ipak se je što više nastojalo, da se čim više razprostrani tâ dragocjenost.

Svilac počeo se je naskoro i to za Ljudevita XV. širiti po sjevernoj francezkoj. Godine 1749 počeše saditi dva Talijana, Cremeri i Locatelli prve dude kod Praga i zajedno uvedoše gojitbu svilacah, koja bijaše preko jednog vieka od manje znamenitosti, dok ju nije naš car opet podigao, te tako sada Českoj na mnogo veću korist služi. Dudovi uspievahu za Alexandra I. i Pavla I. na obalah Tereka i na ušću Volge i Dona te postadoše šumami po Kaukaziji.

U Englezkoj gojile su dvie gospoje Anna Williams i Henrika Todes svilce bez dudovlja lišća. Prva prlezovim lišćem (Schlüsselblume) druga ločikom (salatom) te su dobivale obe nevjerojatno liepih čahurah. Hranile su je takodjer orahovim, kestenjevim, lipovim i korabovim lišćem. Godine 1770 prenese preko velikoga oceana Benjanin Franklin u svojoj torbi svilca u sjever. Ameriku.

Francezka dobi godine 1826 čista dobitka od svilca 23.560000 franakah. Sjeverna Italija god. 1834 107.560 franakah; Za ovaj

Digitized by Google

posledni proizvod trebalo je 35.250.000 kilogramah čahurah a na svaki kilogram računajuć 400 čahurah bubah, odsekom uzeto 13.000.000.000 koje su sve najviše kroz brigu i nastojanje ženah odgojene i podale 6. 55,000.000. geografički miljah dugu nit (konac)

Kako postade najednom toliko čudo? — Godine 1761 bi zasadjeno u okolici Milana njekoliko tanahnih dudovih mladicah, pravo rekuć najviše iz znatiželjnosti, koje davahu posle 9 godinah 60 kilogramah lišća a za 11. godinah kasnije odsjekom na svako drvo došlo je po 525 kilogramah. Tolika bujnost drveća pobudi jošte veću brigu i radinost naroda te već godine 1803 odgojila je mala Lombardija u vriednosti od 4. 000. 000 franakah čahurah. Pripovieda se na dalje: Grof Vincenc Dandolo, koji se je popeo iz lekara do prvog dostojanstvenika Dalmacije za Napoleona I. koga se jošte dan danas ime kao vrloga muža spominje, odišao je radi političkih odnošajah opet u svoju domovinu te se posvetio što većoj gojitbi svilacah. Od njega imamo danas posve statistički nacrt o potrošku dobitka svilacah. Dandolo bijaše, koji je kolosalnoj Magneziji temelj postavio, koja ima danas kano kalup svim Talijanom služiti. — Nikada nebijaše tolika i tako iskrena hvala od nijednoga naroda izražena, svomu dobročinitelju, što od Talijanah Dandoli. Godine 1803 proizvela je Lombardija za 4 milijuna franakah svile. Od godine 1807—1810 proizvela je onda jošte mala kraljevina talijanska čahurah do 137. 631. 241. franakah vriednosti. S toga jošte dan danas Talijani nadjenuše ime onim velikim zgradam, gdje se svilci goje, Dondoliera.

Sada nebijaše već nikakve zapreke svilcu, zato se je godine 1816. počeo gojiti u Isle de france a pedesete godine bi opet prenešen preko atlanskog oceana u Chili i Quito, gdje trebuje mjesto jedne, dvie godine, dok se izleže i opet posve usavrši.

Dali svilac već obišao svoj put? — Bože sačuvaj. Po sjeveru Austriji, Moravskoj, Slezkoj, Českoj, Bukovini, našoj domovini uviek čeka na drugoga Dandolu, koji bi tu naskoro uskrisio život nježnomu i mnogocienjenomu stvoru. — Daj bože da ga naskoro doživimo, jer će se inače rasrditi na nas svilac te se bude volio nastaniti na drugoj strani Majne. —

Ferdo Hefele, učitelj.

Digitized by Google

Izkaz članovah

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Živković Grga 10 st. Sajko Gjuro, Bartolec Gjuro, Brandeker Josip, Dončević Škender, Bezuk Mijat, Cernolatec Stjepan, svaki po 3 st., Ulses Vilim 1 st. 50 n., veselo družtvo u Severinu 2 st. 10 n. čisti iznos tombole u U Zagrebu 70. 10 n.

U Zagrebu 13. siečnja 1869. Ant. Irgolić, blag.

Viestnik.

Književnost.

Poznati nam i prekrasno uredjivan „Dragoljub“ prestaje tim imenom izlaziti ove godine, ali će ipak živjeti i blagotvorno djelovati pod imenom „Vienac“. List ovaj namienjen je osobito krasnomu hrvatskomu spolu, kojega će zabavljat poučavati i osvješćivati najiskreniji i najvrstniji naši pisci. Od vanjskih prima predplatu knjižara Županova, (Albrecht i Fiedler) ciena mu je na godinu 7 for.

Nakladom Svetozara Galca ugleda sviet „Poletar“ pjesme najme dra. Ivana Dežmana. Ciena knjizi 80 novčićah. Ivan Dežman pokaza nam se u „Smiljanu i Koviljki“ kao uzljetan pjesnik, čvrst poznavatelj jezika i vruća hrvatina.

„Bosiljak“ list za zreliju omladinu, izlaziti će i ovom godinom, s čega pozivlje nakladničtvo nu što bržju predplatu, da se uzmogne omjeriti broj iztisakah. Bosiljak miriše zaista čistim bosiljkom, a hvala njegovu uredniku, našemu Filipoviću, liepo se udomio po kućah miloga nam roda Preporučujemo ga što najtoplje. Ciena mu je na godinu 3 for.

Natječaj.

Za učiteljsku i orguljašku službu na Bistrici, kotaru stubičkom, razpisuje se ovim natječaj do 8. veljače t. g.

S ovom službom skopčan je dohodak od 465 for. a. vr. plaće, slobodan stan, 12 svatih drvah, ½ rali oranice, 50 funt. lana, uživanje občinskoga pašnjaka, slobodno pobiranje mošta u ime opetovnice i razni školarski dohodci.

Molbenice za rečeno mjesto imadu se do gore označenoga roka podnieti veleč. g. Jakobu Cerovskomu, podarcidjakonu i župniku na Bistri.

U Zagrebu, 8. siečnja 1869.

Listovnica.

O piscu: „Odlomci iz školarstva u Slavonije“ Onako kao što napisaste članak, nemožemo uzeti u list s razloga, što se očevidno napadaju osobe, koje mogu biti možda i krive ali mi o tom nismo uvjereni s dopisa opet s toga, što nepoznamo niti vas. — Ovo budi u buduće mjerilom svakomu, koji je sklon samo koriti druge a sam pisac nije osobito poznat uredničtvu, koje odgovara i občinstvu i vlasti za dopise. Prijavite se radje kojim zanimivijim i koristnijim sastavkom.

Na znanje.

Gg. p. n. predbrojnike, koji se na moj „Tumač“ rodoljubivo predbrojiše, umoljavam ovim najuljudnije, da se još za koji tjedan potrpiti izvole, što tu knjigu dobili nisu; jer je samo pomanjkanje novčanih sredstvah uzrokom, da se ista do sad dotiskati nije mogla.

Na Rieci dne 3. siečnja 1869. Armin Koričić,
učitelj hrv. učione riečke i izdatelj „Tumača.“

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google
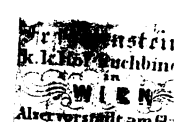
Digitized by Google